

dc_145_10

AKADÉMIAI DOKTORI ÉRTEKEZÉS

SVPPLEMENTVM AD LEXICON LATINITATIS

MEDII AEVI HVNGARIAE

A-I

PARS PRIMA ET SECVNDA

COMPOSVIT/KÉSZÍTETTE:

SZOVÁK KORNÉL

BUDAPEST 2011.

Tartalomjegyzék

El szó	3-4
Bevezet	5-112
I. A Magyarországi Középkori Latinság Szótára forrásbázisának létrejötte	4-21
1. A kérdés távolabbi története	4-7
2. Az UAI felkérésének el zményei	7-8
3. A középlatin lexikográfia Magyarországon	8-10
4. A magyar nemzeti bizottság megalakulása és az indulás évtizede	10-14
5. A munka újraindulása és a megjelentetés	14-19
6. A szótár tartalma	19-21
II. A forrásbázis problémái	21-76
1. M faji és tartalmi összetétel	21-23
2. A nyelvi összetétele	24-26
3. A magyar kontribució	26-29
4. A 'millemagister'	29-36
5. Az egyedi használatú szavak	37-44
6. A nyelvi igényesség szintjei	44-48
7. A lehetséges szaknyelv kérdése: a heraldika	48-62
8. Tematikus vokabuláriumok	62-63
9. A történeti és filológiai érték kett ssége	63-69
10. A nyelv b vülésének szabálytalan lehet ségei	69-70
11. Az onomasztikon kérdése	70-75
12. A kiegészítés szempontjai és irányai	75-77
III. Összegzés és eredmény	77-79
IV. Az adatok kiválogatásának és összeállításának szempontjai	79-83
V. Könyvészet és rövidítésjegyzék	84-112
 SVPPLEMENTVM AD LEXICON LATINITATIS MEDII Aevi HVNGARIAE	
A-I. PARS PRIMA	113-230
A	113-132
B	132-136
C	136-166
D	166-181
E	181-194
F	194-202
G	202-206
H	206-211
I	211-230
PARS SECVNDA	231-441
PARS TERTIA	441-457

“Összefoglalásként kijelenthetjük, hogy egy korszerű hazai latin szótár első 5 kötetét tartjuk kezünkben. Mivel a hazai latin nyelv az egész középkoron át meghatározó szerepet töltött be a magyar írásbeliség megindulásában, a magasabb irodalmi nyelv kialakulásában, anyanyelvünk fejlődésében, ezért a MKLSz megjelenését tudománytörténeti eseményként kell értékelnünk. E szótárral a magyar tudományos élet munkásai, a magyar nyelv történetét vizsgálói, a történeti nyelvészet kutatói egy európai szintre – a továbbiakban nélkülözhetetlen – munkaeszközhöz jutottak. Tudomásom szerint a MKLSz.-ről külföldön eddig 12 elismerő ismertetés jelent meg.”

FEHÉRTÓI KATALIN, Magyar Nyelv 96 (2000) 239-244.

El szó

Már a középkori latinság szótárát szerkesztő kutatócsoportban dolgoztam, amikor egy alkalommal gimnáziumi latintanárom, Bánhegyi Miksa atya azzal hívott fel, hogy t érdekeltek volna az 'apsis' szó pontos jelentése és a használatát bizonyító adatok, de bizony a mi, akkor már megjelent első kötetünkben egy utalót talált az 'absis' alaktól az 'apsis'-hoz, ahol azonban semmit nem talált. Kínos magyarázkodás után arra jutottam, hogy bizonyval eredetileg a Gyöngyösi-féle szójegyzék cédulája tévesztette meg a szerkesztőt (ott ugyanis valóban szerepel ilyen alak), a szócikkíró azonban „nem engedelmeskedett”, ahogy a feldolgozási szabályzat tanította, negligálta az adatot. Hosszú ideig megnyugtató magyarázat, mígnem kezembe került Balogh Jolán nagy adattára, ahol is a budai építkezésekre és épületekre vonatkozó adatok között olyan Bonfini-idézetre bukkantam, amelyben szerepelt a kérdéses kifejezés, Miksa atyát erről már sajnos nem értesíthettem, bár nem is hiszem, hogy élete végéig foglalkoztatta volna az amúgy jelentéktelen probléma. Gondoltam először arra, hogy Balogh még a régi fóliáns-kiadásból szerezte az adatot, amelyben a közismerten 16. századi argumentumok sajátosan keveredtek az originális szöveggel, de rövid utánanézés után kiderült, hogy nem így van. Sőt, nem csak ez Bonfini használta építészeti szakszó hiányzik a gyűjteményünkben, hanem más *terminus technicusok* mellett egyszer-kétszer közszavak is. A teljes Bonfini-korpusz alapos áttanulmányozása után már egy igen csak tisztes csokor állt rendelkezésemre, amit Ianus újonnan előkerült költeménye is tetemesen gyarapított. Most már adódott az a lehetőség, hogy a saját gyűjtésemet szembesítsem a megjelent kötetekbe foglalt anyaggal. Ez azt a lehetőséget kínálta egyrészt, hogy a Magyarországi Középkori Latinság Szótára megjelent szóanyagának a megbízhatóságát ellenőrizzem, másrészt következtetéseket vonjak le a középkori magyarországi latinság terjedelmére és fejlődési tendenciáira. A kilátások nem is csalnak meg, értékes következtetések adódtak a munka végeztével.

Jelen munkám két szerkezeti egységből áll. A bevezető röviden ismerteti a Középkori Magyarországi Latinság Szótára forrásbázisának és nyomtatott kötetének létrejöttét, mivel ezek ismerete elengedhetetlen a benne foglalt szóanyag értékelésénél. A második részben rövid fejezetek keretében igyekeztem bemutatni azokat a legfontosabb lehetőségeket és problémákat, melyekkel a hazai latin lexikográfusnak munkája során nap mint nap szembe kell néznie, illetve levontam a szótári forrásbázisra vonatkozó következtetéseimet. Munkám lényegi, a kutatók számára jóval hasznosabb része azonban a második szerkezeti egység, mely tulajdonképpen a megjelent kötetek kiegészítését tartalmazza abban a rendben, amelyben a Szótárban is találunk köteteket. Ezt az egységet három részre osztottam. Az első sorozat mintegy 1000 új szócikket tartalmaz, olyan szavak dokumentációjával, melyek eddig nem szerepeltek a Középkori Magyarországi Latinság Szótárában (a szótárszerkesztés megvalósítása érdekében itt sorkihagyással tagoltam a szócikkeket, de nem alkalmaztam sorközt). A második részben szerepel az a szóállomány, mely a már ismert szavak dokumentációját kronológiai vagy egyszerűen számszerűen bontja, ezek az adatok rendszerint egy-egy szó egykori használatát biztosabb alapokra helyezik. Végezetül harmadikként csatoltam a szerkezeti egységhez a hazai középkori szójegyzékek betűrendbe rendezett vonatkozó anyagát, mivel ezek fontos kontrolllehetőséget biztosítanak a teljes, forrásokból kinyert szóanyag értékelésénél.

Az eredmény megnyugtatónak látszik. A Szótár mintegy 12.000 valós szócikkét mintegy 1000 önálló szóval sikerült gyarapítani. Az szavak számából adódik, hogy valódi nagyszótár áll (egyelőre nyomtatott formában az ábécé feléig) a rendelkezésünkre, másrészt a hiányok nem haladják meg a 10 %-ot, vagyis a szótár megbízható. Ezekkel a következtetésekkel bocsátom munkámat azok bírálataira, akik naponként szembesülnek a szavakban rejlő lehetőségekkel.

Budapest, 2011. január

Bevezet

I. A Magyarországi Középkori Latinság Szótára forrásbázisának létrejötte

1. A kérdés távolabbi története

A középlatin lexikográfia, ha nem is az antik latin nyelvvel mérhet, de immár mégiscsak jelentős, két évszázados múltra tekinthet vissza a tudománytörténetben. Az első nagy és átfogó modern szótári összefoglaló, Ambrogio Calepino *Vocabularium*a a korszak nyelvét még mint élő idiómát foglalta rendszerbe, ennek több nyelv kiadásai a nemzeti szótárírást is megtermékenyítették.¹ A középkor latin nyelvvel való foglalatosságot eredetileg merőben történelmi érdekek diktálták, a latin filológusok érdeklődését lassanként az a felismerés váltotta ki, hogy a középkorban a latin még semmiképpen nem tekinthető holt nyelvnek, ha nem is volt a szó mai értelmében senkinek az anyanyelve.

A latin bizonyos társadalmi közegekben az élő kommunikáció eszköze volt egyrészt, másrészt pedig a hivatali és irodalmi írásbeliség eszközeként szoros és mindennapos kapcsolatban állt a helyileg beszélt (szubsztrátum) nyelvekkel. A beszélők ugyan nem az anyanyelvről szívták magukba, többnyire 3-5 esztendőskoruktól kezdték csak tanulni, és nem is ezen a nyelven gondolkodtak, kifejezőképességük azonban személyes adottságoktól függően (így volt ez egészen a 19. század közepéig) igen magas színvonalú volt. A szubsztrátum nyelvvel való intenzív kapcsolat két jelentős fejlemény alapja lett. Az egyik, hogy a latin nyelv már a késői antikvitás (az ún. *Spätlatein* vagy *Late Latin*) óta rendszeresen korszerűsödött és bővült, a változó világ jelenségeinek leírására részint saját szabályai szerint képzett, részint kölcsönzött és a maga formájára alakított kifejezéseket, melyek egyre dúsították a szókincsét, olyannyira, hogy időnként ez a jelenség purista reakciókat váltott ki. Másik viszont, hogy a latin esztétikai mércéivel és kifejezési formáinak gazdagságával a nemzeti irodalmi nyelvek nevelésére szülője lett, és bármennyire is megkezdtek, felfelé a 19. század elejétől, egyes felekezetek körében már jóval korábbról Európa nyelvei saját latin alóli „felszabadító harcukat”, annak alapvető hatásaitól már megszabadulni soha nem voltak képesek. Az antik nyelv filológusait lassanként az is a későbbi korok latinságához vonzotta, hogy az 500 és 1500 közötti időszakból, tehát nagyjából a klasszikus módon középkornak tekintett korból óvatossági számítások szerint is mintegy tízszer annyi szöveg maradt korunkra, mint az antikvitásból, és míg az ókor teljesen feldolgozatlan (= „szűz”) szövegeinek száma

¹ Melich, *Calepinus* III-XIII.

lassanként elfogyott, a középkori latinságé nagyjából arányait tekintve változatlan maradt. A középkor végére nézve igen megszívlelendő jelenséget mutat az a becslés, mely a nemzeti nyelvek rohamos elretörésének ellenére is a középkor végére a latin írásbeliség termékeinek arányát a nemzeti nyelvekének a tízszeresére teszi.² A belátás ezek után egyszer volt és vállalható: a középkori és humanista latin az antik latinság szerves fejleménye, a latin nyelv történetének (két egymástól bizonyos határok mentén elkülönül) zárófejezete. Fontos felismerés volt az is, hogy a korszak nyelvi emlékeivel való foglalkozás latin filológiai képzettséget tételez fel. Ez a fajta képzettség azonban mindaddig nem számított különlegesnek, tehát nem kellett hangsúlyozni, amíg a 19. század végén az egyre specializálódó szaktudományok rendszerében végleg elvált egymástól a régi korokkal foglalkozó két tudományág: a történetkutatás és a (klasszikus) filológia. Mivel a vázolt fejlődés során a normalizáló tendenciák rendre visszatértették a nyelvet az antik alapokhoz, a grammatika valójában változatlan maradt, alapvetően a vulgáris latin fejlődési irányait és jelenségeit szintetizáló kései latinra orientálódott, s a szintaxis maga is csak tulajdonképpen jelentéktelennek tekinthető módosulásokat szenvedett. A valóban – már a kortársaknak is – feltűnő változást a lexikai anyag tetemes bővülése jelentette, ez vetette fel egyre követelődően egy megbízható és könnyen használható szótárnak az igényét.

Az első, aki a középkor (*aetas media*) és a saját korát közvetlenül megelőző időszak (*aetas infima*) latinságát már történeti távlatból igyekezett glosszáriumba rendezni, s ezzel felbecsülhetetlen segédeszközt készített a korszak jobb megismerése érdekében, *Charles du Fresne, Sieur Du Cange* (1610-1688) volt. Du Cange szótára eredetileg 1678-ban látott először napvilágot három kötetben *Glossarium mediae et infimae Latinitatis* címen, de másfél száz esztendő elmúltával szükségessé vált kibővítése, melynek közzétételére hét kötetben *G. A. L. Henschel* szerkesztésében 1840-1850 között került sor, majd több kiadás után ennek az átdolgozása is elkerülhetetlenné vált, s így született meg ötödik kiadás gyanánt 1883-1885 között *Léopold Favre* gondozásában a legendás tíz kötetes párizsi kiadás, melynek a használhatóságát mi sem bizonyíthatná jobban, mint az a tény, hogy 1954-ben a grazi Akademische Druck- und Verlagsanstalt fotomechanikus utánnymatot készített róla annak ellenére, hogy idő közben komoly nemzetközi erőfeszítések történtek egy korszerű középkori latin szótár létrehozására. A strasbourgi Charles Schmidt *Petit supplément*-ja 1906-ban ismét csak jelzés volt arra, hogy a renovációs munkálatok ellenére a klasszikus glosszáriumi rendszer, mind forráskezelési technikája miatt gyorsan avul, használata

² Sprandel, *Gesellschaft* 107-120, 244-258.

nehézkés és nem elégít már ki korszer igényeket. Egyre elengedhetlenebbnek látszott a kérdéssel való korszer szembenézés, annál is inkább, mert 1900-tól kezdve öt német akadémia szövetsége elkezdte közzétenni a latin nyelv kincsestárát, a *Thesaurus Linguae Latinae*, mely a kezdetektől a 8. századig, tehát a korai középkorig fogta át a latin nyelv történetét.

2. Az UAI felkérésének elzményei

Az a gondolat, hogy a Du Cange-féle glosszáriumot újfent ki kellene egészíteni, első ízben 1913-ban a Londoni Történészkongresszuson merült fel történész és jogász körökben. Ekkor még az volt az elképzelés, hogy szerkesszenek egy történeti érdeklő, történeti szempontokat elterjedt helyezésű középkori latin nyelvű szótárt („un lexique des termes techniques du latin médiéval”), de a háború a tervet hosszú időre elnapolta. Újabb felelevenítésére 1920-ban, rögtön az *Union Académique Internationale* megalakulását követően került sor, amikor Henri Pirenne belga gazdaságtörténész indítványozta, hogy az európai akadémiák megkísérlik együtt a terv megvalósításában. Ekkor azonban már egy teljes latin szótár („dictionnaire complet de la latinité médiéval”) létrehozását tűzték ki célul, ráadásul az 1921-1923-ban folyó tárgyalások során az is kikristályosodott, hogy filológiai szempontokat érvényesítő szótár létrehozása a cél, tehát elsőrangú szemponttá váltak az orthográfiai kérdések, a kritikai kiadások, ill. a kéziratokkal való összevetés a megbízhatatlan edíciók esetében. Az eredeti tervek szerint a szótárnak csak a 6-11. század közti latin emlékeket kellett volna feldolgoznia („bas latinité”), és erre építették volna folytatásként az egyes országok és nemzetek a saját területük latinságának lexikális feldolgozását az ezredfordulótól, végül azonban a feldolgozandó anyag a 800 és 1200 közötti időszak latinságára módosult. 1924-ben döntés született a módszer kérdésében, mely szerint az anyag feldolgozását az egyes országok akadémiainak felügyelete alatt működő nemzeti bizottságok végzik, ezek munkáját pedig a Párizsban székelő központi bizottság („Comité central”), központi iroda és a mellette működő titkárság koordinálja. Jellemző módon a háborút követő években a kompetenciát az újonnan meghúzott politikai határok szerint jelölték ki, a nemzeti érzékenység nagy szerepet kapott az eredeti munkaprogramban. A szerkesztés elvi egységének érdekében döntöttek arról is, hogy „Archivum Latinitatis Mediae Aevi. Bulletin Du Cange” címen folyóiratot indít a központi iroda, melynek olyasfajta szerepet szántak, mint az „Archiv für lateinische Lexikographie” a *Thesaurus Linguae Latinae* mellett, vagy az „Ephemeris Epigraphique”-é a *Corpus Inscriptionum Latinarum* esetében. A munka ezen döntéseknek megfelelően folyt egészen 1928-ig, amikor is felmerült annak az igénye, hogy az anyagot a reneszánsz koráig kellene

összegy jteni, s az ebben az ügyben lefolyt vita ismét négy esztendő t vett igénybe. Az egyik javaslat fenntartotta az eredeti tervet, miszerint a cél egy teljes szótár (*thesaurus*) létrehozása, s az id határt 1200-ig toltta ki; a másik javaslat a reneszánsz-kutatók érdekeit érvényesítve 1500-ig toltta ugyan ki az id határt, de csak a Forcellini–De Vit-féle szótárból hiányzó anyagot dolgozta volna fel glosszárjum jelleggel. Végre is 1932-ben a központi irodánál döntés született a kérdést illet en, s szükségessé vált azon országok tagakadémiáinak a felkérése is, melyek eredetileg kimaradtak a munkából, hisz nem rendelkeztek a területükön 1000 el tt keletkezett latin szövegekkel. Mivel a Magyar Tudományos Akadémia 1927-ben szintén tagja lett az *Union Académique Internationale*-nak, 1932-ben felszólítást kapott arra, hogy vegyen részt a *Novum Glossarium Mediae Latinitatis* el készít és feldolgozó munkálataiban.³

3. A középlatin lexikográfia Magyarországon

A magyar historikusok történeti szövegek értelmezéséhez a 19. század végéig kénytelenek voltak megelégedni Szenci Molnár Albert 1604-ben napvilágot látott *Dictionarium*ával, illetve Pápai Páriz Ferencnek az eredetileg Nagyszebenben 1767-ben, majd kés bb másutt számos kiadásban megjelent *Dictionarium manuale Latino-Ungaricum et Ungarico-Latino-Germanicum*ával, esetleg Márton Józsefnek a Bécsben 1818-ban Bécsben kiadott *Lexicon trilingue Latino-Hungarico-Germanicum*ával. Ezek a szótárak ugyanis saját koruk latin nyelvhasználatát igyekeztek szótári rendszerben az olvasóközönség elé tárn, s ebben a nyelvhasználatban rengeteg középkori és koraújkori eredet latin szó ill. jelentés élt tovább. Történtek ugyan korábban is kísérletek egy magyar „Du Cange” megszerkesztetésére (1787-ben pl. száz arany jutalmat t ztek ki egy olyan szótár létrehozásáért, melynek a címe *Glossarium mediae et infimae Latinitatis Hungaricae Ecclesiastico-Historico-Diplomatico-Iuridico-Oeconomico-Dicasterialis-Philologico-Reale* lett volna, s a jelentéseket németül, magyarul és horvátul magyarázta volna meg), de ezek kegyes kívánságok maradtak. 1894-ben azonban Ponor Thewrewk Emil, Finály Henrik, Imre Sándor és Heged s István el terjesztésére sok éves el zmények után (az ügy 1888 óta rendszeresen szerepelt az Akadémia napirendjén) a Magyar Tudományos Akadémia pályadíjat t zött ki egy szótár összeállítására, mely a közép- és újkorban Magyarországon használatos latin szavak jelentését az antikvítás latin nyelvén és magyarul egyaránt megmagyarázza. Miután 1888 óta rendszeresen foglalkozott a középkori és kora újkori latin emlékek latin nyelvének kérdésével,

³ Harmatta, *El szó* V-IX. Fráterné, *Bizottságok* 365-374.

az akadémiai pályázatot Bartal Antal *Glossarium mediae et infimae Latinitatis regni Hungariae*-ja nyerte el, mely 1901-ben Budapest mellett Lipcsében, a nagynevű Teubner Kiadó m helyében is napvilágot látott⁴. Bár Bartal glosszáriuma saját korában sem volt korszerű, mégis jó hazai és nemzetközi visszhangot kapott, s azóta történész-nemzedékek sora használta legfontosabb, gyakran szinte egyedüli lexikai segédeszközeként, ennek folytán mára szinte fogalommá vált Bartal neve és munkája. A szójegyzék használati értékét nem csak az jelzi, hogy az összes jelentős középlelatin filológiai és történeti segédtudományi kézikönyv máig hivatkozik rá szinte kivétel nélkül⁵, de az is, hogy a Hildesheim és New York székhelyű Georg Olms Verlag 1970-ben, Budapesten pedig az Állami Könyvterjesztő Vállalat reprint sorozata 1983-ban közzétette fotomechanikus újranyomásban. Az azonban hamar kiderült, hogy a középlelatin szótár ügye ezzel sem oldódott meg megnyugtatóan. Amint a Du Cange-glosszárium esetében is történt, egyre másra derültek ki a hiányosságok (hangsúlyozni kell azonban, hogy csak egy létező kézikönyv hiányosságai tudnak kiderülni!), s a különböző szakterületek mivel i kiegészítő szójegyzékeket kezdtek közzétenni saját szak- vagy tudományterületük legfontosabb folyóirataiban. 1902-ben Heinrich Gusztáv és Némethy Géza már felhívást tettek közzé a Magyar Történelmi Társulat folyóiratában, a Századokban kiegészítések közzétételére, amire válaszul 1902–1913 között a folyóirat hasábjain Dery Ferenc, Révész Kálmán, Jurkovich Emil, Kemény Lajos és Hóman Bálint összesen tíz közleményben⁶, a Magyar Nyelv 1905. évi kötetében Borovszky Samu egy közleményben⁷, az Egyetemes Philológiai Közlöny évfolyamaiban pedig 1902–1913 között Hegedűs István, Závodszy Levente, Vértesy Dezső, Endrei Gerzson összesen hét közleményben⁸, önálló formában pedig 1909-ben és 1913-ban Budó Jusztin⁹ és Hóman Bálint¹⁰ bocsátották a kutatók rendelkezésére saját gyűjteményeiket. A pótlások megjelenési helyei egyben kijelölték azokat a tudományágakat is, melyeknek az érdeklődésére a középlelatin szótár számíthatott: ezek a magyar nyelvtudomány, a történettudomány és a filológia. A tény ugyan érdekes, hogy Eperjessy Kálmán és Juhász László latin nyelv történeti szöveggyűjteményükhöz függelékként egy egészen jól használható szótárt is csatoltak 1935-ben¹¹, s ennek segítségével szintén

⁴ Bartal, *Glossarium*.

⁵ Legújabbban pl. Mantello - Rigg, *Medieval Latin* 105.

⁶ Századok 36 (1902) 589-590, 690-691, 784-787, 882-884, 960-964; 37 (1903) 190-192, 388-389, 685-687, 584-585; 47 (1913) 67-71.

⁷ Magyar Nyelv 1905, 41.

⁸ EPhK 26 (1902) 117-118, 216-218; 27 (1903) 467-473; 28 (1904) 219-221; 29 (1905) 31-35; 30 (1906) 689-693; 32 (1908) 280-286; 37 (1913) 724-729.

⁹ Budó, *Symbolae*.

¹⁰ Glossarium. In: Hóman, *Pénztörténet* 660-675.

¹¹ Szótár. In: Eperjessy – Juhász, *Szemelvények* 238-266.

nemzedékek szereztek lexikai ismereteket, de a probléma akut mivoltán lényegében mit sem változtatott a dolog. Már csak azért sem, mert id közben a szótár egyszer jelentésmegadó kézikönyvből kutatásmódszertani segéd- vagy kézikönyvvé lépett elő. Az előzményekből annyira mindenestre világosan kiderült, hogy a magyarországi latinság szótárának megalkotása már az 1920-as nemzetközi eseményeket megelőzően is, hosszú időn keresztül olyan tudományos terv volt, mely számos tudományágat érdekelt, és melyet a Magyar Tudományos Akadémia szinte létrejötte pillanatától támogatott. Ennek érdekében a legkülönbözőbb szakterületek kutatói és egyetemi oktatói óriási magánereffeszítéseket tettek a közelebbi és a régmúltban. Maga a megoldás azonban intézményes háttérrel igényelt, hogy kilépjen a magánszférából. A kérdés további sorsa merben összefüggött az egyetemi oktatással, azokkal a kísérletekkel, melyek a kései és keresztény (Révai József, Czebe Gyula) vagy a középkori latinságnak (ifj. Horváth János és Mezey László) egyetemi katedrát próbáltak teremteni.

4. A magyar nemzeti bizottság megalakulása és az indulás évtizede¹²

A nemzetközi latin szótár ügye szerencsésen találkozott a régóta meglévő magyarországi igényekkel. Az Union Académique felkérését véleményezésre az Akadémia a Történelmi Bizottságnak osztotta ki, amely 1933. június 19-i ülésén foglalkozott is az ügygel, és a felkérést örömmel fogadta. A Történelmi Bizottság javaslata értelmében az Akadémia osztályközi bizottságot alakított az *MTA Középkori Latin Szótárbizottsága* néven, melynek formális alakulására 1934. március 12-én került sor, ahol is megjelent dr. Balogh Jenő, az Akadémia akkori főtitkára is, hisz ekkor kapta a Magyar Tudományos Akadémia egyik első nemzetközi együttműködésre szóló felkérését. Az ülésen elnökké választották Szentpétery Imrét, a magyar diplomatika nemzetközi hírneves kutatóját, előadóvá pedig a Janus-monográfus Huszti Józsefet. Az I. Osztály részéről Gombocz Zoltán osztályelnök, Láng Nándor, Förster Aurél és Jakubovich Emil akadémikusok, a II. Osztály részéről pedig Fináczy Ernő osztálytitkár, Lukinich Imre, Gombos Ferenc Albin, Hajnal István és Dery Ferenc akadémikusok kaptak felkérést a tagságra, a névsor kevéssel utóbb Láng Nándorral, a Debreceni Egyetem professzorával egészült ki. Állandó munkatársként Fludorovits Jolánt kérték fel a szótár szervezési és adminisztratív feladatainak elvégzésére. A Bizottság összetétele nem csak azt mutatja, hogy a szótár létrehozásában a magyar tudományosság komoly interdiszciplináris erőfeszítéseket tett, de geográfiai értelemben is felölelte az ország számos tudományos

¹² Alapvető forrás az irattárunk munkalapjai mellett Dr. Fludorovits Jolán Budapest, 1951. május 14-én az új Bizottság kérésére készült „Beszámoló a Középkori- és Magyarországi-Latin Szótár munkálatairól 1934-1951. febr.-ig” című összefoglalója, Harmatta előszava is erre támaszkodott.

m helyét Budapesttől Pécsen és Szegeden át Debrecenig. Rögtön az első ülésen körvonalazódott az a kettős feladat, melynek megoldása a Bizottságra várt: a középkori források kicéduláztatásával egyrészt eleget tenni a nemzetközi együttműködés kívánalmainak, másrészt pedig az így felgyűjtött anyagból megalapozni a magyarországi középkori latinság teljes szótárát. Szerencsés módon a Bizottság már ekkor úgy döntött, hogy nem tartja magát a Comité central instrukciói értelmében a trianoni határokhoz, hanem a történelmi Magyarországon keletkezett szövegek feldolgozására törekszik, de a korban szokatlan módon nyitva hagyta a lehetőséget az utódállamokkal való baráti tudományos együttműködésre is. 1935. április 1-én a Bizottság jelentésben számolt be a Comité central-nak megalakulásáról, szervezetéről és az előkészítő munkálatok megindításáról. A munka megindítása előtt Fludorovits Jolán megbízták azzal, hogy az Union Académique utasításait sajátos szempontok szerint átdolgozza. A két célt már a gyűjtés során megkívánták különböztetni azzal, hogy a Párizsba küldendő anyagot fehér színű cédulákra, az itthon felhasználandó anyagot pedig kék színű cédulákra jegyeztették ki. Az első és legfontosabb lépés a források listájának összeállítása volt, ezt követően pedig az értelmezhető és következetes rövidítési rendszer. Elvileg négy csoportra osztották a feldolgozást: okleveles anyag (Szentpétery Imre), törvények (Dery Ferenc), elbeszélő források (Jakubovich Emil) és szójegyzékek; a szakrális rendeltetésű szövegek jegyzékének összeállítására sem ekkor, sem a későbbiekben nem találtak embert, bár az ekkoriban Münchenben tanulmányait végző ifj. Horváth János neve többször is felmerült és a későbbiekben tett is kezdeményező lépéseket. A lista beküldése az ALMA hasábjain való megjelentetés céljából végül elmaradt, mivel évről-évre bővült azoknak a forrásoknak a köre, melyeket felvettek a jegyzékbe. Az indulás után nem sokkal súlyos veszteségek érték a vállalkozást: elhunyt Gombocz Zoltán, Fináczy Ernő és Jakubovich Emil, akik tudásukkal és tapasztalataikkal sokat segítettek a csoport munkájában. Részben az üres helyükre, részben kibíróként Madzsar Imrét, Kovács Ferencet, Pais Dezsőt, Szidarovszky Jánost és Melich Jánost kérték fel. A munkatársak toborzásának első időszakában úgy látszott, hogy a történészek jelentős szerepet vállalnak a munkavégzésben, érett kutatókként és az ifjabb generáció tagjaiként egyaránt szóba kerültek az Anonymus monográfus Szilágyi Loránd, a filológiai módszer történeti alkalmazásának lehetőségeit kutató Istványi Géza és Guoth Kálmán, a Szentpétery-tanítvány premontrei szerzetes Kumorovitz L. Bernát, a társadalomtörténész Kring (később Komjáthy) Miklós és a levéltáros (később évtizedeken át az Archivio Segreto vezető beosztású levéltárosa) Pásztor Lajos. Mivel őket inkább a tárgyi-tartalmi vonatkozások foglalkoztatták, kevésbé találták vonzónak a gyűjtő munkát. Végül kizárólag Fischer (később Ferenczy) Endre volt az egyetlen, aki történészként Szt. István okleveleinek kicéduláztatásával

részt vett a munkában, a feladat egyébiránt teljességgel a filológusokra hárult. Ugyan az utóbbiak közt is voltak olyanok, akiknek a lelkesedése szalmalágnak bizonyult, mint Kardos Tibor, Tomasz Jen és Polednik Gyula, lassanként azonban kialakult azoknak az állandó munkatársaknak a köre, akiket a rendkívül alacsony, kezdetben cédulánként 5 filléres, kés bb már 10 filléres díjazás sem tudott elriasztani: Mészáros Ede az elbeszél és korai okleveles források, Ács Károly a törvények, Misner Béla a Hunyadi kori szövegek Gáldi László a szójegyzékek, Hardy Laura pedig a szakrális rendeltetés szövegek, f leg zsinati határozatok kicédulázására vállalkoztak, akikhez Kövendi Dénes a családi okmánytárak, Waczulik Margit az elméleti jelleg munkák (traktátusok) és Mayer Erzsébet a prédikációk feldolgozásával csatlakoztak alkalmanként. Horváth János a liturgikus költészet és a Ritus et ordo cím inkunábulum feldolgozását végezte 1936-ban, de kés bb külföldi tanulmányai miatt hosszú id re kivált a munkából.

Az 1935. esztend folyamán fontos kérdésekben kellett állás foglalni. El ször is meg kellett határozni a korszakhatárt, melynek keretein belül a keletkezett szövegek feldolgozandók. Miután a lengyelek 1550-ben állapodtak meg, s t alkalmanként túl is léptek ezen az id ponton, alkalmasnak látszott átmenetileg az 1440. év, de végül a Bizottság, rugalmasan kezelend formában ugyan, a magyar középkor hagyományos határa, az 1526. esztend mellett döntött. A másik lényeges kérdés a kéziratokhoz való viszony problémája volt. Azt természetesen nem vállalhatta a munkacsoport, hogy a teljes kiadatlan forrásanyagra kiterjeszti a gy jtést, de a megbízhatatlan edíciókban rendelkezésre álló szövegek esetében elkerülhetetlennek látszott a kéziratok figyelembe vétele. Végül arra való tekintettel, hogy nem állt rendelkezésre megfelelő, paleográfiában is járatos szakember, aki vállalta volna a cédulázást, a kérdést a Bizottság függ ben hagyta. Végül lényegi kérdésnek bizonyult a szövegkiadások közti hierarchia megállapítása, köztudomásúlag a legtöbb forrasszöveg ugyanis több kiadásban is rendelkezésre állt, s ezek közül nem mindig a legújabb volt a legmegbízhatóbb. A gy jtésnél problémaként merült fel az adategység fogalma, aminek a következtében az oklevelek esetében pl. nem kiadványokat céduláztattak, hanem tematikus ill. kronológikus egységeket alakítottak ki. Elviekben a Comité central utasításának megfelelően exhaustív módszert követtek, tehát minden szóra, lett légyen az középkori vagy antik, az adott egységben legalább egy adatot kiírtak.

A cédulázó munkálatok egyik hatásaként feltétlenül meg kell említeni, amint arra Huszti József is kitér a Bizottság 1936. október 27-i ülésének jegyz könyvében, hogy intenzív kutatások indulhattak meg a magyarországi latin filológia területén. A szójegyzékeket cédulázó

Gáldi László a szójegyzékeknek¹³, Ács Károly Szerémi Györgynek latinságáról értekezett, Istványi Géza a középlatin filológia aktuális helyzetét foglalta össze a német történettudomány vezet folyóiratában, a *Deutsches Archiv*-ban¹⁴, s Guoth Kálmán hasontárgyú cikke mellett a mesterük tiszteletére írt Szentpétery Emlékkönyvben¹⁵. A rendkívüli cédulamennyiséget termel Mészáros Ede (1935 és 1958-ban bekövetkezett halála között 114.214 darab cédula elkészülte köthet hozzá) a *M hely / Ergastériorion* cím folyóiratban összefoglalhatónak vélte a magyarországi latinság főbb szabályait¹⁶. Ezen cikke körül parázs vita kerekedett, melynek eredményeként Huszti tisztázta a Szt. István-kori latinság eredetének és összetételének kérdését¹⁷.

1935-1944 között a gy jt munka valóban leny göz méreteket öltött. Az 1935-ben rendelkezésre álló 5000 cédulát 1936-ban 5 munkatárs közel 60.000, 1937-ben 7 munkatárs 22.000, 1938-ban 8 munkatárs 30.000, 1939-ben 6 munkatárs 23.000, 1940-ben 7 munkatárs 22.000, 1941-ben 6 munkatárs 21.000, 1942-ben 5 munkatárs 29.000, 1943-ban 4 munkatárs 17.000, 1944-ben pedig 3 munkatárs 5000 cédulával gyarapította, aminek eredményeként 1944-re a cédulák száma a *Novum Glossarium*-nak kiküldött fehér cédulákkal együtt meghaladta a 230.000-et, azok nélkül pedig a 180.000-et, ami már valóban tetemes forrásbázisnak tekinthet . A bizottság évente egyszer ülésezett, s id közben több ízben kiegészült új tagokkal. A munka szervezési feladatai azonban ekkor már zömükben Huszti Józsefre, a bizottság referensére és Fludorovits Jolánra, az egyetlen állandó munkatársra hárultak. A valóban lendületes munkának a háború vetett gátat. Egyrészt az *Union Académique*-kel való kapcsolat fokozatosan lazult, mígnem 1942-ben egészen megszakadt, ekkortól már a magyar Bizottságnak jelentéseit sem volt hova elküldenie. Ennek folyományaként a hazai latin szótár megalapozásának ügye került el térbe. Másrészt a cédulázó munkatársak közül többek sorsát tragikusan befolyásolta a háború, közülük a Németországba hurcolt munkaszolgálatos Misner Béla soha nem térhetett vissza ... 1944 szén, Budapest ostroma el tt az egész cédula-anyagot leszögezett ládákból az Akadémia pincéjében helyezték el, ahol a front elvonulása után Huszti és Fludorovits a ládákat felfeszítve és a cédulák egy részét szétszórva találták. Mihelyt alkalom adódott rá, Fludorovits a teljes cédula-állományt az Akadémiai Könyvtár tisztvisel inek és altisztjeinek segítségével felhozatta és a könyvtárban helyeztette el. Itt a helyhiány miatt többször cserélt helyet az anyag, 1951 elején azután az MTA kéziratárának új helyiségébe került, s itt is maradt, mígnem az újjá

¹³ Gáldi, *Contributions*.

¹⁴ Istványi, *Philologie*.

¹⁵ Guoth, *Latinság*. Istványi, *Középlatin*.

¹⁶ Mészáros, *Közép-latinság*.

¹⁷ Huszti, *Szent István*.

alakult Bizottság nevében Horváth János 1951. április 12-én gondoskodott az anyagnak az Eötvös Collegium Könyvtárába való átszállításáról.

5. A munka újraindulása és a megjelentetés¹⁸

Az id közben Horváth János vezetésére bízott vállalkozás 1951-ben meglehetősen nehézségek közepette ugyan, de ismét elkezdődött. A munka lelke továbbra is — egészen 1954-ben bekövetkezett haláláig — Huszti József volt, aki első lépésként felmérte az elszorított károkat, majd az addigi gyűjtés hiányosságait, s folyamatos cédulázó munkával gondoskodott ezek pótlásáról. Különösen a folyóiratokban és gyűjteményes munkákban talált olyan oklevélközléseket, melyek tetemesen bővíthették a nyelvi anyagot. Halálával a munka megfelelő munkahely és állandó munkatárs hiányában mintegy három esztendőig látszólag szünetelt, de a munkalapok tanúsága szerint a cédulák továbbra is folyamatosan érkeztek be a korábbi megbízatásoknak megfelelően, meghozzá tetemes számban: 1952-ben Györkössy Alajos, Mészáros Ede, Wagner József, Módi Mihály, 1953-ban Huszti József, Balogh Mária, Györkössy Alajos, Mezey László, Mészáros Ede, Wagner József, 1954-ben Kápolnay Lajos, 1955-ben Vermes Stefánia, Mészáros Ede, Waczulik Margit, 1956-ban Mészáros Ede és Waczulik Margit, 1957-ben Mészáros Ede, Szalay Ágnes, Waczulik Margit, 1958-ban Mészáros Ede, 1959-ben pedig Waczulik Margit, Mészáros Ede és Zsilka János cédulái gyarapították a korábbi gyűjteményt. 1957-ben végre az Akadémia Irodalomtörténeti Intézete biztosított egy helyiséget és egy fő foglalkozású állás is létrejött, s ezzel megteremtődött annak a lehetősége, hogy megkezdődjenek a gyűjtött anyag számbavétele, ellenőrzése és most már külső munkatársak bevonásával a nemzetközi kötelezettségvállalásnak megfelelően az 1200 elcsúszott cédulák betűrendezése.

Közben az Union Académique is elhatározta a háború megszakította vállalkozás folytatását, s a vállalkozás irányítását 1954-ben a dán Franz Blatt aarhusi professzorra bízta, akinek a munkájának köszönhetően a *Novum Glossarium* L betűt magába foglaló első füzet 1957-ben napvilágot láthatott. Bár a füzetek megjelentetése azóta akadozik, elméleti kételyek is nem kis mértékben merültek fel a nemzetközi latin szótár megvalósíthatóságát illetően, és az ábécé közepén indult szótár még nem érte el az S betűt, így gyakorlati haszna is rendkívül kevés, az azonban mindenki előtt világos és kétségtelen, hogy a nagyvállalkozás számos nemzeti latin szótárt indított útjára. 1953-ban megindult a lengyel, 1959-ben a német, 1960-ban a katalán, 1968-ban a svéd, 1975-ben a harmincas évek elzárkózottjai után (Latham

¹⁸ Harmatta, *El szó*.

1934-1935-ös Medieval Latin Word-List-je) az angol, 1977-ben pedig a holland és a cseh középlatin szótárak megjelentetése. Közülük mind a mai napig csak kevesen jutottak közel a megvalósuláshoz: a finn (1958), az olasz (1970) és a jugoszláv (1978) szótári munkálatok lényegében a megjelentetéssel befejeztek, s Du Cange glosszáriumának kivonataként megjelent egy kéziszótár is id közben (Niermeyer), a lengyelek, a svédek, a hollandok, a katalánok szótára már közel jár a bet rend végéhez¹⁹, s ebben a sorban a magyar szótár ügye sem áll már olyan rosszul. Id közben ugyanis az MTA is felvette a kapcsolatokat az Unionnal, és újból bekapcsolódott a Novum Glossarium munkálataiba. Az 1200 el tti anyag bet rendbe szedését követ en azonban kiderült, hogy a harmincas években kialakított gy jtési utasítások nem felelnek meg a Novum Glossarium korszer követelményeinek. 1960-1962 között ezért újra cédulázásba kellett kezdeni, de ekkor már a korai, 1200 terjed anyag teljes kicédulázása volt a cél. Ennek megvalósítását Horváth János megbízásából Boronkai Iván irányította, akit Boros Vilma, Hackel Anna, Karancsy Lászlóné, Redl Károly, Szepessy Tibor, Waculik Margit és Teész Frigyesné cédulázó munkája támogatott, s hozzájuk 1963-1966 között Kenéz Gy z , Oszvald Ferenc, Pataki János levéltárosok, valamint Miklósváry Józsefné (Borzsák Erzsébet) és Kerényi Károlyné csatlakozott. A nagy jelent ség revízió következtében azután egyrészt a 11-12. század forrásanyaga min ségileg szinte teljes mértékben megújult, azaz nincs olyan szó vagy fontos jelentésárnyalat, amelyet ne lehetne a cédulák segítségével dokumentálni; másrészt az eredetileg meglév cédulaállomány hozzávet legesen megháromszorozódott.

A korszer bb és nagyobb számú adat birtokában Horváth János végre elkezdhetette a magyar kötelezettség teljesítését, s az L—M—N bet s szóanyagnak a Novum Glossarium számára történ megszerkesztését. A szavak adatait el ször is jelentéstani kategóriák szerint kellett besorolni, amelyben nagy segítséget jelentett a Thesaurus Linguae Latinae feldolgozása. Ezt követ en a jelentéstani kategórián belül kronológiai rendet kellett teremteni, folyamatosan ügyelve arra, hogy az összeállított anyag a lehet legteljesebben tükrözze mind m faji, mind pedig a feldolgozott adatok számának tekintetében az 1200-ig terjed magyarországi latinságot. Végül az így kialakított jelentéskategóriákat franciául is értelmezni kellett. Az ily módon megszerkesztett és a Comité central-nak kiküldött szóanyagot azután a Novum Glossarium szerkeszt i valóbban kiaknázták, hisz az 1962-ben (Meabilis-Miles), 1963-ban (Miles-Mozytia) és 1965-ben (Mox-Nazaza) napvilágot látott fsciculusok már tekintélyes mennyiség magyarországi anyagot tartalmaznak, több száz dokumentáló adat

¹⁹ Solymosi, *Középkori latinság* 81-82.

mellett önálló jelentéskategóriákat is²⁰.

Ezt követően 1964-ben Horváth János a szótári munkálatok irányítását Boronkai Ivánnak adta át, aki az MTA támogatása folytán 1960 óta másodmagával fofoglalkozásuként dolgozhatott a szótári anyag el készítésén, s hamarosan négy részfmunkaid s munkatárs is segítette a feladatok elvégzésében. A munkának ekkortól fogva az MTA Ókortudományi Tanszéki Kutatócsoport adott otthont. Mivel a nemzetközi vállalásnak továbbra is eleget kellett tenni, Boronkainak el ször az O és P bet k anyagát kellett megszerkeszteni a fentiek szerint, amit azután megfelel formában ki is küldött a Novum Glossarium számára. Másik soron következ feladata a fiatal szerkeszt nek az volt, hogy a magyarországi szótár tervét tet alá hozza. Mivel a háború után nem alakult újjá a szótár munkálatait felügyel akadémiai bizottság, ekkor Boronkai nem számíthatott ennek sem elvi, sem gyakorlati támogatására. Az ezzel kapcsolatos els feladat az összes céduláknak egységes bet rendbe rendezése és továbbra is meglév hiányok kiküszöbölés volt. Az egész anyag abszolút bet rendbe szedése lehet vé tette, hogy az id közben 750000-re szaporodott cédulákat, gyakorlatilag a középkori magyar történeti forrásanyag egységes *tárgymutatóját*, mindazok a szakemberek használhassák, akiknek ez a kutatásait el mozdíthatja. Történészek közül els sorban Solymosi László, a magyar nyelvészek sorából pedig Büki Béla mélyedt el az anyag saját szakmai szempontjaik szerinti vizsgálatában. A rendezés másik hozadéka az volt, hogy a szerkeszt felmérhette a továbbra is fennálló hiányokat, gondoskodhatott pótlásukról, mindenesetre megállapíthatta azt, hogy az összegy jtött adatbázis kiválóan alkalmas arra, hogy az el zetes terveknek megfelel en a magyarországi latin nyelvhasználatot reprezentáló és dokumentáló szótár készülhessen bel le. Id közben Boronkai Iván állhatatos antikváriumi és akadémiai könyvtári másolati gy jt munkája eredményeképpen létrejött az a könyvtári infrastrukturális környezet is, mely nemcsak a szótári munkát támogatja mindmáig hatékonyan, hanem különböz filológiai és történeti kutatásokhoz is jó alapot szolgáltat. A szorosabb értelemben vett szótári könyvtárhoz járult a filológus Révay Józsefnek f leg a kései és keresztény antikvitásra nézve tartalmas és gazdag könyvtára, ill. Trencsényi Waldapfel Imre szintén kit n klasszika-filológiai könyvgy jteménye. A munka alapfeltétele azonban mégiscsak a társvállalkozások megjelent köteteknek beszerzése volt, e tekintetben bizton állítható, hogy manapság a szótár szerkeszt sége rendelkezik a legteljesebb és a legkönnyebben használható ilyen tárgyú gy jteménnyel Magyarországon.

²⁰ A Szótár szerkeszt inek feladata többek között az is, hogy figyeljék és regisztrálják a magyar közrem ködés hasznosításának arányait. Vö. az elmondottakat többek között *Boronkai Iván* ismertetéseivel a *Novum Glossarium* jobban megjelent köteteir I: *Antik Tanulmányok* 30 (1983) 158-159 (Op-Or); 32 (1985-1986) 120 (Or-Oz).

Ezen elzmények után elődázhatatlanná vált a magyarországi szótár végleges tervezetének az elkészítése, amelynél szerencsére már jó és használható minták álltak rendelkezésre. A tervezésnél fleg a Thesaurus Linguae Latinae rendszerét alapul vev , thezaurizáló jelleg Mittellateinisches Wörterbuch addig megjelent I. kötetét vették alapul, a terv megvitatására aztán az MTA I. Osztálya ad hoc bizottságot állított fel, melynek tagjai — Benk Loránd, Boronkai Iván, Borsa Iván, Borzsák István, Csóka J. Lajos, Györffy György, Harmatta János, Horváth János, Mályusz Elemér, Mezey László, Mollay Károly, Székely György és Tarnai Andor, a magyarországi középkori latinság kutatásában érdekelt tudományágak képvisel i – el ször írásban, majd két alkalommal – a 1973. december 13-án és 1974. március 15-én tartott bizottsági üléseken – szóban is kifejtették véleményüket az elkészült tervezetr l, amelyet alapján véve alkalmasnak találtak, s ennek következtében a tervezet a Klasszika-filológiai Bizottság és az azóta sajnálatos módon megsz nt Középkori Munkabizottság elé kerülhetett megvitatásra. A két akadémiai bizottság véleménye alapján az MTA I. Osztálya is elfogadta és jóváhagyta a tervezetet, s ezzel a magyar szótár kiadási munkálatai zöld utat kaptak.

A szótár el készítése a háború után is megtermékenyít leg hatottak a középlatin filológiai és eszmetörténeti kutatásokra. 1974-ben a középkori kútf k tartalmi és kronológiai kérdéseit vitatták meg filológusok és történészek²¹, majd 1975-ben a szótár munkálataival kapcsolatban rendeztek tudományos kollokviumot, mely számos külföldi kutató is meghívást kapott.²² 1977. május 4-én Harmatta János az Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya ülésén ismertette az elvégzett munkálatokat, s ugyanott Boronkai Iván bemutatta hozzászólások reményében a szótár mutatványát²³. A szótár történetében az 1977. év egyébként is új korszak kezdetét jelentette. Az Akadémia Központi Hivatal Társadalomtudományi F osztálya ez évt l kezdve ugyanis négy, ill. öt állandó és több ideiglenes munkatárs közrem ködését biztosította a szótár munkálataiban, amelynek felel s szerkeszt jéül Boronkai Ivánt, az irodalomtudományok kandidátusát jelölték ki. 1978-ban ily módon felállhatott az MTA Ókortudományi Tanszéki Kutatócsoportján belül — jórészt kezd , a középkorkutatásban alig járatos fiatal latin szakos tanárokból — az a munkaközösség, amelynek állhatatos és egyre színvonalasabb munkája nyomán a szótár megjelentetésének ügye is napirendre került. Ugyanebben az évben az MTA I. Osztálya jóváhagyta a *Magyarországi Középkori Latinság Szótára* szerkeszt -bizottságának

²¹ *Középkori kútf ink.*

²² *Colloque.*

²³ Harmatta, *Szótár.* Boronkai, *Mutatvány.*

összetételét, mely ismét azt mutatta, hogy a latin szótár létrejötte számos tudományág érdekét szolgálja és interdiszciplináris együttműködés jegyében fog megszületni a régóta kívánt mű. A Harmatta János elnökletével megalakult bizottság tagjai lettek Benk Loránd, Borzsák István, Csapodi Csaba, Fügedi Erik, Györffy György, Hadrovics László, Karácsonyi Béla, Klaniczay Tibor, Mályusz Elemér, Mezey László, Mollay Károly, Sinkovics István és Székely György. 1991-ben az időközben elhunyt Mezey László helyére Vízkelety András, 1992-ben Sinkovics István és Mályusz Elemér helyére Érszegi Géza és Engel Pál kerültek. Újabb időközben távozott az él sorából Karácsonyi Béla, Klaniczay Tibor, Mollay Károly és Hadrovics László. A többnyire akadémikusokból álló bizottság hatékony támogatása mellett (itt külön ki kell emelni a középkori kutatások ügye felett mindenkor éberen működő Klaniczay Tibor, valamint a lektorként is áldozatos munkát végző Fügedi Erik és Borzsák István támogatását) megkezdhetett a készülő félben lévő munka kiadásra való előkészítését. A kézirat még akkori viszonyokhoz képest is sokáig feküdt a kiadónál, végül azonban 1987-1989-ben és 1991-ben Boronkai Iván szerkesztésében az Akadémiai Kiadó gondozásában végre megjelenhetett az A-B ill. C betűket felölelő I-II. kötet 365 ill. 461 oldalon, ekkor még 3-3 fasciculusban, melyeknek munkatársai Bellus Ibolya, Boronkai Iván, Déri Balázs, Hegyi Balázs, Mezey Ágnes, Szabó Mária, Szabó Zsuzsanna, Ványai Katalin, majd Hegyi György, Pataki Mária, Szécsi Katalin és Szovák Kornél voltak. Az első köteteket Borzsák István és Fügedi Erik lektorálták. A D-E betűket magába foglaló III. kötet, mely már az Argumentum Kiadó és az Akadémiai Kiadó közös gondozásában, Boronkai Iván és Bellus Ibolya szerkesztésében jelent meg, összesen 501 oldalra ölel fel, munkatársai pedig Bellus Ibolya, Boronkai Iván, Déri Balázs, Hegyi György, Romhányi Beatrix, Szabó Mária és Szovák Kornél, lektorai pedig Érszegi Géza és Fügedi Erik voltak. A IV. kötet az F-G-H betűket 1993-ban látott napvilágot Boronkai Iván és Szovák Kornél szerkesztésében az Argumentum Kiadónál, 307 oldalon, Bellus Ibolya, Boronkai Iván, Déri Balázs, Romhányi Beatrix, Szabó Mária és Szovák Kornél munkájaként, Borzsák István és Solymosi László lektori munkája mellett. Végül az I betűt magába foglaló V. kötet kiadására Boronkai Iván időközbeni halála és a szerkesztés elhelyezési körülményeinek megváltozása miatt 1999-ben került sor 465 oldalon Szovák Kornél szerkesztésében, Bellus Ibolya, Boronkai Iván, Déri Balázs, Kisdi Klára, Monostori Martina, Szabó Mária és Szovák Kornél közreműködése mellett, Borzsák István és Solymosi László lektorálásában. 1987-1999 között 2099 oldalra sikerült megjelentetni az egymást sorban követő, egyre gazdagabb tartalmú és kiegyensúlyozottabb kötetekben, miközben a csoport 1993 augusztusában újfent eleget tett a Novum Glossarium iránti kötelezettségnek, s kiküldte Párizsba az S-Z betűket feldolgozott teljes anyagát, amivel

utolérték az új Du Cange aktuális munkálatait. Id közben nagy érvágást jelentett a munkálatok számára, hogy több tapasztalt és begyakorolt munkatárs kivált az ekkorra már összeszokott csapatból, s a munkát 1960 óta szervez és jelentés részben végzi Boronkai Iván, a vállalkozás lelke, 1995. május 13-án elhunyt. A f szerkesztői feladatokat ekkortól Szovák Kornél vette át. A folyamatosan bővülő forrásbázisról a második kötetben I a forrásjegyzék kiegészítései tesznek tanúbizonyságot, a II. kötetben 4, a III-ban 2, a IV-ben 2, az V-ben 8, tehát összesen 16 oldalon, ami pontosan a fele az eredeti, 32 oldalas forrásjegyzéknek. A megjelent kötetek a történész Solymosi László²⁴ és a magyar nyelvész Fehértói Katalin²⁵ részéről igen jó hazai és nemzetközi visszhangot kaptak a tudományos szakajtóban, a német R. Gründel és K. Nehring, a magyar származású, nyugaton élő G. Silagi és A. P. Orbán, az angol R. P. H. Green, a belga A. Dierkens valamint az olasz R. Bracchi egyaránt kiemelték a magyar teljesítmény értékeit, s főleg azt hangsúlyozták, hogy a szótár segítségével milyen kiváló tájékoztatást kaphat a nyugati filológus és történész a magyarországi középkori forrásanyag tekintetében.²⁶ Közben persze az is kiderült, hogy minden újabb elkerülő forrás újabb szavakat és jelentéseket hoz napvilágra. Ennek folytán a szerkesztés úgy döntött, hogy egy leendő supplementum-kötet megalapozásaként pótlások formájában bocsájtja a használok rendelkezésére a felgyülemlett értékes anyagot. Kezdetben hazai folyóiratban²⁷ jelent meg két értékes közlemény, végül az *Archivum Latinitatis Medii Aevi* felkérésére ezek egyesítve és kiegészítve a *Novum Glossarium* folyóiratának hasábjain is megjelentek.²⁸

6. A szótár tartalma

A Magyarországi Középkori Latinság Szótára olyan, tíz kötetre tervezett értelmező szótár, amely azoknak a legtöbbszörre már nyomtatásban megjelent latin nyelvű szövegeknek a szavait tartalmazza és értelmezi, amelyek a középkorban Magyarországon keletkeztek, ill. magyarországi használatra készültek vagy használatban voltak. Mivel az első ismert magyarországi oklevél 1002-ben kelt, kezdő időhatárként az 1000. esztendő kínálkozott. A végső határt a mohácsi vész évében, 1526-ban — a magyar középkor hagyományos felső

²⁴ Solymosi, *Középkori latinság*.

²⁵ Fehértói *Szótára*.

²⁶ *Humanistica Lovaniensia*, XXXVIII (1989), p. 369 (regisztráció). *The Library Quarterly*, 1990/jan., p. 88 (regisztráció). *Deutsche Literaturzeitung*, 112 (1991) /jan.-febr., pp. 2932 (R. Gründel). *Oxford Journals*, 1991 /1, pp. 131-132 (R.P.H. Green). *Salesianum*, 53 (1991)12, p. 448 (R. Bracchi). *Deutsche Literaturzeitung*, 113 (1992)/nov.-dec., pp. 769-770 (R. Gründel). *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, 48 (1992)/1, pp. 290-291 (G. S.). *Mnemosyne*, XLVI (1993)11, pp. 119-121 (A.P. Orbán).

²⁷ Boronkai – Szovák, *Pótlások*. Szovák, *Pótlások*.

²⁸ *ALMA* 1995.

korhatárában — határozható meg, mivel a középkortudomány m vel i úgy látják, hogy az ezt követ korszak m fajokban is, mennyiségi szempontból is lényeges gyarapodást eredményezett az írásbeliségben; az újkorinak tekinthet latin nyelv források feldolgozása más, újabb vállalkozás feladata kell hogy legyen (a fels határt hosszú ideig határozatlanság el zte meg: 1526 mellett a gy jtésb l láthatólag szóba került 1540, a középkori magyar állam függetlenségének végleges elvesztése, ill. 1600 is). Ugyancsak külön feladatot jelent az adott id szak névanyagának összegy jtése és szótárszer feldolgozása (onomasticon); ezt tehát az MKLSz nem tekintette feladatának. A középkori Magyarország természetesen a maitól vagy a közelmúlttól eltér határok és közjogi keretek között értend fogalom. Magába foglalja a mai Szlovák Köztársaságnak szinte egész területét, Erdélyt, a Bánságot, Horvátországot, Szlavóniát is, hiszen ezek mind a Regnum Hungariae határai között helyezkedtek el, a magyar király uralkodott fölöttük. Azok a források, amelyek a fenti értelemben vett területre l a jelzett id határok között ránk maradtak, természetesen nem azonosak annak az id szaknak az írásbeli termésével: ebb l igen sok elpusztult, de remélhet leg egy bizonyos százaléka csak id legesen lappang. Azonban még így is tekintélyes azon forrásm veknek a száma, amelyeket az MKLSz szerkeszt i feldolgoznak és idéznek — nem számítva a folyamatosan megjelen újabb forráskiadványok anyagát, amelyet igyekeznek bevonni a feldolgozásba. Ami pedig az írott források m faji színképét illeti, ez is meglehet sen gazdagnak mutatkozik. A — tág értelemben vett — történeti kútf k csoportjába tartoznak a törvények, oklevelek, gazdasági följegyzések, a levelek (misszilisek) java része, valamint a geszták és krónikák; terjedelmét tekintve ez a csoport a legnagyobb, és az újabb meg újabb publikációknak köszönhet en állandóan terebélyesedik. Az — ugyancsak tágan értelmezett — szépirodalom körébe vonhatók a legendák (noha történeti, egyháztörténeti, liturgiátörténeti jelent ségük elvitathatatlan), részben a fent már említett geszták és krónikák is, valamint a költ i alkotások. Ez a felsorolás nem teljes, s nem tekinthet teljesen egzaktnak sem: inkább csupán vázlatos képet kíván nyújtani az anyagról. Nem szabad megfeledkezni azokról a szövegekr l sem, amelyek eredetije görög nyelven íródott, fordításuk azonban a magyarországi latinságot gazdagítja. Eme forrásanyag szókincsét dolgozza föl az MKLSz, tekintet nélkül arra, hogy egy-egy szó ókori vagy középkori-e, hogy jelentése a klasszikus korból már adatolt-e, vagy a középkorban új jelentéssel használták. Ilyenformán a szótár középkori kultúra b adattára, mondhatni: kincstára, vagyis a szó eredeti értelmében vett thesaurus. Ennek pedig nem csupán a hazai középkorkutatás szempontjából van nagy jelent sége, hanem ama szerepénél fogva is, amit —forráskiadványaink sokszor elavult vagy jórészt hozzáférhetetlen volta következtében — a középkori magyarországi írásbeliség (elemeinek) a külföldi kutatók számára való

feltárása jelent. Ezt szolgálja az is, hogy — miként ez külföldi társvállalkozások esetében is látható — a szójelentéseket és a szótár használatához nélkülözhetetlen magyarázatokat latinul is megtalálja a használó, lévén ez — fként a középkorkutatásban — még ma is nélkülözhetetlen közvetít nyelv. Külön ki kell emelni az MKLSz szerepét abban a tekintetben, hogy a szerz gárda számos esetben regisztrálja a szövegkiadások hibáit, s t tesz — igen sok esetben száz százalékos biztonsággal — javaslatot azok korrigálására. Ennek nem csupán a szótárban közölt forrásidézetekben van nyoma, hanem esetenként ösztönz er vel hat új szövegkiadás készítésére is.

A Magyar Tudományos Akadémia 1932 óta nagy emberi energiákat és gazdasági er forrásokat mozgósított és fektetett be a hosszútávú nemzetközi együttm ködés érdekében, s ezeknek az energiáknak és befektetéseknek köszönhet en a vállalkozás még ma is él és folyamatosan törekszik céllit zései megvalósítására. Huszti József, Horváth János és Boronkai Iván szervez és tervez munkája nyomán a szerkesztés ma már rutin feladat, melybe a jövend beli fiatalabb munkatársak is könnyen, f leg pedig gyorsan beletanulhatnak. A szótár kevés megmaradt munkatársa igyekszik eleget tenni továbbra is azoknak a nemzetközi kötelezettségeknek, mely az 1932. évi felkérés folytán a magyar tudományosságra hárulnak.

II. A forrásbázis problémái

1. M faji és tartalmi összetétel

Egykor fontos vita zajlott a magyar történettudomány területén arról, hogy milyen kiterjedés is valójában a magyar középkor forrásanyaga. A vitaindító, mint számos más esetben is, a latinos m veltség Mályusz Elemér volt, aki összevetette a magyar kútf állományra vonatkozó becsléseket egyfel l a francia, másfel l az orosz forrásadottságokkal. Azt állapította meg, hogy a magyar helyzet valójában ideálisnak mondható, lévén, hogy a forrásbázis terjedelme messze meghaladja a kelet-európai és északi népekéit, tehát mer ben alkalmas arra, hogy a történelem legfontosabb jelenségeir l alapos, ha nem is kimerít képet alkothassunk. Másfel l a nyugati viszonyokhoz képesti korlátozottságában is értékek rejlenek, többek között az, hogy akár egy személy számára is egy élet munkájával áttekinthet . Mályusz optimista következtetései többek között a *Zsigmond-kori oklevéltár* tapasztalatain alapultak, s arra is vezették a neves történészt (aki nem mellesleg az elbeszél források tekintetében is múlhatatlan érdemeket szerzett a tudományosságban), hogy megkockáztassa, egy-egy nagyobb korszak okleveles forrásait akár egy személy is eredményesen

kivonatolhatja kell hozzáértés esetén.²⁹ Borsa Iván a gyakorlati szakember, a levéltáros oldaláról közelítette a kérdéshez. Azon túl, hogy Mályusz valóban különös – talán a korszak számlájára írható – ideológiai kiszólásait helyreigazította, vele szemben a kollektív és a lépésről lépésre haladó építő munka jelentőségét hangsúlyozta. Akkoriban rakta ugyanis le annak a nagy munkának az alapjait, mely valódi eredményeit csak kigondolójának halála után hozta meg, igaz, ekkor ténylegesen olyan ideális helyzetbe hozván a magyar középkor kutatóját, amilyenről Mályusz valójában nem is nagyon álmodhatott. A diplomatikai fényképgyűjteménynek és az eredetiben rögzített okleveleknek az egységes rendszerben való feldolgozása, a levéltári adatbázis, melynek célhoz érésében oly sokan nem hittek az építkezés évtizedeiben, ma már valóban a külföldi kutatókéhez képest igen jó helyzetbe hozza a magyar szakembert, aki otthon, az íróasztalánál foglalkozhat olyan forrásokkal, melyeket az elszakított területek vagy éppen a Vatikán levéltárai őriznek.³⁰ A vitát azért is fontosnak kell tartanunk, mert a magyar tudományosságban a Marczali Henrik jelentette kezdetektől eltekintve a tudományosság német orientációja ellenére sem alakult ki az összefoglaló forrástanban a faji igénye, mely sok tekintetben a szótári feldolgozás arányait is másképp alakíthatta volna. Tankönyvi ill. ismeretterjesztő jellege ellenére jelentős támogatást ezért Engel Pál lényegi megállapításait összegző mondatainak.³¹ Engel könyve bevezetésében az angol olvasóközönségnek jelezni kívánta azokat a kereteket és korlátokat, melyek között a magyar középkor kutatójának munkálkodnia kell, és melyek miatt merben másként láttatja saját országa régmúltját, mint például egy angolszász szerző. Először is az elbeszélő forrásokon belül a faji monotóniát fájlatja, hiányolja a családi krónikákat, naplókat, memoárokat. Azt is nehezményezi, hogy valójában egy-egy eseményt legtöbbször csak egyféle elbeszélésben, megközelítésben ismerünk. Kiemeli ugyanakkor az oklevelek ún. narrációinak a nyugat-európaiakhoz képest különös, de örömdetes hazai szokását, azt a mondhatni krónikákba illő mesélő kedvet, amellyel az adományok érdemeit ecsetelik. Engel 300 ezerre becsüli a 13. század elejétől megsokasodó okleveleknek a számát, melyből általános becslés szerint hozzávetőleg 10 ezer esik az Árpád-korra. Végezetül megjegyzi, hogy a kormányzati iratanyag faji összetétele is egyenetlen (természetesen legkevésbé a történész az országos adóösszeírásokat hiányolja), bár arányosan oszlik központi (udvari) és vidéki írásbeliségre, és egyébként is az egykor keletkezett iratanyagnak csupán az egy-két százaléka maradt a korunkra. A neves humanizmus-kutató, Pajorin Klára is utalt arra a sajátos magyarországi

²⁹ Mályusz, *Medievalisztika* Kiindulópontként nem mellesleg Mályusz a Klasszika filológia tudománytörténetét vázolta fel.

³⁰ Borsa, *Medievalisztika*.

³¹ Engel, *Szent István* 3-4.

helyzetre, hogy 1472-ig a humanista prózairodalmat kizárólag két m faj, az *epistula* és az *oratio* képviselték, míg más m fajok, mint például a dialogus és a morális párbeszéd, teljességgel hiányoztak.³² A nyelvi forrásanyag értékelésénél ezeket a szempontokat ajánlatos lesz figyelembe venni.

Már a források jellegének leegyszer sít megkülönböztetése is olyan arányokat mutat, melyek sokban a Mályusz – Borsa vita fejleményeit és Engel Pál következtetéseit támasztják alá. A nyomtatott szótárkötetek rövidítésjegyzékei összesen 420 kiadványt ill. egyedi m vet tüntettek fel az eddigiekben, ezek nagy részének tartalma tágabb megközelítésben homogénnek tekinthet . A szövegkiadások feldolgozottsága természetesen mer ben eltér , Fejér *Codex Diplomaticus*ának 44 kötete pl. mondhatni kiaknázatlannak tekinthet , míg Vitéz János korpusza és a Szentpétery *Scriptores*ében megjelent szövegek kimerít en, – bátran állíthatjuk 100 %-osan – ki lettek cédulázva. A m fajok megkülönböztetése ugyan maga sem áll minden esetben vitán felül. Az Árpád-kori legendák pl. egyfel l tartalmuk szerint hagiográfiai, esztétikai igényeik szerint irodalmi munkák, legszerencsésebb azonban ket az elbeszél jelleg m vek között számon tartani, már csak azért is, mert talán a történetkutatók vizsgálták ket a legtöbbet. Ezekkel a megkötésekkel is egyértelm , hogy a feldolgozott anyagot uralják a hivatali és kormányzati írásbeliség forrásai: a 217 oklevéltár (közte a MOL gy jteményét jelöl DI/Df jelzet) és a 100 egyedileg feltüntetett normatív forrás az egész forrásbázis kétharmadát teszi ki. Hogy a fennmaradó, egymástól amúgy sem könny szerrel megkülönböztethet elbeszél jelleg szövegeket miként osztjuk csoportokra, majdhogynem elhanyagolható. Mindenesetre 40 m ebb l egyértelm en a magyarországi humanizmus alkotása. 12 m esetében a traktátus jelleg az uralkodó, ezek között azonban a zenei értekezést l a teológiai és retorikai traktátuson keresztül az államelméleti munkáig terjed a színvilág. Liturgikus emlékek közé soroltam a teljes *sermo*-irodalmat és a himnuszanyagot is, ezek száma így összességében is csak 13, igaz, hogy olyan – valójában teljes egészében még kiaknázatlan – korpuszok tartoznak ide, mint a kés középkor obszerváns prédikátorainak *sermo*-gy jteményei. A maradék 38 munkában az elbeszél jelleg dominál, de – mint fentebb utaltam rá, – ezek között a terejedelmesebb szöveg krónikák mellett szerepelnek a szentek legendái és Bonfini nagy történeti szintézise is. A forrásanyag ilyesfajta összetétele azt a benyomást er síti, hogy a feldolgozott nyelvi anyag a hétköznapi latin nyelvhasználatnak h bb tükre, mint az esztétikai-alkotói normára összpontosító nyelvnek.

³² Pajorin, *Crusades* 244.

2. A nyelvi összetétele

A középkori Magyar Királyságban és a király udvarban a királyság megalapításától fogva számos nyelvet beszéltek. Legkorábbi szöveges emlékeink írói minden bizonnyal a Nyugatról István király hívására az országba érkezett papság köréből kerültek ki. Az első biztosan hazánkban született író Mór, pécsi püspök volt, aki rövid legendát írt a vágvölgyi remeték életéről, munkáján azonban alig tapasztalható, hogy gondolatait magyar anyanyelvén formálta volna meg. A Nagyobb István-legenda írója már csak öntudatánál fogva is szükségszerűen magyar kellett legyen, és ezt követően egyre kivételesebbek lehettek az olyan esetek, mint Fulco vendégé, aki nyugati bevándorlóként írástudásával alapozta meg itteni életét. A 12. századtól kisebb-nagyobb hullámokban érkeztek és települtek le az országban idegen ajkú, főleg német és vallón/olasz (*Latinus*) kevert népesség csoportok, melyek még a 15. században is bizonyíthatóan, majd azon túl is rítizték anyanyelvüket. Történetek is kísérletek a – első sorban a szlovákiai diplomatika részéről – arra, hogy az oklevéladás folyamatában az oklevélíró szerepét hangsúlyozva az oklevelek latin nyelvében és formakincsében a helyi – adott esetben szláv – lakosság nyelvi hatásait mutassák ki. A kísérlet már csak azért is eredménytelenségre volt ítélve, mert a középkor öt évszázada alatt a magyar nyelv maradandó hatását (ún. hungarizmusokat) sem sikerült biztonsággal kimutatnia a kutatásnak,³³ kivéve természetesen a latinba került latinosított magyar szavakat. A korabeli Európa és a keresztény/katolikus egyház latin nyelve adta azt a lehetőséget, hogy magasan képzett egyháziak ne csak hazájukban, hanem más országokban is kereshessék boldogulásukat. Magyarok is nem kis számban kerültek külföldre, és közülük nem kevesen éppen írói vénájuknak és latin nyelvi ismereteiknek köszönhették a megélhetést. Ilyen volt többek között Andreas Hungarus is, aki Dél-Itáliában foglalkozott krónikaírással, de ilyen kellett legyen az Osztrák Ritmusos Krónika névtelen krónikaírója is.³⁴

István király alatt és kora elmúltával egyaránt jöttek a magyar király udvarába írók, akik a hazai latinság színvilágát gazdagították. Ilyen volt mindenképpen a sokáig rejtélyes Szent Gellért, a magyar történelem első ismert vértanúja, akinek munkája – amellett, hogy a korabeli Európában is párhuzamos alkotás – nem kevés fejtörésre adott okot a magyar filológusoknak és szótáríróknak.³⁵ A Kálmán király törvénykönyvének bevezetőjét író Albericus szövegén is érződik írójának idegen volta. Önmagában is fontos tény, hogy egyes görög egyházatyák nyugati recepciója éppen a Kárpát-medencében kezdődött meg, egy

³³ Harmatta, *Remarques*.

³⁴ Körmendi, *Gertrúd* 177-185.

³⁵ Déry, *Szent Gellért*. Nemerikényi, *Szent Gellért*. GER. (Karácsonyi-Szegf.) V-XII.

Velencéből Magyarországon át Konstantinápolyba utazó szerzetes, bizonyos Cerbanus volt az, aki a pásztói monostorban talált görög kódexekből egyes részeket a 12. század közepén latinra fordított. Cerbanust követően a 13. század elején apátkodott Zircen az a Limoge-i János, aki ugyan később visszatért hazájába, de itteni apátsága idején állított össze egy rövid *ars dictaminis*, mely a retorikai irodalom egyetlen terméke a magyar középkorból (fennmaradt kódexe később Petrarca tulajdonában volt). Külföldiek voltak a Iulianus domonkos szerzetes keleti kutatóútjáról beszámolót író Riccardus és a skolasztikus latinság legkorábbi magyarországi képviselője, a pápai legátus kíséretében hazánkba érkezett Rogerius mester is.³⁶ Bizonyosnak látszik az is, hogy a sajátos sorsú kéziratban korunkra maradt Margit-jegyző könyv írója is itáliai jegyző lehetett a szentséget vizsgáló pápai biztosok mellett. Az 1350-es években járt Nagy Lajos udvarában sajátos diplomáciai megbízással Mügelni Henrik osztrák mesterdalnok, aki nem csak németre fordított egy régi magyar krónikát (ismeretes, hogy a 12. század végi szintézis zárórészei csak az ő német fordításában ismertek), de elkezdte egy latin nyelvű rímes krónika megfogalmazását is. Az pedig széles körben ismert tény, hogy Mátyás udvarában számos itáliai író alkotott, közülük feldolgozásra kerültek a latin szótár anyagában Galeotto Marzio, Petrus Ransanus és Antonio Bonfini, majd a Jagelló korból a morva Stephanus Taurinus szövegei. Kérdés persze, hogy a lista nem lenne-e teljesebb pl. Lorenzo de Monacis kiséposzával, melyet a későbbi magyar szintézis szerzője is bízva kiaknázott az Anjou-kor végére vonatkozóan.

Ezen szerzők száma látszatra alacsonynak tűnik, szótárban való reprezentáltságuk azonban nagyon magas. Ezt egyrészt különös szóhasználatuk (pl. Szt. Gellért), másrészt munkájuk óriási terjedelme és szemlélete indokolják (pl. Bonfini). Szt. Gellért különösen találékony, a korabeli irodalomban teljességgel egyedül nyelvhasználatával szembeötöl, Bonfini ugyanakkor munkája tartalmában ugyan alig mutat bármiféle eredetiséget, abban azonban igen, hogy saját kora jelenségeit antik szavakkal és fogalmakkal igyekezett leírni.³⁷ Iohannes Lemovicensis az eddigiekben alig kutatott retorikai szókincse és Rogerius skolasztikus szavai szintűgy jelentősen gyarapították a latin szótár anyagát. Feldolgozásukról már csak azért sem volt ajánlatos lemondani, mert eredeti hazájukban a lexikográfiai kutatás (el)hanyagolta ezeket a szerzőket. Munkáikat pedig egyébiránt valóban a Magyar Királyság területén, rendszerint a királyi udvar környezetében hozták létre.

A szerzői listában szerepelnek olyanok is, akik Magyarországon születtek és tanultak, de egyházi (esetleg szerzetesi) pályájukat másutt, főleg Itáliában járták be. Közülük is említést

³⁶ Horváth, *Stílusproblémák* 239-254.

³⁷ Kulcsár, *Bonfini* 9-102.

érdemel Andreas Pannonius, Hunyadi egykori harcosa, vagy az Erdélyb l származó Nicolaus de Mirabilibus, de Gyöngyösi Gergely is egyes munkáit a római pálos kolostorban alkotta.³⁸ Aligha lehet kétséges, bárhol is temették el végül ket, vagy bárhol is éltek le feln ttkoruk nagy részét, hogy a gyermekkorukban, a hazai iskolákban elsajátított latin nyelvük a hazai latinság szerves részét képezi, s bizonynal a szótári rövidítésjegyzékben olvasható névsor messze sem kimerít (Leibici Márton mellett többeket is sorolhatnánk). A spalatói Tamás f esperes krónikáját és a Zára ostromát elbeszél munkát a munka megkezdése után a szerkeszt k kiiktatták a szerz i jegyzékb l, így Tuberó munkája sem kívánkozik ide, bár elgondolkoztató, hogy mennyivel lenne kevesebb alap ezek szerepeltetésére, mint az itáliai humanistákéra.

A magyarországi latinság fogalma tehát nem csak id ben, m fajilag, de szerz i tekintetében is meglehet sen összetett és színes. Annak megítélése azonban, hogy mennyiben alapul az antik latinság szókincsén, mennyiben nem, ma még pontosan nem lehetséges. Abban azonban biztosak lehetünk, hogy nagyjából a Marian Plezia által a lengyel latinságra elosztott százalékos arányok érvényesülhettek benne.³⁹ Amint azt Plezia is megállapította, az újításoknak legalább 90 %-a nálunk is szabályos latin elemekb l képz dött. Az a kevés, ami mégsem, éppen nem érdektelen számunkra.

3. A magyar kontribúció

A középkori latin nyelv történetében három nagy purista mozgalom különböztethet meg, közülük az utolsó, a humanizmus, azzal, hogy az antik nyelvi esztétikát szabta normául, valójában a további fejl désre tette képtelenné. Az els nyelvtisztító irányzat a Meroving id kben a latin nyelvbe benyomult újlatin elemket igyekezett azzal kisz rni, hogy a szóhasználat normájává az antik auktorok általi használatot tette. A 12. század új szellemi irányzatai azonban már nem csak azzal a problémával szembesültek, hogy újra nagy számban jelentek meg népnyelvi eredet szavak a latin szövegekben, hanem azzal is, hogy az antik auktorok szókincese immár alkalmatlannak bizonyult olyan fogalmak jelölésére, melyek nélkül pl. a skolasztikus gondolkodás egyszer en nem m ködhetett. Ekkor az a megoldás született, hogy az antik latin nyelv képzési szabályait tették normává, vagyis az újításnak szabályos latin szóból szabályos képzési módon kellett létrejönnie, s akkor minden további nélkül legitimitást nyert a magasabb rend (irodalmi vagy filozófiai) írásbeliségben is.⁴⁰ Nem

³⁸ Sarbak, *Prior General* 251.

³⁹ Plezia, *La structure*. Prinz, *Słownik*.

⁴⁰ Norberg, *Manuale* 25-121. Bourgain – Hubert, *Le Latin* 15-70, különösen a 'Les tendances novatrices' c.

meglep tehát, hogy a humanizmus idejéig, majd a m veltség megoszlása után az ún. kolostori irodalomban ezt követ en is az újítások alapvet en antik latin elemekb l építkeztek. A lengyel és a horvát szótár összehasonlításában az is megállapítható, hogy a valódi népnyelvi el zményb l képzett latin szavak száma mer ben alacsony, ellenben egyik-másiknak a használata igen kiterjedt. Ezek között idében az els feltehet leg a 'iocuscidarius' volt, mely a 11. század második felének társadalmi fejl dését tükrözte. A szó minden valószínűség szerint a 'jókszed' (~ javak összegy jt je) magyar szóból keletkezett az 1104. év el ttre keltezett törvényben, miután vulgáris alakja (joccedeth) már szerepelt a László nevéhez kapcsolt ún. III. törvénykönyvben, 1077 el tt. Ez utóbbi törvénykönyv a vulgárnyelvi szót latinul is körülírta mint 'rerum fugitivarum collector', így van annak némi valószínűsége, hogy a három adat összefügg egymással. Kálmánnal a korábban jellemz kóborlás mint társadalmi probléma megsz nt, a szó sem lehetett nagyon hosszú élet , forrásban mindenesetre többé nem fordult el . Ezt követte id rendben egy, a 12. század els harmadának a végére kiformalódó új társadalmi csoport jelölésére az egyetlen olyan magyar szóból képzett latin alak, melyr l kis túlzással állíthatnánk, hogy nemzetközi vándorszó lett, a lengyel szótár tanúsága szerint mindenesetre a középkori lengyel városokban a várost vezet el kel nek a jelölésére szolgált, egyébiránt Nagy Lajos lengyel királyként is kibocsátott okleveleiben ill. ezek kés bbi lengyel excerptumaiban fordul el .⁴¹ A 'iobagio' szó sajátos módon újfent a 'jó' melléknévb l keletkezett, középfokra emelés után látták el az egyébként szabályos -io latin raggal, els latin el fordulása 1111-re, majd ezt követ en 1116-1131 közöttre tehet , amikor is a mellette szerepl „non ignobilis” (= *nobilis*) jelz talán az ekkor még nem elterjedt szót igyekezett latin megfelelő vel magyarázni. A 'nobilis' kifejezés maga is csak a 11. század második felében t nt fel, s a 13. században vette csak fel azt a jelentését, mely a középkor végéig, s t azon túl is jellemezte.⁴² A 'iobagio' igen nagy jöv re tekintett, egész szóbokor fejl dött ki körülötte (*coniobagio*, *coniobagionatus*, *iobagio*, *iobagionatus*, *iobagionalis*, *iobagionaliter*, *iobagionatus* 3, *iobagionissa*), s emellett formagazdagsága mutatja, miként küzdött a latin bet a magyar hangok visszaadásával⁴³. Mivel a jobbágy által jelölt társadalmi csoportok messze túléltek a Mohácsi vést, hihet leg ez tekinthet a leghosszabb élet ilyesfajta szónak.⁴⁴ Még akkor is, ha a magyar szokásjog m szavaként keletkezett 'birsagium' és származékai ('birsagio, -onis, birsagiare, birsagiensis, birsagiatio,

alféjezet, 59 sk. Brunhölzl, *Lateinische Sprache*.

⁴¹ *Lex.Lat.Pol.* V, fasc. 7 (41) (1982), 1032.

⁴² A nobilis-ignobilis szópár els el fordulására ld. Bolla, *A jogilag egységes* 36-37, továbbá Tresz, *Korjellemz* 53. A jelentés társadalmi változást követ átalakulására ld. Zsoldos, *Eléggé nemes* 13-17.

⁴³ Erre máig alapvet : Kniezsa, *Helyesírásunk*, különösen 9-60.

⁴⁴ Tresz, *Korjellemz* 56-57, illetve Szilágyi, *Anonymus-kérdés* 19-20.

birsagialis’) vetekedett vele az újkorig, de pályafutását a rendelkezésre álló adatok szerint csak 1239-ben kezdte. A 13. századra szült le a magyar ’csöbör’ szóból képzett ’cibrio’ latin alaknak az elterjedtsége, igaz akkor igen nagy számú forrásadat igazolja a létét. Időben és térben is korlátozott volt a királyi várszervezet fontos kategóriáját jelölő ’hodnogio’, mely egy 1239-i eset kivételével csak és kizárólag az 1208-1235 között felvett váradi tüzesvaspróba bejegyzésekben szerepel, amiről egyébként tudnivaló, hogy a társadalmi csoportmegnevezések egészen különös tárháza (valamelyest viszonylagossá is teszi az értékét, hogy kézirata nincs, pusztán abból a nyomtatványból ismert, melyben Fráter György 1550-ben közzétette. A 13. századi gesztákban tényleg fel Hispánia nevének népetimológiai magyarázataként a magyar ispán szóból képzett ’ispanus’, ennek azonban a hétköznapi használata csak a 15. század közepén kezdődött, a ’comes’ közismert és kiterjedt használata feltehetőleg némileg visszaszorította a kifejezés használatát. Az Anonymusnál vulgáris szórványként feltűnő ’aldumas’ két latin származéka (*aldamasium*, *aldomasintus* 3) szintén nem tekinthető nagy jövőre, egy-egy forrás használta őket a 14. században, igaz, egyik az elején, a másik meg a végén. Az ’irharius’ (= irhatímár) is inkább eseti ötletnek látszik, bár érdekessé teszi, hogy az egyik legnevezetesebb formuláskönyvben, a Nyírkállói kódexben maradt fenn. Ezekon kívül még vagy három tucat magyar szó szóból latin képzéssel latinosított alak fordul elő a forrásokban (*bocharius*, *bucharius*, *busgana*, *chapruga*, *chiapo*, *chizma*, *chuha*, *chyco*, *chyga*, *cologireta*, *cormanista*, *czipo*, *czipello*, *dalamana*, *duhna*, *ewrii* (= *rök*), *fedalle*, *gerezna*, *istrango*). Nehéz lenne állást foglalni abban, hogy a ’fertale’ és a ’gallerium’ az eredetileg a magyarba is átadó németből közvetlenül, vagy magyar közvetítéssel került a latin nyelvbe. Ugyanez a helyzet a sokat vitatott ’cymerarius’ esetében is, ott sem egyértelműen eldönthető, hogy a francia vagy a már magyarra vált szó volt-e a latin képzés alapja.⁴⁵ Végezetül a kenéz jelentésű ’canesius’ csak azért érdemel figyelmet, mert nem magyar anyanyelvűek gyártottak belőle latin szót, hanem Rogerius mester *Carmen miserabiléje* tartalmazza ezt a különös alakot.

A megjelent kötetek mintegy 30 esetben *indeclinabile* vagy *vox pro Latino usitata* minősítéssel tartalmazzak valódi vulgáris szórványokat is. Ezeknek a köre azonban bizonyosan nem lehet teljes, ezért gyakorlatban is jobban segítettük volna a magyarországi latin forrásokat olvasó idegen nyelvű kutatót, ha ezek önálló címszóként való kezelése helyett a TESz, az Oklevélszótár és a Régi Magyar Glosszáriumok megfelelő helyeire utaltuk volna.

⁴⁵ Jakubovich, Nagy Lajos. Bertényi Iván: A magyarországi Anjouk heraldikájának néhány kérdése. *Művészettörténeti Értesítő* 35 (1986) 57 és 62 sk. Hoffmann, *Bibliofilek* 224: Jelenlegi ismereteink szerint az 1320-1340-es évek szóhasználatában a ’cimier’ – amiből a magyar ’címer’ szó eredet – sisakdísz jelentett.

Két eset azonban mégis elgondolkodtató, mert szem előtt tartván a középkori latin él nyelvi sajátosságát, feltételezi az állandó interakciót a két nyelv között. Az egyik a 'grezin', a másik pedig a 'haller', mert az elz re jelen gyjtésében el került egy 'grisinum, -i', az utóbbira pedig egy 'hallense, -is' alak, mindkettő semleges nem.

Az már régóta ismert tény, hogy a latin is adott át közvetlenül jövevényszavakat a magyarba, ezeknek a latin eredetét gyakran máig könnyű felismerni.⁴⁶ A mondatszerkezet és a szóalkotás módja esetén azonban gyakran nem könnyű eldönteni, hogy vajon latin képzéssel vagy magyar módszerrel állunk-e szemben. Jellemző esete ennek a számnevekkel szintaktikai viszonyt létesítő ragok és jelek nélkül, egyszerűen *nominativusban* összetett szavak csoportja. A magyar nyelvben ugyanis két olyan jelenség is gyanúba fogható lenne, mely hasonló jellemzőket mutat. Egyik az ősi, török népektől átvett steppei népnávadási szokás, mely a törzsek számát t számnévként tette össze a vezértörzs nevével, s így alakította ki az új népvét (így jött létre a középkori magyarországi forrásanyagból ismert *hetumoger*, azaz 'hétmagyar' népnév is). A másik a helynévadásnak az a különös módja, mely pusztaszemélynevekből képzés és rag alkalmazása nélkül alkotta meg az új helyneveket. Abban a tekintetben, hogy azok a szavak, melyek a latin forrásokban hasonló formát mutatnak, nem eredeztethetők egyik szokásból sem, gyanút ébreszthetnek az antik latin nyelv 'duumvir, decemvir, centumvir' típusú kifejezései. A 'decemlanceatus' mindenesetre meggondolandó, itt ugyanis nem tíz lándzsával felszerelt személyről van szó, hanem egy olyan tíz fős állócsoporról, akiknek maguk közül egyet kell lándzsával felszerelve a királyi hadba küldenie.⁴⁷ Igen hasonló lehet a tízszemély, azaz a 'decempersona' és a jogintézmény, a 'decempersonatus' esete is, de itt már a képzés valójában azonos a 'decemvir'-ével. Szintén számnévből és névszóból összetett név a 'millemagister', amivel lehetséges tanulságai miatt az alábbiakban némileg bővebben foglalkozom.

4. A 'millemagister'

Közismert, hogy a német és a magyar nyelv egyaránt rendelkezik egy-egy olyan kifejezéssel, mely mindkét nyelvben azonos jelentésű tagokból és azonos módon van összetéve, s első ránézésre egyik a másik tükörfordításának látszik. A két kifejezés a német *Tausendkünstler* és a magyar *ezeremester*. Az *ezeremester* szót pozitív értelemben arra az emberre használjuk, aki sokoldalú, sokmindenhez ért, mivel azonban *non omnia possumus omnes*, negatív értelemben a sarlatánt értjük alatta. A francia, az angol és az olasz arra a fogalomra, melyet a fenti

⁴⁶ Fludorovits, *Jövevényszavak* 1-6.

⁴⁷ Az adatokat ld. *ALMA* 1995, 79-80, valamint *Supplementum, pars prima*.

kifejezések a német és a magyar nyelvben jelölnek, vagy körülírást használ (*jack-of-all-trades, homme universel*), vagy a *b* vész, *szemfényveszt* jelentés szóval (*prestidigitatore*) él helyette. A német etimológiai és nyelvtörténeti középszótárak általában regisztrálják azt a tényt, hogy a *Tausendkünstler* eredetileg az ördög megnevezésére szolgált, s az ördögnek a ravaszságát, azt a képességét kívánta plasztikusan kifejezni, hogy az eredetileg jónak teremtett embert csalárd módon félrevezeti, s ezen tevékenysége során rendkívül sok alattomos eszközt képes felhasználni. Pusztán az eddig elmondottak ismeretében is legalább a patrisztikus korig visszanyúló fogalomtörténetet Meinolf Schumacher tárta fel,⁴⁸ aki megállapította és b ségesen illusztrálta példákkal, hogy a kérdéses kifejezés esetében a keresztény antikrepció egy apró darabkájáról van szó, melynek kezd pontja nem más, mint Vergilius *Aeneise*. Az *Aeneis* VII. énekében ugyanis a haragos *Iuno* istenn eképpen szól *Allectó*hoz, a vizsályt szító alvilági démonhoz, akit I segítséget kér:

*Nincs olyan egy-szivü két testvér, kit harcba ne vinnél,
ház, amelyet haragod fel nem dúl, gyászt, temetést küldsz
és a családra csapást. A te elnevezésed ezernyi,
s van vagy ezer cseled ártani ...*

(Lakatos István)

„... tibi nomina mille, / mille nocendi artes.”⁴⁹ A hely keresztény átértelmezéséhez elvi alapot biztosítottak a 95. zsoltár azon szavai, melyek szerint „a pogányok istenei mind csak hamis démonok” (Ps. 95, 5). Ett I fogva a keresztény irodalomban az *ezer féle mesterkedés* rendszerint az ördög csalárdságának sokféleségét jelölte. Hogy az egyébként a teljességet jelent ezres szám ez esetben a 'sok, nagyon sok' kifejezésére szolgál, Schumacher egy Petrus Chrysologus-hellyel igazolta. A beszédei folytán nagy hatású 5. századi ravennai érsek, Nagy Szent Leó pápa bizalmasa egyik beszédében ugyanis e szavakkal fordult híveihez: „testvéreim, ... az ördög a gonoszságnak különb s különb fajtájával, a csalás sokféle módozatával (*multimoda arte fallendi*) ... zavarja meg az emberek érzékeit ...” Bizonyos jelekb I ítélve az egykori Vergilius-citátum már Augustinus idejére szólássá vált: több ízben is így használta leveleiben és költeményeiben az 5. századi nolai püspök, Paulinus ('hostis noster, cui mille nocendi artes'), vagy az 500 körül biblikus eposzt költ Vienne-i püspök, Alcimus Avitus, és a 7. századi, görögül is jól tudó, klasszikus m veltség Malmesbury-i apát, Aldhelmus. Hieronymus a remeteséget odahagyó

⁴⁸ Schumacher, *Teufel*.

⁴⁹ Vergilius, *Aeneis* VII,337-338.

Heliodorushoz intézett levelében hívta fel barátja figyelmét a kísért veszélyekre, figyelmeztetéséhez egész kis b n katalógust állított össze. Szerinte az ördög mindig akkor támad az emberre, mikor az a legnagyobb biztonságban érzi magát t le: „azért jár a nyomomban a fény zés, azért tör rám a kapzsiság, azért akar Krisztus helyett istenem lenni a gyomrom, azért z a vágy, hogy elmeneküljek a bennem lakó Szentlélek el l, hogy templomát beszennyezzem, mondom: nyomomban jár az ellenség, kinek ezer neve van, s ártásra ezerféle mesterkedése (*cui nomina mille, mille nocendi artes*), s én szerencsétlen, gy ztesnek vélem magamat, miközben éppen fogságba esek.” A 4. századi, afrikai származású Zénó, veronai püspök is beszélt híveihez szóló prédikációiban az ördög számtalan különböző ártalmas mesterkedésér l: „egyeseket rültté, másokat tébolyulttá, megint másokat gyilkossá, házasságtör vé, szentségtör vé, másokat meg vakká tesz a kapzsiság. Hosszú lenne egyenként végigvenni: különböző s számtalan módja van az ártásra (*varias atque innumerabiles nocendi artes habet*).” Augustinus a *De civitate Deiben* többször is szóba hozta az ördögi mesterkedést. Egyik helyen azokról a varázslókról beszélt, akiknek kedvükre van az ártalom ezer féle módozata (VIII,18): „azonban kétségtelenül szeretik ezeket a színpadi gyalázatosságokat, amelyekt l elfordul a szemérmesség. Szeretik a gonoszok között a varázslóknak ezerféleképpen megnyilvánuló veszedelmes fogásait, amelyeket nem kedvel az ártatlanság (*amant in maleficiis magorum mille nocendi artes*).”⁵⁰ Másutt meg azokról a tisztátalan lelkekr l tett említést a hippói püspök, akik azért találták ki a jóslást, hogy az embereket ezzel a boszorkánysággal is hatalmukba kerítsék, egyebütt meg ugyanezen cél érdekében isteneknek adják ki magukat: „de azok a démonok, akiket k isteneknek gondolnak, azt akarják, hogy olyan gonoszságot is beszéljenek róluk, amiket el sem követtek, csakhogy az emberi lelkeket ezzel a hiedelemmel mintegy hálóval körülfonják és magukkal hurcolják az el re meghatározott gy zelemre. Akár olyan emberek követték el ezeket, akik örülnek, hogy az emberek tévelygését tetszéssel fogadják az istenek, ezért a gúny és a csalás ezer fortélyával azon mesterkélnék, hogy ket tiszteljék istenekként (*se ... colendos mille nocendi fallendique artibus interponunt*, II, 10). Vagy pedig egyáltalán egy ember sem követte el azokat a b nöket, amelyeket azonban nagyon szívesen fogadnak a gonosz lelkek, ha az istenekr l ilyet gondolnak azért, hogy úgy lássék, mintha a b n és a gyalázat elkövetéséhez a megfelelő példaképet az égb l hozták volna a földre.”⁵¹ A szerz stílusm vészetét dicséri egy helyütt a vergiliusi eredet szólás átformálása: a XIX,23-ban a

⁵⁰ Aurelius Augustinus püspöknek a pogányok ellen Isten városáról írt huszonkét könyve. Ford.: Dr. Földváry Antal. II. Pécs 1943, 150. Földváry A. Dombart Teubner-kiadása nyomán regisztrálta a Vergilius-citátumot! Dombart 348.

⁵¹ Augustinus I, 126. Dombart itt is regisztrálta a Vergilius-locust, Földváry azonban ehelyütt nem jelzi.

szokásos alak helyett *nocendi milleformis astutiaról* beszél a hippói püspök. Ami Augustinus nagy hatású művében a teológiai elmélet szintjén marad, az Sulpicius Severus *vitája* szerint Szent Márton életében valós tapasztalattá vált: az ördög ugyanis pogány istenségek különböző megjelenési formáit öltve magára kísértette meg Tours városának püspökét: „az ördög, amikor ezerféle ártó szándékú mesterkedéssel (*mille nocendi artibus*) próbálta a szent férfiút becsapni, gyakran a legkülönbözőbb formákban mutatkozott előtte. Megtörtént, hogy Jupiter vagy legtöbbször Merkur alakjában, gyakran még Venus és Minerva formáját magára öltve jelent meg neki.”⁵² A későbbi szentéletrajzokban is gyakori motívum az ezerféle módon mesterkedő kísértés. Életrajzírója szerint Szent Gutlac, a 714-ben meghalt angolszász remete egy lakatlan szigeten szintén számos kísértést és támadást állt ki. Ezeket számos *Aeneis*-citátum alkalmazásával ecsetelte Crowland-i Felix, aki jól felismerhető módon alapul vette a régibb szerzetestörténeteket is. Egyik ilyen alkalommal Szent Gutlac az őt megtámadó breton rablóbandában felismerte az ezerféle mesterkedéssel és formában kísértő sellenséget, akit azután egy pontosan megadott zsoltáridézettel egy szempillantás alatt elzött. A szólás hovatovább olyan népszerűvé vált, hogy szinte bibliai idézet rangjára emelkedett. *Scriptum est*-tel hivatkozott rá pl. az 5-6. század fordulóján élt nagy hatású szónok, Arles-i Caesarius: „Ugyanis ki lenne képes akárcsak elgondolni, hogy ne mondjam, elsorolni, az ördög sellenség cselekeit és csapdáit, akiről írva van, ezer a neve, és ezer ártalmas mesterkedése (*dolos et insidias hostis antiqui, de quo scriptum est, 'cui nomina mille, et mille nocendi artes'*)”. Ugyanígy említi több alkalommal is a helyet Bingeni Hildegard a 12. században. A Schumacher által felsorolt adatok szinte vég nélkül szaporíthatók lennének a korszerű digitális adatbázisok segítségével. Álljon itt még egy szép Karoling-kori hely, mivel ez a kor mint láncszem hiányzik a német szerző illusztratív anyagából. Alcuin, a Karoling-reneszánsz vezéregyénisége 798-ban ezekkel a szavakkal fordult barátjához és pályatársához, Paulinus aquileiai püspökhöz: „Hát ne buzgó szeretetek az Örök Király táborát mindenkoron és mindenünnen a hit legyőzhetetlen pajzsával vértessze fel, nehogy az ördög sellenség agyafűrt ravaszága valamely oldalról gonoszágának utat találhasson hozzá. Bár neki ezer módja van az ártásra (*mille habeat artes nocendi*), sokkal inkább szükségszerű, hogy nekünk meg ezerféle módunk legyen a védekezésre, akik hiszünk abban, aki azt mondja: higgyetek, én legyőztem a világot.”⁵³

⁵² Sulpicius 58.

⁵³ MGH Epist.Karol. II,221 (139): 'Semper ferventissima caritas vestra castra perpetui regis undique invictissimis fidei clypeis munit, ne antiqui hostis versutia aliqua ex parte aditum suae nequitiae invenire valeat. Etsi ille mille habeat artes nocendi, multo magis nobis necesse est mille habere artes defendendi, credentibus in eum, qui ait: 'Confidite, ego vici mundum!'

Ettől a ponttól Schumacher figyelme elsősorban a középfelnémet adatok elemzésére összpontosul, melyek a mi szempontunkból ehelyütt kevésbé érdemelnek figyelmet. A német szerző ugyanakkor átsiklik azon a tényen, mely a további fogalomfejlődés szempontjából kulcsfontosságú. A vergiliusi kifejezés ugyanis kiszakad eredeti környezetéből, egy szavas maximává válik, s ily módon képezi alapját a német és a magyar kifejezésnek egyaránt. A fogalom újrafogalmazására abban a korban kerül sor, amikor a skolasztikus gondolkodásmód átalakítja a Karoling-korban kijegecesedett latin nyelvi normákat. Mivel a „mille” már a kései antikvitásban is szerepelt összetételben (pl. ’milleformis’), kézenfekvő volt, hogy a bonyolult körülírást egy rövid, egy szavas kifejezésbe vonják össze az analógia segítségével. Az új kifejezés a ’milleartifex’ lett. Úgy történik, a szót először Szent Meneleus Ménat-i apát (†720 k.) ismeretlen 11. századi életrajzírója vetette pergamenre, talán maga alkotta. Azt írja a szentélet apátról, hogy mivel munkálkodása Istennek is, az embereknek is kedves volt, azt „ille mille-artifex, callidus depravator recti operis” meg akarta zavarni. Más helyütt is használja a kifejezést, de ott is értelmezés kíséretében („ille mille-artifex, diabolus”).⁵⁴ A 12. század közepén Izsák stellai ciszterci apát (1147-1178) használta szentbeszédében a ’milleartifex’ kifejezést az ördög⁵⁵, majd Szent Norbert, magdeburgi érseknek, a premontréi rend alapítójának második, 1157-1161 között keletkezett életrajza említi meg többször is. Egyik hely szerint mikor a Norberthez özönlő tömegben akadt egy ember, aki Dániel próféta nyomán a világvége és az antikrisztus eljövételét kezdte hirdetni, Szent Norbert leleplezte a hamis prófétát. „Rögtön, mihelyt észrevette az a lélek,” – írja a legenda, – „hogyan az igazság és gyönyörűség hallgatói rajtakapták, milyen mesterkedezermester (*ut est milleartifex artificiosus*), a csalárdságnak más fajtáit kutatja.”⁵⁶ Később egy csöndes téli éjszakán az égi reményről és a boldogság dicsőségéről beszélgetett társaival, egyesek szomjúságának az oltására vízért küldte a testvéreket, de amikor azok visszaérkeztek, kérdésre vontakoztak, hogy miért hoztak tisztátalan vizet. Azok tiltakoztak ugyan, de miután fényt gyűjtanak, kiderül, hogy egy szörny nagy béka ül az edény fenekén. Ezután a testvérek annak rendje és módja szerint megrémültek, hogy télen efféle féreg nem szokott lenni, meg a forrás is, az edény is tiszta volt. Szent Norbert a megnyugtatójukra a következőket mondta: „testvéreim, mit csodálkoztok? Az ezermester az a semmirekellő lélek (*milleartifex est ille spiritus nequam*), aki ellenségesen üldöz bennünket. De vessétek el ezt, mert nagyobb az

⁵⁴ Sumacher, *Teufel* 70-7.

⁵⁵ Sumacher, *Teufel* 71.

⁵⁶ MPL 170, 130 B: ’Porro dum ab auditoribus veritatis et dulcedinis falsus ille spiritus se ex parte deprehendi cerneret, ut est mille artifex artificiosus, deceptionis alia genera exquirat’.

ravaszágának és fufangjának kevélysége, mint az ereje.⁵⁷ Szent István királyunk sógorának, az 1146-ban kanonizált II. Henrik császárnak az életrajzát a 13. század elején egy harmadik toldalékkal látták el, melyben a Henrik életéből egyébként hiányzó mirákulumokat pótolták. Ebben a toldalékban is több ízben találkozunk a vizsgált kifejezéssel: „mivel azonban ezen a módon semmit sem ért el az ezermester, akiket így a vétekre nem sikerült rávennie, azokat másfajta csalárdsággal próbálta rászedni.”⁵⁸ A képes kifejezést a világkrónika és szentbeszédíró, Martinus Polonusként is ismert Troppai Márton is el szeretettel alkalmazta szentbeszédeiben. Az 1278-ban elhunyt domonkos szerző *sermogy* jteménye oly nagy hatást ért el, hogy számos kézírata mellett 1484-ben Strasbourghban nyomtatásban is megjelent. Szerinte a démont azért nevezik „ezermesternek, mert végtelen számú mesterkedést ismer arra, hogy megcsalja” az embert.⁵⁹ A 13. századból Schumacher egy középfelnémet szentbeszédben talált egy olyan adatot is, melyben a ’milleartifex’ kifejezés együtt szerepel a vergiliusi citátummal, s az egészet a hitszónok németre is lefordította. Egyet érthetünk a német szerzővel abban, hogy a hely világosan árulkodik a ’milleartifex’ vergiliusi eredetéről.⁶⁰ A kifejezés útja innét már a 15. század második felének népszerű vallásos irodalmába vezet: számos németalföldi szentbeszéd-gyűjteményben és népszerű teológiai értekezésben kimutatható a használata. Ismereteink szerint a latin formát itt alkalmazta először emberre Willen van Berchen Gelder város krónikájában 1480-ban.⁶¹ A 15. század végén egy lengyelországi oklevél, tehát egy alapvetően a használati írásbeliség körébe tartozó szöveg, egy öngyilkosságával kapcsolatban már magyarázat és körülírás nélkül használta a kifejezést, összetéve egy újabb elemmel, a ’magister’-rel: „mulier ... persuasum milleartificis magistri ducta laqueo ... se ad trabeam ... suspendit.”⁶²

A vergiliusi ihletésű kifejezés az Ernst-kódex tanúsága szerint Szent Márton életrajzában már a 12. században jelen volt Magyarországon⁶³, s egy 1233. évi oklevél az ördög mesterkedését *ars nepharianak*⁶⁴ nevezi. Első biztos hazai előfordulása a késő középkor nagy krónikasintézisében, Thuróczi János munkájából mutatható ki. Itt a kancelláriai latin nyelvhasználat jeles képviselője a huszita kezdetekről írja: „Volebat enim milleartifex illos, quos sui cultus voluptas non capiebat, saltem prodigiorum irretire ostentis,

⁵⁷ MPL 170, 1315 A: ’Quid ... fratres miramini? Milleartifex est ille spiritus nequam, qui inimicando nos persequitur, sed proicite eum, quia maior est eius versutiae et subtilitatis arrogantia, quam fortitudo’.

⁵⁸ Sumacher, *Teufel* 70-71.

⁵⁹ *Lex.Lat.Pol.* VI (fasc. 3,47) 1987, 326.

⁶⁰ Sumacher, *Teufel* 70.

⁶¹ *Lex. Lat. Ned.* I (1977) 582.

⁶² *Lex. Lat. Pol.* VI, fasc. 3, 47 (1987), 326.

⁶³ Varjú, *Legendae* 54-56.

⁶⁴ PRT I, 718.

quod et factum est.” (764; 209. cap.). A helyhez sem a latinos m veltség Mályusz Elemér kommentárja, sem a középlatinista filológus Horváth János kommentárja nem f zött magyarázatot, a legújabb fordítás készít je, Bellus Ibolya a 'milleartifex' szót Vergiliustól sugalmazott kifejezésként magyarázta, hivatkozva az Aenesi megfelelő helyére (389. o. 70 jz.). A fordítónak – mint láttuk – abban kétségtelenül van némi igaza, hogy a szó története Vergiliusig vezethet vissza, abban azonban bizonyosan téved, hogy onnét is honosodott volna meg. A 'milleartifex'-hez képest ugyanis van egy a mi szavunkhoz közelebb álló kifejezés is, ti. a 'millemagister'.

Nehéz lenne pontosan meghatározni, hogy mikor és mi módon jutott el Magyarországra a középlatin 'milleartifex' kifejezés. Nem kizárt, hogy a premontreiek hozták rendalapítójuk életrajzában, s akkor talán a népnyelvi tükörszó is megszülethetett ebb l valamelyik premontrei apácák számára készült fordításban a 16. század elején. Szerepel azonban a szó a 15. század végi magyar obszerváns hitszónok, Temesvári Pelbárt Európa-szerte népszerű (a mohácsi vészig Hagenauban, Párizsban, Velencében és Strasbourgban mintegy 20 kiadást megért) mariológiai szentbeszédgy jteményében, a *Stellariumban*. Köztudott, hogy a neves prédikátor munkáit az íratudatlan nép és az egyszer lelkészked papság szem el tt tartásával írta. Nyilván nem véletlen, hogy a gy jtemény számos darabját a magyar nyelv kódexirodalomba is átültették a 16. század elejének többnyire névtelen fordítói: viszonylag szövegh fordításokat találunk a Teleki-, Kazinczy-, Tihanyi- és a Horvát-kódexekben. A szerz a 11. könyvben Mária igen nagy méltóságáról és kiváltságairól értekezett, és az egyik fejezetben Mária folttalan tisztaságát magasztalta. Mária Pelbárt szerint olyan fokú tisztaságot nyert Istent l, hogy belül a lelke kísérthetetlen volt, „kívül l azonban alkalomadtán öt érzékszerve vagy az ördög t is megkísérthette, aki ezermestere a kísértésnek (*qui est milleartifex in tentando*), s aki még Krisztus megkísértését l sem retten vissza.”⁶⁵ A 11. könyv elkerülte a fennmaradt fordítások tanúsága szerint a fordítók figyelmét, talán az érdekl désüket is, így a közvetlen láncszemet nem tudom meghatározni. Ha Temesvári Pelbárt mellé felsorakoztatjuk a fentebb idézett helyeket, mindenesetre felt n , hogy jelent s része az el fordulásoknak népszerű egyházi m fajban, legtöbbször szentbeszédben született. Minden valószínű ség szerint ezen az úton jött létre a magyar 'ezermester' szó is. Pais Dezs ugyan 1967-ben még német tükörszónak gondolta, történeti etimológiai szótárunk mindkét változata már úgy ítélte meg, hogy a német és a magyar szó egymástól függetlenül jött létre. Pais álláspontja a fentiek fényében valóban tarthatatlan, de a TESz szócikkírójának sem

⁶⁵ PELB.TEM. *Stell.* p.183^f: 'Potuit ergo et Virgo Beata tentari saltem ab extrinseco occasione accepta per quinque sensus vel a diabolo, qui milleartifex in tentando, qui etiam ipsum Christum non fuit reveritus tentare.'

adhatunk fenntartás nélkül igazat, a két kifejezés keletkezése nem teljesen független egymástól, hisz mindkettő a középlatin 'milleartifex' tükörfordításával jött létre, mondhatni annak a tükörszavai.⁶⁶ Két kés középkori szójegyzékünk is ugyanazokkal a német és magyar kifejezésekkel adja vissza a latin *artifex* szót: Murnelius (1533, Krakkó) és Verancsics Faustus (1595, Velence) szótárai egyaránt úgy vélik, hogy az *artifex* magyar megfelel je a *mester*, német megfelel je a *Kunstner/Kinstler*.⁶⁷ Az *ezermeister* legkorábbi magyar el fordulásai a Magyar Nyelvtörténeti Szótár szerint szintén azt támasztják alá, hogy ezermeister szavunk háttérében az ördögre alkalmazott kép bújjik meg. Madarász Márton 1635-ben L. csén kiadott szent elmékedései csakúgy a sátán ezermeisterségét emlegetik, miként Comenius mester 1697-ben megjelentetett szótára, vagy Miskolci Gáspár 1702-es jeles vadkertje, s még Faludi Ferenc 18. századi munkáiban is a sátán az ezermeisterség megtestesít je.⁶⁸ A profán értelem minden bizonnyal csak a legutóbbi két század során alakulhatott ki.

Egy Vergilius tollán született képet az egyházatyák átértelmeztek az ördögre, s a kifejezés el tt ezzel nagy perspektívát nyitottak. Ezt követ en a 12. század skolasztikus nyelvmelete a körülírást egy szóba s rítette s elszakította eredeti szövegkörnyezetét l, sokáig azonban csak értelmezéssel használták.⁶⁹ A 13. században német nyelvterületen ill. a 15. század második és a 16. század első felében magyar nyelvterületen azután a középlatin kifejezésből tükörfordítással a kés középkor hozta létre a *Tausendkünstler* és az *ezermeister* szavakat. A tükörfordítás láthatólag azon a két nyelvterületen történt meg, ahol a hithírdet irodalomnak a legnagyobb tere nyílt és a legnagyobb hatást tudta kifejteni: ez esetben tehát a középlatin szó közvetít je a népnyelvbe kétséget kizáróan a *sermo*-irodalom volt. A hosszan ecsetelt történet eszerint két fontos tanulsággal jár. Az egyik, hogy a középlatin kifejezés történeti formálódásának hosszú útján nyelvi eszközökkel összekötötte az antikvitás és a kés középkori Magyarország m veltségét, a szavak mögött tehát igen távoli m vel déstörténeti háttér áll. A másik, hogy a közönségével feltételezhető intenzív kapcsolata miatt a *sermo*irodalomnak igen nagy jelent séget kell tulajdonítanunk a hazai latinság fejlődése és összetétele tekintetében, ajánlatos lesz tehát a jövőben a teljes rendelkezésre álló korpuszt feldolgozni.

⁶⁶ TESz I,820. EtWbUng. I (1992) 346. Pais: Mny 63 (1967) 135.

⁶⁷ RMG 490-491.

⁶⁸ Szarvas – Simonyi, *Szótár* II,788.

⁶⁹ Az értelmezéshasználata annak a jele, hogy a beszélő nem biztos abban, hogy a közönsége megérti szavait, ld. példának erre Lodomér érsek nevezetes levelét a 'non tam sancti- quam antimonalis'-ról: Szovák, *Tracce*.

5. Az egyedi használatú szavak

Az új szóalakok és jelentések, mint a *Supplementum*ból jól látszik, akkor igazán meggyeznek, ha a képzés szabályosságán túl további adatok is igazolják magyarázatukat. Az mindenesetre első megközelítésre is jól látszik és lényeges tapasztalat, hogy azokban az esetekben, amikor egyedi elfordulás van feltüntetve a szótári szócikkben, a szóra újabb forrásadat is elfordul, az értelmezések rendszerint jól kiegészítik egymást. Gyöngyösi Gergely munkáját Horváth János irodalomtörténete nyomán hagyományosan a kolostori latinság körébe sorolhatjuk. Ennek fontos jellemzője, hogy intenzíven hatottak rá a humanizmus nyelvszemléletéből eredő jelenségek, de annak esztétikai szempontját nem vette magáévá, azaz továbbra is a skolasztikus nyelvelmélet alapjaira helyezkedett. A megállapítás első felét azok az esetek támasztják alá, amikor a szó létét Gyöngyösié mellett humanista szerzőtől származó forrásadat is alátámasztja, de más nem (ilyen pl. a 'ius' [= leves], ahol Galeottóval találkozik a pálos szerző, a 'commentari', ahol Bonfinivel és Váradi Péterrel [bár más értelemben], a 'complexio', ahol többek között Hagymási Bálinttal, vagy a 'dediscere', ahol megéppen Ianusszal). Az említett 'ius' arra is rávilágít, hogy a humanistákkal közös volt a mindennapi élet jelenségeinek megnevezésére irányuló törekvés (ilyen egyedi elfordulások Gyöngyösinél a 'botum, cerussa' stb). A találkozásra azonban jellemzőbb eset, amikor saját egyházi környezetén belül használ azonos, de egyébként egyedi vagy ritka kifejezéseket. Gyöngyösi ilyen szempontból a értelemszerzően teológusokkal (Szt. Gellért, Cerbanus), de leginkább az obszerváns prédikátorokkal mutat nyelvi egyezést, ami fontos megfigyelése a kolostori latinság fogalmának (pl. csak Pelbárttal közös a használata a 'historialis, intellectio, involuntarius, irreligiosus' stb. szavaknak, de például a Pécsi egyetemi beszédek néven ismert *sermo*-gyűjteményével az 'impossibilitas'). Ami azonban még ennél is feltűnőbb, hogy Gyöngyösi számos esetben egyedi módon gyarapította a latin szókincset, olyan esetekben pl. mint a 'candicatio, corrigibilitas, deceptrix, despectus 3, disciplinatus 3, distorte, eiaculatorius, eiector, emendatorius, excultor, exhonoratio, frigare, fucate, imbecillare, impeditivus, incensare, incoinquinatus, independenter, indigestibilis, inebrietas, ingrassari, insperato, instructivus, Iobicus, iuncus'. Ezek a szavak egyedül az eredeti szövegeiből dokumentálhatóak, jelentés részük különösebb magyarázatot nem igényel módon a skolasztikus nyelvszemlélet képzési elvein alapul. Ha mármint számba veszem azokat az egyedi elfordulásokat is, melyek a *Supplementum*ban szerepelnek a pálos szerző neve alatt, a fentebb mondottak csak még erősebb alátámasztást nyernek. Gyöngyösi újabban feldolgozott munkáiból származik az első zékben felsorolt 25 kifejezéshez hasonlóan további 33 szó: 'absinthiare, aequanimis, asininus, basse, bissextilis, burdo, caste, celatio, complusculus,

compunctivus, consolativus, contenebrare, contemnere, conventualiter, corviger, definitorius, delatus, despicabilis, discretus, discussor, edentulus, elucubrare, examinanter, fenestripar, fiscella, flebotomia (= phleb-), frontisecus, gemmicula, habituatio, illicitare, indiscusse, infrigero, inspirative, intellegibilis'. Az utóbbi felsorolásban is feltűnik a rendi életre és szervezetre vonatkozó egyedi kifejezések ('conventualiter, definitorius, discretus, habituatio, indiscusse'), melyek szükségszerűen arra irányítják a figyelmet, hogy a szóhasználat mögött esetleg eszmei törekvések is megbújhattak. Önmagában az a tény, hogy az egyes szerzetesrendek sajátos terminológiát alakítottak ki a rendi szervezetre, nem különös, mondhatni a mindennapi élet követelményének tekinthető.⁷⁰ A ferencesek sajátos jelentésben használták a 'custodia' (= kerület, rendi szervezeti egység) és a 'commissarius, commissariatus' szavakat⁷¹, a domonkosok a 'contrata'-t szótárunkban eddig nem dokumentált módon szintén 'rendi kerület' értelemben alkalmazták⁷², a becések a prépostnak adtak csak rájuk jellemző tartalmat. Ha azonban az említett pálos elfordulásokhoz hozzávesszük még azt a három esetet is, amikor a szintén újonnan feldolgozott Hadnagy Bálintéval egyezik Gyöngyösi szóhasználat ('contutari, generalatus, coenobialis'), csak megerősíti előbbi benyomásunk. Mind Gyöngyösiről, mind Hadnagyról az irodalomtörténet tanítja,⁷³ hogy szellemi tevékenységük a rendi fegyelem és szellem megújítására összpontosított. A mirákulumjegyzék összeállítása és a rendi történetírás egyaránt arra irányult, hogy a dicső múlt felvillantásával a szomorú jelen szerzeteseit heroizmussal töltsék el. Különösen a 'coenobialis' melléknévnek tulajdoníthatunk e tekintetben jelentőséget, mert nem csak a két neves középkorvégi pálos munkáiban fordulnak elő, hanem a rendi oklevelezés egyes darabjaiban is, így óhatatlanul azt a benyomást keltik, hogy a 'remete(kolostor, -ház stb.)' értelmű szó következetes használata a rendi írásbeliségben a sajátos rendi öntudat egyik legfontosabb megnyilvánulása kellett legyen.

Amellett sem érdemes megjegyzés nélkül elmennünk, hogy az újonnan feldolgozott munkákból előkerült adatok egy-egy szerzetre vagy műveltségi körre (pl. kolostori latinitás) nézve sajátos egyezéseket mutatnak. Aligha csodálkozunk azon az elmondottak fényében, hogy az 'incurribilitas' szó újfent Gyöngyösinél tűnik fel, miután egy másik munkájában is

⁷⁰ Sokat várhatunk ebben a vonatkozásban a rendi formuláskönyvek közzétételétől (tudomásom szerint Sarbak Gábor a *Liber viridis*, Molnár Antal a *Szecs Jenő* által már sok tekintetben kiaknázott ferences levelezési könyvek kiadásán dolgozik). Fontos hozzáadéka lehet ezeknek a munkáknak a rendi vokabulárium összeállítása.

⁷¹ LLMAeH s.v. Szovák, *Győrűrség* 17. A 'commissariatus'-ra ld. Supplementum, pars prima.

⁷² Gabriel ... episcopus ... anno Christi 1501 ... pretereā per singulos conventus contrate nostre legavit scutellam unam argenteam: *c.1524 M.Sion* 1867 p.605. Nam quilibet conventus tocius contrate dilatus est illis ex bonis in numero ad minus vigintiquinque florenorum: *Ibid.* p.606. Vö. Ipolyi megjegyzésével a 671. oldalon utalással *DuC II,576-ra*.

⁷³ Sarbak, *Prior General*. Tarnai, *Irodalmi gondolkodás* 103-155.

használta azt⁷⁴, ellentéte, a 'corrigibilitas' pedig – fentebb láthattuk – szintén az kifejezéskincséhez tartozik.

A szerzetesek közötti kommunikációban is feltűnnek olyan szavak, melyeket más forrástípusokból nem remélhetünk, egyelőre nem is találtunk. Az intézményrendszeren belüli szolidaritás egyik fontos eszköze lehetett az a sajátos nyelvi *usus*, melyet a szerzethez tartozók maguk között használtak. Ennek egyik ékes tanúbizonysága az az oklevél, mely a pálosok kézikönyvében, a *Liber viridis*ben maradt fenn, és a bencésekkel való viszony rendezésére irányult. Magát a szöveget ígérvényként a bencések, eddig ismeretlen reformkaptalana állították ki 1395-ben, különös benne a beöltözésre és a habitus-használatra utaló kifejezésanyag:

Obligatoria, quod nullus frater heremita in ordinem Sancti Benedicti accipiatur et acceptus extradari debeat:

Nos Emericus Pechwaradiensis, Henricus Sancti Benedicti de Iuxta Gron, alter Henricus Zuburiensis et Iohannes de Batha monasteriorum abbates presidentes capitulo generali venerabilium dominorum abbatum nigri ordinis Sancti Benedicti in provincia Hungarie existencium notum facimus universis et singulis, quorum interest seu interesse poterit, quod nos de voluntate et consensu omnium et singulorum predictorum dominorum abbatum religiosorum virorum Sancti Pauli primi heremite de Noztre et de Thold in persona ordinis ipsorum vigore litterarum apostolicarum universas et singulas personas, quas dixerint et notaverint de ordine ipsorum ad nostrum ordinem fuisse translatas et ipsius nostri ordinis habitu habitatas, a nobis instanter requirentibus et ipsis restitui postulantibus in quibuscumque monasteriis ordinis nostri ipse persone residere dinoscuntur et qualicumque emineant dignitate, statu seu condicione, spondeamus et tenore presencium spondeamus ad festum Beati Adalberti martiris proxime venturum in Strigonium et in presenciam reverendissimi in Christo patris, domini Iohannis archiepiscopi ecclesie Strigoniensis et iudicis sui per ipsum ad hoc delegandi seu subdelegandi, procul mota qualibet occasione seu dilacione mittere et destinare, ita videlicet, ut si examinante sano iudicio dictorum domini archiepiscopi et sui iudicis supradicte persone seu alique ex ipsis in prefato nostro ordine decreta fuerint legitime posse permanere, tunc cum quiete ad loca ipsarum in ipso ordine habita libere et expedite remeabunt; si autem non fuerint ad nostrum pertinere ordinem declarate et ad ordinem prefatorum fratrum heremitarum transferri debere iudicate, tunc deinceps nullus ex eisdem personis, sive fuerit abbas, sive non, in aliquo loco seu monasterio nostri ordinis ad residendum erit acceptandus. Datum in prefato capitulo secundo die festi Beati Luce ewangeliste ad Sanctum Andream de Wysegrad celebrato. Anno Domini millesimo tricentesimo nonagesimo quinto.⁷⁵

Mint fentebb mondtam, Szent Gellért *Deliberatio*jának szóhasználata egészen különleges színfoltja a magyarországi latinságnak.⁷⁶ Mivel a hazai írásbeliség els

⁷⁴ LLMAeH s.v. és GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.143.

⁷⁵ Df 286489 fol. 56v. Egykorú feljegyzés a bal margón a szöveg elején: Valet; a végén: 1395.

⁷⁶ Nemerkenyi, *Szent Gellért*.

korszakának legterjedelmesebb szövege, ráadásul a bibliakommentár m fájának egyedülálló darabja irodalmunkban, aligha csodálkozhatunk azon, hogy a Magyarországi Latinság Szótárának második leggyakrabban idézett szerzője (az eddigiekben összesen mintegy 3100 esetben hivatkozott rá a Szótár). Az korábban sem volt kétséges a kutatástörténetben, hogy Gellérttel Itália latin nyelvhasználata érkezett el hazánkba, összevetve azonban a 11. század elejének másik itáliai hullámát dokumentálni veszprémi alapítólevéllel⁷⁷, első ránézésre megállapítható, hogy Itálián belül is különös összetételű nyelvvel van dolgunk.⁷⁸ Ez részben a szerzővelencei származásából adódik, az általa használt kifejezések között vannak olyanok (mindenekelőtt a 'favolare' ige és az 'instantaria' főnév⁷⁹ tekinthetők ilyeneknek), melyek valójában itáliai (= olasz) szavak latinosítás használatából erednek. Összesen 177 esetben állapítható meg bizonyossággal, hogy Gellért a munkájában egyedi alakban használt egy-egy szót. A teológusok későbbiekben is jellemző vonzódásával fordult a természeti / természettudományos ismerete felé. Állattani szótárát nemrégiben állították össze,⁸⁰ ebbe a körbe sorolhatók állatnevekben továbbképzett szavai, mint 'accipitrinus, columbiliter, corviliter, corvinus, ericius, hirciliter', de ide sorolhatók a drágakövek ('amethystus, beryllus, chrysolithus, chrysoprasus, hyacinthus'), a szelek ('altanus, Circius, euroauster, Favonius') valamint a csillagképek és csillagászati jelenségek ('Arctophylax, canicula, Hyades,), továbbá a tudományágak ('geometrica,' az 'arithmetica' használatában Temesvári Pelbárttal találkozók) megnevezései. Tudományos érdeklődésének bizonyítékai a retorikai műszavak ('allegoria, allegorizo, anagoge, figurate, formativus, hyperbolicus') és a görög eredetű szavak ('aion, anasceucicus, anomalus, delta, dissologice, dissologicus, hieromysta⁸¹, holocaustoma'), utóbbiak még abban az esetben is, ha egyébként ma már nagyfokú bizonyossággal állítható, hogy görög ismereteit Gellért közvetlen forrásból (többek között Isidorus enciklopédiájából és Pseudo Dionysius Areopagita teológiai összefoglalásának latin fordításából) vette.⁸² A magyar történetkutatásban is komoly érdeklődést váltott ki Gellért eretnekjegyzéke, már csak azért is, mert a történeti és külföldi eretnekmozgalmak mellett egy hazai eretnekségről is beszámol, s tényleg annak a főbb állításait is ismerteti.⁸³ A történeti eretnekségek megnevezéséről

⁷⁷ DHA I, 54-58.

⁷⁸ Az az feltételezés, mely az Új Magyar Irodalmi Lexikon (szerk.: Péter László. Budapest 2000, 955) második kiadásában is napvilágot látott, miszerint esetleg Gellért írta volna István király Intelmeit, nyeli okoból teljes biztonsággal kizárható.

⁷⁹ Déri, *Szent Gellért* 388.

⁸⁰ Déri, *Állatok*.

⁸¹ Redl, *Problémák* 212, felveti a 'hieromista' szóval kapcsolatban, hogy eredete latin forrásból egyelőre nem tisztázott.

⁸² Redl, *Problémák* 211-213.

⁸³ Redl, *Problémák*. Gerics, *Egyház* 88-114.

már rég kiderült, hogy ezek nagyrészt Isidorus enciklopédiájából származnak, neveiket azonban – mivel nem egyenes idézetben szerepelnek – a hazai latinitás részeként tartjuk számon ('agnosticus, alogii, angeliani, antropomorphitae, apostolici, aquarius, artotyritae, cataphrygii, cathari, encratitae, gnosticus, Hermogenianus'). Az olasz eredet és tudós forrásból eredő szavak használata mellett azt is megállapította a filológiai kutatás, hogy Gellért törekedett az egyedi megfogalmazások és megnevezések alkalmazására. Katénás gondolatmenetét, gondolatainak hullámzását nem csak különös mondatfűzései és szövegek rímesei, de egyedi hangzású kifejezései is fokozottan érzékletessé tették a hallgatók számára.⁸⁴ A *Cantica canticorum* ószövetségi könyvének megnevezésére pl. több más megjelölés mellett a 'Fescennium' városnévből képzett antik eredetű költészeti névszót is használta, melynek jelentése a nyugati latin nyelvhasználatban lassanként a nászdaltól a bölcs dalig terjed, Gellérténél egyértelműen a „lakodalmas, nászadal” értelemben.⁸⁵ Anélkül, hogy Hadnagy Bálintról komolyan feltételeznénk, hogy olvashatta a Magyarországon recepcióval⁸⁶ nem bíró Deliberatiót, akár azt is mondhatnánk, volt kitől tanulnia, hisz egy írásában a számára – úgy látszik – nem különösképpen rokonszenves *Legenda Aurea*t 'afféle csúfolódó írásnak vagy gyászos koholmány' nevezte,⁸⁷ amivel tulajdonképpen Gellért egyedi használatához társul szegődött. A csanádi püspök maradék egyedi használatú szavai feltűnő vonzódást mutatnak az expressivitásért: a partikulák (igekötés stb.), a túlképzés és a fosztóképzés használata iránt. Ezen egyedi, mostanáig csak Gellért munkájából dokumentált szavak jegyzéke a következő:

⁸⁴ Boronkai, *Cerbanus* 141.

⁸⁵ Déri: *Szent Gellért* 388. Déri, *Tekintetes*.

⁸⁶ Gerics (*Állam* 98.) joggal teszi fel, hogy az író szegszta, de legfeljebb az író s-Gellért-legendája írója még ismerhette a személyes irodalmi hagyatékot.

⁸⁷ Supplementum s.v.

	assimilatio	considerator	disciplinator	extrorsus	indiculum
	auditio	consimilitudo	discoloritas	formator	indisgregabiliter
	beatificus	contector	discretive	formulatim	indisiungibilis
	bestialiter	contemplabilis	discriminatio	fragror	inevulsibiliter
aculeatus	cartallum	contemplabilitas	discurse	fuscitas	infereus
adiosum	cernibilis	contravenientia	disputator	genimen	inflate
adorabilis	cervicositas	controversialis	diutinare	granditer	inflictio
adorsio	cherubinalis	corruptibilitas	divine	haeresiarchus	ingratis
adversatrix	cimex	corruptibiliter	docte	humectatio	innumerabiliter
affatim	circulosus	cruciformis	duodenarius	hymnificus	inspirator
affurcilare	circumprehendo	culmus	duplicatius	illitterate	instantaria
angelice	circumstantiare	damnatus	elimite	immeditabilis	instructus 3
anulator	clatrum	debacchatio	enucleator	immysterialis	insuadibilis
archileviticus	coaequalitas	Deiloquus	enuntiatio	impenetrabilis	insufflatio
aspirator	coaeternitas	demulcatio	epithalamium	impertitor	interrogatus
assuete	collaboro	denticatus	eruditoria	impressus	invisibilis
avolans	collegius	derivative	essentiatio	inaestimabilitas	irreligiose
bastire	comparcum	desudatio	exemplicator	incircumscriptio	irreserabilis
beatrix	concatenatio	devoratio	exemplicare	incoadunatus	irreseratus 3
belligeratio	conclaresco	dextre	explicator	incommutabilitas	irrigatio
bisulcus	confluctuatio	diducere	exsertus	incontaminatus	irrigator
boniformis	conietor	disciplinaliter	extente	incorporalis	irrisio

Annak ma már egyre kisebb az esélye, hogy a 11-12. századi hazai latinság forrásszövegeinek köre tetemesen kib vüljön, kivételes esetek azonban bármikor adódhatnak. Gellértr 1 az életér 1 szóló történeti források némi anakronizmussal állították, hogy *sermó*kban tanította és buzdította a hitre a rábízottakat. Arra már a régebbi irodalom is rámutatott, hogy a legendában említett tematikus *sermo* a skolasztika m faja, így önmagában nem okozott nagy meglepetést, hogy az 1982-ben el került rövid Gellértr 1 származó töredék a szent szerz beszédeit 'omelia et sermo' néven nevezi, ezek tehát inkább a homiletikus beszéd jegyeihez álltak közelebb. Rövidsége miatt a fragmentum, – ami valójában a homília-gy jtemény utóirata, – szókinccse alig alkalmas részletes összehasonlításra. Az azonban könny szerrel megállapítható, hogy pl. az 'adorior, -iri, -orsus sum' ige használatában – bár a *Deliberatió*ban való el fordulás mellett van egy 15. századi adat is rá a Szótárban – felt n en egyezik a szóhasználat. Az sem látszik mellékesnek, hogy az 'aedificatio' f nevet Cerbanust mintegy száz esztend vel megelő zve használja a töredék morális, azaz 'épülés' értelemben.⁸⁸ Az ilyen apró egyezések is érdemben járulnak hozzá a lexikai bázis értékeléséhez.

Ha már most más szerz k egyedi szóhasználatát illetve a magyarországi latinsághoz való személyes hozzájárulását a fenti, kétségtelenül hibalehet séget is rejt módszerrel

⁸⁸ Heinzer, Gerhard 7.

megvizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy a szintén itáliai, de f forrása, Flavius Blondus nyomán sokkal inkább az antik nyelvhasználatra orientálódott Antonio Bonfini a megjelent Szótár tanúsága szerint 154 esetben használt csak t le dokumentálható szót, a puszta számokban tehát évszázadokkal korábbi honfitársával vetekszik. Nem így a magyar történetírás alapvet emlékei. Kézaitól, akir l a történetírás szinte megkérd jelezhetetlenül tanítja, hogy munkáját „olasz piacra” szánta, s ezért alkalmazott számos italicizmust a m vében, pusztán 13 esetben „jegyez” magában szótári szócikket. A Képes Krónika, a 14. század nagy szintézise valamivel több, 20 esetben teszi ezt, de egyedi kifejezései közül legalább kett (’eufugere, exadulterium’) hibaként keletkezett. Még a szintén itáliai Rogerius mester sem t nik ki ebben a tekintetben, pedig t le skolasztikus újításoktól hemzseg nyelvet várnánk, csak 8 saját szava van eddig. Végezetül a már említett, talán lotaringiai író által pergamenre vetett istváni Intelmek csak háromszor használ egyedi szót – persze lássuk a fáktól az erd t: esztétikai-stilisztikai és tartalmi-eszmei igényessége a legújabb vizsgálatok szerint is vitán felül áll.⁸⁹ Az már nem is meglep , hogy P. mester szintén a lista végén áll összesen négy el fordulásával, az esetében ugyanakkor azt is hozzá kell tegyük, hogy ragokkal lejegyzett szórványszavai és személy- és helynevei magukban is azt a képzetet keltik, hogy nyelvhasználata mögött – ha nem is szóhasználatában, – de nyelvi egyszer ségében és gondolkodásában egyediséget sejtünk. Ez az aránytalanság a ’nyelvújító’ idegenek és a ’maradi’ hazaik között az oklevelek vizsgálatával azonnal helyreáll, valahonnét ugyanis jönnie kell annak a mintegy 2000 egyedi szóalaknak, ami a mondott számítások után még mindig fennmarad. Érdeemes azonban még egy pillantást vetni a magyarországi humanizmus atyjára és legkedvesebb tanítványára.

Vitéz János nyelvhasználatával kapcsolatban Boronkai Iván tanulmányaira támaszkodva Pajorin Klára tett közzé fontos megfigyeléseket. A neves humanizmuskutató arra a meggy zésre jutott ugyanis, hogy Vitéz nyelvi igényessége mind lexikai, mind stilisztikai és retorikai tekintetben messze elmarad az olasz humanisták nyelvi esztétikai mércéit l.⁹⁰ Egyedi használatú szavainak száma valamivel magasabb, mint a történeti irodalomé, de messze sem éri el Gellért vagy Bonfini arányait, összesen 38, de ebben beleszámítottunk két *interiectiót* is (’ah, heodum’, utóbbit a titkár, Ivanics Pál vígjátékra jellemz m szónak tartja). Az arányokat azonban végül helyrebillenti a tanítvány. Ianus szóhasználatának eegyedisége szoros kapcsolatban áll iskolázottságával (Guarino és Itália) valamint költ i eredetiségével, nála az egyedi szavak szám az eddigi szótárkötetek alapján

⁸⁹ Sz cs, *Intelmek*. Kapitánffy: *Hungarobyzanzina* 17-37. Adamik, *Intelmek*. Nemerkenyi, *Intelmek*.

⁹⁰ Pajori, *Vitéz* 540.

megaladja a 200-at.

6. A nyelvi igényesség szintjei

Pajorin Klára kutatásai nyomán meger södött tehát az a megfigyelés, mely határt híz az esztétikailag magas színvonalú humanista és egyszerű en csak igényes kancelláriai latinítás között. Azt persze nem téveszthetjük szem el l, hogy az itáliai humanizmus maga is a szentszéki kancelláriából n tte ki magát. Továbbá azt sem, hogy Bonfini esztétikai igényessége és tartalmi önállótlanága éppen fordított arányban áll Vitéz gondolati eredetiségével, s az is megszívlelend , hogy Vitéz kimért, tiszta fogalmazása milyen messze áll Thuróczinak néha az értelmezhetetlenségig tudálékos, „barokkos” fogalmazataitól. Hogy mindezt világosabban lássuk érdemes az alábbi történetet szemrevételezni.

Abban ugyan továbbra is igazat kell adnom Engel Pál fentebb idézett szavainak, hogy saját történelmünk szegénységének egyik szomorú jele, hogy a történéseket csak egyféle beállításban ismerjük. Ha nem is az országos történetre vonatkozólag, inkább az exemplum és a mirákulum határán mozogva is, mégiscsak rendelkezünk egy rövid elbeszéléssel, amit három különböz , feltehet leg részben egymásra, részben szóbeli forrásokra támaszkodó író is lejegyzett, három különböz stílus alkalmazásával.⁹¹ A történetet több feljegyzésben ismerjük. Bonfini közvetlen forrása minden bizonnyal Thuróczy János 1487-ben megjelent *Krónikája* (IV,17) volt, máig nem teljesen tisztázott azonban a viszony Thuróczy és az obszerváns ferences prédikáció-szerző, Temesvári Pelbárt lejegyzése között, Laskai Osvát történetér l nem is beszélve. Temesvári maga is hivatkozott külföldi párhuzamokra, így kétségtelen, hogy a történet alapját a nemzetközi legenda-folklór közkincese képezte.⁹² A három lejegyzés mindenesetre tanulságos a háromféle nyelvi szint (humanista, középkori kancelláriai vagy értekező, középkori kolostori) összevetésére, a körülötte kialakult vita pedig módszertanilag érdekes.

Temesvári Pelbárt verziója (*Stellarium*, lib. XII, pars II, art. 1):

Sed quoniam manus Domini non est abbreviata, his etiam nostris temporibus certa acciderunt miracula ad id fidem facientia. Nimirum fidedignis viris, qui affuerunt et viderunt, referentibus didici, quod cum ad partes Transalpinas imperator Sigismundus bellando accessisset, contigit inibi quendam militem cecidisse. Post multos autem annos cum iterato idem imperator partes ad illas cum exercitu accessisset, ecce omnibus audientibus vox quasi fletus scilicet ac lugubris sibillationis cepit insonare. Cumque cuncti, quidnam foret, mirarentur, de mandato imperatoris ceperunt inquirere inter

⁹¹ Tímár, *A levágott fej* 317-319.

⁹² Mályusz, *Commentarii* II/2, 269-271.

vepres silvasque et lucos circumadiacentes. Et ecce reppererunt quoddam cadaver iacere in quodam rubo putrefactum adeo, quod increscentes iunci et spine veprium ipsum pertransiundo penetraverant et ex illo cadavere sonus ille flebilis audiebatur resonare. Unde clara voce ait astantibus et, quid foret, conquirentibus dicens: , Habetisne presbyterum, cui confitear. Afferte mihi, domini. Ego enim iam ante annos plures in bello Sigismundi imperatoris miles affui et in hoc loco pugne corruui. Sed quoniam beate Marie in vita mea semper devote servivi, ideo eius meritis faventibus id mihi a Deo concessum est et donatum misericorditer, ne anima mea a corpore isto iam pene consumpto et thabefacto dissolveretur, ut damnationem eternam evaderem. Unde tota anima mea in me tenetur, nec mori possum, donec plene confitear, quia habeo damnabilia crimina, que commiseram. Et pro veritate huius confirmanda mox, ut confessus fuero, a flebili sibillo hoc meum cadaver cessabit anima dissoluta, que usque modo miraculose est per Virginem Beatam retenta.” Tunc obtulerunt ei sacerdotem et facta confessione ac absolute mox resoluta anima vocis illius sonus cessavit. Et tunc tam imperator, quam omnes, qui aderant, Deum et Beatam Mariam laudaverunt. Ecce ergo miraculum.

Thuróczi János lejegyzése (IV,17):

Huius belli exitum ingens subsecutum est miraculum. Enimvero cum post hanc cladem duo vel citra preterissent anni, et quidam visendorum ossium interfectorum gratia in huius campum certaminis accessissent, dumque mirabundi innumeras hominum pariter et iumentorum ibidem occisorum admirarentur costas, e vestigio vocem quasi humanam tenuem pariter et difficilem audierunt. Attoniti igitur huc atque illuc respiciunt, neminem tamen vident, quare se fantasmata ludi arbitrantur, nec minus pavore perculsi diu steterunt. Et cum vocem illam continuari interque rumores, quos audiebant, nomen celeste domini nostri Iesu Christi et eius genitricis gloriosissime Marie crebrius recitari adverterunt, in animum reversi inquirentes, quidnam hoc miraculi esset, ulterius processerunt. Tandem humana tabe spoliata ossa natis circumquaque virentibus herbis inter orta solum caput integrum invenerunt. O, celi regina gloriosissima, tuum quo laudum preconio sanctum magnificemus nomen, quas tibi gratiarum referamus actiones, qua te veneremur gloria, dum cuncte tuas in laudes humane sufficiant vires minime. Ille tuis cesset a laudibus, tuo sancto qui nomine invocato tuam non sensit benivolentiam, tua etenim petens suffragia et ad tua sancta confugiens presidia a te derelictus est nemo. Magno nobis exemplo est, virgo sacrata, hoc ingens, quod homine in hoc nobis ostendisti, miraculum. Nam cum totum corpus exanimatum tabidumque solum caput vivere et linguam loqui conspexerunt, stupidi ingenti capiuntur admiratione, tantos quod per dies estatis fervidus ardor hiemisque austerus rigor ac inedia et sitis totius corporis consumpta carne solum caput reservavere. Admirantibus igitur illis: „Quid admiramini,” inquit, “creatura Dei et Christianus sum, qui si Christiani estis, illius pro nomine, propter vos in cruce qui mortuus est, querite mihi sacerdotem, ut confitear.” Interrogatus tandem, quomodo nanque illos usque ad dies vixisset, respondit: “Gloriosissima virgo Maria me fovit pariterque ut sine perceptione ecclesiasticorum sacramentorum non decederem, me vestrum usque adventum conservavit, et, nisi confitear, mori nequeo.” Interrogatus rursus: “Qua de ratione ipsa virgo gloriosa te tanto prosequitur beneficio?” Respondit: “Vigilias septem festivitatum illius semper in pane et aqua ieiunavi, et illius festivitates summa cum devotione celebravi, viteque et mortis omnis spes ipsa mihi fuit.” Accersito tandem sacerdote et confessione ceterisque, que subsequi debebant, peractis dissolutus quievit in pace.

Bonfini változata (BONF. III,3,152-158):

At illud incredibile, quod paulo post accidit, miraculum silentio preteriri non potest. Secundo namque tertiove anno, cum plerique in eum campum descendissent, ubi patratam stragem fuisse memorant, editissimumque cadaverum acervum spectarent, emissam inter ossa subinde vocem exaudivere faustissima Iesu Christi salvatoris et dive Marie virginis nomina resonantem. Admiratio simul et pavor hos incessit; cum ad verba subticuissent, eadem paulo post quasi difficulter expressa acceperunt. Dum vocis locum inter ossa disquirerent, portenti desiderio succensi loquax inter cadavera caput inveniunt. Quod ubi homines sibi adesse novit, Quid tam, inquit, stupidi, hic statis, viri? Christianus ego sum et magne matri dive Marie semper addictus in expiatus inconfessusque in hoc bello occubui. Magna dea, in cuius tutela vitam degi, me eterni supplicii reum esse non patitur; hic me adhuc lingue compotem servavit, ut et delicta fateri et animum sacris rite apostolicis lustrare queam, proinde sacerdotem, qui confessionem exaudiat et me expiatum reddat, accersite, queso. Rogatus, quid tantum a dea beneficii promeruisset, respondit peculiare sibi id in vita fuisse numen, septena quotannis in vita sua festa reverendissime celebrasse religiosissimisque ieiuniis ex pane dumtaxat et aqua decorasse, sacris fuisse quam studiosissime operatum, illi tantum numini cunctas animi vires dedicasse. Accersito e pago proximo sacerdote confessionem rite transegit et impetrata errorum omnium remissione acceptaque novissima lustratione id defuncti caput repente conticuit perpetuoque quievit.

A három szöveg közül Temesvárié egyértelmű en nyelvi értelemben is a közérthető ségre, egyszer ségre törekvő megfogalmazás. Thurócziét leginkább a nyelvileg ugyan kiogástalan, de a tartalommal nem arányos, dagályos stilisztikai fordulatok jellemzik (pl. 'visendorum ossium interfectorum gratia'). Kétségtelen, hogy Bonfini az, aki leginkább törekszik a történet körülményeinek antik fogalmakkal történő leírására, azt is gondolhatnánk, hogy valamiféle sajátos humanista ideológiai semlegességre. Az olyan kifejezések, mint az 'animum lustrare, aliquando expiatum reddere (=absolvere) munkájában másutt is az antikvitás alapján állónak mutatják a neves történetírót, a 'Magna Mater'-hez azonban neki is hozzá kellett tennie a 'Diva Maria' értelmezést, elkerülendő a szinkretizmus vádját.⁹³ Könnyebb helyzetben volt akkor, amikor munkája más helyein a politikai intézményrendszert „antikizálta” (pl. a nádor 'praetorii praefectus' lett; a legérdekesebb kísérlet azonban Hunyadi János kormányzóinak ködének 'interrex' minősítése, amit a munkában a cseh kormányzó Podjebrád György is méltán érdemel ki, de Garai László nádorra alkalmazása a szónak már némi zavart okoz).⁹⁴

Kézai nyelvi ismeretei és érdeklődése: bizonytalan eredetű elemek

Fentebb utaltam rá, hogy Kézai nyelvvel kapcsolatban régi feltevés, hogy hemzseg az

⁹³ Kulcsár Péter munkájából világos, hogy Bonfini szövegismerete alapvetően másodlagos volt, Blondus enciklopédiáján alapult, ld. Kulcsár, *Bonfini* 28-102.

⁹⁴ Bonfini egyik érdekes „átértelmezése” a szent = divus megjelölés, miként itt Szász Mária-ra alkalmazva olvassuk. Ennek elzárkózott elméneire és politikai összefüggéseire ld. Tringli, *Liberty* 145.

italicizmusoktól, s ebből is következik, hogy munkáját itáliai olvasóközönségnek szánta. Ezt a megállapítást az is megerősítette, hogy utóélete valóban csak egy 14. századi velencei írónál mutatható ki (már amennyiben persze eltekintünk attól a tényről, hogy huntörténete a magyar krónikák meghatározó szerkezeti eleme lett a későbbiekben, s Werbőczy Tripartituma közvetítésével minden középkori magyarországi szövegét messze meghaladó hatást fejtett ki az újkor végéig bezárólag). Az nem kérdés, hogy Kézai Simont érdekelte a nyelv, ez talán összefüggött alacsony származásával is: nyelvtudás birtokában olyan világ nyílt tájakkal ellátva, amelyen már a Kinza pusztai várjobbágyok között nem is álmodhatott. Érdeklődésének egyik fontos jele, amikor a német nyelvjárások között az antik történetíráséhoz hasonló megkülönböztetést tesz. Valóban bizonytalansággal beszélt is valamilyen német nyelvjárást, ezt bizonyítja az általa lejegyzett 'legerfalk' német szó mellett etimologikus névfejtés módszere is (pl. Strassburg etimológiájából jól látszik, hogy ismerte és használta is a német *Straßbet*). Eredeti francia és arab szavakat is lejegyzett le először, s van néhány szava (pl. a 'missitale, schartabellum'), mely kétségtelenül itáliainak (= olaszoknak) tartoznak. A kérdés csak az – mert tanulságokkal járhat a latinság összetétele szempontjából, – hogy vajon minden szó annak tekinthető-e, amiről a korábbi kutatás feltételezte ezt.⁹⁵

E tekintetben érdemesnek látszik megvizsgálni az 'astraco, -are' igét. Ennek tulajdonképpen nyelvészetileg ún. csillagos, azaz kikövetkeztetett szónak kellene lennie, mert a forrásszövegben 'astracatas' alakban csak a *participium perfectum* szerepel. A vele azonos 'astraco, -are' és a hozzá közel álló 'astracus, -i' (= pavementum; *Gr.*: > *Lat.* vulg.: *astracum, -us > *Ital.*: lastrico) szócikkeket a németországi latin szótár valóban kikövetkeztetett alakként csillaggal különbözteti meg.⁹⁶ Csak súlyosbítja a helyzetet, hogy Kézai gesztájának köztudomás szerint középkori kézírata nem, csak újkori másolatai állnak a kutatás rendelkezésére, s a hivatkozott helyet pedig éppen súlyos szövegromlás is terheli (a 'diversius' alak változatos romlott formák *coniecturája*). Ha ugyan *hapax*nak az 'astraco' alak sem is tekinthető, különös szó, annyi bizonyos. A bábeli torony építésének leírásában szereplő alakot a legutóbbi kiadás és korszerű kommentár kétely nélkül italicizmusnak minősítette, a német és a magyar szótár megfejtési kísérletére nem hivatkozott ugyan, de helyette Agnellus-helyeket idézett ('lastra, lasta' alakban).⁹⁷ Láthatólag az 'astraco' modern értelmezése és italicizmussá minősítése feltételezések láncolatán alapszik, melynek egyes láncszemei maguk is csak lazán kapcsolódnak egymáshoz. A régi irodalom felvetett egy másik lehetőséget is, ez

⁹⁵ A kérdés alapos összefoglalása: Veszprémy, *Utószó* 155-161.

⁹⁶ *MWb.* I,1108-1109.

⁹⁷ Simon de Kéza, *Gesta* 12-13.

azonban az újabb kommentárokból teljesen kimaradt. Podhradczky József 1838-ban a Budai Krónika máig egyetlen önálló kiadásában a szót 'astragatis'-ra javította, utalva a Vitruvius munkájában elforduló 'astragalus' építészeti *terminus technicus*-ra, s a lehet séget Ipolyi Arnold is elfogadta 1854-ben megjelent munkájában. Domanovszky Sándor apparátusában említést sem tett a *coniectura*-kísérletekről, ami egy *unius codicis* m esetén is hiba lenne, különösen is az egy újkori – a *coniecturákkal* közel egykorú – másolatokon alapuló szöveg esetében.⁹⁸ Az 'abstracatis' változattal szemben (ez ugyanis feltehetőleg szintén szövegjavító értetlenség eredménye) az 'astragatis' alakot f alaknak tekintve megengedhet nek tartom, hogy a forma szoros kapcsolatban állhat a vitruviusi terminusnak is alapul szolgáló görög -szal. A kérdés csak az, hogy Kézai korában ismerték-e a kockakövekkel fedett (az 'astracatas' egyértelm en az utca burkolatára vonatkozik) útburkolása technikát. Ha azonban Kézai antik emlékek iránti érzékenységét illetve Sabaria m vében játszott szerepét (egyetemet vagy legalábbis f iskolát helyez oda Attila korára) figyelembe vesszük, igencsak elképzelhet , hogy a borostyánút maradványai lebeghettek a szemei el tt.

Mivel a kérdés forrástani és nyelvi szempontokból ilyen mértékig összetett lexikai problémákon alapszik, mindenesetre nem szerencsés egyértelm en – más szövegjavítási kísérletek teljes figyelmen kívül hagyásával – az 'astracatas'-t Kézai italicizmusainak alapadatai közé sorolni.⁹⁹

7. A lehetséges szaknyelv kérdése: a heraldika

A történeti medievisztika egyik fontos segédtudomány a heraldika, mely a hadszervezet átalakulásával párhuzamosan kialakuló címerhasználat kérdéseivel foglalkozik. Lényegi megállapítása, hogy a címerhasználat történetében két, alapvet en különböz korszakot választ el egymástól. Az els korszakban, melynek id beli határai Magyarországon 1526-ig terjednek, a címereknek valódi megkülönböztet szerepe volt a csatatereken és a mindennapokban egyaránt, ezt „él heraldikának” szokás hívni. Az ezt követ id ben a l fegyverek elterjedése miatt a lovagi fegyverzet lassanként korszer tlenne válik, a címereknek a dekoratív (társadalmi megkülönböztet) szerepe formálódik ki, míg eredeti funkciója elhanyagolható, ezért ennek a korszaknak a bevett neve a „hanyagoló heraldika kora”. Latinitás szempontjából a kérdésnek az ad jelent séget, hogy az él heraldika korszakában fejlődik ki az a nyelvezet, mely a 16. századtól fokozatosan megmerevedik és a 19-20.

⁹⁸ Podhradczky, *Chronicon* 6. A Vitruvius-hely értelmezésére: *ThLL* II,957 s.v. 'astragalus'. Ipolyi, *Mythologia* 135. Domanovszky helye: SRH I, 143.

⁹⁹ A kérdésre Juhász Erika felvetése nyomán egy szövegolvasó szemináriumon lettem figyelmes, amiért a doctorandának tartozom köszönettel.

századra valóságos m nyelvvé válik, melynek szóhasználata és megfogalmazásai rendkívül szigorú szabályokhoz igazodnak.¹⁰⁰

Magyarországon a címerhasználat a 13. század elejétől vált egyre elterjedtebbé, az a szokás azonban, hogy az uralkodó ilyen jelvénnel adományozza meg érdemeket szerzett hívéit, s a címert esetleg m vészilég le is festik, netán szavakkal is leírják az oklevélben, csak 1326 után, valójában a 14. század végétől terjedt el Magyarországon. A minket érdeklő címerleírásoknak éppen az ad jelent séget, hogy a bennük szereplő terminológia a 15. század végén már meglehetősen szabályozottnak látszik, s a hanyatló heraldika korában ezen alapul a heraldikai m szókincs, a terminológia. Szótárszerkesztő el deink feltehetőleg jól látták ennek a jelent ségét, az excerpáló módszer esend sége mellett legfeljebb az téveszthette meg ket, hogy a Monumenta Hungariae Heraldica címen közzétett három kötetnyi címereslevél a teljesség benyomását keltette. Az utóbbi évtizedek heraldikai kutatásai és nagy társadalmi érdeklődést kiváltó kiállításai (pl. a Zsigmond-kiállítás) ráirányították a figyelmet arra, hogy a címereslevelek alapvetően vizualitásuk tekintetében nyertek számbavételt és feldolgozást, nyelvileg egyáltalán nem. Bárczi Gusztáv történeti és modern szakszavakon vegyesen feltüntetett heraldikai m szótára szinte használhatatlan a filológusnak, ezért ajánlatosnak látszik a forrásokig magukig visszamenni. Mivel afféle „állatorvosi lóként” számos terminológiai és filológiai kérdést felvet, érdemesnek látszik alaposabban szemügyre venni egy küllemében sem éppen utolsó Jagelló-kori címereslevelet. Mielőtt azonban ehhez hozzáfognánk, tisztázni kell azt a kérdést, hogy a Zsigmond-kori (1387-1437) kezdeteket követően Mátyás uralkodása alatt vált újra intenzívvé az uralkodói címeradományozási tevékenység, s ennek a csúcspontját nyelvi tekintetben azért is a Jagelló királyok három évtizede képezi, mert ekkor már erősen hatottak a humanizmus mércéi a kancelláriai megfogalmazásokra. Ennek egyik fontos bizonyítéka az a címereslevél, amely eredetiben nem, csak az ún. Oláh Formuláskönyvben maradt fenn, de amit címfelirata szerint maga Antonio Bonfini fogalmazott. Ennek teljes egészében mindmáig publikálatlan szövege a következők:

Arma quedam per Anthonium Bonfinis facta:

[Nos,] Wladislaus etc. Cum nichil fidelibus obsequiis principi graciosus esse debeat solaque fides inter ceteras virtutes multum suo iure promereri videatur, nichilque a regia dignitate ipsa ingratitude debeat esse magis alienum, iccirco decoris nostri et exornande fidelitatis habendam duximus esse rationem. Nam cum summa Iohannis t. scriptoris et familiaris nostri fides et assiduitas, qui historiam Hungaricam ab Anthonio

¹⁰⁰ Bertényi, *Címerváltozatok*. Bertényi, *Címertan*.

t. editam fideliter rescripsit, nuperrime venisset in mentem, eius fideles elegantesque labores immunes¹⁰¹ preterire nequimus, quos non tam alieno, quam nostro testimonio sat hactenus exploratos habuimus. Quare cum aliis virtutibus eius, tum probitatis fidelitatisque constancia commoti ab omni vicio ignobilitatis eximendum¹⁰² et in nobilitatis ordinem numerandum esse et iure et sponte censuimus. Quin etiam non modo t., sed eius gracia t. patrem suum ceterosque fratres eius et heredes omnes cum universa posteritate perpetuo hoc honore honestandos esse arbitramur, proinde Iohannem t., patrem, fratres et heredes omnes cum universa posteritate in nobilium ordinem privilegio et auctoritate nostra ita creamus, ascribimus et annumeramus, ut ex hoc tempore in semper pro nobilibus habeantur, haud secus atque si ex antiquo nobilique sanguine prodiissent. Ut de nostris et externis viris, qui in nostro servicio versati sunt, eque benemereri videamur¹⁰³, preterea hec arma et nobilitatis insignia concedimus et donamus, quemadmodum in capite privilegii picta sunt, videlicet scutum celestini coloris desuper, || inferius vero aurei et Fortunam coronatam¹⁰⁴ in habitu purpureo volubili rothe¹⁰⁵ insidentem, cum brevi in altera manu, cui scriptum sit 'soli Deo', in altera vero screptrum¹⁰⁶, insuper autem galeam coronatam cum paribus insignibus dependentibus a tergo fimbriis purpureis, celestinis et viridibus, que quidem galea pro militari crista habeatur. Quin etiam ultro concedimus et mandamus, ut ceterorum more nobilium t., pater et fratres eius heredesque posteri omnes his nobilitatis insignibus, quibus ultro donavimus, ubique terrarum utantur, sive in preliis singularive certamine et equestri sive in circumscriptis certaminibus aliisque militaribus et generosis studiis his, u<bi> libuerit, preterea in obsignatoriis anulis et sigillis, item domi militi<eque> in velis aureis et tentoriis ac in omni denique expedicione pro eoru<m> arbitrato et voluntate eos hec arma ceterorum ritu nobilium usquequ<aque> gestare sponte nostra concedimus et iubemus. Hanc igitur immunitatem honori<s> perpetuum iccirco sponte nostra concedimus et donamus, ut viros bonos et fideles pro dignitate honestemus et ad regnorum nostrorum decus et splendorem eo magis in posterum nobilium numerus amplificetur,¹⁰⁷ a[c] cet<ri> eo vehementius istorum exemplo succensi ad capescendam virtutem et imitanda fidelitatis obsequia certatim excitentur, quo uberiozem in principe remunerationem beneficenciamque cognoverint. In cuius rei fidem, memoriam confirmacionemque perpetuam presentes litteras fieri iussimus, manum propriam apposuimus nostrique sigilli appensione munivimus. Datum.¹⁰⁸

A szöveg egy egyedi használatú szót kínált volna ('immuneratus'), ez azonban Pray kiadásában olvasati hibának bizonyult, Tóth rekonstruált 'immunerator' változata szintűgy.

¹⁰¹ Alatta kihúzva: <minim>e muneratos, sor fölé írva: immunes. Pray, *Diatrube* 123 töredékes kiadásában: immuneratos. Wagner töredékes kiadása alapján helyesen hozza: Tóth, *Analecta* 57.

¹⁰² Az 'ab omni vicio ignobilitatis eximendum' helyén a másolatban a minden kétséget kizáróan a romlott 'ab omni virium ignobilitate asserendum' alak áll, ezt Pray ki is hagyja egészében. Az 'asserendum' helyett szóba jöhetne még egy 'auferendum' is. A 'commoti' némileg vitatható olvasat, Wagner verzióján alapszik: Tóth, *Analecta* 57.

¹⁰³ Wagner kiadása alapján Tóth, *Analecta* 57: atque bene mereri videantur. Mint javítási kísérlet elgondolkoztató.

¹⁰⁴ A másolatban: fortunatam coronam, javította Décsényi, II. Ulászló 62.

¹⁰⁵ A másolatban: rothi, Décsényi (sic)-kel jelölte.

¹⁰⁶ A másolatban: screptrum.

¹⁰⁷ A másolatban: amplificentur.

¹⁰⁸ Jászóvári v. Oláh Miklós Formuláskönyve fol. 99^{r-v}. (Miestne Pracovisko Matice Slovenskej Jasov, Jászói prépostság volt könyvtára 78. sz. kézirat; Magyar Országos Levéltár, Df 282621, 393 és 395. sz. fénykép). Pray, Georgius, *Diatrube* 123-124. Décsényi, II. Ulászló 62. A rekonstrukciót megkísérelte a nyomtatott kiadások alapján Tóth, *Analecta* 57.

Ennek ellenére tanulságos a szabályos ormuláktól való elütés ésre törekvés és Fortuna istenasszony, valamint a devíza részletes leírása a szövegben. Feltehetőleg Bonfini maga fogalmazta Ulászlótól nyert saját nemesi levelét is, legalábbis erre vall a 'cliens' rá jellemző kifejezése a formulában: 'quibus caeteri proceres, nobiles, milites et clientes regni nostri ex iure et consuetudine uti, frui et gaudere consueverunt.'¹⁰⁹ Az 1492-ben kelt armális sem eredetiben, sem középkor- vagy újkori kéziratban nem maradt ránk, egyedül egy nyomtatvány tartotta fenn a szövegét. A belső kritériumok azonban meggyőzően tanúskodnak egy valahai eredeti oklevél egykori meglétéről. A humanista szerző, akit *Supplementum*omban magam is erősen kiaknázni törekedtem, érdemeit taglaló szöveg és fordítása a következő:

„Cum splendor omnis ac vera nobilitas e virtute proficiscatur et ex ea maxime, quae aut militia aut scientia comparatur, ac virtutis proemium sit honor, nihilque magis bonum regem addeceat, quam virorum merita pensitare et pro dignitate cuiusque virtutem colere et ornare, ne illa proemio defraudata languescat et cum ignavia vitium afferatur, nos ultro Antonium Bonfinium civem Asculanum, serenissimo olim Matthiae regi praedecessori nostro carissimum virum doctissimum, omnium bonarum artium cognitione praeditum et utraque lingua praestantem, de maiestate nostra, ac universa Hungaria optime meritum, quando ab origine mundi ad nostra usque tempora nos ac Hungaros nostros perpetua illustravit historia, Hermogenem, Herodianum, Philostratumque e Graeco in Latinum transtulit, Architecturam et multa, diversaque volumina edidit, in primis nostra, quaecumque possumus, nobilitate donamus, quamvis genere, suapte virtute elegantissimisque operibus sat ubique gentium nobilis esse videatur, et inter nostros egregios nobiles familiares aggregamus, adscribimus et adnumeramus. ... Deinde, veluti opera sua plene testantur, eumdem Antonium immortalitatis artificem, bonum poetam, elegantem historicum, et oratorem optimum pronuntiamus, edicimus, et declaramus, quod et doctissimi viri, qui citra invidiam loquuntur, omnes plane fatentur. Et quamvis hos titulos studiosorum prius iudicia tribuerunt, nostra tamen consimili sententia et auctoritate munimus, donamus corona laurea et cum cultu et habitu gestandi auri potestatem concedimus, ut splendido cultu aurea magis ingenia inter homines enitescant.”¹¹⁰

„Mint ahogy mindenféle méltóság és az igazi nemesség érdemből ered, leginkább abból a fajtából, amit hadakozással vagy tudománnyal lehet megszerezni, és az érdem jutalma a megbecsülés, továbbá mert semmi sem illik inkább a királyokhoz, mint a férfias érdemek mérlegelése, és kinek-kinek méltósága szerint érdeme tisztelete és megbecsülése, nehogy jutalmától megfosztva lankadjon és a tunyaság vétekéhez vezessen, mi önnön megfontolásunkból ANTONIUS BONFINIUST, Ascoli polgárát, — aki néhai eldünknek, Mátyás királynak igen szeretett és rendkívül tanult, az összes széptudományok ismeretével felruházott és mindkét nyelvben kitűnően járatos híve volt, és aki fenségünkre és egész Magyarországra nézve kiváló érdemeket szerzett, mind a világ kezdetétől a mi korunkig tartó történettel ékesített bennünket és magyarjainkat, és Hermogenest és Philostratust görögül és latinra fordította, kiadta az Építészetet és sok más kötetet, — a tőlünk telhető nemességgel adományozzuk meg, bár születése, tulajdon

¹⁰⁹ Tóth, *Analecta* 49.

¹¹⁰ Tóth, *Analecta* 49-50.

kiválósága és fölöttébb választékos művei révén bárhol a világon nemesnek tekintenek ... Amiként művei is tökéletesen tanúskodnak emellett, ezt az ANTONIUST a halhatatlanság munkálójává, derék költővé, választékos történetíróvá és kiváló szónokká nyilvánítjuk, min sítjük és hirdetjük ...”

Mindkét szöveghagyomány egyaránt kései, ennek ellenére a szerző állítást, hogy tehát a heraldika szaknyelvét, mely filológiai tekintetben hovatovább az a területnek tekinthető, legkésőbb a Jagelló királyok, de talán már Hunyadi Mátyás uralkodásától fogva erős humanista hatások érték.

A heraldikai emléktárgy nyelvi tekintetben különleges csoportot képez a magyarországi latin nyelvhasználatban, ha beszélt nyelvről lenne szó, akár csoport- vagy rétegnyelvnek is tekinthetnénk. Ennek az oka elsősorban az, hogy az átlagos és a beszélt nyelvvel szoros szimbiózisban él és a mindennapok szóhasználatára orientált hivatali nyelvhasználatához képest különös hatások érték külföldről is. Nem nagyon tekinthető véletlennek, hogy a címertan szöveges forrásai éppen egy a Nápolyi Királyságon keresztül Franciaországból érkezett dinasztia, az Anjouk idején jelennek meg, és a címerek uralkodói osztogatásának szokása valójában a külföldön sokat utazó és hosszú ideig tartózkodó Zsigmond uralkodása idejéig terjed el nagy mértékben, ezzel a jelenséggel egyenes arányban természetesen a címereslevelek száma is megnövekszik. Zsigmondtól fogva a magyar uralkodók időnként maguk is adtak címet külföldieknek – Mátyás például egy pápai legátusnak, vagy II. Ulászló éppen a történetíró Antonio Bonfininek, – az sem egyedülálló eset azonban, hogy magyar adományos nyert címet vagy legalább címerbirtet külföldi uralkodótól¹¹¹. A nyelvi csatornák tehát megfelelő áramlást biztosítottak a kifejezési formáknak, fordulatoknak és szavaknak. A másik fontos nyelvi élelmény tényezője az, hogy a címerleírásokban gyakorta olyan tárgyakat, jelenségeket és fogalmakat kellett leírni a nyelv eszközeivel, melyek a hétköznapi életben ill. a természetben nem, vagy csak nagyon ritkán fordultak elő, nyelvi megformálásukhoz különleges találékonyságra vagy éppen a címertan szaknyelvi terminológiájának alapos ismeretére volt szükség. E két tényező hatása aligha értékelhető alul a latin nyelvfejlődésre, még akkor sem, ha alapvetően csak a lexikai alapokat érintették, a szintaxist, stilisztikát stb. nyilván nem. Az utóbbi nehézséget, hogy tehát különleges tárgyakat vagy jelenségeket írjanak le szavakkal, az újkor idején majd egyszer ennyire oldották meg, hogy, amennyiben a görög nyelvből ismeretes volt megfelelő jelentésű szó, azt egyszer ennyire kölcsönszóként latin alakban használták fel. Hogy a címertan kutatói hová érdektelenséggel

¹¹¹ Erre különösen jó példa Gara Miklósé, aki 1416-ban egy napon nyert armálist Párizsban VI. Károly francia királytól és Zsigmond, ld. Takács, *Sigismundus* 406-408 (Marta Melniková és Jékely Zsombor szócikke). A katalógus többi heraldikai cikke is tanulságos az elmondottakkal kapcsolatban.

kezelték a Szótárba foglalt heraldikai szókincset, többek között – talán – annak is tudható be, hogy az esetek többségében elmaradt a vonatkozó szavak és kifejezések markáns min sítése (pl. *herald.*), s ily módon a szaknyelvi jelleg csak akkor derül ki, ha a forrásidézet Fejérpataky László és Áldásy Antal három kötetes címereslevél-korpuszából származik (*Mon.herald.*), akkor nem, ha általános gy jt kör forráskiadványból.

A címertani terminológia elsikkadásának jó példája Tétényi Imre fia Péter, budai alvárnagy (*vicecastellanus*) armálisának esete. A címernyer Tétényi Miklós fia András rokonával együtt nemességük új jelvényét 1405-ben Zsigmond királytól nyerték érdemeik elismeréseként. Zsigmond király oklevele ugyan eredeti formában is korunkra maradt a Kapy család levéltárában¹¹², a történeti kutatás számára azonban nem ez a szöveg, hanem ennek egy kés i hibás másolata jelentette az alapot a vuzsgálódáshoz. A családi levéltárak ugyanis a 20. század kezdetéig rendszerint a leszármazottak magántulajdonában voltak, a családi birtokon álló kastély vagy kúria erre berendezett helyiségében elhelyezve, kutatásukat rendkívül megnehezítette a tulajdonos készségének biztosítása és az utazás.¹¹³ Ezért is volt óriási jelent sége azoknak a már korán a budapesti Egyetemi Könyvtár kéziratárába került jezsuita másolatgy jteményeknek, melyeket Hevenessy Gábortól kezdve Kaprinay Istvánon keresztül Pray Györgyig számosan folyamatosan gyarapítottak, s egy helyben voltak kevés nehézség árán kutathatóak. Egyik ilyen gy jteményb l, a *Collectio Kaprinayanaból* hozta azt napvilágra Bartal György nevezetes *Commentariuma*, majd bekerült Katona *Historia critica*jába, Fejér György korpuszába, Wágner Károly sárosi diplomatariumába is. Végül a Szótár szócikkírója innét idézte az armálist egy egyedi el fordulású szó, a 'barada, -ae f.' dokumentálására.¹¹⁴ A szó ugyan nehezen magyarázható, sem megfelel etimon, sem más magyarázat nem támasztja alá, a szöveggörnyezet mindenesetre magyarázza a szócikkben megadott jelentést. A heraldikai irodalom és forráskiadványok egyszer áttekintése során azonban gyorsan kiderült, hogy az alak régi, rossz olvasatnak köszönheti a létét, mert azt 'bandum'-nak kell olvasni, ami a heraldika szaknyelvében teljesen bevett szónak számít.¹¹⁵ Ebb l persze az is következik, hogy a valódi *hapax* 'barada' immár törlend , s helyette a 'bandum' veend el.

Az elmondottakkal kapcsolatban további fontos tanulságokkal szolgál Gersei Peth János címereslevele. Pray György egy 1775-ben napvilágot látott munkájában hosszan

¹¹²DI 64122.

¹¹³ Amikor Nyáry Albert az eredeti oklevél alapján újra közölte a szöveget, a szóban forgó armális még a Kapy család Kapivári levéltárában volt Fasc. III. Nr. 9. jelzet alatt. Nyáry, *Heraldika* 229.

¹¹⁴ *Zsigm.oklt.* II,3798.

¹¹⁵ Ld. *Supplementum s.v.*

értekezett a Névtelen Jegyz forrásairól, s egyebek között a következőket írta: „Hogy milyen forrásokat használt írásához, nyilvánvalóan maga árulja el a következő szavakkal: 'Különböző történetírók hagyományai szerint az isteni kegyelem segítségével hagyatkozva stb.,' azt azonban, hogy kik is ezek, ha ugyan egyáltalán a történetírók közül valók voltak, elhallgatja. A nagy nevű Bél Mátyás azt gyanítja, hogy (ti. Anonymus) orosz (történet)írókat ért rajta. Azonban tartok tőle, hogy abban a korban a mieink semmit nem tudtak azokról (ti. az oroszokról), vagy, ha tudtak is valamit, kétséges, vajon ismerték-e azoknak a nyelvét azok, akiket a műben részeihez felhasználhattak volna. Bizonyos, hogy az orosz történetírók munkáikat anyanyelvükön írták, ezek közül néhányat a neves Herberstein, - úgy vélem, - feltehetőleg elsőként fordított latinra, mígnem ebben a században a pétervári akadémia vállalkozott arra, hogy jelentős részüket németre fordíttatja. Oly távol áll Anonymustól, hogy ezekkel egybehangozzék, hogy a lehető leginkább láthatólag le is mond róluk, amit később majd ki is fogok fejteni. Ezért úgy vélem, a régi krónikákat tart szem előtt, akár ha külföldiek lettek legyen is, amilyenek láthatólag a Metz-i Évkönyvek voltak, melyekben I. színteszerint kírja mindazt, amit Liutratius vercelli püspök I. mesél el; vagy ha inkább hazaiak, olyanok, amilyeneket a tárnokok ispánjánál – nem pedig mesterénél, ahogyan Bél szeretné, s amit én mindenképpen megkülönböztetek – írtak az oklevelek tanúsága szerint. Idézek néhányat. Albert király abban az oklevelében, melyben sorra veszi Garai László macsói bán érdemeit, a következő szavakat írja: 'Hogy az ellenségén (ti. a törökökön) dicsőséges győzelmet aratott, az a mi elődünknek az (oklevelekben) írott történetei (litterales historiae) által örök emlékezetül hagyatván bizonyosan tudott dolog.' Világosabban lehet következtetni erre II. Ulászló 1508. évi okleveléből, mellyel Peth Jánosra bízta gyermekeit, Lajost és Annát, az ősei által a király iránt állhatatosan megtartott hűség okán azt mondja: 'Ennek a dolognak igen beszéd tanúbizonyságai a magyar királyoknak az Évkönyvei (libri Annales) maguk is, melyekben igen nagy szorgalommal és nagy fokú hitelességgel minden idők történéseit összeírták.' De ezek a királyoknak, és nem a korábbi fejedelmeknek a korára vonatkoznak; én bizony úgy gyanítom, hogy Béla Jegyz je ezekben (az Évkönyvekben) meríthette azon dolgokat, melyekkel kapcsolatban világosan megmondja, hogy a királyokról elfogja adni őket. Innét merítettnek t lehetnek bizonyosan azon dolgok is, amik Szt. István s talán Géza fejedelem korát illetik. Mivel ugyanis a királyok el szeretettel támaszkodtak azon külföldiek segítségére, akik a vallással együtt elsőként honosították meg az irodalmat/írásbeliséget is, könnyen meglehet, hogy ezek tanácsára és szorgalmazására kezdték összeállítani a honi történelmet és írni azt a tárnoki háznál, vagyis a királyi kincstárban. De hogy a régi fejedelmek történetét (szerzőnk) honnét meríthette, egyáltalán nem tudom. Hogy

azonban a történelem olyan részletességgel lett volna kifejtve az Évkönyvekben, - ha ugyan abban az időben voltak egyáltalán ilyen könyvei a mieinknek, - bármennyire szeretném is, nem vesz rá a lélek, hogy elhiggyem. Azt gyanítani, - Bél láthatólag ezen az állásponton van, - hogy a Jegyző a Zoltán (fejedelem) alatt összeállított emlékeztető könyvekben I (libri memoriales) merítette állításait, pusztán vélelem csupán, sem az ésszerűség nem támasztja alá, sem nem is valószínű.” Lapalji jegyzetében még gyorsan hozzátette: „Ezekben I kifolyólag cáfolom, hogy a mieink Krónikája ezekben I az Évkönyvekben I fajzott volna el, mivel azokról, akik a Pethők családjából nevet szereztek maguknak, semmi sem található (ti. az Évkönyvekben, vagyis a krónikákban). Talán Pethő Gergely ezért is szívesen nem keveset Magyar Krónikájába. Van ugyanis itt egynéhány dolog, amit a többi elhallgat.”¹¹⁶ Tudományos történetírásunk egyik alapítóját a (nem ok nélkül) hosszan idézett helyen az érvelés heve nem csak nyelvileg (*ob constantem in regis fidem ab eius maioribus servatam*) ragadta el, nem csak az évszámot írta el egy esztendővel, de feltehetőleg alaposan félre is értette forrásainak egyikét-másikát, Albert király oklevelét mindenképpen. Ott ugyanis a hivatkozásban (*eiusdem praedecessoris nostri litteralibus historiis aeternae memoriae traditum*) aligha vitatható módon nem valamiféle történeti munkára, hanem a középkori magyarországi adományleveleknek nyugati társaiktól éppen elbeszélésben beszéd segítségben különböző *narratio*-ira történik utalás, melyekben rendszerint az adományos érdemeit foglalták össze, gyakorta az ősrökre visszatekintéssel hatállyal.¹¹⁷ Másik hivatkozását maga is világosabb bizonyítéknak tartotta, ebben is idézett belőle, de hogy a szövegösszefüggésben I kiragadott részt pontosan érthette-e, itt sem egyértelmű. Arról mindenesetre meg volt egy kétség, hogy a tárnoki házban született ’libri annales’ kifejezése alatt egy történeti munkát, régi krónikát kellene érteni, ennek folytán látszólag méltán adott hangot kételkedésének, miután a fennmaradt latin nyelvű történeti munkákban (Budai-, Dubnici-, Thuróczy-krónika, Bonfini Tizedei stb.) valóban hiába is kereste, nem találhatta nyomát sem a Gersei Pethőknek, lévén, azok nem is szerepeltek ezekben a művekben. Az mindenesetre figyelemre méltó, hogy nem ébredt gyanú a kritikai módszerénél méltán híres Prayban a szöveg értelmezését illetően. Jelenlegi tudásunk szerint azonban volt az első, aki a Gersei Pethők nevezetes címerlevelét forrásként bevonta a történeti irodalomba és érvelésbe, s amint az a fentebbiekben I kiderül, a régi, az időnk során elkallódott évkönyvirodalom kétségtelen bizonyítékát olvasta ki belőle. Értelemzését a későbbi forráskritika nem igazolta, de a jezsuita történetíró érdeklődésének így sem lebecsülendő a jelentősége: napfényre hozott egy fontos

¹¹⁶ Pray, *Dissertationes* 74.

¹¹⁷ A *narratio*-kérdés legutóbbi összegzése: Zsoldos, *Kárász* 385-407.

történeti forrást, amihez feltehetőleg idősabb rendtársának, Kaprinai Istvánnak (1714-1785) a gyűjteményéből jutott hozzá.¹¹⁸ Nem sokkal ezt követően a hivatkozott oklevél teljes szövege is napvilágot látott, igaz, nem eredetiben, hanem VI. Károly Bécsben 1712. április 5-én kelt átirásában.¹¹⁹ A szöveget most már egész terjedelmében tanulmányozva több mindenre is fény derülhetett, többek között arra, hogy nem egy udvarmesteri kinevezés iratról van szó, hanem a Gersei Peth János címerbívéséről, melyben az adományost valóban a királyi gyermekek udvarmesterének nevezi a kibocsájtó. Még arra is, hogy az oklevél éppen az ellenkezőjét állítja annak, amit Pray magyarázata sugall: itt ugyanis az olvasható, hogy a Pethy családját soha nem csúfította el a hatalomség vétké, ennek a tanúja a 'libri annales,' mert ezekben semmi sem található a család hatalomségére nézve ('Cum ... illud quodam quasi tacitae admirationis arcano contemplandum et suspiciendum esse videtur, quod nullo unquam tempore vetus illa et clarissima Petheorum domus aliqua infidelitatis labe vel laesae maiestatis crimine notata atque offuscata fuisse inveniatur, cuius rei ipsi quoque libri annales regum Hungariae, qui in aedibus nostris thavernicalibus conservantur in quibusque acta omnium temporum diligentissime et summa cum fide conscribuntur, luculentissimi testes esse possunt, in his enim nihil penitus reperiri potest, quod familiae tuae nobilissimae alicuius criminis notam unquam inusserit').¹²⁰ Bartal az általa nyomtatásban közzétett forrást a levelesítés szokásjogi intézménye miatt hozta szóba, úgy vélte ugyanis, hogy az 1507-i oklevél éppen a levelesítési jegyzékeknek a tárnoki házban történt őrzését tanúsítja.¹²¹ Tehát már nem évkönyvi feljegyzésekre, hanem afféle hivatali évkönyvekre ('fasti') következtetett. Valamivel később – Bartal szövegkiadásáról és értelmezéséről nem véve tudomást – Podhradzky József Anonymus munkájának hitelességéről írt könyvében visszatérni látszott Pray értelmezéséhez ('egy más 1507-dik évi levele szerint pedig az ország évkönyvei is ott tartattak'), vagyis egy közelebbi meg nem határozott, de mégis talán elbeszél forrásra következtetett a szövegből.¹²²

¹¹⁸ *Catalogus manuscriptorum* 234 (a gyűjtemény III. [in quarto] kötetének 44. darabja a 128. fólión). Uo. 315 (a gyűjtemény XVIII. [in quarto] kötetének 99. darabja a 188. fólión, Miksa császár 1572-i megerősítésének töredéke). Uo. 313. (a gyűjtemény XVIII. [in quarto] kötetének 85. darabja a 140. oldalon) I. Lipót 1666. április 21-én, Bécsben kelt címermegerősítés és grófi címet adományozó oklevele.

¹¹⁹ Bartal, *Commentariorum*, Mantissa, VIII-XV. (a Mantissa 3. darabja; az átíró szöveg valójában a VII. oldalon kezdődik). Nem derül ki pontosan, Bartal honnét vette a szöveget, hacsak nem a következő szám megjegyzése erre a darabra is vonatkozik, akkor ugyanis Szalai barátjának a gyűjteményéből kapta. Pray nyomán többen is idézték a fent leírt szöveget (ld. Bartal, *Commentariorum*, Mantissa IX. o. 3. jz.), többek között Horvát István és Perger János diplomatikai munkái.

¹²⁰ Uo. IX.

¹²¹ Uo. IX-X. 4. jz., ti. ahol II. Ulászló arról ír, hogy a Pethy család seivel kapcsolatban hatalomségnek nyomát sem találni a Királyok Évkönyveiben ('in his enim nihil penitus reperiri potest, quod familiae tuae nobilissimae alicuius criminis notam unquam inusserit').

¹²² Podhradzky, *Béla király* 33. Pray kéziratos gyűjteményére hivatkozik (Pray. MS. fol. Tom. XIV. p.154.), a

A címerb vít oklevél eredetijének jelent ségét, mint annyi más magyar történeti forrás esetében is történt, Fraknói (akkor még Frankl) Vilmos ismerte föl. A Magyar Történelmi Társulat 1871. évi tudományos kirándulása Zemplén vármegyébe vezetett, s ott a Sztárayak Sztarán talált levéltárában került kezébe a már akkor is er sen sérült, de valahai pompáját még leromlott állapotában is jól tükröz darabja a családi levéltárnak.¹²³ A társulati kirándulás eredményét értékel el adásában idézte a tárnoki házat említ részt, ennek kapcsán úgy gondolta, hogy 'ezen nevezetes helyb l kit nik, hogy a tárnokmester felügyelete alatt szerkesztettek és ríztettek az ország történeti évkönyvei. Sajnos, hogy ezek a bekövetkezett katasztrófák közepette nyomtalanul elvesztek.'¹²⁴ Talán nem tévedünk, ha a Fraknói el adását összefoglaló szövegb l arra következtetünk, hogy Fraknói maga is egyel re elbeszél forrást értett a 'libri annales' alatt. Kiemelte ugyanakkor a címerb vítés heraldikai különlegességét, a kiváltságok kiemelked voltát (pl. vörös viasz használata stb.) pedig annak tulajdonította, hogy Ulászló – kincstára üres lévén – ily módon tudta csak a köztük lév bizalmas viszony arányában viszonzni Gersei Peth János szolgálatait, aki Anna királyné, majd annak halála után, 1506-tól a királyi gyermekek udvarmestere volt. A címereslevél közismert ábrázolását németalföldi vagy kölni fest iskolának tulajdonította, utalt Van Eyck hatására is. Amellett érvelt ugyanakkor, hogy a címerb vítésben Ulászló arcképe olyannyira realiztikus, hogy bátran portrénak tekinthet . Fraknói el adását végül kisebb vita zárta, Wenzel Gusztáv felvetette, hogy már a Forgáchok címerébe is bekerült Mária királyné ábrázolása, vele szemben Ipolyi Arnold azon meggy z dését hangoztatta, hogy a Forgách-címerben látható n i arc nem portré, sokkal inkább idealisztikus ábrázolás.

A szöveg értelmezésének történetében komoly fordulatot hozott Hajnik Imre tanulmánya. A középkori magyar királyi könyvek nyomait összegy jt szerz a következ ket írta: 'Ezen évr l-évre vezetett és a tárnoki házban elhelyezett királyi könyveket kell úgy hiszem, és nem történeti évkönyveket, értenünk azon „libri annales regum Hungariae” alatt is, a melyekr l II. Ulászló Gersei Pethe Jánosnak, királyi gyermekei udvarmesterének adott

pontos helyet azonban a modern katalógus segítségével nem sikerült azonosítanom.

¹²³ A Sztárayak levéltárába a kihalt Gersei Peth család levéltárával jutott, ld. *Sztáray oklt.* I, III. Mivel a családi levéltár publikálása kés bb kezd dött, s nem jutott túl az 1457. esztend n, e becses darab sem látott ott napvilágot.

¹²⁴ Az el adást az *Archaeologiai Értesít* (5 [1871] 238-240. o.) foglalta össze szerz név nélkül, de vélhet leg – miután az el zményt (II. Ulászló király képmása. Uo. 150-153. o.) R[ómer] Fl[óris] szerkeszt jegyezte – a folyóirat szerkeszt jének tulajdoníthatóan. Az ismertetés kitér arra, hogy a levéltárban kézbe vették Miksa király 1572. november 14-i címerb vítését, mely átírta Ulászló armálisát is, valamint hogy Wenzel Gusztáv javaslatára a Társulat döntött a címereslevél lefényképeztetésér l. Kérdéses, hogy a fényképeztetés megtörtént-e, a címerkép ugyanis csak er sen retusált hasonmásban jelent meg a kés biekben: Fraknói, Hunyadiak 588-589. oldalak között, majd Hoffmann Edit alább idézend tanulmánya szöveggözi képeként. A zempléni-ungi társulati kirándulást és az err l beszámoló ülés eseményeit ismertette a Századok is (5 [1871] 579-582. o.), itt azonban a sérült n i mellékalakot még az ismertet Anna királyné alakjával azonosította.

czímerlevelében emlékezik, mint oly könyvekről, a melyek a tárnoki házban ríztetnek és tanúságot adhatnak a Pethe k törhetetlen hűségéről király és ország iránt.¹²⁵ Hajnik a lapalji jegyzet szerint Bartal szövegkiadását használta és Pray véleményével vitatkozott, viszont nem adta tanújelét annak, hogy Fraknói és Rómer híradását az eredeti oklevél elkerüléséről ismerte volna. Írása óta bevetté vált az a ma is mérvadónak látszó vélemény, hogy az 'Annales regum' kifejezés alatt hivatali évkönyveket, vagyis a királyi regisztrumköteteket kell érteni.¹²⁶ Bartal azon véleményével Hajnik itt nem foglalkozott, hogy ezek között rízték-e a levelesít jegyzékeket is.

A címereslevél megbízható, eredetén alapuló szövege most már a következő:

Wladislaus, Dei gracia rex Hungarie et <Bohemie etc. tibi, fi>deli nostro, magnifico Iohanni Pethew de Gerse, magistro curie liberorum nostrorum charissimorum salutem graciamque nostram regiam cum incremento omnis boni! Regibus et principibus habenas rerum mo<derantibus pr>oprium ac peculiare officium esse debet eos, qui ob summam integerrime fidelitatis constanciam de se deque sua republica bene et preclare meriti existunt, dignis regie munificencie premiis ac gloria sempiterna <afficere. Nam> et antiqui sapientissimi illi viri, qui ingenii perspicacitate divina atque humana metiti sunt, prodiderunt duabus rebus potissimum respublikas contineri atque in quieto et tranquillo statu conservari, premio videlicet et pena, <ut premium r>ebus preclare et egregie gestis amplissimum non desit, pena vero subditi a scelere atque a malefactis compescantur et coerceantur. Hinc est, quod nos fidelissima illa maiorum tuorum ac universe familie et prosapie tue merita <et obsequia tam> predecessoribus nostris, divis Hungarie regibus, quam sacre huius regni nostri Hungarie corone exhibita non mediocri favore ac benivolencia prosequimur. Que quidem animo nostro revolventes, cum omnia laudanda ac summis <extollenda> preconis merito iudicemus, tum vero illud vel imprimis omni laude et gloria prosequendum et quodam quasi tacite admirationis archano contemplandum et suspiciendum esse videtur, quod nullo unquam tempore vetus illa <et clarissi>ma Petheorum domus aliqua infidelitatis labe vel lese maiestatis crimine notata atque offuscata fuisse inveniatur. Cuius rei ipsique libri Annales regum Hungarie, qui in edibus nostris thavernicalibus conservantur, in <quibusque acta> omnium temporum diligentissime et summa cum fide conscribuntur, locupletissimi testes esse possunt. In hiis enim nihil penitus reperiri potest, quod familie tue nobilissime alicuius criminis notam unquam inusserit. <Quam ob rem, cu>m nos non solum in te, verum in tota tua prosapia tantam fidelitatis constanciam atque integritatem semper fuisse cognoverimus, te vestigiis maiorum tuorum insistentem, simulac serenissimam condam dominam, <Annam reginam,> consortem nostram charissimam felicibus auspiciis nobis in coniugem atque in thalami sociam adduci feceramus, ipsis statim primis adventus sui diebus ei in magistrum curie delegeramus, quo in officio te apud illam usque ad <supremum i>psius diem summa fide, prudencia et dexteritate gessisti, qua tandem e medio sublata et Deo optimo maximo ita iubente vita functa te in magistrum curie liberorum nostrorum, quibus nil charius nilque preciosius <habemus, depu>tavimus, ut, dum alii fideles nostri partim bona et redditus nostros regios curant, partim thesaurum ac supellectilem nostram amplissimam conservant ac tuentur, tu rem

¹²⁵ Hajnik, Királyi könyvek 20-21 (a szöveg kivonatát is közölte lapalji jegyzetben, Bartal publikációja alapján).

¹²⁶ Irásné Melis Katalin: A Mátyás-kori budai királyi könyvkötőm helye leletei. *M. vészettörténeli Értesítő* 34 (1985) 48. úgy fogalmazott, hogy a „hivatali élet évkönyvei” lehettek a tárnokházban.

omni prorsus thezauro omnique suppellectili <regia preciosiorem, i>psos videlicet liberos nostros charissimos sub tua cura et custodia habeas. In quo quidem officio cum te ita semper gesseris itaque eciam inpresenciarum geras, ut nihil possit amplius desiderari aut requiri, tibi illud <ex nunc, quamdiu vixeris, pres> entibus dandum duximus et conferendum, et neminem alium tibi eiusdem honoris sive muneris participem sive collegam adhibere volumus, verum ut tua propensa in nos et charissimos liberos nostros, <illustres Ludo>vicum ducem et Annam, filiam nostram fidelitas et in omnibus rebus agendis et dirigendis integritas et constancia non in te modo, sed in universam stirpem et cognacionem tuam diffundatur ac heredibus et <fratribus tuis decori et> ornamento sit futura utque amor noster, quo te ob prescriptas tuas virtutes et merita complectimur, omnibus innotescat, ad illa vetusta familie tue insignia scutum videlicet adinstar turbinis in supremo <latum, in imo accu>minatum in quatuor campis lineis duabus transversis se se invicem in medio scuti intersecantibus divisum, quorum quidem duos, superiorem videlicet et inferiorem per transversum se habentes rubri coloris <duo animalia> occupant. Nam in superiori campo leo, ferocissimum et generosissimum animal naturali colore depictus ex ipsius lineae summitate caudatenus emergens, aperto et hianti rictu linguam exertam vibrans <fremebundus> primis pedibus erectis et divaricatis, capite coronam auream gestans, cauda in sublime elevata et quasi caput ipsum contingenti, in extremo reflexa conspicitur. In inferiori vero campo similiter coloris rubri <stat draco> alatus lingua similiter exerta ac vibrante ignem ore vomens, vertice cristato, corpore maculis resperso, cauda reflexa et in nodum religata, corpus ipsum subeunte, pedibus innixus ad certamen et dimicacionem <paratus,> qui, nisi quod linea supradicta a leone dirimitur, procul dubio cum ipso leone sibi naturali quodam instinctu exosissimo certamen inire parat. Porro relique due partes scuti linearum, ut premittitur, intercurso <a predict>is distincte celestini sunt coloris, quarum una, superior videlicet duos frutices herbaceos in prato et gramine viridi surgentes et succrescentes et anatem terrestrem unius illorum fruticum folia decerpentem <continet>. In altero campo similiter celestino inferiori luna suppallida et coloris sui adinstar arcus tensi cornibus in se revolutis duo splendidissima sidera intra orbis ambitum et circumferenciam inclusa continere <cernitur>. Supra quam quidem totalem formam scuti in supremo est galea suo colore depicta et flores varii circumquaque discurrentes et scutum ex omni parte ambientes. Ad hec igitur pristina et avita tue stirpis et stemmatis maiorum tuorum insignia <hec adiungenda> duximus, supra videlicet illam et scuti et galee totalem formam ac florum lepidissimum discursum personam nostre regie maiestatis in solio aurato sedentem, dextra paululum ad pectus elevata pomum cruce insignitum, sinistra autem sceptrum re<gale peculiarem omniu>m Christiani nominis regum insigne tenentem, cesarie demissa, capite corona ac diademate regio redimito, altera corona desuper in campo aereo quasi in aere pendente et quodammodo in ipsum venerabilem verticem celitus descendente{m}. <Ad cuius quidem> solii nostri aurati latera duo infantes regii, liberi videlicet nostri suavissimi stare ac manibus ipsum solium contingere conspiciuntur. A latere quidem dextro inclitus dux Ludovicus, filiulus noster charissimus sceptrum similiter regale in dextera tenens, cap<illulis albis et n>unc <pr>imum pullulantibus, corona{m} ac diadema regium capiti impositum, altera corona similiter desuper imminente. A latere vero sinistro stat illustris Anna reginula, filia nostra iucundissima, pomum similiter aureum sinistra tenens, coma flava sp<arsa et per la>ctea cla fluente, unica duntaxat corona capite redimito. Que quidem singulari ac peculiari nostre munificencie dono collata insignia tibi potissimum convenire putavimus, ut cum charissimorum liberorum nostrorum magistrum curie agas et eo munere fi<delissime simu>l et diligentissime fungaris, inde potissimum insignia et virtutis tue clarissime monumenta habeas, ubi omnem curam, operam et sollicitudinem collocasti, simulque ut

quemadmodum in insignibus et armis tuis nostras gestas effigies, ita in animo quoque et in cordis arcan<o veram illam et> incomparabilem nobis debitam fidelitatem medullitus infixam geras. Prout hec omnia in capite sive principio presencium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus pictoris non indocta manu effigiata et distinccius expressata conspiciuntur, <animo deliberato et ex cert>a nostre maiestatis sciencia tibi ac magnificis Francisco, filio tuo, cubiculario nostro et Georgio Pethew, carnali fratri tuo tuisque ac eorundem filii fratrisque tuorum heredibus et posteritatibus universis dandum duximus et concedendum, immo damus et <presentibus elargimur, ut tu fili>usque et frater tui vestraque universa posteritas prescripta arma et virtutum insignia amodo in posterum ubique in preliis, bellis, troiis et aliis quibuscunque rebus et expeditionibus bellicis et militaribus, necnon sigillis, velis, cortinis, papilionibus, <vexillis et in quarumlibet rerum> et expeditionum generibus uti possis et valeant. Et nichilominus volentes huiusmodi collacionem armorum tibi et prefatis filio et fratri tuis vestreque universe posteritati per maiestatem nostram modo premissa factam magis illustrem et claram efficere, vobis <vestrisque heredibus et posteritatib> us universis id gracie duximus annuendum et concedendum, ut vos vestraque cuncta posteritas sigillo vestro, quo amodo sub annotatione prescriptorum insigniorum in emanandis et conficiendis litteris quibuscunque usi fueritis posteritasque vestra usa fuerit, omnes <litteras sub quacunque forma v>erborum emanatas vel emanandas perpetuis semper futuris temporibus in pendentem vel in appresso cera rubra sigillare possitis et valeat, immo annuimus et concedimus harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut rex Hungarie utimur, <est appensum, vigore et tes>timonio litterarum mediante. Datum Bude, feria quarta proxima post festum Beati Mathei apostoli et ewangeliste, anno Domini millesimo quingentesimo septimo, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno decimoseptimo, Bohemie vero tricesimo septimo.¹²⁷

Azon aligha lehet csodálkozni, hogy ezen címeres emlék képisége az értelmezéstörténet során jóval nagyobb figyelemben részesült, mint szövege: már Fraknoi is csak a címerképet tartotta méltónak arra, hogy hasonmás formában közzétegye.¹²⁸ A heraldika kutatói kiemelték, hogy a címer az ún. portrécímerek közé tartozik, 'mely a királyi család tagjait tünteti fel, mint sisakdísz illet leg pajzstartók,'¹²⁹ ill. hogy sajátos típus, mely nélküli a sisakot és takarót,¹³⁰ vizsgálták a bet k szerepét a címerábrán,¹³¹ rendszerint az Országos Levéltár gy jteményének és a magyarországi címerhasználatnak kiemelked és értékes

¹²⁷ Eredeti, bal oldalán kettészakadt hártya, kék zsinóron függ kerek pecsét: *DI 86051*. (Sztáray cs. lt.), hátlapon újkori levéltári jelzetek és tartalmi összefoglaló. Mellette újkori egyszer másolat. Az eredeti sérülése miatt a szöveg hiányt <> zárójelek között ezen másolatból egészítettem ki, {} zárójellel a nyelvi leg fölöslegesnek látszó bet ket rekesztettem ki. A kés bbi átiratok és másolatokat a lineáris szöveg hagyomány okán *manuscripta descripta*ként (ezekre és a nyomtatott kiadásra lásd a bevezet jegyzeteit) mell zend nek ítéltam. A szövegnek további, 18. századi másolatai is vannak: *DI 71767*. (Szulyovszky–Pottornyay cs. lt.); *DI 21764*. (Keglevich cs. lt., Kapi Gábor országbírói ítel mester 1731[?]-i másolata). Áldási, (*Címereslevelek* II, 68–69) a ma az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában írzött Fol. Lat. 3793. (Gyurikovits-Diplomatarium) III. kötetének 150–151. lapjáról tette közzé a címerleírást (Scutum videlicet ... corona redimito capite) és az adományer méltatását (nullo unquam tempore vetus illa ... cura et custodia habeas).

¹²⁸ Valójában a címerképen kívül még egy részletet közölt, a címereslevél akantuszos lapszéldíszét (333).

¹²⁹ Ghyczy, *Ivanczfalvi* 133.

¹³⁰ Áldási, *Batthyány* 94.

¹³¹ Sulica, A bet 52.

darabjaként vették számba.¹³² Az oklevéltan szakembere els sorban regisztrálta a küls diplomatikai jegyeket (anyag, pecsét, elrendezés stb.), mellesleg regesztát is készített róla,¹³³ a m vészettörténész leírásában értékelte a miniatúrát, azonosította a típus más darabját¹³⁴, az armális kompozíciós párját és azt a budai m helyt, ahol a címeresleveleken kívül liturgikus könyveket is díszítettek.¹³⁵ A genealógia kutatója a családtörténet és a családi címerhasználat összefüggéseibe állította a címert,¹³⁶ a proszopográfus összefoglalta a címerb vitést nyer Gersei Peth János pályáját, de is f képp azt állapította meg, hogy az armálist az udvari m vészet remekei közé kell sorolni.¹³⁷ A szövegb l magából továbbra is két fontos körülmény maradt a figyelem középpontjában, a budai vár és Buda város topográfiája kapcsán az 'aedes tavernicalis', a tárnokház¹³⁸, valamint a királyi könyvek miatt az ott rzött 'libri annales'.¹³⁹ Bár a szöveg – mint fentebb láttuk – nyomtatott formában régt l fogva hozzáférhet volt, Hajnik óta arra nem, vagy csak nagyon ritkán hivatkoztak, az oklevelet magát *ineditum*ként kezelte a kutatás. Pedig a szöveg is rejt nem kevés tanulságot (személyes hangnem, egyes szám második személy megszólítás), ezek közül a lexikai különlegességek érdekesek most leginkább. Hogy csak a legfontosabbat emeljük ki, a 'libri annales' értelmezése els sorban is attól függ, hogy mit is értünk 'annales' szó alatt. Természetesen leg közismert a '(történeti) évkönyv' jelentés, mely a magyarországi latinságban a humanista szerz k tollán jelent meg el ször a Szótár forrásadatai szerint (Vitéz János, Ianus Pannonius, Bonfini), kevésbé elterjedt a Sopron város latin nyelvhasználatában felt n '(éves) számadáskönyv' értelem.¹⁴⁰ Ha Hajnik nagyon is valószínű értelmezéséhez tartjuk magunkat, fel kell tennünk, hogy a humanista m veltség nyomán a címereslevélben egy másik antik

¹³² Nyáry, *Heraldika* 125-131. Áldásy *Címereslevelek* II, 73. sz. Nyulásziné, *Őt évszázad XXXV.* színes tábla: 51., 117. színjelzett rajz: 152., leírás: 125. Kollega – Nyulásziné, *Címereslevelek XXXVI.* színes tábla: 62., 125. színjelzett rajz: 271., leírás: 162.

¹³³ É[RSZEGI] G[ÉZA], in *Pannonia Regia* 473-474. (IX-54. tétel): 'II. Ulászló király Gersei Peth Jánosnak a királyi évkönyvekben való feljegyzésre méltó érdemeiért címert adományoz.'

¹³⁴ Hoffmann, *II. Ulászló*, ahol az 5. o.-on a Fraknói közölte retusált címerkép is közölve van. Hoffmann Edit II. Ulászló 1507. május 8-i cseh nyelv oklevelének Ulászló-ábrázolását vetette össze a Gersei Peth -armálissal. Az oklevélben Ulászló engedélyezte a prágai Kleinseite (Male Strana) városnak, hogy a városi pecséten a király arcképét használhassa. Egyúttal vitatta Fraknói azon felfogását, hogy németalföldi stílus lenne felismerhető a miniatúrán, ehelyett 'az olasz izlés magyar miniator' munkájának tartotta.

¹³⁵ Radocsay Dénes: Renaissance Letters Patent Granting Armorial Bearings in Hungary. II. *Acta Historiae Artium* 12 (1966) 76, b séges bibliográfiával, de szövegekzi kép nélkül. M[IKÓ] Á[RPAD], in *Pannonia Regia* 473-474. o. (IX-54. tétel), a címerkép fotójával.

¹³⁶ Rainer, *Nádasdy*. Szatlócki, *Tátika* 83-84.

¹³⁷ Fögel, *II. Ulászló* 39, 41, 98.

¹³⁸ Balogh, *M vészet* I,75.

¹³⁹ Mayer Béla: Levéltártörténeti adatok. *Levéltári Közlemények* 2 (1924) 146. o. (11.sz.) Hajnik véleményéhez tartja magát, míg Érszegi Géza fentebb idézett regesztája visszatérni látszik Pray és Fraknói elképzeléséhez, de legalábbis nyitva hagyja a kérdést. Ld. még: A magyar levéltártörténet kronológiája 1000-2000. Szerk.: Dóka Klára – Müller Veronika – Réfi Oszkó Magdolna. Budapest 2000, 54-55.

¹⁴⁰ LLMAeH I,175-176.

eredet jelentés kelt új életre, nevezetesen a 'hivatali évkönyv', a 'fasti' szinonimája, s ennek a Szótárban is érdemes lesz helyet szorítani.¹⁴¹ Az armálisban el forduló 'divaricare' ige antik szó, Mohács el tt r l ez az egyik el fordulása, az újkori címereslevelek állandó kifejezésévé válik állatalakok leírása esetén. A 'cristatus' melléknévre is csak Ianus Panoniustól ismertünk eddig adatokat, de nem lényegtelen a szövegben el forduló 'troia' sem, melyet els ránézésre akár az onomasztikonba is utalhatnánk, nem csak alakja, de eredete miatt bizonytal. Az antik város neve ugyanis a külföldi szótárak tanúsága szerint el bb gasztronómiai szakszóvá, aztán ebb l lassanként 'malac' (= ostromgép) jelentés haditechnikai szakszóvá, végül a két magyarországi emlékb n 'ostrom' általánosabb jelentést vett fel.¹⁴²

A teljes szöveg ismerete – amellet, hogy eloszlat olyan kételyeket, hogy címeradományról vagy címerb vítésr l van-e szó, hogy az adományos érdemei évkönyvekbe illenek-e vagy inkább a gonosztev k jegyzéké b l hiányoznak stb. – a magyarországi hivatali írásbeliség Jagelló-kori latin nyelvhasználatának egy új vonását is bizonyítja: az immár humanista igény kancelláriai stílust.

8. Tematikus vokabuláriumok

A Kassa város számadáskönyve és Buda város topográfiájának regesztagy jteménye nagy számban tartalmaz a városi életre vonatkozó terminusokat. Ezek között igen nagy mennyiségben szerepelnek olyan szavak, melyek a mindennapi élet jelenségeinek leírására kerültek forgalomba. Ezek a szavak és kifejezések a nyelv él mivoltát bizonyítják, használatuk arra mutat, hogy nem csak az írásbeliségben, de a napi gyakorlatban is kiszaladtak az emberek száján.¹⁴³

Az iparosok megnevezése a foglalkozásnév képzés korlátozott lehet ségeit mutatja: **apotecarius**: 1352 Végh, *Buda* II p.32. 1375 Végh, *Buda* II p.36. **arcupar**: 1477 Végh, *Buda* II p.104. **aurifaber**: 1378 Végh, *Buda* II p.37. **barbitonsor**: 1475 Végh, *Buda* II p.102. **bombardista**: 1473 Végh, *Buda* II p.101. **cantrifusor**: 1479 Végh, *Buda* II p.105, 108. **carnifex**: 1458 Végh, *Buda* II p.93. **collector hospitum**: 1462 Végh, *Buda* II p.96. **cultellifaber**: Végh, *Buda* II p.96. **doleator**: 1471 Végh, *Buda* II p.100. **faber**: 1479 Végh, *Buda* II p.106. **institor**: 1465 Végh, *Buda* II p.97. **lapidica**: 1365 Végh, *Buda* II p.34. 1374 Végh, *Buda* II p.36. **ligonista**: 1474 Végh, *Buda* II p.101. **linifex**: 1473 Végh, *Buda* II p.101. **mercator**: 1371 Végh, *Buda* II p.35. **monetarius**: 1467 Végh, *Buda* II p.98. **murator**: 1374 Végh, *Buda* II p.36. 1450 Végh, *Buda* II p.83. **parator sagittarum**: 1345 Végh, *Buda* II p.29. **pellifex**: 1446 Végh, *Buda* II p.82. **sartor**: 1470 Végh, *Buda* II p.99. **sellipar**: 1479 Végh, *Buda* II p.105. **textor**: 1345 Végh, *Buda* II p.29. 1441 Végh, *Buda* II p.79. **vitripar**: 1447 Végh, *Buda* II p.83.

¹⁴¹ Wb. Georges I, 416.

¹⁴² *DuC* VIII, 191-192. A másik el fordulása Kassa város 1502. évi címereslevelében: 'ubique in preliis, bellis, troiis et aliis quibusvis rebus et exercitiis militaribus,' *Turul* 23 (1905) 172.

¹⁴³ Szende, *Othton* 86 és 129-231.

A ház részeinek megnevezése ugyanakkor széles skálán mozog: **ambitus superior edificiorum**: 1507 Végh, *Buda II* p.146-147. **arcus**: 1481 Végh, *Buda II* p.108. **boltha**: 1507 Végh, *Buda II* p.146-147. **camera**: 1504 Végh, *Buda II* p.141-142. **caminus**: 1504 Végh, *Buda II* p.141-142. **coquina**: 1504 Végh, *Buda II* p.141-142. **cellarium**: 1507 Végh, *Buda II* p.146-147. **curia**: 1504 Végh, *Buda II* p.141-142. **fovea**: 1507 Végh, *Buda II* p.146-147. **gradus**: 11481 Végh, *Buda II* p.108. **humanus secessus**: 1507 Végh, *Buda II* p.146. **ianusa**: 1481 Végh, *Buda II* p.108. **locus necessarii**: 1481 Végh, *Buda II* p.108. **locus secreti**: 1481 Végh, *Buda II* p.108. 1487 Végh, *Buda II* p.116. 1491 Végh, *Buda II* p.122. 1504 Végh, *Buda II* p.141-142. **ordo mediocris**: 1507 Végh, *Buda II* p.146-147. **ordo superior et inferior edificiorum**: 1507 Végh, *Buda II* p.146-147. **pallatium**: 1481 Végh, *Buda II* p.108. **porta magna**: 1504 Végh, *Buda II* p.141-142. **secretum**: 1491 Végh, *Buda II* p.123. **stuba**: 1504 Végh, *Buda II* p.141-142. **stubella**: 1507 Végh, *Buda II* p.146-147. **testudo**: 1504 Végh, *Buda II* p.141-142.

9. A történeti és filológiai érték kettőssége

Fentebb láthattuk, a Szótár tervezése során sok időt vett igénybe annak tisztázása, hogy a rendelkezésre álló nyomtatott anyagból mi is vehető tekintetbe. Az ugyanis a Huszti irányította szerkesztőbizottság kifejezett filológiai felkészültséggel nem rendelkezett, történész és levéltáros tagjai elitt is azonnal világos volt, hogy megbízható szótár csak megbízható szövegkiadásokon alapulhat. Mivel ilyenek akkoriban (is) csak kis számban álltak a kutatók rendelkezésére, sok értékes szöveg kipotyogott a rostán. Eleddig hiányoznak a forrásjegyzékből olyan alapvető, a magyar történelem kanonikus forrásainak számító, műfaji tekintetben, de retorikailag is egyedülálló szövegek, miként a Szent György-rend, az első magyar monarchikus érdemrend alapítólevele¹⁴⁴, Zách Feliciánt elítélő 1330. évi tanácshatározat,¹⁴⁵ de nem szerepelt benne az ún. rákosi végzés sem, melyet utoljára a Tudománytárban tettek közzé a 19. század elején. Az alábbi eset ezen veszteség arányait bizonyítja.

A pécsi püspökség 1235-re hamisított oklevele történeti szempontból nem kis jelentőséggel bír, részletesen elmondja a francia eredetű Bertalan pécsi katalóniai követjárásainak történetét. A régebbi történetírás nem is csekély figyelmet szentelt neki, az oklevelet a diplomatikai kritika azonban belső érvek alapján hamisítványnak minősítette, és azt is megállapította, hogy a ma rendelkezésre álló szövegnek valamikor a 14. század közepe táján kellett keletkeznie.¹⁴⁶ Ennek a Károly Róbert uralkodás vége körül keletkezett szövegnek az 1404. évi átírása maradt fenn eredetiben a somogyi konventi hiteleshely kiadványaként. Újabban azonban fölmerült az a lehetőség, hogy az oklevélnek azon részeiben – ilyen lenne

¹⁴⁴ Pór-Schönherr, *Anjou* 138-139. oldalak közti hasonmás és átírása.

¹⁴⁵ Ennek lángoló retorikájára ld. Tóth, *Felicián* és Almási, *Felicián* 194 (= Marczali idézett szavai!).

¹⁴⁶ Pauler, *Árpádház* II,590. Reg.Arp. 544.

Bertalan püspök követjárásainak elbeszélése is –, ahol ennek különösebb jogi jelentése a hamisító szempontjából nem volt vagy éppenséggel elhanyagolható lehetett, egy valódi, II. András-kori mintaoklevél szövegét kereshetjük, vagyis az 1235-ös oklevél *interpolatum*nak tekinthet.¹⁴⁷ A forrás más tekintetben is nagy jelentőséggel bír, ebben írták át ugyanis a pécsi püspökség 1009. évi (nem régiben ünnepelt) határleíró oklevelét csakúgy, mint Radó nádor 1057-i magánoklevelét.¹⁴⁸ Ezekre a korszerű forráskritika ma már szintén interpolált darabokként, jelentős részükben megbízhatóként alapoz. Mivel a diplomatikai kritika és a lexikai-filológiai megközelítés ebben az esetben látványosan kerültek szembe egymással, érdemes a szöveg tanulságainál némileg elidézni.

A szótári gyűjtés természetesen kiterjedt az Árpád-kori királyi oklevelek összességére, a munkalapok tanúsága szerint ezeket darabonként vette számba a munka irányítója, Huszti József. Akkoriban már rendelkezésre állt Szentpétery Imrének, egyébként az akadémiai szótárbizottság tagjának a *Regesta imperii* mintájára készült, a királyi okleveleket számba vevő jegyzéke, legalábbis annak az első kötete (pontosabban első három füzete, 1923-1930). A munkalap és a kutatócsoporti munkapéldány egyaránt arra mutatnak, hogy az 1235-i diploma feldolgozása megtörtént, történetesen Smiciklas Tádé horvátországi oklevéltárának szövegközlése alapján.¹⁴⁹ Ez volt ugyanis a legkorszerűbb (pontosabban időrendben majdnem a legutolsó) közlés (1905), s miután az oklevél tartalmilag amúgy is hamisnak minősült, a bizottsági tagok nem ragaszkodhattak különösebben a megbízható publikáció komoly erőfeszítések árán való felkutatásához (akkoriban Koller pécsi egyházmegye-története, Batthyány zsinattörténete és Fejér korpusza nem egykönnyen volt hozzáférhető). Ez azért sem látszott fölöttébb szükségesnek, mivel II. András korától (1205-1235) fogva a magyar oklevéltan megállapítása szerint beköszöntött a tömeges okleveles gyakorlat kora Magyarországon, s volt némi valószínűsége annak, hogy a lassanként hivatal- vagy inkább üzemszerűen működő királyi kancellária kiadványai nem csak az oklevelek szerkezetében, hanem szöveges formuláikban is mutatnak nem kevés kancelláriászerűséget.¹⁵⁰ Hajnal István részletes fogalmazat- és írásvizsgálatai, valamint a notariusok kései rendszeres felbukkanása ugyan gyanút ébreszthettek volna azokban, akik ezt a nagy vonalaiban talán igaz, közhelyszerűségben azonban leegyszerűsített magukévá tették, erre mégsem került sor. Hajnal kutatásai alapján ma már az látszik elfogadhatónak, hogy az 1260-as évek végéig nem csak az írásképek, hanem a fogalmazatok is egyediék, a formuláskönyvek Árpád-kor végi

¹⁴⁷ Vajay, *Dominae* 402.

¹⁴⁸ Ezekre ld. *Dipl.Hung.ant.* I, 54-58, 160-162.

¹⁴⁹ *CD Croat.* III p.445.

¹⁵⁰ Szentpétery, *Oklevéltan* 152-243.

felbukkanása is arra vall, hogy ez a fajta üzemszer ségre történő váltás a magyarországi írásbeliségben a korai Anjou-korban következett be.¹⁵¹ Mindazok a szövegszerkezetek, melyek az egyes királyi oklevelek között, vagy éppen más (külföldi) forrásokkal kimutathatók, egészen az 1260-as évekig eszerint akár m vel déstörténeti következtetések levonására is alkalmasak (az arenga-szövegek egyezése pl. a kultúrhatások mellett a jogrendet megalapozó korszer , nyugati jogelvek terjedését is bizonyíthatja¹⁵²).

Smiciklas oklevéltáráról ma már tudjuk, hogy – Fejér győteményéhez hasonlóan – nagy erényei mellett nagy hibái is vannak. Nem ritka eset többek között az, hogy bár az oklevéltár szerkesztőjének Zágrábban vagy Budapesten módja lehetett az eredeti formában vagy középkori átiratban fennmaradt oklevél-kéziratokat használni, közlésében többnyire fel is tette ezek részét, a publikációban azonban egyszer en Wenzel vagy Fejér (időnként nálánál mai szemmel is megbízhatóbb) okmánytáaira támaszkodott. Ebben a tekintetben is igaz lehet tehát a *recentiora non deteriora* modern korra való megfordítása: *vetustiora non deteriora*. Az 1235. évi diploma esetében azonban Smiciklas figyelmeztette okmánytára használóit, miszerint a szöveget *omissis omittendis*, azaz kivonatosan tette közzé, s kötetében a szöveg alig is haladja meg a fél oldalnyi terjedelmet. Kollernél ez – ugyan *apparatus historicussal*, de az átirat korábbi oklevelek kihagyásával – összesen nyolc oldalra terjed, Fejérnél meg csaknem 20-ra, s ez bizony már csak a benne foglalt szóanyag tekintetében is figyelmeztető különbség.

Ami Smiciklas szöveggözlésében első pillantásra is feltűnő és tetemes hiány, az éppen az az oklevélrész vagy -formula, mely felé az utóbbi évtizedekben fordult a nemzetközi (első sorban osztrák) és ennek nyomán a hazai diplomatika, filológia és irodalomtörténet tudományágainak figyelme. Mint fentebb mondtam, ez a hiány egy korai okleveles forrás esetében nem merben m vel déstörténeti, vannak ugyanis jogi és társadalomtörténeti aspektusai is. Korábban ezt a szerkezeti elemet merben alábecsülte a diplomatika tudományága, nem látott benne mást, mint az oklevélbe foglalt jogesettel csak laza (vagy éppen semmilyen) kapcsolatban álló közhelyes megfogalmazást, valami olyat, amit manapság akár olcsó filozofálgatásnak mondhatnánk. Miként a közhelyeknek általában – erre az osztrák kutató, Heinrich Fichtenau világított rá a legélesebben –, az arengákba foglalt megállapításoknak is volt társadalmi szerepe, főleg a kívánatos eszmék széles körben történő elterjesztésében. A pénzek, pecsétek, épületek és királyi nyilvános szereplések (ünnepi

¹⁵¹ Bónis, *Petrus de Vineis*; A kancelláriai munka differenciálódására mutat a felelősségátvitel új módjának korai megjelenése (1330 körül), ld. Szentpétery, *Kancelláriai jegyzetek*, valamint a kancelláriai osztályok elnevezéseinek megjelenése, ld. Kumorovitz, *Osztályok*.

¹⁵² Gerics, *Kézai* 113-114.

koronázások, intronizációk, entrée-k) mellett eszerint az oklevelek is korabeli eszközei lettek a hatalom legitimációs törekvéseinek, afféle médiumként. Egyfel l tehát a politikai hatalom szempontjából kell nagy jelent séget tulajdonítanunk az arengákba foglalt közhelyeknek, a politikai cselekvés háttérében álló, azokat mozgató eszmék tárhatók fel a segítségükkel. Másfel l azonban a mindenkori jogrend – legyen az a legszélesebb körben alkalmazott szokásjog, vagy a korlátozottabb érévny kánoni és római jog – szilárdsága függhetett attól, milyen széles körben ismertek olyan jogelvek, melyek az állam létét a római jog, az egyén társadalmi szerepét és értékeit a természetjog érveivel bástyázták körül. Magyarországon Gerics József hívta fel a figyelmet arra a nem elhanyagolható jelenségre, hogy a 13. század közepét l fogva egyre nagyobb számban itáliai egyetemeket (f képpen a bolognait) látogató magyar diákok tételes jogi ismereteket rendszerint formulázottan, a jogelveket gyakran arengák formájában hozták vissza hazájukba¹⁵³. Bónis György kutatásai a formuláskönyvek jogi tudást közvetít szerepét tárták fel, Solymosi László pedig arra mutatott rá, hogy a magyarországi egyetemalapítási kísérletek kudarcának háttérében a hazai, igen magas színvonalú és gyakorlatorientált jogi oktatás állt.¹⁵⁴ A 12. században a hét szabad m vészet keretében a retorika tudományát részben a gyakorlatiasabb *ars dictandi* váltotta fel, a szóbeli meggy zés társadalmi és politikai területe ekkorra ugyanis végletesen besz kült, míg az írásbeli érvelés egyre nagyobb jelent ségre emelkedett. Az *ars dictaminis*-tankönyvek továbbra is foglalkoztak ugyan elméleti kérdésekkel, egyre nagyobb részt foglalt el ugyanakkor bennük a (ok)levél-formulákat kínáló rész, ezeknek a megtanulásával a gyakoronok egyszersmind a római és kánonjogi elvekt l átítatott szokásjog ismeretére is jutott. Az *arengatorok* és formuláskönyvek e tekintetben tehát sokkal nagyobb figyelmet érdemelnek, mint hogy pusztán az írásbeliség tényeit lássuk bennük.

Az 1235-ös oklevél arengájára immár visszatérve, a szöveget kétségtelenül több sebb l vérz nek kell tekintenünk. El ször is vannak benne nyelvi hibák, melyeket a kiadók vélelmezés alapján igyekeztek javítani (pl. a gyakran méltatlanul gondatlannak ítélt Fejér György), máskor meg éppen *crux*nak tekintettek, s úgy hagyták, ahogy az átiratban látták. Másrészt ugyanakkor kétségtelenül középkori szöveggel van dolgunk, melyet az 1404-i átirat tartott fenn, talán a 14. század közepén alakították ki a ma olvasható formáját, s – nem kizárt, – egyes elemeiben egy mára már elveszett vagy tudatosan megsemmisített, de valaha kétségtelenül létezett mintaoklevélre vezethet vissza. Ha magyar szórványról lenne szó, a magyar nyelvész (Jakubovich Emil elvei alapján) a szó el fordulását pusztán az 1404. évre

¹⁵³ Gerics, *Kézai*.

¹⁵⁴ Bónis, *Középkori jogunk*. 141-287. Solymosi, *Könyvhasználat*.

fogadná el, a diplomatika ennél óvatosabban kell eljárjon.

A szemelvényes formában önmagában nem túl terjedelmes szöveg az 1404-i átiratban az alábbi módon olvasható:

⁵ Quoniam plasmatis mundialis caduca condicio primitiva ex ipsa prothoplausti iactura labem contraxit realiter in posteritatis universe dispendium propagatam, ut radicalis insicio cor- ⁶ ruptele quatenus elumpmat et consumpmit nature virtutem humane sub motu perpetuo decursantem, eatenus tabescant hominum opera manuum [et] cum tempore delitescant, quadam nisi innovacionis redivive solercia restaurata successivi temporis ad memoriam perhempnentur scripture scemate seu figura. Hinc est, quod cum gloriosissimus noster progenitor, Sanctissimus Stephanus, rex ⁷ et apostolus regni Hungarie episcopales sedes, primicias et kathedras fundavit egregias, quas sicut bonis et possessionibus ditavit magnificis, sic privilegiis et libertatibus sublimioribus condonavit, ipsarum dyoceses et provincias metis et terminis cercioribus limitando tranquillitate illarum providens in posterum et quieti, que scriptis et privilegiis commendanda a memoria ⁸ filiorum pro patribus exurgencium evi in ciliadas prolabentis vetustate collapsa deficerent, nisi testimonio iuris certi novis redacta scripturis subsistenciam contrahant et vigorem, nec enim in talibus vocabulo confirmacionis abuti presumpimus, que ipsa nostrorum sanctissimorum maiorum piissima secundum actus et opera finis felicior celitus conbeavit, quinymo ⁹ ipsa eorum privilegia sacrosanctis potissimum ecclesiis condonata, reliquias quasi sacras recondimus sanctitatis eorum celicum et mundanum in preconium sempiternum reverencius innovantes.¹⁵⁵

A veretes, az átlag m veltséget messze meghaladó, hyperbatonokra és parallelizmusra alapozott szerkesztés az arenga korai eredetét támogatná, azaz van annak némi valószínűsége, hogy a mintaoklevél arengáját kisebb változtatással emelte át az interpolátor a saját szövegébe.¹⁵⁶ Ezt akár még egy paleográfiai megfigyelés is alátámaszthatja, nevezetesen a 'tabescam' szó. A kifejezés a közlésekben olvasható formájában aligha tekinthet értelmes *hapax legomenon*nak, alig van ugyanis annak valószínűsége, hogy egy 'tabescus, -a, -um' melléknévi alakot kellene feltételeznünk. Ezt többek között 'quatenus ... eatenus' párhuzamos szerkesztés is kizárja, hisz akkor az intranszitiv állítmányú mondatba átnyúlna az el z mondat 'virtus'-ának tárgyesetben lévő jelz je. Koller nem foglalkozott az értelmetlen alakkal, Fejér ugyanakkor nem ügyetlen módon megkísérelte az 'opera' jelz jeként 'labefacta'-ra javítani. Az elfogadható megoldáshoz valószínűleg az a feltevés vihet közelebb, hogy valóban elírásról van szó. Maga a szóalak ugyan egyértelműen a kiadások formáját mutatja, a szóvégi 'm'

¹⁵⁵ tabescant] Df 280274 tabescam, con. Fejér: labefactata | tranquillitate] con. Fejér: tranquillitati | ciliadas] con. Fejér: chiliadas

¹⁵⁶ A stíluseszközök alkalmazásának kronológiai lehetőségeire ld. Horváth, *Stílusproblémák*. A hyperbaton mint stíluseszköz funkciójára: Boronkai, *Cerbanus*.

azonban eltér írásmódjában az 1404. évi oklevél írójának szóvégi 'm'-jeit l, abban mindenesetre, hogy az utolsó lábat sor alá nyújtja. Ez a jelenség az 1404. évi oklevél írójának tollából legfőképpen akkor fordul el, ha az átírt oklevelekben lévő szórványokat vagy általa nem értett vagy helytelenül olvasott szavakat másolja (ilyen pl. közvetlenül a 'tabescam' alatt az ötödik sorban a problémás íráskép 'aquam'). A szóvégen sor alá húzott szárú 'm' az egyre kurzívabb jelleget ölt 15. századi magyarországi oklevélírásokban nem szokványos, a 13-14. századokban ugyanakkor bátran annak tekinthető. Ezt a szokást keverhette össze alkalmasint a másoló/interpoláló a 'tabescant' szóvégi 't' betűjével, így próbálván értelmessé tenni (vagy legalábbis a mondattani helyére besorolni) az amúgy számára értelmetlennek látszó szót. Az elírás annak a világos jele lehet, hogy az általa nem ismert szót javítási kísérlettel a régi szövegbe l másolta, s ez legalábbis a 14. század közepéig, ha nem inkább a 13. századig viszi vissza a szöveg korát. A 'tabes' szóbokrának tagjai (*tabes, tabesco, tabidus, tabificus*) nem voltak közismertek a középkori Magyarországon, a hiteleshelyi vidéki írásbeliségben biztosan nem. Leginkább a humanisták, s ennek hatására a kancelláriai latinisták kezdték őket használni. Az mindenesetre szembe nem, hogy a magyar ügyekben jól értesült és rendkívül művelt Spalatói Tamás (*fames sitisque tabescentia resoluti*, 582), továbbá a *Planctus* szintén széles körben ismeretekkel rendelkező ismeretlen szerzője (*tabescentes putruerunt*, 594; *languit fides, spes tabescit*, 596) használták, utóbbi kedvelte is talán a kifejezést. Hogy jelen szövegjavítási kísérlet mégiscsak megállhatja a helyét, azt mégis egy 1392-es, győri káptalan által kibocsátott hiteleshelyi oklevél arengája támogathatja. Ennek a szövege ugyanis a kiadásban legalább annyira romlottnak látszik, mint az interpolált 1235. évié, ugyanakkor szövegezése több elemében hasonlít is rá. Az eredeti alapján javított szöveg így hangzik: „Negocia presentis evi, que temporaliter seri dinoscuntur, temporum cursu tabescunt et evanescent et nequam oblivio a mentibus hominum mortalium evellit et consumpmit.”¹⁵⁷ Eszerint az 'oblivio-memoria' típusú arenga-formulák között a formulagyűjteményekben szerepelhetett egy 'tabescunt – evanescent / delitescant' forma, de ennek az első tagja nem mindenki számára volt/lehet közismert szó.¹⁵⁸

Az oklevélben olvasható, Szt. István egyházalapító tevékenységére emlékező történeti távlatok hasonlítanak a beregi egyezmény (1233) bevezetőjéhez, az az eredetileg írt magyarázat azonban, mellyel az átírás tényét szándékosan az író alátámasztani, tevékenységét legitimáló

¹⁵⁷ Df 201922. Házi Jenő közlése katasztrofálisan rossz, indokolatlanul (láthatólag a szöveget nem értve) az 'evi' genitívusi alakot egybeírja a 'que' (=quae) vonatkozó névmással, mintha tapadó partikula lenne, majd kiegészíti a 'seri' inf. imperf. passivummal 'seri[es]-re, ezt követően a 'dinoscuntur' alakot meg 'sic'-eli, ld. *Sopron tört.* I/1, 240. Ld. még LLMAeH III, 61-62 (s.v. deliteo, delitesco).

¹⁵⁸ Kurcz, *Arenga* 326-327.

er feszítésnek t nhet. Annak hangsúlyozása ugyanis, hogy a szent el dök rendelkezéseit ereklyék módjára akarja tiszteletben tartani, s a szövegek átmásolásában nem merészel „a szóval visszaélni,” könnyen azt a gyanút ébresztheti, hogy az író leplezi valódi szándékait. Annak megítélése tehát, hogy az idézett szöveg ma olvasható formájában pontosan mikor keletkezett, meglehetősen nehéz, az látszik valószínűnek, hogy a Károly Róbert-kor „lángoló retorikája” érződik rajta.¹⁵⁹ Ahhoz azonban kétség nem férhet, hogy a szöveg a magyar középkor termékének tekinthető. Ha pedig így van, akkor csak az idézett arenga öt olyan elemmel gazdagítja a magyarországi latinság szókincsét, melyek eddig ismert, megbízható latin nyelvforrásainkban nem fordulnak elő, vagyis afféle használati *hapax*-nak tekinthetők. Vannak közöttük (akár görög eredetű) másutt is használt kifejezések (*chilias*,¹⁶⁰ *elumbare*,¹⁶¹ *insitio*¹⁶²), a *'decursare'* pl. a *'decursio, decursus'* szóbokorba tartozik, ezekből logikus elvonatkoztatással jött létre (hiperképzése Rammingernél is megvan).¹⁶³ A *'conbeare'* az egyedüli, melyet talán maga a fogalmazó (*dictator*) alkotott, de ez is szabályos képzésnek köszönheti a létét. A stílus emelkedettsége mellett a szavak választékos megválasztása is arra vall, hogy a szövegalkotás folyamata számos elemből tevődött össze, s ebben nem elhanyagolható rész jutott a szóalkotásnak / -választásnak is.

10. A nyelv b vülésének szabálytalan lehetőségei

A nyelvi szókincs bővítése nem mindig függött szorosan a műveltségtől és a nyelvet használó látókörétől. A 14. század második felétől már terjedelmes misszilis levelezés áll rendelkezésünkre, melynek egyik következménye, hogy igényesség és műveltség határán is megoszlan látszik a lexikai adatállomány. A levélírók – főleg azok, akik mint az 1520-as években Bátori István is, leveleiket a központi írásbeliség intézményein keresztül expedálták, – általában persze tekintettel voltak a latin grammatika iskolai szabályaira és *usus*ára, időnként azonban találkozhatunk olyan darabokkal, melyek sajátos jelenségeket mutatnak fel.

Ilyen mindenesetre bizonyosan nem egyedi eset fordult elő 1522-ben a hunyadi várnagyok, Bekes János és Szentimrei András levelet intéztek a földesurukhoz, Brandenburgi Györgyhez. Talán a címzett miatt érezte magát fenyegetve a levelet megíró jegyző, talán csak nyelvi leleményét akarta fitogtatni, mindenesetre olyan műveleteket hajtott végre, melynek az eredményét nem tekinthetjük teljességgel a latinság legitim termékének. Először is a notárius

¹⁵⁹ Almási, *Felicián*. Tóth, *Felicián* 20-32.

¹⁶⁰ ThLL III, col.1008.

¹⁶¹ J. RAMMINGER, *elumbo*, in u. o., *Neul.Wortl.*

¹⁶² ThLL VII, coll.1926-1927.

¹⁶³ MKLSz III, p.32. J. RAMMINGER, *decursito*, in u. o., *Neul.Wortl.*

két szót, az 'imprimis'-t és a 'primitus'-t kontaminálta egymással, s ezzel megalkotott egy rendkívül expresszív, ámde jelentése tekintetében alig meghatározható szót. Ezt követően a 'relatio' kifejezést egy az eredetétől eltér 'válasz' jelentéssel ruházta fel, majd egy kötet szóhoz *praepositiót* rendelt, mert talán *adverbiumnak* érezte azt ('deleant usque ad nihilominus'). Ez eredményül alaki és jelentéstani egyedi olvasatok sora lett, a nem éppen véletlen Brandenbúrgi, ha olvasta, igen csak elcsodálkozhatott a várnagyok levelén.¹⁶⁴ A gyártott (= kontaminált) szó valódi egyedi olvasatnak tekintjük-e, az már kérdéses.

11. Az onomasztikon kérdése

Szót kell ejteni végezetül a szóanyag alaki összetételéről a megjelent szótárban. Amikor a Szótár rendszerét kialakították, felmerült annak a kérdése, hogy glosszárium helyett olyan lexikon legyen a készítendő kézikönyv, melynek használatával a források önállóan, más segédkönyvek igénybevétele nélkül is olvashatók. Ez többek között azt is jelentette volna, hogy pl. az Árpád-korra vonatkozó teljes külföldi elbeszélés és okleveles anyagot áttekintő Gombos-féle katalógust is feldolgozzuk. Meg is történt még a gyűjtés munka kezdetén a kicédulázása, s az első forrásjegyzékben még szerepelt is a mintegy 2700 oldalra terjedő apró betűs korpusz, az 'abbatia' címszó alatt szerepelt is egy hivatkozás rá, a cédulái azonban nem kerültek beosztásra a betűrendi sorozatba, így a személyes mérlegelés kérdése lett, hogy használ-e ezekben valamit a szótáríró.¹⁶⁵ Az oklevelek kicédulázása eredetileg egy válogatott jegyzék alapján indult, mely fokozatosan formálódott és bővült, de a listából végig hiányozta a pápai oklevelek, annak ellenére, hogy ezeknek a magyar diplomatikára gyakorolt hatása közismert volt, s indokolhatóvá tette volna feldolgozásukat.¹⁶⁶ Hasonló könyörtelenséggel utalták már a gyűjtés során a *Thesaurus Linguae Latinae* II. kötetétől folytatott gyakorlata hatására onomasztikonba a névanyagot. A veszteség itt nem első sorban abból adódott, hogy a személy és nem latin alakú helyneveket kihagyták a gyűjtésből, de például a helyneveket jelölő latin tükörszavak (ezek gyártására különösen a magyarországi szászok éreztek hajlamot) már érdekes következtetések levonását tették volna lehetővé a latin nyelv történeti formálódásával kapcsolatban is.¹⁶⁷ Még súlyosabb hiányt jelentenek a

¹⁶⁴ *Mon.rust.* 506-508.

¹⁶⁵ Az 'informitas'-ra mint egyedi használatra idéztem Lukács esztergomi érsek 1161. évi, Eberhard salzburgi érsekhez intézett levelét. A levél ugyan antigregoriánus levélgyűjteményben maradt fenn, s ez felveti a fiktitv voltának a lehetőségét, úgy ítélem meg, hogy így is szerepelnie kell. Erre a megontolásra vezetett az is, hogy a történettudomány hiteles forrásként kezeli a levelet.

¹⁶⁶ Solymosi, *Írásbeliség* 185-192.

¹⁶⁷ Id közben mintegy a Szótár onomasztikonja napvilágot látott Fehértói Katalin Árpád-kori névtára: Fehértói,

tulajdonnévi eredet melléknevek. A szótárírás során vegyes volt e tekintetben a gyakorlat, bekerültek egyes valódi tulajdonnevek is a szócikkek bet rendjébe, az onomasztikus anyag azonban egészében hiánynak látszik. Ez annál is különösebb, mivel ugyanakkor magyar vulgáryelvi szórványok vagy 'indeclinabile' vagy 'pro Latino usitatum' min sítéssel nem egy esetben felvételt nyertek, holott az ezekre vonatkozó gy jtés enyhén szólva is hiányos, ugyanakkor a nyelvtörténeti szótáraink megbízható utalót jelenthettek volna. Az tehát, hogy a bet rend el ttünk álló második felében e tekintetben milyen gyakorlatot követünk, átgondolást igényel. Az onomasztikus anyag szintén rendkívül rétegzett.

Egy része a humanista természettudományos és mitológiai m veltségi anyagból ered, pl.

Acheronteus, -a, -um: Non gravius redolent centena cadavera, nec qui / ex Acheronteis fontibus halat odor: IAN.PANN.; Epigr.; 213,17-18. **Actaeus, -a, -um:** Talem bellipotens cognovit Sparta Lycurgum, / talem Roma Numam, tellus Actaea Solonem: IAN.PANN. *Celebr.* 248. **Actiacus, -a, -um:** Accersit Iaera Pherusam / Actiaco nutrita sinu: IAN.PANN. *Celebr.* 33-34. **Aenotrius, -a, -um:** Exul in Aenotria regnum sibi sede paravit / Aeneas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,263-64. **Aeolius, -a, -um:** Has illic pugnas, hos totos vere tumultus / proximus Aeolio Zephyrus spectavit ab antro: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,43-44. **Aonius, -a, -um:** Nec saturare valens cupidus in imagine visus / senior Aonio Permessus vertice currit: IAN.PANN. *Celebr.* 199-200. **Atrida, -ae m.:** Turnus ut Aeneae, Paris út concurrat Atridae: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,221. **Apollineus, -a, -um:** Delos Apollineis gaudet celebrima curris: IAN.PANN. *Epigr.* 312,2. **Arctous, -a, -um:** Cum pater Arctoo veniens Augustus ab Histro / ad se transmissum titulo donavit equestri: IAN.PANN. *Celebr.* 263-264. **Argivus, -a, -um:** Hic perit Argivi mirando funere vatis / mersus in abrupto barathri candentis hiatu: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,271-72. **Attalicus, -a, -um:** Adparatus hic Attalicos et laxa triclinia ... cernere erit: BONF. IV,7,114. **Baccheus, -a, -um:** Cui bona Bacheas vinea fundit opes: IAN.PANN. *Eleg.* [19],92 (p.97). **Bianorius, -a, -um:** Partibus a geminis bellum ferale movebant / inde Bianoriae princeps Mavortius aulae, / illinc Insubris violentior ira Philippi: IAN.PANN. *Celebr.* 277-279. **Caledonius, -a, -um:** Nata Caledonio nupsit formosa tyranno: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,48. **Capitolinus, -a, -um:** Ut Capitolinam servavit Manlius aedem: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,86. In opulentissima et mollissima Italia requiescemus et a Capitolina arce universo imperio prospiciemus: BONF. I,4,134. Sed Capitolinus Iuppiter eorum votum interceptit: BONF. I,6,206. **Capitolium, -ii n.:** Senones Galli ... Italiam adorti urbem invasere, preter Capitolium omnia diripuerunt: BONF. I,7,23. **Castalius, -a, -um:** Castalias ducens Parnassi e monte catervas: IAN.PANN. *Celebr.* 129. **Cecropius, -a, -um:** Melliferas etiam volucres persaepe cubantis / Cecropios vidi labris infundere succos: IAN.PANN. *Celebr.* 201-202. **Cenomanus, -a, -um:** Diripitur Cenomanus ager: IAN.PANN. *Celebr.* 282. **Charybdis, -is f.:** In Scyllam mihi credite, incidit et Charybdim: BONF. IV,2,54. **Cleonaeus, -a, -um:** Sive Cleonaeos ne tentet scorpius unguis: IAN.PANN. *Eleg.* 30,23. **Daedaleus, -a, -um:** Ergo Pithecusis laeva dum parte relictis / Daedaleas dextro dimittit littore Cumas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,274-75. **Delphicus, -a, -um:** Arrident reptanti Delphica Tempe: IAN.PANN. *Celebr.* 198. **Dionaeus, -a, -um:** Non aquilae ... / rupta Dionaeas expellunt ova columbas: IAN.PANN.; *Paneg.*; 3,1,99-100. **Flavianus, -a, -um:** Salutis tue Flavianas inter

Névtár. A történeti földrajzok (Györffy, Csánki) rendszerint nem tartalmazzak (egyfel re) bet rendes mutatót, így a latin alakú helynevekr l sincs megbízható jegyzék. Lelkes György igényes munkájában van ugyan ilyen, de filológiai ellen rízetlen és kronológiai dítíngvátlan, ld. Lelkes, *Helységnév* 680-684.

delicias non immemor esto: 1514 TAUR. *Epist.* 1 (p.129). **Gradivus, -i m.:** Sic sub Pompilio sacris se rege dicavit, / quae sub fratre Remi Gradivo Roma vacarat: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,177-78. **Graius, -a, -um:** Non obstitit isti / Punica fraus, Graius sermo, Germanica moles: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,296-97. Nullo mavult interprete legi / Plutarchus, nulli debent haec saecula tantum, / Graia quod in Latio passim monumenta leguntur: IAN.PANN. *Celebr.* 225-227. **Hellaeus, -a, -um:** Qui ... / Hellaeas tetigit fauces: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,57-58. **Herculeus, -a, -um:** Seu prono Herculeas illuminat axe columnas (*sc. Sol*): IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,39. Aenei postes ... Herculeis ... laboribus admirabiles: BONF. IV,7,99. **Hetruscus, -a, -um:** Scit Mauro sermone loqui, scit voce profari / Germana; Latio qui senserit ore sonantem, / nutritum Hetrusci ripis iurabit in arvis: IAN.PANN.; *Paneg.*; 3,1,297-99. **Idalius, -a, -um:** Cum procul Idalius stimulans per inane volucres / fulsit Hymen: IAN.PANN. *Celebr.*; 93-94. **Iliacus, -a, -um:** Iliacae tantam stragem conferre ruinae / iure queam: IAN.PANN.; *Paneg.*; 3,3,232-33.

Vannak továbbá bibliai névképzések:

Davidicus, -a, -um: Psalterium seu psalmi Davidici alternatis vocibus ... decantentur: 1407 Bunyitay, *Váradí püspökség* I p.227. Emericus ... ad lucem usque Davidicos rhytmos lectitabat: BONF. II,1,182. **Gedeonicus, -a, -um:** Heu corrui gladius Gedeonicus, cuius acie terrebatur homo Goliaticus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.4. **Goliaticus, -a, -um:** Heu corrui gladius Gedeonicus, cuius acie terrebatur homo Goliaticus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.4.

A földrajzi és népnévanyag nem kis hányada nemzetközi közkincs, pl.:

Adriacus, -a, -um: Qua nobile flumen / ... / verberat Adriacam septeno gurgite Dorim: IAN.PANN. *Celebr.* 12-14. **Adriaticus, -a, -um:** Scardona ... quam non ei commoditatem est praebitura ad omnes oras maris Adriatici non paulatim modo carpendas, ... sed ... uno impetu subigendas?: BROD. 45 (p.69). **Aegaeum, -i n.:** Qui Dalmatiam, Epirum, Peloponnesi ac Macedoniae partem, Aegaei insulas, ad haec Craetam atque Cyprum nobilissima regna in potestate habetis: 1521 Katona *Hist.crit.* XIX p.304. **Aesticampianus, -a, -um** (Aesticampianus): Nos, frater Iacobus Aesticampianus, prior ceterique fratres claustrum Beatissime semper Virginis Marie in alma civitate Cassoviensi fundati ordinis fratrum predicatorum tenore presencium fatemur, quod *etc.:* 1525 *Mon.eccl.* I p.229. **Africus, -a, -um:** Quod proxima aestate duas Africi maris insulas opulentissimas ... in potestatem tuam ... redegisti: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.258. **Alexandrinus, -a, -um:** Tempore Mathie regis Hungariae per ... Iohannem Kyshorwath dictum allatum est corpus B<eati> Iohannis Elemosinarii, episcopi Alexandrini de Constantinopoli ad Hungariam et locatum est in capella regia in castro Budensi: 1489 Balogh, *M vész* I p.60. **Asiaticus, -a, -um:** Turcarum imperator ... revocatis etiam militibus Asiaticis tanta vi coepit in me incumbere, ut *etc.:* BONF. I,1,204. Ultra Tanaim Asiatica Scythia sequitur. ... Hec bifariam dividetur, altera intra Imaum, extra Imaum montem altera collocata: 1521 *Epist. procer.* I p.143. Quinam isti sunt, qui tantum sibi vindicant? ... Nempe ... venalitiu servi, homines molles et languidi, Asiatico luxu ac illecebris effeminati?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.254. **Babyloniacus, -a, -um:** Babyloniacas pulsasset cuspidem turres (*sc. Gothifredus*): IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,61. **Caesareum Forum, -a, -um:** Tanti nec praesidis expers / Caesarei fuit ora fori: IAN.PANN. *Celebr.* 260-261. **Capistranus, -a, -um:** Hic tumulus servat praeclara laude Ioannem / gente Capistrana: XVIⁱⁿ. *M.Sion* 1869 p.101. **Chalaphinus, -a, -um:** Turcorum cesar, quem Pasaythem Ungarorum annales nominarunt et Chalaphinum plerique dixerunt, ... Turcorum rempublicam ad arma suscitavit: BONF. III,2,150. **Constantinopolitanus, -a, -um** (Constantinopolitanus): Dominus Emanuel,

Constantinopolitanus imperator ... corpusculum incorruptum ... in regiam urbem ... fecit transportari: *Transl.Pauli* (AASS) p.568. Reverendissimus dominus, Thomas, tituli Sancti Martini in Montibus Sacrosancte Romane Ecclesie presbiter cardinalis, archiepiscopus Strigoniensis ac patriarcha Constantinopolitanus (*sic ed.*) et Sancte Sedis Apostolice de latere legatus etc.: 1518 *Fons* 2005 p.420. **Europicus, -a, -um:** Cum venatores ... in Europica Sarmatia constiteret, cerva disparuit: BONF. I,2,194. **Graecanicus, -a, -um:** Graecanicus ille, versiculis nostro quidem Marte, dum Italia haberemus, in hunc modum interpretatus: ... fortior ille quidem, qui miser esse potest», in mentem venerat, qui infra texende historie perquam doctus interpres existit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 (p.129). **Istrianus, -a, -um:** Cum Turci ex perfidia et societate regulorum Istrianas in Mysia partes et ad Temeschezum precipue incursarent: BONF. III,3,160.

Más része a hazai hely- és népnevek latinositásának köszönheti a létét, pl.:

Alapius (*nomen personale*): Ut Alapius cum gentibus regni Sclavoniae ... veniat: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.854. **Alba:** *Graeca:* Dum iactabundus, potentissimus ac efferus hostis ... vehementiori insuetoque impetu Pannonias aggressus Albam Graecam totius regni arcem, olim eorundem trophaeis decoratam oppugnet: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.305. **Iulia:** Hoc die r[everendissimi]mus d[ominus] Ladislaus Gereb ep[iscop]us ... Albae Iuliae primitias cecinit: 1498 *M.Sion* 1869 p.90. **Nandoris:** Hoc die illustris d[ominus] Iohannes de Hunyad, regni Ungariae gubernator Taurini, quod nunc Alba Nandoris appellatur, 1456 obiit: 1502 *M.Sion* 1869 p.91. **Regalis:** Quatenus ad predictum festum B[ea]ti Laurentii ad dictam civitatem nostram Albam regalem aliquos e medio vestri ... transmittere ... debeatis: 1502 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.325. **Albaregalius, -a, -um:** Accedit huic Philippus Albaregalius, Varadiensis archidiaconus cathedralis, iuvenis optimae indolis. 1512 *Anal.nova* p.214. **Albensis Transilvaniae:** Quum nos virtutes illas ... fidelis nostri dilectis ... Ladislai de Gereb, episcopi Albensis Transilvaniae nobiscum saepe reputassemus: 1501 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.297. **Antiqua Villa:** Conventionem per praelatos et barones regnorum praedictorum ipso die S[an]cti Martini affuturo in antiqua villa (*ed.*: hodie Ófalu) praelatis et baronibus Hungariae ... statuimus et condiximus infallibiliter celebrandam 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.45. **Aquae Superiores:** 1442 Végh, *Buda* II p.80. **Bartfensis, -e:** Domini Bartphenses eidem subveniant in florenis auri octo pro vectura et apportatione eorundem lapidum sectorum: 1482 Myskovszky, *Bártfa* I p.18. Ius patronatus, ... quod in abbaciis Pechwaradiensi, Saxardiensi, Bathensi et Tikoniensi ... habere dinoscimur: 1516 Fraknói, *Szekszárd* p.86. Eisdemque in occupatione istius tricesimae nostrae Bartfensis omni iuvamine, auxilio et assistentia adesse modis omnibus debeatis: 1523 Katona, *Hist.crit.* XIX p.407. **Belaeons, -tis m.** (Beleons): Frater Petrus abbas ... monasterii Beate Marie Virginis Belefontis in monte Warendinipetri (*sic*) memorie commendamus, ... quod *etc.*: 1483 *Fons* 2005 p.412. **Cassovianus, -a, -um:** Nuncii deferuntur ... Albertum iam non solum Cassovianum agrum vastare, sed etiam effuse omnia populantem duo milia cadorum vini in Poloniam remississe: BONF. V,2,72. **Cassoviensis, -e:** Quatenus mox agnitis praesentibus una cum vestris gentibus quanto decentius et pulchrius poteritis, more exercituantium versus civitatem Cassoviensem ... vos transire debeatis: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.41. **Cevinium, -ii n.:** Datum in Cevinio in festo Beati Laurentii martyris anno Domini M-o CCCC-o L quarto: 1454 Teleki, *Hunyadiak* X p.431. **Claudus:** Nicolaus litteratus Claudus: 1381 Végh, *Buda* II p.38. **Coronensis, -e:** Cuius ius patronatus ... ad discretum virum Paulum ... consulem dictae civitatis Coronensis ... dinoscitur pertinere: 1454 Zimmermann, *Urkb.* V p.462. **Cremniciensis, -e:** Prout eadem moneta nostra in camara Crempniczensi et etiam in aliis camaris nostris ... cuditur 1384 *CD Hung.* X/8 p.120. Conqueruntur nobis fideles nostri prudentes et circumspecti iudices et iurati cives civitatum nostrarum montanarum

Cremniciensis, Semniciensis, Bistriciensis, ac de Bakabanya, Wybanya, Feyrbanya et Libetha, ... quod *etc.*: 1519 Wenzel, *Dóczyak* p.78. Civitates nostras montanas Cremniciensem, Schemniciensem, Bistriciensem, Pwkantz, Dilin, Montem Regium, Libetam, Breznam, Corponam una cum suis auri, argenti ... fodinis ... consorti nostrae ... dedimus: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.353. **Cumanice adv.:** Quia (*rex Ladislaus IV*) Cumanice et non Catholice conversabatur: *Chron.saec.XIV.* 183 (p.473); *locus allatus s.v.* 'catholice' et 'conversor, -ari'. **Cumanicus, -a, -um:** Pilleos Cumanicos ... abicere demandabat: *Chron.saec.XIV.* 183 (p.473). **Danubialis, -e:** In propinquo portus Danubialis penes pontem ipsorum propriam: 1509 Végh, *Buda* p.148 = *Budai mézárosok* p.379. **Gubati, -orum m.:** Quod ... rex Hemiricus ... sibi eam pro servicio suo contulisset, dum in G<re>cia Gubatos expugnasset: 1224 *Urkb.Burgenland* I p.99. **Hetturiensis, -e:** Prope piscinam conventus inferiorem Hetturiensem: 1520 *M.Sion* 1867 p.663. **Inferiores Thermae:** Valentinus Gyarchiarws in Inferioribus Tervis cb. 77: c.1510 Szakály-Sz cs, *Bortized* p.77; cf. *ibidem:* in Alhewiz. **Longus:** Erhard Longus: 1446 Végh, *Buda* II p.82. **Niger:** Nicolaus Niger: 1462 Végh, *Buda* II p.96. **Subpedemotis:** 1446 Végh, *Buda* II p.82

Eltekintve ezúttal pl. a népnevek felsorolásától, az alábbi eseteket tartom jellemzőnek. Bonfini láthatólag érten sen vonzódik a nevek továbbképzéséhez és a magyar nevek latinizálásához (ezzel a címereslevelekre is érten s hatást gyakorol). Ezt a következő kiragadott példák igazolják.

Antonianus, -a, -um: *ad ducem rusticorum in Transilvania anno 1437 Antonium Budai Nagy pertinens:* Nonnulli e proceribus, qui Antonianas partes tunc sequi recusarent, repente a pagana turba trucidari: BONF. III,3,200. **Bathoreus, -a, -um:** Quingenti circiter et tria equitum milia Bathorea signa secuta sunt: BONF. IV,9,7. **Carolinus, -a, -um:** Contra duo Stephani intercessere Caroline olim factionis principes: BONF. III,2,166. **Corviniani, -orum m.:** Hostes contra acriter omni arte obsistere, saxa, tigilla ruderaque in Corvinianos devolvere eosque sulphureis tormentis propellere diu conati: BONF. V,2,11. **Crispus, -a, -um:** Stephanus Crispus ... procurator ... a rege datus: BONF. IV,7,168. **Corvinus, -a, -um:** Conceptus nanque livor Corvinas vires et imperium amplificari minime patiebatur: BONF. IV,4,80. Ad reconciliationem Corvinarum partium et publicam concordiam intentuntur: BONF. IV,9,182. Domum suam hic Bude inter domos illustri (*sic ed.*) Iohannis Corvini ducis ... ac Michaelis pellificis ... adiacentem: 1493 Végh, *Buda* p.125; cf. 1504 *Ibid.* p.140. **Hedervari, -orum m.:** Qui nobilissimo Hedervarorum genere natus erat: BONF. III,2,101.

Jellemzőek a szerzetesrendek latin, esetleg népszerű nevei:

Augustinensis, -e: Testis ... dicit se vidisse fratres Augustinenses in dicto monasterio et in cellis eiusdem monasterii cum suspectis mulieribus et audivit eos cachinnantes: 1518 Erdélyi, *Register* p.158. **carmelita, -ae m.:** Versus claustrum Matris Misericordie fratrum Carmelitarum: 1441 Végh, *Buda* II p.79. **Carthusiensis, -e:** Domum fratrum ordinis Cartusiensis claustrum de Leweld: 1441 Végh, *Buda* II p.78. Domum ... in vicinitatibus domorum ex una Benedicti Zabo, ab alia vero partibus fratrum ordinis Chartusiensium sitam: 1504 Végh, *Buda* II p.142; cf. *etiam locum allatum s.v.* 'instigo'; cf. *etiam* 1419 *Zsigm.oklt.* VII,517. **eremitanus, -a, -um:** Ex consensu ... episcoporum, ... prepositorum, ... abbatum et fratrum predicatorum, minorum, eremitanorum, necnon aliorum clericorum quamplurimorum ... ordinavimus constitutiones infrascriptas: 1326 Pór-Schönherr, *Anjou* p.138-139. **Guillermita, -ae m.:** (Gyllermita) Item proibeatis fratres Gyllermitas de Kurmend super terra

Bugat: *1274 Vasi Szle* 1979 p.365.

Képzésükben és tartalmukban egyaránt az eretnokségek megnevezéseire hasonlítanak a politikai és egyházi irányzatok nevei a magyarországi latin forrásokban:

Gibbelini, -orum m.: Fluctuante diu Guelforum Gibbelinorumque factionibus Italia: BONF. II,9,315. **Gregoriani, -orum m.:** Quoad Gregoriani Roberti Guiscardi auxilio freti ... eos, qui obsidebant, abire compulerunt: BONF. II,3,200. **Guelfi, -orum m.:** Fluctuante diu Guelforum Gibbelinorumque factionibus Italia: BONF. II,9,315.

Leginkább azonban azok a tulajdonnévi eredet szavak érdemelnek itt is figyelmet, melyek annak bizonyítékai, hogy a humanista m próza technikai ismeretanyag a királyi kancelláriában a címereslevelek íróiban befogadókra leltek (feltéve presze – ilyen bizonyosan az els ként említett hely – , hogy nem maguk a humanisták fáradoztak a heraldikai terminológia megteremtésén):

Appelleus, -a, -um (*artificiosus, elegans --- mesteri, m vészi*): Dulcia poma dabit formosi villicus horti, / ... / pictor Appellea descriptas arte tabellas: *1512 Anal.nova* p.215. Prout hoc in capite presencium litterarum Appellea manu defiguratum cernitur: *1514/XVIⁱⁿ. Df 282621* fol. 72v; cf. *Turul* 1891 p.63. **Hyperboreus, -a, -um** (Hiperboreus): Dulcia poma dabit formosi villicus horti, / ... / nos tibi, praesidium et decus orbis maxime, Iani / carmina Hyperborea candidiora nive: *1512 Anal.nova* p.215. Gryphonis natura est ultra Hiperboreos montes egestum auri cumulum summa diligentia custodire: *1517 Turul* 1911 p.110.

12. A kiegészítés szempontjai és irányai

Az elmondottakból következik, hogy a *Supplementum* összeállításánál figyelmet fordítottam a közönségüknél fogva nagy hatású vagy népszerű szövegekre. Els sorban is nagy nyereséget jelentett a *Pécsi Egyetemi Beszéd* címen ismert beszédgy jtemény egyel re részleges kiaknázása. A kutatás ugyan megállapította róla, hogy nem egyetemi, hanem szerzetesi f iskolai, s nem is pécsi hanem budai a gy jtemény, fontos azonban, hogy ma már kétségtelen az a tudományos meggy z dés, mely a (magyar viszonyok között szinte szokás szer en) keltezetlen szöveget a 13. század második felére ill. végére keltezi. A benne található természettudományi, teológiai és mindennapi szavak nagy tömege magában is egy domonkos vokabulárium alapját képezhet, nagy óvatosságot igényel azonban, hogy forrásainak egy része egyel re azonosítatlan, így nehezen eldönthet , hogy ezeken a helyeken kinek a szavaival is van dolgunk. Igyekeztem feldolgozni azokat a munkákat is (itt különösen Madas Edit és Vízkelety András vonatkozó publikációira támaszkodhattam), melyek a gy jteménnyel kapcsolatos vagy m fajilag azonos textusokat hoztak napvilágra. A gy jtés során azonban

állandó éberséget kívánt az a tény, hogy a *sermoirodalom* telis-tele van olyan idézetekkel, melyek egy-egy szónak nem az aktív, csak a passzív hazai használatát bizonyítják, így ezeknek a hazai latinság körébe tartozása természetesen er sen vitatható.¹⁶⁸ Ezekkel a megkötésekkel kicéduláztam Bárczi Ildikó monográfiájának apparátusát is, ez egyel re és átmenetileg részben orvosolja a Laskai Osvát munkáinak feldolgozatlanságából ered hiányokat.

A kisebb elbeszél forrásoknak is jelent séget tulajdonítottam, abban az esetben kiváltképpen, ha az adott forrás kézirati hagyománya ellen rizhet volt. Ilyennek bizonyultak Kovachich *Scriptores minores*é l a Hunyadi pályájára és halálára vonatkozó kisebb elbeszélések.¹⁶⁹ Különös tapasztalat volt ugyanakkor a nagyobb terjedelm szövegek közül, hogy Bonfini jelent s részben kaiknázatlannak bizonyult. A Szótár levéltárában lév iratanyagban azt az adatot találtam, hogy már a háború után bíztam meg Huszti József, akkor még egyel re a cédulaanyag önkéntes és bérezetlen gondozója Mészáros Edét a Bonfini-cédulák elkészítésével. Huszti különös módon jóváhagyta Mészárosnak azt tervét, hogy a cédulákat egy korai, 17. századi fóliáns kiadvány alapján készíti el, holott akkor már teljes egészében rendelkezésre állt Juhászék új, kritikai kiadása.al Mészáros – korábbi szorgalmához képest – ez esetben meglehet sen hanyagul járt el, valóban csak excerpálta a szöveget, számos lényeges szó ezzel a mostani gy jtésemre várakozott.

Nyereséget jelentett Szentmártoni Szabó Géza Ianus-felfedezése, de nem pusztán az általa közzétett szöveg szóanyaga miatt, hanem azért is, mert ráirányította a figyelmemet Ábel – mint kiderült – kicédulázatlan *Analectá*jára. Ily módon az ott és másutt található egyéb költ i szövegek (pl. Iacobus Piso [ennek kritikai kiadásán dolgozik Jankovits László]¹⁷⁰, valamint Ritoókné Szalay Ágnesnél Vetési László költeményei¹⁷¹ stb.) nagy b séggel adták az eddig feldolgozatlan szóanyagot. Felvettem a felvidék szász iskolamester, Bartholomaeus Frankfordinus Pannonius munkáinak szóanyagát is. A munka eredetileg a háború utolsó esztendejében látott napvilágot kritikai kiadásban, talán ez volt az oka, hogy a korábbi gy jtésb l kimaradt. Nagy nyereséget jelentett több szempontbó is, legf képp azért, mert egy eddig hiányzó m fajjal, az (antikot imitáló) komédiával színesítette a források jegyzékét, s valóban plautusi szavak kerültek ezzel a terítékre. Fontos hozadéka volt azonban az is a munkái feldolgozásának – egyben eloszlatta a vele kapcsolatos kételyeket is, - hogy Iványi

¹⁶⁸ Madas, *Fili, dulcor* Tóth-Falvay: Ál-apokrif 315. Madas Edit megfigyelése a 199. beszéddel kapcsolatban mindenestre óvatosságra intett, a *sermo* idézését lehet ség szerint kerültem, pedig a csábítás nem volt kicsi.

¹⁶⁹ Kulcsár, *Invntarium* 752.

¹⁷⁰ Jankovits, *Hazugok* 79-102.

¹⁷¹ Ritoókné, *Nympha* 109-120.

Béla felvidéki gyjtéseib l tudjuk, az 1520-as években valóban plautusi és terentiusi darabokat t ztek a városi iskolák színjátszói m sorra, ami egyben azt is jelenti, hogy a komédiának volt ért közönsége. Ilyen módon a humanizmus nyelve a városi *studia humanitatis* révén egy lépéssel közelebb került a mindennapok nyelvéhez, ill. mérföldes lépést tett az újkori iskolai latinitás irányában.

Végezetül – de természetesen nem kimerítve az ismertetést – a rendelkezésre álló címertani forrásanyagot igyekeztem értékesíteni. Itt különösen Áldásy munkája és a Turul folyóirat jelentettek nyereséget, de más helyeken – f képp régi, 19. századi kiadványokban – is értékes forrásokra leltem.

III. Összegzés: az eredmény

A Magyarországi Középkori Latinság Szótára 1987 óta jelenik meg kisebb-nagyobb rendszerességgel. Eddig öt vaskos kötet látott napvilágot, melyek közel 2.100 (pontosan 2098) oldalon, két hasábos szerkezettel, apró bet s szedéssel tárják a használók elé a magyarországi latin nyelv szókincsének ábácá rendbe szedett els felét. Az „I” bet s kötet megjelentetésével a munka eljutott a feléhez, az azóta elkészült szócikkanyag alátámasztja, hogy arányaiban a munka felerészét végeztük el, s ez a megbízhatónak látszó becslés lehet vé teszi bizonyos szám adatok megvizsgálását. A 2.100 oldalon összesen mintegy 15.000 (pontosan 15.343) önálló szócik került kinyomatásra, amib l körülbelül 3.000 szócikk ún. utaló, vagyis a valós szócikkek száma jelenleg 12.000 (pontosan 11.805). Ha ezt az egész munkára vetítjük ki, azt kapjuk, hogy a teljes szótár önálló szócikkeinek a száma 24.000-re, vagy valamivel többre fog rúgni, ami megfelel egy modern nyelvi akadémiai nagyszótár lexikai állományának. Jelent séggel bír a szóanyag megoszlása is. A jelenleg nyomtatásban rendelkezésre álló 12.000 önálló szócikkból 3656 egyetlen forrásadattal volt az eddigiekben dokumentálva, további 1381-et kett , 790-et három, 553-at négy, 414-et öt forráshely támasztott alá, összesen tehát 6791 szó dokumentáltsága a pszichikai határt jelent öt adat alatt marad. Ez jelent sen meghaladja a létez szócikkeknek a felét, s ha exponenciálisan csökken is a további adatsor, a szócikkek maradékát közelítéssel gyakran használt szónak tekinthetjük. Vagyis újra csak az egész szóanyagra kivetítve a becslést azt mondhatjuk, hogy a középkori hazai latinságban 9668, vagyis közel 10.000 szót használtak gyakran és intenzíven. Ez megfelel az anyanyelvi irodalmi köznyelv szókincsének, s t némileg meghaladja azt.

A szócikkek írásakor a szócikkírónak tekintettel kell lenni a kronológiai határok, a m fajok és a nyelvi szintek dokumentálására. A 12.000 szócikk közel 35.000

jelentéskategóriáját 105.000 önálló forrásadat dokumentálja. Az adatok bázisa, mint fentebb már volt szó róla, az okleveles anyag, melynek számát a középkor végére 250.000 darabra becsülhetjük, s nem jelentélen része nyomtatásban is rendelkezésre áll. A forrásjegyzék tanúsága szerint számos forrástípus adatai szerepelnek még a szótárban, többek között normatív, irodalmi, ezen belül prózai és költészeti emlékek. Ha mármost a 105.000 forrásadat megoszlását nézzük, akkor azt tapasztaljuk, hogy a legtöbbet idézett forrástípus a normatív (törvényi, zsinati, szokásjogi) forrás, mert Werb czi Tripartitumát is ide számítva (ez 1044 hivatkozással képviselteti magát) az összes hivatkozások száma közel 6.000 (pontosan 5.890). Az oklevéltárak közül a nagy korpuszok vezetik a listát, az Árpád-kori új okmánytár 5948, az esztergomi Monumenta 5024, a pannonhalmi Rendtörténet 3018 forrásadattal szerepel. A legtöbbet idézett szerző Janus Pannonius 3718 esettel (ebből 1500 a görög fordításokból van!), a követi mestere, Vitéz 3540 hivatkozással. Vitéz szókincsének magas képviselőlet alapvetően az indokolta, hogy talán ez volt az első, a gyűjtéssel párhuzamosan megszületett kritikai kiadás, amelynek igényességében valóban meg lehetett bízni, természetesen a projektvezető érdeklődése is indokolta, hogy a legalaposabb kicédlázott szerző lett Vitézből. A velencei származású csanádi püspök, Szent Gellért következik Vitéz után, a összesen 3077 alkalommal idézi szócikk. Az itáliai Antonio Bonfini 1893 idézete még mindig a magas idézettségnek a jele, de ami ez alatt marad, az már csak egyedi számában magas (kb. 400 forrás vagy forráskiadvány), adatszámuk alacsony. Itt inkább csak az arányok kedvéért említek néhány számadatot: A Képes Krónika 1118, Kézai 1017, Thuróczi 900 adatot tudhat a magáénak, Cerbanusra (görög fordítás) 1104, Limoge-i Jánosra 979, Rogeriusra 758, Galeottóra 510, Ransanusra 330 alkalommal hivatkoztunk. A számadatok világos képet mutatnak. Nagyon magas arányban szerepel az egyediségre hajló költői nyelv és a hazai humanizmus alkotásai mellett a törvényi szóanyag és az Árpád-kor okleveles forrásaállománya, ami mellett az Anjou-kor még mindig jó helyet foglal el (1396 idézet az Anjou-kori oklevéltárból; a cédlázási munkálatok idején más korszak nagy, egész korszakra kiterjedő korpuszsal még nem rendelkezett). A hazai elbeszélő források a középkorban, az itáliai humanisták emlékei Bonfini kivételével a lemaradók közt foglalnak helyet. Egy ilyen dokumentáltságú nyelvre bátran mondhatjuk, hogy valójában az élet minden fontos jelensége kifejezhető a segítségével. Ennek ellenpróbája az egész munka immár belátható végeztével a magyar jelentések önálló betűrendes mutatóba foglalása lesz. Az arányokat még kiegyensúlyozottabbnak, a gyűjtött szóanyagot és szótári elrendezését még inkább magas színvonalúnak mutatja, ha összevetjük a középkorból Magyarországról fennmaradt nagyobb szójegyzékek bizonyosságával, ezek ugyanis hasonló (tehát az A-tól I-ig terjedő kezdő betűk)

határai között összesen kb. 2000 önálló szóalakot számlálnak, vagyis a Szótár önálló és magasan dokumentált szóanyagának a felét sem.

Ehhez az anyaghoz mérten valójában meglepően alacsonyak a *Supplementum* adatai. Az újonnan általam feldolgozott, nem ritkán tetemes mennyiségi mutatókkal rendelkező források mintegy 5000 önálló adatot szolgáltatottak. Ebből a cédula állományból közel ezer esetben új szócikk keletkezett, mivel az adott szó eddig nem volt dokumentálva szótárunkban. A maradék szócikkeket a második részben még mindig értékesnek mutatja az a jellemzőjük, hogy egyrészt eddig nem dokumentált jelentéseket hordoznak (kerülhettek volna ennek alapján akár az első szerkezeti részbe is), másrészt a zömükben alacsony dokumentáltságú nyomtatott szócikk adatállományát b vítik. F képpen az egy adatra támaszkodó szavak jelentenek bizonytalansági tényezőket, leginkább akkor – fentebb láttunk erre több példát is – ha etimológiai tekintetben is tisztázatlanok. Ennél fogva az egyedi előfordulások dokumentáltságát b vít további adatok ezek esetében a lexikai bizonyosság fokának elérését mozdítják elő. Jelen helyzetben nem állíthatom – a helyemben senki sem tenné ezt felelősen, – hogy idovel nem lesz szükség egy újabb, talán jelentős mennyiségű szóra terjedő kiegészítő munka elvégzésére. Mivel a latin élő nyelv volt, a legapróbb források nyilvánosságra kerülése is új szócikkeket eredményezhet, s a fiatal generáció forráskiadó kedve láthatólag növekvőben van.¹⁷² Az éget és kínos hiányokat azonban hitem és lelkiismeretem szerint egyelőre sikerült pótolni, s ez a további munka alapjait még biztosabbá teszi.¹⁷³

IV. Az adatok kiválogatásának és összeállításának szempontjai

A munka során tekintettel voltam mindazon, számomra elérhető forrásokra, melyek vagy kívül maradtak a korábbi adatgyűjtés szemhatárán, vagy az azóta szerencsés módon megélt forráskiadási tevékenységnek köszönhetően nyilvános voltukat. Célom első sorban a hiányzó címszavak pótlása volt, hogy ennek segítségével képet alkothassak első sorban szótárunk megbízhatóságáról, másodsorban pedig a középkorban Magyarországon használt latin nyelv szókincsének terjedelméről és összetételéről. A gyűjtés első fele (Prima pars) azon szavak jegyzékét és dokumentációját tartalmazza, melyek eddig önálló szócikként nem szerepeltek a *Magyarországi Középkori Latinság Szótára* megjelent kötetében (értelem szerűen a jelen értekezés az ábécé első felét öleli fel), a második rész (Pars secunda) az eddig

¹⁷² Remény van többek között egy nagyon hiányzó Jagelló-kori okmánytár megszületésére, amin Neumann Tibor dolgozik.

¹⁷³ A *Gloss.tot.Lat.* megjelent füzetéhez is számos adalékkal szolgál.

hiányzó jelentések dokumentálására törekszik, valamint a kronológiai és geográfiai szempontú adatb vítésre. A harmadik rész (Pars tertia) egy egyszer lista, melyben a középkori magyarországi szójegyzékek nagyobb darabjaiban található önálló szavak bet rendes listája szerepel.

Az els részbe alacsony számban felvettem olyan címszavakat is, melyek nem képeznek hagyományosan önálló alakot a latin lexikográfiában. Ilyenek pl. a *supinumi* alakok, melyek felvételét pusztán az indokolta, hogy nem egy esetben ilyenek korábban is megjelentek a kinyomtatott kötetekben (pl. 'aquatus, -us *m.*' szócikk), másrészt pusztá utalónak tekintetem ket a munka során, s az idézett dokumentum az adott alak egykori használatát támasztja alá. Szerepelnek továbbá a meggondolás tárgyát képez 'tenu' *postpositiós* kifejezések, ismét csak azért, mert a nyomtatott kötetekbe is nem egy bekerült ezekb l. A középkorban ezeket szinte mindig (talán ejtéstükröz módon) egybeírták az el tte álló *ablativusi* vagy *genitivusi* alakokkal, feltehet hogy önálló határozónak tekintette ket a középkori grammatikai gondolkodás. Felvettem ezen túl az egyszer és az alakokat javító utalók létét megalapozó forrásidézetet is, mivel a megjelent kötetekbe visszamen leg való bedolgozásuk csak új kiadás és újraszerkesztés esetén lehetséges. Önálló szócikként való megjelenésnek a feltétele a forrásban való önálló el fordulás volt, vagyis az önálló használat. Idézetek esetében ett l a szemponttól akkor tekintetem el, ha az idézet szakadozott, tehát összefügg szó szerinti részei nem haladták meg a filológiában szövegegyezésnek tekintett három szavas egységet, vagy ha az adott szöveg forrása egyel re azonosíthatatlan. Utóbbi esetben ugyanis fennáll annak a lehet sége, hogy a szó eredete a távolabbi jöv ben sem kerül tisztázásra (ezeknél éltem az elektronika adta lehet ségekkel, tehát Migne *Patrologiájában* és a books.google.com kereshet szövegeiben tettem kísérletet a forrásazonosításra). Egy Ianus szó esetében azért tettem kivételt, mivel az adat rossz jelzettel, nem megbízható kiadásból szerepel Ramminger szójegyzékében, a szó szerinti antik forrás (ezesetben Ovidius) feltüntetése nélkül ('agitabilis').

A dokumentációban a kimerít ségre törekedtem, vagyis arra, hogy egy-egy új szó esetében az idézett adatok pusztá számával is bizonyítsam a szó elterjedtségét és használatát, bevetségét. A néhány esetben hosszabban, hovatovább az unalomig sorolt adatok egy-egy szerz vagy forrás szóhasználatának jellegzetes fordulatait igyekeznek megvilágítani. Az ilyen módon összeállt szóanyag mintegy 90%-a valóban megbízható, a középkori Magyarország forrásaiban önállóan használt és el forduló alakokból tev dik össze, a maradék 10% utalókból, szövegjavító jelleg megjegyzésekb l és bizonytalan alakú, eredet vagy jelentés szavakból áll. Az egész munka során törekedtem a szöveg hitelességének és

megbízhatóságának ellen részére. Amennyiben rendelkezésemre állt a kézirat fotója, a megbízhatatlan alakok esetében mindig ellen ríztem a kéziratban található formát. Ahol pl. az adat lel helyének megjelölése után egyenl ségjellel a Magyar Országos Levéltár középkori gy jteményeiben található darabokra történik utalás (DI/Df), ott ennek feltüntetése nem pusztán díszítménye a munkának, hanem azt jelzi, hogy az alakot t lem telhet alapossággal elln ríztem. Erre ritka esetekben nem volt mód, pl. ha az adott oklevél vagy forrásszöveg kézírata semmilyen formában nem volt elérhet számomra.¹⁷⁴ Komoly nyereséget jelent új szavak illetve egyedi el fordulások esetében ugyanakkor indokoltnak látszott a nyomtatott kötetekben megadottakhoz képest hosszabb forrásidézeteiket alkalmazni. Így ugyan némileg n tt a terjedelem, lehet ség teremt dött ugyanakkor a szöveghelyesség és az értelmezés ellen részére. Különösen is így jártam el azokban az esetekben, amikor az idézett forrásadat kéziratból, legtöbbször oklevélb l származott. Ilyenek esetében a forrásidézeteit önálló filológiai forrásközlésnek tekintettem. Néhány esetben a teljesség kedvéért felvettem a nyomtatott kötetekb l valamilyen oknál fogva kimaradt, ám nagyobb számú adatállományra támaszkodó szócikkeket is. A korábbi szótárkiegészítésre irányuló írásaimból csak különös és nagyon kis számú esetben vettem át adatot vagy teljes szócikket, ilyenkor feltüntettem az összefüggést (ezek rendszerint Boronkai Ivánnal közösen készített munkákra vonatkoznak). Tulajdonnévi eredet szó néhány esetben szerepel a kiegészítésben, egyel re azzal a céllal, hogy az onomasztikus anyag közszói használatára utaljak velük.

A második rész anyaga terjedelemben meghaladja az els ét, ami magában is azt mutatja, hogy a megjelent kötetek megbízhatóak. A gy jtés els dleges szempontja itt az volt, hogy az eddig is dokumentált alakú szavaknak a korábbiakban fel nem tárt jelentéskategóriáit forrásadatokkal támasszam alá. Ezt követ en szempontnak tekintettem az alacsony számú forrásadattal alátámasztott alakok adatainak b vítését. Ilyen esetekben a szócikk mellett a jelentés megadásától eltekintettem, hisz többször ez azonos volt a megjelent kötetben olvashatóval, feltüntettem azonban az adatszámot [x]/y formában, ahol a zárójelben lévő szám a szótár által jelzett, az azt követ szám pedig a megjelent kötetben idézett adatszám szerepel. Ez – az egyébként a megjelent recenziók szerint mosolyt kiváltó adat – fontos jellemzőnek bizonyult a szóösszetétel vizsgálata kapcsán. Ha hosszabb szócikk adatainak b vítésére került sor, igyekeztem megadni „ad 1 b:” stb. alakban, hogy az itt feltüntetett forrásidézet melyik

¹⁷⁴ A Borsa Iván által megindított és Rácz György áldozatos munkájával, az Arcanum Kft. szolgáltatásában a nyilvánosság rendelkezésére bocsátott eszközök e tekintetben rendkívüli és egyedülálló lehet séget biztosítottak az adatellen részre. A MOL adatbázisai a kéziratokat, a múzeumi, levéltári és középkori digitális könyvtárak pedig a forráskiadványokban való egyéb el fordulásokat tették könnyen és gyorsan hozzáférhetővé. Köszönettel így nem csak a történészek, a filológusok is tartoznak nekik.

jelentéskategória adatait b víti vagy módosítja. Az egyszer b vitéseknél a szempont egy-egy szerz (pl. BONF.) teljes kiaknázása, vagy a kronológiai (esetleg területi vagy m faji) b vítés volt. Utóbbi esetben nem elhanyagolható ugyanis egy-egy szó „életével” kapcsolatban használatának pontos kezd ill. záródátuma, továbbá annak megállapítása, hogy a használat milyen m faji területekre terjedt (pl. csak a hivatali írásbeliségben használtak egy kifejezést, vagy megjelenhet az esetleg a korabeli értelemben vett szépirodalomban is).

A szójegyzékek listájának külön szerepeltetését az indokolja, hogy ezek bet rendes jegyzéke nem jelent meg a *Régi Magyar Glosszárúimok* hasábjain, s ílymódon csak jelen lista segítségével állapítható meg különösebb fáradság nélkül, hogy az adott szóalak a mindennapi nyelvhasználatra orientált szójegyzékek anyagában felt nik-e. Hogy az egyes adatokat – f leg azon nem kis számú esetben, amikor eddig a megjelent kötetekben fel nem tüntetett alakkal volt dolgom, - mégsem építettem be az els vagy a második rész bet rendjébe, azt els sorban is az indokolja, hogy a szójegyzékek latin szóalakjaival kapcsolatban nem csak a régebbi, az újabb filológiai irodalom is meglehet sen tanácstalan. Vegyesen szerepelnek ugyanis a jegyzékekben olyan formák, melyek mindenben kielégítik a latin alak kritériumait, s olyanok, melyekr l nehéz lenne eldönteni, mit is akart lejegyezni a másolós, vagy esetleg elcsúsztak-e a sorai az általa használt mintapéldányhoz képest. Bár a Boronkai Iván által kialakított szerkeszt i gyakorlat ezeknek a felhasználásáról lemondott, van jelent sége a legalább egyszer listaként és figyelmeztetésként való szerepeltetésüknek.

Az jelentésmegadásban alakilag a megjelent kötetek rendszeréhez tartottam magam, azaz az iskolai latinszótárakban szokásos, szabályos alak áll félkövér címszóként. Igék esetében azonban megelégedtem egyel re az egyes szám els személy alak és az infinitívus feltüntetésével, ezek esetén ugyanis az azonos t szóra visszavezethet alakoknál a nyomtatott kötetekben megtalálhatók a további igealakok ill. –tövek. F neveknél ezt a nem megadása, határozóknál az adv. jelzés követi kurzív formában, majd zárójelben, álló formában az alakváltozat, ezt követ en pedig a jelentésmegadás kurzívan latinul és magyarul. A latin jelentésmegadás távlati célja a supplementum-kötetként való sajtó alá rendezés megkönnyítése volt. A jelentésmegadást kett sponntal zártam, utána sort törtem, s a következ sorban idéztem a forrásadatot a fenti szempontok szerint. Mivel az egész munka során a megjelent köteteket tekintettem referencia-munkának, a szócikkek végén szerepl cf. ill. vide 'x' formájú utalások értelemszerűen a megjelent kötetek szócikkeire vonatkoznak. A *Magyarországi Középkori Latinság Szótárának* forrásjegyzékei (Index operum: I p.XXIV-LV, II p.V-VIII, III p.I-II, IV p.I-II, V p.7-14) (és persze rövidítésjegyzéke: I p.LV-LVIII) felmentettek az alól a köteleesség alól, hogy az azokban már szerepl rövidítések feloldását

külön a saját munkámhoz készített irodalomjegyzékben is feltüntessem. A jelentések megadásában és a szövegmagyarázó apparátusban egyaránt a nyomtatott kötetek rendszeréhez tartottam magam, ezeket rendszerint latinul adtam meg, abban a reményben, hogy a Supplementum önmagában, de talán átalakított formában egy nyomtatott kötet alapja lehet.

A *Supplementum* forrását képez cédulaanyaga mintegy ötezer darabra terjed, néhány cédulától eltekintve az egészet magam gyjtöttem. A kivételekért Bellus Ibolya, Marton József, Monostori Martina valamint mindenk el tt Mayer Gyula kollégáim szívességének köszönöm. A középkor nyelve él nyelv volt, mi sem bizonyíthatná ezt jobban, mint az, hogy ahány új forrás a kezünkbe kerül, mindannyi új vagy eddig dokumentálatlan alakkal találkozhatunk. Valódi, az európai latinság tekintetében is *hapax legomenon*nak tekinthet alak azonban ezek között alig van. Ez arra ösztönöz, hogy a jelen gy jteményt terjedelménél fogva lényeges, az elemzési szempontokat és következtetéseket megalapozó, ámde véglegesnek semmiképpen, legföljebb emberi értelemben vett teljességre törekv nek tekintsem. A magyarországi latinság minden kétséget kizáró, valódi kiterjedésével valószínűleg mindaddig nem lehetünk tisztában, amíg a teljes forrásanyag történeti-, irodalom- és szövegkritikai közzétételére nem kerül sor. Erre azonban feltehetőleg még nagyon sokáig várnunk kell.

V. Könyvészet és rövidítésjegyzék

Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae
A Magyarországi Középkori Latinság Szótára

I-V

Lemmata

A-I

Ab Instituto Studiorum Antiquitatis Promovendorum Academiae Scientiarum Hungaricae compositum.

Praeses consilii editionem adiuvantis / A szerkesztő bizottság elnöke: JÁNOS HARMATTA.

Ad redigendum edendumque consilio adiuverunt / Szerkesztő bizottság: Loránd Benk , István Borzsák, Csaba Csapodi, Erik Fügedi, György Györffy, László Hadrovics, Béla Karácsonyi, Tibor Klaniczay, Elemér Mályusz, László Mezey, Károly Mollay, István Sinkovics, György Székely. [Vol. II.: Loránd Benk , István Borzsák, Csaba Csapodi, Erik Fügedi, György Györffy, László Hadrovics, Béla Karácsonyi, Tibor Klaniczay, †Elemér Mályusz, Károly Mollay, †István Sinkovics, György Székely et András Vízkelety; Vol. III.: Loránd Benk , István Borzsák, Csaba Csapodi, Pál Engel, Géza Érszegi, Erik Fügedi, György Györffy, László Hadrovics, Béla Karácsonyi, Tibor Klaniczay, Károly Mollay, György Székely et András Vízkelety; Vol. IV.: Loránd Benk , István Borzsák, Csaba Csapodi, Pál Engel, Géza Érszegi, György Györffy, László Hadrovics, Béla Karácsonyi, Károly Mollay, György Székely et András Vízkelety; Vol. V.: Loránd Benk , István Borzsák, Csaba Csapodi, Pál Engel, Géza Érszegi, György Györffy, György Székely et András Vízkelety]. Series: ISBN 963 05 4185 8

- **Volumen I. A—B.** Ad edendum praeparavit / Kiadásra el készítette: IVÁN BORONKAI. Lemmata voluminis I composuerunt / Az I. kötet szócikkeit összeállították: Ibolya Bellus, Iván Boronkai, Balázs Déri, Balázs Hegyi, Ágnes Mezey, Mária Szabó, Zsuzsanna Szabó et Katalin Ványai. Manuscriptum legerunt examinaveruntque / Lektorok: István Borzsák et Erik Fügedi. Budapest 1987-1989. (Akadémiai Kiadó) p. LVIII + 365 + kötetstábla [p.365: Corrigenda] ISBN 963 05 4235 8
 - [Fasc. 1. a, ab, abs — aeternaliter Budapest 1987.] ISBN 963 05 4251 X
 - [Fasc. 2. aeternaliter — assignatio Budapest 1988.] ISBN 963 05 4252 8
 - [Fasc. 3. assignatio — byzantius Budapest 1989.] ISBN 963 05 4858 5
- **Volumen II. C.** Ad edendum praeparavit / Kiadásra el készítette: IVÁN BORONKAI. Lemmata voluminis II composuerunt / A II. kötet szócikkeit összeállították: Ibolya Bellus, Iván Boronkai, Balázs Déri, György Hegyi, Mária Pataki, Mária Szabó, Katalin Szécsi et Kornél Szovák. Manuscriptum legerunt examinaveruntque / Lektorok: István Borzsák et Erik Fügedi. Budapest 1991. (Akadémiai Kiadó). p. VIII + 461 + kötetstábla [Addenda ad *Indicem operum*] ISBN 963 05 5394 5
 - [Fasc. 1. caballa — cliciarius Budapest 1991.] ISBN 963 05 5395 3
 - [Fasc. 2. cliciarius — conor Budapest 1991.] ISBN 963 05 5395 3
 - [Fasc. 3. conor — czwkarum Budapest 1991.] ISBN 963 05 5787 0
- **Volumen III. D — E.** Ad edendum praeparaverunt / Kiadásra el készítette: IVÁN BORONKAI et IBOLYA BELLUS. Lemmata voluminis III composuerunt / A III. kötet szócikkeit összeállították: Ibolya Bellus, Iván Boronkai, Balázs Déri, György Hegyi, Beatrix Romhányi, Mária Szabó et Katalin Ványai. Manuscriptum legerunt examinaveruntque / Lektorok: Géza Érszegi et Erik Fügedi. Budapest 1992. (Argumentum Kiadó — Akadémiai Kiadó). p. II + 501. [Diis manibus T. Klaniczay (obiit 14. Mai 1992.) et E. Fügedi (obiit 18. Iun. 1992.); Addenda et corrigenda ad vol. II. et Addenda ad *Indicem operum*] ISBN 963 77 1928 8
- **Volumen IV. F — H.** Ad edendum praeparaverunt / Kiadásra el készítette: IVÁN BORONKAI et KORNÉL SZOVÁK. Lemmata voluminis IV composuerunt / A IV. kötet szócikkeit összeállították: Ibolya Bellus, Iván Boronkai, Balázs Déri, Beatrix Romhányi, Mária Szabó et Kornél Szovák. Manuscriptum legerunt examinaveruntque / Lektorok: István Borzsák et László Solymosi. Budapest 1993. (Argumentum Kiadó) p. II + 307. [Fontes recenter editi vel excerpti, qui inde ab hoc volumine laudantur; Addenda ad *Abbreviationes*, addendum ad *Introductionem*] ISBN 963 77 1966 0
- **Volumen V. I.** Ad edendum praeparavit / Kiadásra el készítette: KORNÉL SZOVÁK. Lemmata voluminis V composuerunt / Az V. kötet szócikkeit összeállították: Ibolya Bellus, Iván Boronkai, Balázs Déri, Klára Kisdí, Martina Monostori, Mária Szabó et Kornél Szovák. Manuscriptum legerunt examinaveruntque / Lektorok: István Borzsák et László Solymosi. Budapest 1999. (Argumentum Kiadó) p.465. [Diis manibus I. Boronkai (obiit 13. Mai 1995.) et I. Kapitánffy (obiit 15. Nov. 1997.); Addenda et corrigenda ad Vol. I.; Fontes recenter editi vel excerpti, qui ab hoc volumine laudantur; Addenda ad *Abbreviationes*] ISBN 963 446 104 2

Praefatio / El szó: Vol. I p. V-IX (*Hungarice*), p. XVI-XIX (*Latine*).

Introductio / Bevezetés: Vol. I p. XI-XIII (*Hungarice*), p. XXI-XXIII (*Latine*); Addenda: Vol. IV p. VI.

Abbreviationes / Rövidítések: Vol. I p. LV-LVIII; Vol. II p. VIII; Addenda: Vol. IV p. VI; Vol. V p. 14.

Indices operum: Vol. I p. XXIV-LV; Vol. II p. V-VIII; Vol. III p. III-IV; Vol. IV p. V-VI; Vol. V p. 7-14.

Corrigenda: Vol. III p. VI; Vol. V p. 6.

Supplementa ad Lexicon: BORONKAI IVÁN – SZOVÁK KORNÉL: *Pótlások a Magyarországi Középkori Latinság Szótárához* (1. közlemény). Aetas 1991 nr. 1. p. 187-210. — SZOVÁK KORNÉL: *Pótlások a Magyarországi Középkori Latinság Szótárához. Supplementum ad Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae voll. I-IV.* (2. közlemény). Aetas 1994 nr. 1 p. 250-279. — BORONKAI, IVÁN – SZOVÁK, KORNÉL: *Ergänzungen zum Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae*. Archivum Latinitatis Medii Aevi (Bulletin Du Cange), Tome LIII. fascicule unique 1995. Bruxelles 1996, 41-85.

Recensiones registrationesque: Deutsche Literaturzeitung 112 (1991: Jan.–Febr.) p. 29–32 (*R. Gründel*); 113 (1992: Nov.–Dez.) p. 769–770 (*R. Gründel*). — Analecta Bollandiana 109 (1991) p. 189-190. — Classical Review 41 (1991) p. 131-132. (*Green*). — Analecta Bollandiana 110 (1992) p. 236; 110 (1992) p. 452-453 (*R. Godding*). — Revue d'histoire ecclésiastique 86 (1991) p. 24. — Anzeiger für die Altertumswissenschaft (Innsbruck) 44 (1991) p. 250-251 (*H. Schmeja*). — Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 48 (1992:1) p. 290–291 (*G. S.*). — Humanistica Lovaniensia 38 (1989) p. 369. — Levéltári Szemle 40 (1990:3) p. 81–88. (*Solymsi L.*). — The Library Quarterly 1990 jan. 88. — Mnemosyne 46 (1993:1) p. 119–121. (*A.P. Orbán*). — Oxford Journals 1991:1 p. 131–132 (*R.P.H. Green*). — Revue Belge de Philologie et d'Histoire 71 (1993:4) p. 1048. (*A. Dierkens*). — Le Moyen Age 99 (1993) p. 176-177 (*Marchandise*). — Salesianum 53 (1991:2) p. 448 (*R. Bracchi*); 56 (1994:2) p. 416–417. (*R. Bracchi*); 56 (1994:3) p. 619–620. (*R. Bracchi*). — Südost-Forschungen 52 (1993) p. 368. (*Karl Nehring*). — Anzeiger für die Altertumswissenschaft (Innsbruck) 47 (1994) p. 114-116 (*H. Schmeja*). — Gnomon 67 (1995) p. 69-71 (*K Weysenhoff-Brozkowa*). — Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 51 (1995) p. 269-270. (*G. Silagi*). — Revue des Etudes Latines 73 (1995) p. 369-370 (*M. Lemoine*). — Magyar Nyelv 96 (2000) p. 239-244 (*Fehértói Katalin*). — Irodalomtörténeti Közlemények 104 (2000) p. 796-798 (*Sarbak Gábor*). — Magyar Könyvszemle 116 (2000) p. 115-117 (*Veszprémy László*). — Medioevo Latino XIV, 7874-7876; XV 7538-7539 (p.1250); XVI 9256; XVII 9048-49; XVIII 9220-22; XIX 10428, 10431-2. A magyar ókortudomány bibliográfiája 1976-1990. Szerk.: Bellus Ibolya. Budapest 1996, 4802-4804 (p. 345).

AA SS

Acta Sanctorum, Jan. 1, Antwerpiae 1643 –

Ábel, *Bártfa*

Ábel Jen : A bártfai Sz.-Egyed temploma könyvtárának története. Budapest 1885.

Ábel, *Dunai tudós*

Ábel Jen : Magyarországi humanisták és a Dunai Tudós Társaság. (Értekezések a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Széptudományi Osztálya köréb 1, VIII, 8). Budapest 1880.

Acta Bosnae

Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum registis ab anno 925 usque ad annum 1752. Collegit et digessit P. Eusebius Fermendžin. (Monumenta spectantia Historiam Slavorum meridionalium 23). Zagrabiae 1892.

Acta Cassov.

Acta iudiciaria civitatis Cassoviensis 1393-1405. Das älteste Kaschauer Stadtbuch. Bearb. von Ondrej R. Halaga. (Buchreihe der Südosrdeutschen Historischen Kommission, Bd. 34. München 1994.

Acta Tom.

Acta Tomiciana. Epistole, legationes, responsa, actiones, res geste serenissimi principis Sigismundi, eius nominis primi, regis Poloniae, magni ducis Lithvanie, Russie, Prussie, Masovie ... per Stanislaum Gorski. I_X. Posnaniae 1852-1899.

Adamik, *Intelmek*

Adamik Tamás: Szent István király Intelmei prológusának forrásai. *Vallástudományi Szemle* 4 (2008) 155-179.

Áldásy, *Batthyány*

Áldásy Antal: Batthyány Boldizsár és Benedek címeres levele 1500-ból. *Turul* 12 (1894) 94-96.

Áldásy, *Címereslevelek I*

Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címereslevelei 1200-1868. (A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címjegyzéke II. Címereslevelek). Budapest 1904.

Áldásy, *Címereslevelek II*

Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címereslevelei. 2. k.: 1092-1600. (A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címjegyzéke. II. Címereslevelek 2.) Budapest 1923.

ALMA 1995

Boronkai, Iván — Szovák, Kornél: Ergänzungen zum Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae. *Archivum Latinitatis Medii Aevi* 53 (1995) 41-85.

Almási, *Felicián*

Almási Tibor: Záh Felicián ítéletlevele. *Aetas* 2000:1-2, 191-197.

Anal.nova

Analecta nova ad historiam renescentium in Hungaria litterarum spectantia. Ex scriptis ab Eugenio Abel relictis cum commentariis edidit partimque auxit Stephanus Hegedüs. Budapestini 1903.

Andric, Kapisztrán

Stanko Andri : Kapisztrán Szent János csodái. Budapest 2009. *Eredeti angol kiadás: The Miracles of St. John Capistran. Budapest - New York 2000.*

Ant.Tan.

Antik Tanulmányok 1 (1954) –

Augustinus

Aurelius Augustinus püspöknek a pogányok ellen Isten városáról írt huszonkét könyve. Ford.: Dr. Földváry Antal. II. Pécs 1943.

Balogh, *M vész*

Balogh Jolán: A m vész Mátyás király udvarában. I-II. Budapest 1966.

Bárczi

Bárczi Ildikó: Ars compilandi. A kés középkori prédikációs segédkönyvek forráshasználata. A hiteles információk összegyjtésének kevésbé bevallott módszerei. Az intertextualitás

információs rendszerei. (Historia Litteraria 23.) Budapest 2007.

BART.PANN. *Opera*

Bartholomaeus Frankfordinus Pannonius: Opera quae supersunt. Edidit Anna Vargha. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, Saeculum XVI). Budapest 1945.

BART.PANN. *Ded.*

Dedicatio. Opera 1.

BART.PANN. *Carm.ded.*

Carmen dedicatorium. Opera 2.

BART.PANN. *Epist.*

Epistolae (1.: s.d.; 2-3.: 1518; 4.:1522). Opera 15-17.

BART.PANN. *Gryllus*

Comoedia Gryllus. Dedicatio Opera 4-11.

BART.PANN. *Gryllus ded.*

Comoedia Gryllus. Dedicatio Opera 3-4.

BART.PANN. *Vigil.*

Vigilantiae et torporis virtute arbitra certamen. Opera 13-14.

BART.PANN. *Vigil. Ded.*

Vigilantiae et torporis virtute arbitra certamen. Dedicatio. Opera 12.

Bartal, *Commentariorum*

Bartal de Beleháza, Georgius: Commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariae aevi medii libri XV. Tomus III. Posonii 1847.

Bartal, *Dictionarium*

Bartal Antal: Dictionarium Latinitatis Hungarorum. Akadémiai Értesít 1894, 503-510.

Bartal, *Glossarium*

Bartal Antal: A Magyarországi Latinság Szótára. Glossarium Mediae et infimae Latinitatis Regni Hungariae. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából és költségén szerkesztette -. Budapest 1901.

Bartal, *Szerkesztés*

Bartal Antal: A középkori latinság szótára szerkesztésér 1. Akadémiai Értesít 1895, 147-152.

Bartal, *Szótár*

Bartal Antal: A magyarországi latinság szótára. Akadémiai Értesít 1899, 501-506.

Bartal, *Lineamenta*

Bartal Antal: Lineamenta Latinitatis Hungariae. EphK 1900, 12-17.

Békefi, *Britannus*

Békefi Remig: Britannus Jánosnak mi is volt a hivatala? Erdélyi Múzeum 27 (1910) 181.

Bertényi, *Címertan*

Magyar címertan. Budapest 2003.

Bertényi, *Címerváltozatok*

Bertényi Iván: Címerváltozatok a középkori Magyarországon. Levéltári Közlemények 59 (1988) 3-80.

Bessenyei, *Lettere*

Bessenyei, Lettere; Fejedelmi levelek a pápának (1518-1578). Az olasz nyelv szövegeket Kulcsár Péter, a latin nyelv eket valamint a bevezetést és a jegyzeteket Nagy Gábor fordította. Átírta és kiadta Bessenyei József. / Lettere di principi. Litterae principum ad papam (1518-1578). Segreteria di Stato – Lettere di principi. Textus linguae Italicae in sermonem Hungaricum vertit Péter Kulcsár, textus linguae Latinae in Hungaricum, introductionem annotationesque in Latinum vertit Gábor Nagy. Transcripsit et edidit József Bessenyei. (Bibliotheca Academiae Hungariae in Roma, Fontes 3). Roma – Budapest 2002.

Bolla, *A jogilag egységes*

Bolla Ilona: A jogilag egységes jobbágyosztály kialakulása Magyarországon. (Értekezések a történeti tudományok köréb 1 100). Budapest 1983.

Bonfini

Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. Fordította Kulcsár Péter. Budapest 1995.

Bónis, *Középkori jogunk*

Bónis György: Középkori jogunk elemei. Római jog – kánonjog – szokásjog. Budapest 1972.

Bónis, *Petrus de Vinea*

Bónis György: Petrus de Vinea leveleskönyve Magyarországon. Gondolatok a szicíliai államszervezet hazai hatásáról. I-II. Filológiai Közöny [4] (1958) 1-26, 173-193.

Boronkai, *Cerbanus*

Boronkai Iván: Cerbanus Maximus Confessor- és Johannes Damascenus fordítása. ItK 70 (1966) 140-142.

Boronkai, *Mutatvány*

Boronkai Iván: Mutatvány a készül *Magyarországi Középkori Latinság Szótára*-ból. Antik Tanulmányok 27 (1980) 89-100.

Boronkai-Szovák, *Pótlások*

Boronkai — Szovák Kornél: Pótlások a Magyarországi Középkori Latinság Szótárához (1. közlemény). Aetas 1991:1, 187-210.

Borosy, *Hadakozók*

Borosy András: Hadakozók, keresztesek, hadi érdemek a középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára). Budapest 2010.

Borsa, *Medievisztika*

Borsa Iván: A magyar medievisztika forráskérdései. (Medievisztika és levéltári anyag). Levéltári Közlemények 44-45 (1973-1974) 103-121.

Bourgain – Hubert, *Le Latin*

Bourgain, Pascale – Hubert, Marie-Clotilde: *Le Latin Médiéval*. (L'Atelier du Médiéviste 10). Turnhout 2005.

BROD. Or.

Stephani Broderici iuris pontificii doctoris, praepositi Quinqueecclesiensis, secretarii, oratoris serenissimi domini Ludovici Hungariae et Bohemiae etc. regis ad sanctissimum dominum Adrianum VI. pontificem maximum oratio. Edidit Csapodi, Csaba. In: Brodericus, Stephanus: *De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima*. Edidit Kulcsár, Petrus. Oratio ad Adrianum VI. pontificem maximum. Edidit Csapod, Csaba. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, series nova VI). Budapest 1985, 61-73. (*Aetas fontis*: 1522)

Brunhölzl, *Lateinische Sprache*

Brunhölzl, Franz: *Lateinische Sprache und Literatur*. In: *Lexikon des Mittelalters*. Hrsg. von Avella, Widhalm, Gloria – Lutz, Liselotte – Mattejiet, Roswitha – Mattejiet, Ulrich. München 2002, 1722-1735.

Budai mészárosok

A budai mészárosok középkori céhkönyve és kiváltságlevelei. *Zunftbuch und Privilegien der Fleischer zu Ofen aus dem Mittelalter*. (Források Budapest Közép- és Koraiújkorai Történetéhez 1. *Quellen zur Budapester Geschichte im Mittelalter und in der frühen Neuzeit 1*). Szerk.: Kenyeres István. Kubinyi András, Végh András, Németh János és Rozsondai Marianne bevezet tanulmányával a céhkönyvet közzéteszi Baraczkai István kézírata alapján Kenyeres István, Spekner Enik és Szende Katalin. A latinnyelv céhprivilegiumokat közzéteszi Kis Péter és Petrik Iván. A németnyelv céhprivilegiumokat közzéteszi Géra Eleonóra. Budapest 2008.

Budó, *Symbolae*

Budó, Justinus: *Symbolae ad supplementum Glossarii mediae et infimae Latinitatis regni Hungariae*. Budapestini, 1909.

Bunyitay, *Gyulafehérvár*

Bunyitay Vince: *A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar humanista*. Egy rajz és két fénynyomattal. Budapest 1893. (27-32: Melléklet. Várdai Ferenc erdélyi püspök végrendelete, 1524. október 22. = DL 89199).

Bunyitay, *Várad püspökség*

Bunyitay Vince: *A Várad püspökség története alapításától a jelenkorig*. I-Vi. Nagyvárad-Debrecen 1883-1935.

Catalogus manuscriptorum

Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Reg. Scient. Universitatis Budapestinensis. Tomus II, pars III. *Catalogus Collectionis Kaprinayanae et supplementa*. Budapestini 1907.

CD Croat. Suppl. II.

Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Supplementa. Diplomati ki Zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Dodaci. Digessit / uredio Hodimir Siritkovi , ... confecerunt/sastavili Josip Barbari , Jasna Markovi . Vol./Svezak II. 1271-

1309. Zagrabiae/Zagreb 2002.

CD Liptó

Húšava, Alexander: Archív zemianskeho rodu z Okoli neho. Litterae e tabulario Okolicsányiorum gentis nobilis prolatae. (Liptovské Archívy 1. Codex diplomaticus comitatus Liptoviensis I). Bratislava 1943.

Colloque

Colloque sur la lexicologie du latin médiéval, Budapest, les 23-24 avril 1975. Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 23 (1975) 283-419.

C. Tóth, *Lelesz*

C. Tóth Norbert: A leleszi konvent *Statutoriae* sorozatának 1387-1410 közötti oklevelei. (Pótlás a Zsigmondkori Oklevéltár I-II. kötetéhez). (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai. II. Közlemények 36). Nyíregyháza 2006.

C. Tóth, *Szabolcs*

C. Tóth Norbert: Szabolcs megye m ködése a Zsigmond-korban. Nyíregyháza 2008. (156-163: Függelék III. [Oklevelek])

C. Tóth, *Ugocsa*

C. Tóth Norbert: Ugocsa megye hatóságának oklevelei (1290-1526). (A Magyar Tudományos Akadémia - Magyar Országos Levéltár Zsigmondkori Oklevéltár Kutatócsoport Kiadványa). Budapest 2006.

Czövek, *Forrás*

Czövek Zoltán: Forrás a magyar királyi kincsek történetéhez 1521-b 1. Fons 12 (2005) 423-442.

Csukovits, *Zarándokok*

Csukovits Enik : Középkori magyar zarándokok. (História Könyvtár, Monográfiák 20.) Budapest 2003.

Décsényi, *II. Ulászló*

Décsényi Gyula: II. Ulászló korabeli címeres levelek. Turul 9 (1891) 57-67.

Déri, *Állatok*

Déri Balázs: Állatok Szent Gellért *Deliberatio*jában. Vallástudományi Szemle 4 (2008:3) 29-68.

Déri, *Glosszárium*

Déri Balázs: Glosszárium. In: Bél Mátyás: Buda visszavívásáról. Megjelent Buda ostromának 300. évfordulójára. Budapest 1986, 117-137.

Déri, *Szent Gellért*

Déri Balázs: Szent Gellért-szövegproblémák. Egyházak a változó világban. A nemzetközi egyháztörténeli konferencia el adásai, Esztergom 1991. másjus 29-31. Szerk.: Bárdos István és Beke Margit. [Esztergom 1992], 387-389.

Déri, *Tekintetes*

Déri Balázs: A „Tekintetes lakodalmás”, az „Isteni nászdal” és a „Nemes ének” – avagy a Szent Gellért-szövegkiadás m helyéb l. Annales Universitatis Litterarum et Artium Miskolciensis 1 (1991) 58-67.

DL/Df

Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár, Diplomatikai fényképgy jtemény. Collectio Diplomatica Hungarica. A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa. Internetes kiadás (DL-DF 5.1). Budapest 2010.

Doc.art.Paul.

Documenta Artis Paulinorum. 1-3. A magyar rendtartomány kolostorai A-Zs. Az anyagot gy jtötte: Gyéressy Béla. Sajtó alá rendezte: ifj. Entz Géza, Henszlmann Lilla, Sármány Ilona, Tóth Melinda. A bevezetést és az egyes fejezetek el szavát írta: Hervay Ferenc. A Magyar Tudományos Akadémia M vészettörténeti Kutatócsoportjának Forráskiadványai X., XIII-XIV). Budapest 1975-1978. – Dokumenta (*sic*) Artis Paulinorum. Liber IV. Zusammenestellt von Gyéressy Béla (P. Augustinus O.S.P.P.E.). Hrsg. von Stanisław widzi [s]ki. (Archivum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae, II. Fontes, Bd. V). Coesfeld 2006.

Dreska, Bakócz

Dreska, Gábor: Tamás Bakócz, the epistolist. In: Infima Aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History. Edited by Péter E. Kovács, Kornél Szovák. Budapest 2009, 9-28.

Dreska, Pannonh.

Dreska Gábor: A pannonhalmi konvent hiteleshelyi m ködéésének oklevéltára. Monumenta credibilia conventus de monte Pannoniae. I-III. (A Gy ri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 6., 8., 10. Publikationen des Diözesanarchivs von Raab. Quellen, Studien 6., 8., 10.) Gy r 2007-2010.

DuC

Glossarium mediae et infimae Latinitatis conditum a Carolo Du Fresne, domino Du Cange, auctum a monachis Ordinis S. Benedicti, cum supplementis integris D. P. Carpenterii Adelungii, aliorum, suisque digessit G. A. L. Hensche. Editio nova aucta pluribus verbis aliorum scriptorum a Léopolde Favre. I-X. Niort 1883-1887.

Engel, Egy magyar lovag

Engel Pál: A török-magyar küzdelmek legrégibb fejezete? (Egy magyar lovag levele Rodoszról 1361-b l). In: Szomszédaink között Kelet-Európában. Emlékkönyv Niederhauser Emil 70. születésnapjára. Szerk.: Glatz Ferenc. Budapest 1993, 33-40.

Engel, Güssinger

Engel, Pál: Die Güssinger im Kampf gegen die ungarische Krone. In: Die Güssinger. Beiträge zur Geschichte der Herren von Güns/Güssing und ihre Zeit 13./14. Jahrhundert. Ergebnisse des Symposiums im Rahmen der „Schlaininger Gespräche” vom 24.-28. September 1986 und 1.-4. Oktober 1987 auf Burg Schlaining. Hrsg. von Dienst, Heide – Lindeck-Pozza, Irmtraut. Eisenstadt 1989, 85-114.

Engel, Szent István

Engel Pál: Szent István birodalma. A középkori Magyarország története. (História Könyvtár,

Monográfiák 17.) Budapest 2001.

Eperjessy – Juhász, *Szemelvények*

Szemelvények a magyar történelem latinnyelvű kútfőiből (Partes e fontibus historiae Hungaricae Latinis selectae). Összeállították és kiadták Eperjessy Kálmán és Juhász László. Budapest 1935.

EPhK

Egyetemes Philologiai Közlöny 1 (1876) –

Epist.procer.

Epistolae procerum regni Hungariae. Pars I. complectens epistolas ab anno MCCCCXC. ad MDXXXI., quas Georgius Pray collegit. Posonii 1806.

Erd.okmt.

Erdélyi Okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. III. 1340-1359. regesztákban jegyzetekkel közléteszi Hegyi Géza és W. Kovács András közrem ködéssel Jakó Zsigmond. Codex Diplomaticus Transsylvaniae. Diplomata, epistolae et alia instrumenta litteraria res Transsylvanas illustrantia. III. 1340-1359. Ad edendum in regestis praeparavit notisque illustravit Sigismundus Jakó adiuvantibus Geysa Hegyi, Andrea W. Kovács. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 47. Publicationes Archivi Hungariae Nationalis II. Series fontium XLVII.) Budapest(ini) 2008/MMVIII.

Erdélyi, *Kolostorper*

Erdélyi Gabriella: Egy kolostorper története. Hatalom, vallás és mindennapok a középkor és az újkor határán. (Társadalom- és m vel déstörténeti tanulmányok 38.) Budapest 2005.

Erdélyi, *Register*

The Register of a Convent Controversy (1517-1518). Pope Leo X, Cardinal Bakócz, the Augustinians, and the observant Franciscan in contest. Edited by Gabriella Erdélyi. (Collectanea Vaticana Hungariae, Classis II., Tom. I.) Budapest - Rome 2006.

Erd , *Kisszótár*

Erd Péter: Latin-magyar egyházi kisszótár. (Studia theologica Budapestinensia 6. Subsidia 2). Budapest 1993.

Érszegi - Szelestei, *Fogalmazási minták*

Érszegi Géza - Szelestei N. László: Fogalmazási mintákat tartalmazó tankönyv töredékei a 14. század els feléb l. In: Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról. Az Országos Széchényi Könyvtárban 1986. február 13-14-én rendezett konferencia el adásai. Szerk.: Szelestei N. László. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai, Új sorozat 3.). Budapest 1989, 297-326.

EtWbUng.

Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Hrsg. von Loránd Benk . I-II. Budapest 1993-1995.

Fehér, *Lex.epigr.*

Lexicon epigraphicum Pannonicum continens omnia verba Latine scripta inscriptionum Pannonicarum publici iuris factarum. Collegit et descriptionibus illustravit Benedictus Fehér.

Budapestini

MCMXCVII.

Fehértói, *Husziták*

Fehértói Katalin: Husziták voltak-e a Heves megyei hereticus-ok? Századok 107 (1973) 435-439.

Fehértói, *Névtár*

Fehértói Katalin: Árpád-kori személynévtár (1000-1301). Onomasticon Hungaricum. Nomina propria personarum aetatis Arpadianae (1000-1301). Budapest 2004.

Fehértói, *Szótár*

Fehértói Katalin: A magyarországi középkori latinság szótára. Magyar Nyelv 96 (2000) 239-244.

Fludorovits, *Jövevényszavak*

Fludorovits Jolán: Latin jövevényszavaink hangtana. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 26.). Budapest 1930.

Fil.Közl.

Filológiai Közlöny 1 (1955) –

Finke, *Acta*

Acta Concilii Constanciensis. Erster Band: Akten zur Vorgeschichte des Konstanzer Konzils (1410-1414). Hrsg. von Heinrich Finke. Münster i. W. 1896.

Fógel, *II. Ulászló*

Fógel József: II. Ulászló udvartartása (1490-1516). Budapest 1913.

Fraknói, *Hunyadiak*

Fraknói Vilmos: A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440-1526). (A Magyar Nemzet Története IV.) Budapest 1896.

Fráterné, *Bizottságok*

Fráter Jánosné: A Magyar Tudományos Akadémia állandó bizottságai 1854-1949. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 70). Budapest 1974.

Gáldi, *Contributions*

Gáldi, Ladislav: Contributions à l'étude des lexiques latins-hongois du moyen âge. (Eötvös Füzetek 11.) Budapest 1938.

GEORG.HUNG., Tract.

Georgius de Hungaria: Tractatus de moribus, conditionibus et nequicia Turcorum. Traktat über die Sitten, die Lebensverhältnissen und die Arglist der Türken. Nach der Erstaussgabe von 1481 herausgegeben, übersetzt und eingeleitet von Reinhard Klockow. (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens, Bd. 15.) Köln - Weimar - Wien 1994.

GER. (Karácsonyi-Szegf)

Deliberatio Gerardi Moresanae aecclesiae episcopi svpra hymnum trium pverorum. Elmélkedés. Gellért, a marosi egyház püspöke a három fiú himnuszáról. Ediderunt et transtulerunt / Kiadták és a fordítást végezték Karácsonyi Béla és/et Szegf László. Szeged

1999.

Gerics, *Egyház*

Gerics József: Egyház, állam és gondolkodás Magyarországon a középkorban. (METEM-könyvek 9). Budapest 1995.

Gerics, *Kézai*

Gerics József: Adalékok a Kézai krónika problémáinak megoldásához. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis, Sectio Historica* 1 (1957) 106-134.

Ghyczy, *Ivánczfalvi*

Ghyczy Pál: Ivánczfalvi Dombai János deák címerlevele 1506. évb. 1. Turul 9 (1891) 130-133.

Glosar

Glosar de latin medieval a documentelor care ilustreaz istoria Transilvaniei. Vol I. fasc. 1: lit. A-B. /Glossarium mediae Latinitatis actorum Regni Transylvaniae historiam illustrantium. Vol. I: litt. A-C. Coordinaverunt: Aurel R. du iu et Vasile Rus. Autori: Susanna Andea, Lidia Gross, Viorica Pervain, Aurel R. du iu i Vasile Rus. Cluj-Napoca 2003.

Gloss.tot.Lat.

Glossarium totius Latinitatis Latino-Hungaricum. A teljes latinság latin-magyar glossariuma. Aduvante Thoma Adamik composuit Emericus Tegyei. Praefationem scripsit Ladislaus Havas. (Magyarországi Neolatin Egyesület Debreceni Tagozata). C-confusio: Debrecen 2005. Confusionarius-czipo: Debrecen 2006.

GREG.GYÖNGY. *Constit.*

Stanisław widzi ski OSPPE: Constitutio Ordinis Sancti Pauli primi eremite iuxta textum ante annum 1643 conscriptum. Historia – textus – sententia. (Archivum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae, Fontes I.) Augustae Trevirorum 1973. [Bonn 1970]. (61-137: *textus fontis; aetas fontis*: c. 1500)

GREG.GYÖNGY. *Decal.*

Decalogus de sancto Paulo primo heremita, comportatus per v.p.f. G. de Gen. priorem Sancti Stephani Ro[tundi] in Urbe et correctus per reverendum patrem fratrem Silvestrum, sacri palatii magistrum. Romae 1516, Antonius de Asula. [80] fol., 4°. Reprint der Originalausgabe von 1516. Mit einem Vorwort von Stanisław widzi ski. Coesfeld 2008.

GREG.GYÖNGY. *Mir.*

Gregorius Gyöngyösi: Miraculum in Siklós factum de quodam castellano. In: Sarbak, *Miracula* 123-126.

Guoth, *Latinság*

Guoth Kálmán: A magyarországi latinság helye az egyetemes latinságban. In: Emlékkönyv Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Irták tanítványai. Budapest 1938, 168-182.

Hadrovics, *Hogyan lettek*

Hadrovics László: Hogyan lettek a paráznákból eretnekek? Szomszédaink között Kelet-Európában. Emlékkönyv Niederhauser Emil 70. születésnapjára. Szerk.: Glatz Ferenc.

Budapest 1993, 41-44.

Hajnik, *Királyi könyvek*

Hajnik Imre: A királyi könyvek a vegyes házakbeli királyok korszakában. (Értekezések a történeti tudományok köréb 1 VIII [1878-1880] 3.sz.). Budapest 1879.

Harmatta, *El szó*

Hamatta János: El szó. In: LLMAeH I, V-IX.

Harmatta, *Remarques*

Harmatta János: Remarques sur le lexique du latin médiéval et le substrat Hongroise. Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 23 (1975) 335-344.

Harmatta, *Szótár*

Harmatta János: A Magyarországi Középkori Latinság Szótára. Antik Tanulmányok 27 (1980) 81-88.

Heinzer, *Gerhard*

Heinzer, Felix: Neues zu Gerhard von Csanád: die Schlußschrift einer Homiliensammlung. Südost-Forschungen 41 (1982) 1-7.

Heves megye lvt.

Árpád-kori oklevelek a Heves Megyei Levéltárban. Diplomata aetatis Arpadiana (sic) in Archivo Comitatus Hevesiensis conservata. Válogatta, fordította, bevezetéssel, jegyzetekkel ellátta és a mutatót készítette Kondorné Látkóczki Erzsébet. (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 4.) Eger 1997.

Hierolexicon

Nagy Nep. János: Hierolexicon polymathicum Latino-Hungaricum. Latin-magyar köztanulatos egyházi m szótár. Szombathely 1845.

HIERONYM.BALB. *Opera*

Hieronymi Balbi Veneti Gurcensis olim episcopi Opera poetica, oratoria ac politico-morali. Ex codicibus manuscriptis primisque typis collegit et praefatus est Josephus de Retzer. I-II. Vindobonae 1791.

Hoffmann, *II. Ulászló*

Hoffmann Edit: II. Ulászlónak egy ismeretlen arcképe. *Turul* 41 (1927) 6-7.

Hoffmann, *Bibliofilek*

Hoffmann Edit: Régi magyar bibliofilek. Szerk. Wehli Tünde. Budapest 1992.

Holl, *Novum genus*

Holl Béla: Novum genus. Ismeretlen Szent István-sequentia két XIV. századi domonkos missaleban. In: Collectanea Tiburtiana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére. Szerk.: Galavics Géza, Herner János, Keser Bálint. (Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 10). Szeged 1990, 35-52.

Hóman, *Pénztörténet*

Magyar Pénztörténet 1000-1325. Irta Hóman Bálint. Budapest 1916. (Repr.: 1992).

Horvát, *Verb tzi*

Verböczi István emlékezete, mellyet a' Hármos törvény könyv törvényes bévételének harmadik századára készített Horvát István. II. kötet. Pesten 1819.

Horváth, *Stílusproblémák*

ifj. Horváth János: Árpád-kori latinnyelv irodalmunk stílusproblémái. Budapest 1954.

Horváth, *Gy r*

Horváth Richárd: Gy r megye hatóságának oklevelei (1318-1525). (A Gy ri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, tanulmányok 1. Publikationen des Diözesanarchivs von Raab. Quellen, Studien 1.) Gy r 2005.

Hoven, *Lexique*

René Hoven: Lexique de la prose latine de la Renaissance. / Dictionary o Renaissance Latin from prose sources. Leiden – Boston ²2006.

Hunyadi, *Hospitallers*

Hunyadi, Zsolt: The Hospitallers in the Medieval Kingdom of Hungary c.1150-1387. (METEM Könyvek 70. CEU Medievalia 13. Budapest 2010.

Husztí, *Szent István*

Husztí József: A Szent István korabeli latinság. A Szent István Akadémia Értesítője 23 (1938) 7-22.

IAN.PANN. *Epigr.*

Iani Pannonii opera quae manserunt omnia. Volumen I. Epigrammata. Fasciculus 1. Textus. Edidit, praefatus est et critico apparatu instruxit Iulius Mayer. Similia addidit Ladislaus Török. Budapest 2006.

IAN.PANN. *Celebr.*

Ianus Pannonius: Celebratio nuptiarum Iacobi Balbi et Paulae Barbarae. In: Ábel, Adalékok / Anal. 108-119.

IAN.PANN. *Eleg.* (Ábel)

Ianus Pannonius: Elegiae XXXI-XXXIV. In: Ábel, Adalékok / Anal. 127-131.

IAN.PANN. *Paneg* 3

Ianus Pannonius: De laudibus Renati Siciliae regis libri tres. In: Szentmártoni Szabó, *Parthenope* 33-93.

Ipolyi, *Adalékok*

Adalékok a magyar domonkosok történetéhez. III-IV. Magyar Sion 5 (1867) 590-609, 662-673.

Ipolyi, *Mythologia*

Ipolyi Arnold: Magyar mythologia. Pest 1854.

Istványi, *Közélatin*

Istványi Géza: A közélatin filológia külföldön és Magyarországon. In: Emlékkönyv

Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Irták tanítványai. Budapest 1938, 183-206.

Istványi, *Philologie*

Istványi, Géza: Die mittellateinische Philologie in Ungarn. Geschichte, Lage und Aufgaben. Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 4 (1940) 206-223.

Jakoblovics, *Adalékok*

Jakoblovics Lajos: Adalékok a Magyarországi latinság szótárához. *EPhK* 16 (1892) 724-739.

Jakubovich, *Nagy Lajos*

Jakubovich Emil: Nagy Lajos király oxfordi kódexe, a Bécsi Képes Krónika kora és illuminátora. *MKSz* 37 (1930) 382-393.

Jankovits, *Hazugok*

Jankovits László: Hazugok, fecsegők, álmodozók. Tanulmányok a régi magyar költészettről I. (Régi Magyar Könyvtár, Tanulmányok 7). Budapest 2006.

Kapitánffy, *Hungarobyzantina*

Kapitánffy István: Hungarobyzantina. Bizánc és a görögség középkori magyarországi forrásokban. Budapest 2003.

Katona, *Hist.crit.*

Katona, Stephanus: *Historica critica regum Hungariae stirpis mixtae*. I (VIII)-XII (XIX). Budae 1788-1793.

Keil, *Gram.Lat.*

Keil, Heinrich: *Grammatici Latini V*. Lipsiae 1868.

Kis, *Bakócz*

Kis Péter: Bakócz Tamás budai házingatlanaira vonatkozó oklevelek az Erdődy család bécsi levéltárából 1464-1518. *Fons* 12 (2005) 399-420.

Kiss, *Monoszlói*

Kiss Anita: A Monoszlói Csupor család osztálylevele 1422-ből. *Fons* 12 (2005) 89-121.

Kniezsa, *Helyesírásunk*

Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig. (Nyelvészeti Tanulmányok II). Budapest 1952.

Kollega – Nyulásziné, *Címereslevelek*

Kollega Tarsoly István – Nyulásziné Straub Éva: A Magyar Országos Levéltár címereslevelei. Budapest 2000.

Koller, *Quinqu.*

Joseph Koller *Historia episcopatus Quinqueecclesiarum*. I-VII. Posonii 1782- Pesthini 1819.

Kostrenič, *Glossarium*

Glossarium mediae Latinitatis. Urednik: Marko Kostrenič. Izdanje Nacionalnog odbora Medunarodne unije akademija u Bruxellesu. [A-districtualis]. H.n., é.n.

Kovachich, *Scriptores*

Scriptores rerum Hungaricarum minores. Edidit Martinus Georgius Kovachich. I-II. Budae 1798.

K falvi, *Pécsv.*

A pécsváradi konvent hiteleshelyi oklevéltára (1254-1526). Szerkesztette és a tanulmányt írta K falvi Tamás. Szeged 2006.

Körmendi, *Gertrúd*

Körmendi Tamás: A Gertrúd királyné elleni merénylet a külhoni elbeszél forrásokban. Történelmi Szemle 51 (2009) 155-193.

Körmendi, *Legenda*

Körmendi Tamás: Szent István nagyobb legendájának nyelvezete. Fons 10 (2003) 65-118.

Középkori kútf ink

Középkori kútf ink kritikus kérdései. (Memoria Saeculorum Hungariae I). Szerk.: Horváth János — Székely György. Budapest 1974.

Krupp, *Aeremantia*

Krupp József: Aeremantia. In: *Plaustrum saeculi*. Tanulmányok a régi prédikációirodalmunkról. Szerk. Bárczi Ildikó. Budapest 2004, 33-40.

Kubinyi, *Genealogia*

Genealogia familiae de Fels Kubin fratribus suis dicata a Petro Kubinyi. Editio tertia auctior et emendatior. Pesthini 1831.

Kubinyi, *Budai Kakas*

Kubinyi András: Budai Kakas János és történeti feljegyzései. In: Tanulmányok Budapest Múltjából 18 (1971) 59-79.

Kubinyi, *Elenchus*

Elenchus fontium historiae urbanae, quem edendum curavit András Kubinyi. Volumen tertium pars secunda, quam ediderunt Monika Jánosi, Peter E. Kovács, József Köblös, István Tringli. (Acta Collegii Historiae Urbanae Societatis Historicorum Internationalis). Budapest 1997.

Kubinyi, *Királyi udvar*

Kubinyi András: A királyi udvar élete a Jagelló korban. In: Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. Szerk.: Koszta László. Szeged 1995, 309-335.

Kubinyi, *Nándorfehérvár*

Kubinyi András: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára). Budapest 2007.

Kukuljevi , *Iura regni*

Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Edidit Joannes Kukuljevi . Zagrabiae 1862.

Kulcsár, *Appendix*

Antonius de Bonfinis Rerum Ungaricarum Decades. Tomus IV, pars II. Appendix, fontes,

index. Edd. Margarita Kulcsár et Petrus Kulcsár. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, series nova 1). Budapest 1976.

Kulcsár, *Bonfini*

Kulcsár Péter: Bonfini magyar történetének forrásai és keletkezése. (Humanizmus és Reformáció 1). Budapest 1973.

Kulcsár, *Inventarium*

Inventarium de operibus litterariis ad res Hungaricas pertinentiis (*sic*) ab initiis usque ad annum 1700. A magyar történeti irodalom lel helyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig. Composuit / összeállította Kulcsár Péter. Budapest 2003.

Kumorovitz, *Osztályok*

Kumorovitz L. Bernát: Osztályok, címek, rangok és hatáskörök alakulása I. Lajos kancelláriájában. In: Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk.: Székely György. (Memoria Saeculorum Hungariae 4). Budapest 1984, 293-330.

Kurcz, *Arenga*

Kurcz, Agnes: Arenga und Narratio ungarischer Urkunden des 13. Jahrhunderts. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 70 (1962) 323-354.

Kurtz, *De Latinitate*

Kurtz, Alexander: De Latinitate Chronici Dubnicensis. (Analecta ad Latinitatis Hungarorum Dictionarium). Budapest 1892.

Lelkes, *Helységnev*

Lelkes György: Magyar helységnev-azonosító szótár. Második bővített és javított kiadás. Baja 1998.

Lex.Lat.Iugosl.

Lexicon Latinitatis Medii Aevi Iugoslaviae. I-II. Redactionis praeses Marko Kostrenič, membra Veljko Gortan, Zlatko Herkov. Rjeđnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije. I-II. Uredništvo Marko Kostrenič, glavni Veljko Gortan, Zlatko Herkov. Zagreb 1973-1978.

Lex.Lat.Ned.

Lexicon Latinitatis Nederlandicae Medii Aevi. Woordenboek van het middeleeuws latijn van de noordelijke Nederlanden. Composuit J. W. Fuchs adiuvante Olga Weijers. I, Leiden 1977–

Lex.Lat.Pol.

Lexicon Mediae et Infimae Latinitatis Polonorum. Cui edendo praefuit Marianus Plezia. I, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1953 –

Lib.divis.Vespr.

A veszprémi káptalan számadáskönyve 1495-1534. Krónika (1526-1558). Javadalmások és javadalmak (1550, 1556). Liber divisorum capituli Vesprimiensis 1495-1534. Chronica (1526-1558). Beneficiati et beneficia (1550, 1556). Közzéteszi / ediderunt Kredics László, Madarász Lajos, Solymosi László. (A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 13.) Veszprém 1997.

Liskai, *Adatok*

Liska János: Adatok a magyarországi latinsághoz. (Szarvasi ágostai hitvallású evangélikus főgymnasium értesítője, 1896, 3-24.

LLMAeH

Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae. *Ld. fentebb, a teljes bibliográfiai leírásánál.*

Losonczy, *De Simonis*

Losonczy, Ludovicus: De Simonis de Keza Chronicarum Latinitate. Dissertatio inauguralis philologica. Késmárk 1892.

Madas, *Auktorok*

Madas Edit: Említett és idézett klasszikus auktorok a középkori magyarországi prédikációirodalomban. Magyar Könyvszemle 115 (1999) 277-286.

Madas, *Fili, dulcor*

Madas Edit: *Fili, dulcor unice. Sermo apocryphus de passione Domini.* In: „Nem s lyed el az emberiség!” Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára. Szerk.: Jankovics József – Császtvay Tünde – Csörsz Rumen István – Szabó G. Zoltán. Budapest 2007, 165-168.

Madas, *Laskai*

Madas Edit: A prédikáció magvetésével a magyar nemzet védelmében. Laskai Osvát Gemma fidei című prédikációskötetének előszava. In: *Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban.* Szerk.: Bitskey István, Oláh Szabolcs. (Csokonai Könyvtár [Bibliotheca Studiorum Litterarium] 31.) Debrecen 2004, 50-58.

Madas, *Prédikációirod.*

Madas Edit: Középkori prédikációirodalmunk történetéből I. A kezdetektől a XIV. század elejéig. (Csokonai Könyvtár [Bibliotheca Studiorum Litterarium] 25.) Debrecen 2002.

Madas, *Serm.*

Madas Edit: Sermones de Sancto Ladislao rege Hungariae. Középkori prédikációk Szent László királyról. (Kétnyelvű kiadás). (XV. Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Klasszika-filológiai Tanszék / Studia ad philologiam classicam pertinentia quae in aedibus Universitatis Debreceniensis rediguntur XV.) Debrecen (Debrecini) 2004.

Madas, *Szent Benedek*

Madas Edit: Szent Benedek a középkori magyarországi prédikáció- és legendairadalomban. In: *Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I-III.* Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma 1996, I, 369-386.

Mályusz, *Commentarii*

Johannes de Thurocz Chronica Hungarorum. II. Commentarii. 1-2. Composuit Elemér Mályusz adiuvante Julio Kristó. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, series nova, tomus VIII-IX). Budapest 1988.

Mályusz, *Medievisztika*

Mályusz Elemér: A magyar medievisztika forráskérdései. (Medievisztika és oklevélkiadás). *Levéltári Közlemények* 38 (1967) 3-29.

Mantello – Rigg, *Medieval Latin*

F. A. C. Mantello — A. G. Rigg: *Medieval Latin. An Introduction and Bibliographical Guide.* Washington, D. C. [1996].

MAX.TRANS. *Epist.*

Maximilianus Transylvanus: Epistola dedicatoria ... ad cardinalem Salisburgensem. In: Hieronymi Balbi Veneti Gurcensis olim episcopi Opera poetica, oratoria ac politico-morali. Ex codicibus manuscriptis primisque typis collegit et praefatus est Josephus de Retzer. I-II. Vindobonae 1791, I, 42-44. (*Aetas fontis*: 1521)

Melich, *Calepinus*

Calepinus latin-magyar szótára 1585-b I. Ambrosii Calepini Dictionarium decem linguarum, Lvgdvni, M.D. LXXXV. Jakubovich Emil és Sági István közrem. ködéssel sajtó alá rendezte Melich János.

Mészáros, *Közép-latinság*

Mészáros Ede: A magyarországi közép-latinság főbb szabályai. A közép-latinhoz való viszonya, ejtése, hangtana, alaktana, szókincsének latin-görög elemei. Műhely 1 (1937) 227-236; 2 (1938) 9-14, 92-99, 135-144; 3 (1939) 10-17, 50-57.

Mészáros, *Qua ratione*

Mészáros, Eduardus: Qua ratione Anonymus Hungarus in conscribendis gestis suis Sacra Scriptura usus sit. Quinqueecclesiis 1936.

Mészáros, *Szigliget*

Mészáros Orsolya: Szigliget várának története a középkorban. Fons 12 (2005) 299-377.

Mészáros, *Visegrád*

Mészáros Orsolya: A kés. középkori Visegrád város története és helyrajza. Visegrád 2009.

MICH.STYR.

Der Briefwechsel des Konrad Celtis. Gesammelt, herausgegeben und erläutert von Hans Rupprich. (Veröffentlichungen der Kommission zur Erforschung der Geschichte der Reformation und Gegenreformation. Humanistenbriefe III. Band). München 1934. (*Aetas fontis*: 1492-1500).

Missale 1484

Missale Strigoniensis 1484 id est *Missale secundum chorum almae ecclesiae Strigoniensis*, impressum Nurenbergae apud Anthonium Koburger, anno Domini MCCCCLXXXIII (RMK III 7). Recentius edidit Blasius Déri. (BSMRAe SN. XVI. Monumenta Ritualia I.) Budapest 2009.

Mon.Iud. V/1.

Magyar-zsidó oklevéltár. V. kötet, I. rész (Pótkötet) 1096-1700. Gy. jtötték Dercsényi Móric, Horváth Antal Tibor, Iványi Béla. Szerkesztették és kiadták Grünvald Fülöp és Scheiber Sándor. Monumenta Hungariae Judaica. Tomus V. pars I. (Supplementum). 1096-1700. Collegerunt – . Redegerunt et ediderunt – . Budapest(ini) 1959.

Mon.Iud. IX

Magyar-zsidó Oklevéltár. / Monumenta Hungariae Judaica. IX. kötet / Tomus IX. 1282-1739.

Szerk.: Scheiber Sándor. Budapest 1966.

Mon.civ.Zagr.

Monumenta Historica liberae regiae civitatis Zagrabiensis. Povjestni slob. kralj. grada Zagreba. Ed.: Ivan Krst. Tkal i . I-XI. Zagrabiae 1889-1905.

Mon.episc.Zagr.

Monumenta Historica Episcopatus Zagrabiensis. Povijesni Spomenici Zagreba ke biskupije. VI (1421-1440) - VII. (1441-1465). Ed. Andreas Lukinovi . (Croatica Christiana, Fontes 4, 21. Monumenta Historica 2,3). Zagreb 1994-2004.

M vt.Ért.

M vészettörténeti Értesít I (1952) –

Myskovszky, Bártfa

Myskovszky Viktor: Bártfa középkori m emlékei. A Szent Egyed templomának m régészeti leírása. I-II. Budapest 1879-1880.

MWb

Mittellateinische Wörterbuch bis zum ausgehenden 13. Jahrhundert. Redigiert von Otto Prinz etc. I-, Berlin 1967-

Negotevich, De Marci

Negotevich, Arturus: De Marci Chronicae de rebus gestis Hungarorum Latinitate. Dissertatio philologica. Budapest 1890.

Nemerkényi, Intelmek

Nemerkényi El d: Szent István Intelmei Florus és Quintilianus között. Vallástudományi Szemle 5 (2009) 95-103.

Nemerkényi, Classics

Nemerkényi, El d: Latin Classics in Medieval Hungary Eleventh Century. (XIV; CEU Medievalia 6). Debrecen – Budapest 2004.

Nemerkényi, Szent Gellért

Nemerkényi El d: Szent Gellért Deliberatiójának kutatástörténete. Fons 10 (2003) 3-19.

Neumann, Bereg

Neumann Tibor: Bereg megye hatóságának oklevelei (1299-1526). (A Szabolcs-szatmár-beregi Szemle Füzetei 3. szám). Nyíregyháza 2006.

Neumann, *Korlátköviek*; ; Oklevélfüggelék: 169-191.; Neumann Tibor: A Korlátköviek. Egy el kel család története és politikai szereplése a 15-16. században. (A Gy ri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 5. Publikationen des Diözesanarchivs von Raab. Quellen, Studien 5.) Gy r 2007.

Neumann-Vajk, Guary

Neumann Tibor – Vajk Ádám: A Guary-levéltár okleveleie 1490-1541. Fons 10 (2003) 119-167.

Norberg, *Manuale*

Norberg, Dag: Manuale di Latino Medievale. A cura di Massimo Oldoni. Bibliografia aggiornata a cura di Paolo Garbini. (Scola Salernitana, Studi e Testi 1). Roma 1999.

Nyáry, *Heraldika*

Nyáry Albert: A heraldika vezérfonala. Budapest 1886.

Nyíri, *Müncheneri kódex*

Nyíri Antal: A müncheni kódex magyar-latin szótára. Budapest 1993.

Nyulásziné, *Öt évszázad*

Nyulásziné Straub Éva: Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein. Budapest 1987.

Pajorin, *Crusades*

Pajorin, Klára: The Crusades and Early Humanism in Hungary. In: Infima Aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History. Ed. by Péter E. Kovács, Kornél Szovák. Budapest 2009, 237-249

Off.Ger.

Kovács Andrea - Földváry Miklós: Egy ismeretlen Szent Gellért-officium. Magyar Könyvszemle 126 (2010) 1-22.

Ord.Agr.

Liber ordinarius Agriensis (1509). Edited and introduced by Dobszay László. (Musicalia Danubiana, Subsidia 1.) Budapest 2000.

Ord.Strig.

Ordinarius Strigoniensis impressum pluries Nurenbergae, Venetiis et Lugduni annis Domini 1493-1520 (RMK III Suppl. 5031, RMK III 35, 134, 165, 166, 238). Recentius edidit Nicolaus Stephanus Földváry. (BSMRAe SN. XVII. Monumenta Ritualia II.) Budapest 2009.

Osváth, *Kassa*

Osváth Gyula: Adalékok Kassa város közjogi helyzetéhez és közigazgatási szervezetéhez I. Lipót koráig. Kassa 1914.

Pais, *A magyar svallás*

Pais Dezs : A magyar svallás nyelvi emlékeib I. Budapest 1975.

Pajorin, *Vitéz*

Pajori Klára: Vitéz János m veltsége. ItK 108 (2004) 533-540

Pannonia Regia

Pannonia Regia. M vészet a Dunántúlon 1000-1541. Magyar Nemzeti Galéria 1994 október – 1995 február. Szerk.: MIKÓ ÁRPÁD – TAKÁCS IMRE. Budapest 1994,

Pauler, *Árpádház*

Pauler Gyula, A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. I-II. Második, javított kiadás. Budapest 1899.

PELB.TEM. *Pom.quadr.*

Pelbartus de Themeswar: Pomerium sermonum quadragesimalium. Lugduni 1509.

Pest megye lvt.

Mohács el tti oklevelek a Pest Megyei Levéltárban. Átiratok és regeszták. Az okleveleket átírta és a regesztákat készítette Kiss Anita. Szerkesztette és a mutatót készítette Balázs Gábor, Kiss Anita, Schramek László Péter. (Pest Megye Múltjából 12.). Budapest 2007.

Piti-C. Tóth, *Szabolcs*

Piti Ferenc - C. Tóth Norbert: Szabolcs megye hatóságának oklevelei I-II. (A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Kiadványai 53., 55). Szeged - Nyíregyháza 2003-2004.

Planctus cleri

Planctus cleri. In: Lieder und Motetten des Mittelalters. Dritte Folge. Cantiones variae, Bohemicae, Suecicae. Hrsg. von Guido M. Dreves. (Analecta Hymnica XLVb). Leipzig 1904, 74-76.

Plezia, *La structure*

Plezia, Marian: La structure du latin médiéval d'après les données fournies par le Ier volume du dictionnaire polonais. ALMA 28 (1958) 271-284.

Podhradczky, *Béla király*

Podhradczky József: Béla király névtelen jegyz jének idejekora és hitelessége. Budán 1861.

Podhradczky, *Chronicon*

Chronicon Budense post elapsos ab editione prima et rarissima tercentos sexaginta quinque annos secundam adornavit, textum recognovit, notis illustravit, lemmata ac indices adiecit et praefatus est Iosephus Podhradczky. Budae 1838.

Pór – Schönherr, *Anjou*

Pór Antal – Schönherr Gyula: Az Anjou ház és örökösei (1301-1439). (A Magyar Nemzet Története III). Budapest 1895.

Pray, *Diatribes*

Pray, Georgius: Diatribe in dissertationem historico-criticam de S. Ladislao Hungariae rege, fundatore episcopatus Varadiensis ab Antonio Ganoczy ... conscriptam. Posonii et Cassoviae, 1772.

Pray, *Dissertationes*

Pray, Georgius, Dissertationes historico-criticae in Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum. Vindobonae 1775.

Prinz, *Słownik*

Prinz, Otto: Słownik łaciny redniowiecznej w Polsce. – Lexicon mediae et infimae Latinitatis Polonorum. Vol. I. A-B, cui edendo praefuit Marianus Plezia. Vratislaviae, Cracoviae, Varsoviae 1953-1958. etc. *Gnomon* 32 (1960) 387.

Rainer, *Nádasdy*

Rainer Pál: A Nádasdy, valamint a rokon Nádasdi Darabos és Gersei peth családok címere

az id k folyamán. Veszprémi Történelmi Tár 2 (1989) 114-124.

Ramminger, *Neul. Wortl.*

Johann Ramminger: Neulateinische Wortliste. Ein Wörterbuch des Lateinischen von Petrarca bis 1700. (url: www.neulatein.de/neulateinische_wortliste.htm; 2011. február 19).

Ratkoš, *Dokum.*

Dokumenty k baníckemu povstaniu na Slovensku (1525-1526). Na vydanie pripravil Peter Ratkoš. (Slovensky Historicky Archív I.) Bratislava 1957.

Redl, *Problémák*

Redl Károly: Problémák Gellért püspök Deliberatio-jában. ItK 69 (1966) 211-217.

Reg. duc.

Az Árpád-házi hercegek, hercegn k és a királynék okleveleinek kritikai jegyzéke. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerkesztette Zsoldos Attila. Regesta ducum, ducissarum stirpis Arpadianae necnon reginarum Hungariae critico-diplomatica. Manuscriptis Emerici Szentpétery adhibitis et completis critice digessit Attila Zsoldos. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 45.) Budapest 2008.

Ritoókné, *Nympha*

Ritoókné Szalay Ágnes: "Nympha super ripam Danubii". Tanulmányok a XV-XVI. századi magyarországi m vel és köréb l. (Humanizmus és Reformáció 28.) Budapest 2002.

RMG

Régi Magyar Glosszáriumok. Szótárak, szójegyzékek és glosszák egyesített szótára. Szerkesztette Berrár Jolán és Károly Sándor. Budapest 1984.

Sarbak, *Gyöngyösi*

Sarbak Gábor: Gyöngyösi Gergely, 1472-1531. Correctio correctionis. Ghesaurus. Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára. Szerk.: Csörsz Rumen István. Budapest 2010, 115-122.

Sarbak, *Liber ruber*

Sarbak Gábor: A pannonhalmi {Liber ruber}. In: Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I-III. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma 1996, I, 401-421.

Sarbak, *Liber viridis*

Sarbak Gábor: A pálos Liber viridis. In: Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról. Az Országos Széchényi Könyvtárban 1986. február 13-14-én rendezett konferencia el adásai. Szerk.: Szelestei N. László. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai, Új sorozat 3.). Budapest 1989, 155-167.

Sarbak, *Miracula*

Sarbak Gábor: Miracula Sancti Pauli primi heremite. Hadnagy Bálint pálos rendi kézikönyve, 1511. (XIII.) Debrecen 2003.

Sarbak, *Prior General*

Sarbak, Gábor: Prior General Gregory Gyöngyösi and the History of the Pauline Fathers in the Early 16th Century. In: Infima Aetas Pannonica. Studeis in Late Medieval Hungarian

History. Ed. by Péter E. Kovács, Kornél Szovák. Budapest 2009, 250-260.

Schmidt, *Petit.suppl.*

Schmidt, Charles: Petit supplément au dictionnaire de Du Cange. Strasbourg 1906.

Schumacher, *Teufel*

Schumacher, Meinolf: Der Teufel als 'Tausendkünstler'. Ein wortgeschichtlicher Beitrag. Mittellateinisches Jahrbuch 27 (1992) 65-76.

Schwartner, *Introduct.*

Martini Schwartner Introductio in rem diplomaticam aevi intermedii praecipue Hungaricam. Budaë 1802.

Simonis de Kéza, *Gesta*

Simonis de Kéza: gesta Hungarorum. Simon o Kéza: The Deeds of the Hungarians. Edited and translated by László Veszprémy and Frank Schaer. With a study by Jen Sz cs. (Central European Medieval Texts). New York – Budapest 1999.

Sleumer, *Kirchlt. Wb.*

Sleumer, Albert: Kirchenlateinisches Wörterbuch. Unter umfassender Mitarbeit von Joseph Schmid. Hildesheim – Zürich – New York 2002. Az 1926-os limburgi kiadás reprintje.

Solymosi, *Írásbeliség*

Solymosi László: Írásbeliség és társadalom az Árpád-korban. Diplomatikai és pecsétani tanulmányok. Budapest 2006.

Solymosi, *Könyvhasználat*

Solymosi László: Könyvhasználat a középkor végén. (Könyvkölcsönzés a veszprémi székesegyház könyvtárában. In: Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról. Az Országos Széchényi Könyvtárban 1986. február 13-14-én rendezett konferencia előadásai. Szerk.: Szelestei N. László. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai, Új sorozat 3.). Budapest 1989, 77-119.

Solymosi, *Középkori latinság*

A magyarországi középkori latinság szótára. Levéltári Szemle 40 (1990:3) 81-88.

Sonnevend, *Vitéz*

Sonnevend Gergely: Ifjabb Vitéz János veszprémi püspök. In: Veszprém reneszánsza 2008. Szerk.: Kilián László és Rainer Pál. [Veszprém 2008], 121-174.

Sprandel, *Gesellschaft*

Sprandel, Rolf: Gesellschaft und Literatur im Mittelalter. (Uni-Taschenbücher 1218). Paderborn – München – Wien – Zürich 1982.

Stirling, *Lex. herb.*

Lexicon nominum herbarum arborum fructivumque linguae Latinae. Ex fontibus Latinitatis ante saeculum XVII scriptis collegit et descriptionibus botanicis illustravit Iohannes Stirling. I-IV. Budapestini MCMXCV-MCMXCVIII.

Stotz, *Le sorti*

Stotz, Peter: Le sorti del latino nel medioevo. In: Lo spazio letterario del medioevo. 1. II medioevo latino. II. La circolazione del testo. Red. Francesco Stella. Roma 1994, 153-190.

Sulica, *A bet*

Sulica Szilárd: A bet szerepe a magyar címerképeken. *Turul* 46 (1932) 52-61.

Sulpicius

Sulpicius Severus: Szent Márton élete. Ford.: Borián Elréd - Reichardt Aba. Pannonhalma 1997.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye lvt.

Középkori oklevelek a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárban (1300-1525). Összejtötte, átírta Balogh István. Szerkesztette Érszegi Géza. A szerkeszt munkatársa Henszel Ágota. (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai. II. Közlemények 21.). Nyíregyháza 2000.

Szádeczky, *Czéhek*

Szádeczky Lajos: Iparfejlés és a czéhek története Magyarországon. Okirattárral (1307-1848). (Az Országos Iparegyesület Báró Kornfeld Zsigmond-Könyvtára VII. kötet) II. Budapest 1913.

Szakály-Sz cs, *Bortized*

Szakály Ferenc - Sz cs Jen : Budai bortizedjegyzékek a 16. század első harmadából. (História Könyvtár, Okmánytárak 4.) Budapest 2005.

Szarvas-Simonyi, *Szótár*

Magyar Nyelvtörténeti Szótár. A legrégebbi nyelvemlékektől a nyelvújításig. I-III. Sarvas G. - Simonyi Zs. Budapest 1890-1893.

Szatlóczi, *Tátika*

Szatlóczi Gábor: A Tátika vár története. A Gersei Peth család és tátikai váruradalmuk története. Budapest 2009.

Szende, *Otthon*

Szende Katalin: Otthon a városban. Társadalom és anyagi kultúra a középkori Sopronban, Pozsonyban és Eperjesen. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 32.) Budapest 2004.

Szentiványi, *Adatok*

Szentiványi Róbert: Adatok a magyarországi latin szókinchez. Erdélyi Múzeum 28 (1911) 306.

Szentiványi, *Catalogus*

Catalogus concinnus librorum manuscriptorum Bibliothecae Batthyányanae exaratus per Robertum Szentiványi. Editio quarta retractata ad aucta illuminata. ... Curam gerebat Aurelius Hencz et Valentinus Keser. Szeged 1958.

Szentmártoni Szabó, *Parthenope*

Szentmártoni Szabó Géza: Parthenope veszedelme. Újdonságok a Janus Pannonius-filológia köréből I. (Értekezések - kötetek 2.) Budapest 2010.

Szentpétery, *Kancelláriai jegyzetek*

Szentpétery Imre: A kancelláriai jegyzetek Anjoukori okleveles gyakorlatunkban. In: Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére. Budapest 1933, 471-490.

Szentpétery, *Oklevéltan*

Szentpétery Imre: Magyar oklevéltan. (A Magyar Történettudomány Kézikönyve II,3). Budapest 1930.

Szilágyi, *Anonymus*

Szilágyi Loránd: Az Anonymus-kérdés revíziója. Századok 71 (1937) 54, 136-202. Eredményeinek rövid, latin nyelvű összefoglalása: SRH II, 631-634.

Szovák, *Pótlások*

Szovák Kornél: Pótlások a Magyarországi Középkori Latinság Szótárához. Supplementum ad Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae voll. I-IV. (2. közlemény). Aetas 1994:1, 250-279.

Szovák, *Tracce*

Szovák Kornél: Le tracce della teoria della favola antica nell'Ungheria del XIII secolo. In: L'eredità classica in Italia e Ungheria fra tardo Medioevo e primo Rinascimento a cura di Sante Graciotti e Amadeo Di Francesco. [Media et Orientalis Europa 2. Fondazione Giorgio Cini] Roma 2001, 49-66.

Sz. cs., *Intelmeik*

Szent István Intelmei: az első magyarországi államelméleti mű. In: Szent István és kora. Szerk.: Glatz Ferenc, Kardos József. Budapest 1988, 32-53.

Takács, *Sigismundus*

Sigismundus rex et imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában 1387-1437. Kiállítási katalógus. Szerk.: Takács Imre. A szerkesztő munkatársai Jékely Zsombor, Papp Szilárd és Poszler Györgyi. Budapest – Luxembourg 2006.

Tarnai, *Irodalmi gondolkodás*

Tarnai Andor: „A magyar nyelvet írni kezdik.” Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon. (Irodalomtudomány és Kritika). Budapest 1984.

TAUR. *Epist.*

Vadianische Briefsammlung I. (1508-1518). Hrsg. von E. Arbenz. [Mitteilungen zur Vaterländischen Geschichte, hrsg. vom Historischen Verein in St. Gallen. XXIV. Dritte Folge IV.) St. Gallen 1891.

Teleki-Kovácsnay, IAN.PANN.

Iani Pannonii ... Poemata, pars prima. Opusculorum pars altera. I-II. Traiecti ad Rhenum 1784.

TESz

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I-IV. F szerk.: Benkő Loránd. Budapest 1967-1984.

Thallóczy, *Kamara haszna*

A Kamara Haszna (*lucrum camerae*) története kapcsolatban a magyar adó- és pénzügy fejl désével. Írta Thallóczy Lajos. Budapest 1879.

Theiner, *Mon.Slav.*

Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam Illustrantia. I. Ed. Augustinus Theiner. Romae 1863.

Thuróczy, *Krónika*

Thuróczy János: A magyarok krónikája. Rogerius mester: Siralmas ének. Thuróczy m vének 1-129. és 186-262. fejezeteit fordította és a hozzájuk tartozó jegyzeteket írta Bellus Ibolya. Thuróczy m vének 130-185. fejezeteit fordította és a hozzájuk tartozó jegyzeteket írta Kristó Gyula. Rogerius m vét fordította Horváth János, a hozzá tartozó jegyzeteket készítette Zsoldos Attila. Az utószót Kristó Gyula írta. (Millenniumi Magyar Történelem, Források). Budapest 2001.

Tímár, *A levágott fej*

Tímár Kálmán: A levágott fej gyónása. Ethnographia 22 (1911) 317-319.

Tóth, *Felicián*

Tóth Krisztina: Zách Felicián pere az oklevelek és a Krónika tükrében. Szakdolgozat. ELTE, Budapest 1998.

Tóth, *Palásthy*

Tóth Krisztina: A Palásthy család levéltára 1256-1847. Kutatási segédlet. (Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára Évkönyvei 7.) Esztergom 2001.

Tóth, *Analecta*

Tóth László: Analecta Bonfiniana. Turul 47 (1929) 48-61.

Tóth-Falvay, *Ál-apokrif*

Jakab Apostoltól Bonaventuráig. Egy ál-apokrif a *Sermones dominicales* passiók beszédében. In: Magistrae discipuli. Tanulmányok Madas Edit tiszteletére. Szerk.: Nemerényi El d. Budapest 2009, 313-340.

Tresz, *Korjellemz*

Tresz Sándor: Korjellemz kritériumok hazai középkori emlékeinkben. Diagnostica historica. (Kolozsvár-Szegedi Értekezések a Magyar M vel déstörténelem Köréb 1, 35). Szeged 1937.

Tringli, *Perényi*

A Perényi család levéltára 1222-1526. Közzéteszi Tringli István. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 44.) Budapest 2008.

Tringli, *Liberty*

Tringli, István: The Liberty of the Holy Kings. Saint Stephen and the Holy Kings in the Hungarian Legal Heritage. In: Saint Stephen and His Country. A Newborn Kingdom in Central Europe: Hungary. Essays on Saint Stephen and His Age. Ed. by Attila Zsoldos. Budapest 2001, 127-179.

Tudománytár

Tudománytár 1 (1834) –

Udis

Udis: Apologia regis Wladislai. In: Roszner Ervin: Régi magyar házassági jog. Budapest 1887, 452-479.

Uhlárik, *Anonymus*

Uhlárik János: Anonymus latinsága. Nyelvészeti tanulmány. Nagyszombat 1889.

Urb.Kisd

Karl Fabritius: Urkundenbuch zur Geschichte des Kisder Kapitels vor der Reformation. Hermannstadt 1875.

Vajay, *Dominae*

Vajay Szabolcs: Dominae reginae milites. Árpád-házi Jolánta magyarjai Valencia visszavétele idején. In: Társadalom- és m vel déstörténeti tanulmányok. Mályusz Elemér emlékkönyv. Szerk.: H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc. Budapest 1984, 395-414.

VALENT.HADN. *Calcul.*

Valentinus Hadnagy: [Calculationes]. In: Sarbak, Miracula, 34-39.

VALENT.HADN. *Invoc.*

Valentinus Hadnagy: Invocatio Sancti Spiritus in sequens opusculum comportationis. In: Sarbak, Miracula, 24-26.

VALENT.HADN. *Mir.*

Valentinus Hadnagy: Miracula Sancti Pauli primi heremite. In: Sarbak, Miracula, 53-121, 122-126.

VALENT.HADN. *Quaest.*

Valentinus Hadnagy: Quaestio. In: Sarbak, Miracula, 19-20.

Varjú, *Legendae*

Legendae Sancti Regis Stephani. Szent István király legendái. A legrégebb kézirat alapján az Ernst-kodex hasonmásával közrebocsájtotta, fordította és magyarázta Varjú Elemér. Budapest 1928.

Végh, *Buda*

Végh András: Buda város középkori helyrajza II. (Monvmenta Historica Bvdapestinensia XVI.) Budapest 2008.

Veszpr.okl. I-II.

Gutheil Jen : Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárakból (1002-1523). Kiadásra el készítette Kredics László. (A Veszprémi Egyházmegye Múltjából 18.) Veszprém 2007. - Érszegi Géza - Solymosi László: Veszprém város okmánytára. Pótkötet. Supplementum ad Monumenta Civitatis Veszprimiensis (1000-1526). (A Veszprémi Egyházmegye Múltjából 20.) Veszprém 2010.

Veszprémy, *Lovagvilág*

Veszprémy László: Lovagvilág Magyarországon. Lovagok, keresztesek, hadmérnökök a

középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára). Budapest 2008.

Veszprémy, *Utószó*

Veszprémy László: Utószó. In: Anonymus: A magyarok cselekedetei. Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Anonymus m vét Veszprémy László, Kézai Simon m vét Bollók János fordította. Az utószót és a jegyzeteket Veszprémy László írta. (Millenniumi Magyar Történelem, Források). Budapest 1999, 155-173.

Visegrád 1335.

Visegrád 1335. Ed. by György Rácz. [Visegrád-Piliscsaba-Budapest] 2009.

Vízkelety, *Ismeretlen forrás*

Vízkelety András: ismeretlen forrás Árpádházi szentjeink hagiográfiájához. In: Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról. Az Országos Széchényi Könyvtárban 1986. február 13-14-én rendezett konferencia el adásai. Szerk.: Szelestei N. László. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai, Új sorozat 3.). Budapest 1989, 345-358.

Vízkelety, *Magyar dominikánus*

Vízkelety András: Egy ismeretlen magyar dominikánus írásai a 13. századból. In: A magyar m vel dés és a kereszténység. A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus el adásai, Róma-Nápoly, 1996. szeptember 9-14. II. Szerkesztette Jankovics József, Monok István, Nyerges Judit. Budapest - Szeged 1998, 517-526.

Vízkelety, *Példaképköltés*

Vízkelety András: Példaképköltés és argumentáció a középkori Szent István prédikációkban. In: Szent István és kora. Szerk.: Glatz Ferenc, Kardos József. Budapest 1988, 180-184.

W. Kovács, *Oklevélközl.*

W. Kovács András: Magyar vonatkozású oklevélközlések Romániában. (Erdélyi Tudományos Füzetek 261). Kolozsvár 2009.

W. Kovács-Valentiny, *Wass csl.*

A Wass család cegei levéltára. Valentiny Antal oklevélkivonatait felhasználva bevezet tanulmányokkal és jegyzetekkel közzéteszi W. Kovács András. (Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára 3.) Kolozsvár 2006.

Wb. Georges

Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch. Ausgearbeitet von Karl Ernst Georges. Achte verbesserte und vermehrte Auflage von Heinrich Georges. I-II. Hannover – Leipzig 1913.

Wenzel, *Dóczyak*

Wenzel Gusztáv: Az alsómagyarországi bányavárosok küzdelmei a Nagy-Lúcsei Dóczyakkal, 1494-1548. (Értekezések a Történeti Tudományok Köréb 1 VI,6). Budapest 1876.

Wostry, *Albrecht*

Wostry, Wilhelm: König Albrecht II (1437-1439). (Prager Studien aus dem Gebiete der Geschichtswissenschaft, Hft. XII). Prag 1906.

Zsigm.oklt.

Zsigmondkori Oklevéltár XI. (1424). Közzéteszi Neumann Tibor - C. Tóth Norbert. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok. 49.) Budapest 2009.

Zsoldos, *Eléggé nemes*

Zsoldos Attila: „Eléggé nemes férfiak ...” A kehidai oklevél társadalomtörténeti vonatkozásairól. In: Zalai történeti tanulmányok. Szerk.: Káli Csaba. (Zalai Gy jtemény 42). Zalaegerszeg 1997, 7-19.

Zsoldos, *Kárászi*

Zsoldos Attila: Kárászi Sándor bán és utódai. Észrevételek a narrációk eredetéről és szerepéről. Századok 135 (2001) 385-407.

SVPPLEMENTVM
AD LEXICON LATINITATIS MEDII Aevi HVNGARIAE
A-I

PARS PRIMA

Series vocum, quae nondum in nostro Lexico continentur

A

ablutivus, -a, -um *quo quis potest ablui – lemosó:*

Alia causa est, quod aqua ratione humiditatis sue habet vim ablutivam maiorem, quam alii liquores: *Serm. Quinqu.* 27 (p.71).

abnavigo, -are *navi avehi, navem solvere – elhajózik:*

Philostratus ... scribit ... mercatorem ab eo (sc. Achille) non sine multa pecunia dimissum neque adhuc stadium abnavigantem puelle ululatus audivisse immaniter ab Achille discerpte: BONF. I,1,159. Saraceni audito Germanorum adventu corrassa undique preda in Africam abnavigarunt: BONF. I,10,298; (*locus allatus s.v. 'corrado'*).

abnepos, -otis *m. stricto sensu: nepos nepotis; latiore sensu: proles longinqua – ükunoka v. távoli leszármazott:*

Senatus populusque Venetus ... te divi Ladislai nepotem et alumnum et sanctissimi regis Stephani abnepotem esse acceperunt: BONF. II,5,185. Ipse rex est ... Casimiri regis filius, ... Wladislai Ungarie Polonieque regis nepos, pronepos ... Lithvanie ducis, indomitorum denique Sarmatie principum abnepos: BONF. IV,9,60. Wladislaus iure suo regnum hoc sibi postulabit. Etenim ... Alberti Sigismundique pronepos abneposque: BONF. IV,9,56. Quippe qui Casimiri regis filius, Wladislai Ungarie Polonieque regis nepos, pronepos Wladislai Litvanie ducis, indomitorum denique Sarmacie principum abnepos: *Udis* p.478.

aborsus, -us *m. abortus – vetélés:*

Si quis genuerit filios ultra divitiarum sufficientiam, antequam sentiatur vita, fiat aborsus (*dicit Aristoteles*): Bárczi p.72 (OD 62.A); *cf. ALMA 1995 p.43.*

abripio, -ere *aufferre, rapere – elvesz, elrabol:*

In questionem abrepte mulieres metu tormentorum adacte totam facinoris indignissimi seriem confitentur: BONF. IV,4,67. Qui loculum argenteum ... e templo abripuissent: BONF. V,3,25. Laurentius ... confessus est ... se id unum maxime deliquisse, quod ... se a pessimis hominum perditorum consiliis, quasi quodam fluctu longe a vero equoque abripi passus sit: BONF. V,5,31. Qui cum unum alterumque abreptum subito inspectantibus ceteris obtruncasset, reliquos omnes facile instantis supplicii terrore continuit: BONF. V,5,107.

abrogatio, -onis *f. actus abrogandi, abolitio – eltörlés, megszüntetés:*

Cum Andreas cum Leventa fratre in Ungariam rediit, regnandi cupiditate tractus efflagitantibus Ungaris Christianorum interitum ac fidei sacrosancte abrogationem permisit: BONF. II,3,101. Quare ... pax cum Turcis inita abrogatur et malis ... auspiciis antiquatur, quandoquidem sine auctorum abrogationis exitio numina, quecunque pacis ac fidei iura tuentur, id fieri noluerunt: BONF. III,6,169.

abscessus, -us *m. (abcessus) actus abeundi - távozás:*

Umbra erit non brevior, sed penitus nulla per abcessum mortalitatis. Apo.XXI.: „Mors ultra

non erit”: *Serm.Quinqu.* 145 (p.304).

absintheus, -a, -um (*de vino:*) *absinthio medicatus – ürmös (bor):*

Vasa vini VII. Unum habet defectum 'elewaraz'. Vinum absinteum in parvo vasculo I. Farina in certa quantitate. Fruges siliginis cub. XLVIII.: 1494 *Dl* 26076 fol. 4^f; *cf. Lex.Hung.* p.180; *cf. s.v. 'absinthium'*; Stirling, *Lex.herb.* I p.6-8.

absinthiacus, -a, -um *proprietates absinthii habens - abszint-, ürmös:*

Secundo, quia ipsa (sc. contritio) est quasi confectio amara absinthiatica, de quo Dioscorides dicit, quod confectio facta arte apothecariorum de absinthio cum zucaro valet precipue ad quatuor. Primo epati et interioribus visceribus subvenit. Secundo stomachum confortat *etc.*: PELB.TEM. *Quadr.* XVI,S (p.C,6^v).

absinthio, -are *absinthio medicare – ürömmel elegýt:*

Quatenus nullus vicariorum ... vinum absintiatum, coctum aut quibusvis herbis seu aliis speciebus condiri faceret: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.125 (Rubr. LXXII).

absolutorius, -a, -um *quod absolvit, liberat – felment , mentesít :*

Extunc ... rex de eo sit contentus et ei quietanciam absolutoriam de omnibus prestat: 1491 Katona, *Hist.crit.* XVII p.208.

absterreo, -ere *terrore retinere, deterrere – elrettent, elrémít:*

Demisse barbe intonsique crines ... feroces torvosque aspectus augent tantumque terroris adiiciunt, ut solo obtutu nedum congressu perhumanos hostes absterreant: BONF. I,3,101. Othocarus Rodulphi copias vereri cepit et Ungarica bello multo magis auxilia absterrebant: BONF. II,8,413. Senatui primo placuit absterrendorum aliorum causa ... hanc in Saxones expeditionem suscipi: BONF. II,10,22. Ut uno eodemque tempore sui principis indignum fatum ulcisceretur et hoc severitatis exemplo ceterorum audaciam a diris sceleribus absterret: BONF. II,10,150. Tali exemplo alii perfidia absterri, ceteri omnes passim Ungaro parvere: BONF. II,10,223. Mos ei fuit ... nullam otii potestatem hosti facere, abstertere audacia et perpetuo defatigare bello: BONF. II,10,479. Caput eius Budam mittitur, manus ac pedes absterrendi gratia ad varias Pannonie urbes evecti (*sc. Feliciani*): BONF. II,9,265. Rumor ... increbuit. ... Hac fama Emericus oculo saucius multo gravius angit et absterri, regi consulere, ut ... castra amoveat: BONF. IV,1,34. Ubi in ripa constitere, tormentis primum crepitantibus hostes ab instituto opere amovere occipiunt iisdem quoque machinis illi inhibentes absterrent: BONF. IV,2,248. Rex, ... ut alios a crimine lese maiestatis absterreat, ab archiepiscopo ... facit initium: BONF. IV,3,89. *cf. etiam* II,9,251 II,10,469.

abstersio, -onis *f. actus abstergendí – le- v. eltörlés:*

Et ponit triplicem paciendi utilitatem. Prima est culparum abstersio: *Serm.Quinqu.* 120 (p.254).

abstractus, -a, -um *cogitationi subiecta – elvont:*

Omnes etiam spiritus vitales et substantie abstracte et concrete eorum desolationi et confusione arridere videntur: GEORG.HUNG. p.344.

acansia, -ae *f. (akansia) miles Turcicus levis armaturae – könny fegyverzet török katona, akindzsi:*

Nec caesarea m[aiestas] per se ibit contra nostros Christianos et nostrae religionis homines, nec exercitum suum mittet per terras et dominia regiae m[aiestatis] aut akansias, sive

incursiones vel etiam commeatores, vulgo thetas, sine voluntate et licentia regiae m[aiestatis] mittere vult: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.47.

accelerius *lege ardentius* (ardencius):

Quam meus animus sanitatem meorum parentum vere non diligentius, neque accelerius (*sic. ed., recte orig. [Dl 80907]:* ardencius) audire desiderat, quam vestram: 1448 TSz 1929 p.125.

acceptus, -a, -um (*comp.*) *gratus – kedves*:

Cum nichil in terris sit aut fiat Deo accepcius vel nature humane accommodacius, quam communi patrie universorumque hominum cetui quam optime quamque studiosissime consulere: 1505 *Tudománytár* 1839 (VI) p.65.

acclavatio, -onis *f. actus clavis configendi – odaszegezés*:

Silindria, tignus (*sic*), claviculi ferrei, ferrei tam silindriorum, quam tignum (*sic*) pro acclavatione pertinentes: 1446 Végh., *Buda* p.254 = *Dl* 13972.

accolatus, -us *m. actus habitandi v. vivendi in aliquo loco – lakás, élés vhol.:*

Cornelius Alexander eam gentem coniectura nominis Grecam fuisse affirmat, utpote cui a montium accolatu nomen est inditum: BONF. I,6,186.

accordo, -are *concordare – egyetért*:

Illi quidem nomine suorum principalium modo subsequenti accordassent, contraxissent et fassi fuissent, quod *etc.*: 1510/XVI *Dl* 22013.

accumulatus, -a, -um *coacervatus – halmozott*:

Si quando nos nostramque patriam laudum insigniori virtute accumulatiorem splendidioremque aspicerem: 1514 *Anal.nova* p.38.

accusatorius, -a, -um *qui accusat – vádló*:

Ut nos ... verbis accusatoriis nonnullorum ... aures praeberemus ... creditivas: 1385 *CD Hung.* X/1 p.221.

acerbe *adv. atrociter, dure – ádázul, keményen*:

Iordanis ... Atilam refert ... ad Marcianum imperatorem legatos continuo misisse per eosque acerbissime postulasse, quod *etc.*: BONF. I,7,78.

acerbiuscule *adv. indignanter, irate – haragosan*:

Atila ... hec procerum consilia a defatigatis potius assiduo bello animis, quam e sano iudicio promanare arbitrabatur, quare pusillanimitatis et ignavie acerbiuscule increpuit: BONF. I,6,272.

acervatio, -onis *f. (acervacio) actus aliquid in acervum accumulandi – fölhalmozás*:

Quod regii et nostri homines ... versus meridiem progrediendo pervenissent ad unam metam terream parvo tumore apparentem, ... quam metam evidenti et alciori acervacione renovassent: 1382 *Dreska, Pannonh.* I p.272.

achanzia, -ae *m. miles Turcus levis armaturae (v. forsan manipulus talium militum) --- akindzsi, könny fegyverzet török harcos (v. ilyenek csapata)*:

Unus Turchus ... aufugit de Bosna, qui dicit veraciter exercitus (*ed.: 'így' i.e. sic*) Turchorum valde magnum congregari, nisi adhuc expectant ex curia achanzias, qui debent de supra

venire: 1524 CD Hung.adn. I p.290.

active *adv. gram.: modo activo v. agentis – cselekv n:*

De hiis dicit: Dilectus meus id est Christus, qui dicitur dilectus active et passive, quia diligit et diligitur: *Serm.Quinqu.* 185 (p.380).

activitas, -atis *f. exercitatio – gyakorlás:*

Sicut habentes eterna bona quieverunt activitate desiderandi, ut amplius nichil velint: *Serm.Quinqu.* 17 (p.54).

actualitas, -atis *f. actio v. operatio voluntaria – szándékos cselekvés:*

Et ipse est in plena actualitate et vigore nichil habens admixtum de possibilitate, ideo dicitur vivere perfectissime: *Serm.Quinqu.* 68 (p.149).

adamatus, -a, -um *carus, dilectus – szeretett, kedves:*

Sagaces et honeste providitatis viri, amici nostri adamati: 1436 Mon.Budapest III/2 p.275; cf. 'adamo'.

Adamita, -ae *m. haeresis quaedam eorum, qui se omnes Adam vocaverunt – adamita eretnek:*

Longe superiore absurdior heresis emersit, que Adamitarum dicta est. Piccardus quidam ... sectatores nudos incedere iubebat, appellare se Adam: BONF. III,2,397.

ademptio, -onis *f. actus adimendi – elvétel:*

Procurator ... producit infrascriptos positiones et articulos ... causas idoneas, legales et sufficientes ademptionis ecclesie eiusdem ab eisdem fratribus continentes: 1518 Erdélyi, Register p.35.

adfulguro *vide affulguro*

adhibentia, -ae *f. animadversio --- figyelem:*

O, quam preclara / doctoris instruencia, / o, Sancti Emericis / felicis discipuli / sitit adhibentia: XIV^{ex}. Off.Ger. p.14.

aditio, -onis *f. actus adeundi – odamenés:*

Et primo, ostendit modum adeundi, secundo, terminum adiconis, tercio, finem sive fructum consequentem ex adicione: *Serm.Quinqu.* 190 (p.389).

adiudicatus, -us *m. iudicium, arbitrium – ítélet, döntés:*

Quod ... iuxta adiudicationem ... comitis Stephani ... alia omnia, que in eisdem litteris adiudicatoriis seriatim continentur, perficere et suo modo exequi voluissent (*sc. homines publici*), nichilominus tamen propter absenciam ... notarii regie maiestatis ... preceptis vestre serenitatis operam dare nequivissent, sed adiudicatum eiusdem vestre serenitatis discutere et determinare ... ad vestram curiam regiam transmisissent: 1425 Dreska, Pannonh. II p.177.

adiumentorium, -ii *n. iuvamen, auxilium – segítség:*

Unus alteri sint mutuo adiumentorio (*ed.: 'így' i.e. sic*) pro meliori expeditione: 1521 M.Sion 1866 p.255.

admurmuratio, -onis *f. murmur, actus murmurandi improbens – rosszalló morgás:*

Sigismundus Quinqueecclesiensis sponte questura se abdicavit, quam parum secunda

hominum admurmuratione gesserat: BONF. V,5,87.

2. adoleo, -ere *ad adolescentiam pervenire – felserdül:*

Bohemi ... legatos ... ad cesarem mittendos esse decernunt, qui ipsum exorent, ut, donec Ladislaus adoleat, tutorio nomine regnum accipiat: BONF. III,4,224; *cf. s.v. 'adolesco' et BONF. III,4,216: Quod Ladislaus adolescat Ibid. 231: Quousque Ladislaus adolesceret. Cf. etiam MWb. I,233,29-38.*

adoria, -ae *f. (adorea) praemium victoriae – gy zelmi díj:*

Quod si devictis levis esset adorea cervis, / de bis sex unus non foret iste labor: IAN.PANN. *Eleg. (Ábel) 32,31-32.*

adurgerter *adv. vehementer – hevesebben:*

Tympana cum fistulis multa, quibus equi volucres adurgentius concitantur: BONF. IV,4,29.

advoho, -ere *afferre, adducere – odához, odaszállít:*

Et de talibus animatis simulacris videntur fuisse effigies deorum, quos de Troia Eneas fugiens advexit, qui de loco in locum migrasse feruntur: *Serm. Quinqu. 107 (p.226).*

aequanimis, -e *quod mutuo animo fit – közös szándékú:*

Omnium ... nostrorum ... parili consensu equanimique (*var.: unanimique*) voluntate adhibitis summeque volentibus, debita maturitate prehabita statuimus irrevocabiliter observandum, quatenus *etc.*: GREG.GYÖNGY. *Constit. p.71. (Rubr. IV).*

aeratus, -a, -um *aere v. cupro munitus v. coopertus – rezes:*

Paulatim ... didicit ... / ... / cuspide nunc saevos, gladio nunc hostibus ictus / inferre, illatis aeratam opponere parmam: IAN.PANN. *Paneg. 3,1,126-127.*

aeremantia, -ae *f. species vaticinationis ex aere – jóslási fajta:*

Secunda quidem species superstitionis dicitur aeremantia, id est divinatio facta in aere. OSU.LASKO *Gemma fidei 37,Q; cf. KRUPP: Aeremantia*

aeripes, -dis *paedibus aereis praeditus, velox – „érclábú”, gyors:*

Cum levis aripedem fixit arundo feram: IAN.PANN. *Eleg. 32,46. (p.128).*

aerugo, -inis *m. (erugo) robigo, ferrugo – rozsda:*

Volens thesaurizare in celo thesauros, ubi nec erugo, nec tinea emolliuntur (*cf. Matth. 6,19: neque aerugo, neque tinea demolitur: 1404 PRT II p.614; (locus allatus s.v. 'emollio').*

aestiva, -orum *n. milit.: castra aestiva – nyári szállás:*

Cohortes ... Sigidinum amplum sane atque opulentum oppidum in estiva dimissi sunt: BONF. V,3,22.

aestivaculum, -i *n. conclave aestivale – nyári lak:*

Cum ultra processeris, varie mansiones in excelsam absidem convexe, hybernacula estivaculaque multa, item heliocamini et aurate zete: BONF. IV,7,94; (*locus allatus s.v. 'diaeta, heliocaminus, hibernaculum'.*)

aestivarium, -ii *n. caminus, qui calorem aestivum emittit – kandalló, melegít :*

Triclinia latissima habent abiegnata contabulatione vestita structaque in angulo fornace pro

estivariis utuntur: BONF. IV,5,35.

aetatula, -ae f. *aetas puerilis – gyermekkor:*

Quare non absonum duxi hac saltem aetatula speculorum ac paradigmatum totius humanae vitae ... calcaneum aemulatione quadam ... sequi. BART.PANN. *Gryllus* ded. 2. 5536

affectiono, -are *alicui nimis favere – elfogult:*

Propter probitatem et bonam vitam eorum magis testis dicit se esse affectionatum ad fratres ordinis Sancti Francisci de observantia, quam ad fratres ordinis Sancti Augustini. 1518 Erdélyi, *Register* p.91.

affectivus, -a, -um *quod ad animum sensumque pertinet – érzelmi:*

Calore dileccionis inflammat (*sc. Christi calliditas*) potenciam affectivam, lumine cognicionis illustrat intellectivam, fructu operacionis ornat bonam vitam: *Serm.Quinqu.* 38 (p.90). Sciencia est perfeccio potencie cognitive, virtus autem perfeccio potencie affective: *Serm.Quinqu.* 147 (p.306). Habet enim anima quasi duplicem matricem, in qua concipit, scilicet potenciam intellectivam, in qua concipit semen veritatis per fidem, et affectivam, in qua concipit semen caritatis per amorem: *Serm.Quinqu.* 149 (p.311).

affectualiter *adv. benigne – jószágosan, szerettelien:*

Productus est peccator de terra originaliter, et inclinatus ad terram affectualiter, et reducendus in terram finaliter: *Serm.Quinqu.* 181 (p.374).

affirmitatibus *lege affirmantibus*

Anna ducissa ... pro barone suo tunc, cum ipsa sepulcrum virginis Margarete visitavit, in expeditione existente iurata deposuit affirmitatibus (*recte B le p.43: affirmantibus*) Nicholao preposito Sirimiensi et Ompid bano de Bozna, quod *etc.:* Leg.Marg. 58 (p.708).

afflatus, -us *m. parvus ventus, flatus, aura – fuvallat:*

Regio eorum aprica felici temperie, nullus hic noxius afflatus: BONF. I,1,36; *locus allatus* s.v. 'apricus'. E cuius (*sc. scuti*) aurato cono folia diversis et suis coloribus additis ad imam usque scuti partem veluti <...> aurae afflatu agitata circumfunduntur: 1507/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.70.

afflictim *adv. cum demisso v. afflicto animo – csüggeden:*

Elisabetha, Lodovicus ac Stephanus ... eius (*sc. Caroli regis*) obitum afflictim deplorarunt: BONF. II,10,384. Quem (*sc. Belam regem*) universa Pannonia afflictim deploravit: BONF. II,8,390.

afflictivus, -a, -um (*affliccius*) (*nisi comp. adv. ex 'afflictus'*) *quod affligit – lesújtó:*

Et quoniam dolor iste sic est affliccius, ideo est abiciendus, ut secundum apostolum gaudeamus cum gaudentibus et fleamus cum flentibus, Ro. XII: *Serm.Quinqu.* 112 (p.238). Non enim possunt (*sc. daemones*) ab igne calefieri vel comburi, cum spiritus sint, nec deleri vel immutari, cum sint spiritus intellectus separati nec puniuntur in natura vel intellectu, sed solum in voluntate, in qua peccaverunt, in qua non est aliquod afflictivum, nisi tristitia, ergo ipsa tristitia est maxima penarum. OSU.LASKO *Serm.dom.* XXXVII,D.

affulguro, -are *fulgere, splendere, nitere – (fel)ragyog:*

Cuius olim pueritiam Italia bonarum litterarum rudimentis effinixerit, Lutetia adfulgurantis adolescentiam obstupuerit, provectoris aetatis sapientiam Pannonia singularibus honoribus

auxerit: MAX.TRANS. *Epist.* p.43.

agios *vox Graeca: sanctus – szent:*

Sanctum enim uno modo idem est, quod a terra separatum, scilicet agios in Grecum ab a-, quod est sine, et ge, quod est terra: *Serm.Quinqu.* 104 (p.222).

agminarium, -ii *n. instrumentum quoddam ad missam pontificalem peragendam pertinens – püspöki liturgikus eszköz:*

Franciscus ... episcopus ... ecclesiae Sancti Michaelis archangeli legavit ... omnia ... vasa argentea, illa videlicet, quibus episcopi missarum sollemnia peragendo utuntur, gutturnium cum pelvi, thuribulum, cruces aureas maiorem et minorem, cum pontificali calice, infula, agminario, aspersionario argenteo, ac duobus annulis aureis: 1524 Bunyitay, *Gyulaférvár* p.27 = *Dl 56440 és 108294.*

agniculus, -i *m. parvus agnus - báránka:*

Per hos (sc. simplices) tibi subiicis terrarum rectores, / sic sevos agniculos armas in lictores: VALENT.HADN. *Invoc.* 6,3-4 (p.25).

albico, -are *colore albo splendere – fehérlik:*

Nam tum corporis eius digna proceritas et albicantium crinium compta cesaries ... virgineis sexus essent nuncii. VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.74). In quo (sc. scuto) super albicante campo virgo ad sinistram partem conversa ... capite serto ex albo rubicantibus rosis confecto septa erecte stare ... visitur: 1465/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.53. Conus galee demittit flores non ignobiles interim aureo, interim rubro albicanteque (*mendose* var. Áldásy., *Címereslevelek* II p.81: albicanteque) coloribus contortos et vento quasi confusos: 1518 *Mon.herald.* III p.73.

albo, -are *non plene liquet, forsitan pertinet a habitum vestemque monachorum (?) v. corrigendum ad 'abbati' (?)*:

Virgo quedam honesta et de honestis satis parentibus orta, nomine Elizabeth, penitens circa monasterium Sancti Anthonii in Pest albatum dixit, quod etc.: *Leg.Marg.* 21 (p.694).

album, -i *n. matricula – anyakönyv:*

Tu nomen nostrum in album tui sacri collegii retulisti: 1522 *Anal.nova* p.487; cf. *ALMA 1995* p.52.

alchymia, -ae *f. ars chemica cum superstitionibus commixta – alkímia:*

Iohannes de Transilvania ... per alchymiam et quintam essentiam consumpsit omnem substantiam, conflavit aurum et dissipavit argentum, depauperavit domum valde: XVI^m. Wagner, *Anal.* II p.77.

algens, -tis *gelidus, frigidus – fagyos, hideg:*

Cum in Britannia ... predicaret (sc. *Germanus*), vesaniante frigore cum discipulis in regiam confugit gratum ibi hospitium imploraturus. Quod cum per interpretem a rege impio denegatum impetrare nequiverisset subdivoque in argentissima regione pernoctare cogeretur, ecce subulcus regius advenit: BONF. I,4,251.

alica, -ae *f. species frumenti, ador – tönköly:*

Iapodes ... alica et milio vescuntur, ritu Gallico Illyricoque more ac Thracio armantur: BONF. I,1,312.

alineus *lege alienus*

Me et servitia mea v<est>re d<omina>tioni r<everendissi>me humiliter commendo, que mihi ignoscat, quod hec quoque alineam manu sunt scripta, nondum ex lippitudine oculorum plane confirmato (*sic*): 1526 *Acta Tom.* VIII p.25.

allegorice *adv. per allegoriam, in imagine - allegorikusan, képletes értelemben:*

Sub methafora triplicis rei nominate in verbo presenti scilicet mannatis, ignis et solis, allegorice trium fit expressio persanctarum, scilicet Thome apostoli, apostolici chori, et apostolorum Domini: *Serm.Quinqu.* 7 (p.36). Et sicut allegorice dicuntur ultima etate ultima futura, ita etiam anagogice dicuntur ultima eterna bona: *Serm.Quinqu.* 17 (p.54). Luminare maius, id est Sol, allegorice designat Petrum, quia est princeps apostolorum: *Serm.Quinqu.* 81 (p.175). Una dicitio est et sensum habet multiplicem, quia litteraliter est terrena civitas, moraliter anima, allegorice ecclesia, anagogice patria: *Serm.Quinqu.* 160 (p.336).

allicitivus, -a, -um *incitans, hortatorius – ösztönz :*

Vulneratus est peccator, sanatur vino, pungitur compunctionis et oleo allicitive promissionis: *Serm.Quinqu.* 68 (p.147).

allicium *lege alicuius*

Ut nullus regnicolarum nostrorum ipsos ... ad allicium (*sic ed., recte orig. [DI 71635]: alicuius*) alterius iudicis ... nisi ad presentiam comitis terrestris dicti comitatus possit citare et evocare: 1336 *CD Hung.* VIII/4 p.169.

alligatio, -onis *f. (alligatio) res, quae colligatae sunt – összekötözés, összekötözött dolgok:*

In martirio suo vehemenciam fecit multitudo passionum et amaritudo. Multitudo vero in fasciculo, qui continet multarum rerum alligaciones: *Serm.Quinqu.* 43 (p.99).

altiusculus, -a, -um *non nimium altus – magasabb:*

Referunt ... Amorem ... suum agmen altiuscula fossa valloque premunivisse: BONF. III,6,278. Gravis armature milites vallum prefringunt, altiusculam repente fossam superant: BONF. IV,8,32.

alumen, -inis *n. metallum, quo coria perficiuntur – cserz. anyagként használt ásvány, timsó:*

De una lagena aluminis proprie Alawn dicti ... bonos quatuor grossos (*sc. solvant mercatores*): 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272. Item per tempora precedencia ad parandas cutes emi an Andrys aluminis funtas quatuor: 1481 *Mon.civ.Zagr.* XI p.269; *cf. ALMA 1995 p.54 cum sensu alio.*

alumna, -ae *f. ancilla, serva (in imag.) - szolgálólány (kép.):*

Ianum, inquam, quem vel antiquitas doctrinarum omnium parens et alumna procul dubio suspexisset: 1513 *Teleki-Kovácsnay, IAN.PANN.* II p.253.

aluta, -ae *f. corium alumine confectum in imag.: crumena, locus --- timsóval kikészített b r kép.: erszény:*

Irritare tamen si vult emptoris alutam, / nequitias satis est dicere vando novas: c.1510 *Anal.nova* (Piso) p.408.

amans, -tis *ut adi.: carus, dilectus – kedves, kedvelt:*

Cum ex legatis unus esset regine amantissimus: BONF. III,4,174. Wladislaus occidit ...

suorum amantissimus, omnium morum nobilitate precellens: BONF. III,6,301; cf. *ALMA* 1995 p.54.

amaresco, -ere *amarum fieri – megkeseredik, keser vé válik:*

Sic caro assa, que per ignem conteritur et minor efficitur et amarescit sicut cinis, qui remanet de lignis adustis: *Serm.Quinqu.* 116 (p.246).

amativus, -a, -um *caritatis v. amoris plenus – szeret , szeretetteli:*

Tren. II.: 'Effusum est in terra iecur meum', id est vis amativa cordis. In iecore enim est sedes amoris: *Serm.Quinqu.* 188 (p.383).

amatorius, -a, -um *ad amorem incitans – szerelemre ösztönz :*

Si cantilenas amatorias dixit, ... si incantationes fecit, ut ametur: *Bárczi* p.65 (= OD 39,T).

amatus, -a, -um (*nisi 'ama[n]ciores' legi debet*) *blanditiarum cupiens – szerelmes természet :*

Ffemina dicta est in ... ab ignea vi, ... quia vehementer concupiscit. Amaciores enim femine sunt tam in hominibus quam in animalibus: *Serm.Quinqu.* 88 (p.188).

ambrosius, -a, -um *quod naturam cibi deorum habet – ambrózia-:*

Tunc etiam nostras coepit contingere mensas, / ambrosios large iussus potare liquores (sc. *Franciscus*): IAN.PANN. *Celebr.* 207-208.

amethystinus, -a, -um (*amethystinus*) *violacei coloris – violaszín , ametiszt-:*

Hec arma, videlicet angelum veste auro intexta coloris amethystini succinctum, flavam et calamistratam comam strophio sive sero gemmato pressam ... dandum duximus: *1502 Turul* 1905 p.171; cf. Schwartner, *Introduct.* p.381: amethystinus.

amicabilitas, -atis *f. status v. natura amabilis – barátságosság:*

Nam ad ea, que sunt supererogacionis, non cogimur necessitate precepti, sed inducimur amicabilitate consilii, Augustinus (*ed.: ubi?*): *Serm.Quinqu.* 30 (p.77).

2. amita, -ae *f. soror patris v. matris – nagynéni:*

Cuius sanctitati usque hodie curationis beneficia crebra perhibent testimonia. Beate etiam Elizabeth, amite sue, cuius gloriosa merita tota pene cum gaudio celebrat ecclesia: *Leg.Marg.* 12 (p.689). Dicto velo cum caput regis in periculo mortis existentis diligentia provida Anne ducisse, amite sue fuisset involutum: *Leg.Marg.* 52 (p.706). Rex ... per suffragia sororis virginis Margarite, amite sue omnino esset curatus: *Leg.Marg.* 52 (p.706); *omnes loci allati sunt in editione per coniecturam corrigati, in manuscripto enim legitur 'amice', quod sensui contardicit.*

amixcio *vide admixtio (Serm.Quinqu. 2 [p.27]).*

amlustre, -is *n. gubernaculum navis – hajókormány:*

Quoniam, ut dicit Aristoteles in *Topicis (ed.: ubi?)*: Non pulcher, sed sapiens ponitur ad amplustre, id est regnum, navis, id est ecclesie: *Serm.Quinqu.* 150 (p.313).

amphibologia, -ae *f. (Gr.: μ), sensus incertus vel anceps --- kétértelm ség, bizonytalan jelentés:*

Regina, clandestina (*sic*) sponsalia peragit nichilque rogatus aliud spondere visus est, quam

se connubium pro antistitum procerumque voluntate facturum. Ne mediocris quidem in verbis amphibologia delituit: *Udis* p.457.

amphicircus, -i *m. geom.*: (?) --- *ellipszisz, ovális* (?):

Hec arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum triangulare duobus infectum coloribus, superne videlicet rubro, infra directam scuti diametrum in modum amphicirci, quod significat circulum supra medium plenum, qui nondum orbem totum implevit, residua pars scuti argentea tota candicat, ... eidem ... dedimus: *1517 Turul* 1911 p.110; cf. *DuC I* p.233. s.v. 'amphicircus' et 'amphikyrtos'.

amplexus *vide amplius mendum typographicum certe:*

Ut ... alii eorum exemplo ad virtutis apicem amplexus (*sic etiam editiones aliae: CD Hung. X/2* p.743; *sic et Kukuljevi, Iura regni I* p.172, *manuscripta desiderantur*) et forcius incitentur: *1399 CD Croat. XVIII* p.429.

amplimentum, -i *n. ampliatio, augmentum – gyarapítás, növelés:*

Utilitatibus et profectuum ampliamentis (*sc. civium*) condigna maturitate cupientes intendere: *1423 Zsigm.oklt. X*,1276 (= *Df* 269530).

amplificator, -oris *m. qui semper augmentat, amplificat – gyarapító:*

Quem semper omnibus in rebus habebis tui status, tui honoris eximium certe amplificatorem, quotiens eius studio et opera uti voles: *1471 ItK* 1957 p.54. Ut et regem felicissimum, maximum liberatorem, amplificatorem prestantissimum et orthodoxe fidei propugnatorem clarissimum celebrare queat universa posteritas: *BONF. IV*,10,27.

ampliter (*nisi mendum pro 'ample'*) *copiose - b ségesen:*

Cuius in me clemenciam summam in omnibus rebus meis ampliter sum expertus: *1526 Acta Tom. VIII* p.203.

anaglyphy, -orum *n. () opera celatura praebita – domborm v tárgyak:*

Chrysendeta vero et anaglyphy multa ad novissimum gradum suberant: *BONF. V*,5,75.

anagogice *adv. sensu mystico, per mysticam interpretationem – misztikus értelemben:*

Et sicut allegorice dicuntur ultima etate ultima futura, ita eciam anagogice dicuntur ultima eterna bona: *Serm. Qinqu. 17* (p.54). Una dicio est et sensum habet multiplicem, quia litteraliter est terrena civitas, moraliter anima, allegorice ecclesia, anagogice patria: *Serm. Qinqu. 160* (p.336).

anatheosis, -eos *f. ascensio (S. Mariae) – (Sz. Mária) mennybevétele:*

Item post Virginis Auguste anatheosin die quinto omnes Ungarie principes ... Albam convenere: *BONF. II*,1,375.

anathomicus, -a, -um *qui corpus humanum investigat – az emberrel foglalkozó:*

Creavit enim Deus animalibus caput in superiore parte corporis propter oculos, quemadmodum dicit Philosophus anathomicus (*ed.: quis et ubi? [Aristot. de part. anim. ?]*), ut oculi in illa parte sui essent adinstar speculatoris: *Serm. Qinqu. 81* (p.175).

ancile, -is *n. clipeus, scutum – pajzs:*

Pastori gratiam agit (*sc. rex Attila*), ... haud secus ac si divino quodam munere donatus esset, ensem iuxta divinum, ac Romani ancile servari iubet: *BONF. I*,3,54.

ancillo, -are (*ut ancilla*) *famulari* – (*szolgálólányként*) *szolgál*: Cives ... sic matris honoribus onerosi, quod sibi sit oneri, ancillantes matrem ipsam eorum, ut non vocentur filii libere, [sed, *add. Df 256267*] ancille, simili modo ad unum adunati ... ad curias dominorum canonicorum nequiter declinarunt: *1422 Mon.episc.Zagr.* VI p.69.

angarialis, -e *qui cogit, adigit* – *kényszerít* :

Ideo dominium in homines angariale introductum est iusto Dei iudicio, ut brutalis homo regatur et corrigatur per virtuosum. Ad hec tertio secundum Rich<ardum> simulque Bonaven<turam> super II di<visione> ulti<mo> ar<ticulo> II q<aestione> I. nota quod in presidentia quattuor possunt considerari. Primo *etc.*: PELB.TEM. *Pom.sanct.aest.* LII,E (p.120^r); *cf. etiam* Bartoniek, *Sz.* 1936 p.486-488.

angularitas, -atis *f. curvamen, angulum* – *szeglet*:

Deinde progrediendo descendit (*sc. terminus*) ibi, ubi angulatur rivulus Ganna et in illa angularitate circa eundem rivulum facit metam terream: *1320 CD And.* I p.561; *cf.* Jakoblovics p.728, *AnjOkl.* V,771 = *Dl 56829*; *cf. ALMA 1995 p.55.*

anhelans, -antis *nimis cupidus* – *szenvedélyesen kívánó*:

Amurates ... de ea (*sc. pace*) cum despote agendum esse censet, cuius ob liberorum captivitatem et regni privationem anhelantissimum fore intelligebat (*desideratur*: animus): BONF. III,6,111.

anhelanter *adv. cupide* – *vágyakozva, vágyakozón*:

Beatrix a rege ducitur, qui virginis pulchritudine ac ingenii dexteritate usque adeo cepit estuare, ut nihil anhelantius appetere videretur: BONF. IV,4,59.

animabundus, -a, -um *ardenti animo, fortiter* – *lekesen, merészen*:

Equus est preterea in eadem parte alatus, ... binis prioribus unguis sursum elevatis serpenti animabundus instat: *1518/XIX Áldásy, Címereslevelek* II p.82.

animadvertentia, -ae *f. attentio animi* – *figyelem, megfontolás*:

Quibus omnibus in arcano nostrae regiae claritatis perspicua animadvertentia pensatis, continuatis ad nos, imo auctis indefesse sinceris eorum affectibus, in votis habemus votiveque desideramus eos provehere ad sublimiora: *1408 CD Hung.* X/4 p.685 = *Dl 9470.*

anniculum, -i *n. non plene liquet, forsán mendum pro 'panniculum' i.e. linum (?)* – *pelenka (?)*: Filius parvulus ... facietenus in scapham aque ... cecidit, solis pedibus cum anniculo (*var. D2 omm.*) extra aquam remanente (*sic, recte forsán*: remanentibus, *ut var. D2 docet*). VALENT.HADN. *Mir.* 57 (p.102).

annihilator, -oris *m. (anichilator) eversor, vastator* – *romboló, pusztító*:

Extunc egregius Christoforus Konde de Pokatheleke eodem die et loco iudiciariis facie ad faciem egregium Michaellem Zomor de Pokatheleke dixit fore traditorem, deinde dixit eundem fidefragum fore et anichilatorem nostri comitatus et in vulgari dixit eundem fore 'lombosfarkunak'. Ex adverso prefatus Michael ... negat se fore traditorem, idefragum, anichilatorem nostri comotatus et 'lombosfarkw', sed dixit se fuisse semper et esse fidelem, fide constantem et promotorem potius nostri comitatus, quam anichilatorem iuxta suum posse fuisse: *1509 Dl 46913*; Bónis, *Középkori jogunk* p.231.

anno, -are (adno) *natando aliquid v. aliquem adire – odaúszik:*

Ibi una lembo conducta Ferrariam sole iam ad occasum vergente adnavimus: 1454 Anal.nova p.219.

annuptiatio, -onis f. (annupciacio) *nuptiae – menyegz , esküv :*

Quia ipse tum in redempcionem et recuperacionem certarum hereditatum suarum, ... tum etiam ad desponsacionem et annupciacionem ... puella Clare ... enutricionemque et sustentacionem predictorum fratrum suorum protunc in tenera etate constitutorum ... molendinum suum ... vendidit ... iure perpetuo: 1491 MTT XII p.29.

annutrio, -ire *alere, nutrire, sustentare – nevel, táplál, eltart:*

Quomodo ipse ... fundum suum paternum ... familiari suo per ipsum a tempore tenere sue infancie annutrito et sustentato ... dedit: 1425 Mon.episc.Zagr. VI p.192.

anserinus, -a, -um *ad anserem spectans -- lúd-:*

Filius parvulus ... facietenus in scapham aque ... cecidit, ... tandem a genitrice sua ... mortuus repertus fuisset et extractus, quum ad quantitatem ovi anserini aquam ex eo extorsisset, genitrix ipsius gremio impositum ... ostentans etc.: VALENT.HADN. *Mir.* 57 (p.102).

anserulus, -i m. *anser parvus – kis liba:*

Item reverendissimo domino, Georgio episcopo Quinqueecclesiensi obtulimus mu<ner>alia, videlicet vitulos sex, pullos, pisces 'tok' et anserulos et avena<m> cum uno curro, panes similiter cum curru et unum vas vini continens tinas XVI, quod emimus a magistro Nicolao de Babot flor<enis> XVII d<enariis> XXV: 1521 Df 279560 p.536; cf. Bedy, Gy r p.292.

anses indecl. *vox Germ.: vir bello ortis – h s:*

Barbari victoria elati suos proceres anses id est heroas et semideos exclamabant: BONF. I,2,91.

anteverto, -ere *praecedere, obviam ire, occurrere – megel z, elejét veszi:*

Nos in aedis, ubi merorem gaudio, famem sicietate antevertamus, recipere licebit: BART.PANN. *Gryllus* 116.

anthropos, -u m. () *vox Graeca: homo – ember:*

Quia homo Graece 'antropos' dicitur, id est eversa arbor: Bárczi p.93 (OD 89 [L]).

anticum, -i n. *vestibulum, propatulum – el csarnok:*

Que domus anticum habet et posticum: BONF. IV,5,25; cf. *Wb. Georges* s.v. 'anticus'.

antistichon, -i n. *rhet.: figura per litterarum commutationem effecta – bet cserén alapuló alakzat:*

Zagrabia, ... cum mirabili rerum copia redundet, per antistichon a gazarum scaturitate denominationem obtinuit: BONF. I,1,318; cf. *Keil, Gram.Lat.* V p.194.

antoralis, -is f. (anthoralis) *coniunx, v. contrarium eius i. e. qui moribus uxorum v. coniugum discrepat – hitvestárs, v. éppen az ellenkez je: "anti-feleség":*

Ut in prole ex domino Andrea condam rege Sicilie, germano nostro clare memorie et Iohanna, tunc anthorali eius, relicta pregnante nascitura consolacionem recipere deberemus: 1346 TT 1905 p.7-8.

anxiosus, -a, -um *anxius, trepidus – aggodalmas, nyugtalan:*

Dum dictum regnum nostrum Hungarie per constinuos insultus et crebras invasiones perfidorum crucis Christi persecutorum, utputa Turkorum et aliarum scismaticarum nationum plerumque laccessitum et exinanium, eius incole anxiosi carmina deflerent: *1410 DI 9657*. Quomodo Michael sacerdos ... et Matthias ... Nicolaum ... in dicta possessione ... manibus armatis, et potentiariis invadentes captivassent captumque diris dimembrationibus sauciando manum eiusdem dexteram simul cum tribus digitis manus eius sinistrae amputassent ibique semivivum relinquendo in suae personae grande detrimentum et praeiudicium eiusdem nimis anxiosum: *1416 CD Hung. X/5 p.674 = DI 9657. Cf. Zsigm.oklt. II,7599.*

apage, apagete () *vox Graeca: recede! recedite! – távozz! távozzatok!:*

Is homo monstrum agit. Apage a me procul. BART.PANN. *Gryllus* 128. Apagete a me actutum, carnifices: BART.PANN. *Gryllus* 132. Procul apage, si quid consultum minus providero: BART.PANN. *Vigil.* 2.

aperitio, -onis *f. actus aperiendi – ki- v. megnyitás:*

Sexta (*sc. causa est*), ut effectum baptismi insinualet, qui est apericio ianue celi baptizatis: *Serm. Quinqu.* 28 (p.74).

apiculum, -i *n. ductus litterarum – írás:*

Inde apiculum, quod et pro littera et pro ligamine, quo filateria dependent, et pro filis accipitur: *XV^{ex}. Fil.Közl.* 1966 p.329; *cf.* 'apex'.

apocopo, -are (*Gr.:*) (*caudam animalis sim.*) *abbreviare v. amputare – levág (pl. állat farkát):*

Animal sine cauda deforme est, ut simia, sic homo. Unde: Apocopatus equus perdidit omne decus: *Serm. Quinqu.* 75 (p.162); *cf. DuC I p.313.* Roma misit Ungaris Gentilem, / per quem fecit clerum hic servilem, / iuvenem atque senilem, / neque per annum hunc bissextilem / mentis exstasis iam apocopatur: *c.1308 Planctus cleri* 5,6-10 (p.75).

apophoreta, -orum *n. () donativum – a jándék:*

Neminem enim ... latere arbitror ... orbis imperatores Saturnalia non nisi summo ovamine prosecutos fuisse seque mutuo xeniis ac apophoretis condonasse. BART.PANN. *Vigil.* ded. 3; *cf.* 'apophoreticus'.

apothecalis, -e (*apotekalis*) *'domus a.': ubi medicamenta reponuntur servanturque – patika:*

Quod ... relicta quondam Petri litterati, familiaris nostri in domo nostra apotekali vitam finivisset temporalem: *1439 Mon. Budapest III/2 P.312.*

apparatio, -onis *f. (aparatio) actus apparatu (milites armis sim.) instruendi – felszerelés:*

Ut totis viribus nostris hoc tam oppor<tun>o tempore insurgeremus itaque nobis de modo <...> aparationis exercitus propter premissas necessitates et opportunitatem rei contra dictum Turcum ducendi cogitantibus ire tandem nobis vel de negligentia vel mora per ipsum ... summum pontificem ... imputari posset: *1464 DRH III* p.152.

appellationalis, -e *quod appellationem in se continet – fellebbez :*

Qui exhibuerant nobis certas litteras sententiales et appellationales prudentium virorum, iudicis et iuratorum civium civitatis eiusdem: *1493 Szádeczky, Czéhek II* p.22.

appellative *adv. per appellationem – fellebbezés útján:*

Quarto quis dicitur iudex appellative, et isto modo iudicabuntur omnes sancti et etiam angeli, quia omnes approbabunt sententiam iudicis: *Serm.dom.* I p.62; *cf. superius*: Secundo, quis dicitur iudex delegative, ... Tertio, quis dicitur iudex assessorie *etc.*

appetens, -tis (apetens) *cupidus* – *vágyó*:

Non ambitio regni ... hec est, sed cupido laudis, ... cuius me appententissimum esse non diffiteor: BONF. IV,3,201. Lupum animal voracissimum cibi esse apetentissimum et insatiabilem nemo ignorat: 1520 Áldásy, *Címereslevelek* II p.87 (=Df 260573 et 280500).

appingo, -ere *confingere, ingerere, imponere* – *ráró, ráhárít, ráfog, ráken*:

Id et a multis tibi appingi non is inficias: *c.1510 TT* 1885 p.342.

apprenso *vide* apprehenso

apropero, -are *propere accurrere* – *odasiet*:

Corvinus ... iter pro virili sua properare, creberrimis Sandarobechum ... litteris vexare, quocum adversus Turcum paulo ante fedus percusserat, approperaret, quando iam ipse hostibus appropinquabat: BONF. III,7,67.

apresto, -are (apresto) (*Ital.*: *aprestare*) *adiuvare* – *megsegít*:

Ut qui florenos (*sic, recte orig.*: floreni) essent superflue, super hunc me aprestare velitis pro meis servitiis: *c.1460 Zimmermann, Urkb.* VI p.71 = Df 247281.

apsis, -idis *f.* (absis; *sing.acc.*: absida) () *arcus, fornix, testudo formam dimidii orbis monstrans* – *élkör alakú boltozat, bolthajtás*:

Ante hanc (*sc. bibliothecam*) cubiculum est in absida (*sic*) curvatum, ubi celum universum suspicere licet. ... Cum ultra processeris, varie mansiones in excelsam absidem convexe: BONF. IV,7,93-94. Cum ultra processeris, varie mansiones in excelsam absidem convexe: BONF. IV,7,94. Opus artificiose testudinis ac eminentissime e quadrato lapide inchoatum, quod in convexa absida iam consurgere ceperat ... circum fornicibus obstructum est: BONF. IV,7,112.

aptante *lege* a potestate (GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.141 [Annexus I].)

aqualis, -e *per aquam effecta* – *víz-*:

O, quam validus ignis est caritas, ut per quantumcumque aequalem tribulacionem non possit extinguere: Madas, *Serm.* p.124.

aquatilis, -e *aquaticus, aqua actus* – *vízzel hajtott*:

Item ibidem sunt duo aquatilia molendina simul coniuncta ad curiam de Varda spectancia: 1521 CD Zichy XII p.352; *cf. Glosar* p.185.

aquo, -are *animalia ad aquam ducere bibereque iubere* – *itat*:

Cum omnia gelu constitissent, pabulatum sepe et aquatum ire non licuit: BONF. III,5,380; *cf. etiam vocem* 'aquatus, -us m.' (*quod etiam delendum esse puto*), *cuius locus allatus rectius, quia supinum esse videtur, huc pertinet*: Dum aquatum et lignatum viri peterent: BONF. I,9,13.

arbitra, -ae *f. quae causam disceptat* – *dönt bíró(n)*:

Vigilantiae et Torporis Virtute arbitra certamen (*sc. titulus operis*): BART.PANN. *Vigil.* 5.

archiantistes, -antistitis *m.* (archyantistes) *archiepiscopus – érsek:*

Antefatus reverendus pater, dominus archiantistes (*Dl 7392: archyantistes*) ... ipsos prelatos et barones ... loquelae peritae modulis ... mitigavit: *1388 CD Hung. X/1 422; cf. Zsig.oklt. I,537.*

archiducas, -ae *m. idem ac archidux, magnus dux plurium ducatum – f herceg:*

Receptis vestris perlectis intelleximus omnia. Ideo ad serenissimum principem, dominum archiducam transmittere volumus. ... Caveat Deus, quod dominus archiducas obiret. *1524 CD Hung.adn. I 290; cf. in parte exteriori i.e. inscriptione litterarum: Domini archiducis capitaneo generali.*

archilevita, -ae *m. poet.: archidicaonus – f esperes:*

Gleba sub hac petra Thome iacet archilevite / Christe Iesu tetra quem protege de nece mite: *c.1395 Mon.civ.Zagr. I p.409.*

archipelagus, -i *m. paeninsula – félsziget:*

Item, si vos extra Constantinopolem contra ipsos Venetos galeas de Romania ac archipelago armaretis, possit denique per Ianuenses, qui sunt ad nostra beneplacita et mandata, revera suffragari ab insulis, que ibi sunt: *1412 Finke, Acta I p.398.*

architectura, -ae *f. ut titulus operis: ars aedificandi – építészet:*

Addebat animum Architectura, quam tribus sane mensibus Antonius Bonfinis in Latinam e materna lingua traduxerat: *BONF. III,7,67 et IV,7,124.*

arcualis, -e *ad arcum pertinens – újhoz tartozó:*

Quod ... ipsi mercatores ... de unoquoque curru eorum quibuscumque mercantiis onerato sagittam arcualem, et non plus dare teneantur: *1475 Zimmermann, Urkb. VII p.46 = Df 245000.*

arcuatio, -onis *f. actus in formam partis circuli curvare – ívesre görbítés, ívelés:*

Dicitur enim arcus alio modo ab arcuacione, id est curvacione: *Serm.Quinqu. 63 (p.138).*

arcularium, -ii *n. idem ac flabellum (?) – legyez (?):*

In qua quidem charta forma <scuti cum> campo coloris celestini seu lazurini et eius medio griffonis forma anteriori <...> quasi divisus seu separatis, ore aperto et lingua extensa aparebat <...> pennis pavonis in forma arcularii tenere <...> ... videbatur: *1415 Mon.herald. II p.13.*

arealis, -e (arialis) *de aedificio: in loco tritrandi (vel potius in foro?) surgens – szér n (v. piactéren?) álló épület:*

Quod ipsi ... quandam domum ipsorum arialem in civitate nostra Coloswar in vico pontis ... existentem ... Emerico ... impignorassent: *1523 Mon.Iud. XI p.35.*

arendarie *adv. per locationem – bérletbe adva:*

Item de ... lucris camere ... et quibuscumque offitiales et arendarie vel administrative ... non extraneis ... disponemus: *1437/XVI Wostry, Albrecht p.146. cf. Decr.1439. 6 (= DRH II p.288):* Item de ... lucro camere ... et quibuscumque officiolatibus in arendam vel amministrative ... non extraneis liberam disponendi facultatem habeamus.

aretalogus, -i *m. () parasitus – él sdi:*

Sibi mos fuit ... non subirasci libere loquentibus, deridere iactatores; mimos aretalogosque

plus equo promereri: IV,8,273.

argillarius, -ii *m. operarius, qui muros argilla oblinat – agyagos:*

Item argillariis coquine XXIII den<arii> (*sc. dati sunt*): 1441 DF 282530 fol. 8^r; cf. ALMA 1995 p.58.

argillo, -are *lutare – sárral kiken:*

Item pro straminibus ad parchanum argillandum VII. den<arii> (*sc. dati sunt*): 1441 DF 282530 fol. 7^v; cf. ALMA 1995 p.58.

argute *adv. astute – agyafurtan, ravaszul:*

Ipsa ... aliena dicta sic argute confutabat dictasque sententias improbabat, ut sue quaque sententiae peniteret: BONF. III,9,169.

armabilis, -e *ad arma v. bellum pertinens – hadi-, fegyveres:*

Quod quia in regalibus servitiis, videlicet in exercitiis, torneamentis et aliis quibuslibet armabilibus processibus et expeditionibus regni personas fidelium proprii insignii titulo a diversis consueverunt distinguere: 1332 Turul 1887 p.158.

armata, -ae *f. exercitus v. potius expeditio – hadsereg v. hadjárat:*

Vobis notifico me fuisse cum rege Cipri in quadam armata, quam fecerit in Turkia, ubi capta fuerit quedam civitas amosissima nomine Ytalia, in qua maxima multitudo Saracenorum interiisset: 1361 Engel, Egy magyar lovag p.33 = DI 47959.

arrecta *vide rectus*

Arrecta (*sic ed., DI 71824*: a recta) campi parte rosam eisdem (*sc. insignibus*) et a leva liliis similium colorum conformatas adicimus: 1515 Áldásy, Címereslevelek II p.73.

artelarius, -ii *m. (Ital.: artigliere) tormentarius – tüzér:*

Cesarea m<aies>tas literis suis significavit nobis ... Gallorum exercitum, qui civitatem quandam ab Hispanis antea captam recuperare contendebant, per sue cesaree m<aiesta>tis gentes fuisse artelariis etiam ademptis profligatum: 1522 Acta Tom. VI p.114.

arteria, -ae *f. () vena, qua sanguis ex corde vehitur – üt ér:*

Nam vox sic formatur, quod pulmo attrahit aerem et attractum dirigit ad vocalem arteriam et inde ad guttur et palatum etc.: Bárczi p.69 (= OSV.LASKO, Serm.de sanctis 101,7).

artifice *adv. (nisi supplendum est 'artific<ios>' v. corrigendum 'artificiosa') summa arte – m vészien:*

Ea vero insignia in hunc modum se habent, in quem sunt in capite presentium literarum manu docta et artifice depicta: 1515/XVIII Áldásy, Címereslevelek II p.92.

artulos *vide ortulos*

Artulos (*sic ed., orig. [Df 221098]* 'ortulos' legendum puto, notio autem non plene liquet) eiusdem Clementis cum sale pro eo implevissent: 1418 Zsig.oklt. VI,2529.

ascender *adv. (nisi mendum pro 'ascendentes') ascendendo --- felmenve:*

Exhinc quoque ascender per anteriorem gradum ad eundem plagam unam parvam stubellam penes coquinam domus existentem: 1491 Végh, Buda p.122 = Df 208689.

asella, -ae *f. asina parva – kis szamár:*

Hunc quidam ... scriptor ... Sarracene cuiusdam ... amore correptum fuisse tradit, a qua cum efflagitatum coitum impetrare non potuisset, mox asellam, qua invectus erat, ex indomito libidinis ardore compressit: BONF. I,8,196.

asinarius, -a, -um *ad asinum pertinens, asino vectus –szamár-:*

Mores igitur reproborum, quamvis oculis intuentium placere videantur, tamen propter venenum, quod in affectu latet, quasi mola asinaria seipsos et proximos in foveam desperationis mittunt: GEORG.HUNG. p.346. 7252

asininus, -a, -um *asino similis – szamárra jellemz :*

Frater Thomas ... eundem propter suam patientiam, ut ita dicam asininam, fraterna monitione corripuit *etc.*: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 143 (p.119).

aspecto, -are *aspicere, stupere, admirari – ránéz, ráteking, (meg)bámul:*

Palatinus ... maximam commeatus omnis generis copiam post se advexit. Que in foro longo ordine exposita, cum omnium aliquantum ora aspectantium defixisset, subito ... hospitibus Polonis est distributa: BONF. V,4,31.

asperator, -oris *m. qui aliquid aspernatur – elutasító, megvet :*

Qui vero ex vobis hiis duobus diebus hic non constituitur, sive sit rusticus, sive nobilis, ... tamquam asperator patrie condempnabitur et infidelis estimabitur: 1526 Sz 1981 p.99; (*locus allatus s.v. 'infidelis'*).

asservatio, -onis *f. conservatio, defensio – meg rzés, megvédelmezés:*

Quod (*sic ed.*) agendum sit, informari volumus, et quod sit de asservatione honoris et civitatis libertatis: 1483 Zimmermann, *Urkb.* VII p.340 = *Df* 246384.

assessorie *adv. iuxta sedendo et iudicem adiuvando – ülnökként, ülnök módjára:*

Tertio, quis dicitur iudex assessorie, et sic iudicabunt apostoli et viri perfecti, qui cum domino Ihesu iudice eminentius residebunt, tanquam melius scientes leges et consuetudines regni Dei, quibus sciendis et implendis hic operam dederunt: *Serm.dom.* I p.61; *cf. superius:* Secundo, quis dicitur iudex delegative *etc.*, *locus allatus s.v. 'eminenter'*

assuefactor, -oris *m. qui populum assuetum reddit – rászoktató, tanító:*

Et quo ad hoc dicitur: 'Qui futurus est', scilicet nascendo in mundum. 'Futurus', inquam, Salvatoris precursor. Lu. 1o: 'Precedet ante illum'. Baptismi assuefactor: *Serm.Quinqu.* 77 (p.166).

astipulatio, -onis *f. (adstipulatio) assertio, probatio, actus approbandi v. confirmandi – állítás, elfogadás, meger sítés:*

Quare destitutas ab Unnis Pannonias annos circiter CCC aliorum adstipulatione haud facile reputarim: BONF. I,9,7. Nulla tam vehemens ac firma adstipulatio fieri potuisset, que indissolubili affinitatem hanc vinculo obligasset: *Udis* p.466.

astragalus, -i *m. (Gr.:) cubus – kocka:*

Arcis forma in astragali speciem duplici muro, propugnaculo et fossa munita: BONF. IV,7,116.

astralabium, -ii *n. instrumentum ad astra investiganda aptus – csillagászati eszköz,*

asztrolábium:

Quia dicit Tullius (*ed.: ubi?*) in Rethorica, quod curiositas est nimiam operam impendere magne utilitati, ut si dimissa morali philosophia geometriam legas vel abacum et ignorato psalterio astralabium: *Serm. Quinqu.* 23 (p.65).

astro, -are *non plene liquet, orsan i.q. astra observando – csillagok megfigyelésével:*

Quod credebam astrando comprehendere, longo sulcatu ponti (sic, recte forsitan: portum?) vix inveni: 1507 VALENT.HADN. *Calcul.* p.34.

astula, -ae *f. (haustula) non plene liquet, an huc vel sub formam 'haustula' (quod deminutivum vocis 'hasta' puto) pertinet: tabula lignea (?)v. idem ac assula (?) - fatábla (?), forgács (?):*

In ista ladula, in qua videlicet extraxi unam haustulam de uno angulo, sunt res domini mei: 1411 Zsigm.oklt. III,574.

astulus, -a, -um *callidus, astutus – fortélyos:*

Astuli Tytanis (*sc. Apollinis*) cernunt (*sc. Musae*) me terga sequentem, / diffugiunt omnes inter et antra latent: c.1510 *Anal.nova* (Piso) p.415.

astupeo, -ere *stupere, mirari – (rá)bámul:*

Praeda gravi interea plaustro defertur in urbem, / astupet at pompae Romula turba novae: IAN.PANN. *Eleg.* 32,35-36 (p.128).

atat interi. *age, agite, agendum – nosza, ejha:*

Atat, memini, senem hunc ... aggrediar: BART.PANN. *Gryllus* 25.

atheos, -on (*Gr.:*) *qui Deum esse non credit, impius – istentelen:*

Cum Wladislaum ... Ungarie Boemieque regem falsis multi criminibus sugillant et nunc bigamum, nunc poligamum ac denique prophanum et atheon appellarent. *Udis* p.453.

attractive *adv. attrahendo, vi attrahendi, grate – vonzón:*

In modo passionis Christi ... possunt notari III^{of}. Primo malicia crucifigentis. ... Secundo verecundia patientis, quoniam maledictus erat omnis, qui pendeat in ligno. ... Sed tamen Christus Dominus attractive (*sc. pendeat in cruce*), id est secundum penam, quia paciebatur quidem, sed penam non merebatur: *Serm. Quinqu.* 117 (p.248).

attributio, -onis *f. actus aliquid attribuendi – tulajdonítás:*

Sapientia appellatur (*sc. Christus*) autem sic ratione attributionis, donacionis et manifestacionis, quoniam ipsi attribuitur sapientia et ipse donat et manifestat sapientiam: *Serm. Quinqu.* 115 (p.244). Dicitur enim Filius Dei sapientia ... secundo ratione attributionis. Patri namque attribuitur potentia. Spiritui clemencia, Filio sapientia, ne ex eo, quod Filius est, credatur esse imperfectus in sensu, ut in humanis est: *Serm. Quinqu.* 188 (p.385).

auctio, -onis *f. hasta publica – árverés:*

In auctione Carambum Asie prefectum fortuna posuit, ut variam inconstantemque humane vite condicionem ostendat: BONF. III,6,23. Divina Cesar insignia nostrorum regum preter equum et fas venalia fecit, quin etiam, si tanti apud alios censerentur, iam diu in auctione, in foro Christiane reipublice posuisset: BONF. IV,4,155. Sic aedes cunctas examussim contemplantini, nondum de ea auctio per praetorem propalata est. BART.PANN. *Gryllus* 66.

auctoro, -are *aciem armare, instruere, – sereget felállít, felszerel, fegyverbe szólít:*

Secundum orationem mandatorum litteras ostendit (*sc. orator*) potiorum principum sigillis obsignatas et viatici et auctorandi militis collatam stipem depromit: BONF. III,1,110.

auditrix, -icis *f. quae audit – hallgató(n):*

Dicit enim Chrisostomus (*ed.:ubi?*) super Mattheum, quod commessatrix aut vinolenta nunquam fuit (*sc. S.Maria*), non levis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum auditrix, nunquam super virum erexit oculum, nec infixit aspectum: *Serm.Quinqu.* 57 (p.128).

augurio, -are *vaticinari – jósol:*

Unde vir commotus acriter mulierem auguriantem verberavit: *Bárczi* p.59 (=OQ 8,S).

Augustinensis, -e *socius ordinis fratrum eremitarum Sancti Augustini:*

Testis ... dicit se vidisse fratres Augustinenses in dicto monasterio et in cellis eiusdem monasterii cum suspectis mulieribus et audivit eos cachinnantes: *1518 Erdélyi, Register* p.158.

aulico, -are *vitam quotidianam aulae principis vivere – fejedelmi udvar mindennapi életét éli:* Iis (*sc. libris*) ... inter ambulandum et ... inter aulicandum nacta opportunitate pro maximis utimur deliciis: *1501 Anal.nova* p.452.

aurigo, -are *equos regere – szekeret hajt:*

Contignationes huic insano sumptu destinarat, quibus laquearia aurigantes per ethera planetas continerent erratilesque cursus miro suspectu referrent: BONF. IV,7,101.

auripercussor, -oris *m. aurifaber, qui ex auro monetam cudit (?) – arany(pézn)ver (?):*

Iuvenis Nichus est factus liber ab auripercussore: *1395 Acta Cassov.* p.83.

auritractio, -onis *f. secretio auri –a arnyválasztás:*

Que idem ma<ies>t<a>ti nostre longo tempore maxime in officio cimenti et auritraccionis fecisse perhibetur: *1479 MTT IX* p.72 = *DF 287279*; *locus allatus ex multo posterioris aetatis manuscripto: ALMA 53 (1995) p.61.*

austere *adv. severe – szigorúan:*

Hic autem iustus fuit confessor Dei Benedictus, qui iusticiam in se exercuit austerissime penitendo: *Serm.Quinqu.* 52 (p.115).

aviceptor, -oris *m. venator avium custosque falconum - madarász, solymász:*

Dominica post Inventionis Sancte Crucis aviceptori vulgo 'solmos' dedi d<enarios> X: *1500-1520 Dl 35798*; *cf. etiam Lex.Hung.* p.855 et *Sz 1883* p.545 (*in loco autem per Csánki allato [Dl 26359 = DRH III pp.246-251] vocem invenire non potui*).

aviticalis, -e *avitus, a maioribus traditus, hereditarie susceptus – si, öröklött:*

Quamvis inter ipsos ratione divisionis possessionum et portionum possessionariarum ipsorum aviticalium ubivis existentium ... litis materia mota ... exstiterit: *1416 Horvát, Verb tzi* p.72; *cf. Zsigm.oklt.* V,2352.

avulsio, -onis *f. actus evellendi, extrahendi – kiszakítás, kitépés:*

In cuius ... corpore hoc apparuit miraculum, quod cum quaedam sorores aliquas ibi portiunculas evellendo ex devotione rapere conarentur et ipsa particula vix a corpore divisa et locus avulsionis sanguine recenti rubere videbatur: *Leg.Hel.* 30 (p.714); *vide etiam 'evulsio'.*

B

bacchanalis, -e *ad dies ieiunium quadragesimale praecedentes pertinens – farsangi:*
Quicquid negotiosis diebus plebs ipsa parat, bacchanales absumunt ferie: BONF. IV,5,49.

baldachinum, -i *n.* (baldiquinum, baldigno) (Ital.: baldacco) *pannus pretiosus – értékes szövet:*

Decem paria indumentorum ... altaris Beati Mychaelis archangeli de exameto, purpura et de baldiquino (*CD Hung.* VII/2, 47: baldigno) deaurato cum choopertoria de syndone et manutergiis: *1276 Veszpr.okl.* I p.67 = *DF 200695*; cf. *DuC* I p.533.

ballistarius, -a, -um (balistarius) *ad ballistam pertinens – számszerűhöz tartozó v. való:*
Item thelas balistarias cum doliis III et cistis IIII: *1524 Dl 26331.*

ballistator, -oris *m.* *opifex arcuum - íjgyártó:*

Nos ... consules et iurati cives, ... Martinus carnifex, Barthoss sutor, Paulus ballistator ... notum fore volumus *etc.*: *1459 Schwartzner, De scult.* p.156.

ballistipar, -is *m.* (balistipar) *artifex, qui arcuballistam praeparat – számszerű készít :*

Item circa ballistiparem ad Crapinam miseram sabbato Miklos et eidem ad expensas dedi sol. XVI: *1481 Mon.civ.Zagr.* XI p.265. Domum habitacionis eorundem ... retro in curia totalis domus dicti condam Georgii balistiparis habitam: *1490 Végh, Buda* p.119 = *Df 208830*; cf. *ibid.* p.120: Quintam partem cuiusdam domus dicti condam Georgii balistiparis, patris sui.

balneamen, -inis *n.* (balniamen) *usus aquarum – fürdés:*

Domina Elizabeth super Georgium muratorem LV gs. et II flor. pro censu, pro residuo, videlicet balniamine et aliis, tenentur facere rationem: *1395 Acta Cassov.* p.78.

balneatorius, -a, -um *ad locum, ubi lavatur, pertinens – fürd -:*

Item quamdam clinam seu stubam balneatoriam circa pontem ... contulimus conventui: *1342 CD Hung.* VIII/4 p.584 = *Dl 3478, 3479*; cf. *autem copiam saeculi XVIII: balneariam; cf. 'balneatorium'.*

balneatrix, -icis *f.* *femina balneum possidens – fürd sn v. -né:*

Balneatrix debet iurare Iohanni quondam Ioannis (*sic*) Stal diner pro XXXIX <gs.>: *1396 Acta Cassov.* p.114.

balsamentum, -i *n.* *liquor quidam suave olens - illatos folyadék:*

Scutellas meas argenteas magnas duodecim cum tribus parvis pro balsamentis lego similiter ecclesie prefate ad labores reliquiarum: *1499 Mon.civ.Zagr.* II p.517.

balsamicus, -a, -um *quod ex balsamo est et suave olet – illatos:*

Heu evanuit odor balsamicus per totum mundum difusus: *1476 Kovachich, Scriptores* II p.4.

bandum, -i *vexillum, signum; herald.: fascia – zászló, jelvény; a címertanban: pólya:*

Nobilitatis arma seu insignia ... elargimur videlicet scutum campi aurei, ... in eo unam gruem coloris proprii in uno tantummodo pede stantem, idemque scutum duabus bandis seu tressis nigris a posteriore parte eiusdem gruis et superiore margine usque ad inferiorem quasi per

obliquum transversatum: 1405 Áldásy, *Címereslevelek* I p.5 = *Dl* 64 122; cf. Nyáry, *Heraldika* p.229.

baptillum, -i n. (baptillum) *solea ferrea – patkó:*

Item fabro pro baptillo XXXII denarios: 1424 *Zsigm.oklt.* XI, 1560 (p.621).

barbitos, -i m. (Gr.:) *instrumentum musicum, lyra – lant:*

Utinam fata tulissent, ut exhiberet mihi Euterpe tibias, Poly<hy>m<n>iaque barbiton tradere: MICH.STYR. p.89.

barbula, -ae f. *barba parva – szakáll:*

Monocerotata ... sive unicornum iuba per collum diffusa, unice, sed acuto oblongoque cornu ex fronte porrecto, barba sub malis pauca, <sup>rmissa cauda tortiliter reflexa, unguis instar barbule ac iube auratis, altero pede anteriori, dextro videlicet supra unius scopuli ca<cumine ele> vato etc. ... adiecimus: 1513 *Turul* 1941 p.82.

bascauda, -ae f. *vas ad lavandum idoneum – mosogatóedény:*

Hesternum domicaenio relicto / ... bascaudas cupio comesse tecum: c.1510 *Anal.nova* (Piso) p.409.

bassaeus, -i m. (basseus) *praefectus urbis v. provinciae apud Turcos - török városi v. tartományi kormányzó, basa:*

Post imperatorem apud eam gentem bassei supremum locum tenent et ... imperatoriam potestatem gerunt: BONF. III,5,201; cf. *ibid.* 196, 199, 200, 201, 204, 208, 212, 251, 274, 282, 294, 299. Carambus ... Asiae praefectus et bassei frater, qui inter ceteros apud ipsorum regem principatum fuerat assecutus: BONF. III,5,392. Ut Corvinus et Michael cum duobus basseis ... prelium inirent: BONF. III,6,279. Alii fugatis basseis ... adoriendum Turcorum regem esse censebant: BONF. III,6,284. Maumethes in duo castra exercitum dividit, altera preter Savum, quibus basseus Asiae, altera preter Danubium, quibus ipse preerat, rite locat: BONF. III,8,41; cf. *ibid.* 62, et III,6,278, 280, 297; III,7,115 III,8,100, 102; cf. 'basa'.

basse adv. *voce gravi – mély hangon:*

Ideo mediocriter cantabimus, non nimis alte, nec nimis basse: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.89 (Rubr. XXXIV).

Batrachomyomachia *titulus operis: pugna ranarum cum muribus – békaegérharc:*

Ita tandem mihi persuasi, ut Batrachomyomachiam, hoc est ranarum murumque proelium tuae consultatissime Minervae exhilarandi gratia mitterem. BART.PANN. *Ded.* 2.

beginarius, -a, -um (biguarius) *quod beginarum proprium est – begina-:*

Eam sollicitare ceperunt, ut si non plus, saltem ob gratiam omnium ipsarum relicto ordine et claustro sui (*sic*) clausura salutari cum aliquibus ... facile consentientibus vel alterius ordinis, maxime Cisterciensem vel biguariam apud eas vel cum eis duceret conversationem: *Leg.Marg.* 18 (p.693); cf. *ALMA* 1995 p.63 s.v. 'beginalis'.

begus, -i m. *provinciae 'vilajet' nominatae apud Turcos praefectus duxque exercitus - török tartományi kormányzó és hadtestparancsnok, bég:*

Turcarum imperator ... alteri exercitui ... Mahomet begum, virum rei militaris peritissimum praefecit: 1521 *Epist.procer.* I p.144; cf. *ibid.* p.147: Mittit ad Transsilvaniam duce Mehmet bego bellatorum circiter 100 millia.

bellule *adv. bene, recte, bona cum gratia – józserével:*

Vos ultro e pessulis movete fores, ... hunc admittatis lepidum parasitum, ... bellule admittite tandem: BART.PANN. *Gryllus* 26.

bellulum, -i *n. praelium – csata:*

Cum ... ante dictam hostium invasionem multis implicaremur bellulorum disturbiis: 1494 Áldásy, *Címereslevelek* II p.59.

benedignus, -a, -um (*nisi mendum pro 'bene dignus'*) *aequus – méltányos:*

Quorum petitis exauditione tamquam benedignis favorose annuentes praesentes litteras ... dignum duximus concedendas: 1464 Zimmermann, *Urkb.* VI p.191.

benefactrix, -icis *f. quae beneficia donat – jótev (n):*

Qui evigilans et se totum sanum sentiens de stratu egrotacionis sue surrexit et ad sepulcrum virginis sororis Margarete cum pluribus ... misericordiam gratiamque curacionis acceptam meritis virginis Margarete, sui (*sic, recte:* sue) benefactricis cunctis publice predicavit: *Leg.Marg.* 46 (p.704).

beneplacitus, -us *m. consensio, assensus – egyetértés, helyeslés:*

Causas ... ad octavas festi Beati Iacobi apostoli nunc venturas duximus prorogandas ex beneplacitu et voluntate nostrorum: 1445 SzSzB Szle 2006 p. 335 = *Dl* 13843.

bibosus, -a, -um (*bibbosus*) *ebriosus, vinolentus – iszákos:*

Quod tantum unus bibbosus frater ... habitasset solus in monasterio: 1518 Erdélyi, *Register* p.120.

biduanus, -a, -um *ad duos dies se extendens – két napi v. napos:*

De his columpnis, quo ad sanctam Ceciliam dicitur (*ed.: ubi?*): Biduanis et triduanis ieiuniis orans suam pudiciciam Domino commendabat: *Serm.Quinqu.* 144 (p.299). Lupus ... ut ab ardentissima concupiscentia iuventutis corpus arceret, biduano semper ieiunio id afflixit nullo unquam ientaculo refocillatus, divinis pro cibo rhythmis vesci solitus: BONF. I,4,241.

billio, -onis *f. insectum parvum – apró rovar, muslica:*

Billiones: parve musce: OSU.LASKO *Gemma fidei* S.27.

bimestris, -e *ad duas menses se extendens:*

Prorogate sunt inducie, quorum finis appetebat in bimestre tempus: 1526 *Acta Tom.* VIII p.25. – *Usu subst.:* Quidnam sanctitati vestrae est agendum cum hoc pene puero, animi simplicitate prolapso, astu insidiatorum seducto, dolo ac errore circumvento et vix integro bimestri in eodem ordine versato?: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.561.

binomen, -inis *n. nomen duplex, duo nomina – kett s név:*

Qui minus Magio sales leporque / debent Ausoniae eruditionis? / Ipse, inquam, Magio binomen: 1513 *Anal.nova* p.178.

biremis, -e *species navium, quae duabus remorum seriebus instructa est – kétevez soros hajó:*

Picininus ... / ... trans Athesin sese necopino coniiicit ausu, / Hadriacae medio narent licet amne biremes: IAN.PANN. *Paneg.* 2,975-979. Cum mille biremes / tota relaxatis umbrarent

aequora velis. IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,10-11; *locus allatus* 'ausus, -us m.'

biro, -onis m. (byro) (*Hung.*: bíró) *iudex civitatis – városbíró:*

Quatenus ... cives ... res et bona ipsorum ... inter ambitum huius regni ... ad instanciam circumspecti Kouachbijronis (*sic ed., orig. [Df 244772] autem legendum puto:* Kovach byronis) in civitate Albaregalis conmorantis et aliorum ... arestare seu prohiberi facere non debeatis, nec sitis ausi: 1450 Teleki, *Hunyadiak X* p.267; *cf. etiam editionem alteram:* Zimmermann, *Urkb.* V p.303.

bissenī, -ae, -a adi. numer.: *bis sex – tucat:*

Non iam bissenos Phaebus circumtulit annos: IAN.PANN. *Paneg.* 3, proem. 2,5.

bissextilis, -e intercalaris (annus) – szök (év):

Aliarum ... provinciarum patres in quolibet anno bissextili ad capitulum generale in Ungariam per se vel per fratres discretos et idoneos obedienciam eorum sanctam demandare teneantur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.64.

blepheronis, -is f. () *supercilium – szemöldök:*

Si qui sunt hic, bleferones hirtas avellant, quo spectatius hanc spectent fabulam: BART.PANN. *Gryllus* 6.

blombum *vide* plumbum

Domino waywode in subsidium contra Thurcos quatuor centenarii de blombo dati sunt pro fl. XI. 1521 *HtK* 1914 p.669; *sed cf. ibid.* fol. 3^r: Item due ampule plumbee.

Boeotarcha, -ae m. (*Gr.:*) *procurator summus Boeotorum – bojótiai f tisztvisel :*

Is ... Boeotos otio solutos volens semper in armis continere, quotiens Boeotarcha idest summus eorum magistratus creabatur, admonens dicebat *etc.*: IAN.PANN. *Plut.dicta* p.63; *cf. Zala* p.822.

bolis, -idis f. (*Gr.:*) *instrumentum agrimensorum, quo pendente agri mensurari possunt – a függ ón:*

Sisto de te (*sc. S.Spiritu*) calamum timens naufragari, / nam es altus fluvius, nequis transvadari, / nec submisso (*sic, recte forsan: submissa*) bolide potes estimari: VALENT.HADN. *Invoc.* 8,1-3 (p.25).

bolto, -are (boltho) *concamerare, testudine instruere – (be)boltoz:*

Quod atrium inferius totum bolthabit (*ed.: !*) et in fine illius atrii ... faciet unam cameram: 1526 Végh, *Buda* p.186.

bombacialis, -e *ex bombyce praeparatus, sericeus - selyem:*

Item, de cirotecis corregiatis, videlicet de Zamisch et bombacialibus semper tricesima pars ... debet dari: 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272.

brasiatorius, -a, -um (*nisi ad 'brasiatorium' pertinet*) *ad cervisiam coquendam aptus - sör f zésére szolgáló:*

Idem ... sculteciam ... vendidisset ... Thome ... cum terris arabilibus, cultis et incultis, molendino braseatorio: 1330 *CD And.* II p.468 = *Dl* 2584; *cf. Jakoblovics* p.728; *cf. 'brasiatorium'.*

brevialis, -e 'liber b.': *liber horarum canonicarum, breviarium – breviárium:*

Quod condam frater Nicolaus ... quendam librum breviale (*sic ed.*) ipsius ecclesie ... alienasset: 1450 MKSz 1890 p.52.

brucus v. **-um** -i. m. v. n. *palus – mocsár:*

Exemplum Diogenis (*ed.: quis et ubi?*) de porco, qui libencius vult esse in ceno, quam in pura aqua et constabili de bruco, quem si sepelias in rosis, interiit, si in stercore, reviviscit: *Serm. Quinqu.* 17 (p.54); *cf. etiam MWb.* I pp.1587-1588.

bucentaurus, -i m. *nomen navis rei publicae Venetae – a velenceiek állami hajójának neve:*

Peractis rite sacris postridie bucentauro imposuere ac secundo amne Budam cum maximo comitum classe delabitur: BONF. II,10,387. Bucentaurus quoque ad velificandum Danubium ex ligno constructus: BONF. IV,7,120.

bucula, -ae f. *iuvenca – tinó:*

Pastor quidam, cum suam buculam claudicantem offendisset, ut vulneris inveniret auctorem, demissi cruoris vestigia legit. At, ubi ad sanguinei rivuli fontem pervenit, ubi bucula pascabatur, ... Martis ensem invenit: BONF. I,3,52.

burdo, -onis m. *mulus – öszvér:*

Discantum vero vel in burdone cantare in nostro ordine omnino prohibemus: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.89 (Rubr. XXXIV).

C

cacodaemon, -is m. (μ) *spiritus malignus, unus ex lemuribus – rossz szellem, démon:*

Quod genus mulierum (*sc. magas*), cum perniciosissimum rex ille (*sc. Philimerus*) reputasset, edicto suo in solitudines abegisse (*sc. scribit Priscus*), ne milites venenis inficerent aut eorum robora labefactarent, easque abactas per sylvas aliquamdiu vagatas cacodemonum se amplexibus incestasse hinc peperisse dirum genus hominum: BONF. I,2,183. Omnes e Bohemia cacodemonones huius antistitis potestate procul abigi cogentur: BONF. II,1,18. Ex Ungaris primus omnium Vatha ... se cacodemonibus plane devovit: BONF. II,2,134. Puella, ... cuius mentem cacodemon inceserat, sepulchro eius (*sc. S. Elisabethae*) imposita continuo liberata: BONF. II,8,341.

cadian *indecl. vox Turca: sacerdos et iudex – pap és bíró:*

Hic... addit... missum preterea ad Sophi maximum Turcarum cadian – sic illi sacerdotem appellant –, qui... inducias... confirmaret: 1524 *Acta Tom.* VII p.74.

caelestius, -a, -um *ad caelum i.e. Dei sanctorumque sedem spectans – égi, mennyei:*

In verbis istis propositis ... possumus considerare ... virtutem celestiam id est angelorum congratulancium amiracionem: Vízkelety, *Magyar dominikánus* p.524.

caesor, -oris m. *qui ligna caedit – (fa)vágó:*

Qualiter com<ites et camerarii camerarum sa>lium nostrorum Transsilvanensium ipsorumque officiales singulis annis per cesores lignorum robora et ligna in silvis ipsorum <capitularium sine aliq>ua recompensa succidi facerent: 1498 *TT* 1907 p.442.

calamistro, -are *calamistro ornare – süit vassal ondolál:*

Hec arma, videlicet angelum veste auro intexta coloris amethystini succinctum, flavam et calamistratam comam strophio sive sero gemmato pressam ... dandum duximus: *1502 Turul* 1905 p.171; *cf. MWb. II p.50.*

calcaneus, -i *m. calx – sarok:*

Quare non absonum duxi hac saltem aetatula speculorum ac paradigmatum totius humanae vitae, ut hoc comicorum calcaneum aemulatione quadam ... sequi: BART.PANN. *Gryllus* ded. 2.

calcariator, -oris *m. (calcarator, calcator) calcarifex, faber calcaria conficiens – sarkantyúm ves:*

Debet iurare ... Ditracus Beygel super calcaratorem XXVIII gs.: 1396 Acta Cassov. p.114. Quendam domum suam lapideam in dicto castro, in platea Beati Georgii martiris directe penes portam Iudeorum in acie in contigua vicinitate domus providi viri, Andree calcariatoris sitam et habitam: *1454 Végh., Buda* (p.91); *cf. 1457 Ibid.* 294 (p.91): quendam domum suam lapideam in nostri medio in platea Beati Georgii martiris a parte meridionali penes portam Iudeorum in vicinitate unius parvi loci fundi curie acialis iam ex novo muro circumventi ab una et domus Andree calcatoris ab altera partibus sitam et habitam.

calculator, -oris *m. contrascriptor rationis – számvizsgáló:*

Canonicis in sacristia capitulariter congregatis et de danda ratione magistri Valentini Buda de proventibus Beate Marie Virginis per eum tempore divisoratus sui administratis tractantibus et colloquentibus dederunt eidem calculatores et rationatores dominos Iohannem ... et magistrum Petrum: *1516 Reg.Strig.* p.115.

calendatio *lege calculatio*

Ut ipse calendacionis (*orig.[Df 245341]:* tempore calculacionis) praesensit (*sic, recte orig.:* presens sit), hoc libenter admisi: *1477 Zimmermann, Urkb.* VII p.135.

calibeus, -a, -um *ferreus, ex chalybe factus – vas-, acél:*

Res infrascripte excepte sunt de domo thavernica regia Bude ... ex ladula parva ferrea sive calibea: unum iocale sive monile aureum continens unum lapidem ballassum pulchrum cum tribus magnis unionibus oblongis, ... unus balassius auro inclusus, quinque saphiri *etc.:* *1521 Fons* 2005 p.441.

calipha, -ae *m. princeps Aegyptiorum – egyiptomi uralkodó, kalifa:*

Hic superatis Egyptiis et calipha rege interempto diem obiit: BONF. II,5,200.

calo, -onis *m. famulus, servus, puer – inas, szolgál:*

Neque vos gregariorum numerus plane deterreat, quando servos, calones, lixas et agreste quodque vilissimum genus hominum in legionum supplementa sumpserunt: BONF. I,4,138. Magna sagittariorum manus ... hostilia castra per noctem lustrans venenatis spiculis infestabat, quin et calones, lixas ac servos iniecto inter tentoria laqueo captos plerumque trahebat: BONF. II,2,254; *cf. ALMA* 1995 p.67.

calodaemon, -onis *m. (μ) spiritus benivolus; hic: patronus divus – jó szellem; itt: véd szent:*

Deus ... preterea non modo curandis variis rerum generibus diversas angelorum prefecturas imposuit et suum cuique homini calodemonia dedit, verum etiam, ut res humane rite

gererentur, gentibus terrarum principes delegavit: BONF. *praef.* 6.

cameleon, -ontis *m. animal quoddam colorem varians – színét váltó állat, kaméleon:*

Ut si rex tonderetur propter infirmitatem, alii tonduntur cum eo propter adulacionem, similes animali cameleonti, de quo dicit Solinus (*cf. Sol. 40,23*), quod color eius est varius *etc.*: *Serm. Quinqu.* 105 (p.224); *cf. etiam Békefi. Pécs* p.102.

caminosus, -a, -um *cum camino instructus – kéményes:*

Item dominus Mathias Gereb fecit in eodem stubam unam <...> domum unam caminosam insimul convexas de ligno fieri: *1480-1500 DI 26235 fol. 5^r.*

campestrus, -a, -um *qui in campo, planitie est, ubi arbores non sunt – mez s, mezei:*

Quod ipsi quendam ipsorum liberam villam Totfalw appellatam in pertinentiis dicti Haczk habitam ... in loco campestro et stercto (*sic ed., orig. [Df 248914]: stricto*) haberent situatam et aquis et silvis plurimum carentem: *1417 Zsigm.oklt. VI,951.*

cancellarium, -ii *n. (nisi mendum pro 'cellarium'; ex 'celo, -are' [?]) locus ubi quis celari potest – relytekhely:*

Comprehendit ... ex eorumdem haeticorum ultronea fassione alios in silvis, alios in cancellariis, alios vero molendinis, nonnullos vero in speluncis et cavernis montium et terrarum divina profanasse. *1436 CD Hung. X/7 812; cf. Demény p.62.*

cancellum, -i *n. clatri – rács:*

In cuius quidem turris a parte inferiori in sui ac pretacte civitatis introitu[s] porta alba cum cancellis crocei coloris, ... in supereminenti vero summitate cuiuslibet turris ... duo globi rotundi aurei ... evidenter apparent: *1436 Turul 1901 p.137.* Quaedam inclusa divinitus inspirata fratrem ... ad cancellum habitaculi accersivi it: GREG.GYÖNGY. *Vitae* p.191. Cum per cancellum inspicio: BART.PANN. *Gryllus* 56.

candeo, -ere *splendere – ragyog:*

Umbilicos etiam longissimae paginae laus repentino etsi pede pertractata fratrum reliquorum, quibus cades, exposceret: BART.PANN. *Gryllus* ded. 10.

candidatus, -i *m. sectator haeresis cuiusdam albam vestem gestantium – fehér ruhás eretnek:*

Dealbatorum peregrinatio ... ad extremas usque Italie oras progressa universos tunc populos ad sumendum candidatorum habitum ... concitavit: BONF. III,2,275. Tantam ea tempestate religionem populos incessisse aiunt, ut, qui candidatus non prodiret, ab humanitate ... destitutus esse videretur: BONF. III,2,277. His miraculum adiecit eo ... die ... ad portam ... visum esse iuvenum (*sic*) candidatum equoinsidentem ... discursare: BONF. III,6,80.

canibarbitius, -a, -um *qui barbam albam canamve habet – fehér vagy sz. szakállú:*

Senes, quos comoedus ... inducet, Athenienses sunt patricii non ignobiles ambo, philosophus hic canibarbitius est insignis: BART.PANN. *Gryllus* 8.

cantatrix, -icis *f. 1 gener.: quae oblectationis causa hilariter saepe cantat – nótázós, mulatós; 2 monialis, quae dignitatem v. officium cantus docendi gerit in monasterio - énekl szerzetesn , kántor:*

1 Dicit enim Chrisostomus super Mattheum (ed.: ubi?), quod commessatrix aut vinolenta nunquam fuit, non levis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum auditrix, nunquam super virum erexit oculum, nec infixit aspectum: *Serm. Quinqu.* 57 (p.128). **2** Concessiomus

litteras ... Ara priorissa, Iudith cantatrice, Clara custode monasterii nostri existentibus: 1317/1318 *Veszpr.okl.* II p.190.

canthuale, -is *n. vox incertae originis: alumen – timsó:*

De ... Petro carnifice emeram septem canthuale vulgo 'themso': c.1460 Zimmermann, *Urkb.* VI p.71.

canticinium *vide* conticinium [2]/1

Quod iam erat secunda pars noctis, que vulgariter canticinium dicitur, hoc est hora nona vel quasi: 1508 *M.Sion* 1866 p.457; *cf. DuC II p.105 et MWb. II p.1712.*

capitetenus *adv. usque ad caput – egészen a fejéig:*

Scutum ... in colore coelestino, simulacrum virginis mediae, capitetenus complectentem dimidietatem, tamen ex aurea corona margaritis distincta quasi exeuntem (*sc. donat rex*): 1511/XVII Áldásy, *Címereslevelek* II p.72.

caprea, -ae *f. gazella v. z*

'Duo ubera parva sicut duo hinnuli capree gemelli' (*cf. Cant. 4,5-6*). ... Ordine primo, commendat in eis (*sc. apostolis*) sanctam doctrinam per hoc, quod dicit ipsos esse ubera ecclesie. Secundo, honestam vitam per hoc, quod comparat eos hinnulis capree: *Serm. Quinqu.* 66 (p.142). In palustri regione cervos et apros, contra in campestri capreas et onagros habent (*sc. Scythae*): BONF. I,1,197.

capreola, -ae *f. (capriola) capra – kecske:*

Cum oves aliquae aut capriole tempore paschali ... per ipsos villanos ... huc ad forum causa venditionis introducuntur: 1481 *Budai mézszárosok* p.359; *cf. etiam 'capreolus'*.

carminatio, -onis *f. divinatio, fascinatio – b völs, igézés:*

Multi gaudent ... quidam in superbo ornatu, quidam in superstitionibus et carminationibus, alii in epulationibus: *Bárczi* p.64 (OS 10 c.6).

carneolus, -i *m. (corneolus) gemma quaedam pretiosa rubei coloris – karneol:*

Habet etiam de retro in se duos lapides, unum videlicet corneolum (*sic ed.*) et alium tamquam saphirum: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.398.

carnisprivinalis, -e *quod tempore v. die Carnisprivii fit - húshagyó:*

Item feria tertia carnisprivinali pro Matheycz curiali Chasmensi ad mittendum pro piscibus domino reverendissimo circa quadragesimam ... dedi sol. X: 1481 *Mon.civ.Zagr.* XI p.258.

carpus, -i *m. idem ac carpo - ponty:*

Subiacent horti ... oblonaque piscina, ubi lupos carposque saginant ac cetera tale genus: BONF. IV,5,68.

carthesium, -ii *n. labrum, patera – csésze:*

Item Ambrosio de Varda, fratri suo legavit vestem rubram sericeam, ... carthesium unum vulgo 'cheze', cantharum unum parvum argenteum, ... rocheta, bireta, ephippia de veluto nigro, cui et frenum fiat simile, et breviarium: 1524 *Bunyitay, Gyulafehérvár* p.30 = *DI 89199*; *cf. Lex.Hung.* p.126, s.v. 'csésze'.

caryota, -ae *f. idem ac caryotis, dactylus – datolya:*

Hec vir ille mantcabatur, qui tanta vite austeritate utebatur, ut preter cilicium et loricam ferream pro interiore tunica nullum aliud noverit indumentum, pane dumtaxat et caryotis aquaque contentus quadragesimale ieiunium radicibus dumtaxat herbarum transigere solitus: BONF. I,8,48.

cassator, -oris *m. qui arcam pecuniae asservandae i.e. cassam custodit, arcae pecuniariae praepositus – pénztáros:*

Quomodo vos in honorabilem virum, dominum Stephanum, cassatorem et exactorem mediorum fructuum beneficiorum ecclesiasticorum ... manus vestras ... mictere ... non erubuistis: 1398 *CD Croat.* XVIII p.357; cf. *DuC* II p.205, *MWb.* III p.246 s.v. 'capsalis, capsarius'; cf. *LLMAeH* II p.26 s.v. 'campsio, campsor'.

cassita, -ae *f. alauda cristata – pacsirta:*

In planicie autem scuti est manus complicans tres culmos triticeos maturos, suis aristis conspicuos, quibus insidere conspicitur cassita avicula, alis expansis: 1525/1527 Áldásy, *Címereslevelek* I p.33.

caste *adv. honeste, continenter – tisztán, önmegtartóztatóan:*

Qui eos ante omnia doceat pure et discrete et frequenter confiteri, caste et sine proprio vivere: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.114-115 (Rubr. LXIII).

castificatio, -onis *f. (castificacio) natura immaculata – szepl tlenség:*

Augustinus in sermone (*ed.: ubi?*): Sicut post partum glorificata Marie castificatio, ita post baptismum aque conprobata est purificacio, non quod pene maiori munere, quam maxima unda ditata est: *Serm. Quinqu.* 26 (p.70).

catipanus, -i *m. praefectus iustitiae v. magistratus in Italia – itáliai hivatalvisel :*

Cui (*sc. civitati*) nisi ab Urseolo duce Veneto et Gregorio catipano, quod magistratus imperialis nomen est, fuisset tumultuaria classe subventum *etc.*: BONF. II,2,407; cf. *ibid.* 410: Drogo frater ... a catipano ab imperatore misso paulo post eiicitur; cf. *etiam DuC* II p.220.

caupona, -ae *f. taberna vinaria – kocsmá:*

Cauponam domi facere nulli vitio datur, quin et ille prepotens et patricius habetur, qui eam domi semper retinere potest, quando ager est in bibula et frequenti gente vini feracissimus: BONF. IV,5,48.

cauponista, -ae *m. qui in taberna potum administrat – kocsmáros:*

Quedam (*sic ed.*) cauponista debet iurare Stephano pro IIII flor<is>: 1396 *Acta Cassov.* p.99.

cautiono, -are *cautionem v. securitatem praebet – szavatol, biztosítékkal lát el:*

Praemissorum igitur ob valetudinem nostrae recognitionis ratum ob vigorem commisimus nostri sigilli maiori caractere pendenti in massula impresso caucionare: 1459 Schwartner, *De scult.* p.158.

celatio, -onis *f. actus aliquid abscondendi v. abdendi – elrejtés, rejtegetés:*

Aliqua nominatim duximus exprimenda (*sc. vitia*), que sunt: ... lapsus carnis, preter somnialem illusionem, quovis vocabulo censeantur, ... denudacio confessionis, percussio ex animo facta, ... collate rei celacio, quantumcunque parve: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.105 (Rubr. LVII).

celsitas, -atis f. (*nisi mendum pro 'celsitudo'*) *maiestas – felség:*

Regiae celsitati et vobis grates infinitas reservamus: 1464 Zimmermann, *Urkb.* VI p.189.

censuo, -are *pretium conductionis solvere - bért fizet:*

Quod dictus Iohannes Hamcs et ... uxor eius ... de predicto molendino singulis annis ... singulos triginta duos denarios ... dare, servire, censuare et solvere teneantur: 1475 *M.Sion* 1866 p.544.

centaurus, -i m. *animal fabulosus, quod aput humanum habet – kentaur:*

Ad arma tua paterna ... hominem medium arcumque extensum cum sagitta fere vibrata tenentem, centaurum in forma equi media homini ipsi medio umbilicotenus insertum et adiunctum ... duximus addendum et adiciendum: 1522 *Mon.herald.* III p.78.

centies (cencies) num.: *centena vice – százszor:*

Quonam pacto Veneti in gerendis rebus prudentissimi centies mille aureum pro emenda a Ladislao, quam vendere non poterat, Dalmatia erogassent etc.: BONF. III,2,256. Proinde maxima Corvino iactura eo die illata, quin plus quam centies mille nummum aureum amisit: BONF. IV,9,163. Wladislaus Maximiliano centies mille nummum aureum penderet: BONF. V,2,75. Bis cencies mille nummum aureum pro dote regina promisit, ter cencies regno sponte remisit: *Udis* p.456.

centumviralis, -e *quod ad consilium centum virorum pertinet – a százak tanácsát illet :*

Canesii quot hebdomadibus inter se concilium habebant, cum centum essent, centumviralis hasta videbatur. Ex his non multo post edictum promulgatur, ut ex pagis quibusdam mulieres cum pueris eque ac viri ad statutum diem ad centumvirale tribunal convenirent legitimaque munera conferrent: BONF. II,8,302-3. Ut Marte potius, quam centumvirali iudicio litem dirimeret (*sc. Carolus rex*): BONF. III,1,34. Palatinus ... orat, ut obsidione Villaci soluta et conventu Bude indicto causam eius agi centumvirali iudicio patiari: BONF. V,4,148.

centuria, -ae f. *milit.: manus v. turma centum militum – század:*

Consulibus senatuique placuit castellum in monte situm oppugnare, ... ubi Sigismundum quattuor militum centurias presidio reliquisse noverant: BONF. III,3,9. Dux ... se in Turcorum societatem asseruit, multas ex his equitum turmas centuriasque peditum introduxit: BONF. III,3,127.

centuriatus, -a, -um *pertinet ad antiquitatem: 'comitia c.': species conciliorum populi Romani – római népgy lés:*

Mox Publius Valerius claruit, quando hoc adiutore Brutus ex urbe reges exegit et, cum se Collatinus consulatu abdicasset, collega hic Bruti centuriatis comitiis creatus est: BONF. III,9,214.

cepe, -is n. *idem ac cepa – hagyma:*

Item cepe rubeum cum una cyztha media: 1480-1500 *DI* 26235 fol. 2^v.

cepula, -ae f. (cibula) *species cepae rubei coloris – vöröshagyma:*

Cibula 'vereshagyma' emi: 1519 *Lex.Hung.* p.1106 = *DI* 26204.

certioratio, -onis f. *actus aliquid v. aliquem certiozem faciendi – meger sítás, biztosítás:*

Quod certum est, certioratione non indiget: 1240 *Reg.duc.* p.30; cf. Friedberg II p.1123: „qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

ceteninum, -i *n.* *pannus sericeus – selyemszövet:*

Item due alie cappe corales de athlaz sive cetenino flavei coloris: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.196; *cf. Lex.Lat.Iugosl. I p.209.*

chamalatus, -i *m.* (*Fr.:* camelot) *species textilis – szövetfajta:*

Item alia casula rubea de chamalato habens crucem a retro per longum: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.195; *cf. inferius:* de chamaletto flaveo; *cf. etiam Lex.Lat.Iugosl. I p. 212.*

charagma, -tis *n.* (karagma) (*Gr.:* μ) *signum v. nota nummaria v. nummus ipse – bélyeg, jel, rajzolat, veret v. érme:*

Quod ... abbatissa ... et conventus ... exhiberi fecerunt nobis ... privilegium ... regis ... Colomani scriptum Grecis litteris et Latinis, magno sigillo cereo per medium quarte (*lege:* charte) perforato, regiam ymaginem in karagmate gestientem consignato (*sic orig. [DI 1444, recte autem:* consignatum): 1296 *Veszpr.okl. II p.171-172; cf. etiam alteram editionem particularem: Dipl.Hung.ant. I p.368-369.*

chartaeus, -a, -um (charteus) *quod materiae ex pannulis confectae est – papír-, papírból való:*

Nemo queat genio carmina digna tuo. / Chrysea dent alii interea, nos chartea tantum, / quae tibi cum placeant, iam meliora damus: 1512 *Anal.nova p.215.*

chartularius, -ii *m.* (cartularius) *magistratus in curia Byzantina – bizánci udvari tisztvisel : (Ut cognomen:) Iustinianus ... Narsetem Cartularium cognomento dictum patricium creatat: BONF. I,7,253.%DuC*

chelydrus, -i *m.* () *serpens, hydra – vizikígyó:*

Tum senis annosi faciem mentita severam / pro taxo baculum retinens, exanguibus atras / rugis secta genas, canis mutata chelydrus, / talibus obscaenum dictis instigat alumnum. *IAN.PANN. Paneg. 3,3,126-129.*

cherronesus, -i *m.* () *paeninsula – félsziget:*

Ibi quoque Tychoni cherronesus et peninsula est, quam optima piscium copia celique benignitas nimis fortunatam et longe fortunatiorem celeberrimum templum ab Andrea rege conditum effecit: *BONF. I,1,360.*

chiliarcha, -ae *m.* *idem ac chiliarchus: tribunus militum – ezredes:*

Prefecti provinciarum, tribuni militum et legati legionum, centuriones et chiliarche ... regem anteibant: *BONF. IV,10,71.*

chilias, -dis *v. -dos* *f.* (cilias) *numerus mille – ezer, ezres szám:*

Stephanus rex ... episcopales sedes ... sicut bonis et possessionibus ditavit magnificis, sic privilegiis et libertatibus sublimioribus condonavit, ipsarum dyoceses et provincias metis et terminis cercioribus limitando tranquillitate (*sic ed.*) illarum providens in posterum et quieti, que scriptis et privilegiis commendanda a memoria filiorum pro patribus exurgencium evi inciliadas (*sic ed., recte:* in ciliadas) prolabantis vetustate collapsa deficerent, nisi testimonio iuris certi novis redacta scripturis subsistenciam contrahant et vigorem: *s.1235, XIV^{med.}/1404 Koller, Quinqu. II p.87; cf. copiam anni 1404: Df 280274 ac Reg.Arp. 544.*

chimaera, -ae *f.* (μ) *animal fabulosus, draco ignivomus – t zokádó sárkány:*

Heus tu, quid stertis? Tu, inquam, tibi dico, homine an monstruosa chimera!: BART.PANN. *Vigil.* 4.

chirurgizo, -are (cirurgizo) *chirurgiam i.e. medicinam exercere – orvosol:*

Cirurgia est feramentorum incisio. Ffarmacia est medicamentorum curacio. Sancti ergo predicatorum dietant per precepta et prohibiciones, quasi hoc comedas, scilicet olera et legumina, hoc non, scilicet carnes et piguia. Ro. XIII.: Qui infirmus est, scilicet in peccatis, olus manducet, Glosa: utatur aridis cibis. Cirurgizant per flagella et correcciones, quia Ierusalem per flagellum eruditur, Ier.VI: *Serm.Quinqu.* 129 (p.273).

chordipar, -i *m. faber chordas conficiens - kötélgyártó:*

Item eodem die cuidam Petro cordipari pro faciendis quibusdam duabus magnis cordis de canapo ... dedi sol. IcXX: *1482 Mon.civ.Zagr.* XI p.282.

chorizatio, -onis *f. (coryzatio) saltatio sollemnis – táncmulatság:*

Quia hic in die saltem faciunt exclamationes et ludibria, de nocte autem coryzationes multas. Hic autem sunt omnes divisi in semetipsis, curam autem ad regni defensionem nullam habere volunt: *1524 Dl 82630 et Dl 82630; cf. Kubinyi: Királyi udvar p.311.*

Christianicus, -a, -um *qui cultorum Christi est – keresztény:*

Ob huius memoriam annuatim omnes nationes Christianice gentis ... illuc conveniunt. GABR.PECHW. fol. XII^v.

chryseus, -a, -um () *ex auro praeparatus – aranyból készült, aranyból való, arany-:*

Nemo queat genio carmina digna tuo. / Chrysea dent alii interea, nos chartea tantum, / quae tibi cum placeant, iam meliora damus: *1512 Anal.nova* p.215.

cibator, -oris *m. qui cibum porriget – élelmez :*

Quo et nos meritis ipsius perducatur cibator et potator animarum, Iesus Christus: *Serm.Quinqu.* 18 (p.57).

ciboriacus, -a, -um *ad formam ciborii factus – cibórium alakú:*

Item opus ciboriacum de argento sollempne volo dari ecclesie Quinqueecclesiensi: *1348 Veszpr. okl.* I p.131.

cibula *vide cepula*

ciffo, -are *numero v. signo signare – számmal v. jellel megjelöl:*

Illa autem verba 'se intromittere' in nona linea descendendo post verbum 'hac vice', similiter verbum 'fratrum', ... quia in ipsis predictus scriptor erraverat, in marginibus per eundem scribi feci manuque propria cifravi: *1382 Sütt , Anjou II* p.8.

cimerium, -ii *n. insignia et arma – címer:*

Item una casula de veluto albo figurato, ... cum cruce retro, aurifrisata cum ymaginibus Dei patris, Beate Virginis, cimera (*sic*) et armis regis Ludovici et ab ante cum alio cimero regis Lodovici et armis eius in longitudinem ... pro anima domine Marie regine per ... Iohannem episcopum de Scepus procurata: *1421-1425 Mon.episc.Zagr.* VI p.195; *cf. 1433 ibid.* p.399; *cf. etiam Lex.Hung.* p.106 *et TESz* I p.437-438.

cineresco, -ere *in pulverem resolvi, cinerem fieri – porrá válik, elhamvad:*

Quia ex parte carnis cinerescit homo. Unde dictum est (*ed.: ubi?*) intuitum mortis, qua cinerescit homo: *Serm.Quinqu.* 14 (p.49).

cipellus, -i *m. calceus – cip :*

Cherpenew mazas II. Cipelli II. Speculum magnum I. Imago Beate Anne de alabastro I: 1494 *DI* 26076. fol. 2^v; *cf. ALMA* 1995 p.71.

circumerigo, -ere *facere, ut aliquis circum aliquid stet – körbevesz, körben emel:*

Quare ad artem astutiamque suam se quotidie revocare, excogitare, quecunque expugnationi sunt usui, turres ligneas circumerigere, munire pluteis, materiam undique ad complendam fossam cogere *etc.*: BONF. I,6,97. Mox tormenta undique menibus adacta et ita proxime circumerecte turres castellorum instar, uti cum oppidanis cominus, nisi interiecta fossa prohibuisset, manus etiam conserere potuissent: BONF. IV,8,36.

circumferens, -tis *m. circulus ex ferro factus – vasabroncs:*

Item circulos sew circumferentes vulgariter 'abroncz' pro vasis capituli den. L: 1499 *MNy* 1957 256.

circumfinis, -is *m. regiones circum terminos – környez határ:*

Feci et ego post obitum b<eati> viri hoc ipsum ex mandato ... Iacobi ... inquisitoris haereticae pravitatis in regno Hungariae et in circumfinibus eius: 1460 *Bölcskey* III p.591.

circumfluo, -ere *circum aliquid fluere – körül folyik:*

Ad traiciendos preterea, quos diximus, gurgites, qui muros circumfluant, varia instrumentorum excogitata genera: BONF. IV,8,37. Ex galee summitate ... flosculi procedunt, ... qui quasi miti zephyro agitati draconem ipsum circumfluere et usque ad leonis verticem profundi ... videntur: 1507 *Turul* 1911 p.105. Quid ei tandem obstabit, quin totum hoc, quod Christianum orbem undique circumfluit mare, in sua habeat potestate? *BROD.* Or. 45 (p.69).

circumfremo, -ere *vociferare circum aliquid – körülívölt:*

Unnici ad hec incendii reliquie confugere, que circumfremementem adhuc hostem perhorrebant: BONF. I,6,146.

circumlambio, -ere *circumluere – körülmos:*

Cum in sollempnibus ante aram constitutus rem divinam faceret, repente flamma caput circumlambere visa est (*sc. S.Martinus*): BONF. I,5,171.

circumlustro, -are *peragrarare – bejár(ja):*

Fama ... quos non orbis angulos pernix circumlustravit?: 1522 *Anal.nova* p.488.

circumsaeptus, -us *m. (circumsepta, circumseptum, circimseptus, circumspectus) actus aliquid saepto circumcingendi – körülvétél, körülkerítés:*

Plerique scribunt ... Aetium nimia noctis obscuritate deterritum, ne inter hostes vagaretur, prelium diremisse in castraque relatum scutatorum circumseptu insomnem eam noctem egisse: BONF. I,4,173. Ceteri Itali ... de relinquenda Italia decrevissent, nisi supero inferioque mari ac montium circumseptu occluderentur: BONF. I,6,226. Quos ubi consedissee vident et carrorum circumseptu pro vallo radices montium communivisse conspiciantur, lentiore gradu progredi cepere (*sc. Galli*): BONF. I,9,207. Veneti ... a mari propius onerariis et altis navibus circumvallant ac veluti castellorum circumseptu occludunt: BONF. II,7,83. Corvinus et despotes ... dicebant ... vallo, fossa curruumve circumspectu (*sic ed., var.:*

circumsepta, circumsepto) in castris muniri non aliorum esse, quam consternatorum metu animorum: BONF. III,6,220. A tergo apud munitiones et curruum circumspectum (*sic ed., var.:* circumseptum) subsidia vexillumque divi Ladislai collocavit (*sc. dux Corvinus*): BONF. III,6,231. Contra alii ... e conspectu hostium locanda castra et fossa, vallo circumseptuque carrorum munienda suadent: BONF. IV,3,137.

circumsculpo, -ere *celaturis circum decorare – körös-körül szobrokkal díszít:*

Ad aule huius aditum in anteriore subdivali ... hinc et hinc due constitute ex ere statue nude, clypeo, securi enseque iuxta minantes, ad basim circumsculpta sunt trophea: BONF. IV,7,97.

circumsido, -ere *in circuitu esse, circumiacere – körülvesz, körülötte fekszik:*

Callidius rem hostis egerat, in proximas, que circumsidebant, convalles equitatum dimiserat: BONF. III,5,41.

circumspecto, -are *oculos circumferre, circumspicere – körültekint, körülnéz:*

Agro predita (*sc. urbs Paudua*) feracissimo, quam montes vinetis olivetisque consiti et presertim Euganei, que prestantia vina proferunt, circumspectant: BONF. I,6,159. Princeps ... templum Iovis ... adit ibique Iovi Martique rite litavit, omnia artium genera circumspectat et obstupescit atque ex his facultatum magnitudinem conicit: BONF. I,6,240. Sepe hunc Fredericus imperator in medium afferri iubet (*sc. infantem Ladislaum regem*), quo ubi allatus est, imprimis coronam procerum circumspectat: BONF. III,4,205. Cum dictis finem fecisset (*sc. Georgius despotas*), truces tabificosque vultus ostendit, circumspectant et admirantur proceres ceteraque turba: BONF. III,5,87.

circumspectus *vide* circumsaepus

circumspectus, -us *m. prospectus – kilátás, látvány:*

Que (*sc. regio Varnensis*) iucundum undique circumspectum reddit: BONF. III,6,212.

circumstatio, -onis *f. statio, quae circum erigitur – környez rállás:*

Carolus dispositis circumstationibus ita acri eum obsidione adurget, ut neque hinc exire, neque commeatus inferri queant: BONF. I,9,209. 5121

circumvago, -are (*praes. imp. ind. act.:* circumvagat) *circum vagari, circumdare, cingere – körülkóborol, körülvesz, övez:*

Quisque ... armatus suis stationibus pervigil stare, exploratores circumvagari: BONF. I,4,175. Flos quidem ... quasi vento difflatus in diversum flectitur et varia colorum facie contortus nunc cassidem circumvagat (*sic ed., recte tamen:* circumvagat) <...> scutum ambit: 1520 Áldásy, *Címereslevelek* II p.85.

circumveho, -ere *vehendo et cogendo circumferre – körülhurcol:*

Ibi pro dira Marie libidine supplicium sumptum est, revinctis enim ad palum manibus per urbes, vicos et compita curru circumvectus candentibus frustillatim forcipibus passim discerptus est: BONF. III,2,56. Cum tanto populorum plausu et coronatus et circumvectus est (*sc. Mathias*), ut *etc.*: BONF. IV,1,5. Rex ... Michaellem Zekel, Aladarium et Nicolaum ... a questore captos ad Colosvar candentibus per urbem forcipibus circumvectos discerpi frustillatim ac demum obtruncari iussit: BONF. IV,1,228; *locus allatus s.v. 'forceps'*.

civile, -is *n. fundus in civitate constitutus – városi telek, házhely:*

Quomodo ipse civile seu fundum suum paternum ... inter civilia seu fundos ... domine

Jagiche ... habitos (*sic, recte: habitum*) ... familiari suo dedit: *1425 Mon.episc.Zagr.* VI p.192.

2. classicus, -a, -um *ad antiquitatem pertinens – klasszikus, antik:*

Sique Saudae gratia, quam Pericli in labris sessitavisse (*sic*) classici scriptores testant, penitus deficit *etc.*: *1512 Anal.nova* p.499.

clavatura, -ae *f. iugulum v. potius: coniunctio, iunctura – kulcsosont v. inkább: izület:*

Hec (*sc. puella*) manum sinistram a nativitate sua contractam et retorsam et usque ad clavaturam ad humerum ita arefactam habebat, ut nil cunctis aspicientibus, nisi cutem in ossibus aridis herentem monstraret: *Leg.Marg.* 32 (p.698).

clientalis, -e *idem ac 'clientaris', comes armatus – fegyveres kísér :*

Ut ... alii supradicti ... hec arma ... a modo in antea in preliis, hastiludiis, tournamentis et omni exercicio militari et clientali gestare valeant: *1419 Turul* 1884 p.108; *cf. Zsigm.oklt.* VII,28 = *Dl* 61348; *cf. etiam 'clientaris'.*

cliporteur, -oris *m. faber scutorum – pajzsgyártó, bocsár:*

Cum ... circumspecti Martinus, ... Iohannes ... arcufices, Iacobus, Mathias ... sellatores, Gregorius, Iohannes et Martinus eruginatores (*sic ed.*), Gallus, Mathias ... corrigiatores, Damianus, Benedictus ... clipeatores, Valentinus et Georgius celatores ... sedulis supplicarunt vocibus, quatenus *etc.*: *1484 Zimmermann, Urkb.* VII p.374.

clipeo, -are (*gerund.: clupendo*) *protego, clipeo munire – véd, felvértez:*

Mille clipei, id est perfecte defensiones, clipeus enim a clupendo id est abscondendo, pendent ex ea: *Serm.Quinqu.* 63 (p.138); *cf. MWb.* II p.726 *et ThLL* III p.1350.

clunis, -is *m. pars posterior animalium – far, fenék, hátsó, tompor:*

A leva vero super solo herbaceo viridantique et ea quidem parte scuti fulvo colore predita lupum clunibus pedibusque anterioribus in ipso solo herbaceo innixum insidentemque et porcellum mordicus dentibus tenentem: *1507-1508/XVIⁱⁿ Turul* 1891 p.60.

clupendo *vide clipeo*

coadvivo *lege quoad vivo*

Cum olim Geuse senior ... se et caput suum ... protectioni ecclesie nostre ... commisisset, eundem Geusam coadvixit (*sic ed. et orig. [Df 200026], lege autem: quoad vixit*) et predictos suos successores gremium matris ecclesie fovit, tenuit et gratuita pietate defensavit: *1274/1275 Veszpr.okl.* II p.129.

coaedifico, -are *simul aliquid aedificare - együtt épít:*

In qua ostendit Apostolus triplicem effectum fidei in credentibus, scilicet quod reddit familiarem Deo et sanctis. ... Et quot efficit stabilem in adversis. ... Et quod facit donum divine maiestatis, quando dicit: et vos coedificamini in habitacula (*cf. Eph. 2,22: in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu*) Dei, Glosa: ut sitis habitatio Dei: *Serm.Quinqu.* 150 (p.311).

coaequus, -a, -um (*quoequus*) *aequalis, par – egyenl, hasonló:*

Quia finis humane condicionis non semper quoequa stabilitate potest permanere: *1226/1407 CD Hung.* VI/2 p.364; *cf. 'coaequalis, coaequalitas, coaequaliter, coaequatio, coaequo'*

(*LLMAeH* II p.157,38^a-52^b).

coaeternalis, -e *pariter aeternus – egyenl képp örök:*

Est autem filius Patris primo quidem sibi coequalis, ... secundo sibi coessentialis. ... Tercio sibi coeternalis, quia aeternus Pater, aeternus filius: *Serm.Quinqu.* 12 (p.44).

coagger, -is *m. terra in cumulum egesta – töltés:*

Coaggeribus luti circa pretorium XXIII den<arii>: 1497 *Df* 282535 fol.106^v; *cf. ALMA 1995 p.72.*

coaggerator, -oris *m. qui aggerem fodit – kubikus:*

Coaggeratoribus luti circa pretorium den<arii> V: 1502 *Df* 282535 fol. 203^v; *cf. 1497 Ibid.* fol. 99^r: Duobus coaggeratoribus luti etc. XXXXIII den<arii>; *cf. ALMA 1995 p.72.*

coagulatio, -onis *f. concretio – megszilárdulás:*

Dicit autem Philosophus De vegetabilibus (*ed.: ubi?*), quod planta habet tres vires. Primam ex genere terre, secundam ex genere aque, terciam ex genere ignis. A terra enim est fixio plante, ab aqua coagulatio, ab igne coadunatio. Terra ergo affigit, aqua coagulat, ignis consolidat: *Serm.Quinqu.* 130 (p.274).

coancilla, -ae *f. socia ancillarum – szolgatárs(n):*

Erant enim precipua cordis et corporis humilitas ita, ut ab ipsa tenera etate cunctis vite sue diebus humilioribus claustris servitiis sese gaudenter occupari cum omnino famulatu ancillis et famulabus claustris inclusis ultra vires et conditionem (*sic*) suam conlaborans erat coancilla et quo precellebat omnes nobilitate, eo amplius preire humilitate satagebat: *Leg.Marg.* 10 (p.688).

coccinus, -a, -um *idem ac coccineus – skarlát(vörös):*

Cui (*sc. cadaveri Caroli*) trabea coccina, gemmatum diadema, item ensis aureaque calcaria ac cetera regis insignia aderant: *BONF.* II,10,385.

cochlea, -ae *f. (coclea) conchylium – kagyló:*

Tibi ... hec arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum ... campi bicoloris, ... campus superior servat duas cocleas seu conchilia ex armis prefati ... cardinalis ... peculiaribus feneratas, inter quas medius corvus anulum baiulans de nostris paternis armis, ... donavimus: 1478 *Mon.herald.* III p.54.

cocodrillus *vide* crocodillus

cocta, -ae *f. (coeta) idem ac coctus: species quaedam telae (coccinea?) – (vörös?) szövetféle:* Franciscus ... iunctis familiaribus / ... / ducunt ... / currum vehendo concham coeta (*sic ed., cod. [Df 283678 p.528]:* cocta) circumtegendo. 1456 Kovachich, *Scriptores* II p.6.

coenobialis, -e *'domus c.': claustrum ad fratres ordinis Eremitarum S. Pauli pertinens – (remete)kolostor:*

Datum (*sc. est diploma*) in prescripta domo nostra cenobiali: 1415 *Zsigm.oklt.* V,1051. In domo nostra cenobiali ad honorem Sancte Katherine supra Ruska sita et fundata: Datum apud domum nostram cenobialem de Sancto Laurentio supra Budam sitam: 1421 *Mon Budapest* III/2 p.58. Datum in domo nostra cenobiali ad honorem preciosissimi martiris Christi, Laurentii supra Budam fundata: 1488 *CD patr.* V p.360-361; *cf. etiam 1484 Dl 46000, 1399 CD Croat.* XVIII 476. Ut divinum officium diurnum et nocturnum per omnes domos nostras

cenobiales ... uniformiter ab omnibus observetur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.88 (Rubr. XXXIII). Ut in qualibet domo nostra cenobiali ... singulis diebus ... fratres ... singulas septem horas canonicas in ecclesiis distincte ... persolvant: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.88-89 (Rubr. XXXIV).

coessentialis, -e μ , *qui eiusdem essentiae est – egylényeg* :

Est autem Filius Patris primo quidem sibi coequalis, secundum quod dicitur: Equalis Patri secundum divinitatem. Augustinus De fide ad Petrum: 'Deus Pater de nullo genitus est Deo, semel de sua natura sine inicio genuit Filium, Deum sibi equalem'. Secundo sibi coessentialis, quia Deus est ex substantia Patris ante secula genitus: *Serm. Quinqu.* 12 (p.44).

coleus, -i *m. testis – here:*

Ut accensi duodetriginta pre rigore brume coleos amiserint: BONF. IV,6,245.

collata, -orum *n. non omnino liquet, forsán idem ac collatio 6 consilium, colloquium (?) v. mandatum (?) – megbeszélés, tanácskozás (?) v. meghagyás (?)*:

Et vos iuxta domini nostri collata introlocatione et institutione deputavimus: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.436; *cf. etiam litteras sequentes ibid.*: Castellatum ... loco et nostra in persona vos iuxta collata domini nostri regis ad Fogaras, Omlas et pertinentias earundem introlocatarum (*sic ed.*) deputavimus: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.436 = *Df* 244962 et 244963.

collatiuncula, -ae *f. caena parva – étkezés:*

Factum est hec collatiuncula in solemni receptione fratris Pauli ad professionem: 1449 *ItK* 2005 p.2003.%

collectale, -is *n. liturg.:* *orationes collectas in se continens – gy jt imádságokat tartalmazó:*

Sequitur rubrica de symbolo maiori, quando cantari aut legi debeat ex collectali maiori capituli Scepusiensis scripta: XV^{ex} MKSz 1879 p.74.

collectorius, -a, -um *quod collectoris est - adószed i:*

Miserat etiam m<aies>tas v<est>ra binas alias literas ad sanc>ti<tat>em domini nostri (*sic*), alteras gratulatorias, alteras de indulgentiis et officio collectorio: 1523 *Acta Tom.* VI p.219.

collicus, -i *m. idem ac colliculus – domb:*

Meta ... post hec in vertice quorundam collicorum (*sic ed., recte forsán: colliculorum?*) wlgariter 'darhath' dicta dirigeretur usque metas nobilium: 1425 *Reg.duc.* p.38.

collisivus, -a, -um *quod delet v. destruit – megsemmisít :*

Ecce serenissimis principibus, Franciae et Angliae regibus ... ad invicem dissidentibus et per collisivas aggressiones dure certantibus eundem Nicolaum, ut angelum pacis ante faciem nostram praemissimus ad eosdem reges, ut *etc.*: 1416 *CD Hung.* X/5 p.685 = *Df* 265783.

colluceo, -ere *fulgere, splendere – ragyog:*

Scutum coelestini coloris, in cuius medietate situata est corona aurea gemmis albis in ea collucentibus: 1507 Áldásy, *Címereslevelek* II p.66 = *DI* 50244.

collusor, -oris *m. qui charta lusoria simul ludit - játszótárs, kártyajátékos:*

Quod ... fuissent ... duo presbyteri collusores dicti fratris Ambrosii. 1518 Erdélyi, *Register* p.138.

colo, -are *materiam coitam stabilamve a liquida cribro secernere – sz r:*

Sic in nobis laici notant parvos defectus, in seipsis dissimulantes magna peccata, ut verum sit in eis dictum Domini, Mt. XXIII., quod colant culicem, parvi peccati in aliis, camelum autem, magni peccati in semetipsis, gluciuntur (*cf. Mt. 23,24: duces caeci excolantes culicem, camelum autem glutientes cf. etiam Mal. 3,3: colabit eos*): *Serm.Quinqu. 93* (p.200). Quod prefatus Philippus ... rectori ... altaris ... unam funtam cere, puta munde et colate ... dare ... debeat: *1425 Mon.episc.Zagr. VI* p.193.

colon *vulg. animal domesticum apud Scythas – szkíta háziállat:*

Habent (*sc. Scythae*) ... beluam albo corpore velocitatis eximie, ... hunc 'colon' dicunt: BONF. I,1,197.

colon –i *n. () gram.: parts sententiae – tagmondát:*

Sicut a grammaticis tria genera punctorum in prosa assignantur, scilicet coma, colon, periodus, sic similiter in musica ponuntur tria puncta sive distinctiones sub aliis licet nominibus, scilicet dyastema, systema et theusis: *Szalkai B,6*.

colona, -ae *f. (colonna) uxor coloni v. femina censui et servitio obligata – jobbágyasszony:*

Et colonna unam vineam in promontorio Tapson adiacentem (*sc. habet*): *1524 SMM 1981* p.43.

colorator, -oris *m. pictor (?) – fest (?)*:

Altare S[anc]tae Catherinae in ecclesia parochiali{s} s[anc]ti Egidii Anna, consors Amtheri coloratoris testata est pro imagin{a}e s[anc]tae Catherinae altari suo faciendo florenos auri VIII: *1476 Myskovszky, Bártfa I* p.79.

colurnus, -i *m. ex virgis arborborum nucis avellanae factus – mogyoró vessz -:*

Subiicit Augustus: Praeingo vasa colurnis / orbibus et patulos praeparo rite lacus: IAN.PANN. *Eleg. 34,13-14*.

combibo, -ere *qui simul aliquo saepe bibit – ivócimbora:*

Respondit testis ... cum ipsis predictis fratribus fuisse laicos combibentes cum eisdem fratribus. *1518 Erdélyi, Register* p.117; *cf. Pais: A magyar svallás p.31*.

comercator, -oris *m. socius mercatorum – keresked társ:*

Ut moderni ... tricesimatores ... a Michaele prenotato suisque coetaneis, videlicet comercatoribus tricesimarum exactionem recipi ... sciunt: *1436 Mon.Budapest III/2* p.271; *cf. ibid. p.272: Nos ... presentes articulos ... pro antedicto Michaele ... suisque complicibus seu ceteris comercatoribus ex commissione ... imperialis maiestatis ... confectos sigilli nostri appensione studuimus communiri*.

comissatrix, -icis *f. quae convivia saepe visitat – lakomázó (n):*

Dicit enim Chrisostomus super Mattheum (*ed.: ubi?*), quod commessatrix aut vinolenta nunquam fuit (*sc. S.Maria*), non levis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum auditrix, nunquam super virum erexit oculum, nec infixit aspectum: *Serm.Quinqu. 57* (p.128).

comitaneus *vide commetaneus*

Comitanei ... item ... vicecomitanei ... item ... comprovinciales (*sc. fassi sunt*): *1454 CD Zichy XII* p.240 = *Dl 81176*.

comitantia, -ae *f. comitatus – kíséret:*

Quando in vestras provincias ... Laurencium cum sua comitancia venire contingat: *1408 Anal.Bolland.* 1908 p.46; *cf. etiam 'concomitantia'.*

commensalitas, -atis *f. communio mensae – asztalközösség:*

Oblacio namque munerum et participacio sacre mense familiaritatem eis et fiduciam faciebant ad Deum, quoniam commensalitas est summa communio preter communionem causarum essendi, que sunt pater et mater et maxime efficiencia consociali<t>atis: *Serm.Quinqu.* 96 (p.206).

commestabilis, -is *m. dignitas in curia regali Neapoli, quae 'connestable' dicitur – udvari méltóság Nápolyban, connestable:*

Ladislaus ... Albricum ... magnum, ut aiunt, commestabilem creavit: *BONF.* III,2,265.

commiserabilis, -e *miserabilis – szánalmas:*

Spectata domini morte famulus ... in profusum conversus fletum commiserabili vociferatione a cunctis spectatoribus lacrimas exigebat: *BONF.* III,2,113.

commisereor, -eri *condolere – részvételt van, megkönyörül:*

Maternis lachrymis commiserti ... flumen ingenti tumultu concurrunt. *VALENT.HADN. Mir.* 5 (p.70).

commissaria, -ae *f. iur.: officium, quo quis alicuius testamentum exsequitur – (végrendeleti) végrehajtóság:*

Cum nos sententia ... contra priorem loci et conventus ... et Nicolaum ... commissarios testamentarios condam magistri Petri ... ac alios ... prioris ... in dicta commissaria colegas ... rite lata ... ipsos ... ad vos ... duxerimus remittendos: *1397 CD Croat.* XVIII p.271.

commissariatus, -us *m. officium commissarii i. e. curatoris in ordine Minorum – ügyviv ség, ügyviv i hivatal:*

Quatenus dictum commissariatus officium suscipias susceptumque exerceas, ... signanter autem assumpto tecum socio consolabili, fratre videlicet N. de T. sacerdote, ad dictas custodias et loca ipsarum proficisci debeas: *1514/1515-1525 LvtK* 1972 p.259.

communeralis *vide commendabilis*

Tibi ... fratri Andree ordinis nostri ... propter communeralia (*sic ed., orig. [Dl 45585]: commendabilia*) merita religiososque mores, quibus vidimus te decorari et apud nos per honestas ac religiosas ... sanctimoniales commendari, concedimus et conferimus auctoritate visitatoria officium capellano<rum> sanctimonialium: *1474 Veszpr.okl.* II p.433.

communicabilitas, -atis *f. facultas communicandi – közölhet ség:*

Competit autem Filio Dei, ut dicatur lux. Primo propter speciositatem. ... Secundo propter sui puritatem. Est enim emanacio quedam claritatis omnipotentis Dei sincera, Sap. VIIo. 3o propter sui communicabilitatem. Dionisius secundo Ecclesiastice iarchie: 'Benefice semper intellectualibus visionibus divinum lumen est extentum'. Quarto, propter sui utilitatem: *Serm.Quinqu.* 54 (p.120).

communicatim *adv. modo et via communicandi – közlés útján és módján:*

Hos articulos et positiones sive hunc libellum articulatum do, facio et exhibeo ego, magister

Stephanus de Cegled ... narrative et dispositive ac communicatim et divisim aliasque omnibus melioribus modo, via, iure etc. in causa: *c.1480 Veszpr.okl.* II p.440.

compactilis, -e (*pons*) *ad tempus compositus, qui velociter compingitur – ponton (híd):*

In castris quoque ad sacram pylam, ubi regis erat tabernaculum fossa valloque munitum, pontes compactiles lignarii fabri efficere, testudines, vineas musculosque parare: BONF. IV,8,25.

compacto, -are *compacisci, componere, consentire – megállapodik:*

Quod postquam ipsa compactata fuerint ... roborata, nos ea firmabimus: 1436 Katona, *Hist.crit.* XII p.734. Quem (*sc. furem*) compactatum ad solutionem amiserunt: 1479 Neumann, *Bereg* p.98.

compactum, -i *n. locut. 'ex compacto' i.q. uti consentitum est – megállapodás szerint:*

Lodovici filia ... Caroli imperatoris filio ... ex compacto ita nupserat, ut *etc.*: BONF. III,1,38. Arcem ex compacto Pragensibus equites dedidere: BONF. III,2,421. Percussum ex compacto utrinque fedus: BONF. III,3,246. Inviolatum extare fedus, ... ut ultra prius domus regali stirpe masculove successore defecerit, ex altera regem accipere ex compacto cogatur: BONF. III,4,9. Ut seniore[m] Austrie principem Bohemi ex compacto regem in regia orbitate pronuncient: BONF. III,4,226. Quando rege Bohemie vita sine virili sobole defuncto ex compacto ad Austrie duces recurrere oportet: BONF. III,8,378. Dantur indutiae et pactiones inter eos facte. ... Ad prestitutum ex compacto tempus deditionem fecere: BONF. III,10,207.

compassus, -us *m. quod ad vestimenta liturgica pertinet – liturgikus ruha tartozéka:*

Item unum aliud (*sc. humerale*) de aurifrisio cum ceteris compassibus de serico rubei et viridi coloris: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.197.

compatrix, -icis *f. quae per baptismum quasi alter mater factus est – komaasszony:*

Item nobiles domine, ... compatrices ipsorum spuriorum ... fassi sunt, quod cum ipse ipsos spurios ad baptismum portassent, ... ibi plebanus dixisset: 'ego eos non baptizabo, <qu>ia spurie sunt: 1495 *M.Sion* 1863 p.311.

competitrix, -icis *f. femina, quae una postulat, aemula – vetélytársn :*

Ne sanctissimum principem et Christiane reipublice tantopere salutarem competitricum criminibus incestari paciamur: *Udis* p.471.

compilatio, -onis *f. opus ex aliis scriptis compositum, summa -összeállítás, összefoglalás:*

Idem generalis ... ex dictis sanctorum patrum et ordinis privilegiis ac statutis capitulorum generalium ... edidit ... novam compilationem generalium statutorum: *Chron. F.M.O.* p.222.

complacitas *vide complicitas*

completivus, -a, -um *finem adducens, perficiens – betölt , beteljesít :*

Fuerunt autem V in sua passione, scilicet prodicio dolosa, derisio maligna, percussio dura, conspuccio immunda et occisio omnium precedentium completa: *Serm.Quinqu.* 189 (p.387).

complexionatus, -a, -um *corpore bene compositus – jó testalkatú:*

Et decorus aspectu (*sc. S.Dominicus*) etiam dupliciter, scilicet propter naturam debite proporcionatam formatam, coloratam et complexionatam. Dicitur enim fuisse homo decentis persone in qualitate stature et colore faciei: *Serm.Quinqu.* 70 (p.155); *cf. MWb.* II p.1082.

complicatio, -onis *f. (nisi mendum pro 'completiones') cum res simul implicantur – (össze)bonyolódás:*

Exponit nobis Thomas filius Georgii de Thusergravi cum querela, quod licet Nicolaus et Dominicus de Warda in octavis festi Beati Iacobi apostoli proxime preteritis quoddam predium Geztwser appellatum, necnon piscinas Elethew Kathynathaua et Paptaua vocatas in dicto comitatu de Zabolcz existentes habitas per diversas complicaciones terminorum ipso exponenti pro tunc in expedicione exercituali contra Turcos anno proxime preterito facta existenti ab eodem reoptinuerint, et sibi ipsis statui facere procuraverint, tamen ... *etc.*: 1445 *DI* 62289; *cf.* C. Tóth, *Szabolcs* p.473.

complicitas, -atis *f. (per mendum forsán typographicum: complacitas) societas foeda (hereticorum) – bős szövetkezés (eretnekeké):* Commendantur autem in hac sacra visione tria privilegia Sancti Petri martiris, scilicet mundicia sincerissime castitatis, noticia serenissime veritatis, victoria perversissime complacitatis: *Serm. Quinqu.* 61 (p.134). Racione devicte complicitatis dicitur habere coronam. Data est, inquit, ei corona, id est martirii remuneratio: *Serm. Quinqu.* 61 (p.135); *cf.* *MWb.* II p.1083.

comploratio, -onis *f. fletus ingens plurium hominum – nagy sírás, jajgatás:*

Nullus locus satis est tutus, ubique fuga et miseranda Christianorum comploratio: 1526 *Acta Tom.* VIII p.220.

comploratus, -us *m. fletus ingens plurium hominum – nagy sírás, jajgatás:*

E pagis et oppidis undique lugubres Ungari occurrebant, ultro miserabantur et comploratu filie generisque lacrimas augebant: *BONF.* III,3,353.

complusculus, -a, -um *aliquot nonnullus – néhány:*

Idem generosus vir, quamvis valde fortunata conditione (sic ed.) fuerat a Deo et natura locupletatus, tamen invidia quorundam complusculos sibi pepererat adversarios: *GREG. GYÖNGY. Vitae* 85 (p.84).

compositum, -i *n. locut. 'ex composito': uti consentitum est – megállapodás szerint:*

Qui quidem omnes adversus Mariam coniurati Lodovici beneficio quondam ... opibus excreverant. ... Ex composito ceteros clam adeunt: *BONF.* III,1,60. Quare ad prestitutum diem ex composito cuncta fiunt e sententiaque succedunt: *BONF.* III,4,239. Ad minutula ... quaedam scientes ... saepiuscule ex composito connivisse placuit: *TAUR. Staur. epil.* 2; *locus s.v. 'conniveo' allatus.*

compotiono, -are *idem ac simul potiono – itat, italt bead:*

Quin etiam et de calice suo divina benignitate nos compotionare dignatur (*sc. Christus*): *BONF.* I,5,56.

compotior, -iri *simul potiri et frui – együtt elnyer, megszerez, élvez:*

Nos nolentes ipsos cives ... antiquis libertatibus ... per vos quomodolibet destitui et defraudari, quin ymmo eosdem eisdem inconcusse volumus perfrui et inviolabiliter compotiri, vos presentibus diligenter requirimus, ... quatenus *etc.*: 1445 *Knauz, Tanács* 28 4193

compoto, -are *simul potare – együtt iszik:*

Quod illi fratres ... soliti fuissent frequentare tabernas et ibidem cum rusticis compotare: 1518 *Erdélyi, Register* p.113. Quod iidem fratres visitassent tabernas, et ibi cum laicis conversati

uissent comotando cum eisdem: *Ibid.* p.121. Testis ... respondit se scire ac vidisse et audivisse etiam ipsos fratres Augustinenses ... satis dissolute vixisse et vidisse aliquando eosdem fratres ... tam in oppido, quam extra illud in villis in tabernis, et ibi conversari comotari (*sic*) cum laicis, et uisse aliquando eosdem fratres ... inebriatos: *Ibid.* p.127.

compunctivus, -a, -um *quod animum commovet v. compungit – megindító, megható:*

Singulos adhortabatur ... sacris meditationibus et lectionibus praesertim compunctivis insistere: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 106 (p.96).

computresco, -ere *tabescere – elrothad:*

Materia unccionis est oleum sanctum, quod est quadruplex, scilicet gracie. Is. X.: 'Computrescet iugum' peccati (*cf. Is. 10,27: computrescet iugum a facie olei*). Misericordie. Eccles. IX.: 'Oleum de capite tuo': *Serm.Quinqu.* 197 (p.404).

concalcatio, -onis *f. actus calcandi – taposás:*

Ipsam nobilem dominam ... cum pectoribus equorum in terram detrudi facientes per concalcaciones equorum in tantum lesa fuisset, ut per ipsam lesionem filium abortivum procreasset: *1366 DRH-C XIII* p.93.

concalesco, -ere *percalidum esse v. fieri (in imag.) – forró v. forróvá válik, izzik (kép.):*

Habent naturam ignis per amoris fervorem, quorum cor concaluerat (*cf. Ps. 38,4: Concaluit cor meum*) intra se, eciam in eis ardebat ignis caritatis: *Serm.Quinqu.* 152 (p.318).

concapitularis, -e *socius de capitulo – káptalani társ:*

Quod sive decanus noster benemeritus cum nostris concapitularibus istis omnibus duorum decanatum colla sua submittent: *1526 Urkb.Kisd.* p.180.

concaptivus, -i *m. qui simul cum aliis captivus est – fogolytárs:*

In signum apercionis misericordibus apertum est celum Ezechieli lugenti in medio concaptivorum, Ezech. Io (*cf. Ez. 1,1: cum essem in medio captivorum*), nam flere cum flentibus est actum compassionis: *Serm.Quinqu.* 16 (p.51). Venerunt ... fratres nostri ... miserti duorum concaptivorum sacerdotum, ... ut supplicaremus *etc.*: *1525 M.Sion* 1867 p.126.

concenseo, -ere *consentire – egyetért:*

Nos ipsius petitionem et suplicationem iustam, legitimam et rationabilem concenses (*orig. [Df 260317]: cen{en}sentes [?]*) et arbitrantes de consilio prelatorum, baronum et nobilium regni ... terram ... magistro Benedicto ... donamus: *1304 CD And. I* p.82; *cf. Jakoblovics* p.729.

concessor, -oris *m. qui aliquid largitur, donat – adományozó:*

Quod pridem nonnulli ... nostri predecessores ... iurium regalim ... largiciones ac concessiones imperiales fecerunt et indulserunt, arbitrantes ipsi concessores predecessores nostri per hoc rempublicam adaugeri: *1412 Wenzel, Diósgy r* p.47 = *Df 290201* fol. 40-42 *et Df 287861* fol. 29-30, *cf. Zsigm.Okl.* III,2080.

conchristianus, -a, -um *socius Christianus – kereszténytárs:*

Omnibus conchristianis salutem: *s.1096 Urkb.Burgenland I* p.19; *cf. etiam Gombos I,42.*

concisus, -a, -um *brevis – rövid:*

Eius oratio tarda, gravis et concisa multum ponderis habens et acrimonie: BONF. IV,9,266.

concite *adv. celeriter, velociter – gyorsan:*

Quam (*sc. cervam venatores*) cum concitatus per paludem insequi cepissent *etc.*: BONF. I,2,194.

concluendo *lege concludendo* (GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.128 [Rubr. LXXV]).

concremator, -oris *m. qui calcem cremat – mészéget :*

Item per Balthasarem castellanum misi concrematori cementi Zagrabiam flor. II: 1481 *Mon.civ.Zagr.* XI p.265; *cf.* Item in octava Omnium Sanctorum misi concrematori cementi Zagrabiam sol. IIIc.: *Ibid.* p.267. Eodem die concrematori cementi, qui fuit Zagrabie, misi sol. IIc: 1482 *Ibid.* p.283; *cf. etiam Lex.Lat. Iugosl.* I p.267.

concretivus, -a, -um *quod roborat, auget – növel , gyarapító, er sít :*

Sed ipsa nobilitaretur et dignificaretur in rege adeo, quod omnes concretivas denominationes communicaret: PELB.TEM. *Pom.sanct.hiem.* XV,H; *locus allatus s.v. 'denominatio'*.

concretus, -a, -um *quod manu tangi potest – kézzel fogható, konkrét:*

Omnes etiam spiritus vitales et substantie abstracte et concrete eorum desolationi et confusione arridere videntur: GEORG.HUNG. p.344.

concupitrix, -icis *f. quae concumbit, adultera - parázna:*

Iurati assessores ... dominam Margaretham ... concupitricem cum Gregorio plebano, ... conpatre suo, ... eundem Gregorium plebanum publicum incendiarium ... nobis in eorum registro assignarunt: 1481 *Tan.Borsa* p.315; *cf. Lex.Lat.Iugosl.* I p.267.

concupiens, -entis *m. adulter, impudicus – parázna:*

Iidem iurati ... dominam Barbaram, relictam condam Alberti de Pathak concupientem cum privigno suo et hospitam furum, relictam Emerici Fekethe ... et Annam, filiam eiusdem necatrices puerorum ex ipsa Anna maliciose genitorum, Michaellem Chyzar ... homicidam ... pro publicis ... malefactoribus et nocivis hominibus nobis in eorum registro assignarunt: 1481 *Tan.Borsa* p.315.

condescendens, -ae *f. indoles, proclivitas – hajlam, hajlandóság:*

Ut eadem (*sc. regia dignitas*) suis fidelibus et subditis in hiis postulatis, que ipsorum augmentum honoris conspiciunt, benigna condescendens gratiam conferat exauditionis: 1398 *Turul* 1901 p.103 = *Dl* 50600.

condescensualis, -e *ad tributum pro possessione fidei praestandae causa usui acceptam solvendum pertinens – haszonbérleti, h béri:*

In casu autem, ubi nobis et ecclesie nostre predictam collectam condescensualem ante ipsum terminum solutionis exigere necesse fuerit, ... ipsi eandem extradare deberent: 1382/? Békefi, *Szekszárd* p.71-72.

conductamen, -inis *n. compositio, pactio – megegyezés, megállapodás:*

Magistro Petro Italo ad rationem conductaminis fl. X: 1520 *TT* 1911 p.79. Magistro Petro Italo iterum ad rationem conductaminis fl. VIII: *Ibid.* p.81. Magistro Petro Italo ex conductamine fl. III: *Ibid.* p.83. Iam ultra conductamen tulit fl. XXX: *Ibid.* p.83; *cf. Aetas* 1994/1, p.272 *et ALMA* 1996 p.75.

condimentarius, -ii *m. qui cum condimentis negotiatur – f szerárus:*

Alexander ... cum regina Cariae ... honoris causa missitaret ad eum obsonia et bellaria, per artifices et cocos abunde praeparata, meliores se habere dixit condimentarios (' '), ad prandia iter nocturnum, ad coenas vero parsimoniam prandiorum. IAN.PANN. *Plut.dicta* p.44.

conexitas, -atis *f. (connexitas) coniunctio, nexus – kapcsolat, kötelék:*

Quotiens (*sic*) honor et officium ab una radice originem sortiuntur et <si> eorum alterutrum ... contingit a reliquo declinare, consequens est oportunitate capta ob connexitatem nativam ipsa rei exigentia ydemptitati pristinae restaurari: *1276 Veszpr.okl. I p.66 = DF 200030.*

conexus, -us *m. (connexus) coniunctio, colligatio, nexus – kapcsolat, összeköttetés:*

Ex quibus (*sc. sororibus*) affinitatis suave vinculum sibi et prolibus generatis et generandis utrobique laudabiliter participando sortitur etiam sanguinis idemptitatem et connexum carnalem indissolubilem: *1416 CD Hung. X/5 p.682 = Df 265783.*

confectus, -us *m. (Ital.: confetto) decoctum, condita – cukrozott gyümölcs, bef tt:*

Speculum magnum I. Mensa I. Nozolya I. In almario: Confectus in scatula modicum I. Anfora mazas I. Vitrum magnum de cristallo destructum I. Kupe de cristallo VI. Vitra simplicia III. Peccaria vitrea III: *1494 DI 26076 fol. 3^r.*

confessive *adv. per confessionem – bevallás útján:*

Per eundem coram nobis confessive propositum extitit in hunc modum *etc.*: *1379 CD Croat. XVI p. 6.*

confluenta, -orum *n. locus, ubi fluvii confluunt – összefolyás:*

Hi ... cum inter Arabonem et Danubium ad confluenta castra locassent, a duabus se lateribus utroque amne tuebantur: BONF. I,9,183; *cf. etiam LLMAeH s.v. 'confluentia': BONF. I,1,288, 306; I,6,143.*

confragosus, -a, -um *scruposus – rögös:*

Rex ... post hec, cum via confragosa instaret et angusta, diviso exercitu ad inhibendos facilius ... Turcorum incursus Hemum conscendere cepit: BONF. III,6,197.

confremo, -ere *simul vociferare – együtt ordít:*

Mox facto impetu omnes ... regi manus iniiciunt, hostili more confrementes capiunt distrahuntque: BONF. III,2,187.

congenitus, -a, -um *qui x uno patre unaque matre genitus – édestestvér:*

Magister Gregorius ... Stephanum et Dominicum ... in universis suis iuribus ... tamquam fratres suos sibi ex utro[que] parente congenitos, uterinos et carnales veros heredes et successores effecisset: *1428/1432 Dreska, Pannonh. II p.254.*

conglobatio, -onis *f. cum res conglobantur – összetorlódás:*

Quia a longis iam retroactis temporibus cis Civitatem nostram Posoniensem aqua Danubii per Arenae, et Arborum congeries et Conglobationes sic existit divisa, quod per navalem Transitum magna cum difficultate ipsa aqua Danubii potest transfretari (*transscriptio diplomatis anni 1439 s.v. sequenti allati*): *1498 CD Hung. XI p.224.*

conglomeratio, -onis *f. a cum apes congregantur v. colliguntur: apium examen – rajzás,*

méhraj; b cum res conglobantur – összetorlódás:

a Ut tales iobagiones nostri in tali nota reperti ... gregem porcorum aut apum conglomerationem ipsorum totalem cum porcis aut apibus absentatis amittant: *1422 Zsigm.oklt. IX,1012*. **b** Quia a longis iam retroactis temporibus cis civitatem nostram Posoniensem aqua Danubii per arenae et arborum congeries et conglomerationes sic extitit divisa, quod per navalem transitum magna cum difficultate ipsa aqua Danubii potest transfretari: *1439 CD Hung. XI p.222*.

congratulabundus, -a, -um simul congaudens v. laetans – közösen örvendez :

Nondum Dravum amnem plane traiecerat, cum duo gnati congratulabundi obviam venere, idem ceteri fecere: *BONF. II,10,62*.

congratulatum, -u supinum verbi 'congratulo':

Certatim populi collacrimantes ex insperata letitia congratulatum concurrebant: *BONF. III,1,339*. Frequentissimus hinc populus congratulatum occurrit: *BONF. III,4,52*. Quare congratulatum simul et hortatum legationes undique properabant: *BONF. III,6,76*.

congregatrix, -icis f. quae congregat – összegy jt :

Et omnia ad seipsam bonitas convertit, et princeps congregatrix est dispersorum, sicut principalis et vivificans divinitas: *Serm.Quinqu. 38 (p.89)*.

coniugatio, -onis f. coniugacio matrimonium, conubium – házasság:

Proceres enim, quamvis ne quid illa novi moliretur, pro regina se omnino habituros predicabant et ad capiendum regem impellebant, nil tamen in pectore magis perhorrebant, quam ne in regali coniugacione succederet, ne tynnnicis Mathie moribus novum regem inficeret. *Udis p.457*. Quis denique faustissimam et fecundam virginis coniugacionem non indulserit: *Udis p.465*.

connutrio, -ire simul nutrire – együtt nevel:

Illa concubina est concupiscencia, que nobiscum connutritur a puericia nostra: *Serm.Quinqu. 156 (p.326)*. Et hoc dicitur bellum, quia caro nobiscum nascitur et vivit ut civis, et concupiscencia eius (ed.: *Aristot. – ubi?*) nobis connutritur: *Serm.Quinqu. 157 (p.328)*.

conpacienter vide conspatienter

conrecto lege conrecto

Remedia adhibuit infirmis (*sc. S.Elisabeth*), velo proprii capitis tersit et manibus propriis conrectavit (*sic ed., corrigendum puto ad 'con<t>rectavit'*), licet ancille talia graviter tollerarent: *Leg.sanct.Hung. p.28^r*.

conrector, -oris m. qui socius v. collega rectoris est – igazgatótárs:

Idem ... plebanus ... loco sui vicarios seu conrectores ipsis civibus ... civitatis nostrae invitis substituere possit nullo modo: *1435 Osváth, Kassa p.110*.

conscensor, -oris m. qui simul conscendunt – együtt mászó:

Posidonius ... refert ... (*sc. Mysos, Thraces et Getas*) Deicolas et Capnobatas, id est fumi conscensores appellatos: *BONF. I,1,134*.

conscolaris, -is m. socius in studiis v. scolis – iskolatárs:

Quod ipse aliquando ... cum certis aliis conscolaribus suis ... cantasset in eodem monasterio

missam: 1518 Erdélyi, *Register* p.116.

conscriptor, -oris *m. qui vota connumerat – szavazatszámmláló:*

Tres fratres nostros ... eligo in scrutatores seu vota omnium ad tabulam accedencium receptores et conscriptores: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.71 (Rubr. IV). Ipsi scrutatores seu vota omnium eligencium receptores et conscriptores debent per se sedere a communitate segregati: *Ibid.* p.72 (Rubr. VI); *cf. ibid.* p.72: Qui scrutatores ... pre aliis omnibus primo vota sua separatim conscribant.

consenior, -oris *m. socius iurati v. consilarii – esküdt- v. tanácsostárs:*

Recognoscimus ab honorabilibus dominis, seniore et consenioribus regalis fraternitatis recepisce [...] florenos: 1519/? Wagner, *Anal.* II p.191.

consideratus, -a, -um *prudens, sapiens – bölcs, megfontolt:*

Contra vero Geysa longe consideratio faciliorem clivum prudentissime captat: BONF. II,3,123.

consiliarius, -a, -um *ubi consilium civitatis conventum agit – tanács-:*

In domo vestra consiliaria: 1524 Végh, *Buda* p.181 = *Df* 238121.

consistentia, -ae *f. (consistencia) compositio, transl.: dispositio bona, sanitas – berendezés, szerkezet, felépítés átv.: egészség:*

Luna continencie necessaria est et utilis ordinatis primo ad exemplum. ... Secundo ad meritum. ... Tercio ad consistentiam corporis. Isidorus (*cf. Isid. sent.* 2,40,5) De summo bono: 'Castitas est securitas mentis, sanitas corporis': *Serm.Quinqu.* 193 (p.398).

consocialitas, -atis *f. condicio v. status socii v. sodalis – társaság:*

Oblatio namque munerum et participatio sacre mense familiaritatem eis et fiduciam faciebant ad Deum, quoniam commensalitas est summa communio preter communionem causarum essendi, que sunt pater et mater et maxime efficiencia consociali<t>atis: *Serm.Quinqu.* 96 (p.206).

consocietas, -atis *f. confraternitas – testvérület, cég:*

Nunc ipsi carnifices simulcum consocietate eorum ab emptione et venditione piscium ... penitus destituti forent: 1420/1514 *Mon.Budapest* III/1 p.51 = *Df* 286056; *cf. etiam superius:* consociorum ... sew confraternitatis eorum, *et inferius:* simulcum tota consocietate sew confraternitate eorum. Quod fideles nostri ... magistri consocietatis et confraternitatis emptorum et venditorum piscium ... nostre exposuerunt maiestati, ... quod *etc.:* 1474/1514 *Budai mészárosok* p.348.

consolabilis, -e *qui consolari potest – vígasztaló:*

Quatenus dictum commissariatus officium suscipias susceptumque exerceas, ... signanter autem assumpto tecum socio consolabili, fratre videlicet N. de T. sacerdote, ad dictas custodias et loca ipsarum proficisci debeas: 1514/1515-1525 *LvtK* 1972 p.259. Sancia regina ... consolabiles literas tunc ordini mittendo inter alia inseruit, quod *etc.:* *Chron. F.M.O.* p.219.

consolativus, -a, -um *qui consolatur – vígasztaló:*

Ioannes ... prior ... cunctis ... in necessitate positus erat consolativus amicus. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 131 (p.112).

conspatienter *adv.* (conpacienter) *spatium aequale conficiendo* – azonos távolságot megtéve: Quas (*sc. terram et vineam*) prefati filii Emerici ... eidem compacienter condescendendo sibi et per eum suis heredibus ... dedisse[n]t.: [1324], 1360 CD And. II p.172; Jakoblovics p.729 = DI 2271.

conspetus, -a, -um *evidens, conspicuus* – felt n , szembeötl : Nam in maiestate regia eo conspeticus ac gravius id vitium iure censetur, quo maior viri dignitas habetur: BONF. II,6,235.

conspitio, -onis *f. actio conspiciendi v. inquirendi* – megtékintés, kivizsgálás: Michael ... produxit ... duos ex nobis iuratis et fratribus dilectis ipsam offensam conspitionem (*sic ed., recte forsán: ad ipsam offensam conspiciendam ?*): 1462 Zimmermann, Urkb. VI p.139.

consputio, -onis *f. actus sputis foedandi* – leköpés: Fuerunt autem V in sua passione, scilicet prodicio dolosa, derisio maligna, percussio dura, conspucio immunda et occisio omnium precedencium completiva: *Serm.Quinqu.* 189 (p.387) cf inferius: Et conspuetur, quasi vilis. *Serm.Quinqu.* 6882

constabilis, -e *proprie: firmus; transl.: fidelis* – tkp.: szilárd átv.: megbízható: Exemplum Diogenis (*ed.: quis et ubi?*) de porco, qui libencius vult esse in ceno, quam in pura aqua et constabili de bruco, quem si sepelias in rosis, interiit, si in stercore, reviviscit: *Serm.Quinqu.* 17 (p.54); cf. *etiam MWb.* II p.1620.

constatuo, -are *decernere, statuere* – elhatároz, eldönt: Que (*sc. puella*) ... quoniam sabbatum erat, quando lumen recipere meruit, ipsum diem sabbati cunctis diebus vite sue constatuit ieiunare: *Leg.Marg.* 59 (p.709); cf. 'constituo' **II E**.

constellum *vide consilium*
Rex ... hodie, ... nisi mutetur constellum (*sic ed., recte orig. [DI 25643]: consilium*), post prandium recedet: 1522 C. Tóth, Bátori p.39.

constupratio, -onis *f. actus stuprandi* – megbecstelenítés, meger szakolás: Sequenti die dixit (*sc. B.Helena*): „Non potui obtinere salutem clerico, quia magnum scelus fecerat in constupratione cuiusdam virginis”: *Leg.Hel.* 15 (p.712); cf. *ALMA 1995 p.76*.

consularis, -e *ad consulem pertinens* – konzuli: Vandali ... sub Stilicone magistro equitum consulari patricioque viro in Gallias transmigrarunt: BONF. I,2,173; cf. *etiam ibid.* I,1,86. Venale ius habent et decreta quedam consularia pro libidine interpretantur: BONF. IV,5,56. Papilium Mnasonis viri consularis filiam Paulus Emilius uxorem duxit: *Udis* p.461.

consultatus, -a, -um *prudens* – megfontolt: Ita tandem mihi persuasi, ut Batrachomyomachiam, hoc est ranarum murumque proelium tuae consultatissime Minervae exhilarandi gratia mitterem: BART.PANN. *Ded.* 2.

consumptus, -us *m. sumptus, impensa* – költség: Ad idem consumptus fl. 6: 1485 Myskovszky, Bártfa I p.143.

contabulatio, -onis *f. pavementum tignis opertum* – deszkázott padlózat:

Triclinia latissima habent abiegnata contabulatione vestita: BONF. IV,5,25.

contaminatio, -onis *f. corruptio – beszennyezés:*

Hanc virgam liberavit Christus primo a contaminatione corporalis: *Serm. Quinqu.* 43 (p.100).

contenebro, -are *obumbrare – beárnyékol:*

Voluntatem meam dirigas illuminans animam meam, ne in aeterna morte peccatis contenebrata obdormiat, sed redempta tuo munere te per omnia collaudet et glorificet. GREG. GYÖNGY. *Vitae* 2 (p.36).

conterminalitas, -atis *f. fines termini – határ:*

(*In oratione recta:*) Inde per metas terreas vadit versus orientem, ubi terras Usa terminatur et conterminalitatem ipsius recipit terra hospitum nostrorum de nova villa Zegligeth: [1258] 1424 *Fons* 2005 p.360 = *Dl* 87978; *cf. paulo superius:* terminatur et ibi conterminium recipit terra Usa. *Cf. ibid. in alio transscripto eiusdem privilegii, in oratione autem obliqua:* Exinde vero similiter de meta in metam transeundo et conterminalitatem cum terra hospitum ipsius Bele regis de Nova Villa Zegligeth recipiendo ... conterminium terre ecclesie Wesprimiensis reciperet.

contiguo *adv. (nisi mendum:) proxime – közvetlenül:*

Expost in dicto ordine vel ambitu superiori edificiorum quinque cameras invice (*sic ed.*) contiguo existentes annexas unacum toto cellario ... eiusdem totius domus: 1507 Végh, *Buda* p.146 = *Df* 238294.

continenter *constanter, perseveranter – állhatatosan, kitartóan:*

Lupus ... pro explorata sanctitate invitus pontificatu maximo donatus collegia sacerdotum continentissime gubernavit: BONF. I,4,236. *Locus in Lexico nostro s.v. 'continenter' allatus mendum typographicum habet, recte legitur in editione altera [Reg.Slov. I p.315, cf. Anj.Okl. II,802] et in orig. (Df 227618): continentur, ergo non huc pertinet, interpretatio eius etiam delenda.*

continuator, -oris *m. alicuius rei assidua exercitatio – folytatás, gyakori ismétlés:*

Quomodo nonnulli forent de medio vestri precipue in istis partibus ... pauperum predatores et rapinarum continuatores, ... qui *etc.*: 1450 Knauz, *Tanács* p.100.

contoralitas, -atis *f. (conthoralitas) nuptiae, matrimonium – házasság:*

Cum ipsius nupcie celebratio et conthoralitatis coniugium ex nostra benivola admissione existat: 1343 *Urbk. Burgenland* V p.6 = *CD Hung.* IX/1 p.92.

contornius, -ii *n. (conthornius) non plene liquet, forsan i.q. duo arbores concretae (?) – összesen vés:*

Quendam conthornium arborum pivi (*recte:* piri): 1422 *Zsigm.oklt.* IX,154 = *Dl* 75626.

contractus, -a, -um *complicatus – összekuporodott:*

Humilitatem eorum manifestat ingressio ... in illud ... vile diversorium, ubi virgo peperit filium suum primogenitum, ubi infinita maiestas membris contraccioribus stabulabat in medio duorum animalium, secundum Augustinum (*ed.: Aug. -ubi?*): *Serm. Quinqu.* 25 (p.68), *cf. etiam* 13 (p.48) (= *Sermo XVII in Epiphania I. Sancti Aurelii Augustini Hipponensis episcopi Operum supplementum I Ed. D.A.B. Caillau – D. B. Saint-Yves. Paris 1836, p.99*).

contrasisto, -ere *resistere – ellenáll:*

Vaivoda noster ... gnaviter Turce contrasistit: BART.PANN. *Epist.* 4,5.

contremo, -ere *timere, metuere, concuti, commoveri – fél, remeg:*

Praesunt dominationes subiectis in gloria, / per hos claret, summi Dei quanta sint donaria, / cuius omnis creatura contremittit imperia: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 204 (p.157).

controversor, -oris *m. qui dissensionem, discordiam, iurgium sim. excitat – ellenz, patvarkodó:*

Quum nonnulli controversores, sacro sanctae orthodoxae fidei persecutores sese insultu, ausu temerario et superstitiose veritati evangelicae opposcentes, vexilla perversitatis contra totius cleri et ecclesiae statum fere erigendo insurrexerant conspirati. 1436/? *CD Hung. X/7* p.811; *cf.* Demény p.60.

contuto, -are v. **contutor, -ari** *(in loco tuto) condere – (biztos helyen) elrejt:*

Sancti Dei ... sic mundo fugitivi in antris et latibulis bestiarum et ferarum sunt contutati. VALENT.HADN. *Mir.* prol. 56; *cf.* *MWb.* II p.1799. Benedictus ... prior ... sciebat, quod ... nec fortes auxiliarii poterunt adiuvere, neque prudentes consiliarii responsum utile dare, nec libri doctorum consolari, nec aliqua substantia praetiosa liberare, neque aliquis locus secretus contutari. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 187 (p.146).

convaleo, -ere *convenire – megfelel:*

Preter unum autem nullum equum habemus persone nostre convalentem: 1456 *CD Zichy XII* p.245 = *DI 81234*.

convallium, -ii *n. vallis clausa – völgykatlan:*

In huius Ioannis literis habetur, quod ad montes, in quorum convallio dictum coenobium est fundatum, personaliter accedendo ... totam terram ... ecclesiae ... donavit: [1410], 1522 *Doc.Paul.* I p.2.

convecto, -are *comportare – összehord:*

Quibus mos erat maritimas merces, vinum et oleum convectare: BONF. I,6,77.

conventualiter *adv. modo conventus, ut conventus – konvent módjára:*

Quod heremitae Sancti Pauli ... in quibusdam (*sc. locis*) XII conventualiter vivere et commode poterant sustentari: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 50 (p.61).

conventulus, -i *m. parvus conventus – kis konvent:*

Spes ... magna ad eundem ... patrem est, quod ruentem conventulum et in structuris atque culturis ... in melius deducet: 1521 *Dipl.Sáros* p.549.

convertentia, -ae *f. actus convertendi – megfordítás:*

Quia secundum Ambrosium Dominus est nomen omnipotentie, dicit enim respectu subiectorum. Quia dominus et servus sunt relativa. Et omnia relativa ad convertentiam dicuntur, ut servus domini servus et dominus servi dominus, secundum Aristotelem in *Predicamentis*: *Serm.Quinqu.* 7 (p.37).

coofficio, -ere *simul operam offerre – együtt szolgál:*

Ut in omnibus oblationibus ... in missis ... provenientibus rector ecclesiae habeat duas partes, tertia parte sororibus de conventu, si eidem coofficiant, remanente si autem non coofficiarent,

ex tunc rector percipere debeat ... integre: 1342 CD Hung. VIII/4 p.585 = DI 3478.

copa, -ae f. femina, quae saltando hospites delectat v. quae in taberna potum cibumque administrat – táncosn v. csaplárosné:

Uti plures in Neapolitanis abacis Ungaricas, uti aiunt, copas, quam in Pannonicis numerare queas: Udis p.471.

corbanum, -i n. arca pecuniaria, scrinium, theca – kassza, szekrény, láda:

Graviter est increpandus, ab ingressu capituli ... et ad corbanum capituli ponantur (sic) irremissibiliter: 1521 M.Sion 1866 p.250. Semper imponatur ad corbanum capituli pro expensis communibus: 1521 Ibid. p.255. Statim ipsum sigillum in pixidem seu corbanum ligneum cum diligentia imponatur: 1521 Ibid. p.326. Hebdomadatim ... canonici ... ad capitulum convenient sub poena trium denariorum ... irremissibiliter exigendorum et ad corbanum capituli imponendorum: 1521 Ibid. p.259.

corneus, -a, -um ex cornu factus – tülök-:

Res mercimoniales, ... ut sunt fernicule, monilia, ... claviculi, setistra, pectines lignee aut corneae, specula etc.: 1436 Mon.Budapest III/2 p.272. E quadam aurea corona gemmis margaritisque distincta extensum est in altum brachium unum manus dextre scapulotenus et ad integrum armis tectum habens in palma tubam corneam: 1507-1508/XVI^m. Turul 1891 p.60. In quo (sc. scuto) duae tubae corneae sive buccinae venaticae in altum eriguntur: 1514/? Iványi, Teleki p.208 = DI 86748; cf. ALMA 1995 p.77.

cornicula, -ae f. cornix parva – kis varjú, varjacska:

Exemplum Oracii in epistolis de cornicula et grege avium (cf. Hor. Epist. 1,3,18-20): Serm.Quinqu. 143 (p.298).

corporalitas, -atis f. natura corporalis – testi mivolt:

Qui (sc. Christus) post assumptionem fragilis humanae corporalitatis pro nostris reparandis incommodis vivificae crucis vexillum sua gloriosissima passione sanctificavit: 1408 CD Hung. X/4 p.683.

correctibilis, -e castigans – fenyít :

Quod Paulus ... predictum Stephanum ... verbis correctibilibus de tali prolatione verborum suorum arguisset: 1325 TSz 1964 p.550.

correctorius, -a, -um quo quid corrigitur – javító:

Ex processu seu linea verborum in cancello et glosa correctorio elicuit (sic ed.) evidenter: 1422 Zsigm.oklt. IX,496; recte orig. DI 31406: Que quidem dies octava festi Beati Georgii ex processu seu linea verborum in cancello et glosa correctorio elicuitur evidenter. Quidam ex ipsis ... spreto et parvipenso huiusmodi nostro iusto et correctorio mandato nedum redimere vellet (sc. calicem impignoratam): 1491/1508 M.Sion 1866 p.616.

correpto, -ere irrepere, subrepere – becsúszik, becsusszan:

Caesar ... cum pauperis olim / in tenuem solus cymbam correpsit Amyclae: IAN.PANN. Paneg. 3,2,261-262. Per confusionem formarum idem ac corripere – alakkeveredéssel: megfedd: Leo ... quorum turpissimam vitam verbis sepe correperat: BONF. I,9,272; cf. corripuere: I,9,146 et corripuit: I,7,233, 238; I,8,273.

corrigatoria, -ae f. (corrigatoria) artificium corrigia v. lora parantium – szíjgyártó

mesterség:

Si quis artem corrigiatoriae (sic ed., recte forsitan: corrigiatoriam?) gratia eruditionis accesserit; *cf. superius (forsan ut adi.):* Adolescentum ... si quis artium praexpressarum dempta arte corrigiatoria (sic ed.) eruditionis studio se annexerit: 1484 Zimmermann, *Urkb.* VII p.375.

corrigiatus, -a, -um (corregiatus) *corrigiis praeditus – szíjas:*

Item de cirotecis corregiatis, videlicet de Zamisch et bombacialibus semper tricesima pars ... debet solvi: 1436 *Mon.Budapest* III/2 272 3169

corviger, -a, -um *qui corvo pro insignibus utitur – címerként hollót visel , 'hollós':*

Corviger extremum rex modo clausit iter (sc. *Mathias Corvinus*): GREG.GYÖNGY. *Vitae* 179 (p.141).

cothurnatus, -a, -um (Gr.:) *cothurnis calceatus; transl.: elatus, tumidus – dagályos:*

Cuius nuperrime paucula carmina ad me misisti, quae quam Cecropidae cothurnata sint, erunt testes, qui perlegendi favorem nostro indulserint poetae: 1514 *Anal.nova* p.39.

coturnix, -icis f. , *avis species – fürj:*

Quidam enim similes sunt vipere, que occidit matrem in ortu suo, et catulo, qui cecus nascitur et genitorem non agnoscit, et pullis perdicum et coturnicum, qui statim nati deserunt matrem: *Serm.Quinqu.* 127 (p.268).

couterinus, -a, -um *ex eadem matre natus – egy anya szülöttje:*

Quod duae illustrissimae sorores carnales et couterinae, una videlicet nostrae maiestati, et altera eidem ... palatino matrimoniali foedere legitime sunt copulatae: 1416 *CD Hung.* X/5 p.682 = *Df* 265783. Sigismundus ... rex ... et ... Nicolaus palatinus ...nobiles et generosas Barbaram reginam et Annam ... duas sorores carnales et couterinas ... consortes habuere maritales: 1438 Katona, *Hist.crit.* XII p.849.

crasse *adv.* (grasse) *spisse, dense; de impressione sigilli: graviter, profunde – vastagon; a pecsét esetében: er sen, mélyen:*

Abbatissa ... exhibuit nobis duas litteras, ... unam videlicet condam illustris principis Colomani, ... cuius sigillo certo (sic), quo vita comite utebatur, a tergo in quadam prestula pergamenea grasse impresso, cuius quidem littere medietas, videlicet pars anterior est scripta ex voluntate ... fundatoris ... monasterii litteris Grecis, alia autem medietas ... Latinis litteris est conscripta: 1393 *Dipl.Hung.ant.* I p.370; *cf. MWb II* p.1983.

crepus, -a, -um *incertum, dubius (?) – bizonytalan, kétes, fél-(?):*

Tempus autem producendi Luciferum est aurora, que est lux dubia tenebris amixta tenens convivium noctis et diei. Unde et crepus dicitur, id est dubium, et inde crepusculum: *Serm.Quinqu.* 76 (p.165).

cribratio, -onis f. (cribracio) *actus cribrandi – rostálás:*

Lu. XXII.: 'Sathan expetivit vos, ut cribraret vos'. Cribracio autem purgat triticum: *Serm.Quinqu.* 159 (p.332).

cribrusta, -ae m. *faber, qui cribrandi artificium exercet – rostás:*

Tylman carnifex super Hano cribrustam XXVII flor<enos iuravit>: 1395 *Acta Cassov.* p.91.

crisos () *vox Graeca: aurum – aranya:*

Sed istud aurum in quibusdam simulatur ut ypocritis, qui inde dicti sunt ypocrite, id est simulators, quod sub specie auri, id est exterioris boni incedunt. Ab ypos, quod est sub, et crisos, quod est aurum. *Serm.Quinqu.102 (p.216). Serm.Quinqu. 6889*

crocodillus, -i m. (cocodrillus) , *animal quoddam reptile vivens in fluminibus, praesertim in Nilo – krokodil:*

Sed sicut quidam piscis, secundum Aristotelem (*ed.: ubi?*) De animalibus, intrat ventrem cocodrilli et perforat, sic Christus infernum et diabolium: *Serm.Quinqu. 192 (p.395); cf. locum alterum allatum ex Iuvenali: Ibid. 127 (p.267).*

Cruciti, -orum m. (*nisi mendum pro 'cruciati'*) *miles v. socius religiosi ordinis equestris - keresztés lovagrend tagja:*

O quantus erat tunc luctus non solum fratrum ordinis presentium et sororum, sed etiam aliorum multorum usque diem sepulture sue convenientium, donec defunctionis sue die quarto per manus dictorum venerabilium patrum archiepiscopi et episcopi, presentibus karissimis fratribus religiosis Minoribus, Premonstratensibus, Crucitis, plebanis et secularium virorum ac mulierum, pauperum et nobilium multitudine permaxima Deum laudantium venerabile ipsius corpus cum reverentia et devocione debita sepulture fuit commendatum: *Leg.Marg. 19 (p.694).*

crudesco, -ere *crudum fieri – kegyetlenné, véressé válik:*

Non illum aestivo dimovit Sirius astro, / non autumnali crudescens tempore morbus: *IAN.PANN. Paneg. 3,2,239-240.*

cruminator, -oris m. *qui crumenas conficit – erszénykészít :*

Cuius quidem feneti a parte orientali fenetum Petri filii Augustini, a parte vero meridionali fenetum eiusdem Iohannis filii Iwanka, a parte occidentali fenetum Laurentii bursatoris seu cruminatoris, a parte septentrionali iterum fenetum Petri filii Augustini ... dicitur vicinari: *1418 Zsigm.oklt. VI,1622; cf. etiam 'eruginator'.*

culeus, -i m. (culleus) (*Gr.:*) *uter v. sacculus utriculus ex corio factus – b rzsák, töml :* Qui ... e septem cardinalibus, quos Nucerie capi iusserat, quinque saccis involutos in mare demersit haud aliter atque parridas, qui culleis insui et in profluentem demergi solent: *BONF. III,1,36. Ii ... Ioannem ... ceperunt, in suis edibus in vincla coniecere, mox in abditis penentralibus variis cruciatibus afficere ocepere, quibus tandem enectum culeoque insutum alligato gutturi lapide in Danubium clam demerserunt: BONF. III,4,23.*

cultilis, -e (*nisi 'cortilis' [i.e. ad curiam pertinens] legendum) de feminis, quae se ultra modum colunt: se exornans - cicomás:*

Unde Psalmus: 'Sanctum est templum tuum', id est Maria, 'et ipsum est mirabile in equitate', id est in iusticie operibus, non in cultilibus muliebribus, quoniam ut legitur in epistola Epifanii: 'Pannum proprii coloris non intinctum et amabat et ferebat': *Serm.Quinqu. 191 (p.393).*

cultivatio, -onis f. *cultura, actus agri colendi – (meg)m velés, m velés alá vetés:*

Nichilominus meliorationi etiam seu cultivationi territorii predictae possessionis Kowar ... gratulantes colonis eiusdem possessionis Kowar ... id annuimus, ut *etc.: 1524 Reg.Strig. p.158.*

culullus, -i *m. cantharus ansam habens – füles kancsó:*

Par erat, ut nostris biberes hac luce culullis: *Anal.nova* (Piso) p.409.

cunctabiliter *adv. lente, tarde – késlekedve:*

Philosophus in *Mor<alibus>* (*ed.: quis et ubi?*): Levitatis arguendus est, qui opus inchoatum cunctabiliter debito termino non includit: *Serm.Quinqu.* 75 (p.161).

cunctate *adv. procrastinando, tarde – késlekedve, habozva:*

Contra Aetius patricius et Theodoricus longe cunctatius acies eduxere: BONF. I,4,117. Atila ... nunc se cunctatius corripit agentes, nunc strenuos et animosos extollit: BONF. I,6,123. Quanto res cunctatius agebatur, tanto maior periculorum fiebat accessio: BONF. II,10,97. Subibat quandoque patrate penitentia crudelitatis, que iniectis furiis absterrebat hominem, neque fugiebat in agendis rebus cunctatius futura cuncta prospicere oportere, quando pro infectis facta haberi nequeunt: BONF. III,1,323. Que omnia cunctatius capere consilium cogebant: BONF. III,2,173. Ladislaus ... cunctatius patre longeque consultius res suas agebat: BONF. III,2,200. Expeditionem hanc ultro non accepi acceptamque idcirco cunctatius gessi, ut *etc.*: BONF. III,2,260. Hostes ... tantum hominum numerum in captivitatem plane contraxerant, ut cunctatius iter facere cogebatur (sc. dux Corvinus): BONF. III,5,36; *cf. etiam locum s.v. 'cunctanter' allatum [BONF. II,1,370]: cunctantius.*

cunctator, -is *m. ut cognomen Q. Fabii Maximi: procrastinans – halogató:*

Quorum aetas Achilles alios bello, consilio Cunctatores ostendebat. BART.PANN. *Gryllus* ded. 4.

cuneatus, -a, -um *cunei formam habens – ék alakú v. formájú:*

Cuius scuti forma superne lata, ad imum cuneacior est, superficies eius plana et ceruleo colore tota intincta: *1514 Turul* 1904 p.110.

cupile, -is *n. vox incertae notiois: quod aliquis cupit (?) – vágy (?)*:

Romani incorruptum et sincera fide prestantem illius matrimonium existimarunt, que post deposite virginitatis cupile in publicum prodire non auderet, uno contenta matrimonio pudicicie corona donabatur: *Udis* p.472.

cuppula, -ae *f. vas v. poculum parvum – kis edény v. kegyely:*

Item habeo unam cuppulam more Italico factam cum tectura ... deauratam, ymaginem desuper habentem et amoveri, dum libet, possibilem: *1517 M.Sion* 1866 p.335.

cuprifodina, -ae *f. locus, ubi aes cupri foditur – rézbánya:*

Simulcum silva nigra, aurifodinis, argentifodinis, ferrifodinis et signanter cuprifodinis in facie ipsius montis existentibus: *1423 Zsigm.oklt.* X,1401; *cf. s.v. 'cuprum' formam per hyperbaton allatam: cupri ... fodinam; cf. etiam voces 'aurifodina, argentifodina' etc.*

curabilis, -e *qui v. quod curari potest, sanabilis – gyógyítható:*

Cum idem baro suus, nomine Albricus banus de Chuchet prius vehementem multorum dierum langorem toto corpore fuisset inflatus et ydropicus publice teneretur, nec morbus esset ope medicorum curabilis: *Leg.Marg.* 58 (p.708).

curriductor, -oris *m. raedarius - kocsis:*

Nicolao Surdo curriductori dedi sol. L: *1481 Mon.civ.Zagr.* XI p.261. Item ... ibidem in castro Martino curriductori de Iwanych dedi sol. IIc: *Ibid.* p.262. Item eodem die Martino

curriductori domini sol. Ic: *Ibid.* p.266. Item ... in Dombro Iohanni Parvo curriductori dedi sol. L: *Ibid.* p.267.

curriferalis, -e *qui plastrum v. raedam trahit - igás-:*

Quum domini ... salvis semper equis curriferalibus, armis decenter et optime fulcitis ... de civitate Iauriense ... exivissent: *1452 Sz* 1910 p.559.

curso, -onis *f. cursus (litis) - (per)folyam:*

Partibus coram nobis comparentibus causam eandem sub forma plenarie cursiois ad octavas festi Epiphaniarum ... duximus protelandam: *1465 TT* 1898 p.582 = *Dl* 28527, *ubi autem istae voces non plene videri possunt.*

cusa, -ae *f. (nisi mendum pro 'excusa') causa ad recusandum prolata – kifogás:*

Quos ... florenos idem ... ipsi Hanoni ... persolvere tenebitur omni sine cusa: *1395 Acta Cassov.* p.90.

custoditio, -onis *f. actus custodiendi – védelmezés:*

Hic ... ingressus est ... triplicem civitatem, scilicet ecclesie, consciencie et patrie. ... Primam civitatem ingressus per fidei et sacramentorum suscepionem. ... Secundam per diligentem sui custodicionem, quia conversatus est ante Deum cum omni consciencia bona. ... Terciam per internam paradisi speculacionem: *Serm. Quinqu.* 38 (p.91). Unde et de mandatis sacrificiorum potest accipi illud Eccli. II.: 'Qui timent Dominum, custodient mandata illius', et subdit causam custodicionis, timorem mortis, dicens *etc.*: *Serm. Quinqu.* 96 (p.206).

custoditus, -a, -um *defensus – védett:*

Pupilla ... est ... pars corporis parvissima. ... Est medius punctus oculi, in quo est vis videndi. ... Est eciam pars corporis custoditissima. Omne enim animal claudit oculum ex natura: *Serm. Quinqu.* 85 (p.183).

cygneus, -a, -um (*Gr.:*) *in cognomine proprio: qui proprius oloris est – hattyúra jellemz :*

Lyska Booslaum interea regulum, cui Cygneo cognomen fuit, ... vi ceperat: *BONF.* III,2,422. Booslaus Cygneus sagitte vulnere saucius interiit: *BONF.* III,3,56.

cymnopristes, -is *m. (Gr.:* μ) *nimum parcus, sordidus, tenax – fukar, zsugori:*

Quid nam sit, rogitas, cymnopristes? / Tu, Paule, es proprie cymnopristes: *IAN.PANN. Epigr.* 175,1-2.

czotto, -are *idem ac 'inczothare': fimbriis ornare - rojtokkal díszít:*

Galea vero clipeo super<imposita> tecta nigro, croceo colore subducta, impetiata undique et czottata erat coperta: *1411 Mon.herald.* III p.13; *cf. Turul* 1908 p.26, Áldásy., *Címereslevelek* II p.27, *Zsigm.oklt.* III,1056; *in orig. (Dl 95026) propter malam conservationem textus examinari non potest. – Forsan huc pertinet:* Iacobus ... dixit, quod vidit, quod habuit Georgius albi coloris czottata et cissa ad modum scolarium et quod Nicolaus detulit tunicam congruentem clericis: *1416 Df* 239372 p.13; *cf. etiam Zsigm.oklt.* V,2299.

D

dacus, -i *m. (Hung.: dákos) species brevis ensis – rövid kard:*

Gladei III. Bicelli II. Dacus I. Bozdogan Turcales III: 1491 *HtK* 1891 p.552; cf. *Lex.Hung.* p.145 s.v. 'dákos'.

damnabilitas, -atis *f. natura, quae damnari potest – kárhozatos természet:*

Tertia mala mundi conditio (*sic*) est damnabilitatis, nam omnia mundalia vane occupant et postea damnant: *Bárczi* p.87 (OD 19.N).

damnalis, -e *detestandus – kárhozatos:*

O, ingratitude damnale vicium, res, inquam, ingrata, superis et terrenis infesta, heu, Deo et hominibus molesta res utique, qua lex humane nature confunditur!: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.71.

damnatio, -onis *f. (damnatum) damnus v. actio damnus inferendi – kár, károkozás:*

Estimata damnatum (*var. CD Hung.* IX/7 p.694: dampnidatio, *quae verbo etiam aptior est*) extitit ad marcarum milia quinquaginta et ultra: 1277 *Veszpr.okl.* I p.77 = *Df* 283212; *orig. propter malam conservationem non bene examinari potest.*

damnose *adv. modo damnando – elítélend módon:*

Ubi autem decanus proventus ex malitia damnose comportaret aut damnus inferret *etc.*: 1521 *M.Sion* 1866 p.322.

dapinarium, -ii *n. cena – étkezés:*

Si vera dicis, certum est apud me meumque gnatum perpetuum donari dapinarium. BART.PANN. *Gryllus* 88. Priusquam hoc loco abeatis, vos per Stygias paludes adiurasso, pro perpetuo dapinario praestato fidem: BART.PANN. *Gryllus* 115.

debitare *lege debitori*

Ut ipse Simonii (*sic*) ... tredecim florenos auri debitare obligaretur: 1476 Zimmermann, *Urkb.* VII p.108 = *Dl* 27059.

decantatus, -a, -um *cuius gest cantilenis in publicum prolata sunt – megénekelt:*

Quis enim ... avum illum tuum virum non tam corporis, quam animi viribus praepollentem ... veluti decantatissimum ex factis et stratagematibus praeclarissimis non declamet. BART.PANN. *Gryllus* ded. 5.

decarchon, -ontos *m. (Gr:) vox Graeca: socius collegii decem virorum – a tízek testületének tagja:*

Romana respublica a duobus consulibus ... et prefecto urbis ... XIque tribunis ... regebatur, quorum magistratus decarchon Grece, Latine decemviratus dicebatur: BONF. I,10,257.

decas, -adis *f. () opus, quod in decenos libros distribuitur – tíz könyvből álló egység:*

Rerum Ungaricarum decades: BONF. *tit. operis.*

decemlanceatus, -i *m. (decem lanceatus)*

Ipsam possessionem ... per ipsos ... sub premissio conditionario servitio ... in numero decem lanceatorum idem homo vester ... statuisset: 1391 *CD Hung.* X/1 p.710; cf. *ALMA* 1995 p.79.

decemperosnatus, -us *m. condicio sive status vel ius seu collegium decem nobilium virorum, qui turmam cohortemve militum post rusticorum in Hungaria rebellium bellum civile impensis regiis tenere debent et propterea tributa regalia pro se exigere possunt – azon tíz*

birtokos testülete, aki a parasztháború után katonatartási jogot kapott:

Ut, ex quo dictus Sigismundus de Lewa instar ceterorum dominorum banderiatorum, prefati vero Gaspar, Ladislaus et Franciscus Paxy iure decempersonatus, quibus scilicet rationibus iidem de bonis suis pro regni defensione gentes per se tenere debent, pecunias exercitiales proxime preteritis subsidii de illis bonis in isto comitatu existentibus ... pro se ipsis exigi fecissent, vos colonos ipsorum exponencium in eisdem bonis commorantes ad iteratam solucionem cogere ... et damnificare non auderetis: 1520 *Dl* 23325; *locus s. v. 'ius' allatus*; cf. *Decr.II.1518. 2 et Decr.1500. 21*; Tringli p.93.

decempersona, -ae *m.* (decem persona) *qui privilegio decempersonatus gaudet – „tízszemély”:*

Illud autem aliud negocium de vestra do<minacione> sive de fratribus illius in locum unius ex illis decem personis substituendis disposui et ita disposui, ut quoniam post datam litterarum vestre do<minacionis> egregius quondam Michael de Pakos periit, prout do<minacionem> vestram iam intellexisse puto, liberum erit vestre do<minacioni> vel fratribus illius in locum Martini Czobor vel in locum ipsius Michaelis de Pakos subintrare: 1515 *Dl* 89054.

decemvir, -i *m.* *socius consiliarius civitatis – városi tanácsos, tanácsstag:*

Ladislaus, Vernerii filius ... duos ex decemviris, quos sibi infestissimos esse noverat, ... equorum caudis alligari iussit: BONF. II,9,196.

decerptio, -onis *f.* *actus aliquid demendi, abscidendi, extrahendi – elvétel, leszedés, elvitel:*

Que (*sc. causa*) inter ipsos ... in decerptione segetum per equos, pecudes et pecora ... in presentia regie maiestatis fuerat diutius ventilata: 1276 *LtK* 2004 p.74.

decimatorius, -a, -um *quod decimatoris id est collectoris decimarum est – tizedszed i:*

De decimis quoque exigendis legitime cautum. ... Rustici, qui decimatorium ministerium obeunt, immunes esse iubentur: BONF. IV,7,46.

declaratorie *adv. per declarationem – nyilatkozva:*

Specialiter si molestamini a magistro Michale (*sic*) de Besded, canonico ecclesie Varadiensis, quam mihi per Gregorium, familiarem meum declaratorie intimetis: 1448 *TSz* 1929 p.126 = *Dl* 80907.

declinista, -ae *m.* *discipulus, qui socios suos docet declinationem – fels bbéves tanuló:*

Per manus Ipoliti de Wersemarth studentis ac decliniste Quinqueecclesiensis nati Ambrosii de Senthgwrgh ... in scola Quinqueecclesiensi: XVⁱⁿ *MNy* 1927 p.35.

decogito, -are *cogitando invenire – kitalál, kigondol:*

Qui quidem quaedam (*sic ed., recte forsán:* quadam) astutia decogitata finxit etc.: 1464 Zimmermann, *Urkb.* VI p.192.

decoramentum, -i *n.* *insigne, ornamentum, ornatus – jelvény, ék, ékesség:*

Signum seu effigiem draconis incurvati ... per nos ac fideles regni nostri barones et proceres ... publice portandam et ferendam eligimus, acceptamus et per modum societatis ac conformis decoramenti duximus (*orig. [Dl 9470]:* ducimus) induendum: 1408 *CD Hung.* X/4 p.684.

decuplo, -are *decies multiplicare – tízszeresen megsokszoroz:*

Quattuor e captis delectos millibus et si / bis duo vectarat iam decuplata Charon: *Anal.nova* (Piso) p.413.

decuplus, -a, -um *decies tantus - tízszeres:*

Quis ergo tante desolationis in decuple retributionis consolatione futura estimare digne poterit qualitatem?: GEORG.HUNG. p.342.

decurius, -ii *m. v. decuria, -ae f. legatus, nuntius (?) v. collegium decem nuntiorum (?) – követ, küldött (?) v. tíz.f s küldöttség (?)*:

Quo (*sc. loco*) postquam omnes optimates nobilesque convenere cum decuriis conventuum, quos comitatus appellant, ... Carolum regem creant: BONF. II,9,208.

decursatio, -onis *f. incursio, excursio – portya, portyázás:*

Quod infideles hostes de illis partibus ... depraedationes et decursationes facere volunt: 1483 Zimmermann, *Urkb.* VII p.340 = *Df* 246494.

decurso, -are *transire, praeterire, perire – eltelik, elmúlik:*

Quoniam plasmatis mundialis caduca condicio primitiva ex ipsa prothoplausti iactura labem contraxit realiter in posteritatis universe dispendium propagatam, ut radicalis insicio corruptele quatenus elumpmat et consumpmit nature virtutem humane sub motu perpetuo decursantem, catenus (*sic. ed., recte orig. [Df 280274]: eatenus*) tabescam (*sic, recte forsant: tabescant*) hominum opera manuum (*desideratur: et ?*) cum tempore delitescant: *s.1235, XIV^{med.}/1404 Koller, Quinqu. II p.87; cf. copiam anni 1404: Df 280274 ac Reg.Arp. 544.*

deducifacio, -ere *portari v. vehi iubere – szállíttat:*

Item pulveres pixidarum (*sic, recte: pixidum*) de Sarwar deducifactorum cum vasculo I: 1524 *Dl* 26331.

deductor, -oris *m. (nisi mendum pro 'deductio') locator – telepít :*

Item de deductoribus iobagionum nil exigatur: 1481 Kukuljevic, *Jura* I p.219.

defector, -oris *m. qui ad aliam deficit partem – elpártoló, pártit :*

Exarchus ... gravi urbem obsidione cum Marisione Longobardorum duce, qui ad Romanas partes defecerat, circum ducit. Haud multis post diebus capta urbe Marisionem ad se deductum repentina defectorem morte intercept: BONF. I,8,97. 5186

defensus, -us *m. (nisi mendum pro 'descensus') custodia – rizet:*

Ex quibus (*sc. Tartaris*) capti fuerunt duo et missi domino regi Ungariae, quos ego habui in defensu meo et ab ipsis didici nova: 1241/XIII *CD Hung.* IV/1 p.233; *cf. earundem litterarum variantem alteram: LtK* 1934 p.224: et ego diu eos habui in custodia mea.

deferro, -are *ferro munita – (meg)vasal, vas(abroncs)sal meger sít:*

Ladula deferrata magna pulchra <I> et alia parva: 1521 Entz, *Gyulafehérvár* p.186 = *Dl* 82577.

defiguro, -are *depingere, pictur exprimere - megfest, festéssel ábrázol:*

Prout hoc in capite presencium litterarum Appellea manu defiguratum cernitur: 1514/XVI^{in.} *Df* 282621 fol. 72^v; *cf. Turul* 1891 p.63.

definitorius, -a, -um (*diffinitorius*) *ubi definitores ordinis S.Pauli consilium habent – tanácskozó-, ügyviv i:*

Ut ... universi vicarii seu diffinitores capituli illius anni ... hora cum sono campane signata ad

domum diffinitoriam congregentur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.63. Prior generalis convocatis vicariis ad domum diffinitoriam eisdem verba consolatoria doceat: GREG.GYÖNGY. *Dir.* p.a,II^r. Caepit ... construi sanctuarium ... una cum sacristia et domo definitoria admirandae pulchritudinis: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 221 (p.168).

definitorium, -ii n. (diffinitorium) *collegium definatorum ordinis Praedicatorum – domonkos ügyviv i tetület:*

Praevia matura deliberatione in nostro diffinitorio praehabita dictos articulos acceptavimus: 1474 Zimmermann, *Urkb.* VII p.29.

defligo, -ere

Nicholaus quidam ... cum quartanam per annum totum adeo graviter passus esset, quod iam toto inflato corpore et morbum ydropicum iudicio medicorum sibi expavesceret imminere et ab eorundem procuracione deflictus ad suffragia sororis virginis Margarete se contulit vovendo, quod *etc.*: *Leg.Marg.* 50 (p.705).

deflo, -are (difflo) *flando dispellere – szétkerget, szétfúj:*

Cuius (*sc. scuti*) e vertice flos bicolor exurgit, ... qui in folia et uberrima quidem excrescens, confuso ordine scutum ipsum galeamque vento quasi difflatus undique exornat: 1514/XVⁱⁿ. *Turul* 1891 p.63. Galeam ... vento quasi deflatus undique flos ornat: 1520 *Turul* 1937 p.43. Flos quidem ... quasi vento difflatus in diversum flectitur: 1520 Áldásy, *Címereslevelek* II p.85.

deformiter adv. *turpiter – csúfosan:*

Circa secundam expositionem sciendum est, quot Christus passus fuit universaliter. ... Deformiter. *Sap.* II. (*cf. Sap.* 2,20): 'Morte turpissima condempnemus eum'. Crudeliter. ... Horribiliter *etc.*: *Serm.Quinqu.* 180 (p.372).

defrango, -ere in partes frangere v. rumpere – széttör:

Item aliud plenarium satis magnum ... habetur, sed fragmentum in in (*sic*) inferiori margine et a sinistra latere defractum est: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.396.

defugio, -ere evitare – elkerül:

Quae pro te merito defugienda putem: IAN.PANN. *Epigr.* 213,8.

dehortator, -oris m. *qui aliquid dissuadet – lebeszél :*

Paganismi dehortator / meritis fit praedicator / dignus apostolicis: Holl, *Novum genus* 22-24 (p.46).

deiecto, -are deicere, demittere – levet, ledob:

Equites ... insignia cuncta pro ara magna humi deiectarunt, veluti regis casu omnia sua trophea, signa partaque regna una corruerent: BONF. IV,8,238.

deiformitas, -atis f. *status et condicio eius, qui proprietates virtutesque Deo convenientes habet – isteni hasonlatosság:*

Congruae etiam comparantur (*sc. apostoli Petrus et Paulus*) flamme ignis, quia per hoc ostenditur primo maxima eorum deiformitas in assimilacione ad Christum. Quia sicut Christus lux est, ... sic et apostoli: *Serm.Quinqu.* 81 (p.176).

deiunxit lege devinxit

Que (*sc.dilectio*) eos ineffabili fraternalis amoris vinculo et affinitatis quoque federe iam illaqueavit atque deiunxit (*sic ed.*): 1519 SzSzB Szle 2006 p.349.

delatus, -us *m. actus portandi v. gestandi – viselés:*

Quod habitus delatu satis religiose incederent: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 51 (p.61).

deliciosus, -a, -um *deliciarum plenus (a de personis: luxuriosus, voluptuosus – ínycnc, kéjenc; b de rebus: iucundus, abundans – gyönyör séges, örömteli, édes):*

a Et est domus ista (*sc. Dei*) speciosa intuentibus. ... Spaciosa inhabitantibus. ... Gaudiosa laudantibus. ... Deliciosa fruentibus. Ps. (*cf. Ps. 35,9*): 'Inebriabuntur ab ubertate <domus tue>': *Serm.Quinqu.* 169 (p.357). **b** 'Convivium', inquam, 'pigwium', id est omnium deliciarum, quas enim pigwes, id est delicosi, 'convivium vindemie', id est iocunditatis omnimodis, 'pigwium medulatorum', id est internorum gaudiorum, 'vindemie defecate', id est iocunditatis purissime sine amixcione fecis tristicie, Isa. XXV.(Is. 25,6): *Serm.Quinqu.* 2 (p.27).

delirus, -a, -um *insanus, vecors – rült, eszel s, tébolyult:*

Ut bacchantium mulierum exercitus, que a deliris quibusdam sacerdotibus ducerentur, armis omnino deleret (*sc. praefectus*): BONF. I,5,42. Quandoque sese colligens ne delira quidem eorum consilia reputabat eaque pensitans fortunam variam et insidiosam considerabat: BONF. I,6,272.

demolesto, -are *molestare, maledicere (mendum esse in manuscripto pro forma consueta 'dehonestare' excludi non potest) – zaklat, gyaláz (nem kizárható, hogy elírás a szokásos 'dehonestare' forma helyett).*

Quod ipse die sedis tempore sigillationis eundem multis verbis vituperiis et illicitis demolestasset in preiudicium eiusdem valde magnum: 1424 Dl 39929; *cf. Zsigm.oklt.* XI,256.

demonialis, -e *quod daemones inferunt – démoni:*

Et est dicendum ad primum, quod liberat a quatuor predictis hostibus et eorum bellis, scilicet a desiderii carnalibus. ... Ab insidiis demonialibus. Exo. XII. (*cf. Ex. 12,23*): 'Transivit Dominus percuciens Egyptios', id est demones, 'et domos nostras', id est sensus carnis et vires mentis liberans. A persecucionibus tyrannidalibus. ... A perturbacionibus fraternalibus: *Serm.Quinqu.* 157 (p.328).

deosculatio, -onis *f.*

Post humilem et debitam perpetu\ce me\ce fidelitatis, observationis, servitutis in gratiam vestr sanctitatis commendationem beatorumque pedum eiusdem deosculacionem: 1526 Bessenyei, *Lettere* p.121.

depeculor, -ari *expilare, spoliare – ki- v. elrabol, zsákmányként elvesz:*

Cuius tu honorem aut famam depeculatus es?: 1522 *Anal.nova* p.490.

deplaco, -are *mitigare, reconciliare – kiengesztel:*

In presentiam iudicis supradicti tenebuntur comparere et eundem ambe partes deplacare: 1325 *M.Sion* 1866 p.608.

deplombatio, -onis *f. actus plumbo obducendi – ólmozás:*

Pro deplombacione ollorum dedi *etc.*: 1520 *EPhK* 1903 p.472.

deploratus, -a, -um *quod deplorari debet - siralmas*: Ad audienciam nostram ... pervenit inveniri quosdam deplorate consciencie clericos et presbiteros, ... qui humani generis inimico suggerente sectam illam Lutheranam ... predicare ... non erubescunt: *1526 Mon.eccl. I p.249.*

deprecator, -oris *m. qui aliquid deprecaturi.e. oratione acquirit – kikönyörg* :
Quem ad m<aiesta>tem v<est>ram et nuncium huius mee calamitatis et deprecatozem misi, supplicans etc.: *1526 Acta Tom. VIII p.192.*

derisibilis, -e *qui contemnendo deridi i.e. ludibrio haberi potest – nevetséges*:
Exemplum Oracii in epistolis de cornicula et grege avium (*cf. Hor. Epist. 1,3,18-20*): 'Ne dum forte suas repetitum venerit olim grex avium plumas, moveat cornicula risum furtivis nudata coloribus'. Et iste decor est derisibilis, quia vanus. Prover. ultimo (*cf. Prov. 31,30*): 'Fallax gracia et vana est pulchritudo': *Serm.Quinqu. 143 (p.298).*

derivus, -a, -um *a certa norma discedens – elforduló, eltér , (útról) letér* :
Derivos ... et iuri rebeles ad iuris tramitem invitare iudicibus maximum existit indicium pietatis: *1366 DRH-C XIII p.103.*

descriptive *adv. cum enumeratione – felsorolva*:
Bona et res monasterii Beati Egidii de Simigio sunt in inventario ipsius monasterii revisa et omnia in eodem inventario descriptive contenta sane reperta: *1508 MKSz 1881 p.292.*

desedeo, -ere *habitandi causa occupare – megszáll*:
Quia ... homines Zegeidienses ... quendam porcionem eciam possessionariam ipsius possessionis ... sub nomine ipsius civitatis desedissent et desedere fecissent: *1485 Érszegi, Szeged p.31.*

desiccatio, -onis *f. (desiccacionem) actus arefaciendi v. exsiccandi – kiszárítás, szikkasztás*:
Per hoc autem, quod Dominus continenciam clericalem comparat sali, ostendit primo in nobis efficaciam continencie. Sal enim habet virtutem conservativam per desiccacionem et constriccionem: *Serm.Quinqu. 93 (p.200).*

desperis *lege desperis*
Cuius (*sc. galeae*) cono lilium hianti simili extat, quod suis flosculis e radice desperis insignia ipsa forinsecus decorare videtur: *1517/XVIII Turul 1942 p.76.*

despicabilis, -e *qui sperni, contemni potest – lenézett, alábecsült*:
Sic et paciencia martirum in morte sua visa fuit despicabilis, sed invenitur ad gloriam in tempore retribucionis. Et hoc est, quod dicunt ipsi mali. Sap. V. (*cf. Sap. 5,3—5*): „Hii sunt, quos habuimus aliquando in derisum” etc.: *Serm.Quinqu. 165 (p.349).* Non despicientes eius despicabilem personam: GREG.GYÖNGY. *Vitae 132 (p.112).*

despicor, -ari *despicere, contemnere – lenéz, megvet*:
Vobis accidit, ut infandi carceris prefecturam sortiti eternam pre ceteris infamiam despiciatam habueritis: BONF. III,2,209. Ille autem, quamvis ex his nonnullos limis oculis despicaretur, repentinam illorum mutationem ... demiratus tamen victus ista respondit a ceterorum pontificum ... consulto nunquam dissensurum: BONF. IV,3,56. Regina cum non solum regnum, sed urbana quoque Cracovie insano tumultu ex arce fluctuare despicaretur etc.: BONF. IV,3,164.

despotes, -is *m. princeps Rascie – szerb despota:*

Petrus ... materne hereditatis iure despotes Romanie ... cognominatus est: BONF. II,9,62; *cf. etiam* III,5,81, 88, 338, 361, 395; III,6, 4, 9, 12, 21, 23, 27, 41, 44, 60, 61, 66, 89, 111, 115. Frequentavit quoque illius aulam Georgius superioris Mysie princeps, quem despotes nominant: BONF. III,3,192. Despotes Georgius provincie regulus ... in Ungariam emigravit: BONF. III,4,84. Despotes Georgius Mysia a Turcis exactus Ragusium se receperat: BONF. III,5,16. Corvinus et despotes cum suis copiis veniendo regia castra unius diei itinere precedebant: BONF. III,6,391. Corvinus ... mox per Rasciam retrocessit et captivis despoti dono datis ovans Budam rediit: BONF. III,7,192. Ea regem tempestate ii proceres sequebantur: ... Maior Blasius, Paulus Chinis, Lupus despotes *etc.*: BONF. IV,2,87. Cum Stephanus ... Lupusque despotes in bello ... se optime gesserint: BONF. IV,2,267. Cum multi e proceribus ... in bello ... sese optime gessissent, ... imprimis Stephanus ... comes, Paulus despotes *etc.*: BONF. IV,3,252. Lupus quoque despotes indomiti quidem roboris et constantie: BONF. IV,5,12. Despotes, cui a lupo cognomen erat, ... prelium cum hoste haudquaquam conserendum esse censuit: BONF. IV,6,175. Paulus Cinisius, despotes, Petrus Dochius ceterique illius ore proceres occurrere in campum (*sc. Turco*): BONF. IV,6,181; *cf. ibid.* 182: Cum in dextro cornu Paulus presideret ac in levo despotes. Despotes autem et Kyshorvatus in inferiore Pannonia ob levitatem ingenii novis rebus cum vicinis studuerunt: BONF. V,1,128; *cf. etiam* V,2,13; IV,6,228 *et formas alias*: BONF. IV,9,108: despotes; BONF. IV,1,115: Rascie despota; BONF. IV,3,267: despota egenum; BONF. IV,4,16: cum despota; BONF. IV,8,161: cum Peloponnensi despota. *Vide etiam s.v. 'despota, despotes'*.

destringo, -ere (*gladium*) *extrahere – (kardot) kiránt:*

Qui demissa barba ... supra illius viri caput destrictis ensibus adstabant: BONF. I,7,37. Quare, cum in eum unus gladium destringeret, ut ultimo miserum supplicio afficeret, elata continuo dextra carnificis riguit: BONF. I,8,52. Recusat Alahis, quia Michaellem archangelum supra pila hostium destricto ense infestum sibi videre videbatur: BONF. I,8,271. Hi ... ea (*sc. capita Chunorum*) cucurbitarum more destrictis gladiis plane diffringunt: BONF. II,3,126. *Vide etiam locum s.v. 'distingo 4'* allatum: BONF. I,8,31: districto gladio.

desuessio, -onis *f. actus desuescendi v. aliquem a consuetudine aliqua avertendi – leszoktatás, elszoktatás:*

Per quosdam reginalis corone emulos, ut eundem (*sc. iuvenem curiae reginae*) a nostro servitio et fidelitate nobis inpendenda variis gravaminibus quoartando possent remove, in desuessionem nostri nominis et honoris ipsius, omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus enormiter spoliarunt (*sic*): 1290 *Reg.duc.* p.154 = *Df 254714*.

desultorius, -a, -um *certamini equestri aptus – verseny-:*

Ladislaus, ... Mathie regis consobrinus rege cum senatu ac universorum procerum comitatu convivio imprimis splendido excepto atque argenteo poculo insane magnitudinis et equis perniciousibus ac desultoriis nonnullisque aliis muneribus ... rege donato ... mirifice omnium sibi studia voluntatesque devinxit: BONF. V,3,118.

detondeo, -ere *recidere, tondere – lenyír:*

Qui in Petri basilica barba crinibusque detonsis fidelis obsequii iuramento ... adacti sunt: BONF. I,9,99.

detratrix, -icis *f. quae calumniat, vituperat, obtrectat – becsmér , rágalmazó, szidalmazó:*

Legitur de mendose confitentibus, quod quaedam sanctimonialis coepit in confessione se

superflue excusare dicens: „Gratiose pater, ego sum multum criminosa, inconstans, rixosa, impudica, indevota, detratrix” *etc.*: *Bárczi* p.57 (OD 39,S).

detrimento, -are *damnum inferre; pass.: damno affici – kárt okoz; szenved.: kárt szenved:*
Ecclesia Wesprimiensis ... iuribus ... detrimentata, defraudata, enervata, exhausta et minorata (*sc. fuit*): *1417 Veszpr.okl.* I p.193.

detrimentosus, -a, -um

Quod si fieret, plane nobis et huic regno sacraeque coronae nostrae valde detrimentosum foret: *1508 Veress, Acta* p.97. Quae (*sc. condiciones*) quales futurae sint et quantum rei publicae detrimentosae, facile unusquisque potest considerare. *BROD. Or. 92* (p.72).

devintio, -onis f. (*devincio*) *actus superandi – legy zés:*

Cuius gloriosa viduitas describitur Iudith XV° (*cf. Iudith 15,10-11*): „Tu gloria Ierusalem”, id est patrie celestis, „tu leticia Israel”, id est ecclesie militantis, „tu honorificencia populi nostri”, scilicet gentis Hungarice, „quia fecisti viriliter”, in devincione hostis, „et confortatum est cor tuum”: *Serm.Quinqu.* 140 (p.292); *locus autem allatus est de editione priore* (Békefi, *Pécs* p.115) *cum alia lectione s. v. 'devictio.*

devoco, -are *vocare, trahere – von, húz, ránt:*

Quanquam vix credibile multis videbatur palatinum ... eo vesanie progressurum, ut res suas integras cum Laurentii perditis afflictisque miscere et inclinato profligatoque bello se fortunasque suas omnes in apertum periculum devocare vellet: *BONF. V,2,2.* Rex ... se ... tante cause nullo modo defuturum, sed caput etiam suum, si opus fuerit, in dubium devocaturum affirmat: *BONF. V,4,84.*

devorator, -oris m. *qui omnia consumit conficitque – (fel)emészt , (el)pusztító:*

Et istius amici alius est falsus, alius verus. De falso *Eccli. XXXVII.* (*cf. Eccli. 37,1*): „Est amicus solo nomine amicus”. Et iste est deceptor. ... *Devorator. Eccli. VI°* (*cf. Eccli. 6,10*): „Est amicus socius mense.” *Eccli. XIII* (*cf. Eccli. 13,6*): „Si habes, convivet tecum, donec exinaniat te”. *Corruptor. etc.: Serm.Quinqu.* 78 (p.168).

devotizo, -are *obsequium v. devotionem praestare – hódol:*

Nos autem, fratres minores habemus ante locum crucifisionis altare pulchrum in monte Calvarie et sepe numero ibi missam dicimus, ... ac in die Parasceves totum officium diei ibidem sollemniter persolvimus ac tota illa die ibidem devotizamus: *GABR.PECHW. p.IV^r; cf. ibid. p.IV^v:* fratres omnes erant in templo facientes suas devotiones.

diadematus, -a, -um *corona ornatus – koronás:*

Cuius (*sc. Ioannis*) valetudine ... a capturae nexibus tuebatur clerus ... et in pacis nidulo lactabatur parvulus, heu rupturae patuit diadematus capitis ornatus: *1476 Kovachich, Scriptores II* p.4; *cf. etiam Form.styli p.XII et Df 283678 p.214-217; Kulcsár, Inventarium s.v. 'Hunyadi János.'*

diaeticus, -a, -um *inediam indicens – diétás:*

Sunt autem tres species medicacionum artis, secundum Isidorum, scilicet dieticum, chirurgicum et pharmaceuticum (*cf. Isid. Etym. 4,9,2:* Sunt autem omni curationi species tres: primum genus diaeticum, secundum pharmaceuticum, tertium chirurgicum): *Serm.Quinqu.* 129 (p.273).

diaeto, -are (Gr.:) *inediam rationemque victus alicui indicere – diétát rendel:*
Sancti ergo predicatorum dietant per precepta et prohibiciones, quasi hoc comedas, scilicet olera et legumina, hoc non, scilicet carnes et piguia: *Serm.Quinqu.* 129 (p.273).

diametraliter *per lineam rectam, quae orbem in partes duas aequales dividit, i. e. diagonalem v. diametralem – átlósan, átellenben:*

Vir ... sapiens ... de Luna dicit, quod ipsa est luminare, quod minuitur in consummatione, ... quando est in gradu XV° diametraliter opposita Soli: *Serm.Quinqu.* 46 (p.105).

diaphanitas, -atis f. (Gr.:) (diafanitas) *status perlucidus v. condicio translucida, perspicuitas – áttetsz ség:*

Et est una causa, quoniam aqua ratione diafanitatis sue, cum sit transparentis et pervia lumen, habet aliquid de lumine: *Serm.Quinqu.* 27 (p.71); cf. *Lex.Lat.Pol. III p.495.*

diaphanus, -a, -um (Gr.:) (diafanus) *perlucidus – áttetsz :*

Est enim pupilla pars corporis purissima, quia constat et componitur ex humore cristallino, qui est purus, albus, lucidus, clarus, parvus et diafanus: *Serm.Quinqu.* 85 (p.183); cf. *Lex.Lat.Pol. III p.495.*

diarcha, -ae m. *socius collegaue principis, qui una cum altero principatum gubernat – részsesfejedelem, fejedelemtárs:*

Corradus, Moraviae diarcha Leopoldum sepe litteris admonuerat, ... inhiberet iniurias etc.: BONF. II,3,182.

diarium, -ii n. *victus diurnus – napi ellátmány:*

Tunc pro illis superfluis hastis sibi diarium in vulgo 'obroti' more regni Poloniae debeatur: 1383/? *CD Hung. X/1 p.97;* cf. *Lex.Lat.Pol. III p.496-497.*

dicacitas, -atis f. *natura dicax v. deridens – gúnyorosság, élces természet:*

Nulla in adolescente dicacitas, nulla petulantia deprehenditur: BONF. IV,2,222.

dicatus, -a, -um *alicui dedicatus, devotus – vkinek szentelt, felajánlott:*

Quanam causa potius dextra, quam caput et cor Deo dicatissimum se a carie vindicare debuit, nempe, quia dextera pietatis et misericordie fuerat, que ... eleemosynam quotidie erogabat: BONF. II,2,394.

dictamnus, -i f. (Gr.: μ) *dictamnus albus L., herba quaedam, quae in insula Creta crevit cuique vis medicamenti attributa fuit – Krétán term gyógynövény: szarvasgyökér, ezerjő:*

Dicit enim Isi<dorus>, quod dictamnus herba ab ipsis prodita est, que tante potencie est, ut hinnuli sagitta percussi eius pabulo ferrum a corpore eiciant (cf. *Isid. etym.* 17,9,29: Dicta mons Cretae, ex quo dictamnus herba nomen accepit., propter quam apud Vergilium ... cerva vulnerata saltus peragrat Dictaeos. Tante enim potentiae est ferrum a corpore expellat, sagittas excutiat, unde et eius pabulo ferae percussae sagittas a corpore inhaerentes eiciunt): *Serm.Quinqu.* 66 (p.143); cf. *Stirling, Lex.herb. II p.198-199.*

dictor, -oris m. *dicens, loquens – szóló, beszél :*

Et dictores aliter glisco enodari, ut hoc de me probaverit: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.399 = *Df 244941.*

dictu, -um *ut supinum verbi 'dico'*:

Sed illud dictu perquam admirabile nequaquam pretermittendum: BONF. I,8,183.

directa *adv. recto itinere – egyenesen*:

Sed eccum parasitum! ... Coenam venatur hem, probe directa ad nos sibi iter sumpsit. BART.PANN. *Gryllus* 62.

diesco, -ere *illucesco – hajnalodik*:

Quod ipsi ... pro remedio animarum suarum ... unam missam in ecclesia Sancti Laurentii martyris ... mane in aurora sive descente per unum idoneum presbiterum ... singulis diebus ... decantandum (*sic ed.*) ... ordinassent: 1419 *CD Hung. X/6* p.246 = *Df 239409*; *cf. etiam Zsigm.oklt. VII,757.*

dietenus *adv. in dies – napról napra*:

Quidam ... sutor infirmitatem oculorum incurerat, quia dietenus invalesceret (*sc. infirmitas*) oculis omnino consumptis locisque oculorum penitus vacuis remanentibus, tandem utroque oculo orbatus excecatus est. VALENT.HADN. *Mir. 3* (p.66); *cf. etiam alios locos allatos s.v. 'dies'*.

diffamia, -ae *f. (difamia) dedecus, infamia – gyalázat*:

Quomodo ... fratres ... sui ... horrendo incestuoso scelere ipsum diffamassent ... timeretque idem, ... ne per huiusmodi difamiam (*ed.: így, i.e. sic*) iidem nobiles sibi ... calumpniiose nocere possint: 1449 Knauz, *Tanács* p.87.

diffractio, -onis *f. (diffractio) ruptio, fissura, rima – repedés, törés, rés*:

Quomodo ipsi ... semper in rupturis et diffractionibus, quae ipsi ponti quodcumque contigissent, reformassent: 1439 Katona, *Hist.crit. XII* p.918.

digitale, -is *digiti munimentum – gy sz :*

Si quis ducens res mercimoniales, quae diverse maneriei et conditionis existant, ut sunt fernicule, monilia, ... ligamina, ... digitalia videlicet 'Vingerhut' et alia ceteris mercibus similia, ... ex rebus prenomnatis debent solvi boni duo grossi: 1436 *Mon.Budapest III/2* p.272; *cf. 'digitalis'*.

digressorius, -a, -um *a narrationis tenore excurrens – elkalandozó*:

Sed de his hactenus, quae veluti digressoria narratione retulimus: BONF. I,10,235.

dilato *adv. differendo, tarde – késlekedve, kés n*:

Canonici ... post illius ... mortem quantumcunque dilato imprortatos et presentatos (*sc. proventus*) inter se diviserunt et in usus proprios abusive converterunt: 1521 *M.Sion* 1866 p.248.

dimidiatim *adv. in duas partes – félbe*:

Despotis obsecratio lacrimaeque sequuntur, ... filiorum cecitatem ... et multos dimidiatim cesos, complures quoque serra dissectos, alios item cutibus exutos aut humi defossos: BONF. III,5,318.

direptor, -oris *m. latro, spoliator, raptor – gonosztev, rabló*:

Quatenus ... tales violentes (*sic ed.*) raptores ac victualium direptores ... restringere ... debeatis: 1459 Zimmermann, *Urkb. VI* p.45.

discerptus, -us *m. actus dilacerandi, dilaniandi – széttépés, szétszaggatás:*

Mulier ... homicidii convicta pariter et adulterii usque adeo regis iram facinoris indignitate succendit, ut quattuor equorum discerptu multaretur: BONF. I,2,203.

discintillo, -are *scintillas fundere; in imag.: fulgentem esse – szikrázik; kép.: ragyog:*

Basilice ... Albensi donativa duo dicavit, que rationalia nunc appellant, horum utriusque oram cernere erat e septuaginta obrusse pondo constantem, ubi lapilli late discintillabant: BONF. II,1,273. Dominico deinde ... antistiti ... a Corvino duce oblata pretiosa munera, imprimis crux solida, ... item gemmate phiale et pelvis aurea, candelabra, ... omnia e puro solidoque auro confecta lapillorumque multorum varietate discintillantia: BONF. IV,8,239. Legati legionum ... varia ex auro argentove animalia et discintillantia pre labillis ephippia ferebant: BONF. IV,10,73.

discontinuatus, -a, um *interruptus – félbeszakadt:*

Tria faciunt prelatum sufficientem ad regendum animarum ... 3° efficacia in erudicione doctrinarum, quod eciam fuit in hoc apostolo, quia impetu uno, id est fervore non discontinuato interfecit, scilicet vitam carnalem extinguendo in eis, octingentos, id est multos (*cf. thema sermonis: David ... octingentos interfecit impetu uno, 2 Reg. 23,28*): *Serm. Quinqu. 45* (p.105).

discontinuo, -are *interrumpere – megszakít:*

Quia ipse Christus ieiunavit continue sine dierum interpolatione, Christiani autem dies dominicos interceptos non ieiunant et sic discontinuant ieiunium. PELB.TEM. *Quadr. I,D* (p.a,2^v).

discretus, -i *m. socius collegii electorum officialium in ordinibus S.Pauli et Minorum, qui auctoritate ad capitulum mittuntur – választmányi tag:*

Primo omnium accedat prior, ... deinde vicarius generalis, post quem ceteri vicarii, ... ad ultimum vero fratres discreti in conventibus electi: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.72 (Rubr. VI). Tria claustra ... possunt eligere unum fratrem presbyterum pro discreto. Eleccio tamen discretorum fit exclusis vicariis et prioribus: *Ibid.* p.78 (Rubr. XVI). Paternitati vestre ... facimus manifestum fratrem N., latorem presentium in nostro capitulo secundum formam constitutionum electum esse in discretum presentis capituli provincialis ibi celebrandi: *1310-1320 Batthyáneum* 1913 p.25; *cf. ibid. titulum:* Forma littere discreti mittendi ad capitulum provinciale. Ego enim sic te meum ... instituo commissarium, ut quitquid in mea et tocius familie persona cum fratribus discretis, prout ratio exigit, disposueris, prehabito semper reverendissimi domini conservatoris consilio, approbo et ratum habeo: *1514/1515-1525 LvtK* 1972 p.259. Quatenus ... omnes ... causas cum discretorum patrum consilio possis decidere: *1515/1515-1525 Ibid.* p.259. Patrum discretorum usus consilio adherensque eorum monitis ad duas custodias ... te deliberavi destinandum: *1514/1515-1525 Ibid.* p.259; *cf. 'discretus, -a, -um'.*

discussionarius, -a, -um *ad veritatem detegendam spectans – vizsgáló(bíró)i:*

Quos ... articulos ... relinquimus omnibus tricesimatoribus ... discussionaria et revisionaria nostra, ymo verius imperialis maiestatis auctoritate nobis in hac parte benigne iniuncta: *1436 Mon.Budapest III/2* p.273.

discussor, -oris *m. qui causam inquirat, discernit, iudicat – vizsgálóbíró:*

Si ... in capitulo dissensio aliqua emergerit inter fratres, ... extra capitulum discussa veritate

definitores ordinis vel causarum discussores discussionem dirimant simpliciter et inter fratres pacem restituant: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.78 (Rubr. XV).

disertitas, -atis *f. eloquentia - ékeszszólás:*

Balborum disertitas, mestorum solamen. VALENT.HADN. *Invoc.* 1,3 (p.24).

disexapaton, -ontos m. (*Gr.: δισεξαπτον*) *ex titulo comediae Menandri: bis decipiens v. fallax – kétszer csaló:*

Praesul consultissime, ludicrum hoc Homeri, poetarum facile principis, ex quo facilius disexapaton, quam misumenon fore existimo, a deditissimo tibi mancipio strenae loco accipe: BART.PANN. *Ded.* 4.

dispertitio *lege dispositio*

Licet vestris fraternitatibus intimaveramus, ... quod dispertitionem (*sic ed., recte orig. [Dl 54947]: dispositionem*) cum Ladislao filio Sigismundi de Losoncz et domina relicta Dionisii de eadem Losoncz ultra feriam quartam differre non deberetis, nunc autem scribimus, quod alias dispertitiones (*sic ed., recte orig.: dispositiones*) cum eys usque feriam sextam diferre [et] prorogare velitis: 1435 C. Tóth, *Szabolcs* p.157.

dissectus, -us m. *actus dissecandiv. Scindendi – szétvágás, széthasítás:*

De Ioanne supplicium sumptum est, ... postremo ad gemitorios usque dissectus frustra corporis singulis portis ... imposita: BONF. III,2,56.

dissentaneus, -a, -um *discors, divisus – megosztott, széthúzó:*

Ne itaque per eiuscemodi dissentaneam congregationem maiora suborirentur in regno pericula: 1519 *Epist.procer.* I p.204.

dissolutor, -oris m. *qui aliquid dissolvit v. aliquos separat – feloldó, szétválasztó:*

Quamvis quadam (*sic*) fraternitas inter <nos et> magnificum Ladislaum ... inhabita<...> Deus fuit dissolutor huius rei, sed nunc <...> etc.: 1454 Roszner, *Házassági jog* p.412 = *Dl 14882*.

dissuasor, -oris m.

Vir quidam honestus ... Dei magnalia et virginis sororis Margarete merita suorumque precum instanciam tam querulosa omnibus voce plena publicavit, dissuasoresque suos audacter arguens ipse deinceps in devocione debita perseverat sepulcrumque dicte virginis ... studet visitare: *Leg.Marg.* 45 (p.704); *cf. superius* p.703: quidam religiosi viri eius devocioni verbis pluribus contentaria suaserunt et a proposito ... efficaciter revocarunt.

distanter *adv. procul, remote – távol, messze:*

Quia nonnullis fratribus et amicis nostris in extremis partibus regni distanter constitutis pro talismodi celebracione diete pretactum festum ... brevis termini assignacio visa extitit: 1445 Knauz, *Tanács* p.34 = *Df 250106*; *cf. var.* Teleki, *Hunyadiak* X p.180: amicis nostris ... distantibus constitutis.

distensio, -onis f. (*nisi mendum pro 'distinctio'*) *quantitas spatii – kiterjedés:*

Cum ... castrum Tadeuka ... cum ... possessionibus seu villis ... secundum suas metales distensiones antiquas ... de iure episcopatus ... fore claruerint evidenter: 1341 *Veszpr.okl.* I p.126 = *Df 200188*.

distractus, -us m. *fere iur.: dissipatio, alienatio – széthányás, elidegenítés:*

Quod ... abbates, immediati predecessores sui ... cum aliis compositiones ... nocivas et inutiles inivissent, ... iura ... per litteras eorum quibusdam nobilibus ... ab ipso monasterio alienassent et distraxissent et ad obligamina gravia et impossibilia se et dictum monasterium in servandis huiusmodi compositionibus, distractibus inordinatis et indebitis per suas ... litteras astringissent: 1358 PRT II p.435 = Df 207245; cf. *superius*: ut predictas permutationes, compositiones seu conditiones, obligationes alienationesque et quosvis alios distractus absque nutu patroni in eiusdem monasterii lesionem ... improvide factas ... cassare dignaremur et 1361 PRT II p.482: in ... aliis quibuslibet nocivis impossibilibusque distractibus.

distributive *adv. elargiendo – szétoztva, szétoztással:*

De secundo modo continendi gratiam dicitur Lu. I. (cf. Lc. 1,30): „Invenisti gratiam apud Dominum”. Et hanc continuit (*sc. B.Virgo*) et possessive: „In me omnis gratia vite et veritatis”, et distributive, quia dicit: „Transite ad me” etc., „et a generationibus meis adimplemini”, Eccli. XXIII (cf. Eccli. 24,25-26): *Serm.Quinqu.* 190 (p.391).

ditamen, -inis *n. locupletatio - gazdagodás:*

Patris nati Spiritus, amborum ligamen, / aridi fecunditas, pauperum ditamen. VALENT.HADN. Invoc. 1,1-2 (p.24).

divarico, -are *pedes disiungere – lábat szétvet:*

In medium campum ... adiunximus aquilam albam, propria nostrae regiae celsitudinis et avita arma et insignia, alis protensis, cruribus divaricatis, unguibus et rostro deauratis: 1500/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.62; cf. *Turul* 1891 p.64.

diverbero, -are

Quam callidus in abigenda preda Zyska fuerit, hinc intelligi potest. ... Vitulos suesque nonnullos ... ad oppositam ripam adduci iussit et subinde usque adeo diverberari, donec pecus audito mugitu grunnituque sobolis excitatum ... tranatavit: BONF. III,3,17; *allatus s.v. 'grunnitus'*.

divexo, -are *devevo?*

Desine credere nos tibi amicos posse effici, quos inimicorum more crudelissime divexasti: BONF. V,2,52. Cuius infestis semper armis ... Italia finitimeque provincie divexate fuissent: BONF. V,3,122.

divisoratus, -us *m.*

Canonicis in sacristia capitulariter congregatis et de danda ratione magistri Valentini Buda de proventibus Beate Marie Virginis per eum tempore divisoratus sui administratis tractantibus et colloquentibus dederunt eidem calculatores et rationatores dominos Iohannem ... et magistrum Petrum: 1516 *Reg.Strig.* p.115. Item ad officium divisoratus electus est magister Valentinus de Buda: 1509 *Ibid.* p.82. Domini capitulares volentes de officio divisoratus et divisoris pro tempore existentis diligentius ... providere, ... decreverunt, quod *etc.*: 1526 *Ibid.* p.166.

divolvo, -ere (*perf.: divolu-*) *proponere, dare – elhatároz, ad, tesz:*

Sed tua seu mea sors haec est, rex victor, in hos ut / inciderem, certe divoluere, dies: *Anal.nova* (Piso) p.413.

doctrinatio, -onis *f. (doctrinacionis) actus aliquem praecepto disciplinae instruendi – tanítás:*

Voluit autem (*sc. Christus*) nocte nasci primo exigente ratione designacionis, quod scilicet mundum invenit in tenebris peccati et infidelitatis. Secundo exigente ratione doctrinacionis, quod scilicet bona faciamus in occulto recte intencionis. *Serm. Quinqu.* 13 (p.48).

docuus, -a, -um

Ibidem omnis leditur, / reus atque innocuus, / ut hoc dictavit docuus / canon et legis normula. MÜGELN 46 (p.269).

dolia, -ae f. (*dolea*) *idem ac dolium, cupa, labrom – hordó, dézsa:*

Item eidem pro reformatione IX dolearum, I pro d. XVIII facit fl. II 1/2 a.: 1434 *Bp.Rég.* XVIII p.340 = *Dl* 25917.

domesticatus, -a, -um *excultus, domesticus – nemesített, házasított:*

Avis tribus de causis non revertitur ad se vocantem, videlicet primo illa, quae est nimis repleta, secundo quae est in praeda capta, tertio illa, quae est bene domesticata. Sic ... non revertuntur ad Deum peccatores ... tertio obstinati et crudeles peccatores, quos nec beneficia Dei, nec horror poenae inferni, nec gaudium paradisi mansuefacere et revocare possunt. *Bárczi* p.97-98 (OS 001).

domicenium, -ii n. (*domicaenium*)

Hesterno domicaenio relicto / ... bascaudas cupio comesse tecum: *c.1510 Anal.nova* (Piso) p.409.

dominitas, -atis f. *allocutio honorifica: dominatio – uraság:*

Tua ... nihilo setius reverendissima dominitas primam saltem pagellam pellegat: BART.PANN. *Vigil.* ded. 5.

dominius *vide* *divinus*

Quam (*sc. civitatem*) nutu dominio (*sic ed., recte orig. [Df 269118]: divino*) inter caetera ubertate germinantis terrae ... tam habundanter ... fulcitam inspeximus, quod *etc.*: 1411 *Osváth, Kassa* p.124; *cf. Zsigm.oklt.* III,359.

domitabilis, -e *qui domari, frenari, bello superari v. subigi potest – megzabolázható, legy zhet , alávethet :*

Deinde in Ungaros haud facili bello domitabiles itum: BONF. II,1,297.

domitator, -oris m. *qui bello hostes superat subicitque - hódító, alávet , legy z .*

Lodovicum ... pars defensorem fortissimum et bellatorem invictissimum ali (*sic ed.*) exclamare, nonnulli dominum indulgentissimum vociferari, ... Dalmatie liberatorem multi dicere, domitatorem plerique hostium flere: BONF. II,10,511; *cf. etiam 'domitor 2'*.

donatrix, -icis f. *iur.: quae donationem facit, qua ecclesiae sim. aliquid donat – adományozó (n):*

Abbatissa ... matronam ... ex huiusmodi facta donatione monasterii sui patronam recognoscens ... promisit, ... ut, dum donatrici predictae grata vicissitudo rependitur, ingratitude causam pretendere non valeat: 1274 *Veszpr.okl.* II p.131; *cf. locum alium allatum ALMA 1995 p.82.*

dorcas, -ados f. (*Gr.:*) *vox Graeca: caprea – z:*

Glosa: damula Grece dicitur dorcas a videndo, nitidum animal velox cursu, acerrimum visu:

Serm. Quinqu. 66 (p.143).

dorsotenus *usque ad dorsum – egészen a hátáig:*

Ex qua anterior pars cervi ... venabulo ... simplici per guttur transverberatus (*sc. cervus*) sanguine dorsotenus ex vulnere venabuli passim defluente prosiluisse cernentibus facile videtur: *1509 Turul* 1911 p.108.

ducentenus, -a, -um *ut adi.: ducenti – kétszáz:*

De militia ... Ditrici ... ducentena millia ... perierunt: SIMON KÉZA 9 (p.150). Et ... claruit (*sc. S.Catherina*) ... tercio in diligencia populorum conversione, ut patet in regina, in retoribus et Porfirio, quorum fidem imitata est ducentena cancio: *Serm. Quinqu.* 146 (p.304). Verbum caro factum est, anno ducenteno / bis decem, dum de virgine excelsi, noveno / Paulus Thebe natus est: VALENT.HADN. *Invoc.* 9,1-3 (p.25).

ductibilitas, -atis *f.* Commendabilia ex condicione nature in humili mente sunt hec, scilicet primo ductibilitas rationis. *Serm. Quinqu.* 3 (p.29).

duodevicenus, -a, -um

Venceslaus ... exin duodeviceno die ... prius humanis excessit, quam Sigismundus: BONF. II,2,364.

duodevicenus, -a, -um

Milites ... exoptata urbe potiuntur duodeviceno obsidionis mense: BONF. II,7,259.

duodevigesimus, -a, -um *adi. ordinale: octavus supra decimum – tizennyolcadik:*

Duodevigesimum pontificatus annum gravissimus ille pater agebat: BONF. II,7,12.

duplalis, -e *duplus, altero tanto maior – kétszeres:*

Pecunie duplales et sextales primo sub decanatu Paloznok fl. 30,5. ... Pecunie sextales et duplales de villis sub decanatibus Merenye et Nagheren, Merenye, Wylak, Garabuncz fl. 9. den. 20: *1526 Lib.divis.Vespr.* p.35. Reliqua vero molendina omnia sunt sextalia et duplalia: *1525 Ibid.* p.271.

duplatum, -i *n. alterum tantum; iur.: proventus duplariorum – vminek a kétszerese; a dupláriusok jövedelme:*

Qui (*sc. cubuli*) dividuntur ad quadraginta tres personas cum duplatis et cedunt cuilibet cub<uli> 234 et remanent 3,5: *1495 Lib.divis.Vespr.* p.12; *cf. etiam 'dupla 2.'*

duumvir, -i *m.*

Rex tamen duumviris supplicantibus nihil, nisi spem bonorum restituendorum exiguam dedit: BONF. V,5,60; *cf. etiam* BONF. I,1,86 et III,9,271, *ubi in lapidibus ad antiquitatem spectantibus legitur ista vox, cf. Fehér, Lex.epigr. p.63.*

duumviratus, -us *m.*

Ne summi honores ulli, ut duumviratus sacri diadematis, palatinatus, ut munia tam sacra, quam profana et provinciarum prefecture nisi interposita amborum auctoritate ... capi possent: BONF. V,2,75.

ecapitis, -e

Nec desunt, qui, quos dii omnes ecapites reddant, me irrideant. BART.PANN. *Gryllus* 31.

ecligma, -atis n.

Quare non ecligmate, sed gladio recidendus iste morbus, nec amplius in nostram nostrorumque perniciem alendus: BONF. IV,4,159.

eclipticus, -a, -um (*Gr.:*) 'linea e.' i.q. *via Solis – a Nap útja, pályája:*

Alii enim planete dicuntur habere motus compositos et multiplices, Sol autem maxime regularem et simplicem, quia nunquam declinat a linea ecliptica: *Serm. Quinqu.* 57 (p.128).

edentulus, -a, -um

Catervatim ad te confluebant novelli et edentuli. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 209 (p.161).

edoctus, -a, -um

Capiuntur e Polonis quotidie multi, quando magis e gregario humilique milite, quam edocto exercitus ille constabat, Pannonicus autem e veterano tantum et delecto: BONF. IV,3,146. Australibus ... ingenium varium et fallax, ... assiduo bello exercitatum, preterea in muniendis protegendisque oppidis usque adeo edoctum, ut nihil sine magna cede vi capi possit: BONF. IV,4,138. Ut ad munienda protegendaque oppida nullum genus hominum edoctius inveniatur: BONF. IV,5,193.

efficaciter *adv.* (*comp.:* efficacius: 1271/1365 *CD Croat.* V p.589; efficacius) **1** *diligenter, fortiter, strenue, studiose, sufficienter – pontosan, buzgón, derekasan, nyomatékosan, kell képp, hathatósan, hatásosan; 2 cum effectu, cum fructu – eredményesen, gyümölcsöz en: 1* Quod (*sc. dispendium*) per guerre tempestatem Zagrabiensis ecclesia ob fidelitatis constanciam corone nostre efficaciter exhibitam perpessa est: 1199/1272 *CD Croat.* II p.339. Racio persuadet, ut eos (*sc. rex*) propensius protegat et promoveat, quos ad honorem corone et regni utilitatem inspexerit efficacius invigilare: 1206/1257 *CD Arp.cont.* XI p.83. Ut ceteri ... ad maiora fidelitatis opera producantur discantque suo naturali domino efficacius adherere: 1287 *Reg.Arp.* II/2-3 p.375. Cesarem efficaciter instigaverunt, ut super Abam regem iniuriam vindicaret: *Chron.saec.XIV.* 76 (p.330) = IOH.THURÓCZ 280 (p.82). Qui ... iudicium suum per annotatos iudices ... efficaciter tenebitur facere observari: *Decr.II.1405.* 11(3). Si per singula ... qualitatem et quantitatem praesentibus vellemus describere, non videmus modum, quo hoc ipsum efficaciter posset pro praesenti explanari: 1438 *CD Hung.* XI p.41. Promittimus et bona fide efficacissime spondemus ... regi et ... reginae ... fidelitatem ... observare: *Decr.1439.* 3. Quatenus ... in rebus tibi commendatis age, uti rectius efficaciusque potes: IOH.VITÉZ *Epist.* 41,19. Qui ad ecclesiam pretactam primum per ... regum ... litteras, efficacius vero demum per bullas apostolicas ... sibi ius quesitum pretendit: *Ibid.* 73,7. Quicquid autem fuerit impensum, curabimus vobis ... plene et efficaciter responderi: IAN.PANN. *Epist.* 18 (p.102). T. praepositus ... omnibus melioribus modo, via, iure, forma et causa, quibus melius et efficacius potuit et debuit, ... constituit ... suos veros ... procuratores: *Form.styli* II,63 (p.191). – *In malam partem:* Si qui ... ausu temerario huic salubri et rationabili donacioni ... contraire et contradicere efficaciter attemptaverint: 1326 *Mon.Str.* III p.87. – *In sermone iuris i.q. gravibus argumentis – meggy z en:* Regia benignitas circa sibi benemeritos consuevit congrue manum largitatis ampliare, pro quibus intercedit longanimis servicii fidelitas et pro quibus morum probitas dignoscitur efficaciter allegare: 1214 *CD Arp.cont.* XI p.128. Ut Oguz banus probaret esse suam illam terram ... et dictus episcopus probaret esse ecclesie sue, prout melius et efficacius posset: 1232 *Ibid.* p.250. Praepositus et capitulum ... sua nobis conquestione efficaciter demonstrarunt, quod *etc.:* 1279/1347 *Ibid.* IX

p.243. Argumenta ... probant efficacissime Deum non esse causam per se principalem ipsius mali actus, ut malus est: NIC.MIRAB. p.358. – *I.q. vigore iuris – joger sen:* Quod ipsi ... claustro ... quasdam duas villas ... donaverunt ... totale ius et dominium ... in ... prepositum et fratres canonicos ... omni iure perpetuo efficacissime transferendo: 1414/1422 Wenzel, *Stibor* p.160-161. **2** Personam recipientem sollicitamus proponendo commoditatem negotii ad pertingenda proficua sive devitanda nociva, et debes haec intelligere de commoditate omnium vel plurium vel personae movendae, alioquin proposita commoditas efficaciter non moveret: IOH.LEM. p.42. *Officium regale* efficaciter adimplemus, si in sanctam matrem ecclesiam munificentem ramos longiores extendimus: 1293/1293-1301 Zimmermann, *Urkb.* I p.195. Ea ... est adhuc Christiane religionis condicio, que apte ac digne defendi et meretur et expectat, possetque efficaciter, sit modo tanti apud Christianos illius proteccio, quanti apud adversarios eius impugnatio estimatur: IOH.VITÉZ *Or.* 4,18. Nichil ... omitti, ... quominus res iste ... recte et feliciter procedant ac efficaciter peragantur: *Ibid.* 9,24. Quo efficacius et utilius suae maiestati servire ... valeamus: 1519 Szabó, *Ogy.* p.147. – *Fere i.q. re vera – valóban, csakugyan:* Tunc ... praedicatio utiliter augetur ... in cordibus fidelium, cum a docente efficaciter adimpletur: *Serm.dom.* I p.1. – [140]

effluentia, -ae f. (effluencia) *verbositas – b beszéd ség:*

In malis hominibus habundat primo quidem ligua magniloqua per superbiam. ... Secundo immoderata per effluenciam. Prover. XV.: „Ligua immoderata conteret spiritum”: *Serm.Quinqu.* 50 (p.113).

effor, -ari *proferre, revelare – kinyilvánít, kinyilatkoztat:*

Sacerdotum collegia supplex adiit (*sc. S.Genoveva*), ut ex collata pecunia edem illi facerent, at illi modo paupertatem, modo calcis inopiam causari. Contra illa divinitus effata: "Egredimini," inquit, "queso" *etc.*: BONF. I,5,123.

effugium, -ii n. *idem ac refugium – menedék:*

Unde viro nullum iam praestabatur ad urbem / effugium. IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,60-61. Ferus hostis ... neque ... ignorabat relicta tantum validissima iuventute ceteros imbelles cum sacris et fortunis palustres insulas occupasse, ut hoc tantum effugio ab Unnica se feritate redimerent: BONF. I,6,153.

effuse *adv. ample, spatiose; forsan: per effusionem (?) –széltében; szétáradva (?):*

Nuncii deferuntur ... Albertum iam non solum Cassovianum agrum vastare, sed etiam effuse omnia populantem duo milia cadorum vini in Poloniam remississe: BONF. V,2,72. – *Milit.: de acie late aperienda extendendaque:* Ille ... decurionibus ... signum dat, ut sensim se recipiant et hostes effusius insequentes longius a castris abducant: BONF. V,3,34.

efoth (ephot) *vox Hebraica: vestis quaedam alba – fehér szín ruhadarab:*

Quia efoth fuit vestis sancta: *Serm.Quinqu.* 107 (p.227). Ephot fuit vestis sancta et candida et significat mundiciam in Christiano, ut qui ministrat Deo, habeat indumentum candide innocencie restringendo concupiscenciam carnis et motus mentis: *Serm.Quinqu.* 19 (p.58).

egloga *vide ecloga* [1]

De irrationabilitate vero colencium tales et tam multos deos, dicit Iuvenalis in ultima egloga libri sui: *Serm.Quinqu.* 127 (p.267).

egradius, -a, -um *rusticanus – vidéki:*

Accipiatis, sicut dicunt exterius in egradiis pagis apud doctos plebanos, affectum pro effectu.

BART.PANN. *Epist.* 1,4.

eiectum, -u *supinum verbi 'eicio':*

Hinc sectam suam eiectum iri heretici intelligere, que regnante Carolo nondum emergerat, quare magis ac magis exacerbantur: BONF. III,2,384.

elacero, -are *evellere, abrumpere – leszakít:*

Bursam eiusdem simulcum floreno I den. XXXII de cingulo avulserunt et elaceraverunt. 1513 *Héderváry oklt.* II p.394.

elargito, -are *saepe et large donare, largire – gyakran és b ven adományoz:*

Quia quitquid Christifideles eis elargitabant, omnia male consumebant: 1518 Erdélyi., *Register* p.179.

elator, -oris *m. (nisi mendum pro 'delator?') qui litteras portat - (levél)viv , küldönc:*

Hoc nobis p<aternitas> v<estra> per elatorem presencium literatorie dignetur intimare: 1450/XV Koller, *Hist.Quinqu.* IV p.341.

electrix, -icis *f. quae aliquid libenter eligit – választó:*

Talis paupertatis electrix et amatrix fuit hec sancta puella, que dixit matri sue *etc.*: *Serm.Quinqu.* 5 (p.35).

elementatum, -i *n. pars elementi – elemi részecske:*

Ignis excellit alia elementa, ... in virtute, quia habet potenciam activam maximam. Et hoc apparet ex eo, quod alia elementa et elementata sunt materia eius, et habet potenciam convertendi ea in naturam sui. *Serm.Quinqu.* 7 (p.36).

elevativus, -a, -um *quod elevat, incitat – felemel , ösztönz :*

Necessaria est ... contemplativis virtus elevativa ad desiderandum eterna. De quali virtute dicitur Eccli. XLVI (*cf. Eccli. 46,14*): „Usque in senectam permansit illi virtus, ut ascenderet in excelsum terre locum”: *Serm.Quinqu.* 164 (p.348).

eligentia, -ae *f. (eligencia) actus eligendi – választás:*

Ipsi docent eligere inter bonum et malum, ut homines sciant eligere bonum et reprobare malum, Is. VII. <Ad> Titum II. (*cf. Tit. 2,12*): „Erudiens nos, ut abnegantes” *etc.*, quantum ad fugam mali, „sobrie et iuste” *etc.*, quantum ad eligenciam boni: *Serm.Quinqu.* 93 (p.200).

eliminatrix, -icis *f. femina, quae aliquid expellit, eicit, extirpat – vmit ki z , kiirtó n :*

Hec est Maria virgo egregia eliminatrix heresum, interemtrix viciorum, vera consolatrix desolatorum: Vízkelety, *Magyar dominikánus* p.525.

elimito, -are *eliminare, extirpare, extra limites eicere – kiirt, ki z, kivet:*

Que regali stabiliuntur vigore, dignum est, ut elimitatis (var.: *CD Hung.* IV/2 p.62: eliminatis, *sed orig. Dl 342 sic*) scrupulis nullis unquam debeant temporibus infirmari: 1250/1325 *Urk.Burgenland* I p.228.

elixo, -are *percoquere, coquendo parare – ki- v. megf z:*

Domestici ... luceum ... iustae quantitatis afferentes ac elixantes nobis epulandum apposuerunt: 1454 Ábel, *Anal.* p.219.

elodium, -ii *n.* (*nisi idem ac 'allodium'*) *septum, ovile – karám:*

Quod ipse totalem suam porcionem possessionariam unacum omnibus et singulis utilitatibus suis et pertinenciis, videlicet curia sua propria cum suis edificiis, scilicet domibus, elodiis, stabulis, item terris arabilibus, fenetis, silvis, rubetis, nemoribus et quibusvis aliis quovis nomine vocitatis ... Paulo filio Georgii ... pro viginti quatuor marcis denariorum pignori obligasset: *1398 Dl 65673; cf. Zsigm.oklt. I,5428. Quas (sc. pecudes) extra claustra ipsorum vel in elodiis vel in aliis quibuscunque locis habeant: 1522 LvtK 1925 p.184.*

elucubro, -are *opera assidua inquirere – alaposan megvizsgál:*

Vitas fratrum et praesertim generalium cum aliquibus emergentibus negotiis elucubraram. GREG.GYÖNGY. *Vitae* II (p.33).

elumbo, -are (*elumpmo*) *aliquod imbecillum facere, enervare – gyengít, er tlenné tesz, hatékonyságától megfoszt:*

Quoniam plasmatis mundialis caduca condicio primitiva ex ipsa prothoplausti iactura labem contraxit realiter in posteritatis universe dispendium propagatam, ut radicalis insicio corruptele quatenus elumpmat et consumpmit nature virtutem humane sub motu perpetuo decursantem, catenus (*sic. ed., recte orig. [Df 280274]: eatenus*) tabescam (*sic, recte: tabescant*) hominum opera manuum (*desideratur: et ?*) cum tempore delitescant: *s.1235, XIV^{med.}/1404 Koller, Quinqu. II p.87; cf. copiam anni 1404: Df 280274 ac Reg.Arp. 544.*

emblema, -atis *n.* (*Gr.: μ μ*) *ornamentum celatura elaboratum – domborm v dísz:*

Palatia erexit haud parum a Romano luxu differentia, ubi laxa triclinia, ... item laquearia ubique varia et aurata multa insignium varietate distincta, postes insuper emblemate conspicui insignesque camini: BONF. IV,7,93.

embrycatus, -a, -um (*forsan ex contaminatione Gr.: μ et 'imbrex, imbrico, imbricatus'*) *striatura decoratus – hornyolt, barázdált, kannelúrás:*

Huius propyleum columnis tessellatis embrycatisque circumdatum, que aenea candelabra sustinent: BONF. IV,7,104; *cf. M vtört.Ért. 1980 p.260 1986 p.43.*

emercor, -ari *aliquid ab aliquo pacisci – kialkuszik:*

Qui et in eadem palaestra crebras ac speciosissimas coronas retuleris et nemo non, quod tibi nuncupatum animadvertit, libens ac volens protinus emercabitur, lectitabit amabitque: MAX.TRANS. *Epist.* p.43.

emissorium, -ii *n.* *canalis, fossa – vezeték, csatorna:*

Pistrine ad emissorium aque frumentarie ex ordine novem ... arci coherent: BONF. IV,7,116; *cf. etiam 'emissorius'.*

emphatice *adv.* (*Gr.: μ*) *de pronuntiatione: expressive, gravius – kifejez en, hangsúlyosan:*

Primo ergo magnificatur hoc opus ex qualitate opificis, quando dicitur: „Sapiencia edifi<cavit>”, id est Christus, qui non dicitur sapiens, ut alii sancti, Mt. XX. (*cf. Mt. 23,34*): „Mitto ad vos sapientes”, sed emphatice, id est expressissime ipsa sapiencia: *Serm.Quinqu. 115 (p.244).*

emphyoticus, -i *m.* *arendator, conductor – bérl :*

Quod fideles et dilecti nostri emphyotici vulgari (*sic, recte orig. [Df 277915]: vulgariter 'pulgari' (orig.: 'purgari')*) in Planya ad nos accedentes nobis ipsorum magnam et ineffabilem

retulerunt damni querimoniam: *1425 CD Hung. X/6 p.743; cf. 'emphyteusis'*.

emphytozinus, -i m. (emphytiozinus, emphitozinus) *arendator, conductor – bérl* :

Deliberavimus praetactis nostris hominibus emphyoticis et successoribus ipsorum... in Planya emphytiozini (*orig. [Df 277915]: emphitozini*), in vulgo 'purgarii' libertatem et praerogativam talem et tantam donantes et conferentes, ut *etc.*: *1425 CD Hung. X/6 p.744; cf. 'emphyteusis'*.

emporiandus, -i m. *mercator – keresked* :

Michael Stirus ex Burgo Iudaeorum patrio <nomine> cognomine Transsilvanus, emporiandus Viennensis ... Corrado Celti ... salutem dicit: MICH.STYR. p.352.

emptus, -us m. *emptio – vásárlás*:

Sic aedes cunctas examussim contemplanini, ne frustra inspice, nondum de ea per praetorem propalata est, ob id aliam vobis urbem emptui eligit: BART.PANN. *Gryllus* 66.

emulatrix, -icis f. (emolatrix) *cultor, sectator – híve vminek, követ* :

Nam et vestram fraternitatem scimus tam sancti negotii esse et ferventem emolatricem et fide tenemus indubitata nimium forte affectionatam: *1412 Finke, Acta I p.91*.

emulceo, -ere, -mulsi, mulsus v. –mulctus *lac ex uberibus premendo elicere – kifej*:

Preterea ubera emulcta plus habundant lacte, secundum dictum Sapientis: Si plus ma<nn>a nutrit, solet esse plenior. Animalia enim amissis fetibus et lac amittunt: *Serm.Quinqu.* 66 (p.142).

emundator, -oris m. **1** *proprie: cuius artificium est aliquid sordibus purgare - (meg- v. ki)tisztító, utcasöpr* ; **2** *transl.: qui mundum reddit aliquem v. purgat – megtisztító*:

1 Emundatoribus luti prope scolam den<arii> XVIII (sc. dati sunt): 1513 TT 1911 p.73. **2** Et nos, cum laudes Beati Dionisii, hominis angelice vite dicere debeamus, ducem sermonis nostri Christum fieri similiter postulemus, quoniam ipse est sapientie dux et sapientium emundator, in cuius manu sumus nos et sermones nostri: *Serm.Quinqu.* 126 (p.265). Et hoc fuit sibi datum a Christo, qui est sapientie dux et sapientium emundator, in cuius manus (*sic, recte forsane*: manu) sumus nos et sermo: *Serm.Quinqu.* 125 (p.264).

encausticus, -a, -um *cum testis, ut nitorem habeant, igne tractatis obrutus – mázas csempé*: Tesselata vermiculataque ubique pavimenta teruntur, nonnulla encaustica sunt: BONF. IV,7,95.

enchiridium, -ii n. (*Gr.:*) *libellus manibus aptus - kézikönyv*:

Devenerunt iis diebus certi libelli in formam enchiridii (*ed.*: Enchiridii) in meas ac ... episcopi Variensis manus, quibus propter eorum comoditatem mirifice oblectati fuimus: *1501 Anal.nova* p.452.

enocraticus, -a, -um (*Gr.:*) *continens, parvus – önmgtartóztató, mértékletes*:

Virgo Gloriosissima fuerit in omnibus et singulis membris proportionatissima ... primo ... ex ratione scilicet assimilationis ad Christum et enocratici corporis ac nobilissime eius anime. PELB.TEM. *Stell.* p.97^v.

enervus, -a, -um *infirmus, imbecillus, aeger – gyenge, er tlen, beteg*:

Quod domina relicta Petri ... supradictis aliis utriusque sexus hominibus illic tunc conglobatis et astantibus, enerva licet fuisset corpore, mente tamen per omnia sospes et incolumis, tale

condidisset ... testamentum: 1387 Dreska, *Pannonh.* I p.289.

enixio, -onis *f. partus – szülés:*

Partus virginis notificatur, cum dicitur: „Fluvius dividitur in IIIor partes” (*cf. Gen. 2,10*). Ipsa enim fuit divisa per enixionem filii ex seipsa, qui filius fuit IIIor capita, quia effudit 4^{or} evangeliorum flumina: *Serm.Quinqu.* 113 (p.241).

enophorum, -i *n. (Gr.:) vas ad vinum portandum aptum - bor szállítására szolgáló edény, kancsó:*

Ad basim hydrie capacissime, enophora, diote: BONF. IV,5,253; *locus allatus* s.v. 'argentum, capax, diota'. *Vide 'oenophorum'.*

enotheca, -ae *f. (Gr.: ' et) vasculum, amphora - kancsó:*

Enotece ad homines: 1490 DI 26048 fol. 3^r. *Vide 'oinotheca'.*

enumerabilis, -e *complures, quae enumerari possunt (nis mendum pro 'innumerabilis') – számos, el számlálható:*

Sed cum non sit modus eundem ... cum talibus Hungaris, quibus nunc ipse conventus regitur, commorari propter excessus enumerabiles et enormem eorum vitam: *c.1460/XV Koller, Quinqu.* IV p.265.

epi (*Gr:) vox Graeca: super – fölött:*

Dies iste ore cunctorum fidelium Epiphania nuncupatur quasi desuper apparicio, ab epi, quod est supra, et phanos, quod est apparicio: *Serm.Quinqu.* 26 (p.69).

epidemia, -ae *f. (epidimia) (Gr.: μ) pestilentia, pestis, lues – járvány, ragály:*

Propter urgentem epidimiam predictum studium penitus desolatum erat: 1448 TSz 1929 p.127 = DI 80931.

epulatio, -onis *f. actus epulandi, cena – lakoma, étkezés:*

Multi gaudent ... quidam in superbo ornatu, quidam in superstitionibus et carminationibus, alii in epulationibus: *Bárczi* p.64 (OS 10 c.6). Maria Magdalena ... a tota civitate mulier peccatrix vocabatur, quia forte faciebat epulationes, cantilenas et quae non licet nobis loqui: *Bárczi* p.81 (OS 58.c.5).

equitium, -ii *n. pertinet ad antiquitatem: equites, equitatus – lovasság:*

A prefecto legionis prime, ut ex quodam lapide legimus, monopolium in suburbio institutum est, cuius inscriptio talis est: Iudicio principali dominorum nostrorum ... principum maximorum, dispositione etiam illustris viri, utriusque militie magistri, equitii comitis Foscius prepositus legionis prime ... hunc Burgum ... construxit: BONF. I,1,387; *cf. ThLL V,2,1 p.728-729.*

eradicator, -oris *m. qui aliquid radicitus evellit – kitép , kiírtó:*

Racione virginitatis dicitur (*sc. S. Petrus martyr*) messor, id est eradicator desideriorum carnis: *Serm.Quinqu.* 62 (p.136). Frater Iacobus ... in hoc regno ... inquisitor et eradicator haereticarum pravitatis ... deputatus (*sc. est*): 1437 Katona, *Hist.crit.* XII p.771.

erado, -ere *aufferre v. destruere – elvisz v. levág, elpusztít:*

Postquam ... Ungari ab Alberico in Italiam evocati sunt, opulentissima eius preda deinde

allecti quotannis fere ... populandi causa, ut, quicquid remanserit, eraderent, repetere consueverunt: BONF. I,10,168.

erecte *adv. se erigendo – felegyenesedve:*

In quo (*sc. scuto*) super albicante campo virgo ad sinistram partem conversa ... capite sero ex albo rubicantibus rosis confecto septa erecte stare ... visitur: 1465/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.53.

ericinus, -a, -um *quod erinacei est – sündisznó-:*

Margareta ... cilicium, quo utebatur, parvi pendens pelles ericinas, qui ibidem in claustro nutriebatur per duas sorores, ... secretius sibi parari fecit trium vel quattuor digitorum latitudine: *Leg.Marg.* 17 (p.692).

erilis, -e (*herilis*) *qui ad erum i.e. dominum pertinet – úri, az úré v. gazdáé:*

Pars galeae anterior iugulum perrupit herilem: IAN.PANN. *Epigr.* 372,9. Siccine frugi servum licet herilem filium clam patre abducier?: BART.PANN. *Gryllus* 125. Herilem filium? Quem tu mihi Haliactem nominas?: BART.PANN. *Gryllus* 126.

erratice *adv. mobiliter, inconstanter – állhatatlanul, kóborolva:*

Quod (*sc. lilium*) suis flosculis erraticice (*var. 1517/XVIII Turul* 1942 p.76 [= *Dl* 93787]: e radice) dispersis insignia ipsa forinsecus decorare videtur: 1517/XIX Áldásy, *Címereslevelek* II p.80.

errogito *vide excogito*

Dolo, fraude, arte, malignitate et sinistra occasione qualibet errogitata et errogitanda semota, exclusa et postergata: 1452 *TT* 1884 p.604.

eruginator, -oris *m. (forsan mendum pro 'cruminator' v. 'corrigiator' v. pertinet ad 'aeruginator' [?]) vox incertae formae notionisque: faber quidam – mesterember:*

Cum ... circumspecti Martinus, ... Iohannes ... arcufices, Iacobus, Mathias ... sellatores, Gregorius, Iohannes et Martinus eruginatores (*sic ed.*), Gallus, Mathias ... corrigiatores, Damianus, Benedictus ... clipeatores, Valentinus et Georgius celatores ... sedulis supplicarunt vocibus, quatenus *etc.*: 1484 Zimmermann, *Urkb.* VII p.374; *photocopia diplomatis inveniri nondum potest in collectione Archivi Nationalis.*

esalto *vide exsalto*

etumulatio, -onis *f. actus cadaver e tumulo trahendo sursum movendi, effossio – kihantolás, kiásás:*

In qua<m> (*sc. notam infidelitatis*) idem propter ipsius ... regis ... in ipsa ecclesia Albensi ... honorifice sepulti funeris nequitiosam etumulationem eiusque corporis effossi denudationem atque corone eiusdem auree ... manifestam subtractionem ... merito inciderat: 1349 *CD Hung.* IX/1 p.660 = *Dl* 4071.

evacuatus, -a, -um **1** *part. perf. verbi 'evacuo'; 2 excavatus, perfossus - (ki)vájt, lyukasztott:*

Elias ... pro dote sua persolvit quindecim marcas in extimatione dando eidem ... pro octo ... marcis quatuor equos, tres Cumanicos, quartum Olacorum, quorum unus est 'siegus pey' coloris habens dextrum oculum album et aurem sinistram evacuatam, quod vulgo 'waiut' dicitur et signum in scapula: 1270 *TSz* 1964 p.12 = *Dl* 84214.

evallo, -are *vallo cingere; transl.: defensare – fallal övez, er dít; átv.: védelmez:*

Quos nec etas excludat, nec sexus distinctio evallat (*sic, recte orsan: evallet*), sed nec paupertas aut inopia repellere valeat: *1380 Mon.episc.Zagr. I p.292.*

evicino (e vicino) *adv. ex propinquo – közélr l:*

Dum adhuc solum regnorum nostrorum Hungarie etc. potestate et nomine fungeremur, plures dies noctesque insompnes deduximus, vias querentes, quibus commodosius regnis nostris preesse, et tam hostes fidei Christiane, qui nobis et regnis nostris sunt e vicino contermini, conterere ac etiam malos Christicolos possemus ad pacis pulchritudinem revocare: *1429 CD Hung. X/8 p.617.*

evicinus, -a, -um (e vicinus)

Cum via ... publica mercatorum hinc a nostro regno in Bohemiam et alia convicina regna transeuncium et e converso a Bohemia et aliis evicinis regnis in ... nostrum regnum ... veniencium ... dissueta fuisset: *1336 TT 1857 p.135; cf. inferius: aliorum evicinatorum regnorum; cf. etiam editionem novam monumenti magni momenti: Visegrád 1335. Ed. by György Rácz. S.l. 2009, 165-166.*

eviscero, -are *eradicare – kiirt:*

Ut religiosum virum, Iacobum de Marchia ... a Sede Apostolica ... in Bosnae ... partibus pro maledicta Hussitica pravitate et haeresi pestifera radicitus evisceranda legatum ... comitetur: *1436 TGy 1830 (IV) p.26-27.*

exacerbatorius, -a, -um *obtrectans, obiurgans, maledicens, irae plenus – gyalázkodó, rágalmazó, haragos:*

Quod iidem eundem tempore sue captivitatis certis diffamatoriis vel exacerbatoriis pocius verbis graviter offendissent: *1458 Mon.civ.Zagr. II p.265; cf. etiam 'diffamatorius, dehonestatorius'.*

exaedifico, -are (exedifico) *usque ad plenum aedificare – fel- v. kiépít:*

Ubi divi Benedicti cenobium magnifico sumptu exedificare permisit (*sc. S.Stephanus*): BONF. II,1,132. Rex et regina cum filio ... exedificandum ampleque donandum continuo cenobium cum ede censuere: BONF. II,1,277. Atha pretorii prefectus ... divo Iacobo cenobium cum ede exedificarat: BONF. II,3,99. Ubi basilicam exedificaturi sumus: BONF. II,4,9. Corpus (*sc. regis Geysae I.*) Vaciam delatum ac celeberrimo funere in basilica dive Virginis, quam exedificaverat, sepultum est: BONF. II,4,85. Lodovicus ... cenobium ... dicavit et ... aliud Carthusiensibus exedificavit: BONF. II,10,479. Corpus Albe ad basilicam divi Stephani in edicula, quam monumenti sui loco exedificaverat (*sc. rex Ludovicus*), sepultum est: BONF. II,10,519. Ut castellum a Turcis ... institutum amoliantur neve molem in cervicibus Christiane reipublice inchoatam exedificari paciantur: BONF. IV,2,246. Gabriel et Ioannes ... alterum e regione oppidulum exedificare adorti sunt: BONF. IV,2,251. Cetera, que per arces regias et basilicas exedificari fecit, opere longioris esset rite enarrare: BONF. IV,7,124. Edem Olomucii mira celeritate exedificatam et Pantheon appellatam cunctis numinibus ex voto dicavit magnificeque donavit: BONF. IV,10,156; *cf. etiam locos alios: BONF. II,1,172; II,2,65; II,3,273 etc.*

exaggero, -are *adunare, congregare, convocare - egyesít, összegy jt, összehív:*

Salubrius vires regum ... convenit contra paganos extendere, quam ad effundendum sanguinem Christianum illas a quoquam exaggerare: *1412 Finke, Acta I p.92; cf. etiam 'eggrego'.*

exaltator, -oris *m. qui extollit, exaltat – felmagasztaló:*

Ad qualem exaltacionem perducatur nos precibus pii pontificis exaltator humilium, Iesus Christus, dominus noster: *Serm. Quinqu.* 3 (p.31).

examinanter *adv. (comp.) prudenter – tapasztaltan, jártasan:*

Frater Petrus eremita ... legerat ... Beatum Augustinum dicentem de vita clericorum: "Cum fratres nostrae professionis" *etc.*: ... Quod diligentius ac examinantius observans exosas habebat omnes superfluitates: GREG.GYÖNGY. *Vitae* (VM) 158 (p.203).

exanimis, -e *mortuus – élettelen, halott:*

Dicta Helena ... intravit ecclesiam, ubi cum prolixius orationi instaret, subito facta in extasi, toto corpore quasi exanimis corruit: *Leg.Hel.* 24 (p.713). Statimque mirum in modum ... mulier miserabilis quasi exanimis facta multis circumstantibus et tante calamitati compacentibus longe sue infirmitatis soluta vinculo perfectam recepit sanitatem: *Leg.Marg.* 33 (p.699). Plorando dicebat (*sc. S.Maria*): 'O me, o me, reddite nunc misere corpus vel exanime. ... Deponite queso illum, deponite michi, ut habeam mecum eius exanime corpus.' ... Unus claves de manibus eius trahebat, alius, ne caderet, corpus exanime sustentabat: *Serm. Quinqu.* 199 (p.413). Dum caput ulcisci, dum saevius imminet alter / in caput, exanimis gladio procumbit adacto: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,218-219. Sceleratissimi tribuni ... multos trucidant, exanimis aliquos relinquunt: BONF. II,1,317. Consulta deliberatione, civium usi consilio, in secreto lucifuge noctis silentio, lucescente die quarto mensis Septembris ... exanime corpus non indevoti, sed magne devotionis affectu de ecclesia Sancti Iuliani ... suscipiunt: *Transl.Pauli* p.6^r.

exasperatio, -onis *f. actus aliquid instrumentum acrius v. acutius reddendi – élezés:*

Pro exasperatione instrumentorum den. XL: 1520 TT 1911 p.79. Fabro pro exasperatione instrumentorum lapicidarum den XLIX: *Ibid.* p.80.

exauctoratio, -onis *f. actus milites dimittendi v. exauctorandi – katonák elbocsátása:*

Quis hic vacationem militie, quis otium aut exauctorationem appetierit, nisi fortasse nutrire ventrem et inter mulierculas pensa disponere cupiat? BONF. IV,2,31.

excedentia, -ae *f. (excedencia) actus profluendi – kiáradás:*

Habent enim huiusmodi in se quamdam humiditatem lucidam, que ex incidencia lucis stellarum fuerint lucencia in nocte, in die autem non lucent propter excedenciam luminis Solis, qui occultat minora lumina: *Serm. Quinqu.* 54 (p.121).

excessor, -oris *m. qui delinquit v. peccat, latro – kihágó, b nöz :*

Idcirco nostrum benivolum consensum ... vobis damus et concedimus huiusmodi excessores secundum excessuum qualitatem digne puniendos et penandos (*sic*): 1454 *Mon.civ.Zagr.* II p.243; *cf. superius*: quatenus huiusmodi gwerrarum et dissensionum excitatores iuxta statuta alme ecclesie nostre ... puniendi adinstar demeritorum qualitatem vobis concederemus facultatem.

excitamentum, -i *n. incitamentum, impulsus – ösztönzés:*

Corvinus triumphans Budam venit regique ... signa hostium et exuviarum partem dignam principe detulit in excellentissime victoriae testimonium gloriosissimique belli excitamentum: BONF. III,5,289.

excombustio, -onis *f. actus aliquid igne purgandi – kiégetés:*

Item Dominico seratori de excombustione caldarium XLIII den.: 1441 Df 282530 fol. 3^r.

exdecimatio, -onis *f. actus decimarum tributum solvendi – tizedfizetés:*

Et hoc assumpsimus eis predictas libertates nostra fide mediante conservare tali modo, quod absque terragio supradicto, nec in muneribus, nec in exdecimationibus teneantur: 1308/XVIII Reg.Slov. II p.247.

exemplanter *adv.*

Ad ... fidelitatis cumulum ... exemplanter ceteros ardentius ... inclinamus: 1284 Reg.duc. p.133 et *ibid.* p.135.

exemplatio, -onis *f. copia - másolat:*

Sed cum sint transsumpta ad hoc transsumpti, quorum nec ipsi habent originalia, nec tantum fidem faciunt, ut eis credi possit, presertim cum hec exemplatio seu transsumpcio non coram ordinario iudice sew ipso autorizante facta est: 1508 M.Sion 1866 p.540.

exfluo, -ere *vide 'effluo'*

ad A 1: Excurrebat sagwis ex quatuor partibus rigantibus nudis ligno manibus pedibusque confixis. De vultu illius pulchritudo exfluerat omnis: *Serm.Quinqu.* 199 (p.410).

exhibitus, -us *m.forsan i.q. manifestatio – kimutatás, kinyilvánítás:*

(*Ut formula salutationis litterarum plane confusa*): Praegustatis significatorum generibus continuo exhibitu cum a amore: 1454 Zimmermann, *Urkb.* V p.452.

exhortatorius, -a, -um (exortatorius) *usu substantivi: (litterae,) per quas aliquis admonetur – buzdtítás, intelem (levél):*

Ad patrem quoque suum, dominum regem et fratres uterinos ac parentes propinquos sermo eius nacta opportunitate temporis exortatorius et pacatorius fuit: *Leg.Marg.* 15 (p.690). Capitulum ... litteras eiusdem domini Nicolai ... exhortatorias accipiendi consensum super ipsa collatione prebuit: 1506-1508 M.Sion 1866 p.295. Exhortatorie (*sc. litterae*) Italarum. Exhortatoria ad custodem: c.1520 *LvtK* 1972 p.229; cf. *ALMA* 1995 p.83.

exlibero *vide elibero*

ad 1: Quod ... omnes captivi ... de captivitate exliberentur et exmittantur: 1442 *TT* 1884 p.606. – *ad 2 (in formula diplomatum evictionis):* Magister Nicolaus ... aumpsit eundem Stephanum pro dote et rebus paraffernalibus ipsius noverce secundum ius regni penitus exliberare: 1355 *Mon.Str.* IV p.131.

exoptabilis, -e *quod homines optant – kívánatos:*

Ut hac ... re nos immortalitati cuius mortalium ... precipue ... exoptabili commendare possemus: 1517 *Turul* 1938 p.38.

exoptatus, -a, -um *optabilis, desiderabilis – kívánatos:*

Milites ... ad Ladislaum pervenere, ad Salomonem tuto remissi et ne pro meritis quidem ac dignitate indonati, quare tantum gratie apud hostes promeruit, ut pro amico ac duce exoptatissimo haberetur (*sc. S.Ladislaus*): BONF. II,4,76. Video te tandem ... teneoque, mi rex exoptatissime, quem nondum hec etas spectatissimam tuorum fidem agnoscere patitur: BONF. III,5,8. Rex ... magis ac magis in dies exoptatissime sponse ardore flagrabat: BONF. IV,4,47. Ut celsitudinem v<est>ram ... nomine nostro salutent, excipiant ac de optima

valetudine exoptatissimoque eius adventu eidem congratulentur: 1514 *Acta Tom. III* p.343.

exorator, -oris m. 1 *qui impetrat et adipiscitur, quod quaesivit – kieszközl ; 2 qui Deum orat precatque pro aliquo (persaepe ut subscriptio litterarum) – könyörg , imátkozó:*

1 Nec venit ad ullos / orator proceres, quin exorator abiret: IAN.PANN. *Celebr.* 237-238. 2 Symon rector altaris ... v<estras> v<enerabilitatis> exorator assiduus coram Deo et hominibus: 1447 Koller, *Quinqu.* IV p.298. Magister Iohannes Ruedel, plebanus Brassoviensis, vester exorator: 1454 Zimmermann, *Urkb.* V p.438. Iacobus Grolok de Bardpha, decretorum bacc<alarius>, capellanus et continuus exorator h<onorabilitatis> v<estre>: 1466 Ábel, *Bártfa* p.32. Item pallium ... legavit omnino puero Blasio, quem nutrit, ita, ut Andreas vix eius illa vendat et puerum nutriat, ut sit exorator pro ea velud pro matre carnali, ex quo sine prole fuit: 1492 Iványi, *Eperjes* p.274. Alexander ... decanus generalis unacum integro collegio omnium ... presbiterorum ... vestri perpetui exoratores: 1520 *Urkb.Kisd* p.170.

exorbitanter adv. (exhorbitanter) *per errorem – eltévelyedve:*

Ne nimium prope et exhorbitanter procedere videremur: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.71.

expensibilis, -e ad solvendum aptus -fizetésre alkalmas:

Idem comes Iohannes confessus est, ... ut possessionem suam ... cum omnibus fructilitatibus (*sic ed., orig. [Dl 40290]:* hutilitatibus) et pertinentiis ... vendidisset ... comiti Trepk ... pro viginti marcis plene persolutis, in promptis et per se singulis denariis expensibilibus bonis et electis coram nobis: 1302 *CD Hung.* VIII/6 p.2-3; *cf. Anj.Okl.* I,265.

experiens, -entis expertus, probatus – hozzáért , felkészült, helyes:

Ac aliis interlocutivis experientissimis assertionibus dictorum procuratorum ... auditis ... dictos ... Posenienses ... convictos fore ... commisimus: 1420 *Mon.Budapest* III/2 p.49 = *Dl* 43472.

experimentia, -ae f. (*nisi mendum pro 'experimentia', vel per confusionem vocum 'experimentia' et 'experimentum'*) *peritia – tapasztaltság, jártasság:*

Cui ... preterea magna gravitas, exacta facundia et experimentia rerum cum summa ingenii acrimonia coniuncta: BONF. IV,8,232.

expilo, -are exspoliare – kirabol, kifoszt:

Transylvanum regnum ... non immerito a natura montibus circumvallatum, ne a barbaris facile nationibus expilaretur: BONF. IV,1,138.

explicatoriis lege explicantes (1353 Koller, *Hist.Quinqu.* III p.62 = *Df* 256379).

exploratus, -a, -um certus, cognitus – ismeretes, bizonyos, biztos:

Tridui spatium rex prudentissimus idcirco sibi dari postulavit, non ut quicquam de fide consuleret, quam exploratissimam habebat, sed ut interea exercitum tumultuarium cogeret, ... de auctoribus factionum supplicia sumeret: BONF. II,3,17. Quando te tua pietas et religio augerem prestitit divine voluntatis exploratissimum: BONF. II,3,272. Quare antequam in Borichum castra moveret, conventum (*sc. rex*) habuit, ubi principes omnis rite percontatus est, anne Borichum legitimum Colomanni filium, an ex adulterio natum pro explorato haberent: BONF. II,6,175. Pro quo eo animosius cupidiusque laboro, quo exploratius habeo ipsum Balbum ... ad nutum et arbitrium maiestatis vestrae omnia studia sua ... commodaturum: 1510 HIERONYM.BALB. *Opera* I p.7; *cf. 'exploro', e.g. 'exploratum habere'* BONF. II,3,288;

II,4,123; II,9,329; II,10,311.: Quod anne ita fuerit, nequaquam satis exploratum habeo: BONF. II,10,352. Si Borichum Colomanni et non adulteri filium esse exploratum satis haberemus: BONF. II,6,202.

exploratus, -us *m. actus explorandi v. speculandi – kikémlelés:*
Idem ab exploratibus dudum Stephanus intellexerat: BONF. IV,6,53.

exportatio, -onis *f. (exportacio) actus exportandi v. extrahendi, extra regnum vehendi – kivitel, kiszállítás:*

Ut ... nullus ... mercatorum ... apertum ... seu bumbasum de dicto regno nostro ... absque licencia ... iudicis, ... quoad exportacionem apeti seu bumbasi dumtaxat, educere et exportare audeat: 1419 Wenzel, *Parketkészítés* p.20.

exportator, -oris *m. qui aliquid ab aliquo loco evehit v. exportat – kiszállító, kiviv :*
Georgium ... alias castra regie maiestatis finitiva tenentem et exinde ingenia ... de eisdem castris exportatorem (*sc. iudicarunt*): 1481 *Tan.Borsa* p.316.

expraehendo, -ere (*nisi mendum pro 'apprehendo'*) *intelligere – felfog, megért:*
Postpositis omnibus libris huiusmodi primum stude tibi compare (*sic*) Vincencium in speculo hystovalii (*sic, recte: historiali*), quem habendo omnes fere alios ex discursu tuo expraehendere poterimus: 1457 Zimmermann, *Urkb.* V p.556.

expropino, -are *vinum in minutis mensuris vendere – korcsmáltat, bort kis tételben mér ki:*
Illa vina nostra, que ibi habemus nonalia, ... expropinare et vendi facere debeat: 1482 *LvtK* 1927 p.81 = *Dl* 18605.

exsalto, -are (*esalto*) *sursum salire v. insilire – fölfelé ugrik, szökell:*
Donamus armorum insignia seu arma, videlicet clypeum seu scutum ... et de ipsa parte inferiori lazurina medietatem anteriorem cervi rubei in predictum campum album sursum esaltantis, dextrum cornu habentis flaveum seu lazurinum, ac inter cornua crucem erectam aurei vel crocei coloris: 1401 *Turul* 1943 p.81 = *Dl* 84811.

exsequibilis, -e (*exequibilis*)
Ut ipsam voluntatem ultimam ... in illis passibus, qui exequibilia (*sic*) sunt, ... exequantur: 1517 *M.Sion* 1866 p.338.

exsicicatorius, -a, -um *locus, quo quid exsiccat – szárító:*
Idem ibidem fornaces exsicicatorii cum instrumentis suis in numero 4: 1525 Ratkoš, *Dokum.* p.272.

expatior, -ari (*expatior*) *a proposito declinare – eltér a tárgytól, elkalandozik:*
Sed ne sim nimius, studiove extrema sequendi / longius expatier, coepto nunc limite curram: IAN.PANN. *Celebr.* 183-184.

expectatus, -a, -um *speratus, desideratus – várt, remélt:*
Accepimus litteras vestras cum novitatibus expectatissimis: 1519 *Epist.procer.* I p.129.

exstrigulo, -are (*extretulare*) *striare – hornyol, fugáz:*
Sciat d<ominatio> vestra, quod si esse<t> possibile una hora perficere (*sc. capellam*), non recusarem laborem. Nam quotidie magister Iohannes lapicida sexto se per eam laborat et iam

latus ecclesie etc. extretulari fecimus et dietim continuat labores, et in hoc ero pro totis viribus, ut perficiatur: *1525 Dl 89216*.

exsularis, -e *quod in exsilio est – szám zetési:*

Quum Cletus episcopus ... cum inclito ... Bela rege maritimas fugae praesidio partes Tartaris victoriam obtinentibus attigisset et tribus annis cum eodem Bela rege residentiam exsularem peregrisset: *1271/1323 CD Hung. V/1 p.154; sic copia anni 1323: Df 209907; cf. Reg.Arp. 2124.*

exuscitator, -oris *m. (exuscitator) instrumentum, quo ignis incitari inflammarique potest – t zgyújtó eszköz, gyufa:*

Anacharsis ... moderatione, prudentia ingeniique prestantia inter septem sapientes annumerari meruit folles ignis exuscitatores, bicipitem ancoram rotamque figuralem invenit: BONF. I,1,150; *locus allatus* s.v. 'follis'.

extensus, -a, -um *latus, amplius – kiterjedt, nagy:*

Locus martiris est elevacior per exaltacionem beatitudinis. ... Duracio eius est extensior per continuacionem eternitatis, quoniam ibi erunt dies populi Dei, sicut dies ligni, Glosa: vite, id est Christi, Is. XLV (*cf. Is. 65,22*): *Serm.Quinqu. 145 (p.303).*

extragatio *vide extractio*

Item pro expensis ad dominum regem et extragationem literarum fl<oreni> XXIII: *1466 TT 1893 p.363.*

extraloco, -are *res vendendas locare – eladásra kihelyez:*

Item anno 1517 de pretiis vinorum de Gerencher ad educilandum extralocatorum, videlicet de Dorogh florenis 10, de Nana floreno 1, de Gyarmath florenis 10, qui faciunt florenos 21: *1520 Reg.Str. p.135.*

extremio, -are *in malum summum v. extremum adducere (?) – végveszélybe sodor (?):*

Extremiare facere 'megtomporeythany, megheruastany, megzomoreythany': XVIⁱⁿ. Szentiványi, *Catalogus* p.241.

exuberans, -tis *copiosus, abundans – b séges:*

Haudquaquam casus iste pietatis officium interpellavit, immo exuberantiore posthac beneficentia usus est (*sc. S.Stephanus*): BONF. II,1,251.

exuberanter *adv. abundanter – b ségesen:*

Quis enim eos quasi totius armis belli, industria, ingenio denique orbe universo exuberantissime praepollentes abs re ludos eiusmodi auspucatos fuisse dubitet?: BART.PANN. *Vigil. ded.3.*

exuviarius, -a, -um *quo ex exuviis est – zsákmány-:*

Ioannem ... Corvinum aiunt ... amplissimum capitibus hostium et exuviariis militaribusque signis currum onerasse: BONF. III,5,80.

F

facultaliter *lege favorabiliter*

Quo (*sc. effectu*) nos hactenus in omni requisitione nostra facultaliter (*sic. ed, sed orig. [Df*

289187]: favorabiliter) prosequens maternaliter exaudivit: 1253 Theiner, *Mon.Vat.* I p.232; cf. *Reg.Arp.* 991.

faeculentatus, -a, -um (faculentatus) *cum faece v. stercore oblitus – bemockolt:*

Quo (*sc. Ioanne*) decorabatur virginicus status et fulciebatur pudicitiae cultus, ne a sceleratis fieret dedecoratus et a scelerosis fieret faeculentatus (*sic ed., orig [Df 283678 p.217]:* faculentatus) et a libidinis constupratus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.4; cf. *etiam* 'faeculentus'.

fago, -onis *f. vox incertae notionis, forsán i.q. fagotriticum v. var. arboris fagi – hajdina (?), búkkfa (?):*

Item pro laboratoribus, carbonibus faginibusque fl<oreni> 2. den<arii> 8: 1485 Myskovszky, *Bártfa* p.143.

fanaticus, -a, -um *furiosus, insanus – örvjög :*

Quoniam non convenit, sicut faciebat spiritus fanaticus in divitiis gentilium: *Serm.Quinqu.* 65 (p.142).

farmaceuticus *vide pharmateuticus (locus allatus s.v. 'diaeticus').*

fasciola, -ae *f. (fasceola) herald.: fascis i.e. vitta v. taenia parva – pólyácska, szalagocska:*

Supra scutum ... galea est circumquaque sericeis adornata fasceolis: 1497 Kubinyi, *Genealogia* p.30.

fastuositas, -atis *f. elatio, insolentia – kevélység:*

Tercium folium, quod est humilitas, pungit et lacerat spina, que est fastuositas, quando scilicet superbitur de magnitudine muneris et contempnitur status condicionis inferioris in coniugatis: *Serm.Quinqu.* 44 (p.102).

faticinor, -ari *hariolari, praesagire – (meg)jósol:*

Faticinata mater (*quae sc. una cum filia mortua erat*) mortem filiae suam paulo post sequituram (*sic*), etsi ambae egrotarent pariter ordinatque mater ad funus indusium filiae: BART.PANN. *Epist.* 2,4; cf. *etiam* 'vaticinor'.

fatigatus, -us *m. fatigium, labor assiduus – fáradság, fáradozás:*

Eberhardus ... eandem appellationem complere et agere est astrictus sine praeiudicio et fatigatu civitatis et hospitem: 1348 *CD Hung.* IX/1 p.640 = 1348/XVIII *Df* 281423.

fatuosus, -a, -um (*nisi mendum pro 'fastuosus'*) *stultus, vecors - ostoba, együgyy :*

Gen. II. (*cf. Gen. 1,28*): „Subicite terram”, id est carnem, „et dominamini piscibus maris et volatilibus celi”, id est cogitationibus voluptuosis, fatuosis et gulosis: *Serm.Quinqu.* 152 (p.316).

febricula, -ae *f. febris parva - lázacska, kis láz:*

His proximis diebus nos febricula aliqua debilitaverat: 1512 *Acta Tom.* II p.126.

fellaytharius, -ii *m. (fellaytharus) (Hung.: fullajtár, ex Germ.: Vorreiter) eques praecurrens, comes aurigae – fullajtár, kocsiskísér :*

Item pro fellaythario Iohannis sol. XXII: 1481 *Mon.civ.Zagr.* XI p.261. Cuidam fellaythario eiusdem (*sc. curriductoris*) sol. XXV: *Ibid.* p.264. Item ... in Dombro Iohanni Parvo

curriductori dedi sol. L, pro fellaythario eiusdem sol. XX: *Ibid.* p.267. Benedicto fellaytharo eiusdem sol. L: *1482 ibid.* p.274.

feneratus, -a, -um *fructuosus, fructus ferens – kamatozó, kamatot hozó:*

Quin et vos officio preveniam et pro meritis et dignitate quenque tractabo perpetuaque mihi, quando feneratiora esse debent, que principibus conferuntur, officia, cunctos beneficentia obligabo: BONF. III,2,11.

fenestralis, -e *ad fenestras aptus - ablak-:*

Item ... per Balthasarem castellanum pro emendis vitris fenestralibus misi Zagrabiam sol. IIIcL: *1481 Mon.civ.Zagr.* XI p.263.

fenestrarius, -ii *m. faber fenestras conficiens v. eas vitris instruens - ablakos, üveges:*

Item Petro fenestrario dedi ad servicia sua sol IIc: *1481 Mon.civ.Zagr.* XI p.254. Item magistro Petro fenestrario dedi pro serviciis suis sol. IIc: *Ibid.* p.258. Item magistro Petro fenestrario dedi iterum sol IIc: *Ibid.* p.259. Item ... Petro fenestrario dedi sol. IIc: *1482 ibid.* p.275.

fenestrator, -oris *m. faber fenestras conficiens v. eas vitris instruens - ablakos, üveges:*

Item cuidam famulo Petri fenestratoris, quem eotunc misi Zagrabiam, dedi sol. X: *1481 Mon.civ.Zagr.* XI p.262. Item ... Petro fenestratori dedi ... sol. IIIc: *1482 Ibid.* p.272.

fenestripar, -is *m. faber fenestras conficiens – ablakos:*

Frater Iacobus fenestripar, praesbyter vita integer, ... qui fenestras vitreas ... deposuit: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 225 (p.170).

fenicex, ffenix *vide phoenix (Serm.Quinqu. 138 p.288).*

fequentare *lege frequentare (Serm.Quinqu. 190 [p.389]).*

ferecund- *vide verecund- (Serm.Quinqu. 11 [p.43] 143 [p.298] 193 [p.397]).*

ferilis *vide fenilis*

Quatenus ... homo noster ... prohibeat ... vicinos ... ipsius possessionis Witez a potenciario usu utilitatu (*sic*) quorumlibet (*sic*) eiusdem, presertim silvarum, terrarum arabilium et pratorum seu ferilium (*sic*): *1379 Dl* 42125.

fermiculus *vide vermiculus (Serm.Quinqu. 10 [p.41]).*

fernicula *vide firnicula*

ferociter *atrociter, crudeliter, saeve – vadul, kegyetlenül:*

Hi ... veluti carceribus ac vinculis emissi ... populationes ac cedes instaurant, multo ferocius, quam antea, seviunt: BONF. III,5,188.

ferrugineus, -a, -um *coloris ferruginis, ater – rozsdaszín, sötét:*

Profana illa multitudo ... tetro horribilique aspectu ... ferrugineoque colore fuerat: BONF. III,3,110.

festio *vide vestio (Serm.Quinqu. 94 [p.202]).*

fetus *vide* vetulus (*Serm.Quinqu.* 47 [p.108]).

feudo, -are *bona immobilia alicuius ecclesiae locare - haszonbérletbe ad:*

Quandam praedialem possessionem eiusdem ecclesiae nostrae et nostram feudari solitam et consuetam ... eisdem ... quo ad vitam absque decimis et marturinibus duximus conferendam: *1380 CD Hung.* IX/5 p.429 = *DI* 6730.

ffarmacii- *vide* pharmaci- (*Serm.Quinqu.* 129 [p.273]).

fiala *vide* phiala (*Serm.Quinqu.* 53 [p.118]).

fictito, -are *machinando componere – összemesterkedik:*

Genealogiam hanc unde scriptores Ungaricorum expiscati fuerint, ... nondum compertum habeo. Et illud admodum mirari videor, cum propriis isti scriptoribus caruerint, quibusnam monumentis in Noe genus, quod neque Greci, neque Latini vere fictitarunt, referre possint: BONF. I,9,30-32.

fideiussoratus, -us *m. fideiussio – jótállás:*

Homines ... vestri sunt in fideiussoratu: *1526 Ratkoš, Dokum.* p.215.

figularis, -e *quo figulus ollas volvit, ad figulum spectans – fazekas-:*

Anacharsis ... bicipitem anchoram rotamque figularem invenit: BONF. I,1,150.

figurabiliter *adv. (nisi mendum pro 'figuraliter') per effigiem - ábrázolva:*

Quae ... partium in ea (*sc. rivuli clausura*) melius ius foveat cuique partium pertineret, ex literis et literalibus instrumentis earum demonstrationeque eiusdem alvei figurabiliter in quadam tabula coram ut (*sic ed., recte forsitan: nobis*) facta, per nos hic Albae revideri et discuti desideraverint arbitramentoque nostro submiserint: *1415 CD Hung.* X/5 p.640; *cf. Zsigm.oklt.* V,191.

filaterium, -ii *n. %*

Inde apiculum, quod et pro littera et pro ligamine, quo filateria dependent, et pro filis accipitur: *XV^{ex}. Fil.Közl.* 1966 p.329.

filator, -oris *m. qui in fila deducit – fonó:*

Item de eisdem Mychaeli filatori ligaturarum XII florenos per centum denar<ios>: *1372 Sz* 1982 p.920.

finatorius, -a, -um *'domus f.': ubi praestatio pecuniaria exigitur – fizet , számvev (ház):*

Item eodem die decanus de Abrugbanya presentavit florenos octo de domo finatoria, de quibus prepositus non habet tertiam: *1477 TT* 1991 p.416; *cf. DuC III,502 s.v. 'finare' et TESz I p.913 s.v. 'finánc'.*

finibilis, -e *qui habet finem – véges:*

Si ergo queritur, qualis est homo, potest dici, quot secundum originem fragilis, secundum duracionem finibilis, secundum penalitatem multis miseriis <afflictus>: *Serm.Quinqu.* 172 (p.360); *cf. ibid. inferius:* brevitatis in duracione.

firmitate *vide* furtive

Quod magister Markus ... exhibuit nobis quasdam litteras nostras patentes, maiori et auctentico sigillo nostro in terra Wzure firmative sublato consignatas: *1365 CD Liptó* p.59.

firmicula, -ae f. (fermicula) *instrumentum, quo vestis colligatur, fibula – gomb, csat:*

Si quis ducens res mercimoniales, que diverse maneriei et conditionis existant, ut sunt fernicule, monilia, ... ligamina, ... digitalia videlicet 'Vingerhut' et alia ceteris mercibus similia, ... ex rebus prenominitis debent solvi boni duo grossi: *1436 Mon.Budapest III/2* p.272; cf. *DuC III* p.509.

fiscella, -ae f. *sporta parva – kis kosár:*

Dum sibi detraheretur, ... quod fiscellas iunco non texeret: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 197 (p.153); *locus s.v. 'idiota' et 'iuncus' allatus est.*

fistulatorium, -ii n. (fistolatorium) *idem ac fistula (v. caelatura quaedam formam fistulatoris monstrans [?]) – önt cs (v. sípost ábrázoló szobrocška [?]):*

Item una cuppa hoyagos cum fistulatorio (*Dl 20569: fistolatorio*) marc. III. pens. II: *1497 M vt.Ért.* 1983 p.127; cf. *Lex.Hung.* p.386.

fixio, -onis f. *status firmus, immobilis – szilárdság, mozdulatlanság:*

A terra enim est fixio plante, ab aqua coagulacio, ab igne coadunacio. Terra ergo affigit, aqua coagulat, ignis consolidat: *Serm.Quinqu.* 130 (p.274).

fixorium, -ii n. *laniaena – vágóhíd:*

[Cur ... magistri carnifices per se] fixoria ipsorum propria in littore Danubii infigere et pisces suos tenere non deberent: *1509 Végh, Buda* p.148; cf. *Budai mézárosok* p.379. Ut istic fixoria propria infigere possent: *1509 Budai mézárosok* p.378. Quod ipsi in propinquo portus Danubialis penes pontem ipsorum proprium ... fixoria similiter propria infigere ibidemque suas naves ligare et pisces ipsorum magnos ... tenere et conservare ... possint. *Ibid.* p.379. Quod ipsi ... penes predictum pontem ... fixoria propria infigere et ibidem sua reservacula sive naves ligare et pisces ipsorum magnos ... tenere ... possint. *Ibid.* p.380. Si quod (*sc. ius*) in locatione fixiorum (*ed.: ?*) eorundem magistrorum carnificum utcunq̄ue haberemus: *1514 Budai mézárosok* p.386.

flagellus, -a, -um ad tributum quoddam 'flagellum' vocatum pertinens – ostaradó-:

Dicam flagellam ad festum Nativitatis Domini impositam et taxatam ex commissione domini palatini iudex Fabianus Hydweghi erga manus nostras asignavit: *1518 Dl 37174; cf. Lex.Hung.* p.718.

flammiolus, -a, -um f. (flanniolus) *coloris flammae, rubeus – lángszín , vörös:*

Item duo angularia de pepulo flammiola aureis filis contexta: *1421-1425 Mon.episc.Zagr.* VI p.197; cf. *1433 ibid.* p.402: flanniola. Ad 'angulare' vide *ALMA 1995* p.55.

flandras lege flammis

Sed hic postea pactis et foederibus huiusmodi initis, nescimus, quo suscepto consilio contravenire cupiens novas guerras novasque flandras (*sic ed., recte orig. [Df 215767] et editio altera [Dipl.Sáros p.144]: flammis*) in hoc regno temere exsuscitavit: *1491 Epist.procer.* I p.30; cf. *Iványi, Bártfa 2995.*

flascus, -i m. *lagoena – palack, flaska:*

Cipelli II. Flasci novi cum uno thok.: *1490 Dl 26048* fol. 3^v. Frena II. Flasci lignei XX.

Quoddam instrumentum ferreum ad guttur canis pertinens I: 1494 *DI* 26076 fol. 3^v; *cf. etiam* 'flasca, flasco'.

flatoria, -ae *f.* (fletoria) *follis – fűjtató:*

Item vetus hutta cum fletoria vulgo 'Alt Gepirig' inventata modo suprascripta (*sic*), minere uste vulgo 'rest' in numero 14: 1525 Ratkoš, *Dokum.* p.270.

flebotomia *vide* phlebotomia, -ae *f.* (μ) *sanguinis missio – érvágás:*

Quod nullus frater audeat flebotomiam facere seu minuere infra festum Omnium Sanctorum et Nativitatem Domini: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.122 (Rubr. LXVIII).

flexilis, -e *quod facile flectitur – hajlékony:*

Cum ornamentis ab utraque parte flexilibus (*sic, recte forsitan: flexibilibus ?*) et (*DI* 86748 *add.:* geribili) tortuositate dependentibus: 1514/? Iványi, *Teleki* p.208; *vide etiam* 'flexibilis'.

flexivus, -a, -um *curvus, flexuosus – hajtott, ívelt:*

Cuius (*sc. scuti*) flexivas compagine auree nectunt fibule: 1513 *Turul* 1941 p.83; *cf. superius:* scutum triangulare linea aurea circumductum.

flexuosus, -a, -um *cum curvatura et anfractu progrediens – kanyargós:*

Galea vero variis redimita (*sc. est*) flosculis aureis argenteisque et coeruleis per viridem campum flexuoso quodam ambitu discurrentibus: 1511/XVII Áldásy, *Címereslevelek* II p.72.

florizo, -are *maculis coloribusque variare – tarkít:*

Capelle ... pavimentum ... subtilissime diversis coloribus lapidum est florizatum atque picturatum: GABR.PECHWARAD. p.III^v.

fluctuans, -tis *aestuusus, tumultuosus – háborgó:*

Quaquam pre competitorum invidia bello carere nequivisti, a pace tamen et pietate, item religione, clementia, mansuetudine fluctuantissimi regni gubernationem auspicatus es: BONF. praef. 8. Damnata crudelitate immodicaque ultione fluctuantissimum genus hominum ac novitatis avidissimum ... nova moliri ocepere: BONF. II,6,169. Belli causam fluctuantissima dedit Austria novarum rerum semper avida: BONF. II,6,261. Ioanna ... scribit ... ad regem ... satis in Italia sevitum, nunc tempus esse fluctuantissimum pacare regnum: BONF. II,10,282. Quid enim salutis in fluctuantissimo navis pelago sperare potest? BONF. III,2,25. Qui Albertum oderant, ... dicere ... fluctuantissimum optimo moderatore regnum tam diu carere non posse: BONF. III,4,215.

fodrum, -i *n. pannus insutus (?) – bélés (?)*:

In summitate vero clipei <...> dis<...> coelestini <...> ab extra, ab intra vero argentei coloris tamquam fodro seu subductura per czoctas ante et retro dependentes colorum eorundem videbatur: 1415 *Turul* 1884 p.58.

foede *adv. turpiter – csúfosan:*

Multis ... sevo impetu tormentorum fedissime interfectis presidium ... de deditioe colloquitur: BONF. V,4,136.

foederatio, -onis *f. actus foedus iungendi - szövetségkötés:*

Quia innumerabiles domine praefate nefarie generationis legitime matrimonialis copulationis foederatione alienis generationibus sunt coniuncte: 1330/XVIII *CD Hung.* VIII/3 p.425; *cf.*

etiam editionem alteram: Kovachich, Suppl. I p.274 et annotationes criticas: AnjOkl. XIV p.288.

folangum, -i n. (*non plene liquet, huc an ad 'phalanx' pertinet*) *vox incertae notionis: forsán i.q. fustis – husáng, bunkósbot (?)*:

Ipsae ... meretrices ... cum ustibus et folangis contra domum prepositure ... iverunt: 1508 M.Sion. 1866 p.455.

fontaneum, -i n. *pars vestis liturgicae – liturgikus ruha része:*

Item una palla de auro in campo albo sine fontaliis et sine angulis, cum octo plicis: 1421-1425 Mon.episc.Zagr. VI p.196.

foraneus, -a, -um *qui loco in aliquo auctoritatem iudiciariam a iure canonico sancitam habet et foris v. extra fungitur officio suo – helyileg illetékes (bíró):*

Que ad similes officiales foraneos, vicarios sive decanos dicte ecclesie Strigon<iensis> et ad eorundem officium ... pertinere noscuntur: 1504-1523 M.Sion 1880 p.581. Iste pars se gravatum sentiens ... ad ... vicarium Poseniensem foranensem (ed.: így, i.e. sic) pro tempore constitutum ... appellet: 1521 M.Sion 1866 p.260.

forbamentus, -a, -um *idem ac forbannitus: iudicatus – elítélt:*

Si quispiam ex ipsis per vos vel alias forbamenti vel proscripti forent aut qualitercumque relegati: 1412 Finke, Acta I p.105.

forfex, -icis f. *cum milites ex utraque parte ambitu hostes amplexuntur – átkarolás, harapófogó:*

Corvinus ... primam aciem in cuneum redigit, quo facilius hostes dividat contra illi forfices obtendunt: BONF. III,5,262; cf. inferius: A forficibus cataphractorum cuneus concidi non poterat.

formidacio *lege formidato (Serm.Quinqu. 102 [p.218], recte autem: Békefi, Pécs p.94).*

formidativus, -a, -um *quod formidari, timeri potest – félelmetes:*

Contigit itaque novitas eveniri et audiri formidativa et periculosa, quod saevissimus Turcorum imperator ad partes terrae Barcza valida cum potentia proposuisset subintrare: 1476 Zimmermann, Urkb. VII p.116 = Df 278651.

fornicarie *adv. modo impudico – parázna módon:*

Dicta Hyl ... contra eundem Nicolaum ... replicando respondit uxorem suam ... minime fore ... filiam legitimam seu de thoro legitimo progenitam, sed potius fornicarie conceptam et extra thorum legitimum progenitam: 1464/XV Zimmermann, Urkb. VI p.190; cf. copiam Df 286635 fol.191^v.

fornicatrix, -icis f. *femina impudica – parázna:*

Quia vicit (sc. S.Lucia) bestiam invincibilem, id est fornicatricem (corr. ex 'formicem'), a qua fortissimi quoque vulnerati sunt, ut Samson: Serm.Quinqu. 5 (p.34).

forpilla, -ae f. (farpilla) (*vox ignotae originis, forsán ex 'forpex' ?*) *instrumentum, quo liquidum sim. discernitur – szita, sz r : Farpilla vulgo 'zytha': 1521 MNy 1936 p.276.*

fossale, -is n. *instrumentum ad fodiendum aptum – ásó:*

Item vulgo 'czakan' I. Item ligones III. Item fossale III. Item mensa V: 1520 *Aetas* 1993:1 p.61.

fossina, -ae *f. parva fossa – kisebb fajta árok:*

Ut prefati ... vineas et salinas per fossinas <i>llicitas anichilando ... vexillum ... maculare veriti non fuissent: 1397 *CD Croat.* XVIII p.190.

fovizo, -are *cavare, excavare, fodere – váj, kiváj:*

Cum ... fabro feci laborare vulgo quinque 'lywkazthoth', cum quo lapides fovizantur: 1517 *Aetas* 1993:1 p.57 = *Dl* 26181.

fragosus, -a, -um *fragoris, strepitus, sonitus sim. plenus – robajló, zúgó, zajos:*

Si enim armorum fragoso strepitu alias terremus nationes: 1514 *Anal.nova* p.40.

fremisco, -ere *stridere, furere – üvölt, zúg, tombol:*

Iam cuncta per orbem / sopierat nocturna quies, cum nulla fremiscunt / murmura: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,166-168.

frisia, -ae *f. vitta – f köt , pártá:*

Duos baltheos wlgo Maych, duas fusias (*ed.: így? i.e. sic?, sed 'frisia' legendum puto*) wlgo partas de gemmis ornatas: 1496 *Lex.Hung.* p.607.

frisium, -ii *n. f. aureum' i.q. aurifrigium - aranyhímzés, paszomány:*

Item una alia casula de serico cum frisio aureo: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.195.

frivolose adv. *iniuste – jogtalanul:*

Se idem magister Desew ... coram nobis taliter obligando, ut ... si qua instrumenta per astuciam frivolose reservasset, mortuas et extinctas (*sic ed.*) reddidit: 1342 *Mon.Str.* III p.462.

frontisecus, -a, -um (*ex 'frons' et 'sequor' ?*) *qui caput serpentis pedibus calcat (?) – kígyó fején taposó (?)*:

Frontisecae populi matri struxere tonantis / ecclesiam. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 53 (p.63).

fructilitas *lege utilitas*

Idem comes Iohannes confessus est, ... ut possessionem suam ... cum omnibus fructilitatibus (*sic, ed., orig. [Dl 40290]: hutilitatibus*) et pertinentiis ... vendidisset: 1302 *CD Hung.* VIII/6 p.2-3; *cf. Anj.okl.* I p.265.

frugaliter adv. *modeste – szerényen:*

Hesterno domicaenio relicto / digno vel Saliaribus culinis, / dum frugaliter et levi paratu / grandes sub cane Sirio perosus / bascaudas cupio comesse tecum, fallor *etc.*: c.1510 *Anal.nova* (Piso) p.409.

frumentor, -ari *frumenta colligere, pabulari – takarmányoz:*

Neque non videt cibariorum inopiam imminere, frumentatum pabulumque longius mittere oportere et e castris sine presidio neminem tuto vagari posse: BONF. IV,3,152.

fugito, -are *fugere, discurrere – menekül, szétszalad:*

Scytharum duces ... cum in hostes ... irruerent Ajaxque scuto acriter insonuisset, ... curribus excussi palantes Scythe fugitabant: BONF. I,1,118.

fulgens, -tis *splendidus, nitidus – ragyogó:*

Nicolaus ... in terram procubuit suspiciensque inde in celum Beate Virginis speciem cum filio nimbo fulgentissimo circumfusam per aera descendentem ... vidit: BONF. V,5,11. Te postremo, etsi primus, princeps fulgentissime, orationi Eschinis simillimum ... obvio assumo pectore. BART.PANN. *Gryllus* ded. 11.

fultura, -ae *f. adminiculum, auxilium – segítség, támasz:*

Qui fulturis tuis ad eloquentiae et eruditionis cacumen Bononia teste aspiravit: 1512 *Anal.nova* p.214.

fumeus, -a, -um *fumosus, fumi colore obductus – füstös:*

Scutum ... foris ambiunt hinc atque hinc duo draconum viridantium simulacra, colla et caudas susque deque spiris ingentibus connectentia, oraque retrorsum conversa, faucibus hiantibus, flamma fumeaque, superne galea visitur colore argenteo insignis: 1517 *Turul* 1911 p.110 = *Df* 246327.

fumigans, -antis *f. 'fumus': ratio vectigal populo imponendi, fundus, in quo unum fumarium i.e. una res domestica est – 'füst': adóegység, telek:*

Munera ... bis in anno ipsi populi solvent isto modo, quod in festo nativitatis Domini quilibet hospes de loco suo sessionali seu de sua fumigante duos pullos et duas tortas ... dominis eorum pro muneribus presentabunt: 1414/XVI *Zsigm.oklt.* IV,2319.

fundabilis, -e *qui fundum habet, firmus – megalapozott, szilárd:*

Ad populum, inquam, multum, iustum, securum, et iocundum. Multum quantum ad numerum, iustum quantum ad statum, securum in Dei protectione, iocundum in Dei laudatione. De primo, scilicet de multitudine populi celestis dicitur Exo. I^o *etc.*: ... De secundo loquens Is. ad celestem Ierusalem dicit LX° (*cf. Is. 60,21*): Iusticia fundabilis et „populus tuus omnes iusti, in perpetuum hereditabunt terram”: *Serm.Quinqu.* 2 (p.28).

fundibularius, -ii *m. qui fundibulo utitur – parittyás:*

III Reg. III. (*cf. 4 Reg. 3,25*): „Circumdata est civitas”, scilicet mentis hominis, „a fundibulariis”, id est demonibus temptantibus, „et ex magna parte percussa”, scilicet in anima, quia facit peccare per cogitationem, si non potest per operationem: *Serm.Quinqu.* 171 (p.359).

funditor, -oris *m. qui fundibulo utitur – parittyás:*

Decurrunt (*sc. de monte occupato*) obviam sagittarii funditoresque, ut subeuntem hostem clivo montis arcerent: BONF. II,3,118.

funeralis, -e (*contaminatio forsam vocum 'funeris' et 'funeralis'*)

Coniunx ... regis hic obit, cuius pompe funebrali sui filii ... interfuerunt: 1505 *TBM* XVIII p.74.

funeralis, -e *luctuosus, lugubris – gyász-:*

In funerali festo multitudo universa processit: BONF. IV,8,233; *cf. 'funeralia'*.

funerose *adv. crudeliter, saeve, luctuose – kegyetlenül, vadul, gyászosan:*

Animadvertens ... mortem ... velud exactorem crudelem nemini parcere, sed dietim unumquemque funerose insequi: 1517 *M.Sion* 1866 p.331.

funista, -ae *m. faber funes conficiens – kötélver :*

Hanczo super Petrum funistam II flor. (*sc. debet iurare*): 1396 Acta Cassov. p.107.

funta, -ae *f. ut mensura ponderis: libra – font:*

Quod prefatus Philippus ... rectori ... altaris ... unam funtam cere, puta munde et colate ... dare ... debeat: 1425 Mon.episc.Zagr. VI p.193. Item per tempora precedencia ad parandas cutes emi an Andrys aluminis funtas quatuor: 1481 Mon.civ.Zagr. XI p.269.

furcifer, -i *m. qui furcam i.e. signum punitionis gestat, latro – gazember:*

Importunus denuo furcifer, nondum abis? BART.PANN. Gryllus 76. Quam blanditur furcifer: BART.PANN. Gryllus 82. Quae te mala crux agitat furcifer?: BART.PANN. Gryllus 126.

furenter *adv. furiose, dementer – dühösen, eszeveszetten:*

Ne inpetu furenter turbe popularis rei desiderate et obtente aliquantisper turbaretur exitus. Transl.Pauli p.6^r.

furenter *lege furentis*

Ne impetu urenter (*editio altera [AASS p.609] rectius: furentis*) turbe popularis rei desiderate et obtente aliquantisper turbaretur exitus: Transl.Pauli p.6^r.

furtus, -us *m. idem ac furtum (A 1) – lopás, tolvajlás: (Sc. qui) scolarem quendam ... in causa criminali coram illis, foro seculari crimine furtus accusans ... captivari mancipavit: c.1523-1524 TT 1911 p.87; etiam s.v. 'furtum' saepe inveniuntur formae 'furtu' in casu ablativo, quae autem huc pertinere videntur.*

fusia *vide frisia*

futuarius, -a, -um *ad coitum spectans – közösülést illet :*

Precipue ... mei observandissimum Colemicium strennumque futuorem, primum in re futuaria ... volo ... nomine meo salutassis: BART.PANN. Epist. 1,2.

G

galealis, -e *formam cassidis monstrans – sisak-:*

Eidem ... in signum specialis dilectionis pro signo et titulo insignii galealis formam angustarii vulgariter cimer dictam continentem perpetuo duximus conferendam: 1332 Lex.Hung. p.106 = Áldásy, Címereslevelek I p.4 = Turul 1887 p.158.

gallicantus, -us *m. locus, ubi gallus cecinit – a kakasszó helye:*

Et statim gallus cantavit. Et egressus foras (*sc. Petrus apostolus*) flevit amare, in quadam fovea se abscondens, quae 'Gallicantus' vocatur: Bárczi p.89 (OD 47.v6v).

gallicinium, -ii *n. cum gallus canit, diluculum – kakasszó, hajnal:*

Cum in sabbato sub gallicinio ad divi Dionysii basilicam egrederetur, ecce funale prelatum extinguitur: BONF. I,5,127.

gallinaceus, -a, -um (gallinacius)

Cuius Atila humanitate victus per mediam urbem exercitum tanta modestia duxit, ut ne pullum quidem gallinaceum leserit: BONF. I,4,234. Horum (*sc. idolorum*) beneficio lactis

gregalis et pullorum gallinaceorum copiam profluere credunt (*sc. Tartari*): BONF. II,8,34. Item coloni dicte possessionis ... in festivitatibus Christiani Natalis officialibus suis tenentur duobus circulis panum, pullo gallinaceo uno et cubulo avene: 1521 CD Zichy XII p.349. Virtutem, Vigilantiam summo conatu imitari per hoc immensum, horridum, sanguinarium, cruentum gallorum gallinaciorum praelium iuro. BART.PANN. *Vigil.* 42.

gallinus, -a, -um *quod galli est – kakas-*:

Que (*sc. sagitta*) in ore eiusdem capitis infixata a parte posteriori ipsius capitis lupini penetrare videatur, necnon cum auribus nigris ad dispositionem oris seu rostri unius galli dispositis, inter quas una crux alba parva tanquam de ore gallino egrediatur: 1398 Turul 1901 p.103; *cf. inferius*: dispositio fiat capitis gallini.

gariosolus *vide garyophyllum et caryophyllum*:

Specierum diversarum genera, ut sunt crocum, piper, zinziber, gariosoli (*sic ed., orig. [Df 239625] autem gariofoli legendum puto*), nuces muscati, flores muscati ac cynamoni et talibus speciebus consimilia: 1436 Mon.Budapest III/2 p.272.

garritus, -us *m. ineptiae, actus garriendi – fecsegés*:

Et illi sunt superbi, qui volunt et laborant futura praescire eundo ad phytonissas vel faciendo aliqua, puta fundendo plumbum vel ceram, aut ex somnis vel garritu avium aut visu animalium: *Bárczi* p.74 (OS 2.c.5).

gatta, -ae *f. feles – macska*:

Ecce multitudo ... demonum in variis formis gattarum, occarum et anetarum eidem obviat. VALENT.HADN. *Mir.* 56 100; *cf.* 'cattus'.

gehennalis, -e *quod in regione infernali damnatorum fit – pokoli*:

De circumdacione cruciatuum gehennalium dicitur Abac. II. (Hab. 2,16): „Circumdabit te calix”, id est pena *etc.*: *Serm. Qinqu.* 171 (p.359).

gelicidium, -ii *n. algor, frigus – fagy*:

Aquilo est plaga frigida et tenebrosa et gelicidii generata: *Serm. Qinqu.* 84 (p.181).

gelido, -are *gelidum fieri – kihül*:

Cum ipsa ... infantem parvulum vix novem mensium secum collocasset in lecto, ... ipsum infantem mortuum reperit et extinctum, toto iam corpore gelidatum: *Leg. Marg.* 43 (p.702)

geminiutrius, -ii *n. ventriosus – pocakos*:

Colemicium strennumque fututorem, hunc volo, si fortassis preter faciem nil noscas, geminiutrium modialem Bohemum nomine meo salutassis: BART.PANN. *Epist.* 1,2.

gemitorius, -a, -um *ubi damnati gemitum edunt – sóhajos*:

De Ioanne supplicium sumptum est, ... postremo ad gemitorios usque dissectus frustra corporis singulis portis ... imposita: BONF. III,2,56.

gemmalis, -e *gemmis ornatus – gyöngyös*:

Quomodo ipsi ... dotem generose condam domine Katherine, ... videlicet unam torquem auream, ... unam vittam muliebrem ex gemmis fisam, aliam ex auro puro factam vulgari sermone 'wontharanybol' et alias tres vittas auratas, unum indumentum pectoris gemmale, sertum similiter unum ex perlis fisum, unum parta maiorem gemmis fisum (*sic*) et lapidibus

preciosissimis ornatum ac alias certas res gemmales ... pro se rehabere vellent: *1525/1529 DI 24090*.

gemmicula, -ae f.

Andreas, prior generalis Deo dignus sacerdos, multis virtutum gemmiculis insignitus, aliquando curialis, sed postea in studium particulariter se conferens. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 138 (p.116).

generalatus, -us m. officium generalis in ordine S.Pauli – rendf nökség, generálisi hivatal:

Si (*sc. vicarius generalis v. provincialis*) ... aut in ordine vel in provincia aliqua ordinis schismata et discordias nutrierit, vel conspiraciones fecerit, videlicet ut per se vel per alium arte vel ingenio operatus fuerit, ut in generalatus vel provincialatus officio possit remanere: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.70. Frater Stephanus ... tempore sui generalatus easdem literas ... fecit transsumi. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 50 (p.61); *cf. alium locum allatum s. v. 'indago'*. Reverendus pater meus et totius ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite, frater Stephanus, prior generalis ... generalatus ... sui anno ultimo iniunxit mihi, fratri Valentino, ... ut *etc.*: 1507 VALENT.HADN. *Calcul.* p.34.

genuinus, -a, -um innatus, insitus, natus – vele született, természetéb l adódó:

Per ista tria intelliguntur tria genera salvandorum, in quibus debet contineri medulla caritatis. Per arbores activi propter flores virtutum et fructum operum. ... Per granum contemplativi, quia sunt modici per humilitatem, fissi per genuinam dileccionem, interius albi cordis puritate, exterius rubicundi discipline austeritate: *Serm.Quinqu.* 95 (p.204).

geometricus, -a, -um agrimensorius – földmér i:

Quod si ipsa geometrica mensura te scire delectat, quantum civitas Thebais ... distet a Buda: 1507 VALENT.HADN. *Calcul.* p.38.

geribilis, -e flexuosus, sionuosus – tekervényes:

Cum ornamentis ab utraque parte flexilibus et (*DI 86748 add.:* geribili) tortuositate dependentibus: 1514/? Iványi, *Teleki* p.208.

gestatio, -nis f. (gestacio) actio gestandi, portandi – hordozás:

Duo commendant virginem ex his verbis, scilicet obsequium, quod Deo exhibuit, et beneficium, quod a Deo accepit. Siquidem exhibuit obsequium gestacionis in suo ventre et accepit beneficium requiecionis in sancta civitate: *Serm.Quinqu.* 100 (p.212).

gestatorium, -ii n. instrumentum, quo invalidi portantur – hordszék:

Ut mox erecta coram ... multis testibus sine extraneo ammiculo, que in gestatorio fuerat portata, plena sanitate recepta, ... propriis viribus ... pedibus gradiens ad propria remeavit et usque hodie perfecta gaudet sanitate: *Leg.Marg.* 54 (p.707)

gestio, -onis f. actio portandi - szállítás:

Qui ... illuc veniendo suscepto gestionis officium magna prudentia magnaue diligentia oportune pulchro verborum contextu commissa avide exponentes diu desideratum donum obtinuerunt votive: *Transl.Pauli* p.6^t; *editio altera (AA SS p.609) hanc partem textus omittit.*

gladiatorius, -a, -um quod fit per gladios – kard-:

Congressus est imitacio certaminis ob virtutis ostensionem et honoris adquisicionem. Ffiebat autem tribus modis, scilicet pugnis. dicebatur pugna a pugno. ... Brachiis. Et dicebatur lucta a

laterum complexu. ... Gladiis. Et dicebatur ludus gladiatorius: *Serm.Quinqu.* 161 (p.338). Atila, ... ut ulla e Catalaunica strage detrimenta se passum indicaret, ad ludos variaque spectacula animum convertit, munus edidit gladiatorium et varia victoriarum simulacra agenda curavit: BONF. I,5,194. Annales Ungarici, ... postquam Atila cum victore ditatoque exercitu in regnum se receperat, eum de bello Italico et Illyrico triumphasse ferunt, exhibuisse munus gladiatorium, varia edidisse spectacula: BONF. I,7,65.

gladio, -are *gladio sauciare, vulnerare – karddal megsebez:*

Mente erat percussa (*sc. S.Maria*) cuspide teli, quo membra Christi servi foderunt inique. ... Intus atrociter sevientes dolores matris animam gladiabant: *Serm.Quinqu.* 199 (p.412).

glandinatio, -onis *f. actus glandine pascendi – makkoltatás:*

Quod ... praepositus de Bozok ... fruges ibidem habitas absque pascuatione, lignatione et glandinatione, quae pro predio suo ... reservasset, ... arendasset: *1510/? DI 22013.*

glandinus, -a, -um *glandifer – makkos:*

Ut populi de Beregh eos ab usu et utilitate silvarum glandinarum ... nequaquam prohibeant: *1359, [1522] Doc.art.Paul.* I p.10.

glandula, -ae *f. caro suilla v. porcina – disznóhús:*

Beas me, cum pernam nominas cedo etiam glandulas: BART.PANN. *Vigil.* 17.

glomeratio, -onis *f. gradus citatus – ügetés:*

At equi iuba sunt ad terram usque demissa, domesticis per se inest mollis alterno crurum explicatu glomeratio: BONF. I,1,83; *locus allatus* s.v. 'explicatus'.

glomus, -eris *n. massa in globi morem convoluta – gombolyag:*

Hec est domus Laberinti habens parietes perplexos propter multos errores, de qua nullus potest exire sine glomere lini, id est gracia Christi, et adiutorio puelle, id est Beate Virginis: *Serm.Quinqu.* 109 (p.232); *cf. Isid. Etym.* 15,2,36: Labyrinthus est perplexis parietibus aedificium, qualis est apud Cretam a Daedalo factus, ubi fuit minotaurus inclusus, in quo si quis introierit sine glomere lini, exitum invenire non valet.

gnaritas, -atis *f. peritia - hozzáértés:*

Mestorum solamen, / indoctorum gnaritas, oppressi levamen. VALENT.HADN. *Invoc.* 1,3-4 (p.24).

gnaviter *adv. sedulo, strenue – serényen, buzgón:*

Ab adolescentia robur animi tui periclitari voluit, ut regina gentium futura gnaviter moderari et misereri scires: BONF. III,2,348. Repulsus (*sc. hostis est*) ... viginti galeis Venetis contranitentibus, de quo et ovarunt gnaviter. BART.PANN. *Epist.* 4,2. Vaivoda noster ... gnaviter Turce contrasistit: BART.PANN. *Epist.* 4,5; *cf. etiam 'naviter'.*

gracilitas, -atis *f. proceritas, tenuis forma corporis – karcsúság, nyulánk alkat:*

Quantum ad propriam perfeccionem dico, quod ad modum virge habuit (*sc. S.Maria*) gracilitatem, flexibilitatem et viriditatem. Gracilitas insinuat in ea paupertatem spiritus: *Serm.Quinqu.* 114 (p.243).

grandiloquentia, -ae *f. actus aliquid verbis augendi - nagyot mondás:*

Si me amas, rescribe familiaris et grandiloquentiam tuam erga me posthabueris denuo:

BART.PANN. *Epist.* 4,7.

graphium, -ii *n. stylus - íróvessz :*

Ut legitur thetragramatice in fronte Iadi principis sacerdotum graphi<i>s aureis conscripto etc.: 1417 *Veszprém okl.* I p.193.

grassatorius, -a, -um *latrocinalis – útonálló:*

Miseram tandem Ungariam, que annos octo circiter et XX Bohemorum latrociniis et rapinis obnoxia fuerat, ... Mathias inito regno grassatoria turba purgavit: BONF. III,10,251.

grasse *vide* *crasse

gratio, -are *gratia regia adornare, privilegio munire – kegyel felruhá, kiváltságol:*

Gratiavit civitatem valde et ... omnes census ... dimisit ipsa regia maiestas: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.400 = *Df* 244946.

gratuite *adv. libenter – szívesen, örömmel:*

Prout nos propria comperimus experientia devotionem tuam laudabilem et affectum celibe (*sic, orig.: celibem*) gratuite acceptantes ... acceptabilem fore: 1458 Zimmermann, *Urkb.* VI p.32-33 = *Df* 246306.

gravesco, -ere *graviorem fieri – súlyosbodik:*

Andreas tot erroribus laboribusque vexatus gravescente iam senio in paralysim inciderat: BONF. II,3,276.

grisinum, -i *n. (ex Germ. 'Ries' [?] v. ex Arab. [?]) fascis - rizsma, köteg, nyaláb:*

Item de tribus grisinis papiri boni et parvi bonos duos grossos. Item de tribus grisinis papiri magni bonos quatuor grossos. Item de sex grisinis papiri videlicet 'Reispapir' bonos duos grossos (*sc. solvi debent mercatores*): 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272; cf. 'grezin'.

gryphus, -i *m. animal fabulosum formae avis rapacis – griff:*

Regio ... inhabitabilis, quando gryphi sevum et pertinax ferarum genus aurum terra penitus egestum mira sollicitudine custodiunt: BONF. I,1,25; cf. 'gryps'.

Guillermita, -ae *m. (Gyllermita) socius ordinis fratrum eremitarum Sancti Augustini:*

Item proibeatis fratres Gyllermitas de Kurmend super terra Bugat: 1274 VSzle 1979 p.365.

gurgitans, -antis *m. vertex, vorago – hab, örvény:*

Puer ... lubrica glacie collapsus ultimam (*sic, recte: lacunam*) subito casus (*sic, recte forsan: casu*) inversus vitam gurgitans epotavit innoxiam: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.68).

H

habituatio, -onis *f. actus habitum i.e. specialem vestem ordinis cuiusdam religiosi sumendi v. induendi – beöltözés:*

Anima quippe eius tanto ardore et glutino excanduerat, ut vix statutum diem habitationis expectare posset. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 194 (p.151).

habudancia *lege abundantia (Serm.Quinqu. 29 [p.75]).*

hallense, -is *n. obulus Hallae cusus - Halléban vert apró pénzérme, peták:*

Item ad octavum articulum, ubi conquesti sunt, quod sales iobagionibus in duplicato pretio distribuisset, ad hoc dominus Andreas Justh cum documento iudicis ... comprobatur, quod dictos sales nulli iobagioni pro minutissimo hallense distribuit, sed aduc apud eandem iudicem integre dicti sales conserva<n>tur: 1495 *Dl* 63398; cf. *Justh csl.* p.175-176 et *DuC IV p.160 s.v. hallenses*’.

halo, -are *spirare, efflare, redolere – lehel, szaglik:*

Non gravius redolent centena cadavera, nec qui / ex Acheronteis fontibus halat odor: IAN.PANN. *Epigr.* 213,17-18.

hamzo *vide* havizo

harenosus *vide* arenosus

harmoniachus, -a, -um (armoniacus) (*nisi mendum*) *idem ac* *harmonicus – zenei:*

Dicuntur enim celi in motibus suis contrariis armonicam modulacionem resonare, sicut in cithara quedam corde faciunt gravem sonum et obtusum, et quedam gracilem et acutum, ex qua diversitate componitur proportio armoniacae: *Serm.Quinqu.* 150 (p.312).

harvasium, -ii *n. (harvazium) pannus rubei coloris - vörös kelme, karmazsin:*

Item subam suam mardurinam rubeo harvasio tectam legavit domino Iohanni: 1500 *Mon.civ.Zagr.* III p.3; cf. *Lex.Lat.Iugosl. I p.534 et Lex.Hung.* p.457. (harvazium: i.p.4).

hausta, -ae *f. species quaedam hastarum – kopja:*

Mensa III. Hausta III. Corde magne III: 1494 *Dl* 26076 fol. 3^v; cf. *D ry, Suppl.* III p.786 = *Dl* 26048.

haustum, -i *n. actus exhauriendi in imag.: spuma, unda - hab, tajték:*

Materna viscera extemplo pallidus timor quatit infensaque hausta fluminis e vestigio petit (*sc. mater pueri in periculo existentis*): VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.68).

havizo *vide* aviso (hamzo)

Ipsa Nicolaus palatinus ... ante faciem nostram profectus est, in qua cum serenissimo Ferdinando, rege Aragonum innata sibi subtilitate, ingenii perspicacitate investigando de circumstantiis rerum gerendarum, nobis viam et securitatem parando, praemunivit nos et avizavit (*var. Áldásy, Címereslevelek II p.32: hamzavit, Df 265783: havizavit*), quod idem rex ... iureiurando spondisset, ut *etc.*: 1416 *CD Hung.* X/5 p.684.

hecatostichum, -i *n. (hecatostihum) poema centum versuum - száz soros költemény:*

Eiusdem Pisonis elegia ex hecatostihum in passionis et crucis dominicae memoriam nuper de ducto (*sic*): *Anal.nova* (Piso) p.419.

helmus, -i *m. (Germ.: Helm) galea – sisak:*

Desuper vero ipsius scuti galeam seu helmum corona aurei aut crocei coloris adornatam ... pro insigniis et armis libere habeant: 1401 *Turul* 1943 p.81 = *Dl* 84811.

hemicyclus, -i *m. (hemiciclus) (Gr.: μ) semicirculus, orbis dimidiatus – félkör:*

Qua (*sc. galea*) mediotenus extat virgo formosa, cuius caput coronatum, hinc atque hinc luna hemicicli figura cornibus adversis cingit: 1525 Áldásy, *Címereslevelek I p.32 = Dl* 60103.

hendecasyllabus, -i m. (Gr.:) *versus undecim syllabarum – tizenegy szótagos vers:*

Iohannem pete, Musa, Chalcidensem: / Pontani hendecasyllabos poetae / ad nos mittere ne moretur, insta IAN.PANN. *Epigr.* 338,1-3.

herbaceus, -a, -um *gramine consitus – füves:*

A leva vero super solo herbaceo viridantique et ea quidem parte scuti fulvo colore predita lupum clunibus pedibusque anterioribus in ipso solo herbaceo innixum insidentemque et porcellum mordicus dentibus tenentem: 1507-1508/XVIⁱⁿ. *Turul* 1891 p.60.

herbuscula, -ae f. *herba parva – növényke:*

In eo autem campo mons petrosus variis herbusculis distinctus et adornatus (*sc. est v. stat*): 1497 Kubinyi, *Genealogia* p.30.

herceus, -a, -um (Gr.:) (*de Iove:*) *qui domum defendit - házat védelmez :*

Ad tua Phoebei certatim castra poetae, / sicut ad herceum stant ... Iovem: *Anal.nova* (Piso) p.411.

herilis *vide erilis*

hermelleatus, -a, -um *pellibus a dorsis hermelinorum detractis decoratus - hermelin sz rmével díszített:*

Item una reverenda hermelleata et rubea coloris (*sic*): 1448 *Dl* 14134.

herous, -a, -um *heroicus – h si:*

Calliopea libens heroa poemata legit: IAN.PANN. *Celebr.* 219.

hexasticum, -i n. (') *sex versuum poema – hatsoros vers:*

Nunc hisce (*sc. litteris*) humanissime obtestor, quatenus quantocius sequentem materiam hexastico seu octostico includas: BART.PANN. *Epist.* 2,1.

hibernatum, -u *supinum verbi 'hiberno':*

Amrates ... ad instaurandum exercitum et comparanda supplementa in Macedoniam ... hibernatum se recepit: BONF. III,4,373.

hinnula, -ae f. (hinula, humula, hynula) *caprea - z:*

Annuimus etiam ipsis, ut omnes carnes ferinas maiores, utputa humulas (*sic ed., var. Bevilaqua, Mészáros p.62: huminulas, recte orig.: hinnulas*), cervos, capreas, ursos, apros silvestres in medio eorum mactare et vendere possunt (*sic*): 1481 *Budai mészárosok* p.359. Quomodo ... Thomas Dersy ... a quodam Gallo Oroz, iobagione eiusdem exponentis in dicta possessione ... residenti unam hinulam in propria terra ipsius exponentis violenter recepisset: 1484 *Dl* 56165; *cf. etiam litteras eiusdem textus Dl* 56168 (C. Tóth, *Szabolcs megye* II p.180): hynulam.

hinnulus, -i m. **1** *caprea v. Gazella gazella L. - z v. hegyi gazella; 2 vitulus, pullus vaccae (v. equi?) - borjú (v. csikó?):*

1 Commendat ... secundo, honestam vitam per hoc, quod comparat eos (*sc. apostolos*) hinnulis capree (*cf. Cant. 4,5-6*): *Serm.Quinqu.* 66 (p.142). In hiis liliis pascuntur, id est delectantur et fruuntur, hinnuli, id est sancti, qui conparantur hinnulis, qui sunt timidi corde et

canes fugiunt: *Ibid.* (p.143). Dicit enim Isi<dorus> (cf. *Isid. Etym.* 17,9,29, ubi autem de cerva fit mentio), quod dictamnus herba ... tante potencie est, ut hinnuli sagitta percussi eius pabulo ferrum a corpore eiciant: *Ibid.* (p.143). 2 Quomodo ... Osualdus ... et Iohannes ... in silvis ... currum ac equos ad nonnullas petitiones dictorum hominum ipsius exponentis reddere recusassent, donec ab eisdem hominibus prefati exponentis unum bovem et unum hinnulum extorsissent: 1470 *Dl* 59574. Michael Began ... comparavit hinnulum pro XVI den<ariis>: 1470-1471 *CD Zichy* XI p.70.

hippoballista, -ae m. (hipobalista) (ex Gr.: et) miles ballista instructus – számszerűjász:

Ex Ungaris hippobaliste quidam audacissimi concitatis equis arduum montis clivum conscendunt: BONF. II,3,120. Salomon quidam hippobalista regius ex his unum letali vulnere confodit humique prosternit: BONF. II,3,162. Corvinum in utroque cornu duo quadrata cataphractorum equitum agmina, quos hippobaliste sequebantur, collocasse memorant: BONF. III,5,259. Corvinus ... posthec cataphractus equites collocat, quibus hippobalistas subicit: BONF. III,5,396. Bohemi equites cataphracti omnes aut hippobaliste (var.: hippoballistae): BONF. IV,5,14; cf. *locum allatum* s.v. 'cataphractus' (BONF. III,4,396).

hippophagus, -i m. (ex Gr.: et μ) qui equina carne vescitur – lóév :

Inter fontes Modoce ac hippophagi iacent, qui equino sanguine carneque vescuntur: BONF. I,1,222; cf. 'anthropophagus'.

hippopodes, -um m. (ex Gr.: et) qui equinos pedes habent – lólabúak:

In quibus equinis pedibus homines oriuntur hippopodes: BONF. I,1,42; cf. 'antipodes'.

hirtas vide hirsutus

histrionia, -ae f. actorum scaenicorum ars – színészet:

Pudet nunc etiam exercere histrioniam, ita nullus adest quaestus histrionicus: BART.PANN. *Gryllus* 20.

histrionicus, -a, -um ad actorem scaenicum spectans – színészi:

Pudet nunc etiam exercere histrioniam, ita nullus adest quaestus histrionicus: BART.PANN. *Gryllus* 20.

hoccine BART.PANN. *Gryllus* 125. %

holda, -ae f. (forsan ex Germ. 'Hulde' quod et homagium et coetum catervamque latronum significari potest) pretium redemptionis vel actus id recipiendi - váltságdíj v. váltságolás (cf. *Lex.Hung.* p.384 s.v. '2. hold' et *DuC* IV p.261 s.v. 'hulda'):

Certificati sumus gentes ipsas ... plurima damna, spolia, depraedationes, holdas et alia malorum genera regno in eodem iam de facto facere: 1496 *Epist.procer.* I p.39 = *Df* 216034; cf. Iványi, *Bártfa* 3244; cf. *superius*: ut ad hoc regnum nostrum hostiliter venirent in eodemque ... depraedationes, spolia et alia malorum genera facerent.

homoagrus, -a, -um compatriota, qui eiusdem patriae est – honfitárs, asszimilálódott idegen:

Diu in resarciendo regno versatus (sc. rex Bela) veluti in dispersis naufragii fragminibus ubique terrarum ac gentium disiectos Ungaros et plerosque homoagros (var.: omoagros, onagros) iam factos mira pietate disquireret: BONF. II,8,365; cf. Kulcsár, *Appendix* p.55 (Iohannes Herold: Annotationes in historiam Bonfinii, Basileae 1543 p.300): „puto hic

'homoagros', ut habet exemplar (ut vides) 'omagros', mendum esse, et pro eo poni debere 'onagros', ut sit sensus Tartarorum saevitia ... et simile deduxisse ab onagris ... onager dictus pro asino sylvestri".

honorarius, -a, -um *honorificus, honorem praestans – megtisztel* :

Nomen et honorarium liberi baronatus officium cum omnibus praerogativis, ... quibus alii regnorum nostrorum barones gaudent, (*sc. accepit*): 1494 Áldásy, *Címereslevelek* II p.59.

honorate *adv. (comp.: honoracius) cum honore et reverentia – tisztelettel*:

Ideo vera ratione censeo confitendum Mariam gloriose ad eternitatis gaudia assumptam, honoracius susceptam et ad communem humanitatem post mortem non esse adductam: *Serm. Quinqu.* 98 (p.209).

honorus, -a, -um (*nisi mendum pro 'honorosus'*) *honoris plenus, venerabilis – tisztos, tiszteletre méltó*:

Ideo sola ipsa est libera et liberalis. Et quoniam natura humana multipliciter ancillatur, ideo iuste non humana existimatur (*sc. scientia Evangelii*), ne ancilla putetur, sed divinissima et honorissima pronuncciatur a philosopho, ut divina esse credatur: *Serm. Quinqu.* 154 (p.320).

hornus, -a, -um (*Gr.:*) *hornotinus, quod huius anni est – idei, ezévi*:

Fundimus ecce merum geminis altaribus hornum: *Anal.nova* (Piso) p.408.

horridulus, -a, -um *horrens, tremens – borzadó, diderg* :

In sequenti nocte Christum salvatorem vidit in somnis ea parte tectum, qua horridulum rogatorem pie donarat (*sc. S.Martinus*): BONF. I,5,140.

hospitator, -oris *m. qui (hostes v. latrones) hospitio accipit – (ellenség, gonosztev k) befogadó(ja), vendégül látó(ja)*:

Iidem iurati ... magnificum Iohannem ... interfectorem hominum nobilium et ... participatorem Polonorum contra regiam maiestatem in regnum Hungarie intrantium, in castrum suum Medwewara intromissorem et usque suum (*sic ed., recte: finem*) vite eiusdem fautorem et hospitatorem eiusdem ... pro ... nocivis hominibus nobis in eorum registro assignarunt: 1481 *Tan.Borsa* p.315; *allatus* s.v. 'intromissor'.

hostialis, -e *quod hostium est, ad hostes pertinet – ellenséges, az ellenségé*:

Cum inter ... regem et Geysam simultates et odia hostialis prede partitione redintegrarentur: BONF. II,3,204; *cf. formam adverbii 'hostialiter' s.v. 'hostiliter'*.

hucorsum *adv. ad hunc locum, in has partes – erre(felé)*:

Quorsum hec igitur? Nempe hucorsum? Nisi regine verba data forent, iam de Ungarica salute forent actum: *Udis* p.475.

humulus *vide hinnulus*

hussaronius, -a, -um (*hwsaronius*) *ad equitem levis armaturae pertinens – huszár-*:

Baltheus hwsaronius de argento deauratus in parte: 1521 *Dl* 82577; *cf. Entz, Gyulafehérvár* p.186.

Husiticus, -a, -um *quoad sectam Hussitarum pertinet – huszita-*:

Prasco ... primores sue factionis acciri iubet eaque Husitica magna ex parte fuerat: BONF.

III,4,35.

hwzarus *vide* hussaro

Canonicus ... supplicavit eisdem dominis humiliter in persona egregii condam Michaelis Horwath, capitanei hwzarorum reverendissimi domini, domini Thome, cardinalis Strigoniensis, ut *etc.*: 1520 *Reg.Strig.* p.138.

hydropotes, -is *m.* (*Gr.*:) *qui nihil nisi aquam bibit – vizissza:*

Accedit sevitia frigoris, quam pre vino et crapula multo facilius Ungarus, quam Turcus abstemius et hydropotes perpeti solet: BONF. IV,4,33. Illius vita lautissima, ... inimicus crapularum, quin et semper abstemius hydropotesque perpetuus: BONF. IV,4,108; *cf.* 'hydropota'.

hymenaeum, -i *n.* (μ ος) *nuptiae – menyegz :*

Iam crepundia vestesque pro himeneo celebrando sarciebantur: BART.PANN. *Epist.* 2,2.

hypocaustum, -i *n.* () *calefactio vapore tepefacta – g zzel m köd padlóf t tés:*

Caldarie passim frigidarieque celle, hypocausta in tricliniis mammatis tegulis obtecta, que non modo colorum pulchritudine, sed animalium confictorum varietate conspicua: BONF. IV,7,95.

I

iactabundus, -a, -um *qui se iactat, gloriosus – kérked :*

Ad hec Vidus sepe iactabundus regi affirmabat hostes ... continuo fugituros: BONF. II,3,277. Conserta manu Bohemicus miles in Vidum vehementi usque adeo impetu fertur Othone duce, ut iactabundum regis comitem aliquantisper obstare conantem inclinarit: BONF. II,3,293. At quota pars hostium a barbaro intellecta sic animum auxit, ut facta protinus eruptione Gallos adoriatur atque cum tanto agmine in iactabundam gentem irrueret: BONF. II,7,250.

ifficax *vide* efficax:

In cuius rei ifficax testimonium ... presentes articulos ... sigilli nostri appensione studuimus communiri: 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.273.

ignitio, -onis *f.* (ignicio) *actio igne tractandi – megtüzesítés:*

Ut dicit Dionysius XV. Angelice iera<r>chie: Ea, in quibus ingignitur (*sc. ignis*), ad sui agit operacionem, id est ignicionem. *Serm.Quinqu.* 7 (p.37). Sexto maxima eorum virtuositas in atraccione hominum, qui<a> sicut ignis materiam, in quam agit, ad sui similitudinem trait, id est ignicione, secundum Dionisium (*cf. Dionysiaca* 996), sic apostoli homines attrahebant et sibi similes efficiebant: *Serm.Quinqu.* 81 (p.177).

ignobilitatio, -onis *f.* *actus aliquem nobilitate privandi – nemesség l való megfosztás:*

In conventu circa festum Georgii martyris facto conventum iterum celebrare Ioannis Baptistae sub poena capitum, bonorum etiam amissione ac infidelitatis ac uxorum filiorumque et filiarum ignobilitatione nobiles regnicolae una voce concordarunt: 1525 Horvát, *Verb tzi* p.208.

illegaliter *adv. contra ius legemque – jogtalanul:*

Ipsa ... vicecastellanus ... ac ... famulus suus ... eandem virginem Katherinam claustro virginitatis sue illegaliter deflorando spoliasset: 1383 *MTT* II p.195.

illicito, -are (*nisi mendum pro 'illicitus'*) *vetari – tilt:*

Excessus vero negligenciarum, pro quibus aliquis vicariorum ... ab officio suo deponi poterit, sunt isti, scilicet ... si capitulum non intrat, nisi raro, si mercantiis vel prioris et illicitatis questibus intendit, si raro celebrat *etc.*: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.75 (Rubr. XI).

illuminativus, -a, -um *qui lumine aliquid (v. transl.: aliquem) perfundit – megvilágosító:*

Quoniam sapiencia habet virtutem illuminativam: *Serm.Quinqu.* 18 (p.57). Qui (*sc. baptismus*) habet similiter vim illuminativam, quia inprimit characterem, que disponit animam ad suscepcionem luminis gracie, ut transparentia vitrum ad suscepcionem luminis corporalis: *Serm.Quinqu.* 27 (p.71). Dionisius ad Demophilum (*cf. Dionysiaca 1533-1534*): Si sacerdotum ordo est illuminativus, profecto cecidit a sacerdotali ordine et virtute, qui non est illuminativus, magis autem, qui non est illuminatus: *Serm.Quinqu.* 193 (p.397).

imisa *lege invisa*

Intellexi ... do<minationem> vestram triplici morbo trifarioque egritudinis genere multum vexari, podagra videlicet, calculo ac imisa (*sic ed., Dl 25658: invisa*) beatitudine, que dicitur paupertas, quales ... solent difficiliter curari: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.114.

immaneo, -ere (*inmonere*) *suo loco remanere, perseverare – (meg- v. ott) marad:*

Quasdam terras castri, ... super quas septem mansiones dicuntur residere, item terram Loblo, super qua sex mansiones immanere (*Dl 90906 et 90909: manere*) dicuntur, ... eidem comiti ... dedimus: 1276/1291 *CD Hung.* VII/2 p.58; *cf. Reg.Arp.* 2753. Quod cum nos more maiestatis nostri imperii ad videnda seu habitanda praedia nostra Zoulum scilicet, Turuch, et Liptou accessissemus ... ibique moram traxissemus immanendo: 1293/XVIII *CD Hung.* VI/1 p.242; *cf. Reg.Arp.* 3908. Quod ... mater ... Ladislai usque vitam suam in eisdem possessionibus et possessionariis portionibus immanere (*sic ed., orig. [Dl 6518]: manendi*) et easdem possidendi et utendi per modum praehabitu plenam haberet facultatem: 1378 *CD Hung.* IX/5 p.277. Sic si pluvia verbi Dei vel inspirationis 'isteni ihles' (*glossa Hung.*) cor superbi attingens foris quidem immanet, intus autem intrare non potest: *Serm.dom.* I p.352. De levi posset contigi cum exactione insolite tricesime nociva impedimenta talia, que fortassis et per vos condolerentur (*orig.: condoleretis*), inducere et inmanere (*sic ed., in orig. [Df 240313] autem propter correcturam 'imovere' potius v. 'imone' legi potest*): 1454 Teleki, *Hunyadiak* X p.429.

immansor, -oris *m. qui aliquo loco inhabitat, incola – lakó:*

Quomodo quidam immansor villae Bringis, Nicolaus nomine testamentum ... magistri Mathiae ... revocare ... praesumpsisset: 1464/XV Zimmermann, *Urkb.* VI p.189 = *Df 286635* fol.191^v.

inmarcescibilitas, -atis *f. (inmarcessibilitas) natura eius, qui non marcescit vel marcescere non potest – hervadhatatlanság:*

Viriditas insinuat in ea inmarcessibilitatem glorie virginalis, quoniam et virgo dicta est a viridiori etate et puritate, sicut virga: *Serm.Quinqu.* 114 (p.243).

immaturitas, -atis *f. natura nondum matura – éretlenség:*

Solus autem Augustus cum pre sponsarum immaturitate et crebra matrimoniorum mutacione vim legis audiret eludi, tempus habendi sponsas cohortavit et divorciis modum imposuit. *Udis* p.462.

immemorabilis, -e *de ea re, cuius quis oblitus est, cuius meminisse quis non potest – elfeledett, nem felidézhet :*

Tenemur nostre ecclesie ... iura ... ab immemorabili tempore observata manuteneri: 1521 *M.Sion* 1866 p.244. Quae omnia quum mere contra decreta summorum pontificum et ... privilegia ecclesiae ipsius Strigoniensis ab immemorabili tempore semper firmiter et inviolabiliter ... observata per vos praesumptuose fiant et committantur: 1522 Katona,, *Hist.crit.* XIX p.376. – *Forsan huc pertinet*: Memorati nobiles ... tres barbudas magnas et multa alia genera piscium immemorabilia (*Df* 227926 *puto rectius legendum*: innumerabilia) prendi fecissent: 1411 Dreska,, *Pannonh.* II p.329.

immemoriter *adv.* (inmemoriter) *rei alicuius obliviscens, aliquid oblivioni dando – megbocsájta, elfelejtve:*

Universos ipsorum ... excessus ... usquemodo perpetratos ad plenum, irrevocabiliter et inmemoriter ... penitus relaxamus: 1339/1402 Engel, *Güssinger* p.108 = *Dl* 87690.

immemoro *lege* rememoro

Quia non solum presencia, sed futura atque honora semper immemoro (*sic ed., recte tamen 'rememoro' legendum puto*: *Dl* 80931): 1448 *TSz* 1929 p.128.

immirror, -ari *mirari, demirari – csodálkozik:*

Immirationer, si angeli cuncti non flevissent eciam in illa beatitudine, ubi impossibile est flere: *Serm.Quinqu.* 199 (p.414).

immititer *adv.* *crudeliter, acerbe – kegyetlenül, kíméletlenül:*

Diversas alii fraterne mortis causas referunt, ... aut quia cum eo (*sc. rege Atila*) sepe contenderet (*sc. frater eius Buda*) et liberius argueret, quod Gepidarum ... reges in societatem adscitos pro subditis ille tractaret, aut quia cum Scythis se immitius ageret: BONF. II,3,125.

immodice *adv.* *ultra modum, nimis, immoderate – túlzottan, mértéktelenül:*

Magnanime virginis oratione sic omnium animi confirmati, ut nil hoc felici mortis genere ducerent antiquius, sic eam immodice anhelabant, ut nunquam moriendi horam affore reputarent: BONF. I,5,66.

immodice *lege* in modico

De pecuniis Philisteorum per vestram dominacionem transmissis solvi ducentos flor. auri et si vestra dominacio inponit ad rationem, immodice (*orig. [Dl 80800]: in modico*) deficit, si non erunt mille flor. auri: 1439 *CD Zichy* XII p.181.

immorior, -i *perire, absumi in aquis, flammis sim. – belevész, belepusztul (hullámokba, lángokba stb.):*

Curritur Acronis spolia ut referente Quirino, / ut Caco flammis immoriente suis: IAN.PANN. *Eleg.* 32,39-40.

immunabilis *lege* innumerabilis

Non enim visum fuit contra bombardas, que immunabiles (*sic ed.*) erant, pugnare: 1526 *Acta Tom.* VIII p.221.

impatior *lege* impertior

Quippe quum natura comparatum sit, ut nedum apud charissima pignora, verum et alienissimos quosque eis omne studium favoremque impatiamur, quos et ante acta vita

conspicuos et virtutibus insignes esse iudicamus: *1513 Acta Tom. II p.263.*

impendiosus, -a, -um *sumptuosus – drága:*

Cause ad persuadendum optime sunt adducte, imprimis deducendi regis pompa, impendiosus regie apparatus, ingens sumptus, erarii inopia: BONF. III,7,231.

impendulum, -i *n. fimbria – bojt, rojt:*

Item, inventa est palla ... cum subtili serico et diversi coloris inpendulo decorata: *1421-1425 Mon.episc.Zagr. VI p.196.*

impersonaliter *adv. gram.: sine denotatione v. specificatione personae – személytelenül:*

Et missum impersonaliter, id est missa sunt (*cf. Apoc. 8,7: missum est in terram*), scilicet grando verborum et verberum, et ignis, emulacio cordium, et sagvis, occisio corporum, in terram, id est super Sanctum Iacobum: *Serm.Quinqu. 90 (p.194).*

impetratrix, -icis *f. (de B.M.V. Maria:) quae aliquid impetrat – kieszközl :*

Ne ... Beata Virgo Maria, mater misericordie et impetratrix venie ... adversus animam ipsius ... genitoris sui conqueri dignaretur: *1457 Teleki, Hunyadiak X p.562 = Dreska, Pannonh. III p.86-87; cf. Legenda Aurea 195 (175): Mater misericordie et impetratrix veniae.*

impexus, -a, -um *horridus, crinibus incompositus – fésületlen:*

Profana illa multitudo ... tetro horribilique aspectu, aquilinis oculis, impexo crine, demissa barba ... fuerat: BONF. III,3,110.

impignoralis *lege impignoraticialis*

Quamvis ipsi pro defensione iurium suorum, in dictarum hereditarium (*sic ed., recte orig. [Dl 97596]: hereditariorum*) scilicet, impignoralium (*sic ed., orig. forsan: impignor[at]icium*) ... teppidi essent: *1507 C. Tóth, Szabolcs p.216.*

impitio, -are (*impetio*) (*Ital.: impeciare?*) *picis colorem alicui rei inducere – szurkol, szurokkal bemázol (?):*

Galea vero clipeo super<imposita> tecta nigro, croceo colore subducta, impetiata undique et czottata erat coperta: *1411 Mon.herald. III p.13; cf. Turul 1908 p.26 et Áldásy, Címereslevelek II p.27, Zsigm.oklt. III,1056; orig. (Dl 95026) propter malam conservationem contrascribi non potest.*

implacidus, -a, -um *ferus, durus – vad, durva:*

Quod vero implacidae iugum puellae / captivo gemit imminere collo, / hoc fatum premit eruditiores IAN.PANN. *Epigr. 339,15-16.*

impolitus, -a, -um *non politus, durus – durva, érdes:*

Haec habui ad te, frater mi, paucis barbarie hac mea illota et quantumvis impolita scribere: BART.PANN. *Epist. 4,6.*

importio, -are (*ab 'in' praefixo cum notione finali): communicare, participare – részeltet, részesít:*

Praelibatum Ioannem Bakocz praepositum penitus importionatum duxisset efficiendum atque declarandum: *1517/1540 M.Sion 1869 p.527; cf. ibid.: idem dominus cardinalis ... Ioannem ... expresse ... in omnibus bonis per eum acquisitis importionatum effecit; cf. etiam 'importionatus cum sensu contrario (ab 'in' praefixo negandi).*

impossibilitas, -atis *f.* (impossibilitas) *imbecillitas, impotentia – képtelenség:*

I^o Macha<beorum> XIII° (cf. 1 Mach. 14,14): „Confirmavit humiles populi sui”, scilicet cadendi impossibilitate, quoniam humilis non habet altum tumoris, unde cadat: *Serm.Quinqu.* 3 (p.30). Herodes enim diabolus est, qui ... animam ... apprehendit et incarcerat evadendi impossibilitate, infliccione pene infernalis: *Serm.Quinqu.* 91 (p.195). Securitas confirmationis in ipsa gracia propter cadendi impossibilitatem, ad quam nulli doli demonis accedere potuerunt: *Serm.Quinqu.* 100 (p.213). Si quando alicui aliquid forte iniunctum fuerit, quod vires suas credat excedere, mandatum quidem suscipiat, ... sed postea imperanti cum omni humilitate impossibilitatem suam et precepti difficultatem insinuat: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.83 (Rubr. XXV).

impressorius, -a, -um *typographicus – nyomdászi:*

Inhibeo ...universos et singulos fratres nostros, ... quod nullus eorum Vitam Sancti Pauli primi heremite in alia stampa emere presumat, nisi quam fecit fieri arte impressoria Matthias Milcher, librarius Budensis, tamdiu, donec apud eundem de ista inveniri potest: 1511 Sarbak, *Miracula* p.52.

imprimitus *adv.* (per contaminationem verisimiliter 'imprimis' et 'primitus')

Incole ... coniurationes fecerunt, ut de presenti taxa ne quidem denarium dare vellent, nisi imprimitus ad illustrissimam d(ominacionem) vestram devenirent lamentantes: 1520 *Mon.rust.* p.507.

improbabilis, -e *quod probari non potest – helyeselhetetlen:*

Tamen erraverunt aliqui asserentes illum (*sc. mundum*) esse factum a Deo de sui essentia. Sed haec assertio aliis philosophis apparuit improbabilis *etc.*: *Bárczi* p.70 (OD 23.H).

2. improportionatus, -a, -um [1] *inaequalis, inconveniens – aránytalan:*

Ulterius, si queratur, qualis sit ipsa requies, dico, quod est eterna. ... Secura. ... Iocunda. ... Bonis omnibus cumulata. ... Meritis nostris inproporcionata. Eccli. LI. (cf. *Eccli.* 31,35): „Modicum laboravi et inveni mihi multam requiem”: *Serm.Quinqu.* 100 (p.214).

impulsio, -onis *f.* *intro cogere, compellere – betétel, behajt:*

Quomodo idem exponens facto vindemio ... ab impulsione universorum bovinum pecudumque et aliarum animalium in dicto promontorio ab pepulsione inhibuissent (*sic ed., orig. [DI 18279] corr. ad 'inhibuisset*): 1479 Horváth, Gy r 89 6769

impurgatus, -a, -um (inpurgatus) *non purgatus – tisztítatlan:*

Item nigrum cuprum dives inpurgatum c. 155: 1526 Ratkoš, *Dokum.* p.273. Idem feces sive schlacken de divite cupre (*sic*), unde possit fieri circa 400 c. kobalt, unde f it cuprum rubeum *etc.*: *Ibid.* p.274. Idem ibidem cuprum nigrum ... inpurgatum c. 425: *Ibid.* p.270. Idem cuprum nigrum inpurgatum dives ibidem c. 412: *Ibid.* p.271.

inaccersitus, -a, -um *non vocatus – hívatlan:*

Quicumque temere inaccersitusve istorum curiam intrarit, centenos auri nummos solvito: BONF. IV,7,69.

inagilis, -e *qui sine agilitate est, otiosus – tétlen:*

Ideo et Dominus linteo precinctus servivit, cum pedes lavit, I^o XIII. (cf. *Io.* 13,4), ne vestibus indutus inagilis et inefficax esset in servicio suo: *Serm.Quinqu.* 137 (p.285).

inalterabilitas, -atis *f. natura hominis, qui immutari non potest – változhatatlanság:*

Ffuit eciam vas solidum (*sc. S. Augustinus*) per constantissimam inalterabilitatem in bonis consuetudinibus: *Serm. Quinqu.* 110 (p.235).

inambulatorium, -ii *n. peristylum, circuitio monasterii - (oszlopos) körfolyosó, kereng :*

Quod olim ... reges ... monasterium ... una cum ... curia, dote, inambulatoriis, vestibulis et porticibus ... fabrefieri fecerant: 1518 Erdélyi, *Register* p.27; *cf. etiam 'deambulatorium'.*

inamissibiliter *adv. ita, ut amitti non possit – elveszítethetetlenül:*

Sic illi victoriam in mundo obtentam tenent inamissibiliter numquam ulterius peccato vel diabolo succumbentes (*sc. sancti*): *Serm. Quinqu.* 131 (p.277).

inassuetus, -a, um *insolitus, non tritus – szokatlan, járatlan:*

Nec per inassuetas me piget ire vias: *Anal.nova* (Piso) p.415.

inauctoro, -are *aciem armare, instruere, in arma vocare – sereget felállít, felszerel, fegyverbe szólít:*

Andreas ... e nobilium et prepotentum ordine quenque circumvenit, ut in suffragium sue dignitatis inductorare videatur: BONF. II,7,124. E Roxanis et Tartaris ingentem multitudinem inductoravit: BONF. IV,3,126. Albertus omnia prospicit, ... que bello sunt usui, milites inductorat, delectum habet, a Pannoniis Austriaque copias evocat: BONF. III,4,57. Hi ... suis impensis haud parum equitum ac peditum inductorarunt, ut a Sarmatarum servitute Pannonias vindicarent: BONF. III,4,294. Rex ... societatem illam Bohemicam ... in Moravia tunc estivantem et ab imperatore Romano inductoratam ocissime convocat: BONF. IV,1,53. Varadiensis veteranorum exercitum ... regni nomine inductoravit: BONF. IV,9,133. Si nigrorum hunc exercitum inductorare potuisset: BONF. IV,9,135. Quod nigrorum exercitum ... a Ioanne ... regni nomine senserat inductoratum: BONF. IV,9,181. Cum nigrorum exercitum inductorant: BONF. IV,9,211. Peregrinum inductorasse militem: BONF. IV,10,51. Quare undique auxilia cogere, maximum habere delectum et peregrinum inductorare militem, invertere studia procerum, ... quo facilius oneratis Wladislai viribus Ungaria potiretur: BONF. IV,10,68. Ut inde inductorato nigrorum veteranorum exercitu in Austriae fines incurrat: BONF. V,1,27.

incelebris, -e *gloria expers – dicstelen:*

Quod quidem (*sc. facinus*) his annis, ... quibus ... illustris condam Ioannes Corvinus dux ... e vita decessit, cum Perhate wayvoda non incelebri duce Thurcorum gessit (*sc. Emericus, cf. DL 50244*): 1507 Áldásy, *Címereslevelek* II p.67.

incenatus, -a, -um *sine cena – étkezés nélkül:*

Rex ... dispensatorem suum ... convivas bene tractare iussit. Incenatus ipse mense se subtrahit: BONF. IV,1,212.

incestatio, -onis *f. actus inquinandi – meggyalázás:*

Focis et aris ... propriis dimicare opus est, ... necessitas nostra tulit, út, ni nos ipsi nobis vindicare velimus et solita spe ac virtute nitamur, maxima queque malorum omnium hodie subire cogamur. Imprimis iacturam fortunarum, liberorum servitatem, incestationes virginum, coniugum prostitutiones *etc.*: BONF. III,5,236.

incircumsriptibilis, -e *qui circumscribi non potest – körülírhatatlan:*

Si (*sc. Deus*) consideratur in comparatione ad locum, sic est incircumscribibilis. ... Cuius tanta est dignitatis excellentia, quod mens cogitans de Deo deficit, cum sit incomprehensibilis, sensus non percipit, cum sit invisibilis, ... tempus non mensurat, cum sit interminabilis, locus non capit, cum sit incircumscribibilis: OSU.LASKO *Serm. de sanctis* 40.

incitae, -arum *f.*

Ego redigor ad incitas: *1526 Acta Tom. VIII* p.221. %

inciviliter *adv. contra civium mores, more barbaro – barbárul:*

Cives illi nimium inciviliter de dicto monte Grecensi prope Zagrabiam, sue prorsus immemores salutis, adhuc manu ipsorum extenta ad rapinam ... ad curias dominorum canonicorum nequiter declinarunt: *1422 Mon.episc.Zagr. VI* p.69 = *Df* 256267.

incognoscibilis, -e *quod sensibus percipi v. cognosci non potest – kiismerhetetlen:*

Sicut enim via colubri in petra et via navis in mari est incognoscibilis, sic via viri, id est Christi in adolescentula, id est in virgine: *Serm.Quinqu. 115* (p.245).

incognoscibiliter *adv. ita, ut sensibus percipi non possit – kiismerhetetlenül:*

Sciendum est autem, quot arcus habet figuram plenam rotundam sive circularem, licet aliter videatur. In figura autem rotunda finis reddit (lege: redit) in principium et unitur ei incognoscibiliter et inseparabiliter: *Serm.Quinqu. 182* (p.376).

incoquinatio, -onis *f. (incoquinacio) natura rei purae, quae spurca esse non potest – szennyezetlenség:*

In tercio, scilicet in lucis incoquinacione intelligitur castitas spiritus et mundicia, quam habuit in corde et in anima (*S. S.Petrus martyr*): *Serm.Quinqu. 60* (p.133); *cf. etiam superius* (p.132): Facit etiam circumquaque diffusionem sui sine inquinacione sordium (*sc. lux*).

incommodo, -are *incommodum, damnum inferre – kényelmetlenséget, kárt okoz:*

Rogamus, ... de pace cum Mosco, equis tamen et honestis conditionibus et que nec in presens, nec in posterum m<aiesta>ti v<estr>e regnisque suis incommodare aut detrimento esse possent, transigere non gravetur: *1522 Acta Tom. VI* p.158.

incomparabilitas, -atis *f. natura rei, quae comparari conferrique non potest, inaequalitas – összemérhetetlenség, aránytalanság:*

Sic illa celestis remuneracio ... est preciosa meritorum incomparabilitate. Excedit enim nostrum meritum incomparabiliter: *Serm.Quinqu. 30* (p.78).

incomplete *adv. imperfecte, non integre – hiányosan:*

Qualiter vos ipsis frugum decimas suis temporibus non solum incomplete et diminute datis et assignatis, verum etiam sine ipsorum scitu ... de agris ... abducitis: *1419/1445 CD Hung. X/6* p.182; *cf. etiam Zsigm.oklt. VII,89 et Df* 272708.

inconcinus, -a, -um *inhabilis – ügyetlen, alkalmatlan:*

Contra variuscule huic fuere tibi ad equitandum haudquaquam inconcinne: BONF. IV,8,247.

inconstanter *adv. mobiliter, instabiliter, non constanter – állhatatlanul:*

Quod amicos inconstanter amarit et plerosque depressit (*sc. rex Mathias*), crimine non caruit: BONF. IV,8,252.

incontemplans, -antis *qui contemplationi nondum deditus est, in praxi positus – cselekv (= aktív), nem szemlél d :*

Gre<gorius>: „Qui ad arcem contemplacionis ascendere desiderat, prius necesse est, ut in campo accionis se exerceat”. Ideo eciam isti significantur in auro, quoniam aurum natura calidum est et humidum, et designat incontemplantis desiderium et ploratum: *Serm.Quinqu.* 94 (p.202).

inconvalescentia, -ae *f. de statu eius, cui mederi non potest: convalescentiae contrarium, infirmitas – gyógyíthatatlanság, gyengeség, betegség:*

Memoratus Emericus ... mox ex ictu cuiusdam sagitte per quoddam genus baliste a dicto castro in eum emisse in suo pede grave vulnus suscepit, ex quo quidem vulnere idem Emericus insanabili morbo tunc graviter infectus in suo pede perpetuam inconvalescentiam percepit: *1410 Dl 9657; cf. Zsig.oklt. II,7599: perpetuam inconvalescentiam.*

incordere *lege intendo*

Uti vestra paternitas me ad curiam suam recipere incordere (*sic ed., recte Df 290628: intendetur*) et in capellanum acceptare: *1419?/XV Zsig.oklt. VII,1213.*

incorrecte *adv. non correcte, false – helytelenül:*

Item, quod omnes iste peregrine historie incultissimo stilo sunt composite et tandem successione per ignotos scriptores incorrectissime scripte et ideo non sunt curande: *c.1484 M.Sion 1869 p.742.*

incremo, -are *comburare, flamma consumi – eléget:*

Quod ... comes Cilie ... nobis unam possessionem nostram pocioem pertinentem ad castrum nostrum ad unguem devastando incremavit: *1450 Neumann, Korlátköviek p.174.* Ego omnia iura ... per me male et iniuste ... aquisita ... a prefatis fratribus repetivi et ab eisdem accepta ignis incendio incremavi: *c.1462 LvtK 1934 p.129.*

inculte *adv. rude, impolite, rustice – m veletlenül:*

Pannonibus regibus mos erat ... vivere incultius, ne humilia quidem fastidire atria, ... magna contemnere edificia: *BONF. IV,7,73.*

incurialis, -e *non politus, qui sine urbanitate est – m veletlen, udvariatlan:*

Sed quia militem quiescere domino laborante est iniustum et incuriale, ideo et sancti sui secuti sunt eum in sustinencia: *Serm.Quinqu. 158 (p.329).*

incurie *adv. negligenter – hanyagul, gondatlanul:*

Matri ipsius pueri filii desiderio haud incurie percunctanti, si uspiam filium vidissent, paulo ante secum crustuli ludo sibi colludentem inquirunt *etc.:* *VALENT.HADN. Mir. 5 (p.68).*

incurvus, -a, -um *flexus – (meg)hajlított:*

Que (*sc. effigies leonis*) ... Dextro (*sc. pede posteriore*) baliste auree incurvum arcum compressisse, ambobus itidem anterioribus pedibus diductis, altero nervum baliste, altero temonem tenaciter cepisse visitur: *1518 Mon.herald. III p.73 = Dl 50250.*

indagator, -oris *m. qui alicui rei studet, aliquid investigat, perscrutat – tanulmányozó, nyomozó, fűrkész :*

Si quis literarum verus indagator ... poetam hunc penitus aspexerit: *1512 Anal.nova p.213.*

indeclinabilis, -e *qui flecti declinarique non potest – hajlíthatatlan:*

In vocacione ex parte apostolorum declaratur felicitas obediendi voci Christi, quia tulit (*sc. Iacob [cf. Gen. 30,37]*) virgas, non fustes, id est indeclinabiles, non pertinaces: *Serm.Quinqu.* 149 (p.310).

indecor, -oris *non decorus – csúnya, nem szép:*

Ne tamen indecores partus genuisse putantur (*sc. Renatus coniunxque sua*): IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,66-67. Nil aliud petimus, nisi ut hunc populum regno tuo non indecorem urbe fortunisque suis donare digneris: BONF. I,4,70. Quam ob rem urbem tibi deditissimam maiestati tue non indecorem futuram cum optimis auspiciis exoptatus adi: BONF. I,6,231. Ladislaus ... surrepto variis artibus sacro diademate se verum regem neque etate, neque virtute et paterna et propria regno indecorem asseverat: BONF. II,7,481. Ignosce regni tui sociis, quos neque indecores, neque inutiles olim sibi superiores tui habuere: BONF. III,2,71. Cum imperio indecorem omnes arbitrarentur (*sc. Venceslaum*): BONF. III,2,304.

indercillidus, -a, -um *vox incertae originis et notionis, orsan mendum typographicum:*

Quare illud indercillidam (*sic*) dictum nemo damnavit: *Udis* p.461.%

indeterminate *adv. sine definitione, non definite, non expresse – meghatározatlanul:*

Dicitur autem flos indeterminate, non addendo, cuiusmodi flos, quia ecclesia floret multis modis: *Serm.Quinqu.* 184 (p.378).

indevitabilis, -e *idem ac inevitabilis, quod evitari non potest – kikerülhetetlen:*

Nulla fugat virtus indevitabile letum: IAN.PANN. *Eleg.* (Ábel) 2,2,9 (p.361).

indifferentia, -ae *f. (indifferencia) consensus, convenientia – (meg)egyezés:*

Et sic ostenditur indifferentia continencium in conversacione exteriori. Sed fuit differentia in statu interiori: *Serm.Quinqu.* 162 (p.340).

indiscusse *adv. 1 sine examinatione, iudicatione, inquisitione – tárgyalatlanul, megítéletlenül, vizsgálat nélkül; 2 quod in discussionem vocari nequit – vitathatatlan:*

1 Si super provocantem licebat verba commovere, vel non, indiscusse non dimittatur: *1521 M.Sion* 1866 p.251. **2** Ante omnia siquidem matura deliberacione prehabita statuimus indiscusse observandum, ut *etc.*: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.63.

indistrictus *lege* districtus

Cum universi prelati ... de subditorum suorum animabus indistricti (*sic ed.*) iudicii examine sint rationem reddituri: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.104 (Rubr. LVII).

indoleo, -ere *dolore affici – fájlal:*

Indolebant igitur et sociorum damna commiserabantur: BONF. IV,5,89.

indultor, -oris *m. qui condonat, ignoscit – megbocsájtó:*

Fuit debilis ad sustinendum pondus peccati, quia statim, ut conspexit Dominum, gratie largitorem et criminum indultorem in domum venisse Simonis, penitenciam sibi assumpsit convenientem (*sc. Maria Magdalena*): *Serm.Quinqu.* 88 (p.188).

induresco, -ere *durum fieri – megkeményedik:*

Nunc autem in petra habitans, quid mirum, si in modum petre induruit?: *Serm.Quinqu.* 15 (p.50).

indusium, -ii *n. vestis lugubris, qua cadaver induitur – halotti ruha:*

Faticinata mater (*quae sc. una cum filia mortua erat*) mortem filiae suam paulo post sequituram (*sic*), etsi ambae egrotarent pariter ordinatque mater ad funus indusium filiae: BART.PANN. *Epist.* 2,4.

inebriose *adv. crapulate, ebiose – részegesen:*

Interrogatus testis de nomine predictorum fratrum sic inebriose viventium respondit *etc.*: 1518 Erdélyi, *Register* p.121.

inemendatus, -a, -um *non correctus, vitiosus – javítatlan:*

Io<hannes> ar<chiepiscopus> legi transcurrendo 1467, sed mansit inemendatus: 1467 *Ant.Tan.* 1976 p.248.

inexoratus, -a, -um *non rogatus, non exoratus – akihez nem könyörögnek:*

Cum nihil inconsultis inexoratisque numinibus rex ageret: BONF. I,9,176.

inexstimabilis vide inextimabilis (*Serm.Quinqu.* 33 [p.81]).

infantilis, -e *puerilis, quod infantis est – gyermeki:*

Ampudino comes clare nobilitatis de genere Guthkeled pro filio suo infantulo, quem, cum pro teneritudine infantilis etatis, cum propter nimiam distantiam habitationis sue, nam distare dicitur plus quam sex diebus equitantibus diocesis episcopatus Sirimiensis, ad sepulcrum sororis virginis Margarete adducere nequit, iuratus deposuit, quod: *Leg.Marg.* 56 (p.707-708).

infector, -oris *m. qui aliquid polluit, inficit – beszennyez :*

Ne hostes sui nominis vel religionis infectores in exitium fidelium, an animorum interitum vires et imperium amplificare patiamini: BONF. IV,2,34.

infercio, -ire *farciendo implere – teletöm, megtöm:*

Quod caedes nobilium aversae, ... quas non aures fama infersit: 1522 *Anal.nova* p.488.

infeste *adv. crudeliter – kegyetlenül, vadul:*

Ad portas primo, deinde per vias et trivium magna strages agitur, ut nil infestius agi videretur: BONF. IV,1,216.

inflammanter *adv. concitate, vehementer – evesen, lánggra lobbantóan:*

Hoc me ferventem nimis inflammanter amore / talibus ocepit Phoebus adire modis: c.1510 *Anal.nova* (Piso) p.414.

infraduco, -ere *aliquid ad partes meridionales vehere – (le)szállít:*

Quomodo bombardam vestram ... versus Zegedinum celeriter per naves infraducere die noctuque curam sollertem habere debeamus: 1464 Zimmermann, *Urkb.* VI p.185.

infrequens, -tis *non multus, non plures – nem népes, nem számos:*

Accessit haud infrequens popularis aura, que facili motu veluti novitatis avida in utranque partem suscitatur: BONF. II,6,482.

infrigero, -are *refrigerari – kihül:*

Causa necessitatis potest esse ... privata, cum aliquis frater pro senectute ... nimium

infrigeratus ... ultra communem amictum ... indiget pellicio vel alio tegumento: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.120 (Rubr. LXV).

infrigo, -are *congelare, gelu constringere (?) v. se mergere in aquam frigidam (?) – fagyaszt (?), hideg vízben megmártózik (?)*:

Quod dominationes vestrae unum bonum (*sic*) in aqua infrigidatis, celeriter ipsam aquam frigidam ad mer (*sic*) proiciatur (*sic*): 1476 Zimmermann, *Urkb.* VII p.101; *cf. etiam orig. (Df 246380) quod etiam multum confusum est.*

infrigidatio, -onis *f. actus refrigerandi – kihlés:*

Primum itaque signum adventus Christi praenosticum Salvator ponit charitatis infrigidationem: *Bárczi* p.83 (OD 123.X).

infusorium, -ii *n. lucernae pars v. instrumentum, per quod liquidum introrsum funditur – tölcsér, beönt cs :*

Septem lucerne huius candelabri sunt VII artes, triviales et quadriviales, que fuerunt in eo (*sc. S.Dionysio*) lucentes et eminentes. ... Septem infusoria fuerunt VII dona, VII arcium regimenta: *Serm.Quinqu.* 126 (p.266) *cf. ibid. superius*: In ipso enim sunt thezauri sapientie et scientie absconditi, Col. II. (*cf. Col. 2,3*), (*sc.*) virtutis et gratie sibi infuse.

infusorius, -a, -um *per quod aliquid infundi potest – (be)önt :*

Quod quidem scutum figura ... gruis ... suo naturali colore distinctus ... terebellumque aurei coloris unguibus complicatis super vasis vinarii in eodem campo viridi secus dextri ipsius pedis depicti infusorium foramen ... cernentibus occupare plane videtur (*sic etiam Df 282621 fol. 72'*). 1514/XVI^m. *Turul* 1891 p.63.

ingeminatio, -onis *f. iterata repetitio – ismételtetés:*

Cum plausu et incredibili letitia Mariam reducem omnes excipiunt, intermiscabant congratulationibus publicis lacrimas et Marie ingeminatione omnia resonabant: BONF. III,1,341. Publicam tubarum clangor et militaris ingeminatio letitiam augebat: BONF. III,6,64; *locus allatus* s.v. 'clangor'.

inhabitus *non plene liquet, legendum forsán 'inhabitas' v. 'inhabitaturus' (?)*:

Deutero. XI. (*cf. Deut. 11,10–12*): „Terra”, scilicet religionis, „ad quam ingredieris possidendam”, inhabitus susceptio, „montuosa est” paupertatis altitudine *etc.*: *Serm.Quinqu.* 198 (p.406).

inhaesio, -onis *f. (inhesio) actio se alicui adiungendi v. addicendi – ragaszkodás:*

Origo autem laudis est inhesio anime ad Deum inseparabiliter: *Serm.Quinqu.* 133 (p.281).

inheredo, -are *heredem facere – örökösé tesz:*

Quomodo nobilis domina ... Beatum Nicolaum confessorem patronumque ecclesiae nostrae parochialis cupiens inheredare ac heredum (*sic ed., recte orig. [Df 278458]: heredem*) facere eidem ecclesiae ... ipsam ... possessionem testamentaliter perpetue habendam ... legavit: 1438 Zimmermann, *Urkb.* V p.12.

inimicitas *mendum typographicum, vide Kulcsár, Appendix p.160.*

ininvestigabilis, -e *qui investigari non potest – vizsgálhatatlan:*

Rabbi Moyses ... vocat Deum ... imum et ultimum, ... inquantum est finis omnium. Quantum

autem ad ista Deus ininvestigabilis est: OSU.LASKO *Serm. de sanctis* 40.

iniussus, -a, -um *promptus, voluntarius – készséges, önkéntes:*

At, ubi conventum propediem futurum omnes intellexere, non solum agreste genus hominum, sed cetera multitudo iniussa confluit: BONF. II,3,11.

inoboedio, -ire *non obtemperare, contumacem esse – engedetlen:*

Exemplum de Adam, qui quoniam superbivit contra Deum inobediendo, peccatum excusando, eiectus est de paradiso, Gen. III: *Serm. Quinqu.* 43 (p.101).

inobsuro, -are (*nisi mendum pro 'non obsuro'*): *in incertum non revocare – nem homályosít el:*

Unde Zephirinus in Decretis: „Sicut stellas celi non extinguit ros, sic mentes fidelium inherentes firmamento Sacre Scripture” inobsurat „mundana iniquitas”: *Serm. Quinqu.* 72 (p.158); *cf. locum citatum PL 130,125C*: Sicut stellas coeli non exstinguit nox, sic mentes fidelium firmamento inhaerentes sanctae Scripturae non obsurat mundana iniquitas.

inomis *adv. de ea re, quae praeteriri v. omitti non potest – mulaszthatatlanul, mell zhetetlenül:*

Quia ... nuncii vestri ob tractanda gravissima regni huius negotia hic adhuc detineri debeant inomis, ... mittimus presencium exhibitorem: 1458/? Teleki, *Hunyadiak* X p.572.

inonustus, -a, -um *quod ab onere praestationum exemptum v. exoneratum est – (adó- stb.) terhelt l mentes:*

Quae villae etiam nunc nobis penitus nichil dare habuere, petentes voce flebili eas a presenti onere habere sipportatas et inonustas, quia neque sata in campis, neque alia quaevis vendere habent: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.412.

inopportunatus *vide* opportunatus

(*ex contaminatione verbi 'oportet' et adiectivi 'opportunus'*): Quod ... Demetrius episcopus ... ipsum non suis meritis exigentibus, ymo potius pretextu executionis iurius suorum suis calumpniosis perturbationibus in tantum affecisset et agravasset, ut omnibus bonis suis, rebus mobilibus et immobilibus in defensione sua in Curia Romana habita consumptis ad ultimum propter defectum expensarum portiones suas possessionarias ... pignori obligare et sic suas causas prosequi opportuisset et nunc viceversa ipse ex parte ... episcopi angariaretur et perturbaretur, propter quod ipse hiis in opportunatis (*Bunyitay*,: inopportunatis) casibus semel, secundario, ymo et quam pluries in dicta Romana Curia residentiam faciendo fratri suo patrueli ... litteris suis credibilibus pluries mandasset, ut *etc.*: 1370 *Dl* 5821; *cf. Bunyitay*, Váradí püspökség II p.43.

inordinarius, -a, -um *de praestationibus: extraordinarius, quod extra taxas consuetas exigitur – rendkívüli:*

Putat: ex molendino censum ordinarium vel inordinarium nunquam acciperemus, sicuti de aliis nostris molendinis solemus accipere: 1506 *M.Sion* 1866 p.434.

inquietudo, -inis *f. defectus quietis – nyugtalanság: 1 vi corporali subintellecta: opera, labor industria – fáradság, fáradozás; 2 status animi, mentis sim. non quietus – zaklatottság, nyugtalanság (a gener.; b fere i.q. indignatio, ira – felháborodás); 3 securitatis defectus – bizonytalanság, nyugtalanság (a seditio – zendülés, forrongás; b actus aliquem molestandi – zaklatás, háborítás [bello, insultu sim.; fere iur.: litigando, vindicando sim.):*

1 Profecto unius ebdomade curam ac inquietudinem, ut de expensis taceam, non deberet subire atque tollerare eciam duplici pro lucro, quod exinde consequi sperat: *1524 MTT XXIII* p.130. **2 a** Impendet cura, haut minor ceteris, quarum involucra rebus nostris hactenus inquietudinem prestiterunt: IOH.VITÉZ *Epist.* 60,1. Satis turbarum occurrencium dietim transigere habuimus, quominus status nostri inquietudo augetur. Accedit nunc nova molestia: *Ibid.* 61,1. **b** Multo sane preaeclarius est, si quis in hominum dissidiis et contentionibus generosum, iustum et veracem sese praestet inimicum turpes et illiberales et dolosos appetitus castiget ac subiugat, quo in amicorum commerciis penitus inquietudine et improbitate absteat (μ): IAN.PANN. *Plut.inim.* p.18. Revera enim hec ipsa censurarum inquietudo opportune paci nostre consentanea non existit: IOH.VITÉZ *Epist.* 59,14. Eo ordine ... non apostolica auctoritas, sed nostra inquietudo minorabitur: *Ibid.* 60,23. Concordie pacem consecrari statuimus, ne qua inquietudo animum vestrum sollicitet, que nobis cum fraternitate vestra semper futura esset dividua: *Id., Epist.var.* 8,5. **3 a** Unde nos cupientes regnum nostrum ab omni levare inquietudine ...statuimus, quod *etc.*: *1468 DRH III* p.174. **b** Deus ... auferat opprobrium a fidei Christiane scuto, Hungarie scilicet regno, quia 'amaritudo eius' est 'amarissima' (*cf. Is. 38,17.*), pro eo presertim, qui (*recte*: quod) se opposuit insultibus, inquietudinibus et conflictibus acerrimis infidelium Thurcorum 'murum et antemurale' (*Is. 26,1*), ut sic pondus prelii in se excipiens ceteri fidelium optata pace potiantur. Madas, Laskai p.57. Sit id ipsum monasterium ab omni inquietudine semotum: *s.1002, XII? Dipl.Hung.ant.* I p.40. Adhuc autem subiungens dico: sit autem ipsum monasterium ab omni inquietudine semotum: *s.1086, 1135-71? Ibid.* p.255. Promisimus eidem ... abbati bona fide, sine fraude, absque ulla inquietudine ipsum et suos successores ... in pacifica possessione dicte insule conservare: *1260 PRT II* p.311. Predicti etiam Mortunus et Georgius ... terram prefati Petri ... reliquerint et dimiserint eidem Petro pacifice, sine aliqua inquietudine possidendam: *1268 Mon.Str.* I p.561. Evidenter et fide oculata inspeximus in eodem ex forma indulti eiusdem sanctissimi predecessoris nostri ipsum monasterium et eius populum ab omni inquietudine semotum: *1270 PRT II* p.335. Ut ... in possessione ipsarum terrarum tollatur a preposito et capitulo ... cuiuslibet turbacionis seu inquietudinis incentivum: *1278 Mon.Str.* II p.88. Ut dicte domine sanctimoniales ab omni inquietudine et a calumpnancium effrenata cupiditate quorumlibet exempte quietate vivant: *1356/1412 Bárfai, Pest* p.72. – [20]

inquietus, -a, -um non quietus – nyugtalan: **1** de hominibus: tumultuosus, turbidus – háborgó, nyugtalanzkodó, zendül ; **2** de rebus (**a** securitatis, pacis, quietis experts – háborgó, bizonytalan, békétlen; **b** irrequietus: nyughatatlan, fáradhatatlan; **c** non plene liquet, fere i.q. vacuus, incultus – üres, m veletlen):

1 Omnes sic quidem inquieti et ad malum anxii spiritus procellarum sunt et tempestatum, nam ut spiritus non quiescit, nec tales *etc.*: GER. p.161. Ecclesie ... per intraneos inquietos malefactores in omnium facultatum suarum invasione et vastatione ... passi fuere oppressionem et dampnificationem: *1445 DRH II* p.339. – *Ut subst.*: Adversus inquietorum insolencias apud maiestatem vestram ratione obviam itur, non impetu: IOH.VITÉZ *Epist.* 43,5. **2 a** Post longarum et inmensarum tribulacionum inquietissimas tempestates optati (*sic, recte*: optate) pacis letamur diu desiderata quiete potiri: *1291 Mon.Str.* II p.308. **b** Ut ... vos ... pro inquietissimis et officiosissimis laboribus ... retributionum premia ... consequi ... valeatis: *1431 Mon.Vespr.* III p.73. **c** Licet tamen ... terra, si populosa fuisset, maioris valoris esset et precii, sed quia desolata videbatur et habitatoribus inquieta (*sic etiam orig.*: *Dl 1503*) omnique carens commodo, pro viginti marcis denariorum confessi sunt vedidisse: *1298 CD Arp.cont.* X p.326. – [7]

insatiandus, -a, -um quo aliquis satiari non potest – amivel nem lehet betelni,

megunhatatlan:

Indulgentissimus semper in eam (*sc. reginam*) fuit (*rex*), permisit insacianda liberalitate sua, ne prodigalitem dixerim, tantum erogare pecuniarum, ut ne mediocri quidem ex parte Ungariam exhausserit. *Udis* p.471.

inseminatus, -a, -um *de agro: qui non est consitus – bevetetlen:*

Sin ... praefata quantitas iugerum terrarum inculta et inseminata remanere contingeret: 1440 Zimmermann, *Urkb.* V p.55.

insens, -entis *insensatus – oktalan:*

Feci igitur, ne opusculum esset sine titulo, atque ideo a polictoribus sceda insentibus (*ed.: ins<ci>entibus*) lecta ab emulis putaretur: 1507 VALENT.HADN. *Calcul.* p.38.

inservi *lege inferni*

In limbo inservi (*sic ed., orig. [Dl 80765]: inferni*): 1442 CD Zichy XII p.195.

insibilo, -are *sibilando intrare – besívít, befütyül:*

Qualiter elisus fundis insibilet Arctus: IAN.PANN. *Paneg.* 3, 2, 131.

insinuatorialis, -e *quod insinuat, certiolem facit – értesít :*

Personali presentie regie maiestatis honorabili capitulo ecclesie Orodensis contra ... magistrum Ambrosium ... ad octavas festi Beati Georgii martiris evoca<torialis > et insinuatorialis (*sc. littera*): 1499 TBM XV p.115.

insipienter *adv. inepte, stulte – balgán, ostobán:*

Amitencium coronam quidam amittunt per stulticiam, quando insipienter portant, quoniam homo mobilis capitis non bene portat coronam: *Serm.Quinqu.* 156 (p.326).

insitio, -onis *f. (ex ĩnsero, -ere) actus surculum arbori immittendi v. surculus ipse (hic in imag. de peccato originali) – beleoltás (itt: az eredend b né):*

Quoniam plasmatis mundialis caduca condicio primitiva ex ipsa prothoplausti iactura labem contraxit realiter in posteritatis universe dispendium propagatam, ut radicalis insicio corruptele quatenus elumpmat et consumpmit nature virtutem humane sub motu perpetuo decursantem, catenus (*sic. ed., recte orig. [Df 280274]: eatenus*) tabescam (*sic, recte: tabescant*) hominum opera manuum (*desideratur: et ?*) cum tempore delitescant: s.1235, XIV^{med.}/1404 Koller, *Quinqu.* II p.87; cf. *copiam anni 1404: Df 280274 ac Reg.Arp. 544.*

insomnia, -ae *f. defectus somni, vigilia – álmatlanság, virrasztás:*

Multum equidem morbus, sed plus insomnia torquet, / ante diem vires obruit illa meas: IAN.PANN. *Eleg.* I,11,13-14 (p.323).

inspirative *adv. per inspirationem – sugalmazás útján:*

Hec verba potuit Deus dixisse vel per suum angelum vel inspirative iuxta Osee II: „Loquar ad cor eius”, scilicet Pauli: GREG.GYÖNGY. *Decal.* p.5.

instruentia, -ae *f. actus instruendi, educatio – nevelés:*

O, quam preclara / doctoris instruencia, / o, Sancti Emericis / felicis discipuli / sitit adhibencia: XIV^{ex.} *Off.Ger.* p.14.

insuavitas, -atis *f. incommodum – kellemetlenség:*

Rex ... ad maiestatem vestram destinaverat oratores eidem de exitu suo ab hoc regno, quem eam facturam audierat, disuasuros, ut ipsa mentem hanc exeundi vel penitus exueret bono et decenti statu in hoc regno fruitura, vel saltem post brumam impendentem, si ea sibi voluntas immutabilis esset, proposito itineri se accingeret honestius commodiusque, quam in angustia huius temporis fieri poterat, pro honore illustrissimi condam domini Mathie regis vestreque maiestatis et serenissimorum regum, cognatorum eiusdem dignitate, ne quid illis maiestatis vestre exitus insuavitatis generasset, placido veris proximi tempore comitanda: *1500 Dl 104719*.

insuccussus, -a, -um (ex 'in' et 'succutio, -ere') *immutus, stabilis, quod non iactatur – rendületlen, ami nem ráz:*

Nec te insuccussi requies tam lenta iuvabat / pilenti: IAN.PANN. *Eleg.* I,15,131-132 (p.354).

intelligibilis, -e *quod clare intelligi potest – érthet :*

Vicarius generalis ... inquirat voce publica et intelligibili singillatim ab omnibus vicariis, quomodo idem prior generalis in sua vicaria facta sue visitacionis fuerit exsecutus: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.64. Vicarius generalis ... publica et intelligibili voce pronunciet, quod *etc.*: *Ibid.* p.71 (Rubr. IV).

intemperans, -tis *effrenatus, immoderatus – zabolátlan, féktelen:*

Constabat etiam eundem in Colociensem archiepiscopum arrogantem intemperantemque fuisse: BONF. V,4,113.

intendimentum, -i *n. studium, consilium – törekvés:*

Bone rei dare consultum sumpmque boni proponere intendimentum et Deo est prestare obsequium et humanitatis providere subsidium: *1313 Veszpr.okl.* I p.108 et II p.185; *cf. etiam editionem veterem, CD Hung.* VIII/5 p.87: Bonae rei dare consultum supremaque bona proponere intendimentum et Deo est praestare obsequium et humanitatis providentiae subsidium. *Vide etiam Anj.okl. III,619.*

interamnis, -e *quod inter amnes iacet – folyóközi, két folyó közt lév :*

In Pencinis igitur interamnis Achillea urbs est a Turcis nuper occupata: BONF. I,1,122.

intercurso, -onis *f. cursus, linea – futás, vonal:* Quod ... regis et ... capitulu ... homines ... easdem (*sc. terras*) ... reambulatas et ab aliorum iuribus possessionariis metaliter distinctas et separatas sub intercurSIONIBUS (*orig. [Dl 87886 in linea incipienti 21] autem legendum puto: inclusionibus*) metarum ... Iohanni ... statuissent perpetuo possidendas: *1415 Urkb.Burgenland V p.4.*

interduco, -ere *ad aliquem finem ducere, inducere – el- v. bevezet:*

Dicit Glosa, quod renatis celum aperitur, quo nos interducat hodie baptizatus Iesus Christus: *Serm. Quinqu.* 28 (p.74).

interemtrix, -icis *f. femina, quae aliquid occidit, tollit – vmit elpusztító, kiirtó n :*

Hec est Maria virgo egregia eliminatrix heresum, interemtrix viciorum, vera consolatrix desolatorum. *Vízkelety, Magyar dominikánus p.525.*

interfor, -fari *interpellari (?), infamare, vituperare (?) – szavába vág (?), gyaláz (?):*

Nec ipsa rei patitur indignitas in publico errore silere silendoque magis ac magis preter phas et equum regiam interfari maiestatem: *Udis p.452.*

interfrico, -are *detergere, terere, scabere – (meg- v. be)dörzsöl:*

Quin etiam gloriabundus sepe retulit se Nicolao Bossene regi ... egrotanti pedum digitos interfricuisse: BONF. IV,7,78.

intericio, -ere *in Lexico mendose'interiatio' quod corrigendum puto addendosque locos sequentes:*

ad **1** Commemorant ... nil iniquius committi posse, ... quam Elisabetham ... paterna ... hereditate privare. Item interiicere inter Bohemie reges Austrieque principes ... extare fedus: BONF. III,4,7-9. Cum hec a principio parum crederentur, ne salutis forte gratia ista comminiscerentur et a rege mine interiicerentur, mox adiecit, ut adhibitis seipsum custodibus asservarent, si falsa nunciasset, ultimum de se supplicium continuo sumerent (*sc. captivus quidam*): BONF. IV,1,210. Georgius sepe iuvenem mollire, blanditiis, artibus circumvenire, quandoque minas precesve interiicere ... conabatur: BONF. IV,2,83. Sed antequam ultra prosequamur, nonnulla, que hoc anno acciderunt, interiicienda sunt: BONF. IV,6,226. Pro lesio federe, quod dii prohibeant, minas interiicere: BONF. IV,9,42. – ad **2**: Hos ille vultu ... hilari ... excepit talibus consulatus optima future victoriae hec auspicia esse ... Alexandrum in perpetuo victoriarum successu deos semper orasse, ut adversi aliquid interiicerent: BONF. III,10,48-50. Ipse propediem ... ad Tibiscum amnem profecturus erat, quamvis regni negotia cunctationis aliquid interiicerent: BONF. III,10,189.

interiectus, -us *m. situs, qui inter aliquas res iacitur – köztes fekvés, közbevetés:*

Leopardus ... tradit ... Ungaros numero impares ac annium interiectu animo consternatos ad extrema fere fuisse redactos: BONF. I,10,127.

interlocutivus, -a, -um *iur.: idem ac interlocutorius: lite media interiectus – közbeszóló:*

Ac aliis interlocutivis experientissimis assertionibus dictorum procuratorum ... auditis ... dictos ... Posonienses ... convictos fore ... commisimus: 1420 *Mon.Budapest* III/2 p.49.

interluceo, -ere *inter aliquas res fulgere v. splendere – közte ragyog:*

Utraque ala angeli coloris coelestini micis aureis interlucet: 1502 *Turul* 1905 p.171; cf. Schwartner, *Introduct.* p.381.

interluo, -ere *interfluendo lavare v. luere – közte folyva mossa:*

Qui (*sc. amnis*) Armenie Iberieque fines interluit: BONF. I,1,264.

intermorio, -i *extingui – kihál:*

Quandoquidem hoc uno monumento non modo Augustinum a mortalitate asseres, verum etiam nomen tuum nullo unquam tempore intermorum posteritati clarum reddes: TAUR. *Epist.* 2 (p.174). Accepimus... ducem... Masovie decessisse esseque cum eo sexum masculinum illius stirpis ducalis peremptum et intermortuum: 1526 *Acta Tom.* VIII p.198.

interritus, -a, -um *non pavens, intrepidus – rettenthetetlen, bátor:*

Ille per hostiles tacitis interritus umbris / evolat excubias: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,259-60.

intersedeo, -ere *inter aliquos sedere – közéül:*

Carolus ... inter Elisabetham et palatinum medius intersedit: BONF. III,1,247. 5366

intertexto, -ere *contexere, acu pingere – (bele- vagy közé) sz :*

Item aulaea, quibus intertexta sunt arma sua, reliquit fratribus suis. ... Alia vero octo aulaea,

quibus imagines intertextae sunt, legavit ... Emerico et Ambrosio: 1524 Bunyitay, Gyulaféhvár p.31 = *Dl* 89199.

intervisio, -ere *visitare, adire – meglátogat, fölkeres:*

Rex semel vix adduci potuit, ut officii gracia eam interviseret et ea quidem condicione, ne qua de nupciis mencio fieret. *Udis* p. 468.

intiguatur *lege intingatur (Serm. Quinqu. 170 [p.357] = Ps. 67,24). Serm. Quinqu. 6996*

intolerandus, -a, -um *quod tolerari non potest – t rhetetlen:*

Cum de concordia agi ceptum esset, Germani intolerandas prope condiciones ferebant: BONF. V,2,66. Cohortes ... ob intolerandam eorum libidinis avaritiaeque licentiam meritas penas dederunt: BONF. V,3,19.

intoleranter *adv. non tolerando, impatienter, sine patientia – nem t rve, türelmetlenül:*

Bohemici milites, nisi promissa stipendia exolverentur, prefecti Batorei se imperata facturos negabant, cumque non esset, unde se et equos sustinerent, multo se, quam militaris disciplina pateretur, intolerantius gerebant: BONF. V,2,41.

intolerantia, -ae *f. actus aliquid non patiendi – vminek a nem t rése:*

In Bohemia nulla civitas vi capta, sed per deditionem ex detrimentorum intolerantia in potestatem regis haud pauca sunt acceptae: BONF. IV,2,253. – *Tolerantiae patientiaeque defectus:* Paulus, ... cum litteras, quas ... ad eos super ea re miserat, manibus ab iis discerptas ... audisset, ... haud ultra tantam eorum sibi temeritatem atque intolerantiam perferendam putavit: BONF. V,3,27.

1. intrinsecus, -a, -um *intestinus, domesticus – bels , hazai: 1 proprie: civilis – polgár; 2 transl. et in imag.*

1 Idem comes Rubinus ... in omnibus expeditionibus regni nostri, videlicet tam bellis intrinsecis et extrinsecis ... inpendit *servitia*: 1280/1332 *Reg.Arp.* II/2-3 p.264. In quo quidem officio quam iuste ... regnum illud ... administraverit (*sc. Iohannes gubernator*), ... fidem faciunt forcias sua facta, tam adversus Teucros, quam intrinsece guerre: 1453 Teleki, *Hunyadiak* X p.352. **2** Nos ... ex fervore devocionis intrinsece ... altare ... dotavimus: 1297/1519 *Mon.Str.* II p.399. Cum ... regnum hoc ... ex sui intrinseca divisione et guerrarum intestina concitatione ... cepisset fluctuare: 1445 *DRH* II p.339. Ego rem istam statui conservare solide, ... ad quod quidem omnium quasi prelatorum et baronum regni pacis amatorum intrinseca mihi vota concurrunt: IOH.VITÉZ *Epist.* 13,15. *Hungaria* odiis ... intrinsecis potentis adinstar pelagi fluctuat: IOH.THURÓCZ 659 (p.193). – [14]

introcedo, -ere (*nisi mendum*) *intrare (?) – bemegy (?)*:

Quia introcedere (*orig. autem [Dl 80931] legendum puto: retrocedere*) nequivimus propter pestem, precedere autem ausi non fuimus per aliquam viam: 1448 *TSz* 1929 p.127.

introligata, -orum *n. v. introligator, -oris m. (?) (nisi mendum pro 'introligatio') compages (?) – (be)kötés, ereszték (?)*:

Eidem pro emendatione introligatorum campanae fl<orenu> 1 (*sc. datus est*): 1485 Myskovszky, *Bártfa* I p.144; *cf. etiam 'introligatio'*.

introlocatio, -onis *f. actus in officio instituendi – kinevezés, behelyezés:*

Et vos iuxta domini nostri collata introlocatione et institutione deputavimus: 1469

Zimmermann, *Urbk.* VI p.436; *cf. etiam litteras sequentes ibid.*: Castellanus ... loco et nostra in persona vos (*recte forsan*: ad vos ?) iuxta collata domini nostri regis ad Fogaras, Omlas et pertinentias earundem introlocatarum (*sic ed.*) deputavimus: 1469 Zimmermann, *Urbk.* VI p.436 = *Df* 244962 et 244963.

introloco, -are *in officio instituere – hivatalba helyez*: Castellanus ... loco et nostra in persona vos (*recte forsan*: ad vos ?) iuxta collata domini nostri regis ad Fogaras, Omlas et pertinentias earundem introlocatarum (*sic ed., orig. [Df 244963] legendum puto*: introlocavimus), deputavimus et deputamus: 1469 Zimmermann, *Urbk.* VI 436.

invento, -are *computare, in inventario conscribere – összeszámol, számba vesz, összeír*: Sequitur inventarium de ornamentis et paramentis. ... Item una casula de panno aureo ... habens crucem retro et ante non, de quadam parta cum serico et auro contextam. Cruces inventate sunt: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.398.

invenustus, -a, -um *non venustus, non iucundus, non amoenus – nem kellemes, kellemtelen*: Illos (*sc. hendecasyllabos*) nam cupio videre, ... / ... / ut non insipidos, nec invenustos, / sed quales tenero prius Catullo / ... / dictavit Iocus et levis Cupido: IAN.PANN. *Epigr.* 338,4-9.

inverbero, -are *valde caedere, verberare – megver*: Idem Matheus ... preter hec iobagionibus nostris de Bodoch et de Emeka inverberari faciendo de ipsis per servientem suum ... bona eorum auferendo ... ad valorem quinquaginta marcarum dampni intulit: 1318 *Reg.Slov.* II p.152 = *Df* 273154; *AOkI.* V,49.

inverecunde *impudice – szemérmetlenül*: Quomodo quidam Petrus ... esset vir seditiosus ... res et bona ecclesie sue ... inverecunde consumendo: 1396 *Mon.Budapest* III/1 p.106.

inveteratio, -nis *f. (inveteracio) actus inveterandi, consumptio – (el)sorvadás*: Ioh. I. (*cf. 1 Io. 2,8*): „Mandatum novum scribo vobis.” Sed multorum ossa, id est fortitudo interior, inveteraverunt, scilicet in peccato, et hoc ideo, quoniam tacui, (*cf. Ps. 31,3*: Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea), Glosa: a confessione peccati. Causa enim inveteracionis in anima est peccatum, dum et perpetratur et per penitentiam non deletur: *Serm.Quinqu.* 166 (p.350).

inviciatus, -a, -um *quod sine mendis est – hibátlan*: Difficile ratus rubiginem vel semel mordicus contractam inviciata materia refellere: BART.PANN. *Gryllus* ded. 2.

invigilatio, -onis *f. actus vigilandi v. vigilantia – virrasztás, rködés v. éberség*: Quibus (*sc. meritis*) ipse culmini nostro adeo multipliciter et sollicita invigilatione conplacere studuit, *etc.*: 1398 *Turul* 1901 p.103.

invincibilis, -e *invictus, qui vinci nequit – legy zhetetlen*: Quia vicit bestiam invivibilem, id est fornicatricem, a qua fortissimi quoque vulnerati sunt, ut Samson, Iudith XIII. (*recte*: Iud. 14): *Serm.Quinqu.* 5 (p.34).

invitamentum, -i *n. instinctus, impulsus – ösztönzés*: Qui ... rem nobilissimo duce et gratissimo senatu dignam faciet et magnum profecto ac preclarum invitamentum ceteris ad similia pro patria obeunda prestabit: 1503/XVI *MTT*

XXIV p.76.

invitatio, -onis f. (invitacio) *actus invitandi, vocandi, venire iubendi – meghívás:*

Ad efferendas laudes assumptionis Beate Virginis scripture locuntur de ea diversis modis. Aliquando enim proponunt angelorum ammiracionem. ... Aliquando sanctorum congratulacionem. ... Aliquando ipsius domine gloriacionem. ... Aliquando ipsius gloriosam invitacionem, secundum quod a filio invitabatur, ut Cant. III. (*cf. Cant. 4,16*): „Veni in ortum meum”. Aliquando ipsius sublimem ascensionem: *Serm. Quinqu.* 99 (p.210).

involo, -are *volando inire – berepül:*

Relictis quisque castris et impedimentis in proximas continuo sylvas involarunt: BONF. III,4,304.

io interi. – *ah!:*

Qualis, io, Latiis ea lux fulgebit in oris: IAN.PANN. *Epigr.* 318,6.

ioculariter *adv. per iocum, ioci causa – tréfából:*

Sic nutu fortuna suo ioculariter astra / tangere nos mittit. *Anal.nova* (Piso) p.414.

iota *littera Graeca, transl.: pars minima – íóta, a legkisebb rész:*

Qui (*sc. Deus*) mandavit mandata sua custodire nimis, ut nec unus iota pretereat (*cf. Mt. 5,18*): *Serm. Quinqu.* 161 (p.338). Incerti sumus, ego vero rerum omnium vestrarum incertissimus, ut qui a pluribus mensibus ne iota quidem percepi: *1526 Acta Tom. VIII* p.226.

iris, -idis f. (*Gr.: ἶρις*) *arcus caelestis – szivárvány:*

Agentes igitur de arcu celesti, qui vocatur iris, id est de domino Christo per iridem significato primo dicemus de eius faccione ... Ffecit ergo arcum, id est iridem Christum designantem. De iride considerandum est, quid sit secundum substantiam, qualis secundum formam, et ad quid secundum efficienciam. Secundum substantiam est imago solis rosscida et cava nube concepta. ... Secundum formam est rubeus a sole, ceruleus ab aqua, viridis a terra. ... Dicit autem Philosophus III. Meteororum, quod pictores non possunt facere similem colorem colori iridis, quia Christus rubricari non potuisset flagellis, nisi Deo volente: *Serm. Quinqu.* 178 (p.369).

ironia, -ae f. (ἰρωνία) *ludibrium, cavillatio – gúny, gúnyorosság:*

„Gaude et laetare filia Edom” id est sanguinea (*cf. Lam. 4,21.*) ironia est: *Bárczi* p.69. (OSV.LASKO *Serm. de sanctis* 60,4); *cf. 'ironice'*.

ironicus, -a, -um (ἰρωνικός) *ironiae plenus – gúnyoros, irónikus:*

Cum Dominus ait Adae: „Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis, sciens bonum et malum,” ironica locutio est, quia non est assecutus, quod serpens promittebat: *Bárczi* p.69 (OSV.LASKO *Biga sal.* 22,G).

irremisse *adv. sedulo, strenue – serényen:*

Praefatum vero census nostrum ad triginta duos denarios ... tam remisse et irremissius censuandos misimus praenotato Ioanni Hancs: *1475 M.Sion* 1866 p.545.

irresarcibilis, -e *quod resarciri non potest – helyreállíthatatlan:*

Legatus his cum rege congratulatur, quod in recta fide permanserint, ... quod, ne iacturam irresarcibilem animorum facerent, a Bohemico rege, quam a summo pontifice deficere

maluerint: BONF. IV,2,114.

itus, -us *m. actus eundi (?) – menés (?)*:

Cum ... Nicolaus ... tunc primum per itum (*sic ed., sed orig [Dl 14726] legendum puto: pariter cum*) magnifico Ioanni (*sic ed., recte orig: Iohanne*) de Hunyad ... accurrisset (*sc. regno iam ruituro*): 1453 Kaprinai, *Dipl. I* p.370.

iudaizatio, -onis *f. (iudaizacio) actus iudaizandi, more Iudaeorum se gerendi – zsidóskodik, zsidó módon él:*

Sic Petrus durissimus fuit tangendo Ananiam et Saphiram, quos verbo duro tradidit in mortem, ut discant non mentiri Spiritui Sancto, Act. V^o (*cf. Act. 5,1-5*). Tangenti vero Paulo fuit mollissimus, quia pacienter sustinuit reprehensionem eius de iudaizatione, Gal. II° (*cf. Gal. 2,14*): *Serm. Quinqu.* 45 (p.105).

iugitas, -atis *f. assiduitas, diurnitas, continuitas – huzamosság, szakadatlanság:*

De hiis similis dicitur Iob XI. (*cf. Iob 11,8-9*): „Excelsior ce<lo> est”, in contemplacione, „profundior inferno”, scilicet in humilitate, „laciore mari”, scilicet in caritate, „longior terra”, scilicet in perseverancie iugitate: *Serm. Quinqu.* 71 (p.157).

iunctim *adv. cohaerenter, pariter, simul – együttesen, együtt:*

Propter quod capitulum foret iunctim consulendum: 1508 *Reg.Str.* p.79.

iuridico, -ere (*nisi constructio gerundiva*) *iurisdictionem habere, ius dicere, iudicare – ítélik:*

Ungarorum annales Unnos ... referunt ... iuridicendo Cadarem virum sapientem prefecisse: BONF. I,2,198.

iustificatrix, -icis *f. quae iustificat, quae hominem coram Deo iustum declarat – megigazító, megigazulást adó:*

Est autem quadruplex oleum. Primum est gratie iustificatricis, de quo dicitur Is. (*Is. 10,27*) X.: Computrescet iugum, scilicet peccati, a fa<cie> olei, scilicet gratie Dei. Secundum est misericordiae consolatrix (*sic, recte forsitan: consolatricis*): *Serm. Quinqu.* 4 (p.33).

PARS SECVNDA

Series vocum, quae non multis in documentis inveniuntur, vel ratione chronologica huc inseruntur, novasve significationes testantur demonstrantque:

ab intra *adv.*

Praefatus Simon ... in ipso nostro exercitu multa bellandi animositate procedens in persistentiaque factorum strenuorum manu valia sub quodam fortalio pugnam agens de manibus ab intra repugnantium mortiferi vulneris plagam tulit in suo corpore graviolem: *1412 Katona, Hist.crit.* XII p.145.

abdicatione, -onis *f.* [2]/1

Qui Salomonis restitutionem sanctissimique regis abdicationem sibi calamitosissimam fore rati nullam regni partitionem fieri passi sunt: BONF. II,4,121.

abditus, -a, -um

Cuius caput, quod diu abduxere deserti abdita, ... Romam est delatum: *AASS Transl.Pauli* p.568.

abdo, -ere [6]/4

Promulgata pace Ioannes ... in Montis Albani latebras se abdidit: BONF. II,7,14.

abductor, -oris *m.* [1]

Villicorum abductores unius anni apud conventus prefectum patronis reddunto: BONF. IV,7,44.

abeo, -ire

Priusquam hoc loco abeat. BART.PANN. *Gryllus* 115.

abeo, -ire

Quod ... exinde ... redeundo ad dictum castrum accedere voluissent (*sc. regius et capituli homines*), praefatos Damianum ac Iohannem ... in oppido Bystrice abivissent (*Wenzel: igr "invenissent" helyett*), ubi eadem partes supradictam divisionem tractassent: *1500 Wenzel, Dóczyak* p.50.

aberro, -are

Non delphinos balaenae venter aberrat: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,103.

abhorreo, -ere

Primas delicias (*sc. carnales*) Christus perfectissime abhorruit et non fuit delicatus molli tractatione exteriori: *Serm.Quinqu.* 12 (p.46). Tot in litteris meis obeliscos ne abhorrueris, cum volanti et animo et calamo haec scripserim: BART.PANN. *Epist.* 4,9.

abiectus, -a, -um

Nequeo, quin hominem, etsi abiectum, notum tamen, alloquar: BART.PANN. *Gryllus* 62.

abitio, -onis *f.*

Et preterea dicta domina Margaretha post abicionem suam clavem testudinis, in qua res sue deposite fuerant, in ianua ... reliquisset: *1489/? Df 271723 fol. 303^r*.

abitus, -us *m.* [1]

Bela vero, qui in Dalmatiam effugerat, audito Tartarorum abitu ... in Ungariam rediit: BONF. II,8,351. Post Lodovici regis abitum Ioanna ... nil ... aliud, quam ut in regiam potestatem restitueretur, curasse videbatur: BONF. II,10,351.

abiuro, -are

Praedicatores catholici et ceteri magistri, fidem catholicam praedicantes et docentes per cruciatum et tormenta Neronica persecutione fidem catholicam, quam praedicaverunt et docuerunt, abiurare coguntur: *1417 CD Hung.* X/5 p.761.

abluo, -ere [11]

Quibus mos est ora artusque pingere, veluti quisque maioribus prestat, et his quidem votis, ut ablui nequeant:

BONF. I,1,26. Quam (*sc. civitatem*) Arabon amnis abluit, cum Danubium influit: BONF. I,1,377.

abnego, -are

Predicte partes ... litteralia instrumenta ... coram antedicto magistro tavarnicorum nostrorum se habere abnegaverint: 1393 Dreska, *Pannonh.* I p.282.

abominatio, -onis f.

Aliae quoque molestationes, oppressiones, persecutiones et abominationes desolationum, ... quales nec tempore Pharaonis nec tempore paganorum persecutorum accidisse audita sunt, clero catholico pharaonice inferuntur: 1417 CD Hung. X/5 p.762.

aborior, -iri [1]

Ex opposito autem murmura, detracciones, iurgia, furta, rapine et proprietates aboriuntur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.80 (Rubr. XX).

abortive adv. [1]

Honestam vero dominam Katharinam, consortem Luce Zan pregnantando (sic ed.) trucidari, ita videlicet, ut scilicet ipsa domina Katharina abortive peperisset: 1513/? Iványi, *Teleki* p.471.

abrasio, -onis f. [2]

Tercio debet esse signum puritatis abrasio. Iob. Io: Tonso capite, eliminatis viciis a mente corrui in terram (cf. Iob. 1,20), id est humilem penitentiam: *Serm.Quinqu.* 3 (p.30). Iterum propter dispositionem sube domini Matthie de Jenew et abrasionem panni Byrkes: c.1510 Szakály-Sz cs, *Bortized* p.91.

abrenuntiatio, -onis f. [3]

Ut eiusdem domini nostri, Iesu Christi gracia super hunc famulum tuum abrenunciacionem seculi profitentem clementer respicere dignetur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.118 (Rubr. LXIV).

abrumpro, -ere [6]/5

Cum progredi contra cepissent, abrupti saxi prohibentur hiatu, quem neque complere materia, neque ponte transire licebat: BONF. III,6,32. Obstinatissimis Valachum animis subeuntes ex alto deturbant et per abrupta loca fugam capere cogunt: BONF. III,2,62.

abruptus, -a, -um

Hic perit Argivi mirando funere vatis / mersus in abrupto barathri candentis hiatu: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,271-272.

absentatio, -onis f.

Nisi ad absentationem capituli consensus ex causa rationabili accederet: 1521 M.Sion 1866 p.256.

absimilis, -e [1]

Hinc (*sc. e galea scuto imposita*) medius leo priori non absimilis prominet: 1520 Áldásy, *Címereslevelek* II p.85.

absolutus, -a, -um

Ut enim reliquis Christianis principibus et regibus dignitate praestas, ita tibi omni ope et opera studendum est, ut absolutissima virtute his omnibus et gloria sis superior: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.259.

absonus, -a, -um

Quare non absonum duxi hac saltem aetatula speculorum ac paradigmatum totius humanae vitae ... calcaneum aemulatione quadam ... sequi: BART.PANN. *Gryllus* 2.

absorbeo, -ere (inf.: absorbuere)

Ne lupi rapaces gregem suo ovili repositam pastore carente absorbuere (*sic*) valeant et digluctire: 1399 CD Croat. XVIII p.502.

abstraho, -ere

qui tunc temporis a nobis et sacro nostro diademate contumaciter se abstraxerant: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.62.

abstrudo, -ere

Abstruso gaudet procul hostis in antro: IAN.PANN. *Epigr.* 337,2.

abstruo, -ere (obstruo)

Predictas ... villas et nemora sylvasque et urburas indebite et minus iuste a manibus dictorum exponencium diligenti inquisitione mediante occupatas et abstracta fore et esse reperieritis: 1429 CD Hung. X/7 p.97.

absumo, -ere

Cum ... videamus hoc regnum ... intolerabilibus iniuriis affici et omnia confina sua ... per Germans, ... per Polonos ... devastari et absumi: 1490 Wenzel, *Dóczyak* p.19. Ut servare tuos, illos absumere possis. IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,197.

abusio, -onis *f. ad 4:*

Ut non obnoxii efficiamur ... verbi Dei abusione expositionis (gr{met'a ... t=js to=u l'ogou to=u Theo=u parexjg'jcews}): CERB. *Max.* IV,85.

acceleratio, -onis *f.*

Quem sua maiestas in praesentiarum signanter propterea ad nos trepida acceleratione misit, ... *etc.*: 1510 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.617.

accendo, -ere (attedo)

Subditi ad fidelitatis studia exercenda provocantur attedenturque (*sic ed., accenduntur? Accedunt?*) spe ... consequende retributionis consimilis: 1290/1405 *Reg.duc.* p.153.

acceptor, -oris *m.*

Cur ... Deus, qui personarum acceptor est, ... ex hominibus unum prae aliis ad perpetuam delegerit gloriam?: NIC.MIRAB. *Tract.* 15.

accessio, -onis *f.*

Expeditis ... rebus omnibus pro expectatione nostra, uti ad dominationum vestrarum ceterorumque catholicorum principum ac universae reipublicae futuram accessionem pertinere arbitrati sumus, ... nostri (*sc. oratores*) ... redire: 1503 Pray, *Annales* p.307.

accessus, -us *m.*

Mercatores, institores et alterius status homines ab accessu dicti fori indebite et potentialiter prohiberentur: 1424 Katona, *Hist.crit.* XII p.436.

accidentia ?

Ut futuri vectores (*sic*) eiusdem altaris ... deinde et de quarta praescripti (*sc. molendini*) accidentia de cunctis emolumentis sustentari possint: 1475/XVIII Zimmermann, *Urb.* VII p.70.

accio, -ire [3]/2

Dehinc iubet accitas agili certare natatu: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 68. 111. Ipse ... Othocarum acciri iubet: BONF. II,8,416. Contra vero Stephanus ... ad coercendam Cupe audaciam mox summa celeritate ... omnia moliri, ... tumultuarium cogere exercitum, accire principes, quos et sua et patris beneficentia fidos habebat: BONF. II,1,108. Rex Polonie ... ad salutare bellum Lodovicum acciverat: BONF. II,10,75. Henricus ... accitis uxoris parentibus imperiique primoribus immaculatam ... cunegundim se reddere fassus est: BONF. II,1,160.

acclivis, -e [2]/1

Hic alium acclivis pendentem in vertice saxi / lubrica praecipiti devolvit semita lapsu: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,267-268. Virginee tamen acies ... hilari fortique animo acclive iteradoriuntur: BONF. I,5,26. Virginee ... acies ita hilari ... aimo acclive iter adoriuntur, ut sine labore ... sublimia iuga conscenderint nullaue unquam in tanta difficultate neque ingemuisse, neque retulisse pedem videretur: BONF. I,5,27.

accommodus, -a, -um [14]/3

Ipse tamen ... vir fuit archiepiscopatu vehementer accommodus: BONF. IV,3,99. [Vitéz.] Hec omnia ... sua rusticorum multitudo, gens tibi vicina, accommoda, Christiana et officiosa patitur: BONF. IV,5,102.

accresco, -ere (adresco)

Tantum hinc animi Ungaris adcrevit, ut bellum iudici nuncupatis votis exposceret: BONF. II,10,19.

accumbo, -ere [3]/1

Quare ... accubantem cum uxore liberisque regem ... sub officii specie ingressus adoritur (*sc. Felicianus*): BONF. II,9,259. Qui (*sc. Estensis dux*), ut tantum regem ... familiariter exciperet, gnatam mire pulchritudinis illi semper adstare iusserat et accubanti omnia ministrare: BONF. II,9,4.

accumulatio, -onis *f.*

Cum itaque labentibus temporibus per rabiosam usure accumulationem prefatam domum in manus Iudeorum devenire, ipsam quoque domum per nullum eventum a faucibus ipsorum Iudeorum eliberare posse eo, quod iam trecenti floreni in computationem usure ad dictos mille florenos aggregati fuissent, clarius conspexisset: *1491 Mon.Iud.* XII p.61.

accurro, -ere

Accurrite, accurrite per Deum immortalem et salutarem nobis dextram porrigite: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.252.

acephalus, -a, -um (acephalus) [3]

Nos tamquam membra acephala ... de hiis ... providere cupientes (*sc. sumus*): *1417 Veszpr.okl.* I. p.193. Acephalorum heresim, qui in Christo substantias negarunt, suis epistolis acerrime confutavit (*sc. Leo papa*): BONF. I,7,54. Qui per provincias in nostro habitu circumeunt et discurrunt tamquam acephali, dissolute residenciam domorum ordinis nostri non curantes, ... excommunicentur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.85. (Rubr. XXVIII). Ne regnum hoc acephalum hostili vastatione funditus deleteretur: *1526 Epist.procer.* I p.287.

acer, -is, -e

Alpinus rector ... ire per acres / haud ideo horrecit scopulos: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,274-275.

aconitum, -i *n.*

Lurida pretendunt sepe aconita necem: IOH.THUROCZ p.293.

acquiesco (*vide* acquiesco)

ut ... Stephanus ... palatinus ... te ... in eo apud se gradu et honore habeat, ut ... non dubitet ... tuis ... consiliis saepe acquiescere (*sic ed., recte tamen orig. Df 260573 et Df 280500: acquiescere*): *1521 Áldásy, Címereslevelek* II p.87.

acquisiticius, -a, -um

Quod idem ... et eius heredes ubicumque voluerint, sive in possessionibus ipsorum acquisiticiis ... sive alias in regno nostro deinceps liberam habeant residendi perpetuo facultatem: *1326/1365 MNy* 1931 p.208.

actinctus

In quo (*sc. campo*) homo opere actinctus (*sic*) dextra tenet securim supra caput adductam percussurus ea dammam: *1521 Turul* 1909 p.29.

actualiter *adv.*

Quod quicumque nobiles de provincia ... nostram civitatem intrare voluerint ibique actualiter permanere, eo iure, quo nostri cives utuntur, frui debeant: *1328 Urkb.Burg.* IV p.35.

actuarius, -a, -um [2]

Itinera incredibili celeritate confecit (*sc. Mathias rex*) et centena quot diebus passuum actuario curru emensus est: BONF. IV,9,276.

actus, -us *m.*

Quisquis in assiduo virtutis permanet actu: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,113.

actutum *adv.*

Aio, inquam, sic me sancta amet crapula et saturitas, ut sic salvus a te actutum conspicietur: BART.PANN. *Gryllus* 87. Apagete a me actutum, carnifices: BART.PANN. *Gryllus* 132. Tibi dico, vigila, sume actutum mapulam, qua oculos abstergas: BART.PANN. *Vigil.* 12.

acufex, -icis *f.*

Relicta parvi Andree super Dreymeyle acuficem Mo et Cco aacus et III gs: *1395 Acta Cassov.* p.86.

acuo, -ere [8] *ad 1 b*

Scutum triangulare colore per totum celestino, ima sui dumtaxat parte virideo, cuius extremitatem fulvus color forinsecus diducens ultimas ipsius partes acuit: *1514/XVI Turul* 1891 p.63. = *Df 282621* fol. 72r.

adagium, -ii n. [3]/1 *adi.*

Si (ut tritissimo dictum est adagio) par pari referre condecet: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128. Huic inquam adagio obnoxius videri possem, si hoc a me factum fuisset, quasi Latinae linguae pomerium proferre vellem (cf. superius: apud Graecos vice proverbii usurpatum esse video): *c.1510 Anal.nova* p.107.

adamantinus, -a, -um [3]/2

Divino spiritu munitus animus adamantinum corpus plane sortitur: BONF. I,5,28.

adamatus, -a, -um

Sagaces et honeste providitatis viri, amici nostri adamati: *1436 Mon.Budapest* III/2 p.275.

adamo, -are [14]

Solertes ac circumspecti viri nobis plurimum adamandi: *1451 Neumann, KorlÁtköviek* p.176.

adaperio, -ire

Princeps ... suae dilectionis sinum populis sibi subiectis adaperire debet: *1419/1719 Zsigm.oklt.* VII,875.

addictus, -a, -um

Attamen ut me extraordinarium legatum mitteret, plurima permoverunt (*sc. Regem*): praepotentis Turcarum gentis adversus Pannonios bellum, hostium numero ac viribus formidolosum, ... regis vobis addictissimi in gravissimo hoc senatu spes ac praesens fiducia: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.302.

additamentum, -i n.

In dominium ... possessionis ... per formam concambialis permutationis per nostram maiestatem pro quadam possessione ipsius capituli ... cum additamento mille et quinquagntorum florenorum ... eidem capitulo date: *1433 Mon.Budapest* III/2 p.190.

addubito, -are [2]/1

Nemini profecto addubitandum est, quin eorum imperium ad orbis usque finem sit omnino perduraturum: BONF. I,6,151. Qui ne a te deinde deserantur, vehementer addubito: BONF. III,2,228. Rex ... hac et illac discursans ... verbis et exemplo suo socios hortari et passim exclamare ... nihil cuiquam esse addubitandum, quando cum iisdem tunc pugnam agerent, quos sepe fugarant: BONF. III,6,250.

ademptio, -ionis f.

Regia maiestas a caesarea maiestate exspectasset ... debita provisione caesareae maiestatis emendari (*sc. gravamina*) veluti de ademptioe castrorum in regno Bosniae, de interfectione certorum mercatorum de Belgrado, quos filius Alibee manu propria trucidavit: *1496 Katona, Hist.crit.* XVIII p.40.

adhaesio, -onis f.

Ut in casu, quo praefatus Petrus de Luna papatui non cederet, quod et ipse et ceteri reges et principes de adhaesione eiusdem existentes obedientiam sibi subtraherent: *1416 Katona, Hist.crit.* XII p.243.

adhortatio, -onis f. [13]/4

Ab uniuersa fere Italia et a Grecorum iimperatore ... legationes accepistis et congratulationes fauste victoriae et ad continuandum bellum adhortationes: BONF. III,6,142.

adigo, -ere

Dum caput ulcisci, dum saevius imminet alter / in caput, exanimis gladio procumbit adacto. IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,218-219.

adimo, -ere

Quamquam illa quoque castra sub tempore treugarum fuerint violenter expugnata et adempta, non tam vaivodae, quam regno Moldaviae: *1496 Katona, Hist.crit.* XVIII p.45.

adipiscor, -i, adeptus sum

Ut tibi sempiternae laudi sit iste adeptus studii Viennensis magistratus exopto: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.173.

adiudicatus, -us m.

Sed adiudicatu eiusdem vestre serenitatis discutere ... ad vestram curiam regiam transmisissent: 1425 Dreska, *Pannonh.* II p.177.

adiumentum, -i n.

Adsunt et lenti sera ad iumenta (*sic ed.*) sodales: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. 32,21. (p.128).

adiunctio, -onis f. [3]

Quod populi congregati ... ad ipsam terram ... servitia debita ... nobis ... exhibere absque divisione, discrepatione et separationis cuiuslibet novitatis seu adiunctionis obstaculo remoto impendere teneantur: 1280/1463 *Reg.Arp.* II/4 p.78.

adiuro, -are

Priusquam hoc loco abeatis, vos per Stygias paludes adiurasso, pro perpetuo dapinario praestato fidem: BART.PANN. *Gryllus* 115.

adiutorius, -a, -um

Quia dona sunt adiutoria infirmitatis humane secundum Chris<ostomum>: *Serm.Quinqu.* 16 (p.52).

adiuvamen, -inis n. [7]/3

Quatinus ... Martinum ... omni auxilio et adiuuamine vestro fovere ... debeatis: 1522 C. Tóth *Bátori* p.88.

adminiculator, -ari

Nobis sacro dyademate dicti regni Hungarie Christo aminiculante feliciter insignitis: 1397 *CD Croat.* XVIII p.248.

adminiculum, -i n.

Cui donec de opulentiori beneficio providebitur, ea suppeditabo adminicula, quibus honestam ac commodam vitam ducere valeat: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.839.

admirabilis, -e [12]/4

Nihil igitur est in puero, quod non admirabile, faustum et incredibile videatur: BONF. III,4,207.

admiratio, -onis f.

Quod ... quidam homo ... vini insaniam infectus de medio aliorum hominum, qui inibi tunc pretextu amiracionis ipsius guerre concurrissent, repente prosiliendo ipsum ... letali vulnere sauciasset: 1369 *Mon.civ.Zagr.* I p.235.

admiratus, -i m. [1]

Nob<ili>ssimo viro, ... Simoni de Curia de Ianua, admirato nostro ... sal<utem> et gratiam: 1383 *CD Hung.* X/1 p.96.

admissibilis, -e

Quamquam quosdam articulos et positiones ... admissibiles, probabiles ... exhibuerim: 1433 *Mon.Budapest* III/2 p.204.

admoneo, -ere (admoniri)

Extunc talis per communitatem magistrorum ad solvendam penam admoniri (*sic ed.*) debeat: 1492 *Mon.Iud.* XII p.65.

admonitorius, -a, -um (ammonitorius)

Iuxta continentiam litterarum capituli Budensis ammonitoriarum et evocatoriarum: 1422 *Mon.Budapest* III/2 p.64.

admoveo, -ere

Cum cursu iam pene peracto / admoveam placidis lassatam portubus alnum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,209-210.

adolescentia, -ae f. [17]/3

Michael Silagius ... haud secus atque pater profusam Mathie adolescentiam liberius castigabat: BONF. III,10,140.

adolescentulus, -i m. [5]/3

Cesar ... egerrime ... tulerat adolescentuli gratia se in regalibus Ungarorum comitiis passum esse repulsam: BONF. IV,4,69. Mihi vero singulares adolescentuli corporis animique dotes tantum expectationis adiecerant, *ut* eum (modo maturisset etas) ad illustriora quaeque capescenda obeundaque facinora perquam idoneum fore censuerim: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.560.

adolesco, -ere

Quoad ... rex Ludovicus non adolesceret: 1519 Kovachich, *Suppl.* II p.431.

adoperatio, -onis f.

ut ... nostris ... coeptis et adoperationibus non solum inter nos mutuae necessitudinis et benivolentiae concordia, verum et inter haec duo regna pax perpetua et intelligentia certissima veraque mutuae vicinitatis benivolentia firmaretur: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.175.

adoperio, -ire

Hos adoperta super tabulatis vinea velat: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,188.

adorior, -iri

Qui non semel adoriri voluerunt tam per terram, quam per mare ipsum caesarem: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.40.

adscisco, -ere

Qui non longo ante tempore in reverendissimi domini mei aulicorum numerum adscitus est: 1514 TAUR. *Epist.* I p.128.

adseruo, -ere

Ut eum initio mihi peculiariter aseruerim: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.134.

adulatio, -onis f.

Que cuiuspiam adulationibus faventes potenter concessimus iuris Vesprimiensis ecclesie in gravius detrimentum: 1269 *Veszpr.okl.* I p.52.

adulatio, -onis f.

Cum ad ... imperatorem ... plures episcopi convenissent et servilis eorum adulatio circa principem notaretur, in solo Martino apostolica permansit auctoritas: BONF. I,5,159.

adultero, -are

Ita enim versiculos illos meos inverterant, ita adulteraverant, sic depravarant, ut eos, quamvis proprii fetus erant, prima fronte meos esse non cognoscerem: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

aduncus, -a, -um [4]

Cognatis avibus parcat iam raptor aduncus: IAN.PANN. *Epigr.* 325,9. In cuius (*sc. scuti*) medio aquila alba capite superne porrecto, alis expansis ac corpore in longum producto collocatur, os ita apertum gerens, ... pedibus autem ad terram demissis et unguibus curvis et adnutis (*sic ed., recte: aduncis*), quasi vestigio nititur et stantis atque erecti corporis pre se fert imaginem: 1506/XVI *Turul* 1891 p.59.

advento, -are

Quicumque autem a dd. Vestris fuerit destinatus, poterit meo curru Budam usque vehi, quo adventante vix biduo aut ad summum triduo Budae morabor: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.142.

adversor, -ari

Intelleximus, quod per te plus, quam per alios negotium istud adversatum fuisset: 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.328.

adverto, -ere

Qui quidem ... cives ipsam ammonitionem minime advertendo ipsi nostro testimonio verba illicita et obprobria dixissent, quoad contenta litterarum sibi nullo modo respondere, nec in aliquo advertere vellent: 1432 *Mon.Budapest* III/2 p.181.

advocati, -ae f.

Quod ... causa quaestionis ... ratione et praetextu advocatae in dicta Boboth situatae et haitae ... fuisset mota: *1454/XVIII Misc.Nitr.* p.106.

advocata, -ae f. (advocatitia)

quod idem Benedictus ... Nicolao ... coram hospitibus eiusdem possessionis Boboth pro eadem advocatitia ... pecuniarum solutionem ... impendisset. quod ... causa quaestionis ... ratione et praetextu advocatae in dicta Boboth situatae et habitae ... fuisset mota ...: *1454/XVIII Misc.Nitr.* p.106.

advocatio, -onis f. [3]/3 **ad 1:**

Per nostram ammonicionem et advocacionem: *1430 Neumann, Bereg* p.74.

advoco, -are

Cum vos primum advocasso, vos moras rumpite: BART.PANN. *Gryllus* 123.

advolo, -are

Turbidus ut regis percussit nuncius aures, / advolat infrendens: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,204-205.

advolvo, -ere

Qui lapis est de illo lapide valde magno, qui fuit advolutus ad hostium monumenti: GABR.PECHWARAD. *Tract* p.V^f. Advolutus tuis genibus meis pedibus ventura generatio, peto te *etc.*: VALENT.HADN. *Mir.* 82. (p.120).

aedicula, -ae f. [1] (educula)

Duas item ediculas regio sumptu constructas magne matri erexit (*sc. Lodovicus rex*): BONF. II,10,480. In cemeterio aedicula est erecta, ubi state inferie fierent: BONF. III,2,120. Qui (*sc. mons*) e conspectu assurgit et a divi Thome edicula nomen accepit: BONF. III,4,320. Corpus ... ad dive Magdalene basilicam effertur et ante lucem clam evectum in edicula Corporis Christi ... relatum est: BONF. III,8,259. Michael ... Corporis ... Christi ediculam adivit: BONF. III,9,107. Ad magnam primum divi Stephani aram supplicant, mox, antequam circum sacella lustrent, in Lodovici educulam (*sic ed. per mendum typographicum*), que ad dextram est, deflectunt, ut inferias operantur: BONF. III,1,216. Metropolita ... turrin rotundam ... erexit, ... quam neque edicula carere voluit: BONF. IV,3,102.

aedificatorius, -a, -um (edificatorius)

Precabatur eum, *ut de vitis patrum ... aliquid aedificatorium sibi recitaret*: *c.1300? Gombos, Vita Maur.* I,3.

aedituus, -i m.

Familiaribus nostris ... innotescat te tamquam physicum et aedituum nostrum servitiis nostris regiis ... plurimis annis adhesisse: *1435 Katona, Hist.crit.* XII p.659.

aegis, -dis (egis) *f.*

Hunc fera terribili tutabitur aegide Pallas. IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,90. Quos circiter denis textit annis faedere egis. Jegyzetek a hátlapon: Bellis insignem extendere famam. Hic dextra, non lingua opus est. Utána lista: aegruit, apostema, asillus, cibo -are, gehennalis, concha (koporsó), coeta?, circumtego -ere, mausoleum, pigresco, stridescio, magnatio, immersio (libidinis), nonnulliter, libamen, placatus -us m., praecatus -us m.: Kovachich, *Script.min.* II p.5.

aegre egrefacere 'aegre facere' i.q. aegre ferre, indignari: adv.

Quotidie vexatus ut eam (*sc. reginam*) adiret (*sc. rex*), id egrefecit, desponsare coactus ... suam voluntatem protestatus est: *Udis* p.467.

aemulatrix, -icis f.

Stephanus cum duabus legionibus ... Neapolim Viennensis sane pulchritudinis emulatricem obsidere iubetur: BONF. IV,6,274.

aemulor, -ari

Qui eloquio Regulos assumas, ... probitate Marcos aemuleris: BART.PANN. *Gryllus* 11.

aemulus, -i m. [11] **ad 1 b:**

Et quia semper virtutem sequitur invidia, ... ideo non credo me posse non habere in hoc computo emulum:

VALENT.HADN. *Calcul.* p.36.

aeneator, -oris m. [2]/2

Huius verba aeneatores tubarum clangore interpellarunt: BONF. II,6,52. Item in castra regis Petri aeneatores tris missi, qui Andree et Levente regnum nomine edictum ... precinerent: BONF. II,2,140. Is ... coacto milite montes ... occupat, ... mox dispositis circum aeneatoribus clangoribus eos cuncta complere iubet: BONF. II,2,86.

aeneus, -a, -um

Tantus tubarum clangor, tympanorum tinnitus et aeneorum machinarum crepitus passim effusus est, ut *etc.*: BONF. III,9,118. Corvinus ... machinas aeneas ... obstruit: BONF. III,8,93 cf. *ibid.* 97. Tormentorum crepitus aeneorum ad Segedinum usque exaudiebatur: BONF. III,8,50.

aequabilis, -e [6] *ad 2:*

Aliud enim est patriam foris ab hoste tutam prestare, ... aliud arma in hostem ferre, aliud ius equabile inter cives administrare: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX .216. = *Df* 260573

aequaevus, -a, -um

Quos (*sc. viros*) fama perennis / aequaevam caelo faciet perducere vitam: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,4-5.

aequiparentia, -ae f.

Licet non <in?> praedictarum villarum nostrarum decimationum aequiparentiam, sed aliqualem recompensationem faciendam sibi ... possessionem nostram ... contulimus: 1343 *Episc.Nitr.* p.116.

aequo, -are

Qui bellica et civili laude omnem antiquitatem aut aequavit aut superavit: 1486 Kovachich, *Suppl.* II p.255. Item pro tectura ecclesiae cathedralis et pavimento aequando florenos centum (*sc. legavit episcopus*): 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.28.

aequoreus, -a, -um

Quod sit aptum bellis aequoreis (*sc. genus classis*): 1382/ XVII *CD Croat.* XVI p.279. Murani aequoreae vitrea vasa sumus: Mayer, IAN.PANN. *Epigr.* 344,2. = Ábel, *Anal.* p.124. *MKLSz* I,96,55b-59b. Aequoreae mirantur aves, mirantur olores: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 88. 111.

aequus, -a, -um

His triturationibus nostris boni aequique consules oportet: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

aerarium, -ii n.

Ipsae equidem ad instar progenitorum suorum ... propria aperire non dubitavit aeraria: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.240.

aereus, -a, -um

Ecce autem ante ipsum plebeio ex agmina (*sic, recte: agmine*) quendam / aerea letifero transcurrit machina plumbo: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,155-156.

aerius, -a, -um [7] *aereus ad 1: *caeruleus – égszínkék:*

In coelestino vero seu aereo campo hoc est in superiori scuti parte lupus est: 1510 Áldásy, *Címereslevelek* I p.25.

aerumnosus, -a, -um

Erat tamen pietatis vestrae et maiorum vestrorum gloria ac laude dignum homines Christianos eisdem vobiscum sacris initiatos ab hac tam detestabili aerumno saepe servitute vindicare: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.253.

aestimo, -are

Scire ... te velim ... me hospitem quendam ... reperisse adeo cupidum, adeo frontis perfricatce hominem, ut non sit satis aestimare: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

aestivo, -are

Nunc vernant nostri milites et estivant: BONF. III,6,149. Hinc iuga usque adeo frigida, ut ... vix duobus anni mensibus super se pastores estivare patiatur: BONF. III,5,370. Urbanus ... Nuceriam estivatum se venire simulavit: BONF. III,1,32.

aestualis, -e n.

Deinde versus occidentem estualem per bonum spatium directe transseundo ... duas metas ... ostendisset: 1423 *Zsigm.oklt. X,70. 1466 Héderváry oklt. I p.317.*

aestuans, -antis [1]

Anne pietatis officio te nunc abalienari fas est et tuam gentem deserere estuantissima procella fluctuantem: BONF. III,1,97. Non Sigismundus, non Albertus, non Wladislaus estouantissimum hoc regnum pacare potuere: BONF. IV,9,84.

aestuo, -are

Pridem, iam pridem in intima Germaniae ac Italiae viscera tam atrox procella irrupisset, ni ab ipsis Hungaris ... obice velut opposito interclusa et ... cohibita Pannonicos intra limites adhuc aestuaret: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.251.

aestus, -us m.

Erat tamen pietatis vestrae et maiorum vestrorum gloria ac laude dignum homines Christianos eisdem vobiscum sacris initiatos ab hac tam detestabili aerumnoaque servitute vindicare et Petri naviculam per tot aestus fluctuantem ex mediis procellis eruere: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.253.

aeternalis, -e

Tercie (*sc. deliciae*) sunt eternales, que consistunt in fruicionibus Dei, de quibus dicitur Iob XXII.: "Super omnipotentem deliciis affluens," (*Iob. 22,26*) id est visionibus Dei frueris. *Serm.Quinqu.* 12 p.46.

aether, -is n.

Quibus (*sc. gestis reges*) gentem hanc Scythicam non solum claram magnificamque nomine et gloria reddiderunt, verum famam ipsius per totum orbem terrarum longe lateque diffusam ad ethera usque extulerunt: 1505 *Tudománytár* 1839/VI p.66.

aethereus, -a, -um

+ LIMINA. QVI. ASTRIFERI. RESERAS. TE. CLAVDIS. OLYMPI. PANDE. MIHI. AETHEREAS. PETRE. BEATE. FORES: 1512 Entz, *Gyulafehérvár* p.166. Et quae proposita est verae pietati merces: caduco isto fragilique corpore soluti mox ad aethereas beatorum sedes avolabit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.261.

affabile, -is n.

Regnicolas alios ... nostris literis et legationibus ac etiam personalibus affabilibus mitigabimus, ne ... egre ferant, quod in eorum absentia ... suscepimus (*sc. electionem*): 1436/XVI Wostry, *Albrecht* p.149.

affabilis, -e [3]/3

Affabilem popularemque principem, ubi Romam ingreditur, omnes admirari: BONF. II,10,268.

affabilitas, -atis f. [1]

Vir fuit (*sc. Sigismundus*) ... comitate, clementia et affabilitate tanta, ut ceteros ea tempestate principes anteiret: BONF. III,3,326. Mathias ... gratiam, quam sibi paterna memoria promeruerat, affabilitate ac precoci pietate ... augere: BONF. III,9,148. Metropolitanus ... admonet ... faciles adeuntibus aures adhibendas et mansuetudinem cum affabilitate prestandam: BONF. IV,10,87.

affabre [3] (adfabre)

Ad ... tua paterna ... nobilitatis tue ... monumenta ... hominem medium arcumque extensum cum sagitta fere vibrata tenentem ... per omnia coloris pictoris non indocta manu adfabre expressa et denotata duximus addendum: 1522 *Mon.herald.* III p.78.

affatim [3]/3 adv. ad 1:

Corvinus et despotes ... dicebant ... perbrevis extrema fame perituros, quando commeatus affatim non adsunt et in hostili regione comparari nequeunt: BONF. III,6,222. Quin et ante, quam illi advenissent, fossa et vallo situm obdlexerant, ingesserant affatim commeatus et omni munitionum genere obfirmarant: BONF. IV,2,250.

affatus, -us m.

Venetiarum civis ... a fratre Petro ... sub cautione litterarum, insertione testium roboratorum, decore stylo, mira sententia, affatu facundo, devotione non vacua, votivis nimiis desideriiis et operosae sollicitudinis studio ipsas

sacras B. Pauli reliquias sibi dari impetravit: *AASS Transl.Pauli* p.568.

affectatio, -onis *f.* [2]/1

Ioannes ... Strigoniensis metropolita ... non sine maxima aliorum affectatione a Mathia pronunciatus et pontificia auctoritate approbatus est: BONF. IV,1,41. Michael prior non sine hostili affectatione obtruncatur: BONF. IV,1,149.

affecto, -are

Credebat maiestas regia caesaream maiestatem rationem regii honoris habituram et contemplatione regiae maiestatis non refragaturam his, quae regia maiestas a sua caesarea m[aiestate] in hac parte affectabat: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.42.

affectualis (*vide* effectualis)

Negotia ... sunt adeo ardua et tanti ponderis, quod concernunt statum prosperum totius Christianitatis ... necnon inclitissime domus Francie et regni ipsius commodam et affectualem reconciliationem pacificumque statum: 1414 Fink, *Acta* I p.362. (Cf. *ibid.* p.366: omnimodam et effectualement reconciliationem)?

affidatio, -onis *f.*

Quatenus dictum castrum nostrum ... recipere ... valeas ... sub affidatione et securitate nostri regni (*sic ed., recte: regii*) consensus: 1420/1424 Lederer, *Pénzügyek* p.239.

affigo, -ere

Tabulam suam artem sartorie exprimentem extra domum versus theatrum Sancti Georgii affigentem: 1481 Végh, *Buda* p.368 = *Df* 238159. Quod praepositus affigendo copiam harum litterarum ad fores sacristiae inauditas et scandalosas clausulas adiecerit: 1508 *M.Sion* 1866 p.613.

afflatum, -i *n.* ?

Alexander p[a]p[a] ... adversis hostium communium conatibus afflatisque in tempore occurrere ... nuncios et oratores speciales transmittendos curaverat: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.346.

afflatus, -us *m.*

Saepe tuis virides marcent afflatus herbae: IAN.PANN. *Epigr.* 213,23.

afflicto, -are

Dominus dux ... saeviente in eum undique persecutione plurimis, *ut* dixit, ea tempestate afflictabatur turbationibus: 1495 Schmitth, *Ep.Agr.* II p.157.

afflictor, -ari [1]

Magna iam rerum omnium inopia afflictabantur (*sc. in Croatia incolae*): BONF. V,3,81.

afflo, -are

Cuius intererat ... adversis hostium communium conatibus afflatisque in tempore occurrere: 1503 Pray, *Annales* IV p.306.

affundo (*vide* effundo)

Ex ea (*sc. galea scuto imposita*) laminae hinc inde affunduntur (*sic ed., recte tamen orig. Df* 260573 et 280500: *effunduntur*): 1521 Áldásy, *Címereslevelek* II p.87.

agenda, -orum *n.*

Quibus idem ... nobis ... in prulrimis nostris et regnorum nostrorum agentis ... studuit ... complacere: Cf. *CD Frangepán* I p.107: *agendis*: 1391 *CD Hung.* X/1 p.677.

aggartulor, -ari

In die Agathae missus fuerat Budam ad novum regem Ludovicum iudex Leutschoviensis ... cum plebano ... aggratulari et salutaturi regem: 1516 Katona, *Hist.crit.* XIX p.40. Sperfogel = Wagner II p.314.

aggero, -are

Tu tamen aggera, prout nosti, quantum potes: BART.PANN. *Epist.* 2,3.

aggero, -ere [1] *proprie:

In ripa Turci aggeres ex aggesta terra ... edunt: BONF. IV,2,249.

aggratulor, -ari

In die Agathae missus fuerat Budam ad novum regem Ludovicum iudex Leutschoviensis ... cum plebano ... aggratulatur et salutatur regem: 1516 Katona, *Hist.crit.* XIX p.40. Sperfogel = Wagner II p.314.

aggravamen, -inis n. (agravamen) *ad 2:*

Et ... hos pauperes ab eorum aggravaminibus eripere velitis. Cf. etiam 1476 Ibid. VII p.96: Satis moleste sustinimus agravamina, quae amplius sufferre non possumus: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.431.

aggregatio, -onis f. (agregatio)

Quendam redditum ... ecclesie antedictae ... concessimus pro nostra ac antecessorum nostrorum anime beatis agregatione: 1277 *Veszpr.okl.* I p.77.

aggressio, -onis f. [4] *ad 2 a:*

Ecce serenissimis principibus Franciae et Angliae regibus ... ad invicem dissidentibus et per collisivas aggressiones dure certantibus eundem Nicolaum, ut angelum pacis ante faciem nostram praemisimus ad eosdem reges, ut *etc.*: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.244. *CD Hung.* X/5 p.685 = *Df* 265783. Et quia miles armatus audacior est, ideo et in isto milite post armaturam virtutis sequitur audacia cordis in aggressionem peccatricis multitudinis. *Serm.Quinqu.* 16 (p.52).

agibile, -is n. [1]

Nobis ... ostendes benivolentiam ac si nostris ipsam agibilibus reciperemus impensam prompti in omnibus desideriis complacere: 1423/? *Zsigm.oklt.* X,54. *OSzK Cod.Lat.* 260. 35a. Quemadmodum excelsus rerum opifex ... recto ordine quaeque mortalium agibilia ... dirigens ... ad hoc ... eorum (*sc. regum*) curas ... convertit, ut *etc.*: 1438 Katona, *Hist.crit.* XII p.848. Dignitatum omnium sublimis moderator ... quaeque mortalium agibilia dirigens et disponens: 1439 *SzSzB Szle* 2006 p.332.

agilitas, -atis f. [11] *ad 1a:* proprie:

Oppetiere hinc et inde multi, sed cum hi robore, agilitate illi obniterentur, in confertissima pugna Turci proteruntur: BONF. III,4,401. Cum illi eo genere pugne ob equorum pernicitatem agilitatemque nimis valerent: BONF. III,5,268.

agitatio, -onis f. [1] *actus iactandi quassandique – rázás, dobálás:

Supra scutum stat galea aureo fulgore rutilans, quibusdam floribus aureis lazureo colore mixtis ex utraque parte scuti a cervice galeae in modum aulee defluentes (*sic, recte: defluentibus*) et quasi fortis venti agitatione hincinde sparsim supra deque ipsum (*sic ed., recte DI 50535: orsum*) vibrati (*sic, recte: vibratis*): 1478 *Mon.herald* III p.54. Ex cuius cervice flores tripartiti coloris, videlicet argentei, lazurei et rubri, instar aulee hincinde, veluti fortis venti impulsu agitati, sursum deorsumque diffluunt et sparguntur: 1481 *Mon.herald.* II p.65.

agminarium, -ii n.

Franciscus ... episcopus ... ecclesiae Sancti Michaelis archangeli legavit ... omnia ... vasa argentea, illa videlicet, quibus episcopi missarum sollempnia peragendo utuntur, gutturnium cum pelvi, thuribulum, cruces aureas maiorem et minorem, cum pontificali calice, infula, agminario, aspersorio argenteo, ac duobus annulis aureis ...: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.27.

agnellus, -i m.

Quod ... successores ... unum agnellum et duos pullos ... religiosis dominabus ... solvere ... tenerentur: 1407 *Mon.Budapest* III/1 p.246.

agnosco, -ere *annosco *ad 1b:*

Nos ad instantiam petitionis eorundem fidelitatis sue titulos annoscentes ... donationi veteri nova ... adhibendo ... villam ... eisdem ... dedimus: 1275/1380 *Reg.duc.* p.106. Nos ... petitiones ... iuri consonas agnoscentes ... litteras ... duximus concedendas: 1431 *Mon.Budapest* III/2 p.172.

agnusdei [*indecl.*]

Duas phialas vel ampulas argenteas, unum agnus Dei argenteum et auratum ... donavit: 1492 *DI* 19876. Unus anulus deauratus. Due cirothece. Unus agnus dei deauratus. Unus baculus pastoralis *etc.*: 1508 *MKSz* 1881 p.296.

ago, -ere verb.

Cum apud Hungarie regem ... tanquam Eumenes apud Alexandrum agas archigrammateum: *c.1510 Anal.nova* p.107. Ubi licet non parum lucri mihi in horas vel consultando vel causas agendo cedat: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

agon, -onis m. [30] ad 2b:

Advenerant mihi littere, quomodo consors mea in agone laboraret: *1522 C. Tóth, Bátori* p.84.

agonia, -ae f.

Ut iam pluribus diebus sanguinem cum sanie et intestinis (pene) evomeret factaque in agonia (*sic*): VALENT.HADN. *Mir.* 21 (p.86.)

agonista, -ae m.

Hoc dictum est de primo creaturarum, scilicet summo angelo, qui fuit principium dignitate creaturarum. Sed ad presens accipitur de primo agonistarum, scilicet Sancto Stephano, qui primus apud Iudeos dominica bella peregit: *Serm.Quinqu.* 14 (p.49.)

agonizo, -are

Per ipsius merita ... Dei virtus ... agonizantes et in extremis laborantes a faucibus mortis erripuit: *1460 M.Sion* 1869 p.337. Quod filius suus ... morti propinquus agonizaret: VALENT.HADN. *Mir.* 16 (p.84.)

agricola, -ae m.

Quidam agricola ... lumine orbatus ... sepe Sanctum Paulum ... invocat: VALENT.HADN. *Mir.* 66 (p.110.)

agricultor, -oris m.

Contra laboratores et agricultores predictarum terrarum ... nullam molestiam ... facere presumatis: *1397 CD Croat.* XVIII p.212.

ako, -onis m.

Voluimus tamen, ut ipsimet Philistaei nostri omnes et singuli census, proventus et obventiones, vinorum akones ex parte eorum maiestati nostrae provenire debentes ... comportari facientes ... deferre ac conduci facere ... debeant: *1428 Katona, Hist.crit.* XII p.509. Domina Anna relicta et Franciscus ... relaxaverunt akones iobagionum de Monyoros: *[1495]/1522 DAP I* p.18.

alabastrum, -i n.

Cherpenew mazas II. Cipelli II. Speculum magnum I. Imago Beate Anne de alabastro I: *1494 DI 26076* fol. 2v.

alapa, -ae f.

Plaichmester debet iurare Petro Halbritter pro alapa et vituperio: *1394 Acta Cassov.* p.54.

albedo, -inis f.

Item aliam cappam auro contextam per totum, subtili opere factam, albedine mixtam: *1421-1425 Mon.episc.Zagr.* VI p.195.

album, -i n.

Attamen cum hominibus eiusdem albi existentibus sine pecuniis vivere, quam <amoucot'erous perpeti semihomines, longe pretiosius esse mihi persuasum habui: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

alcoranus, -i m. [2]/1 *alkoranus

Utuntur enim, ymo potius abutuntur ipso alkorano ad perpetrandum omnia genera scelerum (*sc. Turci*): GEORG.HUNG. p.350. Germanus scriptor ... Sancte terre itinerarium rite conscripsit et ex perlecto Alcorano multa retulit: BONF. I,8,196. Conventum tandem est utrinque, ut in Evangelio nostri, illi in Alcorano iurarent: BONF. III,6,127.

alea, -ae f.

Ut vel invitis aut cum hoste pugnandum fortunaeque alea subeunda sit, aut ab iis pacis leges accipiendae: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.306. Nam medius fidius nostratum animi hanc munificentia sanctitatis v. recreati ... ad omnem Martis aleam bellorumque discrimen subeundum alacritate speque bona pleni se se accingunt: *1525 Katona, Hist.crit.* XIX p.561.

ales, -itis m. [8]/3

Saevit et in solas alitis ira feras: IAN.PANN. *Epigr.* 325,10. Cf. *Epigr.* 326,1: Corripuit campo leporem sacer ales aperto. Qua regali alite (*sc. aquila*) singulari et speciali nostro dono significamus omnibus ... te nobis ob tuas eximias et ornatas virtutes charissimum fuisse: *c.1504 Turul* 1891 p.64.

alga, -ae f.

Alga tremens sociam cupide se inclinat in algam: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 21. 109.

algeo, -ere [4]/4

Evolet (*sc. Guarinus*) argentes Scythiae glacialis ad oras, / in Scythiam nobis ille sequendus erit: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Eleg.* 19,53-54. (p.96). Que domus anticum habet et posticum, lata intus subdivalia, cum finitimorum prominentia montium nimis algeat: BONF. IV,5,25.

alienigenus, -a, -um

Ut Hungarum et non alienigenum regem crearent: *1526 Epist.procer.* I p.290.

alieno, -are (se)

Ipse ... Iohannes ... cum ... auro et argento ... de dicta camera in silentio sequentis noctis se furtive alienasset. (Cf. inferius: Nec aliquam pecuniam ... secum alienasset, neque furtive recessisset): *1433 Mon.Budapest* III/2 p.187.

alienus, -a, -um compar.

Quibus nihil vel ad famam ipsorum turpius vel ad retinendos in fide populos alienius vel certe a pietate Christiana remotius esse posset: BONF. V,3,20.

alimentatio, -onis f. [1]

Ad idem pro vectura rerum et alimentatione magistri Iohannis fl. 1: *1485 Myskovszky, Bártfa* I p.143.

alimentum, -i n.

Ne ... Iosa ... per defectum alimentorum sustentationem suam conservare debentium ... a fide catholica ... declinaret: *1428 Katona, Hist.crit.* XII p.506.

alinearum (*vide* alieno, -are)

Unum molendinum trium rotarum Anthonio Garay canonico Strigoniensi alienarum (*sic ed., recte* *DI 21890: alienatum*). *1508 MKSz* 1881 p.297.

alioqui adv.

Sustinet enim episcopus Zagradiensis alioqui magna onera: *1525 Theiner, Mon.Slav.* I p.588.

alipes, -dis

Argos ... / ... alipedis concidit ense dei: IAN.PANN. *Epigr.* 406,1-2.

allatio, -onis f. [1]

Qui ... usque consumationem in vectura lapidum et allatione cimenti et aliorum necessariorum conquisitorum ... continuasset: *1400 CD Hung.* X/2 p.806.

allegatio, -onis f.

Quae quidem allegatio vestra omnino inanis et supervacanea existit: *1514/? Wenzel, Dóczyak* p.67.

allegoricus, -a, -um

Est autem triplex caput, scilicet materialie, morale et allegoricum: *Serm.Quinqu.* 3 (p.30.)

alleviatio, -onis f. könnyítés

Quae superius ad alleviationem comitatus posuimus: *1470 Kovachich, Suppl.* II p.210.

alleviatio, -onis f. enyhülés

Statim ... subsecuta est alleviatio doloris adeo, ut *etc.*: VALENT.HADN. *Mir.* 9 (p.80.)

allevio, -are ad 1bgamma:

Quidam Alemanus ductor exercitus ... alleviatus fuisset: VALENT.HADN. *Mir.* 52 (p.98.)

allicio, -ere [4]/3

Qui adhibito nomenclatore proceres omnes ambirent ... et nonnullos promissis et largitionibus in favorem allicerent ac demum suo regnum nomine postularent: BONF. IV,2,183. Invertere studia procerum eosque variis promissis ac muneribus allicere: BONF. IV,10,68. Neque externos iam solum principes amicos ac necessarios suos ad belli societatem alliceret: BONF. V,10,13. Ut subiecto igni intra muros ruinam turris alliciat: BONF. IV,8,28. Alliciebat ad hoc animum et spem augebat pueri liberalis effigies et indoles generosa: BONF. IV,7,126.

alligantia, -ae f.

Cum ... rege Angliae et Franciae ac domino Hiberniae amicitias, alligantias et confoederationes bonas, firmas, reales et perpetuas promisimus, inivimus et concordavimus: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.251.

alodium, -ii n. városi házhely?

Brudel de Telky prohibuit et arestavit alodium Knoll in vico hospitalis existens et pistorum annexum a parte posteriori domus sue in trecentis et XL flor.: 1394 *Acta.Cassov.* p.68. Ad faciem possessionis seu allodii Zwthor accessissent: 1447 Dreska, *Pannonh.* III p.30.

alloquium, -ii n.

Accedebat suavissimum virginis alloquium ingenuique mores: BONF. II,2,90.

alloquor, -i

Ibo in forum, si quos iuvenes ex insidiis coepero, ibi eos compellabo, adloquar: BART.PANN. *Gryllus* 59.

alluo, -ere [5]/2

Quos fortunatis tutos extremus in oris / alluit Oceanus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,24-25. Urbs est in angulo sita, ubi Danubium Savus illabatur, a septentrione Danubio, ab occasu vero Savo alluitur: BONF. III,8,39. Serethus hoc (*sc. oppidum*) alluit: BONF. IV,1,201. Hanc (*sc. urbem*) Odra fluvius alluit: BONF. IV,2,153. Quam (*sc. urbem*) Odra fluvius alluit munitque: BONF. IV,3,135. Nam subiecto amnes id alluitur ac longo ponte pro muro transitur: BONF. IV,6,39.

almaria, -ae f. [8]/2

Item magistro Iohanni mensatori pro labore ianuarum, almariarum et circumferentias (*sic*) fenestrarum ... dedimus fl. 27 den.80: 1509 Myskovszky, *Bártfa* p.74. Item magistro Iohanni de almaria pro conservatione literarum privilegiarum (*sic*) fakta (*sic*) fl. 9.: 1511 *Ibid.* p.99. Item Iohanni Tischler pro certis almariis fl.3.: 1513 *Ibid.* p.74.

almasia, -ae f.

Idem homo benedicens almasiam in emptione ipsius vaccae publice confessus est, quod recte emisset eandem vaccam pro viginti quatuor asperis: 1476 Zimmermann, *Urkb.* VII p.91.

almasium, -ii n.

Piscinam ... ab eisdem emit et <inter?> se potum seu almasium in ratificationem emtionis istius biberunt: 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.317.2

alnus, -i f. (égerfa) csónak

Hic unam fuis intercipit hostibus alnum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,33. Cum cursu iam pene peracto / admoveam placidis lassatam portubus alnum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,209-210. Postridie duplices Genuae de finibus alnos / advenisse videns: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,245-246.

alo, -are [4]/2 *proprie: alis ornare, instruere – szárnyakkal ellát:

Draco autem viridis, alatus, in adversum se similiter erexit: 1503 Laszowski II 210. Draco autem viridis, alatus, in adversum se similiter erexit, cauda nodosa circumflexaque, postremum pedem, quo unico innititur, circumflexus, aliis autem pedibus oreque patenti et lingua sua vibrante instans anhelitum sulphureum ignemque spirans leonem acerrime invasit: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.357. *Not. Prael.* p.499. Equus est preterea in eadem parte alatus, que eruditorum turba pegason hoc est equino capite volucrum nuncupat: 1518 Áldásy, *Címereslevelek* II p.82. Squamea alataque terga (*sc. draconis*) liventibus maculis coloreque prasio micant: 1526 Áldásy, *Címereslevelek* II p.93.

alpina, -ae f.

Quomodo Turci infestissimi aemuli et crucis extra ieiunii (*sic ed., recte: Christi inimici*) per alpinam conarentur ad has partes Transsilvanas hostiliter subintrare: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.427. Tam miseranda videns sociae discrimina turbae / ingemit alpinus rector. IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,273-274.

alpis, -is f. subst.

Deinde plagam ad eandem et ad dictum alpem Kraznahauasa ascendendo ... attigissent quoddam berch ... hinc relinquendo latus eiusdem alpis venissent ad caput cuiusdam fluvii: 1420 *Zsigm.oklt.* VII,1261.

alter, altera, alterum pron. ad 2:

Codre, tuum serva hospitium, quo Codrior alter Orbe vago non est omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

altercatorius, -a, -um

Idem comes ... discussionem ... propter altercatorias obiectiones procuratorum ... ad octavas festi Epiphaniarum ... duxisset prorogandam. Cf. Ibid. II p.338: 1413/1416 Dreska, *Panonh.* II p.104.

alternatim adv.

Quomodo ipsi ... sese mutuo et alternatim in universis possessionibus ... in fratres adoptivos et condivisionales recepissent et adoptassent: 1478 Wenzel, *Dóczyak* p.10.

alternus, -a, -um

Iam satis alternos hauserunt tela cruores: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,219.

altero, -are

Forte pre fumo multi alterarentur et infirmitatem capitis et oculorum incurrerent: GABR.PECHWARAD. *Tract* p.Vv.

altisonus, a-, -um [2]

Cepit mulier ... flexis genibus altisonisque vocibus Christi militem maximis laudum preconiiis extollere. Cf. Ibid. 7 (p.78): Genetrix ... cepit ... vocibus altisonis clamare: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.72.)

altithronus, -a, -um [4]/2

Altithronus ille Dominus, cuius egressio est a sumpmo celo et celestis altitudo consilii supra cuncta tenens imperium in excelsis, ... in terra principes ad regni gubernacula provexit: 1371 *Mon.civ.Zagr.* I p.238.

altiuscule [1] adv.

Memorabilem profecto rerum causa ab enarratione nostra distrahimur, sed, ut res cognitu facilius videatur, aliquanto altiuscule repetemus: BONF. II,7,94. Ut res altiuscule repetatur: BONF. III,8,1. Res est altiuscule repetenda: BONF. III,10,315.

altrix, -icis f. [1] subst.

Non sibi mortalis cunabula praebuit altrix: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 191. 115. Prima adhuc pueritia ad omnium artium altricem Italiam missisti (*sic*): 1517 Áldásy, *Címereslevelek* I p.29.

aluci (vide alveus)

Duo aluci (*sic ed, recte Dl 21890: alvei*) apum: 1508 MKSz 1881 p.299.

alucinor, -ari [1]

Christe, si Deus es, ut aiunt, et nos hallucinamur, tuas measque hic iniurias, te queso, ulciscere: BONF. III,6,253.

alumen, -inis n.

De una lagena aluminis proprie alawn dicti ... bonos quatuor grossos (*sc. solvant mercatores*): 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272.

alumnia, -ae f. [1]

Item duas foveas penes capellam Sancti Nicolai extra cimiterium in via versus alumniam in medio muri et dominus misit illas fodere a novo: a.1526 *Archid.Sieb.* 1874 p.362.

alumnus, -i m. subst.

Cum tibi copias ostendet Aegidius meus, praesentium tabellarius, homo bonarum literarum et virtutum omnium alumnus studiosissimus, quem tibi ita commendo, ut maiore diligentia quidem commendare non possim: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Quid me tenes, furiarum alumne?: BART.PANN. *Gryllus* 128.

alvus, -i f. *anyaméh

Vix gravidae in lucem matris prolapsus ab alvo / prodidit venturas indole laudes: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,116-117.

amans, -antis [2]

Multi ... novitatis semina ... spargerent, regem Mathiam criminibus peterent ... alium omnino regem queri oportere libertatis et otii amantiorem: BONF. IV,1,137. (Cf. Ibid. V,3,123: amantissime IV,2,144: amantissimi V,1,103: amantissimi IV,3,208: amantissimum.) Quare mihi persuasum habui, tibi illum (ut erat hominum studiosorum amantissimus) plurimas suas epistolas misisse, quarum mihi a te copiam fieri peto, et si permiseris obsecro: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

amanuensis, -is m. [3]/1

Cum Vesprimii esset (sc. *S.Emericus*) ... divi Georgii edem uno tantum ex amanuensibus accito nocte adiit: BONF. II,1,193. Cf. Ibid. IV,9,265.

amaricatio, -onis f. [1]

Cum itaque huiuscemodi amaricationibus, pravis actibus et erroribus funestis multiplicatis fides Christi saluberrima quotidianum patiatur decrementum etc.: Madas, *Laskai* p.56. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

amarico, -are [9]

Daemones contra te agmina temptationum instaurant, ut ab his retrahant procurando curam aliquam vel infirmitates aut amaricando te spiritu blasphemie vel temptatione desperationis: *Bárczi* p.47 (OQ 16,B).

amaritudo, -inis f.

In amaritudine anime mee recurri ad auxilium ... Sancti Pauli: VALENT.HADN. *Mir.* 9 (p.80).

amatrix, -icis f.

Talis paupertatis electrix et amatrix fuit hec sancta puella, que dixit matri sue etc.: *Serm.Quinqu.* 5 (p.35).

ambages, -is f.

Scuto impositam cassidem, ... ab eiusque summitate defluentes in utramque scuti ambagem laciniis seu lemniscis rubei et viridis coloris, aureo colore commixtis: 1516-1526/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.94.

ambago, -is f. (ambages)

Ut pro utraque parte vitentur ambages et expense: 1491 Katona, *Hist.crit.* XVII p.208.

ambitiose [1] *adv.*

Cesar ... ambitiose regnum anhelarat: BONF. IV,4,69. Regina ... ianitores foribus apposuit assiduos, intercepti faciles aditus, regiam maiestatem ad servandum longe ambitiosius decorum redegit: BONF. IV,7,83.

ambitiosus, -a, -um [8]/5

Nec ambiciose superfluitati vel torpori negligentie inputetur, quod in presenti pagina per repetitionis providentiam declaratur: 1227 *Veszprém város* II p.79. In hiis omnibus dampnatur in mundanis ornatus ambiciosus vestimentorum, voluptas et mollicies stramentorum, curiositas et sumptuositas edificiorum: *Serm.Quinqu.* 13 (p.48). Sed quid me famae tenet ambitiosa cupido?: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Eleg.* 19,73. (p.97). Quibusea ...mandata data, ut competitori ambitiosissimo cognatoque principi significant se legitime regem esse declaratum (sc. *Wladislaum*): BONF. IV,10,62.

ambitus, -us m.

Non ambitus amens / praecipitet. IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,158-159.

ambona, -ae f. (ambora)

Item dedimus VIII denarios, quod portaverit avenam de cellario super amboram (sic ed., sed in manuscripto: *DI 43621 fol. 2v magis 'ambonam' legi potest*) apud Hangreyter: 1424 *Zsigm.oklt.* XI,616. Uti pro ea in ambona Deum oraret: 1506 Iványi, *Eperjes* p.350.

ambulatorius, -a, -um [4]/2 ad 1:

Demum curatis aliquantisper corporibus ambulatoriis dudum ientaculis, dato signo, ter elatis vocibus invocato ... Iesu ... nomine manum ... conserite: BONF. III,5,248.

amens, -entis [6]/3 ad a:

Ut totus mundus, si affuisset, amens fuisset: VALENT. HADN. *Mir.* 82 (p.120).

amethystus, -i m. (amatista)

In quorum (*sc. monilium*) uno sunt tres lapides, scilicet duo saphiri et unus amatistus. (Cf. *ibid.* inferius: Cum duobus saphiris et una amatista): 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.196.

amicatio, -onis f.

Quantum signum (*sc. dilectionis Dei*) amicationis, quia si unus homo totius mundi peccata fecisset et esset quantumcunque maximus Dei inimicus, sicut est diabolus, talis si penitet, mox Deus benedictus ipsum in amicitiam recipiet gratiam ei dat in presenti: PELB.TEM. *Pom.quadr.* V,U.

amice adv. [6]/3

Mos erat ... inter optimates amice discumbere: BONF. IV,7,73. Orator ... adiecit Turcum Mathie mortem amice condoluisset: BONF. IV,10,59. Albertus ... amice et liberaliter ab Wladislao donis excultus dimissus est: BONF. V,4,15. Scribantur interea et instruantur milites, nec est, quod suspicentur fore, ut ab Ungaris aliisque subditis nostris parum amice excipiantur aut male tractentur: 1522 *Acta Tom.* VI p.57.

amicio, -ire [8]/4 ad a:

Elisabetha, Corvini uxor ... lugubri veste amicta ... regi occurrit: BONF. III,8,207.

amicus, -i m. subst.

Eximio atque praestanti viro, domino Ioachimo Vadiano, Musis atque Apollini sacro poetae, liberalium artium et ... philosophice professori doctissimo, amico praecharo, Viennae in collegio Caesareo vitam viventi: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130. Praestantissimum denuo virum, ... Georgium Collimitium, omnium horarum hominem, nostrum communem amicum, singulos denique symboli ac symposiorum vestrorum cundapn'ious nomine meo salvos iubeto: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

ammonitio, -onis f. (ammonitio)

Ad ammonitionem et inquisitionem faciendam: 1432 *Mon.Budapest* III/2 p.181.

amnis, -is m.

Dum nos ... per ipsius freti ampnes seu mare in prefatis galeis eminus proficisscendo ... ad climata regnorum nostrorum ... ingressum habuimus: 1397 *CD Croat.* XVIII p.250.

amo, -are verb.

Gratulor itaque tibi, mihi gaudeo, te amo, mi Vadiane: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

amolior, -irei [1]

Interea rusticorum agmina ... prefectos sibi creant, quibus mandata dant, *ut* ... presbyteros omnes e medio tollendos, amoliendas deorum edes ... efflagitent: BONF. II,3,14. Cetera instituere, que ad amolienda menia facerent: BONF. II,3,157. Item in castra ... aeneatores ... missi, qui Andree ... nomine edictum ... precinerent: Ungarus quicumque est, antiquatas maiorum cerimonias resumito, Scythicos deos recolito, ... nova templa amolitor, pontifices ... contrucidato: BONF. II,2,141.

amotio, -onis f. ad 2 a:

Eidem fratri ... de abbacia ... per amotionem et legitimam depositionem quondam fratris Nicolai ... vacante providimus: 1380 *CD Croat.* XVI p.139.

amphitheatrum, -i n. [1]

Eodem quoque tempore amphitheatrum Rome incensum: BONF. I,2,127. Alexander ... in ... domos, que Amphitheatrum et dive Marie nove cenobium cum Palatio complectebantur, se recepit: BONF. II,6,471.

amplector, -i (applector) *ad B 2 b*: amore prosequi, colere, favere - szeret, kedvel, támogat rem:
Regia maiestas omni gratia sua applectebatur supplicationes vestras: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.110.

amplio, -are

Illius victoriae pretium erat Rom[ani] imperii propagatio, tu et istud idem assequeris et, quod multo est salutaris, catholicae fidei nominisque Christiani limites ampliabis: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.259.

amplus, -a, -um

Ut illi primas quasque acies non lucris aut ampli spoliis intuitu ... occupabant: BART.PANN. *Gryllus* ded. 4.

ampulla, -ae f.

Habet etiam idem beneficium duos calices et duas ampullas argenteas: 1517 *M.Sion* 1866 p.333. Item magistro Iohanni Hensel aurifabro pro reformatione ampullae dedimus die Demetrii fl. 2. 1522 Myskovszky, *Bártfa* I p.23. Michael plebanus ... legavit conventui ... calicem cum ampullis argenteis, cum torque argentea pensante viginti fl. 1524 *M.Sion* 1867 p.606.

amputatio, -onis f.

Statim post sedationem disturbii pridem in dicto regno suo suscitati cum suis baronibus fidelibus ... pro earundem collatarum possessionum perpetua stabilitate amputationeque cuiuslibet litis per priore earum possessores et ipsorum heredes aliquatenus exinde facienda tale institutum ... edixisse dinoscitur (*sc. rex*): 1419 *Zsigm.oklt.* VII,179.

amussis, -is f. subst.

Non secus ad veram quando formavit amussim, / omne decus rerum provida cura Dei: c.1510 *Anal.nova* p.421. In inferiori siquidem parte celestina lunam semiplenam cornibus sidere aureo et rutilanti <...> pictoris artificiosa manus adamussim explicaret: 1517 Áldásy, *Címereslevelek* II p.76. Scio m<aiesta>tem v<est>ram... literis meis iam diu ad amussim omnia cognovisse: 1526 *Acta Tom.* VIII p.196.

anceps, -cipitis adi.

Gemens et eiulans spemque inter et metum anceps: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.70).

ancianus, -i m.

Universis et singulis principibus, dominis, regibus, ducibus, prelatibus, ... capitaneis, potestatibus, ancianis, prioribus arcium, vexilliferis ... Sigismundus ... salutem (*sc. dicit*). 1408 *Anal.Bolland.* 1908 p.45. Tari L rinc pokoljárása kapcsán Zsigmond menlevele. DuC: antiani, anciani: itáliei városi el ljárók. MKLSz: 2 adat van rá: 1452, 1460 1513

ancillor, -ari [2] verb. depon.

Quod sibi sint oneri et ancillantes matrem. Cf. Ibid. p.69: sic matris honoribus onerosi, quod sibi sit oneri, ancillantes matrem ipsam eorum, ut non vocentur filii libere ancille: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.61.

andron, -is m. [2]/2

Atila non modo regiam ornatissimam habuit, sed augustale ... affabre factum, ... ubi non solum propylea et andronem, sed porticus et subdivalia ... cernere erat: BONF. I,3,91.

anetha, -ae f. [5]/2 (aneta)

Ecce multitudo ... demonum in variis formis gattarum, occarum et anetarum eidem obviat: VALENT.HADN. *Mir.* 56 (p.100).

anfractus, -us m.

Vigilantiam si forte mortalium aliqui ... ex ... quibusvis Apelleis imaginibus ... imitentur, longe tamen anfractus deviiis ... ambiunt: BART.PANN. *Vigil.* 1.

angario, -are ad 1b:

Si ad aliquid eos (*sc. iobagiones*) angariarent, eosdem capitulum puniat: 1521 *M.Sion* 1866 p.325.

angelice adv. [1]

Tales quidem in corpore iam angelice conversantur, quos Cassiodorus hortatur dicens *etc.*: 1521 *M.Sion* 1866 p.249.

ango, -ere ad 1:

Quem ... intensior prae aliis defensionis huius regni cura angebat. Cf. *1522 Epist.procer.* I p.156: De cuius statu dies et noctes angimur et sumus valde solliciti: 1439 Katona, *Hist.crit.* XII p.908.

anguiger, -a, -um

Seu dominatrices Romani Tibridis undas, / seu ducis anguigeri, seu caesaris ora petebat. IAN.PANN. *Celebr.* 239-240. 116.

angulare, -is n.

Item inventa est palla ... habens consimilia angularia: *1421-1425 Mon.episc.Zagr.* VI p.196.

angularis, -e szegletk ? horonyk ? csapolás?

Quod quelibet partium eodem in muro lapides angulares vulgo 'horogkew' vocatos ... de uno usque ad alium finem imponere ... omnimodam potestatis facultatem (sc. *Habeat*): *1507 Végh, Buda* p.147.

angulatio, -onis f.

Derelicta una meta cursuali in angulatione seu margine cuiusdam prati ... repperissent unam metam terream: *1423 Zsigm.oklt.* X,52.

angustia, -ae f.

Quia singula loca ipse ob temporis angustiam perlustrare perspicereque non potuit: *1519 Wenzel, Dóczyak* p.79.

angustio, -are

Qui non solum remorati et indignissime tenti sunt, sed, ut ipsi dicunt, nescitur, quibus etiam terroribus afflicti et angustiati, excepta eorum longiturna retardatione permanserunt: *1496 Katona, Hist.crit.* XVIII p.47.

angusturium, -ii n. (angastarium)

Tria angusturia: *1330 CD Hung.* VIII/3 p.508.

anhelitus, -us m.

Draco autem viridis, alatus, in adversum se similiter erexit, cauda nodosa circumflexaque, postremum pedem, quo unico innititur, circumflexus, aliis autem pedibus oreque patenti et lingua sua vibrante instans anhelitum sulphureum ignemque spirans leonem acerrime invasit: *1504 Katona, Hist.crit.* XVIII p.357.

anhelus, -a, -um

Haec memorans rursus Martem repetebat anhelum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,175.

anicula, -ae f. [3]/2

Rex ... arcem ... uxori dedit, illa cum prefectis erarii thesaurum totum recognoscit, coronam inter recognoscendum clam subreptam aniculae tradit: BONF. III,4,89. Adauxerant Dracule metum Bulgare cuiusdam aniculae mage responsa: BONF. III,6,193. Quin etiam aniculae, pueri, senes et rustica passim turba Mathiam circumfundunt: BONF. III,9,146.

animose adv.

A praemissis malis et persecutionibus ecclesiae et cleri in antea abstinentes, ceterosque animose compescentes, ac neglecta reformantes, in vestra communitate, colligationesque impietatis et fasciculos deprimentes, omnino deponentes, et prorsus enervando dissolventes ... protinus reformetis: *1417 CD Hung.* X/5 p.763.

annecto, -ere

Hinc versus plagam meridionalem annexissent quoddam berch: *1420 Zsigm.oklt.* VII,261.

annexo, -are [1]

Domini de capitulo ... utraque (sic) Pathach possessiones annexaverunt et incorporaverunt possessioni Gyarmath capitulari: *1523 Reg.Strig.* p.150.

anniversarius, -a, -um ad B1a:

Dicit dominus prepositus ad peracciones talium anniversariorum certos dies esse deputatos et non curato termino annuali ad libitum eorum peragerent. Cf. inferius: Si quis emphiteutarum in termino ad hoc deputato solvere nequiverit, expecatibitur ulterius et quum solverit, statim anniversarium peragitur: *1506-1508 M.Sion* 1866 p.292. 2 jelentéshez: Cum precio illius (sc. *vineae*) unum anniversarium pro animabus fundatorum singulis annis

celebrandum institueretur: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.295.

annosus, -a, -um

Quod nos de quadam nobili domina annosa cognata vestra ... vobis mentionem feceramus: 1374 *DRH-D I* p.107.

annualis, -e (annalis)

Regia maiestas ... ad treugas annales ... consentit cum articulis ... infrascriptis: 1480 Károlyi, *Adalékok* p.55.

annuentia, -ae f.

Iuxta huiusmodi nostram gratiosam annuentiam dictum forum temporibus successivis celebratum et continuatum exstiterit: 1424 Katona, *Hist.crit.* XII p.436.

ansa, -ae f. subst.

Omnia solus habes: detrita cantarus ansa/ Obsequio nulli est, omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130.

antecello, -ere [5]/3

Quippe qui quanto plus opibus antecellunt: BONF. IV,4,45. Nec immerito Pindarus incessitur, qui aurum omnibus opibus antecellere putavit siquidem, an non ibi opes, ubi amici?: 1522 ADR.WOLPH, (J. P.) p.294.

antela, -ae f. [7]/1 *antella

Antella pro equis deaurata: 1521 Entz, *Gyulafehérvár* p.186.

antemurale, -is n. [20] *subst.*

Antemurale ipsius castris wlggo parkan vocatum: 1425 *Lex.Hung.* p.749. Hoc regnum ... ante murale (*sic*) clipeusque Christianitatis existit et magna sua et suorum cede semper Cristianitatem (*sic*) ipsam defendit: 1505 *Tudománytár* 1839/VI p.67.

antenati, -orum m. [1]

Ex levo latere arboris luna figura clara cernitur, tuorum maiorum et antenatorum nobilitatem testificans: 1517/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.80. = *Turul* 1942 p.76.

antenna, -ae f. [2]

Nam es altus fluvius (*sc. S.Spiritus*), nequis transvadari, / nec submisso (*sic ed., recte orsan: submissa*) bolide potes estimari, / nec antemna <sublimi> (*corr. ex 'antemnatricis', quod autem 'autem natrici' v. 'natriceis' legendum puto*) vales mensurari: VALENT.HADN. *Invoc.* 8,2-4. (p.25).

anterior, -ius

Petrus ... quandam domum ... cum omnibus utilitatibus ... a parte anteriori incipiendo usque muros civitatis ad eandem spectantibus ... tradidit ... Thome: 1434 *Mon.Budapest* III/2 p.211.

antescriptus, -a, -um

Anno Domini antescripto: 1352 Dreska, *Pannonh.* I p.73.

antianus, -i m.

Universis et singulis principibus, dominis, regibus, ducibus, prelatibus, ... capitaneis, potestatibus, ancianis, prioribus arcium, vexilliferi ... Sigismundus ... salutem (*sc. dicit*): 1408 *Anal.Bolland.* 1908 p.45.

anticipatio, -onis f.

Sancta ecclesia invitatur nos ad penitentiam ... secundo in vesperarum anticipatione. ... Nam his diebus quadragesimalibus vespere ante prandium dicuntur: PELB.TEM. *Quadr.* I,A. p.a2,r.

anticipatio, -onis f. *ad 3: actus aliquid anteveniens, qui alicui rei obviam eat – megel z intézkedés:

Huius anticipatio non ab re facta, quando fluvium hic claudere decernit, ne commeatus ab imperatore Viennensibus devehi possint: BONF. IV,5,69.

anticipo, -are el rehoz

Dieta, que in festo Penthecostes celebrari debebat, anticipata est ad proximum festum b<eati> Gregorii (*ed.: Greyorii*) pape. Cf.: Verum non subsidium tantum petere ab eis coacti sumus, sed anticipato termino censum etiam ... ante debitum ... diem ab eis exigere: 1523 *Epist.procer.* I p.165. Et quia multi non possunt ieiunando

expectare horam diei vespertinam, saltem vespers anticipatis comedant in meridie: PELB.TEM. *Quadr.* I,B. p.a,2v.

antidotum, -i n. ad 1:

Ut tali morbo sit antidotum, statutum est, ... ut *etc.*: 1521 *M.Sion* 1866 p.253.

antipapa, -ae m. [1]

Innocentius ... reversus in urbem Anacletum antipapam invenit: BONF. II,6,241. Cf. *ibid.* 242: Interea Rogerium ... regem ... antipapa in partes suas traxit. Lodovicus ... Andegavensis Francorum regis et Clementis antipape suasu impulsus ... Italiam ingressus in Bononiensis ... agro desedit: BONF. III,1,22.

antiphonarium hiemale

De eius pecunia emptum est pergamenum pro g<r>aduale de sanctis et antiphonario hiemali: 1501 *M.Sion* 1867 p.609.

antipodes, -um m. [1]

Quidam eos in prima parte litorum Asiae posuere, alii medios fecere eos inter utrunque solem antipodum occasum exorientemque nostrum (*sc. Hyperboreos*): BONF. I,1,37.

antiquus, -a, -um ad I 1 b:

Quod quidem bellum adeo feliciter ... confectum est, ut antiquis quibusque imperatorum triumphis non impar fuit: 1453 Kaprinai, *Dipl.* I p.371.

antiquus, -a, -um ad I C: *instans, urgens – sürget :

Nihil enim de futuro rege ac republica decerni poterat, ni prius Mathie manibus funebria iusta solvisset (*sc. Corvinus*). Quare nihil hac re Pannonico senatui fuit antiquius: BONF. IV,8,230.

antonomasice adv. [3] *authomasice

Unde dicitur: 'Stephanus plenus gracia', id est caritate, que authomasice dicitur gracia, 'et fortitudine', que est effectus caritatis, quia fortis est ut mors dileccio, Cant. VIII: *Serm. Quinqu.* 16 (p.52).

anullo, -are < anulus, -i?

Quinta autem ipsarum (*sc. litterarum*) ... Lodovico regi ad suum litteratorium mandatum rescripta tenoremque litterarum ipsius regis Lodovici sub maiori suo sigillo annullato emanatarum nobis directarum in se habens decantasset, quomodo *etc.*: 1424 *Fons* 2005 p.364.

anus, -us f. [5]/2

Derbice ... eos iugulant, qui annum excesserint septuagesimum, consanguineorum carnes absumunt, strangulant anus et sepe liunt: BONF. I,1,278.

anxietas, -atis f. [19]

Quibus nimirum permotus anxietatibus horridis decrevi de Christi salvifica fide Quadragesimale in scripris redigere: Madas, *Laskai* p.57. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

aperio, -ire

Hoc presens testamentum ... pro aperto et publicato habere volumus: 1517 *M.Sion* 1866 p.338.

apertura, -ae f. nyitás, feltárás

In indagatione, inquisitione, apertura seu cultura ac labore huiusmodi fodinarum: 1516 Katona, *Hist.crit.* XIX p.37. Et nis magna apertura rotunda esset supra Domini sepulchrum in testudine templi, per quam fumus exeat, *etc.*: GABR.PECHWARAD. p.Vv.

apertus, -a, -um

Detectus, publicus adverbialiter: 'pro aperto habere' i.q. publicum esse: Hoc presens testamentum ... aperto et publicato habere volumus: 1517 *M.Sion* 1866 p.338.

apes, -is m. subst.

Non secus enim illos inter vitam meam vivo quam asinus inter apes consuevit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

apis, -is f. subst.

Ut ipsi sicuti fidelitate, sic et numero apum, que ubertate augeantur (*sic ed.*). 1423? *Zsigm.oklt.* X,62.

apocrisarius, -ii *m.* (apocrisarius) [5]/3

Ad suplicationem magistri Thome prepositi Hanthensis notarii seu apocrisarii nostri specialis et comitis capelle nostre: 1277 *Veszpr.okl.* I p.78. Ipse enim ... in aula regia apocrisarii et specialis notarii meruit officium exercere sub sigillo et ministerio annulari regis et regni negotiis pro utilitate publica: 1284 *Reg.duc.* p.133. = *Ibid.* p.135. *Kiadva: CD Hung.* V/3 p.210.

apostata, -ae *m.*

Credunt et ipsi Saraceni ex traditione illius damnati hominis Machometi apostate dominum Iesum ... in celum sine morte vivum ascendisse: GABR.PECHWARAD. p.XVv.

apostato, -are [5]

Quicumque enim ... inobedientes et rebelles extiterint, aut apostataverint, ... ipso facto subiaceant excommunicationis sentencie, tamquam inobedientes, fugitivi et apostate ordinis approbati: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.85. (Rubr. XXVII). Qui vero post terciam receptionem apostataverit: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.143. (Annexus I).

apostema, -atis *n.* [5]/3

Qui ambo simul cum apostema mortale incurrissent. Cf. inferius: Eorum apostemata rupta et soluta: VALENT.HADN. *Mir.* 27 (p.88).

apotecarius, -ii *m.* *apotecarius

Ad ... instantiam Benedicti apotecarii civitatis nostre Budensis ... Nicolaum ... una cum Thoma ... de curia nostra regia duxissemus destinandos: 1422 *Mon.Budapest* III/2 p.71. Presentibus ibidem ... discretis viris, dominis Iohanne vicecomite capelle regie maiestatis ... et Conrado de Constantia cive, apothecario de castro Budensi. Cf.: 1394 *AA Cassov.* p.47: Item Bleychmeyster super Iacobum apotecarium III. flor. minus j. ortonem. *Ibid.* p.55: Bartholomeus apothecarius super Iohannem gerberin XVI flor. *Ibid.* p.57: Schoningut debet iurare Iacobo apothekario pro III flor. *Ibid.* p.60: Hannus fusor super apotecarium VI flor. et II gs. Apotecarius super Wenczl gladiatorem I flor. *Ibid.* p.65: Iacobus apotecarius (*sic*) super Nicololum pellificem Ij. flor. *Ibid.* p. 71: Iacobus apotecarius (*sic*) super Arnold. 1517 *M.Sion* 1866 p.337: Presentibus ibidem ... Iohanne Mynster capellano hospitalis, Egidio apotekario: 1419 *TBM XV* p.135. *Mon.Budapest* III/2 p.39.

apparamentum, -i *n.* *ad a:* (zsanér?)

Item magistro Stephano et Laurentio ... seratoribus pro pluribus seris ad praetorium et apparamentum ad circumferentiam fenestrarum similiter anno presenti fl. 24. den.44: 1509 *Myskovszky, Bárfa* II p.74.

apparatus, -us *m.* *apparatos

Addat ... episcopus alios quoque apparatus, prout sue dominationi videbitur, non neglecta tamen capella mea: 1520 *Balogh, Bakócz* p.75.

apparens, -tis *comp. adi.*

... veriores et apparentiores ...: 1420 *Zsigm. Oklt.* VII p.29. In duobus locis ... signa metalia reperissent, que in apparentes metas elevassent: 1422 *Zsigm.oklt.* IX,5.

apparentia, -ae *f.* (aparentia) *ad 2:*

Ad quandam cavernam, in qua quedam parva aparentia aque exitisset: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,833. Quatenus ... sex cuppas auratas alicuius apparentiae totidem florenos valentes ... disponere ... debeatis: 1514/? *Veress, Acta* p.107.

apparitio, -onis *f.* (*aparitio) *ad 1a:*

Cuius quidem mortis erant indicia temporis diuturnitas, corporis rigiditas, oris et oculorum horribilis aparitio, cutis denigratio, ventris inflatio et omnimoda sensus et motus privatio. *Leg.sanct.Hung.* p.31r.

appellatio, -onis *f.* *szólongatás.

Nunc blandas appellationes, pollicitaciones multas, nunc minas feroces fortissime sprevisit: 1502 *Turul* 1905 p.171.

appellito, -are [3]/1

APOLLIDES: Nomen quod illi indideras? CLEARCHUS: Ethici, nam civilis hic puer erat, quo evenit, ut eum

Athenienses ita appellarent: BART.PANN. *Gryllus* 110-111.

appenditia, -ae f.

Decem paria indumentorum ... altaris ... cum choopertoria ... et amnutergiis, quorum come erant auree et appenditie manutergiorum auree: 1276 *Veszpr. okl.* I p.67.

appenditium, -ii n. (appendix?)

Quandam terram ... cum ... universis utilitatibus, pertinentiis et appenditiis suis dedimus ... ecclesie: 1275 *Veszpr.okl.* I p.59.

appendium, -ii n.

Sibi et eius successoribus ... terras ... cum eorum omnibus appertinentiis, censibus, fructibus, redditibus, proventibus, iurisdictionibus temporalibus, possessionibus, agris, pratis, lignis, piscinis, lacubus, silvis, nemoribus, mellificiis, piscaturis, paludibus, aquis et aquarum decursibus, molendinis et emolumentis, quercetis, pinetis, virgultis, gaiis (*ed. addit: plagis*), miricis (*ed. addit: locis incultis*), aucupationibus, venationibus, exactionibus ordinariis, attinentiis et appendiis universis ... obligavimus: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.128. = Wagner, *Anal.* p.214.

appendo, -ere ad 1b:

Iohannes ... cum certis autenticis literis quatuor autenticis sigillis appendentibus ... roboratis nos plene edocuit, quod *etc.*: 1440 Zimmermann, *Urkb.* V p.56.

appensio, -onis f. (*appendisio)

1379 *CD Croat.* XVI p.51.

appertinentia, -orum n. [5] *appertinentiae

Iam dictum castrum ... cum omnibus aliis iuribus et fructibus, appertinentiis et nominatim terris et agris etc. ... huic dominae ... censuimus oppignorare. Cf. variantem *ibid.* p.460: Castrum nostrum et eius appertinentias ante scriptas. – Usu generali: 1485 Myskovszky, *Bártfa* I p.143: Item pro vectura aliis appertinentiis (sic *ed.*) pro foco fl. 3. 1510 *Ibid.* II p.74: Item Stephano Schlosser pro seris maioribus 10 et minoribus 8 cum omnibus eorum appertinentiis datum fl. 5 den. 15: 1426 Katona, *Hist.crit.* XII p.459.

appertinentiae, -arum f.

Homo eiusdem ... reginae ... terram ac plateam cum omnibus appertinentiis ... claustro ... assignavit: 1275/? *Veszpr.okl.* I p.58.

applausus, -us m. [4]/3

Rex passim a populo salutatus et non sine summo applausu ab omnibus exceptus: BONF. III,8,382.

applicabilis, -e [1]

Plures alios sermones applicabiles reliqui: *Bárczi* p.40. PELB.TEM. *Pom.sanct.aest.* XXVI.

applico, -are (amplico)

Ne nimis stricte circa corpus amplicentur (*sc. Vestimenta*): 1311 *M.Sion* 1867 p.6. Ut dum et quodcumque ac quotiescumque idem Thomas Polgár vaivoda cum comitiva XXV. Tentoriorum ac rebus et bonis suis ad terras ... teloniorum ... vestrorum ... applicuerit (*desideratur: se?*): 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.55.

apportatio, -onis f. [6]

Item pro apportacione pixidum de Bartffa Iic LVIII den: 1441 *Df 282530* fol. 2r. Domini Bartphenses eidem subveniant in florenis auri octo pro vectura et apportacione eorundem lapidum sectorum: 1482 Myskovszky, *Bártfa* I p.18.

apporto, -are

Ipsius vero ad nos reversio, ut huic universo regno uberrimos fructus pariet, ita mihi meisque omnibus plurimum leticiae voluptatisque apportabit: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.561.

apposite [2]

Uti Bathor apposite diserteque locutus est: BONF. IV,4,154.

appositio, -onis f. *actus superponendi – ráhelyezés, rátevés:

Cum die appositionis corone capiti nostro promissimus iuramento, quod *etc.*: 1272 *Reg.duc.* p.68.

apprehenso, -are [1] (apprenso)

Rex ... tantum eo die populo Romano indulset, ut fere passim omnibus apprensandum amplexandumque concessit: BONF. II,10,267. Oratores ... extemplo ambire proceres, apprensare manus, cuique Ladislai ius hereditarium commendare et orare impensius occeperunt: BONF. III,4,179. Ungarus ... cum alio modo id prohibere non posset, se cum Turco, quem apprehensaret, ex altissimo vertice precipitem dedit: BONF. III,8,85. Vir ille ... omnium ... dexteras apprensavit, exoravit mox eos *etc.*: BONF. III,8,132.

appressum, -i n. [1]

Ut ... cera rubea uti, ... missiles quoque seu epistolas ... sigillare et consignare in pendenti vel in appresso valeatis: 1453 *Turul* 1905 p.170.

appretiatio, -onis f.

Explicit liber missalis ex apreciacione domini Iohannis archidiaconi: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.404.

appretio, -are ad 2: *- clericum:

Extunc loco illius alter ad hoc sufficiens ex redditibus ... insufficientis condigno pretio appretietur et conducatur: 1419 *CD Hung.* X/6 p.248. De quibus ... viginti quatuor florenis auri ... ipse plebanus, modernus scilicet <et> semper futurus ... presbiterum idoneum et quatuor personas, qui dictam missam debito modo decantare et eius officium peragere et complere sciant, possint atque valeant appretiare et servare ac fovere debeant et teneantur: 1521 *M.Sion* 1866 p.256.

apprime adv.

Idoneum et ad praesentem bellorum usum apprime necessarium delectum habuimus: 1525 *Katona, Hist.crit.* XIX p.559.

approbatus, -a, -um

Tuos spiritus acrius excitare ... possit ... avi tui paterni sacrosancta memoria eiusque approbatissimae sanctionis promulgatio: 1521 *Katona, Hist.crit.* XIX p.257.

appromitto, -ere

Quam quidem pacem inviolate servandam nos ipsi constanti animo appromissimus et tenore praesentium hac super re editarum identidem promittimus et pollicemur: 1412 *Katona, Hist.crit.* XII p.116.

appromptuo, -are ad 2: (appromptuo)

Pharetrarios ... semper debitis temporibus appromptuando ... destinare debeant: 1428 *Katona, Hist.crit.* XII p.509. Ut ipsimet Philistaei nostri ... illos etiam pharetrarios seu homines exercituantes ... semper debitis temporibus appromptuando versus et ad illas partes, quas iusserimus, ... sine tarditate et dissimulatione aliquali destinare debeant: 1428 *Katona, Hist.crit.* XII p.509. Vos ad veniendum Budam provisorii de factis regiis unacum aliis fratribus et amicis vestris appromptuandum ... requisierimus: 1474 *Veszpr.okl.* I p.252. Idem subtus eiusdem antiqui loci molendini unum molendinum ubicumque voluerit, appromptuari facere possit per ipsum et suos successores perpetuo possidendum: 1475 *Zimmermann, Urkb.* VII p.64. Soldanus ... se se appromptuans iniit bellum cum Turco: 1517 *Epist.procer.* I p.122.

approximatio, -onis f.

Qui lapides fuerunt ... iniuriosi propter approximationem, quia dicuntur fuisse operimentum eius (sc. S. Stephani protomartyris), quoniam de proximo tangebant eum, ut operimentum: *Serm.Quinqu.* 14 (p.49).

approximo, -are

Et nunc huius rei causa potissime has partes petendo proximavimus: 1414 *Finke, Acta* I p.365. MKLSz I,211, 37-46b.

appugno (vide oppugno)

Nostri ... ductores magna vi quandam hostium arcem appugnare (*sic ed., recte tamen: oppugnare orig. Df 260573 et 280500*) agressi ... sunt: 1521 *Áldásy, Címereslevelek* II p.88.

appunctuo, -are

Post multa praeambula ad pacis tarctatum facientia concepti, praeloquuti, appunctuati fuere et concordati nonnulli articuli concordiam probabiliter inductivi: 1416 *Katona, Hist.crit.* XII p.250. *Zsigm.oklt.* V,205. Duplex

matrimonium ... secundo inter illustriss[imum] d[ominum] Lodovicum, primogenitum nostrum ex una et illustriss[imam] d[ominam] Katherinam posthumam quondam sereniss[imi] principis d[omini] Philippi, felic[is] recordac[ionis] regis quondam Castelle, Legionis et Granate archiducis etc. ... appunctuavimus, conclusimus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.524.

apricus, -a, -um [3]

Ad cedenda ligna et evehenda in locis apricis et opacis, ad pascua, ad gramina exportanda et folia stringenda: 1468 Weber, *Suppl.* p.30.

aprodianus, -i m.

Emerico aprodiano meo lego tres florenos auri: 1484 *Veszpr.okl.* I p.270.

aptitudo, -inis f. [5] – *Cum gen rei, ad quam aliquis aptus est:*

Quosque non tam praeteritorum servitorum exhibitio, quantum futurorum impendendi aptitudo regia aestimatione commendabilis repraesentat: 1439 Katona, *Hist.crit.* XII p.905.

aquaeductor, -oris m. [2]

Quos (sc. florenos) magistro Petro, aqueductori nostro in Buda ... persolvistis: 1424 *TT* 1895 p.206. = *Mon.Budapest* III p.842.

aquaeductus, -us m. [9]

Quodsi in successu temporis fundus vel situatio eorundem molendinorum per aquarum inundationem vel alias in litoribus suis vel aquae ductibus annihilarentur vel alia impedimenta paterentur: 1469 *M.Sion* 1866 p.439.

aquaticus, -a, -um domus aquatica = vízház

Quendam redditum, ... qui redditus sales appellantur aquatici, in villam Zolonkemen per flumen ... descendentes ... ecclesie antedictae ... concessimus: 1277 *Veszpr.okl.* I p.77. Quod ... Nicolaus ... emisset ... domum nostrae domui aquaticae ... adiacentem: 1380/? Békefi, *Pilis* II p.271.

aquila, -ae f.

Duce ac auctore Christo ... in belluinam illam facinorosamque nationem victrices aquilas et felicia signa convertite: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.252.

aquilinus, -a, -um [1]

Profana illa multitudo, que ... tetro horribilique aspectu, aquilinis oculis, impexo crine, demissa barba ... ferrugineoque colore fuerat, ... penas expendit: BONF. III,3,110.

aranea, -ae f. [1]

Sed quorundam principum iudicia sunt similia cassibus aranearum, in quibus si culex ceciderit aut musca, tenebitur innexa. Cf. PL 53,928B: Verum haec illorum argumenta similia sunt cassibus aranearum, in quibus si culex aut musca consederit, tenetur innexa cum autem de fortioribus aliquid inciderit, ipsum quidem mox penetrat, textus vero perrumpit invalidos. Madas *Serm.* p.52. Albani ... letiferos serpentes habent, item scorpios et araneas, quarum altere cogunt ridendo mori, contra vero flendo suorum desiderio altere: BONF. I,1,273.

aratura, -ae f.

Quam (sc. *Tumositatem*) ipse ... metam fuisse, sed per araturas desertam fore allegasset: 1431 *Mon.Budapest* III/2 p.171.

arbitrionalis, -e

Receptis litteris vestris prorogatoriis et arbitrionalibus: 1425 Dreska, *Pannonh.* II p.175.

arbitror, -ari verb.

Neque enim fas esse arbitror quicquam me rogantem ab te non impetrare: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

arbosus (*vide* herbosus)

Deinde ...extra ipsam viam in terra arbosa (*sic ed.*) ... pergendo reperissent tres ... metas: 1420 *Zsigm.oklt.* VII,2276.

arca, -ae f. [51]

Dulcia poma dabit formosi villicus horti, / ... gemmas niveumque elephantum / Indus, opes avidas divitis arca

Midae.: 1512 Ábel-Heged s, *Anal.nova* p.215.

arcanus, -a, -um

Haec est nimirum rerum humanarum vicissitudo, haec arcana fatorum vis et summi Dei inscrutabilis quidem: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.254.

archetypus, -i m.

Quin etiam lineamenti oculorum et levitate illi nimis fuit assimilis, quem semper vite habuit archetypum (*sc. rex Mathias Alexandrum*): BONF. IV,8,247.

archiducatus, -us m.

Qui in archiducatu Austriae et comitatu Tirolis cum principatibus et provinciis eis adherentibus succedet seu successor deputabitur: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.524. Bassa cum ingenti bello ... incursus suos faciet ... forsitan casu in provincias archiducatus serenissimi principis: 1524 *CD Hung.adn.* I p.380.

archidux, -cis m.

Volentes ... contractibus et articulis tam inter ipsum d. Maximilianum imp[eratore] ac serenissimum condam d. Wladislaum patrem nostrum carissimum, ... quam inter nos ac serenissimos principes et dd. Carolum Rom. Imp. Regem catholicum et Ferdinandum archiducem Austriae, ducem Burgundiae etc. ... initis et confectis satisfacere: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.352.

archigrammateus, -i m.

Cum apud Hungarie (*sic*) regem, Vulatilaum non sine honestissima praefatione nominandum, tanquam Eumenes apud Alexandrum, agas archigrammateum (ed.: !), me semper non protexisti nudo (*sic ed, recte forsitan: modo*), sed et honoribus ... auxisti: c.1510 Ábel, *Anal.nova* p.107.

archipresbyteratus, -us m.

Archipresbyteris, decanis, nec non plebanis sub comitatibus et archipresbyteratibus ac decanatibus Milkoviensi, ... Kysdiensi ... salutem: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.76. In possessione archipresbyteratus parochialis ecclesie Beatissime Marie Virginis de Buda sub civitate nostra existenti: 1521/XVIII Végh, *Buda* p.175.

architector, -oris m. [1]

Quod ... iudex et iurati cives civitatis Cassa de censibus ... anni preteritis ... viro provido, magistro Petro, architectori regie maiestatis suo annuo pro salario et commissione domini regis CC florenos auri puri porrexerunt: 1420 *TT* 1895 p.205. = *Mon.Budapest* III p.768.

archivum, -i n. [6] *ad 1:*

Quantum autem ad archivum hoc [est] repositorium litterarum et privilegiorum ecl<es>iae ... negant (*sc. canonici*) esse aliquid commune cum praeposito: 1505/1508 *M.Sion* 1866 p.622. Nam cum iura sunt ecl<es>iae et ubi tamquam in archivo publico reposita, possunt d<omi>ni canonici, etiam quin praepositus esset extraneus a capitulo, compelli ad ipsorum iurium ecl<es>iae et privilegiorum editionem et exhibitionem, iura sunt vulgaria: 1505/1508 *M.Sion* 1866 p.622.

arctus, -a, -um

Ubi ad ea, quae superiores quoque principes mirum in modum conciliarunt, tam arctissimum sanguinis vinculum accedit, ut reliquos inter reges foedera rebus urgentibus expostulata accersitaque, nobis vero propinquitatis iure legeque naturae quasi insita et innata esse videantur: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.500.

arenda, -ae f.

Sicque tandem post exspirationem huiusmodi arendae ad ordinem et unionem... ipsae ecclesiae et abbatiae ... devolvantur: 1510 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.610.

arendatio, -onis f. [23]

Cuius venditioni et arendationi nos quoque ... consentimus: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.83. Cf. *ibid.* p.87: Tempus sew terminus arendationis istius tricesime osoniensis ... iam prope instat.

arenosus, -a, -um *harenosus

Fluvius per Sogdianos labitur, qui irrigata diu regione in desertam tandem harenosamque terram delitescit: BONF. I,1,248.

areo, -ere

Massicus arentes ploravit vinitor uvas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,255.

argentarius, -ii m.

Quem manumissus ab Auripollide argentario ... viginti minis emi: BART.PANN. *Gryllus* 113.

argumentor, -ari verb. depon.

Argumentantur nonnulli manifeste, quod in ... regno principis ... tantum scelus et facinus inhumanum horribileque sacrilegium sine ipsius conniventia non poterit subrepere et inolere. 1417 *CD Hung.* X/5 p.762. *Zsigm.oklt.* VI,889.

argutus, -a, -um [9] comp.

Spumeus argutis manabat nimbus habenis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,73. Euterpe arguti docuit modulamina buxi: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 213. 115. Qui argutiore profecto ingenio fuerat: BONF. II,8,304.

arialis, -e (arealis?acialis)

Licet ... inter ... Thomam ... et praedictum Matthaeum ... ratione unius domus arialis in nostri medio in theatro S[ancti] Georgii m[artyris] prope portam S[ancti] Ioannis habitae et exsistentis ... coram nobis ... lites et controversiae motae et exortae fuerint: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.391. Cf. Ibid.: Quam quidem domum arialem serenissimus ... Mathias rex ... Petro archiepiscopo ... contulerat. (D. ... feria secunda proxima post dominicam Reminiscere 1504.

aridus, -a, -um

Si ad axem caeli curro / et ad centrum aridae recurro: *c.1308 Planctus cleri* 3,3-4 (p.75).

arista, -ae f. [5]/3

Qui dextra chyroteca ferrea munita tres culmos cum spicis et aristis colligatos in diversum protensos versusque cassidem elevatos corvo ... porrigere visitur: 1517 Áldásy, *Címereslevelek* II p.76. In cuius (*sc. scuti*) parte suprema sunt tres culmi cum spicis et aristis colligati in diversum protensi suo colore ornati: *c.1504 Turul* 1891 p.64.

arma, -orum n. ad A3:

In quorum omnium ... testimonium ... praesentes fieri et nostri parvi secreti, in quo arma nostra paterna sculpta sunt, propter carentiam maioris abbatialis sigillii (*sic ed.*) fecimus appensione communiri: 1440 Zimmermann, *Urkb.* V p.57.

armella, -ae f.

Armella consortis Pauli bani (de) *m.*: 1330 *M vtört.* I p.373.

armipar, -is m.

Margaretha ... consors ... Pauli armiparis ... tertiam partem quarundam duarum sessionum ... legitime statutam extitisse declarando proposuit, ... quod *etc.*: 1399 *Mon.Budapest* III/1 p.141.

armus, -i m. [5]/2

Auree corone effigies ... medii leonis fuscum imaginem ... ex se emittit, iubis per collum et omnem armum belle dispersis: 1520 Áldásy, *Címereslevelek* II p.85.

arnesium, -ii n. [3]/2

Umbones = pockler, loricas = panczer, arnesium = Brostplech, bombarde = Trubicza, Huffnicze, Halbe huwnicz: *c.1495 HtK* 1910 p.255. Cf. superius: Pectoralia = Brostplech.

aromatarius, -ii m. [7]

Ad apotecam circumspecti Georgii aromatarii. Cf. *ibid.* p.164: In apotecam circumspecti Georgii aromatarii Bude commorantis: 1516 Véggh, *Buda* p.163. Quum in causa inter religiosos fratres ord. Praedicatorum in claustro B. Nicolai episcopi in civitate Budensi fundato degentes ut actores ab una ac circumspectos Ioannem Kochan et Petrum aromatarium, cives civitatis Budensis ... Veluti in caussam attractos ab alia partibus ... queadam litterae ... fuissent exhibitae: 1519 Katona, *Hist.crit.* XIX p.171.

arrideo, -ere

Ibidem ... fortuna nobis, proh dolor, minime arridente grandia discrimina et pericula pro ... regnorum nostrorum

defensione sust<inuerunt> (*sic ed., recte: sustinuimus*): 1399 CD Croat. XVIII p.498.

arrigo, -ere ad 1:

Pro habenda veritate arrige aures tuas: 1507 VALENT.HADN. *Calcul.* p.35.

arripio, -ere ad 2 c: cum 'ad':

Ad presentem exercitum cruce signatum arripuit (*sc. Ambrosius iobagio*): 1456 Neumann, *Bereg* p.88.

ars, -tis f. [158]. *subst. ad 1 b delta:*

Eximio atque praestanti viro, domino Ioachimo Vadiano, Musis atque Apollini sacro poetae, liberalium artium et ... philosophice professori doctissimo, amico praecharo, Viennae in collegio Caesareo vitam viventi: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130. Intendimus ... unum germanum nostrum pro informatione studii arcium liberalium vestras ad dominaciones transmittere: 1465-1471 Neumann, *Korlátköviek* p.180.

articulariter adv. [5]

Litteralibus ipsius Petri instrumentis articulariter et effective prospectis et intellectis: 1479 Fons 2005 p.405.

articulatum adv.

Predictas libertates artis ipsorum articulatum superius expressas ... acceptavimus: 1492 *Mon.Iud.* XII p.66.

artificiatus, -a, -um arte factus – mesterséges.

Deus ... imperio ... suae voluntatis omnes ... res efficit, quo pacto artifex aliquis sua arte res producit artificiatas: NIC.MIR. *Tract.* p.17.

artificiosus, -a, -um [1] *active: artis peritus – m vészi:

In inferiori siquidem parte celestina lunam semiplenam cornibus sidere aureo et rutilanti <...> pictoris artificiosa manus adamussim explicaret: 1517 Áldásy, *Címereslevelek* II p.76. Hec arma ... in capite presentium litterarum nostrarum pictoris artificiosa manu distinctius sunt expressata et figu[rata]: 1514 *Turul* 1902 p.91 = *Mon.herald.* III p.63. Prout in principio presencium literarum nostrarum pictoris artificiosa manu distinctius sunt expressa et depicta: 1514 *Turul* 1904 p.110 = *Mon.herald.* III p.67.

artus, -a, -um (arctus)

Ast exorbito nec proprio stimulo contenta aliis calcar addo, quoties res etsi quandoque arcta curetur: BART.PANN. *Vigil.* 2.

arvina, -ae f.

Item Ladislao Frenckel VIII maldrata anone, cubulum pro XVIII d., summa pro I/up{C} XII d. pro una arvina sabbatho ante Adesto mihi: 1413 *Archiv* 1873 p.431.

arx, -cis f. *subst.*

Provinciales ... summam ... in arce Posoniensi tradere et consignare debeant: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.881. Asserens idem Stephanus, ... quia si secus facerent, per collum ad ipsam arcem ducere velle: 1519 Wenzel, *Dóczyak* p.80.

as, assis m. [2]/1

Progredere, lamia et larva nocturna Endimeonis heres ex asse: BART.PANN. *Vigil.* 33. Quingentis enim auri pondo ab Ungarie rege donatus est (*sc. Casimirus*), ut debita ad assem Ioanni stipendia persolveret: BONF. II,9,366.

ascensus, -us m.

Paulatim ... didicit ... / ascensu muros, fossas evincere saltu: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,126-127.

ascio, -ire

Illis ascitur, quos urbs vocat ista rogatos (*sc. Franciscus*). Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 241. 116.

ascisco, -ere

Quos ut fortissimos eosdemque fidissimos Romanus quilibet imperator et in cohortem praetoriam conscribere et ad custodiam corporis adsciscere pro munimento ducebat: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260. Supplicavi vestrae sanctitati ... pro fideli meo, ... archiepiscopo Strigoniensi, cancellario meo in coetum reverendissimorum patrum dominorum Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium asciscendo: 1525 Theiner, *Mon.Slav.* I p.589.

asellus, -i m. [3]/1

Cum rex celorum per hanc intraret portam, non regio cultu, sed humili asello ingrediens humilitatis exemplum suis cultoribus dereliquit: GABR.PECHWAR. *Tract* XIIIr. Cum simul in diversorio quievisset, asellum, quo Germanus ferebatur, ille subtraxit: BONF. I,4,259 cf. etiam ibid. I,4,269 et 270. Rex celorum ... non equo insidens purpurato, ... sed humilis aselli tergo invectus intravit: BONF. I,8,185.

asina, -ae f.

Et iste antique sunt iuxta viam, per quam Dominus descendebat per asinam in die Palmarum: GABR.PECHWAR. *Tract*. XVr.

asinus, -i m. subst.

Non secus enim illos inter vitam meam vivo quam asinus inter apes consuevit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

asparagus, -i m. [1]

Priusquam asparagi coquantur, hic ero: BART.PANN. *Gryllus* 89.

aspecto (*vide* asporto)

Turci ... quendam Benedictum ... cum aliis multis capiendis in captum cum omnibus suis aspectaverunt usque ad fluvium Mwrwa: VALENT.HADN. *Mir.* 47 (p.96).

aspectus, -us m. *Sensu astrologico:

Iste sextilis aspectus induxit pluvias cum ventis validis per plures dies ante et post: 1506 TBM XVIII p.74.

aspergo, -ere

Prebe suillam probe saginatam, sed, quaeso, papaver adspergito, nam et id ad somnum facit: BART.PANN. *Vigil.* 15.

aspernor, -ari repudiare, abominari cum inf.:

Qui (*sc. Christus*) ... per benedictam suam nativitatem non est aspernatus visitare mundum: VALENT.HADN. *Prol.* p.54.

aspero, -are

Idem Nicolaus ... cum Venetis antelatis, licet multis recentibusque iniuriis et damnis laesis et asperatis treugas quinquennii hinc inde pacifice durandas sui industria consilii stabilivit: 1439 Katona, *Hist.crit.* XII p.152. Truttas vivos eisdem asperare facias, tandem ceteros bonos pisces et diversos pisciculos eisdem ad manducandum dabis: 1516 Erd.Muz. 1911 p.189.

aspersio, -onis f.

Unde per creberrimas sagittarum et lapidum emissiones velut imbrium densas aspersiones ipsum obruere satagentes ... vices reddidit saevientibus in eum: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.147.

aspersorium, -ii n.

Franciscus ... episcopus ... ecclesiae Sancti Michaelis archangeli legavit ... omnia ... vasa argentea, illa videlicet, quibus episcopi missarum sollempnia peragendo utuntur, gutturnium cum pelvi, thuribulum, cruces aureas maiorem et minorem, cum pontificali calice, infula, agminario, aspersorio argenteo, ac duobus annulis aureis: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.27.

aspiratio, -onis f. [2]

Ut acciones nostras aspiratio divina preveniat et opportunum adiutorium Dei nos prosequatur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.64.

aspiro, -are

Formam eius (*sc. Scientiae*) indesinenter amavimus et in odorem unguentorum suorum semper aspiramus currere indefesse: 1414 Finke, *Acta* I p.366.

asporto, -are (aspecto)

Turci ... quendam Benedictum ... cum aliis multis capiendis in captum cum omnibus suis aspectaverunt usque ad fluvium Mwrwa: VALENT.HADN. *Mir.* 47 (p.96).

assassinus, -i m.

Quae (*sc. personae*) ... in mortem ... eorum assasionos subordinare ... praesumerent: 1524 Schmitth, *Ep.Agr.* II p.228.

assecurator, -oris m.

Assecurator (*sc. fuit*) Georgius capellanus de Adastewel: 1448 Dreska, *Pannonh.* III p.32.

assecuritas, -atis f.

Citra assecuritatem et saluum conductum principis nostri ... omnibus adire illic volentibus concessum de maioris partis consensu ... nos ... informare ne desinatis: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.80.

assecuro, -are (adsecuro)

Quem quidem d[ominum] Wladislaum regem Poloniae ... in restitutione earumdem pecuniarum adsecurare cupientes et ... in solutione ipsum reddere volentes certiore sibi et eius successoribus ... terras ... obligavimus: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.127. = Wagner, *Anal.* p.214. Nihilominus tamen donacio propter nupcias seu contrados ambabus sponsabus utrimque ad vitam earum assignetur et assecuratur: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.883.

assentatio, -onis f.

Tetricus igitur regali beneficentia victus et inconstantis ingenii compos, cum in Romani belli sermonem ex dedita industria incidisset nimiumque studeret assentatione placere, nutantem aliquamdiu regis animum confirmavit: BONF. I,4,4.

assentator, -oris m. [2]/1

Ne assentatoris officio fungi censeret: 1454 Ábel, *Anal.* p.215. Assentatoribus multum tribuet credetque (*sc. rex adolescens*): BONF. IV,9,77. Quoniam virtute fortunaque regis effectum est, ut quam tenues sue opes, quas temerariis assentatorum vocibus impulsus plus nimio magnificiebat (*sc. Laurentius*), agnoscat: BONF. V,5,32. Precocem in eo (*sc. rege*) gravitatem ac temperanciam ineffabilem cognovisses, nullo unquam assentatorum lenocinio pellici potuit et inquinari: *Udis* p.465. Tantam denique in assentatores futilemque peregrinancium multitudinem nummorum profusionem hucusque toleravit (*sc. rex*): *Udis* p.471.

assentio, -ire

Sin autem illi assentiri nullo modo volent, dicat orator *etc.*: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.51.

assentor, -ari [2]/2

Qui verisimiliore in assentando coniectura utuntur, Pipini classem ... cessisse commentantur: BONF. I,9,324. Scriptorum alii ... Venetis assentantur: BONF. I,9,322. Rem aliter gestam plerique tradiderunt rebus Italis assentari potius, quam scribere vera conati: BONF. I,6,131. Hec Georgius quamvis ingrato haud parum animo acciperet, assentanti tamen populo, cuius auram affectarat, obstinatius adversari et ista confutare non poterat: BONF. III,5,4. Hic, ut glorioso principi magis assentaretur, certam imminere victoriam pollicetur: BONF. III,8,62. Quisque hunc vulgo laudare, ... item publice assentari: BONF. III,5,2. Qui aut pre livore Corvinum olim obtrectarant et filios infensos habebant aut assentando regie ire vindicteque deservire studebant: BONF. III,8,233.

assero, -ere *verb.*

Quandoquidem hoc uno monumento non modo Augustinum a mortalitate asseres, verum etiam nomen tuum nullo unquam tempore intermorum posteritati clarum reddes: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

assero, -ere (adsero) *ad A1*: adiungere – hozzácsatol

Ut eum initio mihi peculiariter adseruerim: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.134.

assertivus, -a, -um [3]/2

Nos ... visis et intellectis ipsarum partium propositionibus rursus <...> replicaturis et assertivis allegationibus ... ad ... sententiam definitivam duximus procedendum: 1465 TT 1898 p.592.

assideo, -ere

Iudex pro tribunali asside: BART.PANN. *Vigil.* 31.

assimilis, -e [1]

Quin etiam lineamentis oculorum et levitate illi nimis fuit assimilis, quem semper vite habuit archetypum (*sc. rex Mathias Alexandrum*): BONF. IV,8,247. Sanctum, integrum et prepotentem principem assimilis puella addecet:

Udis p.478-479.

assisius, -ii m.

Prepositis, archydiaconis, canonicis, assisiis et presbiteris ipsam officiantibus ecclesiam ... ignominiose tractis more barbarico iuxta equos: *1276 Veszpr.okl.* I p.68.

assolet, -ere [2]/2

Oborte sunt inter utrosque, ut assolet, nubes, que ultro citroque prospectum inhiherent: BONF. III,7,186.

assuesco, -ere

Iam tum assuescebat simulatas ludere pugnas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,122.

assuetudo, -inis f.

Ex ea ... assuetudine, quam cum ipso ... rege ... fruebamur, tenacius quodammodo inhaesit, quum *etc.*: *1507 Katona, Hist.crit.* XVIII p.500.

astantia, -ae f.

Personali eorum astantia consensum prebuisent: *1440 Dreska, Pannonh.* III p.17. Ad que omnia ... partes predictae sese personalibus earum astantiis oneribus sub predeclaratibus in se levatis sponte obligarunt: *1519 SzSzB Szle* 2006 p.348.

astrifer, -a, -um v. -i m. [3]

Quos despicit astrifer Atlas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,27. Uranie (*sic ed.*) astriferi motus patefecit Olympi: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 218. 115. + LIMINA. QVI. ASTRIFERI. RESERAS. TE. CLAVDIS. OLYMPI. PANDE. MIHI. AETHEREAS. PETRE. BEATE. FORES: *1512 Entz, Gyulafehérvár* p.166.

astrologus, -i m. subst.

Lactat silicernium illum vetulum senem, ex astrologorum nugulis pendentem totum: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

astronomia, -ae f. [4]/3

Lodovicus ... omnia litterarum studia avidissime novit ac imprimis astronomiam: BONF. II,10,472.

astus, -us m.

Quo Curios fratres superarit Horatius astu: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,81. Qui dum vix dum ab ephebis excesserit, et aetatis lubrico et vafra quorundam veteratorum calliditate ac astu circumventus clandestine ad eos prolapsus, quos fratres minores vocitant: *1515 Theiner, Mon.Slav.* I p.560. Quidnam sanctitati vestrae est agendum cum hoc pene puero, animi simplicitate prolapso, astu insidiatorum seducto, dolo ac errore circumvento et vix integro bimestri in eodem ordine versato?: *1515 Theiner, Mon.Slav.* I p.561. Quae (*sc. personae*) ... ius canonicum astu et figmentis daemoniorum, non a Spiritu Divino inventum ... asserere ... praesumerent: *1524 Schmitth, Ep.Agr.* II p.228. Post fugitivi servuli astum urbani urbaniorum ipsi contemplantur: BART.PANN. *Gryllus* 12.

asylum, -i n.

An te ut unicum omnium studiosorum asilum et patronum opere grande quid sonante aut tenui quodam pusilloque salutarem: BART.PANN. *Ded.* 2.

athanasia, -ae f. [1]

Petro episcopo Lucerino ... datum laudandi regis (*sc. Mathie*) est negotium. Is ... sat ornatam et copiosam habuit orationem, ... ostendit Mathiam regem ... de Romana semper ecclesia optime meritum iure inter divos esse referendum. ... Secundum eius athanasiam Corvinus cum universa optimatum turba remensus iter Budam rediit: BONF. IV,8,242-243. cf. autem locum alium allatum s. v. 'funestus': BONF. IV,8,242-243.

atrium, -ii n.

Licet illud Domini sepulchrum, in quo iacuit, atrium non habuerit: GABR.PECHWAR. p.Vr.

attedo (*vide accendo*)

Subditi ad fidelitatis studia exercenda provocantur attedenturque (*sic ed.*, accenduntur? accedunt?) spe ... consequende retributionis consimilis: *1290/1405 Reg.duc.* p.153.

attempero, -are

Sed et novissime nos in multis, praecipue Perpignani in regno Arragonum in unione ecclesiae sanctae Dei

deductis tractatibus et parliamentis per occultas suorum ambassiatorum practicas ad disturbendam coadunationem ecclesiasticam perperam attemperatas (*sic ed.*) facta experientia docuit et palpatae veritatis evidentiis instruxit: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.251. Mendum forsitan pro 'attemperatas'.

attenuo, -are ad 1:

Puer Emericus ... penitus nihil comedit adeoque fuit attenuatus in omnibus membris, quod etc.: VALENT.HADN. *Mir.* 35 (p.92).

attractio, -onis f.

Vinculum unionis nostrae rumpere per latentis studii sui attractionem: 1446 Kovachich, *Suppl.* II p.51.

attractivus, -a, -um

Commendabilia ex dono gratiae in humili mente sunt ista, scilicet ... secundo, quod est attractiva gratiae: *Serm.Quinqu.* 3 (p.30).

attractorium, -ii n. [4]/1 *attractoria

Attractoria II. ... Baliste lignee parve utilitatis IIII. Attractorium ad easdem pertinens I: 1491 *HtK* 1891 p.552. Cf. 1490 *Dl* 26048 fol.1r: Simplex attractoria: 1494 *Dl* 26076 fol. 3v.: Attractoria simplicia, que non habent corrigia, XIII.

auceps, -cupis m. [15]/5

Fecit enim Deus in revocando peccatores, sicut faciunt aucupes, qui erraticos falcones tripliciter revocant: *Bárczi OS* p.97.

auctoritative adv.

Apparebit tamen Christus dominus bonis non solum in forma humana, sed etiam divina, in qua cum Patre et Spiritu Sancto auctoritative iudicabit et iurisdictione ordinaria: *Serm.dom.* I p.61.

auctorizo, -are [14] (autoriso)

Presertim cum hec exemplacio seu transsumpcio non coram ordinario iudice sed ipso autorizante facta est: 1508 *M.Sion* 1866 p.540.

auctoro, -are

Illi per assiduas caedes suorum civium numerum diminuebant, tu, si quos inter praeliandum ex tuis amiseris, eos omnes splendidissimo martyrio auctoratos caelesti civitati donabis: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

aucupatio, -onis f.

Sibi et eius successoribus ... terras ... cum eorum omnibus appertinentiis, censibus, fructibus, redditibus, proventus, iurisdictionibus temporalibus, possessionibus, agris, pratis, lignis, piscinis, lacubus, silvis, nemoribus, mellificiis, piscaturis, paludibus, aquis et aquarum decursibus, molendinis et emolumentis, quercetis, pinetis, virgultis, gais (*ed. addit: plagis*), miricis (*ed. addit: locis incultis*), aucupationibus, venationibus, exactionibus ordinariis, attinentiis et appendiis universis ... obligavimus: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.128. = Wagner, *Anal.* p.214.

aucupium, -ii n. [5]/2

Quaeritur, aucupium dici an venatio debet: IAN.PANN. *Epigr.* 326,3. Cum ad Chor is venisset et in aucupio versaretur, emissus accipiter cornicem accepit: BONF. II,5,247.

aucupor, -ari [5]

Vereor, ne, si eius laudandi partes obiero, meas ipse potius laudes aucupari videar: HIERONYM.BALB. *Opera* I p.6. (*Szatmári György pécsi pp.*) In hoc tamen negotio eo impensius ei suffragari cupimus, quo dilucidius intuemur nihil ipsum hac in re privati commodi aucupari: *Ibid.* p. 8. (*Szatmári György pécsi pp.*)

audacia, -ae f. subst.

Ut eos partim scelerum suorum, partim etiam audacice, temeritatis atque ineptiarum pcciteat: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

audaculus, -a, -um adi.

Nihilominus tamen eorum audacula facinora literatorie castigavi: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

audens, -entis [1]

Quare audentiosem impii ad maximum quodque facinus animum concepere: BONF. III,2,368. In obeundis expeditionibus dubium, an cautior an audentior, quamvis nihil inconsulto adoriretur horoscopo (*sc. rex*): BONF. IV,9,276. Ut nihil tale posthac in Turcum audentius molitum fuisse reputetur: BONF. IV,4,66.

audenter [2]/1 *adv.* (*vide* audens)

Credimus, quod ... hostis atrocissimi audacia compescetur et tam audenter confinia ista aggredere non audebit: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.57.

auditio, -onis *f.* [7]/2

Ad infrascripti iudicii impensionis audicionem: 1431 Neumann, *Bereg* p.75.

auditorium, -ii *n.* [4]

Acta ... sunt haec ... in stuba superiori auditorii eiusdem capituli: 1479 Zimmermann, *Urkb.* VII p.212. Cubicularii ... referunt regem ... neque in auditorio unquam subrisisse, fuisse tristi vultu: BONF. III,8,308. Regina ... statis regem temporibus in auditorium prodire ac ius dicere monuit: BONF. IV,7,84.

auditus, -us *m.*

Per nervos enim procedentes ab anteriori parte perficit (*sc. caput*) visum, auditum, odoratum et gustum: *Serm. Quinqu.* 3 (p.31).

augesco, -ere

Oppidum, ... quod alias per crebras et varias emulorum invasiones ... fuerat devastatum, iam nunc rursus aliquantulum de novo cepisse augescere perhibetur: 1506 MTT XII p.136.

augmentatio, -onis *f.*

Quem (*sc. conflictum*) Dousa tunc woyuoda ex nostro mandato, ymo pro nostri regiminis augmentatione habuit in Debrecen: 1326/1365 MNy 1931 p.208. Quae ad ordinis reformationem, augmentationem et perpetuam durationem et permansionem fore dignoscentur et pertinere videbuntur: 1510 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.611.

augmentator, -oris *m.* [3] *ad 2:*

Vestra debeat dominatio... scire... me vestri esse iuris... roboratorem et augmentatorem fidelissimum: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.399. Quod cives ... alioquin non sunt dissipatores neque raptores bonorum spiritualium, sed potius protectores et augmentatores: 1487 Müller, *Hospit.* p.61.

augur, -uris *m.* [2]/1

Heremita quidam ... adducitur, quem augurem prestantissimum et divine mentis esse consciuntur rumor erat: BONF. I,4,90. Me ... vestrum regem, mortalium criminum censorem et domitorem gentium augures fore predicebant: BONF. I,3,73. Quando te tua pietas et religio augurem prestitit divine voluntatis exploratissimum: BONF. II,3,272.

augurium, -ii *n.* [1]

Quendam Zamolxin ... ferunt ... auguria, prodigia, somnia presagivisse: BONF. I,1,136. Captato exemplo augurio suos principes acciri iubet (*sc. Attila rex*): BONF. I,6,113. Quare, ubi prima Dei auguria visa sunt, ne locus numine plenus legitima religione careret, ibi divo Petro ediculam dicarunt (*sc. duces*): BONF. II,4,10. In fatis eorum (*sc. Tartarorum esse*) ... mox ab alia gente victum iri et, qui evaserint, legem illam suscepturos, quam victores plane servarint insuper divinationibus, auguriis, veneficiis incantamentisque admodum obnoxios: II,8,44. Uxoriam ... dicta animo volutabat et admodum verebatur (*sc. rex Carolus*), ne certi hec augurii locum sortirentur: BONF. III,1,149. Si quis fortasse tale augurium admiretur, si ex auspiciis aliorum coniecturam ducat *etc.*: BONF. III,9,232.

auguror, -ari [2]/2

Ecce aliquantisper ante mortem eius cometes apparuit, quo regi fatum instare omnes augurabantur: BONF. II,10,508. Cum hec a sacerdotibus piis Geysa cognovisset, Adalbertum facile auguratur eum fore, quem somnia sua protendebant: BONF. II,1,23. Quem (*sc. regem*) optimum futurum omnes augurabantur: BONF. III,3,354. Cesario Carolo Itali ... uxori ac liberis viri casum, quam (*sic ed.*) illa proficiscenti sepe augurabatur, ex ordine retulere: BONF. III,1,268. Quin etiam multa hinc mala augurari: BONF. III,4,283. Sed uter aut longiore vita aut maiore gloria functurus esset, Capistranus veluti divinitus afflatus optime auguratus est: BONF. III,8,181. Te autem terga versurum auguror et ad meliora te tempora servaturum: BONF. III,6,225.

augustus, -a, -um *adi. comp.*

Non est ... dubium, quin eodem tempore et eodem suo facto extimacionem etiam atque auctoritatem suam ac Sedis Apostolicae redditura sit (*sc. Sanctitas vestra*) apud has rationes et venerabiliorem et augustiorem (*ed. Mendose: augustionem*): 1525 Theiner, *Mon.Slav.* I p.588.

aula, -ae *f. subst.*

Me nihil novitatis manet, nisi quod aulas sequendo principum in Suidce nostri sententiam illam inciderim: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

aulaeum, -i *n. subst.*

Item serenissimo principi et domino, domino ... regi ... legavit pelvim argenteam, aulaeum magnum unum, equos sex curriferos. Cf. *ibid.* p.31: Episcopo Vaciensi salinum unum, aulaea parva duo, gutturnium unum iussit reddi: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.30.

aulicus, -i *m. subst.*

Qui non longo ante tempore in reverendissimi domini mei aulicorum numerum adscitus est: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

aura, -ae *f. ad A1b:*

Scolaribus pro pulsu contra auram den. XXV.: 1518 TT 1911 p.76.

auratus, -a, -um [4] *aureatus *ad 1:*

Item una reverenda purpurea et aureata: 1448 DI 14134.

aurea, -ae *f.*

Comiti camerarum nostrarum auree et argenteae ac tricesimatori ... salutem!: 1379 CD Croat. XVI p.45.

auricomus, -a, -um [1] arany üstök .

A dextro vero (*sc. latere*) stella auricoma suis radiis micat: 1517/XVIII Turul 1942 p.76. = Áldásy, *Címereslevelek* II p.80.

auricula, -ae *f.* [4]/3

Alii oculis, pars magna naso, auriculis labiisque aliqui multati sunt: BONF. III,3,203. Equus est preterea in eadem parte alatus, ... candido ... colore depictus, iubis hincinde dispersis et auriculis ex industria erectis: 1518/XIX Áldásy, *Címereslevelek* II p.82. Duo ... cornua ... cervi ... exurgere videntur tenentia inter se bubonem ... oculis candicantibus et auriculis erectis: 1519 Áldásy, *Címereslevelek* II p.84. Ex cuius (*sc. montis*) medio equus dimidius ... ense ... cruore fluentem in ipso adhuc impressum ferox iubis auriculisque erectis, quod est in hoc animale praecipuum generositatis signum, detinet: 1524 Áldásy, *Címereslevelek* II p.91.

auricursor, -is *m.* [4]/2

Quomodo ... domina Osanna ... ad instantem requisitionem circumspecti viri Symonis auricursoris, concivis nostri coram ipsis personaliter constituta fuisset: 1469 Zimmermann, *Urbk.* VI p.411.

auridator, -is *m.* [6]/1

Dicit nobis ... Henthmannus ... in personis universorum auridatorum nostrorum de Suchfalua in terra Scepusiensi existentium, quod dicti auridatores nostri antiqua eorum libertate exigente nullius alterius iudicis et iustitiarii, nisi comitis terrestris 24 civitatum dictae terrae Scepusien<sis> iudicio et iudicatu astare fuissent consueti: 1365 CD Hung. IX/3 p.501.

auridatorius, -a, -um [1]

Quod idem Hermannus, avus suus possessionarias suas portiones seu terras (vulgariter Goldaker) auridatorias licet eisdem iudici, iuratis et civibus vendidisset: 1371 CD Hung. IX/4 p.369.

aurifer, -a, -um

Quos Tagus auriferis ditat foecundus arenis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,21.

aurifex, -foco *m.* [9]/3

Unus baculus pastoralis similiter impignoratus apud aurificem Strigonii: 1508 MKSz 1881 p.297.

aurifex, -icis *m.*

Item emimus coclearia tria a magistro Iohanne aurifice, constant den 70: 1523 Myskovszky, *Bártfa* II p.115.

aurifodina, -ae f.

Onera et quaelibet gravamina Urbani, universarum camerarum salium regalium et aurifodinarum regni Hungariae comitis ... in se assumendo ... confessi sunt: 1478 Wenzel, *Dóczyak* p.10.

aurifrisiatus, -a, -um [1] (aurifrisatus)

Item unum par cirothecarum pontificalium cum ymaginibus sanctorum regum ... de argento ... aurifrisatum: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.398.

auscultor, -ari

Auscultabatur, si quis civis Atticus gnatum maiorem natu haberet, forte fortuitu me aut meum prognatum genere vitaeque vicitantem offendeat: BART.PANN. *Gryllus* 22.

auspex, -icis m. [11]/1 *sacerdos, quo assistente matrimonium coniungitur – házasságszerz ill. esket pap:

Quonam pacto vera et fausta ea sponsalia esse possunt, ... ubi coniugalis nunquam faces, non auspex, non sacerdos, qui benediceret. *Udis* p.468. Rogamus itaque, ... quatenus nostris iobagionibus sales ... restituere velitis servitorum nostrorum ob respectum, scientes nos erga vos in maioribus promereri quolibet temporis vita auspice in processu: 1450 Neumann, *Korláköviek* p.173.

auspicatus, -a, -um com. [6]

Dum pro defensione et conservacione illius auspicatissime urbis nostre ... animo infracto acerrime decertatis: 1502 *Turul* 1905 p.171 = Schwartner, *Introduct.* p.381. In hoc quoque officio proquestoratus, sicuti in aliis, quo hoc felicissimo atque auspicatissimo regiminis nostri inicio fungeris, facere non possumus, quin etc: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.86.

auspicor, -ari

Quis enim eos quasi totius armis belli, industria, ingenio denique orbe universo exuberantissime praepollentes abs re ludos eiusmodi auspicatos fuisse dubitet?: BART.PANN. *Vigil.* ded.3.

auster, -i m.

Impletur velum felicibus austris: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,272.

austerius, -a, -um [1] *austrius (austricus, austrius) *usu subst. m.: regio meridionalis – déli irány:

Ioannes ... vita comite ad orientem et occidentem, ad austricum (*sic ed., orig.* [Df 283678 p.214: austrium) et septemtrionem ... ventillavit cornibus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.2.

autumo, -are

Hem tibi, ut denuo hominem liberum pro servo autumes: BART.PANN. *Gryllus* 132.

auxiliaris, -e [3]/2

Herbipolensis ... episcopi ... auxiliares copie convenere: BONF. III,3,76. Accedit, quod eorum miles aut gregarius aut servus aut auxiliaris aut vi coactus et paganus est: BONF. III,5,232. Presto quoque ipse cum auxiliariis copiis afforet (*sc. imperator*): BONF. III,6,101. Rex ... Corvinum cum auxiliariis Valachorum copiis et tribus Pannonum milibus premisit: BONF. III,6,198. Ut generum ad eiendum (*sic ed.*) Pannonine regno Sigismundum copiis auxiliariis et opibus adiuvaret (*sc. waivoda*): BONF. III,2,296. Cum auxiliariis copiis Sigismundi exercitum adauxissent: BONF. III,3,21. Coactis auxiliariis copiis urbs oppugnari cepta (*sc. est*): BONF. III,2,409. Ipse cum auxiliariis copiis in Ungariam concessit: BONF. III,3,239. *ut* illi a Thracia cum auxiliariis copiis occurrerent: BONF. III,6,143. Nullum inire certamen rex decreverat, nisi necessitas adegisset, donec ad Hellespontum exercitum suum cum Latina classe et auxiliariis Grecorum copiis coniunxisset: BONF. III,6,177. Cf. *ibid.* III,2,400 III,3,239 III,6,198 III,7,168 et persaepe. Cum ... Turcorum imperator tantam belli molem viresque nostras et confoederatorum ac alias auxiliares animadvertisset sese diutius sustinere ferreque non posse, egit per certa media apud nos ... de nova pace conficienda. (Cf. inferius: Cum animadvertissemus caesarem ... moliri Tartarorum foeda virtute fraterno Poloniae regno ... ferale excidium subodorassemusque pro principum Christianorum benevolis oblationibus non aliunde suppeditari nobis auxiliares copias ad res tantas urgendas, quam a confoederatis duntaxat nostris, ... cum Turco ... foedus induciale ... inivimus): 1503 Pray, *Annales* IV p.306. Pannoniorum rex ... auxiliariis copiis, Illyrico Adriaticoque mari transvectis Hydruntum rursus hostibus fuis fugatisque in potestatem redegit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.250. Ad omnes regni nostri proceres omnesque comitatus literas publice dedimus, ... satisque eos... premonuimus, quam fraternis animis erga Germanos aliarumque nationum milites auxiliares esse debeant:

1522 *Acta Tom. VI* p.57.

auxiliarius, -a, -um [3]

Quum ... Turcorum imperator tantam belli molem viresque nostras et confoederatorum ac alias auxilias animadvertisset se se diutius sustinere ferreque non posse: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.348. Non esset abs re posse (*sc. imperatorem Tartarorum*) cum suis copiis auxiliariis augere exercitum m<aiesta>tis v<est>re: 1508 *Acta Tom. I* p.26.

auxiliator, -oris *m.*

Nulli etiam partium faveatis, vestra fraternitas velit dare se in auxiliatorem: 1412 Finke, *Acta I* p.92.

auxiliatrix, -cis *f.*

Fato si farra secundo / auxiliatrices veherent promissa carinae: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,73-74.

ava, -ae *f.* [13]

Quod nos donationem factam ecclesie ... av ava sua, matre Misca et uxore Abram ... roborari faceremus: 1224 *Veszprém város II* p.72.

avare *adv.*

Qui iustitie faveat et nostris iuribus corruptis odio aut avare ne deroget: 1474 *Veszpr.okl. I* p.254.

avarus, -a, -um [9]

Gryphonis natura est ultra Hiperboreos montes egestum auri cumulum summa diligentia custodire, ne avare hominum manus furentur: 1517 *Turul* 1911 p.110.

aversor, -ari [1]

Palatinus prudenter inique cause turpitudinem aversatus se hominem morbo senioque languentem ... copiis suis auxilio ei futurum esse negat: BONF. V,4,142.

aves, -ium *f.* ?

In has induciarum condiciones proximis his diebus cum eodem caesare bonis avibus devenimus: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.350.

aviarium, -ii *n.* [1]

Ubi elaboratissima spectantur edificia, neque aviaria, piscine ceteraque vivaria desunt: BONF. IV,5,60. Inferius quoque hortos excoluit cavee avicularum et aviaria ferreis retibus obducta: BONF. IV,7,122. In aviariis quoque arbusta fructifereque arbores: BONF. IV,7,107.

avicula, -ae *f.* [5]/3

Item tres casule de velutu virgulate cum auro et cruce nigra cum aviculis strucii deauratis cum attinenciis suis: 1442 *Archiv* 1873 p.355. Inferius quoque hortos excoluit cavee avicularum et aviaria ferreis retibus obducta: BONF. IV,7,122. In planicie autem scuti est manus complicans tres culmos triticeos maturos, suis aristis conspicuos, quibus insidere conspicitur cassita avicula, alis expansis: 1525/1527 Áldásy, *Címereslevelek I* p.33.

avis, -is *f. subst.*

In has unduciarum condiciones proximis his diebus cum eodem caesare bonis avibus devenimus: 1503 Pray, *Annales* p.307.

avitus, -a, -um

Nec populus dominum sensit mutasse priorem, / hoc uno excepto, quod laudes iste paternas / excessit, quantum genitor superarat avitas. IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,264-266. Postquam igitur nos duo germani fratres, iisdem parentibus editi habenas imperiorum eorumdem regnorum moderamur, utpote nos Vladislaus Hungariae pariter et Bohemiae, ipse vero ... Sigismundus Poloniae patrio et avito regnis praesumus et feliciter gubernamus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.504.

avius, -a, -um [2]/2 *ad 1:*

Ioannes ... ex oppido clandestina fuga exiit, dum per colles aviaque montium loca iter facit, in regis ... insidias concidit: BONF. III,2,53. Per avia loca ferri: BONF. III,4,305. Pars maxima inter dumeta et avia loca preceps acta ... ab instante facile victore ceditur: BONF. III,5,356. Subsequuntur per avia et inaccessa loca Christiani: BONF. III,6,17. Corvinus ... per avia loca iter fecit: BONF. III,7,155.

avoco, -are [3]/3

Pia Syrie expeditio nos hinc avocat, in qua longe maiora nobis premia deferuntur: BONF. II,5,199. Cum ... liberorum affectus pre ceteris in quoque homine dominetur et privatus amor ab aliena caritate et equitatis officio animum avocet, hinc dissensionum inter fratres promanavit origo: BONF. II,2,275. Eundem a tanto furore ... avocare conatus sum: BONF. V,1,96. Sigismundus ... domum regressus prorsus se a publicis negotiis omnibus avocavit: BONF. V,1,18. De sumendis armis animum avocet (*sc. Maiestas vestra*) ac via armorum nihil prorsus attentet: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.343. Negotia ... inevitabilia ... nos a proposito priore animo avocarunt: 1510 *Epist. procer.* I p.76.

avolo, -are

Et quae proposita est verae pietati merces: caduco isto fragilique corpore soluti mox ad aethereas beatorum sedes avolabitis: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.261.

axis, -is *f. subst.*

Si ad axem caeli curro / et ad centrum aridae recurro: c.1308 *Planctus cleri* 3,3-4 (p.75).

babato, -are

Pro babatando equi dedi d. XI.: 1525 *DI* 26345 fol. 27.

bacca, -ae *f.* [1] *bogyó

Nimirum Salomonis regis nemo satis respicientiam admirari potest, hominem animo elatissimo ... collocatum in regali fastigio ... ultro deposuisse superbiam, ... pro epulis regalibus baccas ac glandes ... commutasse: BONF. II,4,180.

bacchanalia (bachanalia)

Conventuales ... de ieiuniis primum, ac demum de bachanalibus, quod eis potius visum est, dimicantes et eius orgia optima fuisse instituta, non minimis laudibus efferebant: 1454 Ábel, *Anal.* p.218.

bacchor, -ari [3]/2 *verb. depon.*

Qualis erat (*sc. Alecto*), ... cum ... / ... sontibus Hydris / vesanam in silvis bacchari iussit Amatam. IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,107-109. **ad A:** de rebus: Pestis interim dira per universum orbem et imprimis per Italiam late bacchatur: BONF. II,10,197.

bacile, -is *n.*

Item bacile magnum de argento similiter lego eidem, quod volo conservari pro lotionem pedum fratrum de capitulo in die Cene Domini: 1348 *Veszpr.okl.* I p.131.

bacularius, -ii *m.*

Item dominus bacularius abet unum calicem et unum ornamentum cum attinenciis suis: 1442 *Archiv* 1873 p.354.

baculus, -i *m.* bacculus gyertyatartó

Item apud dominum Iohannem plebanum de Rakamaz habeo florenos duos, lego, ut duos bacculos, qui alio vocabulo dicuntur ceroferari (*sic, recte: ceroferarii*), disponere faciant et constituent ante altare maius in ecclesia Beate Virginis Marie fundate in Semyen: 1521 Solymosi, *Két testamentum* p.225.

bailia, -ae *f.*

Ecce tibi ... damus et concedimus facultatem, potestatem omnimodam et bayliam per presentes ... tractandi: 1414 Finke, *Acta* I p.292.

baiulo, -are [9]/4 **ad a:** portare, ferre - hord, visz, visel:

Tibi ... hec arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum ... campi bicoloris, ... campus superior servat duas cocleas seu conchilia ex armis prefati ... cardinalis ... peculiaribus feneratas, inter quas medius corvus anulum baiulans de nostris paternis armis, ... donavimus: 1478 *Mon.herald* III p.54.

baiulus, -i *m. ad 2:*

Denarios quinque ... praesentium per baiulum magistri civium nostri sub signeto transmissimus: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.412.

balaena, -ae *f.*

Ast ipsam (*sc. muusam*) balaena subit, quae maxima toto / nabat in Ionio: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 115-116. 112.

balasius, -ii m. [4]/2 *balassius

Res infrascripte excepte sunt de domo thavernica regia Bude ... ex ladula parva ferrea sive calibea: unum iocale sive monile aureum continens unum lapidem ballassum pulchrum cum tribus magnis unionibus oblongis, ... unus balassius auro inclusus, quinque saphiri *etc.*: 1521 *Fons* 2005 p.441. Franciscus ... episcopus ... ecclesiae Sancti Michaelis archangeli legavit ... cruces aureas maiorem et minorem, cum pontificali calice, infula, agminario, aspersorio argenteo, ac duobus annulis aureis, uno quo zaphyrus, altero quo balassius (ed.: ?) includitur, cum cyrotheca ac casula de nigro veluto: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.27.

balbus, -a, -um [1] eloquentia - ékesszólás:

Balborum disertitas, mestorum solamen: VALENT.HADN. *Invoc.* 1,3 (p.24).

ballistaris, -e [3]/2

Balistaris Magister Ugrinus ... letifere sauciacionis ... vulnus pertulit sagitta balistari perterribile: 1330/1404 *CD And.* II p.465. Jakoblovics p.728.

banderia, -ae f. *subst.*

A qua corona veluti radii solares seu virgulae, solis iubar splendide multiplicatum ex utraque parte ipsius galeae sursum deorsumque et supra galeam similes ad modum radiorum solarium cum ventilabris banderiae et pictura antiquorum armorum desuper radiis coruscare egredi et diffundi videntur: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.246.

barbaria, -ae f. [2]/2 *ad 2:*

Ne a seva barbaria incursaretur, ... eorum (*sc. accolarum*) pedibus calcari petitur: BONF. I,1,116. Nulli terrarum regioni hominum robore, pecorum fecunditate, ubertate soli, metallorum copia cedens exuta prisca illa barbaria se nunc militaris discipline principatum obtinuisse gloriatur (*sc. Ungaria*): BONF. I,1,337. Eos igitur Deceneus barbaria optimis ac liberalibus disciplinis excoluit: BONF. I,2,85. Qui ... barbariam varia strage confecerat: I,3,5. Guilielmus ... cum ... principibus fedus init, ut ... Siciliam diu a Sarracenis occupatam a profana barbaria vendicent: BONF. II,2,401. Qui augustam sanctamque regionem a feda profana barbaria vendicarunt: BONF.II,5,204. In insolentissimam rex barbariam usque adeo sevivit, ut paucos captivos fecerit: BONF. II,4,231. Mores omni ex parte nobilissimi ab omnique barbarie feritate redempti: BONF. III,4,265.

barbaricus, -a, -um

Boznae vaivoda ... contra saevissimos Turcas et aliarum barbaricarum saevarum nationum gentes, crucis Christi persecutores et blasphematores ... in nostris servitiis fuisset constitutus: 1413 Katona, *Hist.crit.* XII p.155. *Zsigm.oklt.* IV,941. *CD Hung.* X/5, p.404. Ut omnis barbarici furoris inveterataeque audaciae maturitas in vestram aetatem in huncque rerum statum eruperit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

barbaries, -ei f.

Haec habui ad te, frater mi, paucis barbarie hac mea illota et quantumvis impolita scribere: BART.PANN. *Epist.* 4,6.

barberius, -ii m. [2]

Valentinus barberius in Zombathel cb. 38.: c.1510 Szakály-Sz cs, *Bortized* p.79.

bardo, -onis m.

Petrus super Margaretham XXX gs. minus bardone. Cf. etiam interpretationem p.118, n.182 (*ex 'Lombardus', pars 1/72 - 1/38 floreni aurei*): 1396 *AA Cassov.* p.114.

baro, -onis m.

Quod non sit sanctitati per Ioannem Anthonium Pulleonem Baronem Burgii, nuncium et oratorem suum significatum: 1526 Theiner, *Mon.Slav.* I p.593.

barona, -ae f.

Item unam coquinam bonam de barona factam: 1480-1500 *DI* 26235 fol. 1v.

baronatus, -us m. [13] dignitas baronis, *nobilitas perpetua supremi gradus – bárói rang, f nemesség:

Nomen et honorarium liberi baronatus officium cum omnibus praerogativis, ... quibus alii regnorum nostrorum barones gaudent, (*sc. accepit*): 1494 Áldásy, *Címereslevelek* II p.59.

baronia, -ae f. [2]

Si enim elapso anno huius institutionis aliquem baronum praenarratae societatis nutu divino ab hoc saeculo decedere contigerit, tunc unum alium ..., in baronem eligere et sibi de aliqua baronia providere teneamur: *1408 CD Hung. X/4 p.692.*

barrus, -i m.

Nulla videt ... silva ... / de barro cervum ... nasci: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,98-99.

basa, -ae m. [17]/3

Si forte prefatus modernus cesar aut basse mentionem de treugis aut pace aliquam facerent: *1512 Acta Tom. II p.128.*

basilica, -ae f.

Istam lego pro fabrica basilice Virginis Marie de antedicta Zewles: *1419 Zsigm.oklt. VII,949.*

bassa, -ae m.

Hoc uoque dicere habebit orator, quod optime novit caesar Turcorum et omnes bassae non ignorant, qualiter *etc.*: *1496 Katona, Hist.crit. XVIII p.45.* Quando ... imperator Turcorum ... bassam aliquem cum omni sua potentia et viribus suis contra nos ... mitteret: *1507 Katona, Hist.crit. XVIII p.505.*

bassus, -a, -um

Per Alemanniam altam et bassam ... procedendo: *1436 SzSzB Szle 2006 p.330.*

bastia, -ae f. *bastha

Item similiter dominus Mathias fecit fieri modo simili in circuitu ipsius civitatis quatuor basthas ex fundamento cum tecturis: *1480-1500 DI 26235 fol. 1v. Cf. ibid. fol. 2v.*: Item ipse ... similiter supra circuitu eiusdem castelli fecit laborare unam bastam de sepibus, qua (*sic*) bastha est nunc pro coquina conservata. *Ibid.*: Item duo latorkerth in circuitu castelli ipsius cum una parwa bastha de sepibus facta. *Ibid. fol. 4r.*: Item supra unam bastham lapideam in circuitu muri ipsius castri existentem fecit laborare domum unam, locum scilicet prandii estivalis. *Cf. Lex.Hung. p.54.*

Bathoreus, -a, -um

Que iam prenotate domui familieque Bathoree iuncta copolataque existit ... predia sua in domum familiamque Bathoream predictam modo antelato devolverentur: *1519 SzSzB Szle 2006 p.351.*

beate [3] *adv. ad 1 a:*

Veluti stella coruscans inter tuos prefulgens posterisque tuis a (*sic ed., recte forsan: ad*) bene beateque vivendum facem quandam eriperes: *1518/XIX Áldásy, Címereslevelek II p.83.*

belle [5]/2 *adv.*

Qui (*sc. dies*) ambos tam belle beat senes: BART.PANN. *Gryllus* 115. Presertim... rex Ludovicus post coronationem suam nuper divino munere factam... bellissime valet: *1508 Acta Tom. I p.25-26.* Auree corone effigies ... medii leonis fuscum imaginem ... ex se emittit, iubis per collum et omnem armum belle dispersis: *1520 Áldásy, Címereslevelek II p.85.*

bellipotens, -entis

Talem bellipotens cognovit Sparta Lycurgum: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 248. 116.

bellus, -a, -um

Si usquam gentium vitales carpit auras, iuvenem bellum aestimo: BART.PANN. *Gryllus* 109.

belua, -ae f.

Sibi ipsi imputet, si est vilis et vilissima persona et belua: *1508 M.Sion 1866 p.539.*

benedicibilis, -e [1]

Quandam domum suam ... in vicinitatibus Stephani mensatoris ... et heredum condam benedicibilis memorie Bartholomei similiter mensatoris ... sitam: *1483 Végh, Buda p.109.*

benefactor, -oris m.

Hic obiit ... Gregorius episcopus ... benefactor multorum et promotor pauperum clericorum: *1350 Mon.civ.Zagr.* I p.405.

beneficentia, -ae f. (beneficiencia) [4]/2

At illi reconciliatis ex beneficentia animis per Daciam ... Constantinopolim venire: BONF. II,5,32. Item succendebat animos profuse beneficentiae liberalitatisque memoria: BONF. II,4,96. Quod Cumanos rex observavit et nimia beneficentia fuerit amplexus: BONF. II,8,144. Cf. etiam ibid. II,5,128 II,9,365,373 II,10,11,31,349. Cuius sententiam verborumque pondus cum nuper mecum paulo curiosius examinarem, subibat recordatio tuae illius immensae ac nullo tempore ex animo nostro labentis beneficentiae: *1513 Teleki-Kovácsnay, IAN.PANN. Dedic. II 252.* Pro subsidio misso ago vestre sanctitati gratias, quantas maximas possum, reserviturus una cum omnibus subditis meis hanc vestre sanctitatis beneficienciam: *1526 Theiner, Mon.Slav. I p.594. = Artner, Véd bástyá p.184.*

beneficus, a, um [12]

Legati ... hunc vicinum beneficentissimum, clementissimum principem in Bohemos et Moravos fuisse repetunt: BONF. III,4,6. Cf. etiam comp.: Quanto religione, sapientia et etate maior, tanto beneficentior in me ac ceteros et Christiane reipublice commodior esse debes.

benemereor, -eri [8]/3

Que debetis obsequia prestare indulgentissimo supplicibus principi et presertim benemerentibus recte feliciterque obtemperare: BONF. I,3,150. Deo castitatem vovent (*sc. Henricus et Cunigunda*), ... de diis et hominibus certatim, benemereri contendunt: BONF. II,1,159. Ne, quod apud deos benemerui gratiae, id, cum rediero, maledictis explodam: BART.PANN. *Gryllus 17.*

benevolo, -velle

Adest illic vocatus Lutterus noster, cui dominus Iesus benevelit: BART.PANN. *Epist. 4,3.*

beo, -are

Apollides, cum sic me beas, habeo gratiam: BART.PANN. *Gryllus 114.* Qui (*sc. dies*) ambos tam belle beat senes: BART.PANN. *Gryllus 115.* Beas me, cum pernam nominas: BART.PANN. *Vigil. 17.*

bibitio, -onis f.

Summa cubulorum facit cb. 3579. Ex his ad bibitionem misimus et defalcavimus cb. 100.: *1505 Szakály-Sz cs, Bortized p.64.*

bibliotheca, -ae f. *taberna, negotium, libraria, ubi libri venduntur – könyváruda, könyvesbolt:

In domo Quatuor Sutorum vulgariter nuncupata, in apoteca videlicet seu biblioteca circumspecti Urbani Keym librarii Budensis: *1514 Végh, Buda p.161.*

bibulosus, -a, -um [1]

Dicit ... testis cum dictis fratribus fuisse presentes in tabernis tales bibulosos homines, quales ipsi iidem predicti fratres fuissent: *1518 Erdélyi, Register p.114.*

bibulus, -a, -um [2]/2

Illi / discurrunt, ... pars una minantes / tollitur in scopulos, bibulis pars errat arenis: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr. 45-47. 110.* Quando ager est in bibula et frequenti gente vini feracissimus: BONF. IV,5,48.

bicolor, -oris [1] n.

Ipsum inter primos bicolor raptabat Iapyx / colla reluctantum nitido mucrone metentem. IAN.PANN. *Paneg. 3,2,135-136.* Tibi ... scutum seu clipeum triangularem imperfectum directum campi bicoloris supra et in fundo lazerei et in medio viridis haut equali dimensione divisi ... donavimus: *1478 Mon.herald. III p.54.* Supra scutum est galea argenteo colore insignis, e cuius vertice flos bicolor prominet: *1517 Mon.herald. III p.71.* Corona florem compressit bicolorem: *1517 Turul 1911 p.110.* it{In forma forsan} bicoloris, -e: Scutum videlicet bicolore, in infima parte celestini, in superiore rubri coloris: *1514 Áldásy, Címereslevelek I p.27.*

biduum, -i n. [7]

Matrem fratremque ... secum biduo proficiscentes rex dimisit: BONF. III,4,152. Iter per obliquam vallem in Rhodopen biduo factum et ... decimo die ad Pontum deventum est: BONF. III,6,208. Ungari ... biduo a castrorum direptione se continuere: BONF. III,6,265.

bifarius, -a, -um [2]

Ultra Tanaim Asiatica Scythia sequitur. ... Hec bifariam dividetur, altera intra Imaum, extra Imaum montem altera collocata: BONF. I,1,204. Tartari ... cum omnes viros et mulieres in suam potestatem redegerent, in campum amplissimum deduxere, divisere bifariam, hinc rusticos, nobiles illinc: BONF. II,8,316.

bifidus, a, -um [1]

At Siscia ... in insula quasi sita est, dum bifido alveo Savum ingreditur, Colapis effecit: BONF. I,1,293.

bifurcor, -ari ad a:

Homo quidem (*sc. fuit Christus*) ... barbam habens copiosam et impuberem capillis concolorem, non longam, sed in medio bifurcatam: *Bárczi*, p. OG 41V 97.

biformis, -e [2]

In coitus late ruit omne biformis / armentum Protei: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 17-18. 109. Qui a Gelono Herculis filio e biformi muliere in Scythia nato ... duxere genus: BONF. IV,9,61.

bifrons, -tis

Nec tibi sit mirum bifrontis lumina Iani / non expectatis succubuisse dolis: IAN.PANN. *Epigr.* 406,3-4.

bigamus, -i m. [9]/2

Si vero ad sacros ordines promoveri intendit, inquiratur, si sit bigamus, symoniacus, irregularis, corpore viciatus etc.: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.110 (Rubr. LXII). (Gr. gr{<'atheos}), qui Deum esse non credit, impius – istentelen: Cum Wladislaum ... Ungarie Boemieque regem falsis multi criminibus sugillarent et nunc bigamum, nunc poligamum ... appellarent: *Udis* p.453. Enitemur, ut quicumque hanc legerit apologiam, non bigamum, sed nulligamum, non a religione destitutum, sed pium ... iudicent ac venerentur (*sc. regem*): *Udis* p.454.

bimembriter adv.

Quod proventus ... inter se bimembriter dividere debentur: *1423 Mon.Iud.* V/1 p.34.

bini, -ae, -a plur.

Bina suae tantum referam miracula dextrae: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,211.

bino, -are

Que quidem quinque mete binata ad meridiem prefate possessioni Ilka, ad aquilonem vero pretaxate possessioni Feketethelek ... separarent: *1423 Zsigm.oklt.* X,105.

bipartito [1] *adv.*

Secundo post anno locustarum pestis a Symio Pannoniam incessit. ... Tertio anno ... Bohemiam invasere, mox bipartito divise in Italiam et Galliam effuse ... communi exitio passim absumpte: BONF. II,10,375. Inter optimates dissensio maxima oritur atque bipartito potentatus omnis plane dividitur: BONF. II,9,151.

birsagialis, -e

Item notariis duobus pro litteris birsagialibus comitatus dicti Wesprimiensis dedimus florenos 4: *1502 Solymosi, Adószámadások* p.214.

birsagium, -ii n. *bersagium

Item bersagium ex parte vaccarum ad castrum d<enarii> XL: *1400 TT* 1893 p.361.

bissení, -ae, -a adi. num.

Quo monte Quirinus / bisseñas fausto conspexerit omine pennas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,78-79. Bissení Phoebó certant dum iudice menses: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 34,1. (p.130). Ex cuius (*sc. scuti*) parte inferiori viridi ... duo nobilissima cornua vivacis cervi bisseñis ramis ad summitatem usque scuti exurgere videntur: *1519 Áldásy, Címereslevelek* II p.84.

bissextilis, -e szök (év)

Roma misit Ungaris Gentilem, / per quem fecit clerum hic servilem, / iuvenem atque senilem, / neque per annum hunc bissextilem / mentis exstasis iam apocopatur: *c.1308 Planctus cleri* 5,6-10 p.75. Annus ille erat bissextilis annus: *1489 Knauz, Kortan* p.120.

bivium, -ii n.

Quando (*sc. S. Nicolaus*) relevavit a defunctis defunctum in bivio: *Serm. Quinqu.* 3 (p.31)

blancus, -a, -um

Eidem ... cristam ... in forma avis, scilicet falconis aurei habentis distensas blancas alas ... duximus conferendam: *1326 CD Hung.* VIII/3 p.63.

blandimentum, -i n. subst.

Blandimenta fide, fraudes eluserit astu: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 295. 118.

blandior, -iri

Quam blanditur furcifer: BART.PANN. *Gryllus* 82.

blasphemus, -i m.

In hoc censetur esse tamquam heretici et blasphemii peccantes contra Spiritum Sanctum: *1505/1508 M.Sion* 1866 p.622.

blatero, -are [3]/2

Sed longe aliter, ac blateras, res ipsa se habet: BONF. II,3,282.

Bohemice adv.

Cui a villa cognomen Hus inditum, quod Bohemice anserem significat: BONF. III,2,308.

bokaschinum, -i n.

Item una casula de kamukato viridi subducta cum albo bokaschino cum omnibus attinenciis suis: *1442 Archiv* 1873 p.355.

bombacialis, -e

Item de cirotecis corregiatis, videlicet de zamisch et bombacialibus semper tricesima pars ... debet solvi: *1436 Mon.Budapest* III/2 p.272.

bombardarius, -ii m.

Cui ... domui ... a meridionali domus canonicorum, ... ab aquilonari vero partibus ... domus circumspecti magistri Martini, bombardarii regie maiestatis contiguae dicuntur vicinari. Cf. 1519 *ibid.* p.169: *1515 Végh, Buda* p.162.

bombardicum, -i n.

Item emimus dominica ante Egidii viginti libras pulverum bombardici a Gregorio Kratkofszky fl. 4. den. 20: *1523 Myskovszky, Városház* p.26.

bombardicus, -a, -um

Item feria quarta in vigilia Assumptionis magistro pixidario [*ad?*] emendos pulveres bombardicos de Epperyes fl. 1: *1521 Myskovszky, Városház* p.26.

bonus, -a, -um adi.

His triturationibus nostris boni aequique consules oportet: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129. Cum tibi copias ostendet Aegidius meus, praesentium tabellarius, homo bonarum literarum et virtutum omnium alumnus studiosissimus, quem tibi ita commendo, ut maiore diligentia quidem commendare non possim: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.174. Magnifico ac spectatissimo domino Ioachimo Vadiano, inclyti Viennensis studii et rectori et lectori dignissimo, domino optimo: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.175.

breve, -is n. subst.

Noveritis nos quoddam breve apostolicum praefati s[anctis]s[imi] domini ... summa cum reverentia recepisse: *1499 Katona, Hist.crit.* XVIII p.182.

breve, -is n. [27] *usu generali: scriptura brevis – rövid írás:

Scutum ... Fortunatam coronam (*sic, recte: Fortunam coronatam*) ... cum brevi in altera manu, cui scriptum sit 'soli Deo', in altera vero sceptrum: *c.1500/XVI Turul* 1891 p.62.

brevialis, -e Vagy breviale[m] vagy breviale, -is n.

Quod condam frater Nicolaus ... quendam librum breviale ipsius ecclesie ... alienasset: *1450 MKSz* 1890 p.52.

brodium, -ii n. [3]

Unde nec in brodio, nec in aqua mixta butyro (*sc. baptizare aliquis potest*): *Bárczi*, p.49. OD 15,C.

brumalis, -e adi.

Congregat non parum pecuniae verum quod converrit mensis, brumalis dies decoquit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

brunus, -a, -um

Campanator habet sub manibus suis ... duas dalmaticas albas subductas, una cum cindato bruno, altera cum cindato rubeo: 1442 *Archiv* 1873 p.354.

bubo, -onis m. et f. ad

Dicimus enim pannosos pauperes homines, qui sibi de diversis parvis et abiectis consuunt vestes et sunt honusti pannis, sicut bubones plumis: *Serm.Quinqu.* 13 (p.47.) Ter flebile carmen / Tartareus sonuit bubo: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,176-177. Ex cuius (*sc. scuti*) parte inferiori ... duo nobilissima cornua ... cervi ... exurgere videntur tenentia inter se noctuam sive bubonem, alitem ominosam: 1519 Áldásy, *Címereslevelek* II p.84.

bucharium, -ii m.

Super qua (*sc. terra*) populi curiferorum nostrorum et buchariorum resident: 1284 Reg.duc. p.142. 1291/1300 *Ibid.* p.162: bochariorum. 1300 *Ibid.* p.175: bochariorum.

bucina, -ae f. (buccina) [5]

Nicolaus ... precepit etiam cum armis tympana buccinasque capi et aggressuros dudum hostes ingentis clamores in pugne congressu edere: BONF. III,3,177. In quo (*sc. scuto*) duae tubae corneae sive buccinae venaticae in altum eriguntur: 1514/? Iványi, *Teleki* p.208.

bullio, -ire

Stephanus ... varias vulnerum et cicatricum in utroque suo brachio susceperit laesiones rivos sanguinis in effusione bullienti exundantes: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.147.

burggravius, -ii m. *burgraphius

Burgraphius Magdeburgensis ... in carcere diem obiit: BONF. III,3,57.

Burgundia, -ae f.

Volentes ... contractibus et articulis tam inter ipsum d. Maximilianum imp[eratore] ac serenissimum condam d. Wladislaum patrem nostrum carissimum, ... quam inter nos ac serenissimos principes et dd. Carolum Rom. Imp. Regem catholicum et Ferdinandum archiducem Austriae, ducem Burgundiae etc. ... initis et confectis satisfacere: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.352.

bursicida, -ae m. [1]

Blasium ... iobagionem prioris de ... Papoch ... furem et hospitem furum ac bursicidam, ... Mychaelem ... iobagionem ... delatorem falsarum clavium et furem ... retulerunt ... iidem: 1409 *Zsigm.oklt.* II,219.

bustum, -i n. [4]/4 ad 2:

Bernardio Monelio ... Paul(us) Moneli(us) ... oculis haud siccis bustu(m) miserabile posuit: 1496 *HtK* 1927 p.297.

buxus, -i f.

Euterpe arguti docuit modulamina buxi: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 211. 115.

byzantius, -i m. [7]/3

Cum idem ... quandam vineam suam ... Sol comiti ... pro XXXta quinque Bisanciis vendidisset (*cf. inferius: Bysancii, Bysancios*): 1237 *Veszprém város* II p.98.

cacchinnus, -i m. (cachinus)

Monachorum iurgia ... audientes cachino paene dissolvebamur: 1454 Ábel, *Anal.* p.219.

cachinno, -are [1]

Quia non consolatur Christi infancia garrulos nec lacrimae cacchinantes, secundum Bernardum. (Cf. PL 1183, 130B): *Serm.Quinqu.* 10 (p.42). Testis ... dicit se vidisse fratres Augustinenses in dicto monasterio et in cellis

eiusdem monasterii cum suspectis mulieribus et audivit eos cachinnantes: 1518 Erdélyi, *Register* p.158.

cachinnus, -i m. [3]

Levis culpa est, ... si quis dissolute ridens cachinnis vel ludis ... alios ad ridendum incitaverit: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.138 .

caducifer, -a, -um

Dicitur et gelidos animasse Caducifer artus / et recidiva bonus vulnera Phillyrides: 1520 *Anal.nova* p.102.

caecitas, -atis f.

Relicta ... oculorum caecitatem ... incurrans votum emisit. Cf. *Ibid.* 30 (p.90): Quaedam matrona ... caecitatem oculorum annis continuis ... passa (*sc. est.*): VALENT.HADN. *Mir.* 23 (p.88). Occupationem regni nostri promittunt (*sc. rumores de hoste*), facit hoc caecitas nostracium: BART.PANN. *Epist.* 4,1.

caecus, -a, -um superl. vak sötét

Latebras quasque cecissimas investigant sagacissime, disquirunt saltus (*sc. Tartari*): BONF. II,8,349.

caecutio, -ere

Ne infidelium more sine superioris auctoritate caecutirent: 1516 Katona, *Hist.crit.* XIX p.31.

caelator, -oris m.

Cum ... circumspecti Martinus, ... Iohannes ... arcufices, Iacobus, Mathias ... sellatores, Gregorius, Iohannes et Martinus eruginatores (*sic ed.*), Gallus, Mathias ... corrigiatores, Damianus, Benedictus ... clipeatores, Valentinus et Georgius celatores ... sedulis supplicarunt vocibus, quatenus *etc.*: 1484 Zimmermann, *Urkb.* VII p.374.

caelatura, -ae f. [4]/2

Opus est apud nos musicum sive organicum in ede de novo exstructum quantum ad celature pulchritudinem a me ante ac (*sic*) non visum neque quantum ad sonoritatem ... a me auditum: 1499 Ábel, *Dunai tudós* p.121. Licet sigillum capituli Strigoniensis, ut patet ex celatura, sit capituli Strigoniensis: 1508 *M.Sion* 1866 p.540.

caelebs, -is [8]/7 ad 2:

Devotionem vestram laudabilem et affectum celibem, quem ad nostrum ordinem geritis specialem, ... gratanter acceptantes ... vos unacum ... coniuge vestra ... in confraternitatem nostri ordinis ... Recepimus: 1421 *Mon.Budapest* III/2 p.58. Prout nos propria comperimus experientia devotionem tuam laudabilem et affectum celibem (*sic, recte orig. Df 246306: celibem*) gratiuer acceptantes ... acceptabilem fore: 1458 Zimmermann, *Urkb.* VI p.32-33.

caelestinus, -a, -um [8]/2

In inferiori siquidem parte celestina lunam semiplenam cornibus sidere aureo et rutilanti <...> pictoris artificiosa manus adamussim explicaret: 1517 Áldásy, *Címereslevelek* II p.76. Scutum triangulare, celestino colore per totum extenso, in quo cervi effigies ... cernitur. 1517 *Mon.herald.* III p.71.

caelibatus, -us m. [3]/2

Que lex hoc repudium interdixerit? Que aliam uxorem inhibuerit? Que denique regi ad gencium salutem edito perpetuum celibatum indixerit?: *Udis* p.460. Immo castissimum et sempiternum sibi celibatum indiceret (*sc. rex*), nisi assiduis populorum precibus victus de salutari herede publicaue salute rationem habere cogeretur: *Udis* p.465. Inita post illius (*sc. Mariae reginae*) mortem intemperantia et precipue feminarum, quibus pre licentia celibatus se fecerat obnoxium (*sc. rex*), in contemptum hunc adduxerat: BONF. III,2,181.

caelicus, -a, -um (coelitus)

Hic tumulatus miles Ioannes vocatus, frater gubernatoris sit iunctus coelitis choris, anno D<omi>ni MCCCCXXXVV. de Huniad etc. Hic tumulatus Iohannes miles iunior de Huniad vocat<u>s, frater eius an<...> di<...> sit iunctus celitis choris: 1440 Entz, *Gyulafehérvár* p.168. Habitat in celis / martir iste fidelis, / celica fit nardus / fidei ortis leopardus: XIVex. *Off.Ger.* p.21.

caementum, -i n.

Iterum in auro per magistrum Simonem ex cimento extracti et ibidem depositi ducati: 1521 Entz, *Gyulafehérvár* p.186.

caenosus, -a, -um

In sylvam pervenere ... opacam, ... item inviam et stagnantibus sepe aquis torrentiumque defluxibus cenosam et inequalem ac ad faciendum iter perquam difficilem: BONF. III,6,50.

caenum, -i n.

Quid ego misera hic cerno, homine an belua est, nam coeno illitum squallidum truncum arbitror torpescentem: BART.PANN. *Vigil.* 3. Belua, non urceum, sed: sus, surge, inquam, a coeno!: BART.PANN. *Vigil.* 14.

caeremonia, -ae f. [6]/6

Cum in nefandas ceremonias recidissent (*sc. Taboritae*): BONF. III,3,280. Qui sacro habitu et sollemni cerimonia incedentes penates et deos patrios, item aurea ... divum simulacra preferebant: BONF. III,6,68. Presul ... perniciosam populi mentes heresim obrepsisse significat, sacras ceremonias et mystica cuncta incestari: BONF. III,2,335.

caerula, -orum n. (cerula)

Neptunus volucris stringit dum cerula (*sic ed.*) curru. Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 52. 110.

caesareus, -a, -um adi. cesareus vér = leszármazott

Si regni Hungariae hereditas ... in sanguinem cesaream devolvetur: 1491 Katona, *Hist.crit.* XVII p.208. Orator regius ... dicere debebit regiam maiestatem ... suos ... omnes finitimos officiales et finium custodes prohibuisse ab omni prorsus hostilitate de sub dominio regio dominiis caesareis inferenda: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.39. Eximio atque praestanti viro, domino Ioachimo Vadiano, Musis atque Apollini sacro poetae, liberalium artium et ... philosophice professori doctissimo, amico praecharo, Viennae in collegio Caesareo vitam viventi: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130.

caesarianus, -a, -um [2]/1

Ubi erumpentibus ex urbe caesianis iam comminus pugnari ceptum est: BONF. III,7,246. Cum se caesariani intra menia recepissent: BONF. III,7,248.

caesor, -oris m. *subst.*

Qualiter com<ites et camerarii camerarum sa>lium nostrorum Transsilvanensium ipsorumque officiales singulis annis per cesores lignorum robora et ligna in silvis ipsorum <capitularium sine aliq>ua recompensa succidi facerent ...: 1498 TT 1907 p.442.

caestus, -us m.

Nec plus Tyndaridae clarissima sidera fratres, / hic agilis frenis, cestibus (*sic ed.*) ille potens: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Eleg.* 19,21-22. (p.95).

calamitose [1] *adv.*

Utinam id verius quam calamitosius asserere liceret: BONF. I,6,133.

calamitosus, -a, -um

Qui Salomonis restitutionem sanctissimique regis abdicationem sibi calamitosissimam fore rati nullam regni partitionem fieri passi sunt: BONF. II,4,121. Calamitosissimo bello: BONF. II,5,80.

Heu, infaustam et calamitosam Christianorum sortem!: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249.

calathus, -i m.

Quod ... praefatus quondam Anthonius aurifaber ... sexaginta florenos auri de caletha et ladula sua excipisset (*sic ed.*) et ... iudici ... tradidisset: 1465 Zimmermann, *Urkb.* VI p.211.

calcaripar, -is m. [2]/1

Quandam domum suam ... in vicinitate domorum Pauli calcariparis ab una ac pauperum mendicum (*ed.: !*) ab altera partibus ... habitam: 1494 Végh, *Buda* p.127. Valentinus calcaripar prope Sido kapw cb. 55: c.1510 Szakály-Sz cs, *Bortized* 76.

calcatura, -ae f.

Simulcum quibusdam terris arabilibus in tribus calcaturis dicte possessionis Iako existentibus: 1439 C. Tóth, *Szabolcs* p.123.

calceo, -are (calcio)

Et nullus de eis audet calceare pedes suos, donec interficiat hominem: *c.1238 CD Hung. IV/1 p.234*. Praecedunt eos (*sc. Tartaros*) quaedam gentes, quae Mordani dicuntur, quae idifferenter interficiunt homines, quos invenire possunt, et nullus audet calciare pedes suos, donec interfecit aliquem hominem: *c.1240/XIII LtK 1934 p.225*.

calchographus, -i m. subst.

Nam templi praesuli, domino Ioanni Turzo, Vratislaviensi episcopo, cordi est, omnes illius epistolas ... chalcographorum prelo traditum iri velle: *1516 TAUR. Epist. 2 .174*.

calco, -are

Ubi iam certo calcavit gramina passu: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr. 205. 115*.

calculatio, -onis f. [16]/3

His itaque breviter visis accedendum est ad veram calculationem computi: VALENT.HADN. *Calcul. p.37*.

calculo, -are

Denique divisiones proventuum eorundem maxime pecuniarum non foris in domo sua, ... sed in loco capitulari ... calculabit: *1526 Reg.Strig. p.167*.

calculus, -i m.

Hic solus dies candido non calculo, sed marmore signandus: BART.PANN. *Gryllus 115*.

calculus, -i m. [21] A 2 de concrementis in corporibus animantium nascentibus: lapillus vesicae v. renium - hólyag- v. vesek . Intellexi ... do<minationem> vestram triplici morbo trifarioque egritudinis genere multum vexari, podagra videlicet, calculo ac imisa (*sic ed., Dl 25658: invisā*) beatitudine, que dicitur paupertas, quales ... solent difficiliter curari: *1522 C. Tóth, Bátori p.114*.

caldarius, -a, -um [1]

Kalendarium Testator dedit ... ecclesie Sancti Martini unum pulsatorem ... et stubam suam dedit ad domum Kalendarium: *1199 CD patr. V p.2*. Caldariae passim frigidariaeque celle (*sc. sunt*): BONF. IV,7,95.

caldeator, -oris m.

Quod ... vinearum unam ... Petrus, videlicet in territorio Lernenpuhel, in vicinitate suimet et Martini Armeni caldeatoris sitam, aliam vero ... domina Barbara ... possidere debeant: *1422 Mon.Budapest III/2 p.69*.

calebs, -is f.

Quatenus praedictam calibem ... latori praesentium velitis restituere: *1456 Zimmermann, Urkb. V p.532*.

calefactor, -oris m.

Calefactori fornacis dedi den. III.: *1526 Dl 26351 fol. 4*.

calesco, -ere [2]/1

Mox tuorum pectora igne caluere: VALENT.HADN. *Invoc. 4,3 (p.24)*.

calidus, -a, -um (qualidus)

Frater Bartholomeus prior et conventus cruciferorum ecclesie Sancte Trinitatis de Qualidis Aquis (*sc. dat pro memoria*): *1335 Dl 2931*.

caliga, -ae f.

In huiusmodi etiam processione magistri decentibus vestimentis sint ornati caligas deferendo sub pena duarum pintarum vini, qui vero serto caruerit, solvet unam pintham (*sic*) vini: *1492 Mon.Iud. XII p.66*.

calleo, -ere

Despotes, ... qui Turcorum artes non sine magna iactura calluerat, suspicione corripitur: BONF. III,6,113. Ista tamen omnia rectius m<aies>tas v<est>ra, que propinquior est et illorum mores et naturam callet, quam nos, qui procul absumus, considerabit: *1518 Acta Tom. I p.26*. Qui eorum omne et ingenium callemus et mores: *1521 Katona, Hist.crit. XIX p.252*.

calleo, -ere, -ui

Historias vero callet doctissimus omnes: IAN.PANN. *Paneg. 3,1,76*.

callide *adv.*

Vos huc paulisper secedite, callide tamen: BART.PANN. *Gryllus* 123.

callide [5]/4 *comp.*

Callidius rem hostis egerat: BONF. III,5,41.

callidus, -a, -um [13]

Cum plenum milite ventrem (*sc. equi Troiani*) / callida periuri reserasset dextra Sinonis. IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,198-199. Dissimulato sepe habitu veluti callidissimus explorator vicos et oppida lustravit (*sc. Ludovicus rex*): BONF. II,10,474. Servus is frugi non est, qui quasi e promptuario fallacias callidas ... promptly promere nequit: BART.PANN. *Gryllus* 136.

callis, -is *m. et f. subst.*

Sic etiam felix tamen est, si Stoica veri / callem secta tenet: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,110-111. Nec tibi inexpertos mendax edissero calles: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,148.

calo, -onis *m.*

Hominibus christianis et sacerdotibus non pro calonibus dumtaxat et lixis, sed pro iumentis etiam utuntur (*sc. Turci*): 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

caltha, -ae *f.*

Cum ... virgo / cernit ... / hinc inter calthas pictum fulgere papaver: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,24-26.

camaria, -ae *f.*

Quatenus ... de huiusmodi salibus in quibuscunque camariis nstris regalibus ... fratribus heremitis per comites camararum eorundem salium nostrorum assignandis ... nullum tributum ... exigere ... presumatis: 1421 *Mon.Budapest* III/2 p.60.

cambialis, -e *adi.*

Tandem dicti ... Petrus et Blasius ipsorum porciones ... anotato fratri ipsorum sub forma cambiali seu precii infrascripti consensisse fassi sunt: 1399 *CD Croat.* XVIII p.490. Melius tamen consulemur saliusque, ut credo, ac tucius esset, si, ut pluries iam vobis scripsi, per litteras cambiales alicuius Italici mihi pecunie responderent in hunc modum, quod, si possetis Bude vel alibi unum mercatorem invenire, cui vel apud quem illas pecunias, quas mihi mittere velletis, reponeretis coram bono testimonio, ipse vero scriberet huc Venecias vel quamcumque aliam civitatem mihi propinquam aut Florenciam cuidam suo consocio, qui mihi hic illas pecunias visis litteris sui consocii restitueret sine aliquo periculo: 1448 *TSz* 1929 p.130.

cambialiter *adv.*

Ut ipse porciones ipsorum uni ex ipsis cambialiter vel in precio iuxta estimacionem proborum hominum cederentur: 1399 *CD Croat.* XVIII p.490.

cameralis, -e

Quomodo ... Stephanus ... cum fratribus ... suis ... universas hereditates ... pretextu quorundam debitorum, videlicet duorum millium septingentorum et sedecim florenorum cameralium ... occupassent: 1429 *Mon.Budapest* III/2 p.136.

camerarius, -ii *m. ad 3*: servus domesticus – háziszolga, cseléd, komornyik Insuper dedit homines, qui serviant abbati, qualiter preceperit, quorum hec sunt nomina:

Craaczen, ... Nen, Cunad, Werenc, Patican cocus, Hina camerarius, Bratheï cum fratribus *etc.*: 1141-1146 *MKSz* 1892 p.15.

camisia, -ae *f.* (camisium)

Quosque ipse magister Emericus camisia se induit: 1508 *M.Sion* 1866 p.457.

camisia, -ae *f.* (camista)

Item Gerusch virgo super Hannus filium Peyster V ort. et II camistas (*sic ed.*): 1394 *Acta Cassov.* p.58.

campana, -ae *f. subst.*

Ut illis ecclesiae necessitates disponantur et campana ibidem reformetur: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.29.

campanile, -is *n.* [26] *subst.* *csengetty (liturgikus)

Item laboratoribus feria sexta post Laurentii pro campanili fl. 1.: 1485 Myskovszky, *Bártfa* p.143. Item breviarium unum in Sclavonico scriptum. Item unum viaticum. Item unum campanile. Item due ampule plumbee. Item parva scatula cum reliquiis sanctorum: 1480-1500 *DI 26235* fol.3r.

campanista, -ae *m.*

Corradus campanista noster ... exhibuit nobis quasdam litteras: 1357 *Szepes megyei Tört. Társ. Évk.* 1909 p.68.

campanula, -ae *f.* (campanulla)

Item, quatuor campanule, quarum due sunt appense et due habentur in sacristia: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.97.

campestralis, -e

Castrum Makowicza cum suis pertinentiis ... sessione deserta aedificia habente una, sessionibus campestralibus 40, terris arabilibus ad unum aratrum regale: 1492 Wenzel, *Mez gazdaság* p.261.

camucatum, -i *n.* (kamukatum)

Item una casula de kamukato viridi subducta cum albo bokaschino cum omnibus attinenciis suis: 1442 *Archiv* 1873 p.355.

canali (?) Non plene liquet. *subst?*

Compositio super decimis frugum et bladorum, canali caulium (*sic ed.*), lini et aliorum excrescentium ... et aliarum ... rerum decimalium ... intervenisset: 1423 *Zsigm.oklt.* X,74.

cancellariatus, -us *m.*

Regina ... officium summi cancellariatus unacum sigillo suo a vobis abstulisset: 1438 *Veszpr.okl.* I p.202. Et quia praefatus d. Thomas episcopus cancellariatus nostri fungitur officio, ad tollendam igitur omnem suspicionem, quae in hac parte de praeninserta donatione nostra oriri posset, propria manu nostra nos subscripsimus: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.56.

cancello, -are *rácscsal ellát

Supra scutum vero galea et aurea, corona regia redimita, ea, quae faciei obiicitur, parte cancellata: 1457 Kaprinai, *Dipl.* I p.218.

cancellus, -i *m.*

Que quidem dies octava festi Beati Georgii ex processu seu linea verborum in cancello et glosa correctorio elicitur evidenter: 1422 *Zsigm.oklt.* IX,496.

candelabrum, -i *n.* *subst.*

Omnia solus habes: matulam veteremque cloacam, Candelabra, faces, omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130.

candico, -are [1]

Arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum triangulare duobus infectum coloribus, superne videlicet rubro, infra directam scuti diametrum ... residua pars scuti argentea tota candicat, ... eidem ... dedimus: 1517 *Turul* 1911 p.110. Duo ... cornua ... cervi ... exurgere videntur tenentia inter se bubonem ... oculis candicantibus et auriculis erectis: 1519 Áldásy, *Címereslvelek* II p.84.

candidatio, -onis *f.*

Libanus interpretatur candidacio. Habuit autem sancta virgo primo candorem purissime cogitacionis in mente. *Serm.Quinqu.* 5 (p.34.)

candidus, -a, -um [18] *superl.*

Hic solus dies candido non calculo, sed marmore signandus: BART.PANN. *Gryllus* 115. In cuius (*sc. scuti*) medio leo ... anterioribus pedibus ... lilium florum omnium candidissimum, generositatem atque clementiam leonis ... tacite declarans atque pre se ferens ... cernentibus videtur: 1510/XVI *Turul* 1891 p.62.

candor, -oris *m.*

Non graciles humeros, nec molli virgine dignum / celsus honorato candorem corpore praefert: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,267-268. Aequitatis ac iusticiae candor tibi Traianum associat: BART.PANN. *Gryllus* ded. 11.

canesius, -ii m. [3]

Canesii quot hebdomadibus inter se concilium habebant: BONF. II,8,302.

canicida, -ae m.

Canicide alias tortori LXVIII.: 1497 *Fejérpataky Emlk.* p.258.

canities, -ei f.

Sutor ... vidit per somnium quendam venerande caniciei et pulchritudinis inaudite sibi assi<stentem>. Cf. *ibid.* 9 (p.80): Quidam venerande caniciei sacerdos ... cepit dicere *etc.*: VALENT.HADN. *Mir.* 3 (p.66.)

canna, -ae f. (= nád)

Ubi nil aliud, aquas dumtaxat, sub oculis cannis circumquaque omnia referta ... conspiciere licebat: 1454 Ábel, *Anal.* p.218.

cannabis, -is f. (canapus)

Ut maiestati nostrae de canabo pro centum florenis disponere debeant (*sc. camerarii*): 1476 Zimmermann, *Urbk.* VII p.82. Ne ferrum, canapum et arma venditionis gratia ad partes Transalpinas importari pateremini: 1483 Zimmermann, *Urbk.* VII p.351.

cannabius, -a, -um (canapeus)

Contra canapea I. Cf. 1439 Katona, *Hist.crit.* XII p.866: Quarum (*sc. litterarum*) una erat aperta, alia vero zona canapea hinc inde penetrata clausa fuerat filis canapeis: 1524 SMM 1981 p.44.

canonicus, -i m. *subst.*

Scire ... te velim ... me hospitem quendam, canonicum inquam ... reperisse adeo cupidum, ..., ut non sit satis aestimare: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

canonizo, -are

Quando (*sc. Augustinus*) canonizatus est: a.1390 Knauz, *Kortan* p.117.

canor, -oris m.

Canor aethera complet / nectareus: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 84-85. 111.

cantaber, -is, -e

Nescio, quis veniens ab Iberis Cantaber oris / immeritum proprio tentat modo pellere regno: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,87.

cantarus, -i m. *subst.*

Ex ... epigrammate, quod nudius quartus, cum totus in fermento essem, edideram, cantari siquidem stannei usum mihi inhiuit, poteris ad unguem usque cognoscere: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Omnia solus habes: detrita cantarus ansa / Obsequio nulli est, omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130.

cantharus, -i m. *canterius

Unus canterius stanneus unius medie mensure: 1508 MKSz 1881 p.299. Item Ambrosio de Varda fratri suo legavit vestem rubram sericeam, ... carthesium unum vulgo cheze, cantharum unum parvum argenteum, ... rocheta, bireta, ephippia de veluto nigro, cui et frenum fiat simile, et breviarium. Cf. *ibid.* p.31: Item Ioanni, Michaeli et Emerico de Varda fratribus legavit singulis duos cantharos argenteos: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.30.

cantilena, -ae f. [9] ironice: actus indicium profitendi v. magis quae de perpetratis prolata sunt – ironikus értelemben: vallomás.

Hic iam pauci Hungari remanserunt, forte quia sentiunt prope esse tempus, in quo cantilena de traditore cani debeat: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.120. Quae (*sc. personae*) ... cantilenas quasdam in probrum et contumeliam eiusdem Sanctae Sedis Apostolicae totiusque cleri confingere et ore sacrilego decantare ... praesumerent: 1524 Schmitth, *Ep.Agr.* II p.227.

cantuale, -is n. *subst.*

Item cantuale et lectionale Beate Virginis cum nota: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.406.

canus, -a, -um

Ve cano capiti tuo, senex, qui ita rem tuam curas neglegenter: BART.PANN. *Gryllus* 32.

capax, -cis

Ubi iam sensus est visus habere capaces (*sc. Franciscus*): IAN.PANN. *Celebr.* 211. 115.

capellania, -ae f. [4]/2

Quibus scilicet annis ... testis stetisset ... aliquando in capellania et frequenter dictum monasterium visitasset: 1518 Erdélyi, *Register* p.116.

capellum, -i n. [3]

Pro reverentia sacre dignitatis cardinalatus, cuius capello et insignibus reverendissimus ... pater ... Gabriel, sancrosancte Romane ecclesie cardinalis Agriensis, ... ymmo in persona eius nos, regnumque nostrum Hungarie prefatum te ministro apprime decorata sunt gratum et ydoneum nostro regio favore iudicamus (*sic etiam DI 50535*): 1478 *Mon.herald* III .53.

caperatus, -a, -um [2]

Semovete frontes a vobis caperatas: BART.PANN. *Gryllus* 5.

capesso, -ere

Vos quoque magnanimi principes ... tandem Christianae reip[ublicae] tutelam curamque capessite: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

capio, -ere

Et possessio nostra Toron nominata caperet sibi commetaneitatem sepedicte possessionis: 1423 *Zsigm.oklt.* X,105.

capisterium, -ii n.

Sub quorum conductu erant ... viginti milia rusticorum cum securibus, fossoriis et capisteriis pro viarum explanatione: 1476 Veress, *Acta* p.8. = *MHHActa extera* II p.299-300.

capitalis, -e

Quod in praedictis curiis nostris idria signo civitatis nostrae Chasmensis et nostro, quod littera E capitalem (var.: capitali, *CD Hung.* X/5 p.698), nomen nostrum, scilicet Eberhardus significare volumus et declaramus: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.256. *CD Hung.* X/5 p.697. In sacrae ma<ies>t<a>tis regiae civitate capitali: 1493 Wagner, *Anal.* II p.109.

capitaneatus, -us m.

Vos ... sub capitaneatu fidelis nostri ... perpetui comitis Abauivariensis ... deputandos duximus: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.395. Item ad tertium annum sequentem stypendiariis sub capitaneatu Blasii de Saag existentibus ... cesserunt datique fuerunt flor. 770. (Ibid. p.236:) Pro Blasio de Saag ratione capitaneatus sui dati sunt fl. 50: 1512 *MTT* XI p.235. Pedites ... dedimus sub capitaneatum ... Ambrosii Sarkan: 1526 Artner, *Véd bástya* p.187.

capitaneus, -i m. szolgabíró

Deputatis quattuor nobilibus capitaneis eiusdem provincie: c.1280 Gerics, *LvtK* 2006 p.39.

capitatim [6]/2 *adv.*

Quod si v<est>ra m<aies>tas nobis auxilio fuerit, nos quoque capitatim insurreximus: 1526 *Acta Tom.* VIII p.217.

capitolium, -ii n.

Et illa ecclesia est modo capitolium fratrum sive monasterii Lapidis refugii. (Cf. p.72:) Pater Andreas capitolio generali intimavit novellam plantationem: XVI. Wagner, *Anal.* II p.70.

capitularis, -e

Item unum aliud capitulare cum certis oracionibus: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.406.

capitularius, -a, -um

Item unum capitularium cum kalendario et rubrica Zagradiensi: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.406.

capitulum, -i n.

Nos, capitula Braschovien. et Cibinien. decanatum memorie commendamus presentibus et futuris, quod *etc.*: *c.1452 Df 286635* fol. 70r.

cappellaris, -e = capitularis capellaris

Canonici prebendati et capellares ecclesie metropolitane Strigoniensis ... congregati. *1458 DF 261227* fol. 189.

cappellarius = cappellanus

Iohannes ... plebanus ... et ... Iohannes capellarius capelle Sancti Georgii martiris habuerunt introitum et quilibet eorum tenetur ffl. 1.: *1514 Közl.Szepes* 1911 p.195.

captio, -onis f.

Quod civitates ipse coronae ... ab emulorum seu dolosorum captionibus salve preserventur: *1440 Kaprainai, Dipl.* I p.229.

capto, -are

Ad hospicium ipsorum Iohannis et Urbani in eadem Zyl tunc per eosdem captatum irruendo: *1465 Dreska, Pannonh.* III p.130. Ideo ad unum certum terminum pro tempore captato convenire debeant et super his et aliis tractare: *1498 Katona, Hist.crit.* XVIII p.166.

captor, -oris m. I

Iohannes Sartor captorque hospitem, civis civitatis Iauriensis: *1471/1477 Dreska, Pannonh.* III p.194.

capulus, -i m. [9]/3

Ex cuius spelunca anterior medietas iubati leonis salienti similis, strictum gerens in ore gladium, prope capulum arreptum prominet: *1500 Turul* 1894 p.85. In scuto nudus ensis nigello fretus capulo, reliqua parte speciem ferri reddente, acumen suum versus angulum sinistrum porrigit: *1507 Turul* 1911 p.105.

caputium, -ii n.

Ob quam causam religiosi habent capucium ad tegendum vultum: *Serm.Quinqu.* 3 (p.30).

caractero, -are

Quod in praedictis curiis nostris idria signo civitatis nostrae Chasmensis et nostro, quod littera E capitalem (var.: capitali, *CD Hung.* X/5 p.698), nomen nostrum, scilicet Eberhardus significare volumus et declaramus, characterata et desuper de labio in labium forrata (var.: ferrata, *CD Hung.* X/5 p.698) habeatur: *1416 Katona, Hist.crit.* XII p.256. *CD Hung.* X/5 p.697.

carbasa, -orum n.

Huc iam cernetis ... / carbasa felici properare Ligustica vento: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,59-60. Hac libet, hac rapidis intendere carbasa ventis: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 30,13. (p.126).

carbo, -onis m.

Carbones, ... prout alias fuit consuetum, cremari non permetteret ... idem Sandrinus: *1429 CD Hung.* X/7 p.88. Nos ... praescriptos cives ... in praescriptis silvis nostris ... ligna ad praetactam culturam montanarum et fodinarum necessaria et sufficientia succidendi ac deportandi, ... nec non carbones in eisdem concremandi semper ... exemptos ... et liberos habere volumus: *1504/1507 Wenzel, Dóczyak* p.58.

carbonista, -ae m. karbonista

Mathias Surdus, Paulus Magnus karbonista, Hans mensator, ... Emericus carbonista ... Clementem ... et Martinum ... captivari ... fecissent: *1524 Wenzel, Dóczyak* p.84.

carbunculus, -i m. [1]

Heu ... cecidit fulgidus carbunculus (*sc. Iohannes Hunyadi*), cuius splendorem impressit tenebris ... vir armatus: *1476 Kovachich, Scriptorum* II p.3.

carcer, -eris m. = kórlát

Stantibus ad metam carcer subducitur: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 57. 110.

carceralis, -e

Minatus est vicarius nobis carceralem penam: 1520 *Urkb.Kisd.* p.170.

cardineus, -a, -um [3]/2

Dionysius ... metropolita Strigoniensis et cardinea dignitate peditus pupillum in gremio matris vagientem ... rite coronavit: BONF. III,4,162. Pars una (*sc. cardinalium*) in Germania ... Felicem, contra Rome altera cardinei collegii decreto Eugenium pronunciasset: BONF. III,5,154. Cardinei patres quinque et quadraginta aureum milia ... duci ... dedere: BONF. IV,1,23. Congratulor ... plurimum sanctitati vestrae et Sedi Apostolicae, quod sacro cardineo cetui vir tantae sapientiae fuerit associatus: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.562.

carentia, -ae f. [38] *ad A3*:

In quorum omnium ... testimonium ... praesentes fieri et nostri parvi secreti, in quo arma nostra paterna sculpta sunt, propter carentiam maioris abbatialis sigillii (*sic ed.*) fecimus appensione communiri: 1440 Zimmermann, *Urkb.* V p.57.

caries, -ei f. [1]

Panegyricum ... convulsum, lacerum, membratim dispersum, situ carieque obductum collegi: 1522 *Anal.nova* p.487. Quanam causa potius dextra, quam caput et cor Deo dicatissimum se a carie vindicare debuit, nempe quia dextera pietatis et misericordie fuerat: BONF. II,2,394.

cariosus, -a, -um [3]

Rex ... ad languorem declinandum ientandi gratia Picas ficus Petrum promptuarium exposcit, at ille cariosas attulit et exoletas: BONF. IV,8,191.

carmasinum, -i n.

Velutum de carmasino rubeo et figurato pro una giploide d<ominationi> v<estre> transmisi et licet sit satis exiguum et parum minusculum, tamen spero vos benignitate vestra gratanter accepturos: 1449 *TSz* 1929 p.134.

carmen, -inis n.

Memorie commendantes pandimus cunctis presentis carminis paginam inspecturis: 1397 *CD Croat.* XVIII p.269.

carnalitas, -atis f.

Apparuit autem eius humilitas ... secundo ex parvitate matris, que eum peperit. ... Fuit Maria ... parvula ... per humilitatem, que non habebat ubera turgencia per carnalitatem, sed de celo plena per divinam influxionem, quibus pavit illum, per quem nec ales esurit: *Serm.Quinqu.* 12 (p.46). Milicia ... mala ... est triplex: infidelitatis, carnalitatibus et mundane sollicitudinis: 1449 *ItK* 2005 p.201. Mirabile esset esse in carne sine carnalitate. Hic prefiguratum est in tribus pueris, qui in fornace ardenti non fuerunt combusti: XV Madas, *Serm.* p.124.

carnificatura, -ae f.

Licet ipsi ... pluribus libertatibus et consuetudinibus ... a divis regibus datis ... super maccellis et artificio carnificature ipsorum se extendentibus uti (*sic, recte: usi*) ... fuissent. Cf. *ibid.* p.359: Quando aliquis magister in medio eorum existens et opus carnificature exercens ... uxore privatur (locus sc. ex editione Bevilaqua, Mészáros p.62 [in notis] in LLMAeH allatum). *Ibid.*: Quod talis ... ipsam ... artem magisterii carnificature propriis manibus perficere ... plene agnoscat. *Ibid.* p.360: Qui ... artem carnificature in persona sua exercent. 1512 *Ibid.* p.394: Licet ipsi ... certis libertatibus ... super maccellis et carnificature (*sic ed., recte: carnificatura*) ipsorum se extendentibus ... gavisus ... fuissent. Cf. *ibid.* inferius: Vellent ... etiam ipsi ... laborem et magisterium ipsorum carnificature exercere: 1481 *Budai mészárosok* p.357.

carnosus, -a, -um

Ideo nati non possunt statim incedere propter pondus capitis, per quod intelligitur mundicia castitatis in sancto viro, quia ad modum capitis non fuit carnosus, id est carnalis, sed potius virgo, quasi adeptus separatus a carne, *Eccli.* XLVII.: *Serm.Quinqu.* 3 (p.31).

carpentarius, -ii m. *carpentalius, *ad B*: *(carpentalius, capentalius)

Pro quattuor carpentaliis de Bewlth ad tres dies dedi d<enarios> 4: 1517 *DI* 26156 fol. 7v. Item feria secunda qui capentaliis ligna magna ad pallacia traxerunt per chigam, laicis VI per d<enarios> V dedi eis: *Ibid.* fol. 8r. Kr[opf] L[ajos]: Carpentarius: *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 1900 p.478.

carpentum, -i n. [6]/2

Ioannes ... interea carpenta regia ancillarumque cohortem parat, spolia direpta disquirat, ... postremo ... hanc (*sc. Mariam reginam*) Budam remittit: BONF. III,1,337. Palatinus ... multos, qui regali carpento nefarias manus

iniecerant, impetu facto repellit: BONF. III,1,298.

carpo, -ere

Scardona ... quam non ei commoditatem est praebitura ad omnes oras maris Adriatici non paulatim modo carpendas, ... sed ... uno impetu subigendas?: BROD. *Or.* 45 (p.69).

carrago, -inis f. [1]

Delevimus CCCXX milia Gothorum, mersimus duo milia navium, tecta sunt flumina scutis, spathis et lanceolis omnia litora operiuntur, campi ossibus tecti latent, nullum iter purum est, ingens carrago deserta: BONF. I,2,151.

carrus, -i m. [2]/2

Turci ... a dextro cornu se a carris circumveniri et a tergo ... machinis peti respexere: BONF. III,5,279. Quicumque intra carrorum septa et oppositam aciem deprehensi sunt: BONF. III,5,281. Quamvis carrorum circumseptu se pro vallo muniverant: BONF. III,10,76. Sub divi vivere, carrorum copiam habere, quibus pro vallo uteretur: BONF. III,3,49. Corvinum ... memorant ... utrunque etiam cornu longo carrorum ambitu circumvallasse: BONF. III,5,260.

casia, -ae f.

Item habet cassiam in canna lot. 21 den. 12.: 1522 *DI* 26269.

caso, -onis m. (gazo)

Quod dictus Priba comes ... tenetur nobis ... solvere ... quindecim idrias vini et totidem gazones pabuli: 1261/1394 *LvtK* 2004 p.69.

cassis, -idis f. *subst.*

Praefatus c[omes] Petrus ... letales in suo corpore collegit passiones signanterque in eius capite, non obstantibus manipulationibus, ex ictu cuiusdam clavae manualis confracta casside mortalem suscepit laesionem: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.64. Item domino Ioanni de Varda fratri suo legavit pallium de chemeleth coloris pavonacei, loriam item cum casside: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.31.

cassis, -is m. *subst.*

Sed quorundam principum iudicia sunt similia cassibus aranearum, in quibus si culex ceciderit aut musca, tenebitur innexa. (Cf. PL 53,928b: Verum haec illorum argumenta similia sunt cassibus aranearum, in quibus si culex aut musca consederit, tenetur innexa cum autem de fortioribus aliquid inciderit, ipsum quidem mox penetrat, textus vero perrumpit invalidos.): XIII Madas, *Serm.* p.52. Agricolae fruges sunt munera, militis enses, / venantis captae casse latente ferae: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 19,97-98. (p.97).

casso, -are

Nec ob hoc Mars cassat acerbus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,154.

castellanatus, -us m. [25]

Qui (*sc. iobagiones*) in portione castellanatus Wesprimii resident: 1476 *Veszpr.okl.* I p259. Item in castro Lypowch et castello predicto sunt tot et tante res bonaque et ingenia in ipsis castro et castello sub uno castellanatu existentibus reperte et inventa: 1480-1500 *DI* 26235 fol. 1v.

castellum, -i n.

Quod ... Franciscus ... Iohannem ... a totali castello Zenthersebet ... prohibuit: 1520 Wenzel, *Dóczyak* p.82.

castigo, -are verb.

Nihilominus tamen eorum audacula facinora literatorie castigavi: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

catedralis, -e (cathedralis)

Quod quidam incola vester, catedralis scriptor pye memorie Valentino presbitero cum quinque fl. auri obligabatur: 1466 Ábel, *Bártfa* p.10. Fügedi *Sz* 1977 p.856. Mazuran I,194, p.224.

cateno, -are cateratus (catheno)

Quidam nobilis ... feramentis in collo, in manibus cathenatus et constrictus carceri mancipatus (*sc. est*): VALENT.HADN. *Mir.* 6 (p.74). Quendam possessionem ... per condam ... nostrum notorium ... infidelem ... in civitatem Budensem ... cateratum (sic ed.) et compeditum ... allatum ... possessam ... Valentino ... donavimus: 1390 *Mon.Budapest* III/1 p.44.

cathalogus, -i m.

Supplicamus, ut ipsum ... canonizare et cathalogo sanctorum ascribere dignemini: *1460 M.Sion* 1869 p.337.

cathenula, -ae f.

Item crux aurea parva smaragdis aliisque veris gemmis referta ac in medio saphiro maiore non nimis eleganti ornata cum cathenula argentea: *1502 Df 262314*. Item omnes res aureas, puta annulos, cathenulas, nasfa aliaque talia ornamenta, que in valore excedunt flor. trecentos, lego uxori mee: *1515 MTT XI* p.134.

catherum, -i n.

Item pelvim cum cathero argenteam, unam cuppam magnam ad modum laboris Erdely, minores cuppas deauratas quinque aliaque argentea ... lego uxori: *1515 MTT XI* p.134

catinus, -i m.

Hyaena in margine catini / transiens in ordine Latini, / velut antea nemo iam divinat: *c.1308 Planctus cleri* 2,11-13 (p.75).

cauda, -ae f.

Dum vero officium divinum legimus vel cantamus, in fine versuum longas caudas non faciamus: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.89 (Rubr. XXXIV).

cauma, -ae f.

Clerici utuntur caumis rotundis in capitibus rasisi, laici vero quadratis: OSU.LASKO *Gemma fidei* XIX.

causa, -ae f. adi

Ubi licet non parum lucri mihi in horas vel consultando vel causas agendo cedat: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

causalis, -e

Noveritis, quod cum alias nobis in civitate nostra Cassoviensi existentibus causalesque processus nostri in praesenciam adherentium discutientibus in personis ... comitum urburarum ... propositum extiterat: *1429 CD Hung. X/7* p.87.

causatio, -onis f. (caussatio)

Ut praefati nobiles ... iuramentis deponendis, homagiis emendandis et repetendis ceterisque processibus, attestationibus, affirmationibus, fassionibus et caussionibus, in iudicio et extra per omnia eodem modo et iure, quo veri nobiles regni acceptentur et reputentur: *1411 Katona, Hist.crit.* XII p.76.

cautelosus, -a, -um

Omnes captivi ... hinc inde liberari, dimitti et restitui debeant quavis excusatione cautelosa cessante: *1498 Katona, Hist.crit.* XVIII p.169.

cautes, -is f. subst.

Interdum gelidis cautes vel robora prensat / unguibus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,281-282. Viam ... lignis cautibusque Turci complere: BONF. III,5,376.

caverna, -ae f. [13]/5

Quod ... Katherina ... et Franciscus ... meatum aque Rabe vocate in cavernis molendinorum ipsorum Zykra molna appellatorum super eodem fluvio Raba decurrentem de suo antiquo cursu alcius sublevando ipsam aquam ... adeo tumescere fecissent, ut *etc.*: *1451 Tudománytár* 1837/II p.167. Quomodo ... nobiles domine ... per prescriptos iobagiones octo cavernas lupinas fodi ac in terris arabilibus ... segetes cum pecudibus et pecoribus depasci conculcarique et anichilari fecissent: *1470 DI 59574*.

cavillosus, -a, -um [2]/1

Quod si forte rebelles ac cavillosi ... eritis: *1485 M.Sion* 1866 p.779.

cavus, -a, -um [5]

In quo (*sc. scuto*) ... insurgit ... draco, cuius oculi in recessu cavo ardent: *1526 Áldásy, Címereslevelek* II p.93.

cedidere lege cecidere BONF. II,5,132.

cedo, -ere verb.

Ubi licet non parum lucri mihi in horas vel consultando vel causas agendo cedat: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

ceha, -ae f.

Dum modo (*sic ed.*) magistri in cecha congregati se alternatim verbis illicitis afficerent: *1492 Mon.Iud.* XII p.64.

celator, -oris m.

Prediis ... erga manus quorundam nobilium, úti iurium nostrorum regalium celatorum sub taciturnitatis silencio ... habitis: *1427 Dreska, Pannonh.* II p.203.

celebratio, -onis f.

Attractus ... recepit terminum respondendi ad proximam per nos iuris celebrationem: *1433 Mon.Budapest III/2* p.187.

celeratio, -onis f.

Ut res, que celerationi digna est, effectum habere inchovet: *1474 Veszpr.okl.* I p.254.

cellula, -ae f.

Ne de memoriali hominum cellula effluent cum ipsis lapsura (*sc. acta hominum*): *1390 CD Hung.* X/1 p.634. = *Form.styli* II,262 (p.309).

cenaculum, -i n.

Secundum, quod est extra Hierusalem a parte australi in opposito cenaculi distans illuc ccccc passibus: GABR.PECHW. p.XI/v. Turres quoque cenaculis ac pergulis obducte: BONF. IV,7,108.

ensor, -is m.

In quo censoris limatissimi adhibueris officium: BART.PANN. *Vigil.* ded. 4.

ensuarius, -ii m. [1]

Quod censuarii sive emphiteute sunt multum depaupertati adeo, *ut* quidam ... propter eorum inopiam censum anniversarium minime solvere poterant. Cf. *ibid.* p.295: Quod magister Petrus tunc rector dicti altaris ab emphiteutis sive censuariis dicti altaris sumpmam pecuniariam penes se amplius tenere ... nolentibus viginti: *1506-1508 M.Sion* 1866 p.292.

ensura, -ae f.

Significarunt ... Corvinum ... sacram sibi censuram usurpasse, seuire in sacerdotes: BONF. IV,3,28.

centenus, -a, -um [6]/5

Quod anno salutis XXX secundo supra quaterdecies centenum accidisse legimus: BONF. III,3,112. Hec anno octogesimo primo supra terdecies centenum acta sunt: BONF. III,1,21.

cento, -onis m. [2]

Galli ... in tentoria penetrant, ex centone confecta multa prepropera festinatione relicta diripiunt: BONF. I,9,205.

centralis, -e

Quem locum nos elegimus tamquam ydoneum, multitudinis capacem, accommodum, tutum et communem et quasi centalem omnibus nationibus ad concilium venturis: *1414 Finke, Acta I* p.291.

centrum, -i n. [4]

Si ad axem caeli curro / et ad centrum aridae recurro: *c.1308 Planctus cleri* 3,3-4 (p.75). Quod deberet esse locus communis et confluentibus ex diversis partibus mundi ad huiusmodi concilium quasi positus in centro: *1413 Finke, Acta I* p.240.

Memorato Nicolao ... et heredibus suis legitimis ... hic centro praesentium apicum nostrarum depicta et bina duplicata seu geminata arma ... coronam auream supra galeam deferendam ... ex novo concedimus: *1416 Katona, Hist.crit.* XII p.245. *CD Hung.* X/5 p.686.

cerebrum, -i n.

Erupit mixtus cerebro de vulnere sanguis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,220.

ceroferarius, -a, -um *m.* ceroferari: pl. gyertytartó

Item apud dominum Iohannem plebanum de Rakamaz habeo florenos duos, lego, ut duos bacculos, qui alio vocabulo dicuntur ceroferari (*sic, recte: ceroferarii*), disponere faciant et constituent ante altare maius in ecclesia Beate Virginis Marie fundate in Semyen: 1521 Solymosi, *Két testamentum* p.225.

ceropharius, -ii *m.*

Ad communicandum infirmum vadat prelati ... precedentibus duobus cerophariis in superpelliciiis: 1311 *M.Sion* 1867 p.5.

certe *comp.* cercius *adv.*

Nos ... ex tenore dictarum litterarum predictorum capitulorum ... de generatione eiusdem Dominici cercius edocti liberam eidem concessimus licenciam ad propria redeundi: 1323/1365 *MNy* 1931 p.208.

certo, -are

Si qua in ecclesie predicta (*sic ed.*) preiudicium de proprietatis iure certantia privilegia per quoslibet ostenduntur: 1276 *Veszpr. okl.* I p.71.

chalybs, -is *m. subst.*

At illi duo intus clausi de silice cum calibe ignem producunt, lampades exinde accendunt. GABR.PECHW. p.Vv. Sic corda politi / ceu magnes chalybem sermonis melle trahebat: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 233-234. 116.

chaos, -tis *n.*

Chaos horridum subarrhavit iura: c.1308 *Planctus cleri* 4,5 (p.75).

characteristicus, -a, -um characteristicus indolem praebens – jellegzetes:

Hanc vallem, id est locum paradisi, concludunt duo montes, scilicet humanitas et divinitas Christi. Nemora vallium sunt utriusque characteristicum idiomata, secundum Damascenum (*ed.: ubi?*): *Serm.Quinqu.* 132 (p.278).

charis, -is *f.*

Et ideo dicitur Eucharistia, id est bona gratia, ab eu, quod est bonum, et charis, gratia: *Bárczi* p.69. OSU.LASKO *Biga sal.* 46,P.

charta, -ae *f. ad B4:*

In ipsa domo quendam hominem penes mensam in parte interiori, loco tenebroso sedentem cartasque cum ceteris commensalibus ludentem: 1525 *Végh, Buda* p.185.

chelys, yos *f. (gr.) ad 3/i:*

Praestamus caris tantum leve carmen amicis, / et rude cum crepuit si quid inepta chelys: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 19,101-102. (p.98). Orditur iam te nostra sonare chelys: IAN.PANN. *Paneg.* 3,proel,16.

chirographum, -i *n. ad B2alpha:*

In eorum nomine cum plenaria auctoritate chirographum mihi suum propria manu conscriptum dedit mihi (*sic*) ipsorum notarius: 1509 *Reg.Strig.* p.86.

chirologus, -i *m.* (cyrologus)

Coram providis viris, Petro cyrologo, concivibus et iuratis de eadem (*sc. presbyter testamentum fecit*): 1419 *Zsigm.oklt.* VII,949.

chirothecarius, -ii *m.*

Item Iacobus Hungarus brasiator super Nicolaum chirothecarium I. flor. Et centum denarios: 1394 *Acta Cassov.* 47.

choralis, -e *ad 1c:*

Item due alie cappe corales de athlaz: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.196.

chorator, -oris *m.*

Hic servatur festum Adventus sanguinis Christi et choratores fient tantum in missa, quod in vesperis tantum fit memoria: XV *Knauz, Kortan* p.132. Item sunt quatuor baculi seu sceptri coratorum: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.397.

choraula, -ae *m.* [1]

Tantum in histriones, mimos et cytharedos, tantum in choraulas, sonaschos, cantores et utricularios... nummorum profusionem hucusque toleravit (*sc. Rex*): *Udis* p.471.

chorda, -ae f. ad 2:

Sigismundus pellifex super Dobringer VIIj tunella vini, II cordas terre arabilis. Cf. *ibid.*: p.77: Petrus Weynradi super Malik j vineam IIII cordas terre arabilis et j domum. Cf. *ibid.* 92: Pro quibus sibi tres cordas terre arabilis et tres prati titulo pignoris obligavit. Cf. *ibid.* p.98: Pro quibus obligavit II cordas terre arabilis: *1395 AA Cassov.* p.72.

chordula, -ae f. [13] *kanóc

Cordule alicque pro incensione bombardarum: *1508 Sz 1872* p.289.

christianus, -a, -um superl.

Quod (*sc. regnum*) christianissimum hactenus est reputatum: *1417 CD Hung. X/5* p.760. *Zsigm.oklt.* VI,889.

Christifer, -a, -um

Finivi librum illuminando sexta feria in die octava Thome Cantuariensis infra octavas Nativitatis Verbi Dei incarnati, filii Dei altissimi Beatissime Christifere Marie in divina et humana natura unius suppositi, cui laus et gloria: *1480 ItK 2006* p.110.

christiformis, -e

Quarta ratio imitationis christiformis et specialis, quia, ut dicit Bern<ardus>, christianus a Christo dicitur, ut Christi frater et imitator reputetur: PELB.TEM. *Quadr.* I,C p.a,2v.

chuha, -ae f.

Duo clientes, qui in confinibus illis 'chuzarok' vocantur, duo<s> fratres ... spoliati sunt (sic, recte: spoliaverunt) et de eorum habitibus chuhas sartiri fecerunt: *Chron.F.M.O.* p.243.

chyga, -ae f. [1] *chiga

Per chigam traherunt (*sic ed., recte orig Dl 26156 fol. 8r*): Item feria secunda qui capentaliis (sic, recte: carpentariis) ligna magna ad pallacia traxerunt per chigam, laicis VI per d<enarios> V dedi eis: *1517 Lex.Hung.* p.127.

chyragram, -atis n.

In quorum fidem et testimonium nos prefatus Wladislaus rex Hungarie ob chyragram manu fraterne maiestatis, prefati sereniss[imi] d[omini] regis Polonie loco et vice nostri presentes literas subscribi fecimus: *1515 Katona, Hist.crit.* XVIII p.884.

cibarium, -ii n. [16]

Praegnantes habere consueverunt varia et inordinata desideria cibariorum diversorum: *Bárczi* p.65. OD 28,F.

cicatrix, -cis f. [2]

Stephanus ... varias vulnerum et cicatricum in utroque suo brachio susceperit laesiones rivos sanguinis in effusione bullienti exundantes: *1412 Katona, Hist.crit.* XII p.147. Alexander ... nondum obducta vulneris cicatrice ad traiciendum Tanaim rates ... excogitat: BONF. I,1,217. Hanc gentem Iordanis ... vultu ... cicatricibus quibusdam inscripto ... tradit. ... Quare obductis cicatricibus imberbes consenescent: BONF. I,2,200. Tu es unus de patibulo secatus et in signum veritatis adhuc cicatrix in tuo collo apparet tibi: *1493 Szádeczky, Czéhek II* p.23.

ciconia, -ae f. [4]/2

Sed eccum parasitum! Quam molliter incedit, imitatur ciconiam, credo: BART.PANN. *Gryllus* 62. Atila, ... cum urbis menia lustraret, prospexit ciconias, que per domorum fastigia nidos disponere solent, ex urbe pullos educere: BONF. I,6,112. Unnum spe sua frustratum et illud ex ciconiis, que statuas insederant, cognovisse, occupatam mox urbem desertam invenisse fabulantur: BONF. I,6,133.

cicur, -is n. [1]

Magna quoque hic cicurum copia: BONF. IV,7,110.

cimentum, -i n. subst.

Iterum in auro per magistrum Simonem ex cimento extracti et ibidem depositi ducati: *1521 Entz, Gyulafehérvár*

p.186.

cincinnus, -i m. [3]/2

Vatha ... caput Scythico more rasis, cincinnos pagano ritu tris dimisit: BONF. II,2,134.

cindatum, -i n.

Campanator habet sub manibus suis ... duas dalmaticas albas subductas una cum cindato bruno, altera cum cindato rubeo: *1442 Archiv* 1873 p.354. Bartal 126: cindator = Decr.Steph.R. Hung. L. 2. c.31. (de ott ilyen nincs). LLMAeH II,87: cendatum: 1 adat van rá (selyemszövet - tela subserica, pannus sericus.)

cineicus, -a, -um

Item una casula de kamukato cineici coloris cum cruce deaurato (*sic*) subducta cum tela flavea: *1442 Archiv* 1873 p.356.

cinereus, -a, -um

Est quoddam ciborium pulchrum, quod in columnis marmoreis cinerei coloris ... stat firmatum. GABR.PECHW. p.Vr.

cingulator, -oris m.

Perenhansel super Nicolaum cingulatorem II flor. et XLIII gs: *1394 Acta Cassov.* p.63.

cinnamon (cynamon)

Specierum diversarum genera, ut sunt crocum, piper, zinziber, gariosoli, nuces muscati, flores muscati ac cynamonis et talibus speciebus consimilia: *1436 Mon.Budapest* III/2 p.272.

cinobrium, -ii n. [2]/1

Item pulveres cum vasculis IIII. Item cuspidi XII. Item cinobrium rubeum duo masa. Item cimentum cum una ornace. Item tegule III.: *1520 Aetas* 1993/1 p.61.

cio, -are [1]

Ut ora fidelium optent te ciare: VALENT.HADN. *Invoc.* 12,3. (p.27).

circator, -oris m.

Dedimus circatori Thome XV florenos: *1424 Zsigm.oklt.* XI,621.

circuitus, -us m. [66] *folyosó

Ad quam (*sc. capellam*) in maioribus festivitibus ipsa processio et circuitus fieri deberet: *1508 M.Sion* 1866 p.536. Ipse dominus ... fecit ... fieri unam camaram parvam supra circuitum castelli vulgo 'folyoso' de asseribus: *1480-1500 DI* 26235 fol. 2v. = *Lex.Hung.* p.256.

circulatio, -onis f. *[2]/2 abroncs

Quicumque ... voluerit gratam Virgini Mariae ... coronam facere, ... faciat in hunc modum. Primo pro circulatione habeat altam contemplationem dignitatis suae: *Bárczi* p.48. OQ 15,V.

circulus, -i m.

Vulgus spectatorum omnes vicos, fora, circulos, theatra compleverat: *1522 Epist.procer.* I p.155.

circumaddico, -ere

Quamvis ... pro comperto habeamus ... fidelitates vestras ... ubique etiam in sylvis vobis circumpositis et circumaddictis ... ligna pro cultura montanarum et fodinarum necessaria libere succidere ... semper potestatem habuisse: *1502 Wenzel, Dóczyak* p.46. Pray, *Notitia Hungariae* IV p.583.

circumamictus, -a, -um

Glosa: in doctrina sapientie, circumamicta varietate, id est diversis virtutibus, quia sapientia sine virtutibus frivola est: *Serm.Quinqu.* 4 (p.32).

circumcurso, -are

Inter illas gravissimas hiberni temporis et circumcursantium hostium angustias: *1464 Zimmermann, Urkb.* VI p.205.

circumductus, -us m. [1]

Quo cum venissent, montem a planitie castrorum circumductu claudunt, fauces montium ... impositis presidiis obstruunt: BONF. I,9,208.

circumeo, -ire ad A 1 a:

Et voto satisfaciens venit ad Sancti Pauli capellam pluribusque vicibus ibidem tumbam Sancti Pauli flexis genibus circuiens Deo et Beatissime Marie Virgini ... gratias agens ... reversus est in domum suam. VALENT.HADN. *Mir.* 65 (p.110). Item dominus Mathias Gereb civitatem ante castrum in tercia parte fecit ex fundamento circuire sew circumvallare sepibus vulgo 'parkan' cum tecturis omnino in circuitu civitatis: 1480-1500 *DI 26235* fol. 1v. Cf. *Lex.Hung.* p.749.

circumfluus, -a, -um [4]/3

Neque circumflua flumina diverti, neque cuniculis adactis menia subiri (*sc. poterant*): BONF. IV,8,35. Scutum omne flores circumflui in varios alternosque flexus undequaque circumsepiunt: 1507-1508 *Turul* 1891 p.60.

circumfugo, -are

Quomodo ... iobagiones ... eundem inter vineas ... circumfugando multa dampna ... fecissent: 1458 *Dreska, Pannonh.* III. p.96.

circumfulcio, -ire

Quibus (*sc. constantiis*) iidem quondam glorioso principi ... regi Hungariae ... solita fidelitatis constantia circumfulti collateraliter adhaerentes (*praedicatum desideratur, sc. fuerunt*): 1352 *Osváth, Kassa* p.202.

circumfulgeo, -ere

Angelus Domini astitit iuxta pastores, et "claritas Dei circumfulsit illos." (*Luc. 2,9.*) ... Modus annunciacionis fuit, quod apparuit cum claritate et sic pastores illuminavit per claritatem circumfulgentem (*sc. Christus*): *Serm.Quinqu.* 13 (p.48).

circumgyro, -are [2] circum giro

Signum seu effigiem draconis incurvati per modum (sic ed., recte: modum) circuli cauda sua collum circumgyrantis, divisi per medium dorsi *etc.*: 1408 *Áldásy, Címereslevelek* II p.27. Cf. etiam 1408 *CD Hung.* X/4 p.684: signum seu effigiem draconis incurrvati per modum circuli, cauda sua collum circum girantis (*DI 9470: circumgirantis*) divisi, per medium dorsi ad longitudinem a summitate capitis et nasi usque ad extremum caudae effluente sanguine in interiori rima scissurae alba et sanguine intacta, per longitudinem rubeam crucem, ... per nos ac fideles regni nostri barones et proceres ... publice portandam et ferendam eligimus.

circumligo, -are [1]

In cuius (*sc. scuti*) medio aquila alba ... collocatur, ... que cum tota lacteo colore niteat, stolla tamen aurea inter utrasque alas interiecta pectus undique in modum fascie circumligat: 1506/XVI *Turul* 1891 p.59.

circumloco, -are [1]

Coacto exercitu ad Moravie fines processit (*sc. rex*), ... imperatori bellum indixit, Trincinium intravit, circumlocata sunt castra: BONF. II,10,452.

circummeto, -are [2]

Quod lator presentium ... habebit quadraginta iugera terre, set et silvam circummetatam in quinque iugeribus continentem: 1239 *Veszprém város* II p.100.

circummunio, -ire [2]/2

Qui ... egesta terra, fimo et pecorum excrementis aggerem lignis circummunitum ducunt: BONF. III,4,352.

circumpono, -ere

Quamvis ... pro comperto habeamus ... fidelitates vestras ... ubique etiam in sylvis vobis circumpositis et circumaddictis ... ligna pro cultura montanarum et fodinarum necessaria libere succidere ... semper potestatem habuisse: 1502 *Wenzel, Dóczyak* p.46.

circumsaepio, -ire (circumsepio, -ire)

Imperator ... corpusculum incorruptum ... fecit ... in ecclesia S. Mariae Peruilepsi id est circumsepta, quam ipse imperator fundaverat, pro fidelium loco venerationi aptissimo repausari: *AASS Transl.Pauli* p.568. Curis pervigilibus et variis sollicitudinibus ecclesie nobis ... commisse undique circumsepti ... cottidie occupemur:

1344 Artner, *Véd bástyá* p.54. Tot undique circumseptus angustiis Ludovicus quid faciat, quos imploret nis eosdemmet principes ac illos praesertim, quorum salus in Hungariae defensione continetur: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.303.

circumscribo, -ere

Nos rectoratum ... dicte ecclesie ... discreto viro, domino Iohanni utique morigeratum et bonis virtutibus circumscriptum (*sic*) ... dedimus: 1416 *Mon.Budapest* III/2 p.1.

circumspectio, -onis f.

Vestrae tandem circumspectiones ... sponte consensere. Cf. 1475 *Ibid.* p. 71: Ut vestras circumspectiones putamus non latere: 1474 Zimmermann, *Urkb.* VII p.29.

circumstantio, -are [1] *in bonam partem: cingere, circumdare – környékez, körülvesz:

Quia hic Ioannes ... post victoriam loco victoriae inirmatus, ... paulo ante mortem devotissime geniculatus et inclitorum (*sic ed.*) commilitonum turmis circumstantiatus ... de praesenti seculo (*sic*) est translatus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.2. (*In codice Df 283678* p.215. corr. ex: circumstantiis). Sensus loci allati corrigendum puto ad 'in malam partem: ambire, corruptela cingere.'

circumstrepo, -ere [2]

Item Zaladiensis trans lacum, quem Balatonem nunc vocant, cui quidem ideo nomen hoc inditum, quia Zale id est fluctuatio undarum conventui undique circumstrepit: BONF. I,1,359.

circumtego, -ere [1]

Franciscus ... iunctis familiaribus / ... / ducunt ... / currum vehendo concham coeta (*sic ed., cod. [Df 283678 p.528: cocta]*) circumtegendero: 1456 Kovachich, *Scriptores* II p.6.

circumteneo, -ere [1] *circumquaque v. in circuitu aliquid tenere, portare – köröskörül tart, visz:

Quare singulari pompa succollantibus centurionibus et lecti auro strati fimbrias circumtenentibus rite proceribus ... populus ... lacrimas continere nequivit: BONF. IV,8,219.

circumvago, -are [4]/4

Rex ... cum legionibus ... comparasset, ... per Istrios et Foroiulianos circumacto Adriatico sinu Italiam contendit: BONF. II,10,170.

circumvallo, -are

Si civitas per aliquos emulos circumvallaretur quovis modo aut alias necesse foret, tunc semper libere pateat turris eadem ... hominibus civitatensibus: 1509 Véggh, *Buda* p.148.

circumvenio, -ire ad B2: decipere, irretire – rászed, behálóz.

Qua simulatione et arte perfidus religionis Christiane hostis me fallere et circumvenire cogitabat: Theiner, *Mon.Vat.* II p.632.

circumvolo, -are

Supervenit his innumera corvorum multitudo, que regia tecta circumvolans nulla vi repelli potuit: BONF. III,1,234. Basseus ... in medio pretorianos milites collocat, quos ianizaros vocant, spectati roboris homines ... multas etiam vexillationes in utroque cornu proponit, que prelium ineant, circumvolent hostes et ... impetant repantve: BONF. III,5,258.

circumvolvo, -ere

Quanto discrimine hac vice es circumvoluta (*sc. civitas Waradiensis*): 1474 Kovachich, *Scriptores* II p.12. Quod quidem scutum draco ... per girum ductus introcludit caudaque cervici supra truncati anguli situm circumvoluta primis pedibus supremam scuti partem, posterioribus sinistrum clipei latus ... videtur continere: 1507 *Turul* 1911 p.105.

cirographum, -i n. aláírás

Eisdem plenum mandatum ... damus et concedimus harum nostrarum secreto sigillo nostro impendenti, cirographo nostro consignatarum vigore et testimonio litterarum mediante: 1506 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.446. Cf. *Ibid.* P.457: presentes litteras manu nostra subscriptas fieri ... fecimus.

citatorialis, -e

Noverit eadem egregia dominatio vestra me litteras eiusdem citatorias ... recepisse: *1504 Mon.civ.Zagr.* III p.25.

citatus, -a, -um [20]

Dum ... ad maiestatem vestram profecturi Budam venissemus, citata quadam et subita properacione maiestatem vestram ad civitatem Prwk, deinde ad Viennam se contulisse obvia fama nobis indicavit: *1500 DI 104719.*

citerior, -ius

Is enim rumor sat late diffusus erat Alemanis ita cum Polonis convenisse citeriorem Ungarie partem Maximiliano, Alberto ulteriorem subactis Ungaris ... esse cessuram: BONF. IV,9,93. Bavari, Australes et Ungari ... non citeriorem solum, verum etiam ulteriorem Danubii oram occupavere: BONF. IV,4,181. Rasciani ... mox citeriorem Austriam ... incursarunt: BONF. IV,5,20. Oppidum est decem milibus passuum super Pisonium citeriore Danubii ripa: BONF. IV,6,152. Ut a citeriore Danubii parte Viennam obsideat: BONF. IV,6,225. Qui citeriorem Ungariam Dalmatiamque incolunt: BONF. IV,9,26. Qui ... adhuc ulteriorem et citeriorem Ungariam inhiaret: BONF. V,1,103.

citharista, -ae m.

Quod nobilis domina, elicta Laurencii ... coram nobis personaliter constituta quandam terram suam ... confessa est vendidisse Cheztiuooy et Andree citaristis presencialiter coram nobis astantibus pro viginti marcis: *1284 CD Croat. Suppl.* II p.141.

civicus, -a, -um adi.

Videbar hic mihi coronam, si non triumphalem, certe civicam optimo iure meruisse: *1522 TT 1855* p.342.

civilis, -e

APOLLIDES: Nomen quod illi indideras? CLEARCHUS: Ethici, nam civilis hic puer erat, quo evenit, ut eum Athenienses ita appellarent: BART.PANN. *Gryllus* 110-111.

civiliter [4] *comp.*

Dimissis ... presidii castra solvunt atque civilius inter Ungaros sese gerunt, *ut* his liberum esset eum coronare regem, quem potissimum optarent: BONF. II,4,3.

civitas, -atis f. *ius, quo cives ut membri communitatis utuntur – polgárjog:

Eundem ab ignobilitatis et rusticitatis statu, in quo nunc existit, non obstante civitate sua, quo digne fungitur, gratiose eximentes in verum nobilem huius regni nostri creandum ... duximus: *1509 Turul* 1911 p.108. Cf. *1517 Turul* 1911 p.110: ut per hanc gratiam nostram se ab officiis civilibus nullatenus abstrahat.

civitatula, -ae f.

Veneram in quoddam castellum seu civitatulam nomine Schebes secundum Ungaros: GEORG.HUNG. p.150.

clamatio, -onis f. [2]

Gravis culpa est, ... si quis clamans in clamacione sua iurgium fecerit: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.140 (Annexus I).

clamito, -are [1]

Ecce latro clamitans festinato gradu subtractum iumentum refert: BONF. I,4,261. At ille ... se regia explodi clamitaret multaque sese purgando iactaret: BONF. III,7,310. Quod iidem fratres ... de sero ... bene vinolenti Patrem omnipotentem cantassent et clamitassent in grave scandalum Christifidelium: *1518 Erdélyi, Register* p.93.

clamosus, -a, -um (clamosus)

Ut iam sepe sepius clamosa (*sic ed., recte forsitan: clamorosa*) et piarum aurium offensiva ... relacione veridica didicimus: *1422 Mon.episc.Zagr.* VI p.60.

clangor, -oris m.

Illa (*sc. Alecto*) dolis aptum speculata e vertice tempus / concitat horrendis Stygias clangoribus alas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,124-125.

clareo, -ere (v. claresco, -ere) *verb.*

Vobis igitur rem hanc clareram (*sic, recte forsan: clarueram*), ut si habetis aliquas lites in foro ecclesiastico, ... extunc omnino ... causas ... movere curetis: 1448 TSz 1929 p.126.

claritas, -atis f.

Datur intelligi nostre claritati, quod nonnulli forent homines, ... qui *etc.*: 1399 *Mon.Budapest* III/1 p.137.

claritudo, -inis f. ad 2 b:

Quos ... non dubitem locum non vulgarem apud vestram sanctitatem tenere ob claritudinem familiae et mores eorum ingenuos: 1524 Theiner, *Mon.Vat.* II p.631.

clarus, -a, -um adi.

Quandoquidem hoc uno monumento non modo Augustinum a mortalitate asseres, verum etiam nomen tuum nullo unquam tempore intermoriturum posteritati clarum reddes: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

classarius, -ii m. [2]/1

Quando classarii in terrestri bello parum prodesse possunt: BONF. III,6,223.

classicum, -i n.

Dant pugnae classica signum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,186.

claudico, -are ad 1a:

Quedam mulier ... venit ... afferens ... femellam ... claudicantem: VALENT.HADN. *Mir.* 17 (p.84). Quod idem comes a tramite vere obedientie claudicans sanctitati vestre ... obtemperare ... non curaret: 1412 Finke, *Acta* I p.102.

clause adv.

Tercia siquidem earundem (*sc. litterarum*) ... capituli ecclesie Albensis ... clause edita ... regi ... relatorie rescripta declarasset, quomodo *etc.*: 1424 Fons 2005 p.363.

clausio, -onis f.

Quod ipse volens aeternae beatitudinis semitis pietatis insistendo devotius bravio perfrui, congruisque praeparamentis spiritualibus extremae suae diei clausionem praevenire, necnon parentum suorum salutari animae remedio propitiare quandam villam ... religiosi ... viris ... donavit: 1337 Wagner, *Anal.* III p.177.

claustrum, -i n. ad 3:

Quomodo ... nonnulli ... fratres ipsorum ... in claustrum abbatie crudeliter interfecti ... extitissent: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.89.

clausura, -ae f. csap, csapolás

Exposuimus hoc anno ... pro singulis ferramentis, ... puta ... pro ... ferro clausurae lapidum quadratorum fl. 20: 1507 Myskovszky, *Bártfa* II p.73. (1508-ban [uo.] 'ligatura' a neve.) Exposuimus hoc anno ... pro ... ferro clausurae lapidum quadratorum fl. 20.: 1507 Myskovszky, *Városház* p.73.

clava, -ae f.

Praefatus c[omes] Petrus ... letales in suo corpore collegit passiones signanterque in eius capite, non obstantibus manipulationibus, ex ictu cuiusdam clavae manualis confracta casside mortalem suscepit laesionem: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.64. Ipsam pertractando cum quadam clava verberari machinasset: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,568.

clavicula, -ae f. billenty

Item iiii d<enarii> Lisentreyt pro labore ad organum pro claviculis sabbatho ante Letare: 1413 *Archiv* 1873 p.431.

clavicus, -i m.

Si quis ducens res mercimoniales, que diverse maneriei et conditionis existant, ut sunt fericule, monilia parva, ... clavicali, ... pectines lignee aut cornee, specula, clebsidras parvas pretextas (*sic*), ligamina volgo (*sic*) Nestel, digitalia videlicet Vingerhut, et alia ceteris mercibus similia, ... debent solvi boni duo grossi: 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272. Pro emendis clavielis (*sic ed.*): 1521 Végh, *Buda* p.176.

claviger, -i m.

Quomodo clavigeri et procuratores trium curiarum civitatum nostrarum, videlicet Chasmen[sis] et de Dombro et de Ivanich damnosa cupiditate inducti ... unum currum lignorum indebite ... extorquere incepissent: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.255. Domini clavigeri claves secum ferre non ommittant: 1464 Zimmermann, *Urbk.* VI p.204.

clavulus, -i m.

Nonnullos asseres, necnon clavulos maiores et minores ac ferramenta alia et instrumenta lapicidarum et muratorum: c.1450 Végh, *Buda* p.85.

clenodium, -ii n. ad 2d:

Unum clipeum flaveum ... Demetrio (*sc. et aliis*) ... in clenodium et signum per ipsos adinstar ceterorum nobilem ... portandum ... duximus conferendum: 1398 Turul 1901 p.103. Sibi pro singulari honore quoddam clenodium, scilicet signum draconis, quod nos una cum serenissima principe ... regina ... et quampluribus mundi principibus nostrarumque regnorum baronibus et nobilibus praefectis in signum indissolubilis societatis gestare solemus, duxeramus conferendum: 1413 Katona, *Hist.crit.* XII p.155. *Zsigm.oklt.* IV,941. *CD Hung.* X/5 p.404.

clepsydra, -ae f. (clebsidra)

Si quis ducens res mercimoniales, que diverse maneriei et conditionis existant, ut sunt fercicule, monilia parva, ... claviculi, ... pectines lignee aut cornee, specula, clebsidras parvas pretextas (*sic*), ligamina volgo (*sic*) Nestel, digitalia videlicet Vingerhut, et alia ceteris mercibus similia, ... debent solvi boni duo grossi: 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272.

clerica, -ae f. [1]

Quod aliquando laici in tabernis inebriatorum ... fratrum ... capita et clericas ac tonsuram liniendo et inungendo cum cibariis ... commaculassent et deturpassent: 1518 Erdélyi, *Register* p.127.

clericatus, -us m. [4]

Quod nullus frater conversus seu laicus psalterium vel alios libros legere presumat, nisi ... prius ad clericatum susceptus fuerit: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.123 (Rubr. LXIX). Quod nullus vicariorum ... aliquem fratrem laicum tonsura seu corona clericatus uti permittat: *Ibid.*

clcium, -ii n.

Sicut ad comitatum seu clicium nostrum Seguesdiensem pertinebat: 1276 *Veszpr.okl.* I p.63.

cliens, -entis m. [15] ad 1:

Nobilibus, militibus, clientibus, officialibus ...: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,518. Accedebat fratrum prestantia, multitudo amicorum et clientium, preterea cognationes et affinitates eximie: BONF. IV,1,130.

clientela, -ae f. [2]/2

Dux ... cum fidissimis plerisque rem communicat et surripiende corone clam consilium inquit, multos muneribus ... sibi conciliat subducuntur urbes, clientele populi et comitatus in diversa studia distrahuntur: BONF. II,7,480. Ille ... maximas hinc in dies sibi clientelas et amicitias comparavit: BONF. IV,7,132. Nobilissimas semper domi clientelas *aluit* (*sc. Ioannes*): BONF. IV,8,188. Qui (*sc. papa*) Innocentio mortuo subrogatus Ungaros in clientelam acceperat: BONF. V,3,121. Qui pro vetusto societatis et clientele iure debitum Ungaris ut patronis legitimis obsequi officium presterunt: BONF. V,3,87.

clientulus, -i m. [3]

Quae pro patrono fert vota clientulus, audi!: c.1510 *Anal.nova* p.409. Dignetur... calamitatem deditissimi sui clientuli ex pietate et clementia audire: 1526 *Acta Tom.* VIII p.192.

clipeus, -i m. ad 3/i:

Ubi signatum est super una arbore, que 'byk' vocatur, signum clipei iule bani: 1240 *CD Arp.cont.* VII p.102. Reedificata est turris ... cum clipeis tectalibus. 1496/1497 *Magyary-Kossa* III p.115.

cloaca, -ae f. subst.

Omnia solus habes: matulam veteremque cloacam, Candelabra, faces, omnia solus habes: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.130.

cludenda lege eludenda

Pro cludenda et reprimenda ... inimicorum sevicia et impietate tyrannica: 1406 *CD patr.* VII p.438.

coadhaereo, -ere

Ipse quoque meretrices adiunctis sibi ... quibusdam latronibus eisdem coadherentibus ... contra domum prepositure ... iverunt: *1508 M.Sion* 1866 p.455.

coadunatio, -onis f.

Ut machinatione pestifera pacificum statum et coadunationem ecclesiasticam disturbaret (*sc. rex Franciae*): *1416 Katona, Hist.crit.* XII p.251.

coetaneus, -a, -um

Ut ... unum registrum super tricesimarum exactione ... conscriberemus ... eidem Michaeli ... ceterisque suis coetaneis quoad cautelam ... impartientes ... Ut moderni ... tricesimatores ... a Michaele prenotato suisque coetaneis, videlicet comerciatoribus tricesimarum exactionem recipi ... sciant: *1436 Mon.Budapest* III/2 p.271.

coaevus, -a, -um [2]

Salvus ut sis, te tuus salutatur coaevus: BART.PANN. *Gryllus* 34. Quis me coaeuum ... nominat?: BART.PANN. *Gryllus* 35.

coalesco, -ere [9]/9

Num in utraque gente usque adeo preclara interiorem ingenia, út, donec puer coalescat, regnum hoc administrare nesciant? BONF. III,4,188. Quod, si Pragam confestim exercitum duxisset (*sc. Sigismundus*), antequam hereticorum vires coaluissent, nunquam Germania tot incendia subiisset: BONF. III,2,374. **ad 1:** Licet autem videar vulnus, quod iam forsitan occaluerat, retractare et cicatrici nondum plane coalescenti manum opponere: *1515 Acta Tom.* III p.445. Sic et de cetero sincerioris fidei zelo et fervoris promptitudine coalescant: *1515 Katona, Hist.crit.* XVIII p.841.

coangustatio, -onis f.

Saron interpretatur coangustatio et designat martirii vehemenciam, que angustavit crudeli supplicio: *Serm.Quinqu.* 5 (p.35).

coangusto, -are

Iobagiones ... Benedictum ... simili in domo sua coangustatum sagittis et gladiis miserabiliter peremissent: *1369 Dreska, Pannonh.* I p.193.

coapto, -are

Sic enim progenitores nostri ... ad fidelitatis opera coaptarunt et de ipsis ad sua praescripta regia effecerunt promptiores: *1319 Horvát, Verb tzi* p.26. Obiectum desideratur? AOkl. V,481. *CD Hung.* VIII/2,210-12. Cum eodem sanctissimo domino nostro papa te coaptet et cum omni promptitudinis studio reducas eidemque reconciliare: *1412 Finke, Acta* I p.101.

coarguo, -ere [3]/2

Si adversus maiestatem tuam ille deliquisse coarguetur: BONF. V,4,148.

coarto, -are quoartando *1290/1405 Reg.duc.* p.154.

coassumo, -ere

Quo in gremium generosae familiaritatis virtutum decorati fulgoribus et scientiis illustrati fuerint coassumpti: *1435 Katona, Hist.crit.* XII p.658.

coccus, -i m.

Ex cocco virideo vlgo kamuka: *1523 Lex.Hung.* p.444.

cochleare, -is n. cochiarium

Iudex ... ipsum famulum ... simulcum ipsis suis rebus, puta peccario uno, ... cochiaris duobus valentibus florenos duos ... captivasset: *1483 Zimmermann, Urkb.* VII p.339.

coenha, -ae f. épületelem: csigalépcs ? Boltív? Kupola?

Ipse debeat edificare capellam ... cum ... concha vulgo Snek pro gradu et introitu capelle. Cf. *1521 TT* 1911 p.85: Pro una sera ad concham turris den. XXVII.: *1482 Myskovszky, Bárta* I p.18.

codrus *propr.* 2

Codre, tuum serva hospitium, quo Codrior alter / Orbe vago non est omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

coelicola, -ae *m.*

Sic fata forte ipsique coelicolae hominum fortunas disponunt: BART.PANN. *Gryllus* 112.

coelitus, -a, -um (?) *adi.*

Hic. tumulatus. miles. iohannes. vocatus. frater. gubernatoris. sit. iunctus. coelitis. choris. anno. d[omi]ni. *m.* ccccxxxv. de. huniad. etc. hic. est. tumulatus. iohes. miles. iunior. de. huniad. vocat[u]s. frater. eius. an[...] di[...] sit. iunctus. celitis. choris: 1440 Entz, *Gyulafehérvár* p.168.

coemeterium, -ii *n.* *cimiterium

In eum (*sc. summum pontificem*) hec dogmata commenti sunt ... cimiteriorum usum questus gratia adinventum: BONF. III,2,323. In cimiterio edicula est erecta, ubi state inferie fierent: BONF. III,2,120.

coemo, -ere [3]/2

Quam (*sc. domum*) ab executoribus bone memorie magistri Demetrii ... canonici ecclesie nostre pro quadraginta florenis auri coemimus: 1476 *Veszpr.okl.* I p.260. Ad coemenda nanque tela sagittasque ... in Germaniam ... nonnullos miserat: BONF. IV,2,251. Ut etiam vini cados, quos pro regis aula coemerat, Uillaci in arcem subito transferret: BONF. V,4,116.

coenobium, -ii *n.* 'gyülekezet'

Qui ... pro presenti huic sancte societatis cenobio et tocius nostri episcopatus officio prelacionis in Dei iugo fungimur: 1380 *Mon.episc.Zagr.* I p.291.

coenum, -i *n.*

Quippe per omnes cruciatus et corporis lanienas Christianos prius excarnificatos a religione cogunt verique Dei cultu se abdicare (*sc. Turci*) ... sanctorum reliquias et divina mysteria aut pedibus conculcare, aut luto coenoque provolvere: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249.

coeo, -ire (coyens)

Item mulier coyens cum religioso: c.1400 *DF 286635 f.* 30v.

coexecutor, -oris *m.* [2]

Executores presentis ultime voluntatis in eorum ac ... Frederici, ... magistri civium civitatis Poson<iensis>, ob suam infirmitatem venire non valentis, coexecutoris scilicet ipsorum nominibus exhibuerunt presens testamentum: 1517? *M.Sion* 1866 p.337.

coextendo, -ere

Ut iobagiones ... singulas metretas avene ... cum metreta ad tres pugillos et quatuor digitos quantitative coextensa plebano ... solvere tenerentur: 1381? *Dreska, Pannonh.* I p.259.

cogitabundus, -a, -um [2]/1

Heremita quidam ... rogatus ... perhumane, ut regia fata retereret, ubi cogitabundus aliquantisper constitit *etc.*: BONF. I,4,91.

cogitatus, -us *m.* [8]

Noli pati, optime imperator, integerrimi avi tui ... tam pios cogitatus ulla negligentia evanescere: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.258. Discipline, tu sancte, effugies fictum, / ... / cogitatus vacuos et sinistre dictum: VALENT.HADN. *Invoc.* 3,1-3 (p.24).

cognatus, -a, -um házastársi parancs?

Tum Transalpino legati ab rege profecti / adveniunt cognata viro mandata ferentes: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,331-332.

cognitasse *lege* cogitasse BONF. II,1,150. 6106

cognitor, -oris *m.*

Ut ... salubris provisio ... tam apud nostrum Creatorem, omnis prorsus conscientie cognitorem ... perpetuo

perseveraret: *1269 Veszpr. okl.* I p.55.

cognitus, -us *m.* [1]

De quibus fabulosa multa Diodorus cognitu minime necessaria: BONF. I,1,245.

cognomen, -inis *n.* [8]/8 **ad 3 a alpha:**

Filius, cui Novello cognomen erat, ... in Germaniam aufugit: BONF. III,1,285. Quidam ... librum concivibus accommodavit, ... imprimisque Ioanni humili loco nato, cui a villa cognomen Hus inditum, quod Bohemice anserem significat: BONF. III,2,307. Zyska Booslaum interea regulum, cui Cygneo cognomen fuit, ... vi ceperat: BONF. III,2,422. Ioannes quidam, cui Rochezane cognomen erat, ... Dei verbum publice profitebatur: BONF. III,3,39. Quibus quidem omnibus de Lindva cognomen erat: BONF. III,7,53. Ista cum exceptione, quod si ipsa littera expeditoria non denotat nomen, tantummodo cognomen, ... actor pure aliam dare debet (cf. superius: littera ... solummodo denotat Kenderes): *1508 C. Tóth, Szabolcs* p.219.

cognomentum, -i *n.* [8]/4

Carolus ex cognomento Parvus ... Neapolitanum ... occupavit (cf. etiam ibid. 65): BONF. III,1,2. Rogatus nomen Blasium ex cognomento Forgach appellatum esse respondit: BONF. III,1,240. Veteres Procopium ex cognomento Magnum sibi optavere: BONF. III,3,47. Benedictus cognomento Boltrinus ... eiusdem synodi auctoritate iterum abrogatus est: BONF. III,3,330.

cognominatio, -onis *f.* [3]/3

Collacrimantes milites regem conclamant, magnificentissima quaque cognominatio ingeminant: BONF. I,4,212.

cognosco, -ere *verb.*

Iccirco talem te erga illum geras, ut hanc meam (quantulacunque sit) commendatiunculam sentiat cognoscatque sibi non parum profuisse: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129. Qualis itaque sit et quibus praeditus moribus, ... ex infra scripto epigrammate ... poteris ad unguem usque cognoscere: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129. Quemadmodum tu ex epistola mea cognosces: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.174. Ita enim versiculos illos meos inverterant, ita adulteraverant, sic depravarant, ut eos, quamvis proprii fetus erant, prima fronte meos esse non cognoscerem: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.174.

cohibeo, -ere

Pridem, iam pridem in intima Germaniae ac Italiae viscera tam atrox procella irrupisset, ni ab ipsis Hungaris ... obice velut opposito interclusa et ... cohibita Pannonicos intra limites adhuc aestuaret: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.251.

cohonesto, -are [1] *verb.*

Iam institueramus etiam ipsam (*sc. puellam*) pro conditione generis atque aetatis suae honesto foedere matrimoniali cohonestare: *1505 Katona, Hist.crit.* XVIII p.421. Subditorum ... accessioni nominisque et splendoris eorum incremento consulere ipsosque, quo iidem ad servicia nostra obeunda inflamentur in eisque ... decus et munificencia regia apud posteros perpetuo elucescat, inter ceteros sui ordinis eminencie prestancia adornare et cohonestare (*sc. vult rex*): *1514/XVI Df 282621 fol. 72r.* Unde volentes sub huiusmodi felicissimis regiminis nostri auspicio te hoc honoris initio cohonestare, te et ... germanos tuos uterinos ... nobilitandos ... duximus: *1525 Katona, Hist.crit.* XIX p.563.

cohortatio, -onis *f.* [4]

Ipse similis factus leoni. ... Quinto in pavorem cohortatione: XIII Madas, *Serm.* p.52. Cuius prudentissimis consiliis, simul et sanctissimis cohortationibus eiusdem incitati (*sc. sumus*): *1503 Katona, Hist.crit.* XVIII p.346. Pray, *Annales* IV p.306. Quin etiam me ipsum ... suis cohortationibus in extollendam maiestatis vestrae amplitudinem frequenter inflammavit: HIERONYM.BALB. *Opera* I p.6.

cohortor, -ari

Geysa quoque sacras edes erigere, disponere collegia sacerdotum, rem sacram quotidie facere, exemplo suo cohortari: BONF. I,10,353.

cohospes, -itis *m.*

Quod ... venit nostri in conpectum providus vir ... cohospes civitatis Cibiniensis: *1456 Zimmermann, Urkb.* V p.544.

coincola, -ae *m.f.* [5]/2

Ipsi magistri carnifices more aliorum coincolarum nostrorum mechanicorum una dierum ... convenire ... habent: *1481 Budai mészárosok* p.357.

coinhabitor, -oris *m.*

Quodsi deinceps quemcunque ex coinhabitoribus illis ad nos mansurum venire contingeret: *1523 Wagner, Anal. II* p.109.

coitus, -us *m.*

In coitus late ruit omne biformis / armentum Protei: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 17-18. 109.

collabantes *lege* collabentes: BONF. IV,10,105.

collabasco, -ere

Laurentius eum obfirmat, nunquam a latere discedit, ne uxoris ille memoria collabascat: BONF. IV,2,85.

collacrimo, -are [3]/2

Sic itaque diu amare collachrymantes quidam (*sc. erant*): VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.70). Tam lacrimosa congratulatio mox exorta, *ut* hostes quoque humanitatis expertes pio spectaculo collacrimarent: BONF. II,4,216. Illa (*sc. regina*) collacrimans eum ad se revocari iubet (*sc. Ioannem*): BONF. III,1,334. Reginam quoque cum filio collacrimantem non sine fletu singultuque pontifices ... intueri poterant: BONF. III,4,164. Certatim populi collacrimantes ex insperata letitia congratulatum concurrebant: BONF. III,1,339. Pontifex maximus ... ad primum mortis nuncium collacrimavit: BONF. III,7,304.

collapsus, -us *m.* *ruina – (le- v. össze)d lés

Animadvertentes complures domos in ea (*sc. civitate*) totaliter neglectas esse et desolatas, alias vero multas ex incuria ... patronorum earundem ad collapsum et ruinam tendere: *1478 Végh, Buda* p.354.

collateralis, -e [28]

Qui ... in uno duntaxat altarium collateralium et non in maiori altari missam possint celebrare: *1342 CD Hung. VIII/4* p.586. ('oldal-, mellék-') Seniores a tergo alter alteri semper socium collateralem conceder habent: *1521 M.Sion* 1866 p.251. ('szomszédos')

collatio, -onis *f.* (collectatio)

Ioannes et Urbanus canonici exhibuerunt nobis quasdam duas litteras ... super nova nostra donatione et personali collectione portionis *etc.*: (Cf. p.221: cum ... nova nostra donatione et perhennali collatione): *1415/1477/XVI Katona, Hist.crit.* XII p.220. *Zsigm.oklt.* V,902. *CD Hung.* X/5 p.569. Dum cum honeste sacerdotibus collationem agerem et plus solito leti essemus, contigit me in conventu eorum cadere: VALENT.HADN. *Mir.* 9 (p.80).

collationo, -are [3]

Lecta et collacionata cum vero originali per me, Michaelem de Mere: *1523 M.Sion* 1866 p.346. Cf. *1526 Ibid.* p.348.

collator, -oris *m.*

Ut quicumque annihilationem ex modernis collatoribus aut successoribus eorundem attentare vellet: *1482/XVIII AA Paulin.* III p.230. Talis canonicatus ... personis dignis a collatoribus conferantur (*sic*): *1521 M.Sion* 1866 p.247.

collaudo, -are (conlaudo)

Quia Stephanus ... regem ... delaudasset et Bazarab Transalpinum, sancte regie corone infidelem in preiudicium regalis pietatis eo modo, *ut* ipsius domini regis potentia potentie ipsius Bazarab non in aliquo posset contraire et equari, conlaudasset: *1325 DRH-D I* p.37.

collectarium, -ii *n.*

Item collectarium unum antiquum: *1433 Mon.episc.Zagr.* VI p.405. Egregius scriptor ... quamplures ecclesiasticos libros scripsit, ... videlicet ... graduale unum, breviarium, collectarium: XVI Wagner, *Anal. II* p.72.

collectatio, -onis *f. vide:* collectio

Canonici exhibuerunt nobis quasdam duas litteras ... super nova nostra donatione et personali collectatione (*sic ed. forsan mendum pro 'perhennali collatione'*) portionis *etc.*: 1415 Katona, *Hist.crit.* XII p.220. Cf. *ibid.* p.221: cum ... nova nostra donatione et perhennali collatione: *Zsigm.oklt.* V,902. *CD Hung.* X/5 p.569.

collectura, -ae *f.* 1

Dum quidam ... iobagiones ... in silva dictorum exponencium ... in collectura glandium ... constituti fuissent: 1469 *VSz* 1978 p.446.

collega, -ae *m. ad 1a:*

Quia unus banus non sufficit ad tuenda castra illa, rogamus, quaeratis et ordinetis ipsi ... collegam: 1522 *Epist.procer.* I p.151.

collega, -ae *m.*

Rogamus, quaeratis et ordinetis ipsi Gelethfy collegam: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.364.

collegium, -ii *n. subst.*

Eximio atque praestanti viro, domino Ioachimo Vadiano, Musis atque Apollini sacro poetae, liberalium artium et ... philosophice professori doctissimo, amico praecharo, Viennae in collegio Caesareo vitam viventi: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.130.

collibet, -ere *verb. imper.*

Quibus significabat (*sc. rex*) ... filium meum ... paratum efficere, quidquid illi collibuisset: *c.1260 CD Hung.* IV/3 p.69. *Reg.duc.* p.55. Cf. *Reg.Arp.* 1236. Ubi variis animum subducere curis / collibuit: *c.1510 Anal.nova* p.414.

collido, -ere

(*Turci sc.*) infantes a maternis uberibus raptos aut faucibus elidunt, aut saxo parietibusque collidunt: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

colligatio, -onis *f.* 'Összekapcsolás, egybekapcsolás, egyesítés'

Colligationes ... cum iam dicto d[omino] Carolo, nunc Francorum rege, Ludovico primogenito, duce Aquitaniae et delphino Viennensi, Ioanne Turoniae comite et de Ponthiuro eiusdem d[omini] Caroli Francorum regis filiis ... confirmamus: 1414 Katona, *Hist.crit.* XII p.182. Propter talia illegitima facta, puta ... dignitatum conferendarum occupationem, item sic ad invicem bonorum colligationem ac a domo regia abalienationem ... sua maiestas literas oratori ... dedit: 1525 Horvát, *Verb tzi* p.213.

colligo, -are

Ut in servitium nostri contra aemulos nostros Venetos et eorum colligatos ... plures gentes ... mitteretis: 1433 Katona, *Hist.crit.* XII p.599. Instituerimus ... per vinculum strictioris et arctioris, quo potuimus, affinitatis nos invicem colligare et confederare: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.524. Quod ... idem Thomas ... et ... consors eiusdem ... nec ullo umquam tempore eandem (*sc. domum*) cuipiam ... impignorandi aut alio quovis modo obligandi et colligandi habeant ... facultatem: 1512 *M.Sion* 1863 p.352.

colloquor, -i

Collocuti fueramus secum de negotio ex parte reambulationis metarum de Ujbánya: 1500 Wenzel, *Dóczyak* p.59.

colluctatio, -onis *f.* [5]/2

Quibuscum (*sc. Turcis*) est perpetua colluctatio: BONF. IV,1,238.

colluctor, -ari [3]/2

Nonnulli virginem a tergo Chunum cum Ladislao colluctantem surrepta securi percussisse ... ferunt: BONF. II,3,131. Quod ubi factum est, nunc classis instare, nunc abire, ... infestare portum et cum protensa catena ferrea ... in dies colluctari: BONF. II,10,120. Hic filium ... monuit, út, si parum prospere pugnaretur, ne cum fortune iniquitate colluctaretur, sed ad meliora se tempora reservaret: BONF. III,6,194.

colludo, -ere [1]

Matri ipsius pueri ... haud incurie percunctanti, si uspiam filium vidissent, paulo ante secum crustuli ludo sibi colludentem inquit: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.68).

collustro, -are [8] *ad 1*: *decorare – díszít:

Conus galee demittit flores non ignobiles interim aureo, interim rubro albicanteque coloribus contortos et vento quasi confusos cassidemque et scutum undique collustrantes: *1518 Mon.herald.* III p.74.

colluvies, -ei *f.*

Cum hac efferata barbarorum colluvie gens Hungara centesimum supra quadragesimum annum nunc oppugnans, nunc repugnans assidue conflictatur: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.249. Patiemini ... scelestissimos ... praedones ... per dedecorosa latrocinia et praedarum colluviem ita animos attollere, ut audeant de orbis imperio vobiscum contendere?: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.254.

colonia, -ae *f.* [5]/1

Que adhuc pre loci amenitate et feracitate soli Latine gentis coloniam vocant: BONF. IV,7,118. E coloniis olim Romanis et legionibus completam (*sc. regionem*): BONF. IV,1,138.

coloniator, -oris *m.* (conoliator)

Tributum nostrum ... tradidimus Paulo coloniatori per anni circulum. ... Idem Paulus conoliator (*sic*) illos ... florenos nobis persolvisset: *1406 Mon.Budapest* III/1 p.239.

colonialis, -e

Fateor me ... domum meam colonialem ... pignori obligasse: *1416/1424 Mon.Budapest* III/2 p.4.

coloratio, -onis *f.*

Ut nullus comitum, ... quod per nos factum extitit, in hac parte colorationis cuiuspian velamento audeat retractare: *1276 Veszpr.okl.* I p.68.

coma, -ae *f.*

Decem paria indumentorum ... altaris ... cum choopertoria ... et amnutergiis, quorum come erant auree et appenditie manutergiorum auree: *1276 Veszpr.okl.* I p.67.

combino, -are

Ut divisa in unum, adversa in consona, aspera in plana et longe distantia in combinata ... reduceremus: *1436 Katona, Hist.crit.* XII p.729.

comburo, -ere *pass.*: égési kárt szenved (leég a háza pl.)

De combustis hominibus tam de curiis, quam etiam de aratris nil exegissetis ... nisi curias seu domus illorum combustorum remisimus, de aratris vero tenentur, quia artra ipsorum non sunt combusta: *1469 Zimmermann, Urkb.* VI p.401-402.

combustio, -onis *f.*

Qua (*sc. nota infidelitatis*) ... ipsi ratione incinerationis sew combustionis oppidi Brezno vocati ... apud regiam maiestatem fuissent accusati: *1520 Wenzel, Dóczyak* p.85.

comestibile, -is *n. subst ad 3/i*:

Quatenus dictum castrum ... cum comestibilibus et victu necessario ... providere ... velitis: *1476 Zimmermann, Urkb.* VII p.91.

comestio, -onis *f.*

Feria quinta post comestionem utriusque mense hora ydonea fiat signum cum tabula ad altaria abluenda: *1311 M.Sion* 1867 p.5.

cometes, -ae *m.* [8]

Superiore anno cometes, quem nigrum appellant, Iunio mense vigesimo gradu piscium suspectus triginta circiter diebus varia mortalium animos formidine exercuit: BONF. III,8,344.

comicus, -a, -um [3]/3

Comica praeceptis cognovit (*sc. Franciscus*) scripta Thaliae: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 214. 115. Menander ille comicus ... inquit *etc.*: BONF. I,1,135.

comicus, -i *m.* [3]

Quare non absonum duxi hac saltem aetatula speculorum ac paradigmatum totius humanae vitae, ut hoc

comitorum, calcaneum aemulatione quadam ... sequi: BART.PANN. *Gryllus* ded. 2.

comitantia, -ae f.

Quando in vestras provincias ... Laurencium cum sua comitancia venire contingat: 1408 *Anal.Bolland.* 1908 p.46.

comitas, -atis f. [8]/3

Qui ... comitate Drusonibus comparandus venias: BART.PANN. *Gryllus* ded. 11.

comiter [7]/1 *adv.*

Fuere, quippe qui multa ab eo comiter populariterque facta vitio vertebant: BONF. III,2,181.

comitia, -orum n. [12]/1

Carolus ... conventum sub specie pacande gentis indicit, ... ne mulieres quidem ignorabant regalia illa fore comitia: BONF. III,1,190. Comitia regia sine ulla controversia ... futura sperabant: BONF. III,3,355. Albertus cum uxore ceteraque nobilium turba ad regalia comitia festinarunt: BONF. III,3,359. Elisabetha ... una cum Alberto viro ac cetera optimatum pontificumque manu ad comitia regalia Albam properarunt: BONF. III,4,2. Ad Kalendas Maias regalia comitia indicuntur: BONF. III,4,113. Procopius ... Elisabethe desiderium exponit, eius nomine comitia propaganda suadet: BONF. III,4,175 cf. *ibid.* 179: comitia sequenti die haberi cepta. Cum regalia ad campum Racon comitia instarent propediem: BONF. III,7,22.

comitissa, -ae f.

Nos, Elisabeth, comitissa Bistriciensis, conthoralis quondam ... Ioannis de Hunyad ... memorie commendamus *etc.*: 1457 *Kaprinai, Dipl.* I.197.

commaculo, -are [8]/4

Ne qua ... maiestatem regiam impietatis nota commaculemus: BONF. III,2,77. Quod aliquando laici in tabernis inebriatorum ... fratrum ... capita et clericas ac tonsuram liniendo et inungendo cum cibariis ... commaculassent et deturpassent: 1518 *Erdélyi, Register* p.127.

commansor, -oris m. *subst.*

Quomodo ... Laurencius comes de Ruffomonte, nostrae civitatis ... commansor ... fatebatur *etc.*: 1456 Zimmermann, *Urkb.* V p.554. Quia providus vir, Michael Sartor, commansor vester ... talem fecit quaestionem: 1456/XVII Zimmermann, *Urkb.* V p.542. Que (*sc. causa*) inter ... Stephanum Melczer et Stephanum doleatorem et ceteros commansores ville Newerstatt ab una ac honestum Georgium ... ab altera partibus vertitur: 1503 *Urkb.Kisd.* p.142. Fabianus Pellifex, commansor noster: 1523 *Mon.Iud.* XI p.34.

commater, -is f. [4]

Caveant nihilominus fratres subire causas secularium personarum, ut scilicet nupcias non ordinent, ... nec compatres fiant, nec commatres habeant, quia huiusmodi sine scandalo ordinis nullatenus possunt ordinari: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.100 (Rubr. L).

commeator, -is m.

Nec caesarea m[aiestas] per se ibit contra nostros Christianos et nostrae religionis homines, nec exercitum suum mittet per terras et dominia regiae m[aiestatis] aut akansias, sive incursiones vel etiam commeatores, vulgo thetas, sine voluntate et licentia regiae m[aiestatis] mittere vult: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.47.

commeatus, -us m. 2

Si aut veniendum aut mittendum gentes suae maiestati erit, nos in tali casu providebimus per hominem nostrum specialem, ut commode, taxato etiam commeatu, venire poterit: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.508. Ut nec iam miles in praesidiis locandus, nec commeatus ad eum fovendum, sed nec machinae bellicae ad hostilem vim arcendam satis abunde suppetant: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.251. Eiusque omnibus viribus, copiis, commeatibus, perinde atque his, quae maxime tua sunt, pro nutu et voluntate uteris: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.256. Quo non nisi iusto et firmo exercitu importari commeatus solent cf. *Ibid.* p.182: Quod dominum Scardonensem cum pecuniis, pulvere et commeatu ad succurrendum arci ... miserit: 1524 *Epist.procer.* I p.178.

commemoratio, -onis f.

Fratres ... vocati fuerunt ... ad exequias vel commemorationem faciendas pro defunctis: 1518 *Erdélyi, Register* p.172.

commemoro, -are

Per regnum Moldaviae, quod ... in primis quoque litteris pacis seu treugarum commemoratum specificatumque est: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.46.

commendabiliter adv.

Qui nos ... commendabiliter hactenus fovit et sustentavit: 1433 Katona, *Hist.crit.* XII p.600.

commendatarius, -a, -um

Nos, Iohannes Wythez decretorum doctor, episcopus Vesprimiensis ac Viennensis ecclesiae perpetuus commendatarius ... significamus ...: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.163.

commendaticius, -a, -um [10]

Modo vero ... ad quantam ruinam devenerunt, ut saecularis potestas per violentiam vel per commendatitios domini papae occuparet: *Bárczi* p.53. OS 55 c.15.

commendatio, -onis f. subst.

Commendationem: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.173.

commendatiuncula, -ae f. subst.

Iccirco talem te erga illum geras, ut hanc meam (*quantulacunque sit*) commendatiunculam sentiat cognoscatque sibi non parum profuisse: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

commendatus, -a, -um comp.

Quin rursus ... adderem et hominem mihi gratissimum et ... ad urbem redeuntem literis meis facere sanctitati vestrae commendatiorem: 1495 Theiner, *Mon.Slav.* I p.559.

commendo, -are verb.

Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis oppletissimum mei gratia commendatum habere non dedigneris: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Quem tibi ita commendo, ut maiore diligentia quidem commendare non possim: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Commendo insuper tuce magnificentice invidos illos et honoris mei Zoilos: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Ego me magnificentiae tuce etiam atque etiam commendo: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

commensalis, -is m. subst.

In ipsa domo quendam hominem penes mensam in parte interiori, loco tenebroso sedentem cartasque cum ceteris commensalibus ludentem: 1525 Véggh, *Buda* p.185.

commento, -are verb.

Ego et dominus Iohannes Nissenus mathematicus de tua dominatione coram plura commentamur indiem, qui ...: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

commeo, -are

Qui sepius ultro citroque commeavit: BONF. V,5,26.

commercior, -ari [1]

Ille contumacius referens nullam inquit alienarum rerum curam Theodorico esse oportere, neque decere se cuiquam negotium facessere et hinc atque hinc molestias temere commercari: BONF. I,7,86.

commetalis, -e [1] Ez biztosan rossz olvasat!

Item duos equos de eisdem equacibus Nireghaz duos equos lego commetalibus: 1444 *SzSzB Szle* 2006 p.334.

commetanealiter adv.

Prescripte siquidem terre duorum aratorum memoratum Laurentium contingentes a parte orientali in villa Sclabonya et a parte meridionali Obusk et Iwanka, a parte occidentali villa Bystrice et a parte septentrionali Thama commetanealiter adiacere ... debere reperiebantur: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,70.

commetaneitas, -atis f.

Que (*sc. terra*) inter conmetaneitates Gerche, Kuchk et Mester existit: 1293/1346 *Urkb.Burgenland* V p.242. Ubi commetaneitas dicte possessionis regalis terminaretur: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,930.

commigro, -are

Cur enim hoc eximium imperii decus ab Assyris et Persis ad Macedones, a Macedonibus ad Romanos, a Romanis ad vos tandem Germanos commigravit, ubi stabile et fixum sibi domicilium collocaret?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.253. Tui milites praeter innumeras gazas ab optimo postliminii iure recuperatas in sideream illam stelliferamque coloniam commigrabant: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

commilito, -are [2]

Qui (*sc. Cumani*) primo ingressu ob Cuthenis interitum eis (*sc. Tartaris*) adhererant simulque commilitarant: BONF. II,9,437.

commilito, -onis m. [3] szerzetestárs

Dum autem sui commilitones medicinas corpori ... administrare vellent. GREG.GYÖNGY. *Vitae fratrum* 16 (p.50). Nicolaus vaivoda constitutus in terra hostili commilitones et socios ... non dereliquit: 1453 Kaprainai, *Dipl.* I p.371. Qui quasque struat acies nec nisi lassus beneque saucius admittat commilitonem: BART.PANN. *Epist.* 1,2. Advocata contione Ladislaus exclamat: 'En miseribile (*sic ed.*) spectaculum, commilitones!: BONF. II,4,197. Proinde, quid magis illis, quam nobis sperandum sit, hinc evidentissime considerate, commilitones!: BONF. III,5,245.

commineo, -ere

Quid erit impedimento, quominus hoc praepotenti praesidio, veluti quodam firmissimo aggere comminuto, non undique rapidissimi torrentis more, minaci impetu furens cuncta deiiciat atque prosternat: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.305.

comminiscor, -i [7]/4

Nequeo namque hac nostra quantacunque aetate comminisci, quem vel secundum etiam post tuam illustrissimam dominationem ... posuero: BART.PANN. *Gryllus* ded. 3. Quorsum igitur me recipiam modo, neque locum ullum comminiscier: BART.PANN. *Gryllus* 24. Scriptores Venetorum annalium, ... dum comminiscendo gratificari student, duas huiusce belli causas prodidere: BONF. II,10,311. Iis Emanuel sat incensus, qui ultro crescentibus Italarum rebus invidebat, ... fraudem haud modicam comminiscitur: BONF. II,6,452. Tartari ... astum plus quam barbarum comminiscuntur: BONF. II,8,247. Mulieres (*sc. reginae*) ... mercedem pollicentur amplissimam (*sc. pro Carolo interficiendo*), sempiternam quoque gratiam offerunt modum hunc patrande rei una comminiscuntur, *ut* e sententia cuncta proveniant: BONF. III,1,241. Hec et multa alia, *ut* se iturum honestius abnegaret, despotes comminiscitur: BONF. III,7,62.

commisceo, -ere ad IIB2bbeta:

Omnia iudicia, exceptis tribus causis, scilicet latrocinii, incendii et incestum facientis, videlicet qui commisceretur cum sanguineis (*sic ed., recte: consanguineis*) et spiritualibus cognatis suis, more et consuetudine aliarum liberarum villarum ... iudicare valeant atque possint (*sc. iudices*): 1419 *Zsigm.oklt.* VII,759.

commiseratio, -onis f. [14]

100 aureos ducatos sine ulla commiseratione deponere ... fratribus sit obligatus: 1482/XVIII AA *Paulin.* III p.230. Dignitatis et etatis tue me commiseratio subit: BONF. III,2,224.

commiseror, -ari [4]/3

Obclamabant ancille et dominas propugnatoremque frustra commiserabantur: BONF. III,1,299.

commissor, -ari [1]

Nihil illi (*sc. Abae regi*) antiquius esse referebant, quam nobilitatem extirpare, illustrare homines, cum rusticis commissari, colloqui et obambulare: BONF. II,2,44.

commissus (*vide quittus*)

De quibus quidem florenos (*sic ed., recte: florenis*) ducentis prefatos cives presentibus nostris litteris mediantibus ... reddimus commissos (*sic ed., recte Df 267064 et 286897: quitos*) et expeditos: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.100.

committo, -ere

Ut Michael ... per potenciam suam propriam cistam ... cum litteris ... de domo provide domine relicte Iohannis, ... cui ad servandum commiseratum asservasset, (*praedicatum desideratur*)...: 1396 *Acta Cassov.* p.97.

commoditas, -atis f.

Ut rectores dicti altaris ... missas cantando legendoque commoditate ampliori valeant absque aliquo defectu celebrare: *1476 Veszpr.okl.* I p.258.

commodo *adv.*

Partes ad nos propter viarum discrimina comodo venire non possent: *1475/XIX Zimmermann, Urkb.* VII p.59.

commodosus, -a, -um

Quod commodose utilitati fidelium civium ... de Cassa ... invigilare cupientes et eosdem graciaram donis gliscentes ampliare ... iisdem civibus ... annuimus, ... ut *etc.*: *1369 Turul* 1905 p.168.

commodus, -a, -um *adi.*:

Hoc mihi, hoc reverendissimo Vratislaviensi nihil gratius, hoc Augustino et tibi commodius nihil facere potes: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.175.

commonefacio, -ere [7]/2

Commonefactus ad hec rex pari arte cum Salomone certandum esse intellexit: BONF. II,4,127. Regie vero acies ... signorum commonefacte non fuerant: BONF. II,3,250. Aliqui ex amicis regem commonefaciunt, *ut* sibi caveat: BONF. II,5,242. Cum interea medici omnem Sigismundo spem valitudinis ademissent commonefacerentque, *ut* animi imperiique sui salutem curaret: BONF. III,3,296. Palatinus ... commonefacit omnes Marie fautores, quos fidos esse diu noverat: BONF. III,1,243. Postquam Emericus et Ceplanus inferioris ore prefectos commonefecerunt: BONF. IV,4,15. Sepe legatis, sepissime litteris Cesarem commonefecerat obsecraturque, *ut etc.*: BONF. IV,4,121. Orator ... se ... de ... regis morte primo commonefactum fuisse retulit: BONF. IV,10,58.

commoratio, -onis *f.* [1]

Rex, *ut* sumptibus nobilium, quos diuturna Bude commoratio prope exhauserat, aliqua ratione consuleret, dimisit: BONF. V,5,82.

commorior, -i, -mortuus

Tantum autem certamen et commoriens dimicatio geritur ob unam cucurbitam habentem folium unum, quae in medio luctantium constituta est: *1504 Katona, Hist.crit.* XVIII p.357.

communis, -e *adi.*

Praestantissimum denuo virum, ... Georgium Collimitium, omnium horarum hominem, nostrum communem amicum, singulos denique symboli ac symposiorum vestrorum cundapn'ious nomine meo salvos iubeto: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129. Ut vales, communis amice?: BART.PANN. *Gryllus* 102. Quare te nunc communem amicum communis participem esse volo hilaritatis: BART.PANN. *Gryllus* 112.

commutabilis, -e

Ut ad dictas nundinas cum vestris mercimoniis, bonis et rebus commutabilibus secure venire ... valeatis: *1392 Osváth, Kassa* p.100.

commutatio, -onis *f.*

Mercatores ... nec eorum venditiones et emptiones ac commutationes ... exercerent: *1398 Mon.Budapest* III/1 p.133.

como, -ere

Quodsi quid istic non satis comptum leges, / veniam iuventae gratia vati dabis: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 5-6. 108.

comoedia, -ae *f.* [4]/

Nemo rependit gratiam comoediam, non tragoediam acturis?: BART.PANN. *Gryllus* 5. Castis hanc moribus comoedus egit comoediam, spectatores optimi: BART.PANN. *Gryllus* 138. Rectori scolarium ex eo, quod comediam Plauti in capitolio cum scolaribus suis lusit, fl. 1. Cf. *1519 Ibid.* p.77: Rectori scolarium pro recitatione comedie den. LXXV.: *1522 Ibid.* p.86: Scolaribus pro recitatione comoedie den. XXV.: *1518 TT* 1911 p.76.

comoedus, -i *m.* [1]

Iubet vos salvare cunctos theatrales, scenicos, spectatores comaedus optimos: BART.PANN. *Gryllus* 5. Senes, quos comoedus ... inducet, Athenienses sunt: BART.PANN. *Gryllus* 8. Castis hanc moribus comoedus egit

comoediam, spectatores optimi: BART.PANN. *Gryllus* 138.

compago, -inis f.

Ut ad loca pristina revertantur, iura capitulo debita cum integritate solvendo observare curarunt, ne perversorum compago inordinata statum unitatis valeat immutare, attendentes, quod ferro abscindenda sunt vulnera, quae fomentum nostrorum non recipiunt medicinam: 1294 *CD Hung.* VI/1 p.287. *difflo ad A 1 a*: *de lineis pictis: Supra vero scutum est galea suo more depicta, nodis aureis tum extremitatem, tum laterum compaginem ornantibus: 1514/*XV Turul* 1891 p.63.

abl.: *compagine ad 1 a*: Priscus ... retulisse dicitur ... haud hinc procul Atile vicum fuisse amplissime civitatis instar, cuius menia omnia ex nitidissimo ligno confecta tantam in compage iuncturam preferebant, ut ex uno solidoque ligno facta dixeris: BONF. I,3,88.

compar, -paris [5]

Compar martir inclitus Gerardus / testatur Prothostephano, / qui ceditur lapidibus, / ut martir iste previus: XIV^{ex} *Off.Ger.* p.16.

comparabilis, -e [1]

Qui fuit veritate floridus, nec ei comparabilem a diurnis temporibus habuerat tellus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.3. Si delicta utriusque fuerint comparabilia, extunc mutuo delicta pari compensatione tollantur: 1521 *M.Sion* 1866 p.251. Ductores ... memorabilem cladem acceperant et illi cladi, quam Romanos olim ab Hannibale Penorum duce apud vicum Cannensem accepisse veteres produnt historiae, prope comparabilem: 1521 *Áldásy, Címereslevelek* II p.88.

comparatio, -onis f.

Dicit testis se ivisse illud, quoniam oblagium sive comparationem portaverat, ut missam celebrari faciat: 1518 Erdélyi, *Register* p.150.

comparentia, -ae f.

Reverendus dominus, Andreas doctor, prepositus maior eiusdem ecclesie Strigoniensis ... contumaciam prefati domini Iohannis Zekel ... ad audiendam sententiam infrascriptam feni (*sic*) et non comparentiam accusavit: 1521 *Reg.Strig.* p.145.

compareo, -ere = comparire: 1293 *Reg.duc.* p.169.

compareo, -ire = comparere mellékalak: 1293 *Reg.duc.* p.169.

comparitio, -onis f. subst.

Quaedam litterae eiusdem Ioannis ... per non venientem (*sic*) et non comparitionem praelibati exponentis contra eundem ... fuissent reportatae: 1519 Veress, *Acta* p.120.

compars vide compater

Dum Domino concedente cum nosto comparte (*sic ed.*) insimul convenerimus: 1474 *Veszpr.okl.* I p.255.

compaternitas, -atis f.

Omnium et singulorum honorum, donorum et beneficiorum, utputa compaternitatis, societatis et plurimorum donorum predictorum ... immemor et oblitus: 1413 Katona, *Hist.crit.* XII p.156. *Zsigm.oklt.* IV,941. *CD Hung.* X/5 p.404.

compatriota, -ae m.

Cum quivis sui compatriote statui et viribus detrahit, in eo saltim parit proprium per consequens detrimentum: 1412 Finke, *Acta* I p.92.

compatrissa, -ae f.

Iidem iurati assessores ... Martinum plebanum de Bayna ... eo, quod cognovit consortem Martini dicti Myklyk, compatrissam suam, ... et ipsam dominam hereticos ... pro publicis malefactoribus et nocivis hominibus nobis in eorum regesto assignarunt: 1424 *Zsigm.oklt.* XI,1303.

compedio, -ire

Quandam possessionem ... per condam ... nostrum notorium ... infidelem ... in civitatem Budensem ... cateratum (*sic ed.*) et compeditum ... allatum ... possessam ... Valentino ... donavimus: 1390 *Mon.Budapest*

III/1 p.44.

compello, -are

Ibo in forum, si quos iuvenes ex insidiis coepero, ibi eos compellabo: BART.PANN. *Gryllus* 59.

compello, -ere

Quam suavem quamve dulcem te agnoverimus in compellando: 1454 Ábel, *Anal.* p.216.

compendiose adv.

Terciam vero litteram magnifici viri Nicolai ... palatini compendiose declarantem, quod *etc.*: 1360 Dreska, *Pannonh.* I p.115. Aliqua ex eorundem virtuosis gestis sub brevitatis sermone duximus enarranda compendiose: 1430 Schmitth, *Episc.Agr.* II p.16 = Katona, *Hist.crit.* XII p.547.

compendiosus, -a, -um

Utilis compendiosaque pro alteri intercedendi est ratio, ut *etc.*: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.133.

compenso, -are

In qua (*sc. ecloga*) argumenti levitatem carminis maiestas plane Homericam compensat: BART.PANN. *Gryllus* ded. 2. Hec tamen dos tempore consummacionis matrimonii non persolvatur, sed differatur illius solutio ad illud tempus, quo ... rex Ludovicus cum d[omina] Maria consummabit, quo facto dos dotem compensabit et utraque hoc pacto tolletur: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.882.

compes, -dis f.

Lupi ... ligati in poenu ... nec natate queunt, quum turdi, lepores, phasiani male illic vincti compedibus et affixi parietibus capite terram versus herent: BART.PANN. *Gryllus* 56.

competitor, -oris m. [8]

Nicolaum, Mathie competitorem genere opibusque pollentem, ut a rege deficeret, ambitio impulit: BONF. III,10,56. Cum suum competitorem adesse novit: BONF. III,1,164. Quanquam plures in comitia competitores descendissent: BONF. III,7,25. Mox a Georgio regalia sunt indicta comitia, quo multi competitores descendere: BONF. III,8,375. Si nemini competitori inimicoque nostro claves daturus es: BONF. III,8,187. Cum externis competitoribus repulsam omnino dandam esse iudicem: BONF. III,9,42.

compingo, -ere

Ut ... cives nostri praefatos pontes et eorundem frequentes ruinas reformare et debita restauratione compactos ... facilius tenere possint: 1478 Osváth, *Kassa* p.131.

complano, -are

In casu autem, quo ipsi per concordiam complanare non possent, extunc iudicialiter vigore iustitiae ipsi discutient: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.45. Ad quem (*sc. locum*) mittantur oratores earum (*sc. maiestatum*), qui omnia revidere revidere et complanare teneantur: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.167. Velit sibi persuadere m[aiestas] v[estra] nos non destituros et omnes vias possibiles et modos necessarios quaesituros et tentaturos, quo differentiae obortae via honestae concordiae, non armorum sedentur et in alterutrum recte complanentur: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.343. Restat una solummodo difficultas de electione maiorum officialium, eamque in reditu nostro complanabimus: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.366.

complecto, -ere

Cum cordula sericea rubei et blavei coloris complexa: 1512 *DI* 74992.

compleo, -ere

Adversus eosdem terminos legitimos completendi (*sic ed.*): 1478 Zimmermann, *Urkb.* VII p.165.

completio, -onis f. 1

Ex virtute completionis legitimorum terminorum ...: 1419 *Zsigm.oklt.* VII p.632. Pro completionem (*sic ed., recte DI* 47462: *completionem*) illorum duo milia florenorum obligamur: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.103.

complico, -are ad 1c: *de rebus:

Quod quidem scutum figura ... gruis ... suo naturali colore distinctus ... terebellumque aurei coloris unguibus complicatis super vasis vinarii in eodem campo viridi secus dextri ipsius pedis depicti infusorium foramen ... cernentibus occupare plane videtur: 1514/XVI *Turul* 1891 p.63.

comploro, -are [1]

Persolvere postero die iusta et patrem Ungarice gentis pientissimum publico funere complorarunt: BONF. III,4,356.

comportatio, -onis *f.* [2] *compositio, compilatio - összeállítás:

Invocatio Sancti Spiritus in sequens opusculum comportationis: VALENT.HADN. *Invoc. tit.* p.25.

compositivus, -a, -um

Compositiva ordinatione multorum proborum et nobilium virorum: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,669.

compositor, -oris *m.*

Arbiter, arbitrator et amicus compositor specialiter et concorditer electus ... notum facimus *etc.*: 1458 *Df* 261227 fol.215.

compositus, -a, -um

Quis in te innocentiam, quis religionem, quis mores compositissimos, quis bonorum patrocinium ... desideravit?: 1522 ADR.WOLPH, (J.P.) p.297. *Anal.nova* p.484. Item Ioanni Callai fiant pocula quatuor scilicet composita et cochlearia sex: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.31.

compotator, -oris *m.*

Quatenus fuisset etiam ipse testis compotator dictorum fratrum Augustinensium in tabernis. Cf. *Ibid.* p.142: Quoniam testis fuisset compotator eorum: 1518 Erdélyi, *Register* p.84.

comprecor, -ari [1]

Non steriles, non infaustas mulieres, sed faustissimam fecundissimamque virginem huic pientissimo serenissimoque regi ... comprecari debemus: *Udis* p.478.

comprehendo, -ere

Pendula comprehensis haerebat dextera fraenis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,217.

compressio, -onis *f.*

Procuratores trium curiarum ... ipsos in receptione et frumenti ac avenae ipsorum ... per falsas et maiores, quam statuta sunt, idrias dictarumque idriarum culmina ac compressionis et cassationis, nec non frugum, quae de huiusmodi idriis tempore mensurationis cadunt, pro se ipsis reservatione graviter opprimerent. (Cf. *ibid.* p.257: ipsam idriam non cassando vel aliquatenus movendo seu comprimendo): 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.255. Per falsas et maiores, quam statuta sunt, idrias, dictarumque idriarum culmina ac compressiones et cassationes, nec non frugum, quae de huiusmodi idriis tempore mensurationis cadunt, pro se ipsis reservatione: *CD Hung.* X/5 p.697.

comprimo, -ere

Hunc quidam ... scriptor ... Sarracene cuiusdam ... amore correptum fuisse tradit, a qua cum efflagitatum coitum impetrare non potuisset, mox asellam, qua invecus erat, ex indomito libidinis ardore compressit: BONF. I,8,196. Sed eo iam angustiarum diuturnis quotidianisque caedibus ac depopulationibus res Hungarica est collapsa, ut non modo hostes opprimere, sed, nisi aliunde sublevetur, nec comprimere quidem aut sustinere amplius possit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.251.

comprobo, -are [123]

Caspar pictor comprobatus de Cassa, vestrorum preceptorum singulis in commissis eximius executor: *c.1420 Df* 290628 fol. 205^v.

comptus, -a, -um

Non comptior illi / languida tot curis refovebat pectora lectus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,80-81.

compulsatio, -onis *f.*

Quod facta compulsacione scolasticus cum suis scholaribus chorum ecclesie ... nonam decantat: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.299.

compulse (compulsae) *adv.*

Ex mera et libera voluntate, non coactae, nec compulseae (*sic ed.*) aut vi, dolo, fraude: 1464 Zimmermann, *Urkb.*

VI p.190.

compulsivus, -a, -um

Ex sinistra et compulsiva ... inductione et instigatione: 1438 Dreska, *Pannoh.* II p.307.

conamen, -inis n.

Viinam facili capiunt conamine portam: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,203.

conatus, -us m.

Spondes ... Virtutem, Vigilantiam summo conatu imitari?: BART.PANN. *Vigil.* 41.

concambio, -ire

Ut nobis predicta pecunia in numero 52 talenta florenos aureos concambire deberet: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,1216.

concaptivus, -i m.

Venerunt ... fratres nostri ... miserti duorum concaptivorum sacerdotum, ... ut supplicaremus etc.: 1525 *M.Sion* 1867 p.126.

concernalis, -e

Quod duae illustrissimae sorores concernales et couterinae, una ... nostrae maiestati et altera eidem ... matrimoniali foedere sunt copulatae: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.241.

concateno, -are

In quo (*sc. amore proximitatis*) concatenati dinoscuntur: 1398 *CD Hung.* X/2 p.591.

concauitas, -atis f.

In concavitate sive declivo unius monticuli: 1369 Dreska, *Pannon.* I p.197. In portu seu rippa dicti fluvii Rabe magne recentis in loco pratoso, ubi concavitas parva apparet: 1411 *Zsigm.oklt.* III,53. Ubi in acie ipsius eercz unam concavitatem invenissent. (Cf. inferius:) similiter unam concavitatem invenissent, quam similiter Lykashathar nominasset: 1419/1543 *Zsigm.oklt.* VII,860. Est quedam concavitas in figuram quasi unius camere de petra excisum. GABR.PECHW. p.IV/v/.

concedo, -ere verb.

Quod (*sc. epistolium*) e nativo Olomucio ad te dederam, quando ad incunabula nostra animi gratia nuper concesseram: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128. Cum dat.: nulli concedere -- nem kevesebb, nem alábbvaló Ex cuius nimirum propagine elut florentissimum germen ... archiepiscopus Colocensis ac regni mei cancellarius reflorescens nulli penitus maiorum suorum in quovis laudum aut virtutis genere concedit: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.560. 5: kölcsönöz (= kölcsön ad) itt azonban kölcsön vesz: Pro expensis Gregorii a quodam amico meo aliquos ducatos concessi: 1449 *TSz* 1929 p.133.

concentus, -us m. [4]

Per celum enim intelligitur chorus patriarcharum et prophetarum, quorum concentus fuit concors desiderium et concors denunciatio de adventu Christi. *Serm.Quinqu.* 8 (p.39.) Ibi angelorum concentus nocte sepius auditi: BONF. II,1,344. Sacrorum concentibus rhytmorum cuncta complebantur: BONF. I,5,26. Quem illi sollemnibus rite peractis haud sine hymnorum concentibus honorificentissime acceperunt: BONF. II,9,159. Secundum hymni concentum metropolitanus exclamans ait: "Firmetur manus tua" etc.: BONF. IV,10,109. 1503 Ut idem rector ... teneatur singulis diebus in altari maiori ... unam missam in cantu ... perficere concentu sex sacerdotum: Koller, *Quinqu.* IV p.512. Verborum dispositionem, pondus et concentum perpendimus: 1522 Veress, *Matricula* p.475.

concertatio, -onis f.

Videbat celum apertum (*sc. S. Stephanus*) tamquam bonum hospicium ad intrandum ... et quiescendum post laborem concertacionis: *Serm.Quinqu.* 15(p.50).

concerto, -are

Super ... decimis ... una cum eodem domino ... archiepiscopo ... singulis annis concertabamus: 1343 *Episc.Nitr.* p.115.

concha, -ae f. [12]

Qualiter comes Zagrabienensis similiter in singulis annis de vino decimali ad dictum capitulum pertinente unam tunellam vini potencialiter in conchis sive locis decimalibus Zagrabie recipi faciebat: 1343 *Mon.civ.Zagr.* I

p.162. ad 3*meton.: capulus – koporsó: Franciscus ... iunctis familiaribus / ... / ducunt ... / currum vehendo concham coeta (*sic ed., cod. Df 283678 p.528: cocta*) circumtegendo: 1456 Kovachich, *Scriptores* II p.6.

conchylium, -ii n. [3]/1 *conchilium *ad a*: portare, ferre - hord, visz, visel:

Tibi ... hec arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum ... campi bicoloris, ... campus superior servat duas cocleas seu conchilia ex armis prefati ... cardinalis ... peculiaribus feneratas, inter quas medius corvus anulum baiulans de nostris paternis armis, ... donavimus: 1478 *Mon. herald.* III p.54.

concinnus, -a, -um

Quem quidem etiam sanctitati vestrae ob eius concinnam ingenii dexteritatem, singularem fidei integritatem, litterarum eruditionem abunde multam ... plane cognitum esse non dubito: 1501 Katona, *Hist. crit.* XVIII p.300.

concitus, -a, -um [3]/2

Quidam nobilis ... ab omnibus vinculis liberatus concitus huc venit: VALENT.HADN. *Mir.* 32 (p.90).

conciussa, -ae f.

Refert nobis provida domina, ... nostra conciussa, quomod *etc.*: 1430 *Mon. Budapest* III/2 p.153.

conclamo, -are [6]

In illis supplicationibus divinam misericordiam passim conclamabant, ingeminabant publicam pacem: BONF. III,2,276. Postquam satis superque conclamatum est, soluta multitudo res pacatur: BONF. III,2,344. Cf. etiam ibid. III,4,359. ut hunc magnanimum regem alterum Alexandrum alterumve Caesarem ... tot populi conclamarent: BONF. IV,1,5.

conclave, -is n. subst.

Quod ... convenientibus nobis ... in conclavi seu loco nostro capitulari ... episcopus ... nobis expositione declaravit *etc.*: a.1526 *TT* 1904 p.529. Stephanus ... cum fuisset captus et ligatus cum maxima cathena et in conclavi positus: VALENT.HADN. *Mir.* 55 (p.100). "egy szobában helyezték el." (Ibid. p.103).

conclavo, -are

Primo viaticum inclusum in asserem non depictum, in cuius parte anteriori quaedam excisio facta parva asseris conclavati ad magnum: 1479 Zimmermann, *Urkb.* VII p.212. Quod omnia ligna pontium et attinentie sunt preparate, ... nisi conclavari indigent: 1526 *TT* 1882 p.90.

concludo, -ere

Qui postea ibidem vitam eorum concluderunt temporalem: 1422 *Mon. Budapest* VI p.58. Nobilis ... levissime feramentis ... adhuc conclusis et firmatis remanentibus manus extraxit: VALENT.HADN. *Mir.* 6 (p.76).

conclusio, -onis f.

Predictas terre particulas ... sub conclusionibus signorum metalium ... apud ipsos ... reperissent: 1419 *Zsigm. oklt.* VII,444.

concolor, -oris

Homo quidem (*sc. fuit Christus*) ... barbam habens copiosam et impuberem capillis concolorem: *Bárcezi* p.97 OG 41V.

concomitor, -ari verb. depon.

Unacum suis fratribus uterinis in tanto ministerio de mandato regis concomitantes (*sic ed.*) eundem: 1284 *Reg. duc.* p.133. Cf. ibid. p.135. = *CD Hung.* V/3 p.210.

concordialis, -e [17]

Item apud iudicem Benedictum in Saag habitam relinquimus litteram concordialem et treugalem cum Iohani Perin: 1448 *DI* 14134.

concredo, -ere

Castra a ... rege ... fidei eorum concredita ... nulli mortalium ... traderent: 1519 Kovachich, *Suppl.* II p.431.

concremo, -are

Nos ... praescriptos cives ... in praescriptis silvis nostris ... ligna ad praetactam culturam montanarum et fodinarum necessaria et sufficientia succidendi ac deportandi, ... nec non carbones in eisdem concremandi

semper ... exemptos ... et liberos habere volumus: 1504/1507 Wenzel, *Dóczyak* p.58.

concrepo, -are [4]/2

Nos quoniam Phoebus docuit leve fingere carmen, / et rude quod rauca concrepuisse lyra: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 19,99-100. (p.97). Mox ille somno experrectus ad Beati Emerici sacellum confugit, exorat divi numen adolescentis, deinde opinione celerius vincula, quibus erat obstrictus, undique disrupta concrepuere: BONF. II,1,219.

concubitus, -us m. [5]

Iidem iurati ... Georgium de Ladinyncz occisorem proprie sue consortis sine causa, Annam relictam Wokozawicz ... mutilatricem narium muliebrium propter concubitum mariti ... pro publicis ... malefactoribus et nocivis hominibus nobis in eorum registro assignarunt: 1481 VZA 1906 p.159. Ladislaus ... Perusie morbo correptus Neapolim contendit. Paucis post diebus, cum ibi convaluisset, Florentinorum arte ... medicato puelle concubitu, qui sui medici filia fuerat, enectus est: BONF. III,2,273.

concumbo, -ere [4]/3

Quod quidam frater ... in choro ecclesie concumbebat ... cum quadam muliere: 1518 Erdélyi, *Register* p.122.

concupisco, -ere

Concupitum quondam cordis nostri propositum sequente monstrarem effectum: 1406 CD Hung. X/4 p.519. Que iam divini consilii providentia effectum sortita fuit et est concupitum: 1423 Zsigm.oklt. X,1275.

concurro, -ere

Cupientes ... iniuriarum materias ac fomites inter serenissimos principes ... Hungariae et ... Poloniae reges et eorum regna hactenus ortas et concurrentes suffocare: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.44.

condecet, -dequit verb. defect.

Si (ut tritissimo dictum est adagio) par pari referre condecet: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

condecoro, -are

Licet ipsi inter alias vetustas libertates et privilegia, quibus iidem a divis quondam regibus Hungariae ... condecorati sunt, hac potissimum libertatis praerogativa usi semper fuerint etc.: 1508 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.548. Quae thalamos posset condecorare meos: c.1510 *Anal.nova* (Piso) p.416.

condescensio, -onis f.

Magister Ladislaus ... promisit solvere onus condescensionis hodierna die: 1509 Wenzel, *Dóczyak* p.63.

condescensus, -us m.

Ratione propinquioris condescensus linie (sic) proximitatis iuxta regni consuetudinem: 1419/1451 Zsigm.oklt. VII,318.

condicionalis, -e ad B2:, de ez adi.!

Que (sc. litterae) ... sunt condicionales et dubie, ubi dicit 'si': 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.296.

condico, -ere

Conventionem per praelatos et barones regnorum praedictorum ipso die S[ancti] Martini affuturo in antiqua villa (ed.:hodie Ófalu) praelatis et baronibus Hungariae ... statuimus et condiximus infallibiliter celebrandam: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.45.

condimentum, -i n. ad b:

Hoc unum plane scio, me plus condimenti ex una aut altera Erasmi hausisse pagina, quam non e plenis tot interim magistrorum voluminibus. De meo loquor palato, ut is interim vel a duobus convivis tertius dissentire vel e diametro videatur: 1522 TT 1885 p.341.

condio, -ire [9]

Quatenus nullus vicariorum ... vinum absintiatum, coctum aut quibusvis herbis seu aliis speciebus condiri faceret: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.125 (Rubr. LXXII). Cf titulum rubricae: Quod vicarii ... vinum conditum ordinare ... non presumant.

condiscipulus, -i m.

Frater Stephanus ab olim meus vesterque condiscipulus, cuius conscientia vobis clara extitit: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 16 (p.51).

condisco, -ere [1]

(*Sc. Sarmatae*) infantibus vixdum natis novacula genas secant, *ut* prius vulnera pati, quam lactis dulcedine letari condiscant: BONF. I,2,200. IP.

conditor, -oris *m.*

Qui huiusmodi salubre (*sic*) ordinationis conditor fore videmur: *1380 Mon.episc.Zagr.* I p.291.

conditrix, -icis *f.*

D. OP. MAX. S. HVIVS. SACRI. TEMPLI. CONDITRICI. GESLAE. STEFANI. ET OLAYTHI. LADISLAI. SANCTOR. PANNONIAE. REGVM. DIVIS. CONIVGIBVS. AMPLISS. PATER. DNS. PETRVS. TT. SANCTI. CYRIACI. S.R.E. PBR. CAR. – IEGYNVS. EPS. VESPRIMIEN. AP. MEMORIAE. VENER: *1511 Katona, Hist.crit.* XVIII p.627.

condivisionalis, -e

Quomodo ipsi ... sese mutuo et alternatim in universis possessionibus ... in fratres adoptivos et condivisionales receperunt et adoptassent: *1478 Wenzel, Dóczyak* p.10.

condono, -are

Speramus fore, *ut* uterque privatam iniuriam publicae saluti sit condonaturus: *1521 Epist.procer.* I p.148.

conducibilis, -e

Qui et ab s[ancti]s[simo] d[omino] nostro litteras nobis attulit, qui denique cum praefato oratore ... regis Franciae post multa verba nobis et regnis nostris salutaria multumque conducibilia et profutura subiunxit, nihil iam restare apud manus Venetorum *etc.*: *1509 Katona, Hist.crit.* XVIII p.571.

conductio, -onis *f.*

Conductiones anni 1495. Quartas frugum cultelli Budensis hoc anno arendavimus Clementi provisorio castris Wesprimiensis fl. 26, de quibus solvit fl.20.: *1495 Lib.divis.Vespr.* p.5.

conductor, -oris *m.*: kocsis

Quatenus ... de ... curribus ... et conductoribus eorundem ... nullum tributum ... petere ... presumatis: *1421 Mon.Budapest* III/2 p.60.

conductura, -ae *f.* [3]/1

Hospites ... de Ugra ... a conductura vinorum ipsorum decimalium: *1419 Zsigm.okt.* VII,55. Quos (*sc. florenos*) ... pro conductura seu vectura rerum nostrarum versus curiam nostram Vissegradiensem persolvistis: *1424 TT* 1895 p.206.

conductus, -us *m.* (temetés) menet:

Item ... sacerdotibus, ... qui presentes fuerint conductu (*sic*) funeris mei, ... dentur denarii ... X.: *1517 M.Sion* 1866 p.334.

confabulatio, -onis *f. subst.*

... ex instinctu et persuasione dyabolica, ymmo verius ex malignitate sinistra atque dolosa subordinacione necnon fraudulentissima ac nequissima confabulacione quondam Hermanni filii Lorandi de dicta Greben, fratris videlicet eorundem patruelis prout per totum ipsum regnum nostrum Slavonie exinde est vox publica atque fama ...: *1453 SZ* 2001 p.429.

confabulator, -ari *verb. depon.*

De negotiis omnibus ... cum fratribus et amicis nostris ... confabulati sumus. (Cf. inferius:) Congregatio futura ... prorogaretur, ... in qua confabulando cum v<estr>a dominatione sic concludamus: *1504 Veress, Acta* p.71.

confectio, -onis *f.*

Quod regnum illud ab initio regibus Hungariae fuit et est subiectum, sicuti hoc in omnibus treugarum confectionibus et litteris treugarum manifeste patet: *1496 Katona, Hist.crit.* XVIII p.45.

confercio, -ire

Nil lorica illis densis conferta catenis / ... iuvat: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,160-161.

confero, -ferre *verb. ad B3alpha:*

Domini de capitulo ... de modo procedendi in causa capelle Sacratissime Virginis Marie et qualiter ac quomodo causam eorum huiusmodi secretius et melius agere possent, diutius inter se contulerunt: 1508 *Reg. Strig.* p.78. (Cf. etiam: 1469 Zimmermann, *Urkb.* VI p.410: Statuimus congregationem regnicolarum in oppido Thorda celebrare, ubi una vobiscum pro commodo huius regni rebus in praemissis conferamus.) Quidquid enim vel humanitatis vel favoris tui illi praestiteris, id omne ac totum in me collatum fuisse te volo inpraesentiarum non ignorare: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

confertus, -a, -um [3]/1

Sic ait et frontem fulgenti casside tectus / irruit in medios, qua confertissima pubes / obstabant: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,107-109. Lupus ... Unnorum multitudine obrutus inter confertissimos hostes sua legione occubuit: BONF. I,8,246. Pater ... se inter confertissimos hostes ingerit: BONF. I,2,126. Inter confertissimos hostes: BONF. I,4,156 et 177. Qui inter confertos hostes pugnantem se protexerat: BONF. I,8,111. In ripa res comminus agitur et ita conferta quandoque pugna conseritur, *ut* vix agendis gladiis locus esset: BONF. I,9,188. Aliqui honestius humi inter confertos hostes cadere cupiunt: BONF. I,9,189. In confertissima pugna Turci proteruntur: BONF. III,4,401. Carambas a tergo inclamitans nunc fugientes revocare in aciem, nunc admotis laborantibus subsidiis opitulari, ... inter confertissimos hostes se ingerere et desperatis rebus hac et illac discurrere: BONF. III,6,15. Patrata magna cede regem comperit inter confertissimos sese hostes ingerentem (*sc. Corvinus*): BONF. III,6,258. Iulianum ... inter fugiendum cesum esse ferunt, nonnulli in castris interfectum in confertissima pugna: BONF. III,6,269. Zechel in primo ordine obstinatissime pugnans e prefectis legionum primus inter confertissimos hostes occubuit: BONF. III,7,142. Constantinus ... inter confertissimos hostes dimicans cesus est: BONF. III,8,10. Corvinus ... inter confertissimos sese hostes inserere: BONF. III,8,75. Wladislaus ... animam pro suis ovibus inter confertissimos hostes devovit: BONF. IV,9,57. Ladislaus ... primus occubuit, dum inter confertissimos hostes acerrime pugnaret: BONF. IV,9,157. Qui e iugo montis, quid Ungari subsidentes tota nocte agerent, observarunt et paucos esse rati inter se confertos ante lucem in Turcorum castra redire: BONF. IV,4,17.

confessio = conversio

Scriptum Prage, secundo die confessionis Sancti Pauli: 1454 *CD Zichy* XII p.237.

confessive *adv.*

Preterea dixit eciam predicta domina confessive, quod *etc.*: 1359 *Dreska, Pannonh.* I p.94.

confessum, -i *n.* 1

Quod ita iam ubique gentium, quibuscum versari mihi obtigit, in confesso est, *ut* si quid in id quacunque etiam ex causa velim, nulla tamen valeam mutare, nisi forte mei optem dissimilis fieri, quo nihil unquam mihi fuit alienius: 1522 *TT* 1885 p.341.

confestim *adv.*

Tunc ... universa eorum iura ... in ... eorum fratres ... confestim et illico derivarentur: 1424 *Fons* 2005 p.366.

conficio, -ere [1]

Prima die medium miliare itinerando confeci: VALENT.HADN. *Mir.* 11 (p.82).

confidenter [33] *ad 1 a:*

Petimus eandem vestram egregietatem presentibus multum diligenter et confidenter, quatenus *etc.*: 1483 Neumann, *Bereg* p.101.

confidentia, -ae *f.*

Huiusmodi cause in presentibus octavis festi Beati Michaelis archangeli proxime preteriti absque ulteriori prorogacionis confidentia finem sortiri debuerint effective: 1519 *SzSzB Szle* 2006 p.345.

configo, -ere [8]/3

Ego vero omnia mea studia, omnem operam, industriam, cogitacionem, mentem denique meum in meo studio et aquirendis litteris confixi et locavi: 1449 *TSz* 1929 p.134. Unnorum rex ... in campo demum ad palum alligatam iaculis configi confixamque ad necem palo prefigi imperavit (*sc. Romildam*): BONF. I,8,142. Cosdroas ... Solem Lunamque cum stellarum varietate confixerat construxeratque thronum et demissos hinc imbres et tonitrua fulminaque mentiebatur: BONF. I,8,175.

confingo, -ere

Quod nullus ... suas domos ... extraneo ... vendere seu alio quaesito conficto colore tradere valeat: 1435 Osváth, *Kassa* p.109.

confinium, -ii n. (confina)

Cum ... videamus hoc regnum ... intolerabilibus iniuriis affici et omnia confina sua ... per Germans, ... per Polonos ... devastari: 1490 Wenzel, *Dóczyak* p.19.

confirmatorius, -a, -um

Ut praesentato (*sc. sacerdoti*) ipsorum manum imponeremus confirmatoriam: 1457 Zimmermann, *Urkb.* V p.78.

conflagro, -are [10]

Giscra ... Brozonizium sine more obsidet, cum due ibi forent arces, unaque humana arte conflagraret: BONF. III,5,146.

conflatorium, -ii n.

Quod in hoc regno nostro nusquam officine sive conflatoria separantia argentum a cupro vulgo Zagerhwthen nuncupata habeantur: 1496 *MTT IX* p.77.

conflictor, -ari

Cum hac efferata barbarorum colluvie gens Hungara centesimum supra quadragesimum annum nunc oppugnans, nunc repugnans assidue conflictatur: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249.

conflictus, -i m.

Pro 'conflictus ... in conflictu quodam ...: 1349 *Erd. oklt.* III p.533.

conflo, -are

Qui ex hac tam insignis tamque accepti adolescentis seductione tantum in se odii invidiaeque ab ipsa quoque inferiori plebe conflarunt, ut sit apprime verendum, ne ... extorres ac profugi ad unum omnes a regni limitibus procul abire cogantur: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.561.

confluentia, -ae f.

Quatenus ... sciret maiorem esse confluentiam ac devotionem populi ... ad fratres observantinos: 1518 Erdélyi, *Register* p.142.

confodo, -ere megsebesít

Certam promitte salutem / confossis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,251-252.

confoederatio, -onis f.

Pro satisfactione ... principum ad Christianam confoederationem tunc nos exhortantium ... placuit ... foedus cum Turco rumpere: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.347. Ubi autem magnificentia vestra certior fieri cupit, an illa antiqua confoederatio, quae Kalandos dicta fuit, cum consensu et scitu serenissimi regis Ludovici facta sit, possum ... Significare ...: 1519 Katona, *Hist.crit.* XIX p.160.

confoederatus, -a, -um

Freti ... nostris domesticis et confoederatorum viribus ... speravimus semper posse resistere: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.347. Amico et confoederato nostro charissimo: 1504 Veress, *Acta* p.70.

confortatio, -onis f. [5]/4

Dictum ... prophete ... impletum est hodie in hoc sancto martire, qui ... consolacionem accepit ex parte apercionis celi et confortacionem ex parte assistencie Filii Dei: *Serm.Quinqu.* 15 (p.50).

confoveo, -ere lege consoneri: 1493 *Fons* 2005 p.419.**confractor, -oris m.** ad 1:

Confractoribus scole antique den. LXX.: 1520 *TT* 1911 p.79.

confrater, -is m. `rendi testvérület tagja`:

Cum esset ordini nostro fidus confrater ac etiam alias eidem ordini honesta et sufficienti familiaritate coniunctus: VALENT.HADN. *Mir.* 62 (p.108).

confringo, -ere

Vos ultro e pessulis movete fores, ... hunc admittatis lepidum parasitum. Confringam. Bellule admittite tandem: BART.PANN. *Gryllus* 26.

confugium, -ii n. [2]/1

Tuta ... confugia palustres insule ex congesto influentium amnium limo confecte ... convenis prebuere: BONF. I,6,145. Plerique hunc unicum Ungarice pudicitie assertorem, confugium miserorum, sanctitatis exemplar ac sue gentis liberatorem ingeminabant: BONF. II,4,97.

confuse adv.

Qui ... neque litteras ... vestrae serenitatis exhibere ... potuisset, et neque acceptare et videre voluissent, nisi idem confuse reverti debuisset: 1517 Wenzel, *Dóczyak* p.77.

confuto, -are [7]

Hec Georgius quamvis ingrato ... animo acciperet, ... adversari et ista confutare non poterat: BONF. III,5,4. Contra omnium nihilominus errores ipsa fides recta premuniatur, necnon infidelitas, scisma et heresis efficaci demonstratione confutentur: Madas, *Laskai* p.57.

congaudeo, -ere verb. semid.

Suos antecessores ... veros nobiles et sincere nobilitatis titulo ... congavisos fuisse in alterutrum contrariose allegabant: 1369 Dreska, *Pannonh.* I p.195.

congelatio, -onis f.

Quia impeditus per frigora et congelaciones aquarum id facere non potuisset: 1480 Károlyi, *Adalékok* p.51.

congenerationalis, -e

Divisionem congeneracionalem: 1385 Dreska, *Pannonh.* I p.283.

congerro, -onis m. 'bohóctárs'

Sint congerrones, nec obesae naris amici, / seria cum quibus et quaeque loquere ioca: *Anal.nova* (Piso) p.410.

conглоbo, -are

Supradictis aliis utriusque sexus hominibus illic tunc conglobatis et astantibus: 1387 Dreska, *Pannonh.* I. p.289.

congregatio, -onis f. ad 13m: 'összegy jtés'

Item ad officiolatum contrate Sancte Anne et ville capelle Bayon, necnon ad congregationem decimarum in Rowazkezw electus est pro isto anno magister Laurentius. (Cf. Ibid. p.64: Item magister Michael de Verebel congregabit decimas de utraque Zevden et Kemend.) 1500 *Reg.Strig.* p.62.

congrego, -are verb.

Congregat non parum pecuniae verum quod converrit mensis, brumalis dies decoquit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

congruitas, -atis f. 6

Omnia privilegia ... propter tollendam suspicionem in conclavi sacristiae ... ab eisdem canonicis ... audiantur, in congruitates ac facti materia emendentur et discutiantur: 1521 *M.Sion* 1866 p.326.

congruo, -ere *attingere, contingere – összeér:

Prefectus Albane arcis ... Turcorum cuniculis occurrere contendit, ... fossam, quam ipse fecerat, ... concitatissimi alimentis incendii ... complevit. ... Ubi hostilem fossam cum sua intra menia congruisse per exploratores intellexit, ignem ... immittit: BONF. III,4,368.

coniaceo, -ere [5]/4

Quatenus ... filiam ... nostram ... duci Wilhelmo apponatis et in thoro nuptiali collocetis ad amplexus coniugales detisque eisdem locum et copiam coniacendi et commorandi: 1384 *CD Hung.* X/8 p.171. ad 1: Vicecastellanus ... ac ... famulus suus ... eandem virginem Katherinam claustro virginitatis sue illegaliter deflorando spoliasset ac per totam noctem violenter et, prout ipsorum placuisset voluntati, coniacuissent: 1383 *MTT* II p.195.

conicio, -ere ad 1 a:

Quin etiam pro corona in captivitate retentus veluti coniectorum in vincla hominum more nihil iure promitti posse: BONF. IV,9,100.

coniecto, -are coniector verb. depon.

Ad articulum, in quo d<omi>nus prepositus dicit de processione et coniectatur iuxta morem istius ecclesie Strigoniensis olim solitum fuisse intrare in capellam processionaliter etc., syndicus capituli protestatur: (Cf. 1508 Ibid. p. 536: Quamquam ex illo libro antiquo coniectari potest). 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.298.

coniector, -oris m. [1]

Novembris et Decembris iniquitatem sibi timendam coniectores et astrologi predicabant: BONF. IV,8,175. Neque coniectores et mathematici eo moriturum anno reticere: BONF. IV,8,206. Eundem ... a coniectoribus et astrologis ... brevem Wladislai vitam fore asserentibus ... ad renovandum bellum ... quotidie incitari: BONF. V,2,42. Illud enim genius mihi meus semper suggerebat, plus nimirum ostentationis in Christi evangelium per nonnullos interpretes, ne dicam, coniectores et ariolos invecum fuisse, quam candidissima per se veritas postulasset: 1522 *TT* 1885 p.341.

coniectura, -ae f.

Quia ad scitum nostrum predicta civitas per ignis voraginem extitit novissime incinerata, unde ex verissimis coniecturis potest presumpti de combustione litterarum et privilegiorum civitatis antefate: 1447 Knauz, *Tanács* p.67.

conitor, -i [1]

Caucasus mons ... dividit Asiam atque ... mare ... Caspium, ... et cum his Taurus connitatur, ex hoc fit, ut omnia Asie flumina ... in Caspium et Ponticum aut Rubrum Persicumque mare deferantur: BONF. I,1,223.

coniugo, -are [10]/8 ad 1 b:

Si duas filias viro tempestivas, alteram Wladislao, Casimiro alteram coniugandas esse censeat (*sc. regina*): BONF. III,5,165. Quem (*sc. Sigismundum*) vobis regem Lodovicus optavit et mihi (*sc. Mariae reginae*) coniugavit: BONF. III,2,30. Ait (*sc. regina*) ... illud unum consilium optimum futurum, si, cum vidua fuerit, Polonie regi legitime coniugetur: BONF. III,3,291. Quem vobis nunc declaro regem et cui coniugavi filiam: BONF. III,3,314. Imperator ... Barbaram ... sibi arta affinitate coniunctam Lodovico, eius filio coniugavit: BONF. III,3,341. Sororem ... principi suo matrimonii loco coniugant (*sc. Turci*): BONF. III,4,93. Asie prefectus ... Amratis sororem legitimo sibi matrimonio coniugarat: BONF. III,6,362.

coniunctio, -onis f.

Tametsi per id tempus nondum coniunctiones foederis cum Turco alias in alterutrum confectae exspiraverant: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.346.

coniunctura, -ae f.

Abhinc ad spatium iactus unius sagitte versus dictam plagam aquillonarem in semita seu coniunctura dictorum fratrum heremitarum: 1420 *Zsigm.oklt.* VII,276.

coniunctus, -a, -um [3]/3

Eum ... esse ac fore tibi coniunctissimum certo scias: 1454 Ábel, *Anal.* p.220. Is (*sc. rex*) ... videbat ad hanc ... dignitatem vocatum esse virum cum omni sanctitate ... praeditum, tum vero ... caesari suo coniunctissimum: BROD. *Or.* 18 (p.67). Ut ... propinquior coniunctorque Romani nominis memoria fines illis (*sc. Longobardis*) faceret certiores: BONF. I,9,288. Post hos Vencellinum Alemanum hospitii iure sibi coniunctissimum dictatorem creat, cui exercitus universi summam tradit: BONF. II,1,113. Sed quid est nostris animis ipsa veritate coniunctus, quid amabilius, quid denique graciosus?: *Udis* p.453.

coniuratio, -onis f. [5]/4

Hinc future coniurationis multo perniciosioris in Sigismundum semina profluxere: BONF. III,2,121. Ii ... tempus perquam idoneum sibi oblatum esse rati e proceribus multos in hac coniuratione sibi socios asciscunt: BONF. III,2,167. Pacta condicione coniurationis auctores in dies Ladislai partes pro viribus augent: BONF. III,2,176. Ob indignitatem, quam ex paterna nece conceperant, ... haud difficulter in hanc coniurationem descenderunt: BONF. III,2,185. Detestabilia deponite consilia, a nefanda coniuratione deficite: BONF. III,2,219. Patefacta ex composito porta ingressi oborto tumultu detectaque coniuratione oppidanorum occurso reiecti sunt: BONF. III,3,242. Coniurationem magnam molitur (*sc. Georgius*): BONF. III,4,236. Cum multi in coniurationem ultro confluisissent: BONF. III,4,237. Ne qua in urbe coniuratio foret inita: BONF. III,4,316. Cf. etiam *ibid.* III,7,202

305.

coniuratus, -i m. [9]/2 *ad 3b*: 'esküdt társ'

Quod circumspicere viri, Benedictus Carnifex et Valentinus Pictor, nobis coniurati coram nobis personaliter constituti ... fassi sunt, ... quomodo *etc.*: 1469 Zimmermann, *Urbk.* VI p.411.

coniuro, -are [5]/5

Vos cum paternis inimicis miseri coniurastis, in sacrosanctum regem iniecistis manus: BONF. III,2,212. Quare nihil utilius veniebat in mentem, quam coniurante in se uno tempore simul Europa ... de pace cogitare: BONF. III,6,110. Multi ... proceres ... cum aliis optimatibus coniurarent, ... *ut* prelium detrectarent: BONF. III,7,199 cf. etiam *ibid.* 200. Urbanus ... e veteribus septem, quos una cum rege in pontificem coniurasse dicebat, in carcerem sane coniecit (sc. cardinales): BONF. III,1,32. Qui ... omnes adversus Mariam coniurati Lodovici beneficio quondam ... opibus excreverant: BONF. III,1,59. Omnibus coniuratis prestitutum diem indicit (sc. palatinus): BONF. III,1,245. Ubi Zagrabiensem antistitem cum plerisque coniuratis esse noverat: BONF. III,2,49. Coniuratorum ... perfidia ... regem circumvenerat: BONF. III,2,239. Inita coniuratorum consilia e sententia successere: BONF. III,7,200.

connexus, -us m.

Ipse ... sortitur ... sanguinis idemptitatem et connexum carnalem indissolubilem: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.241.

connubium, -ii n. [12]

Quidam ... sectatores nudos incedere iubebat, appellare se Adam, promiscua connubia indulgere: BONF. III,2,399. Vos connubii auspicia ne minore quidem, quam pater, consensu approbastis: BONF. III,2,28 cf. etiam *ibid.* 27: Non vos preterit Lodovicum ... Sigismundum ... mihi legitimo connubio collocasse. Ne quo regale connubium impedimento rescindi posset: BONF. III,1,163.

connumerator, -oris m. [14]/4

Dicatores et eiusmodi taxarum nostrarum connumeratores: 1504 *Urbk.Kisd.* p.144.

conoliator

Tributum nostrum ... tradidimus Paulo coloniatori per anni circulum. ... Idem Paulus conoliator (*sic*) illos ... florenos nobis persolvisset: 1406 *Mon.Budapest* III/1 p.239.

conquerela, -ae f. (*vide querela*)

Dicit nobis ... civis noster ... gravi conquerela (*sic ed., recte: cum querela*), quod *etc.*: 1379 *CD Croat.* XVI p.36.

conquiesco, -ere

Quum in salute ac secundis rebus maiestatum vestrarum perinde ac nostra peculiari pro iure sanguinis pulcherrime conquiescamus: 1505 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.418.

conquiro, -ere verb.

Quas (*sc. epistolas*) ubiubi conquirere poterit: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

consalutatio, -onis f. [1]

Mox consalutatione primum conciliati sine suspicione mutua inter se verba conserunt: BONF. III,7,159.

consaluto, -are [2]

Cum maximo plausu gubernator ab omnibus consalutatur: BONF. III,7,29. Vos ... consalutastis sepe regem post divi patris obitum (*sc. Mariam filiam*): BONF. III,2,29. Iadrenses Ladislaum ... honorifice excipiunt, consalutant regem: BONF. III,2,198. Bohemo ... ad Ratisponam eum convenere, Romanum imperatorem ac suum regem consalutarunt: BONF. III,3,119. Declararunt ibi regem et cuncti ante socerum Albertum regem et imperatorem consalutarunt: BONF. III,3,317. Eum ... declarate regem, ... faustisque votis consalutate: BONF. III,4,209. Mathias cum ... in opposita ripa apparuisset, ... legiones regem Ungarie consalutarunt: BONF. III,9,117. Te Ungarie ... dominum ... omnes consalutant: BONF. IV,1,170. Legiones ... appropinquantes ... se mutuo consalutarunt: BONF. IV,3,176. Quare ab his rex consalutatus est: BONF. IV,9,140. Consalutatis diis patriis ... libertatis hymnus publice decantatus: BONF. IV,10,53.

conscientiose *constrenuose *adv.*

Ut ipsi ad eorum artem legitime et constrenuose (*sic ed., recte autem orig. et varr.: conscientiose*) prospicere et advertentiam diligentem habere debeant: 1481 *Budai mézárások* p.357.

conscio, -ire

... conscientes ...: 1457 Zimmermann, *Urkb.* V p.559.

conscisco, -ere [4]/3

Maria (*sc. regina*) ... sepe sibi et manus iniicere, consciscere sibi mortem furibunda contendit: BONF. III,1,316. Quippe cui ... nec pre vigili custodia mortem sibi consciscere liceret: BONF. III,2,204.

consecratio, -onis f.

Nunc intellexi in his proximis consecracionum diebus vestram sanctitatem creationem cardinalium habituram et in gratiam nonnullorum principum aliquot cardinales creaturam: 1525 Theiner, *Mon.Slav.* I p.589.

consecro, -are

Ipsius ... sublimationis eorundem primordia pulcherrimis quibusdam victoriis consecrata fuere: 1453 Kaprinai, *Dipl.* I p.370.

consenesco, -ere [2]

Hanc gentem Iordanis ... vultu ... cicatricibus quibusdam inscripto ... tradit. ... Quare obductis cicatricibus imberbes consenescent: BONF. I,2,200. Obductis (*sic, recte forsan: obducti?*) cicatricibus imberbes consenescent (*sc. Sarmatae*): BONF. I,2,200. Quum enim in meo contubernio per tot annorum spatia ita fuerit assidue versatus, ut in eo paene consenuerit: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.132.

consenior, -oris m.

Per presentes recognoscimus ab honorabilibus dominis seniore et consenioribus regalis fraternitatis recepisse ... florenos: 1519 Wagner, *Anal.* II p.191.

consensuetudo lege consuetudo: BONF. IV,2,107.

consequens, -tis

Ne igitur ecclesia ipsa Vesprimiensis et ex consequenti praefatus d[ominus] electus ob non praestitum officium suum, munus coronationis ... reginae ab antiquo et veteri iure suo et praerogativa ... decadat: 1502 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.327.

consequentia, -ae f.

Et esto, ... quod habuissent tantam ubertatem, ... non esset exinde trahendum in consequenciam, quod semper ita fiet: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.385.

consero, -ere, -serui verb.

Manpli / tum noto ad muros conserti tramite tendunt: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,183-184.

consertio, -onis f.

Testis ... audivit ... ipsos fratres ... cum laicis ... contendisse verbis usque ad consertionem manuum: 1518 Erdélyi, *Register* p.170.

conservator, -oris m.

Ego enim sic te meum ... instituo commissarium, ut quitquid in mea et tocius familie persona cum fratribus discretis, prout ratio exigit, disposueris, prehabito semper reverendissimi domini conservatoris consilio, approbo et ratum habeo: 1514/1515-1520 *LtK* 1972 p.259.

conservatorium, -ii n. 1

Item conservatorium parvum ab ultra deauratum argenteum crismatis: 1502 *Df* 262314. In dicto libro et conservatorio nostro regio: 1525 Balogh, *M. vészet* I p.76. *Turul* 1907 p.88. Eosdem homines nostros in ecclesias monasteriaque, claustra, sacristias conservatoriaque pecuniarum ... admittere: 1526 *Epist.procer.* I p.249.

conservatrix, -cis f. subst.

Quum eadem ecclesia tempore necessitatis loco nutricis regum filiis conservatrix sit et magistra: 1271 *CD Hung.* V/1 p.154 (*RA* 2121). Ipsam ecclesiam ob reverentiam Virginis Gloriosae, conservatricis coronae nostrae ... desiderantes ... in suis conservare iuribus ... terram ... ad usum ... ipsius ecclesiae contulimus: 1284 *CD Hung.*

V/3 p.233 (RA 3302).

consigno, -are

Quod domina Anna in conventu cesaris et regum rebus istis omnibus conclusis et perfectis consignetur ad manus cesaris educanda et nutriendain Austria: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.879.

consimilitudo, -inis f. [1]

Qua quidem in re haud parvo adiumento fuit consimilitudo Christiane professionis: BONF. III,5,373.

consistorialis, -e

Laurentius ... presentavit mihi ... quasdam litteras ... dominorum ... advocatorum consistorialium Romane eccl<esie> presbiterorum cardinalium: 1419 *Mon.Budapest* III/2 p.39.

consistorium, -ii n.

Nostri (*sic*) consistorio pro reddendis suis unicuique consedentibus: 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.325. **ad B:** Cum nos ... in consistorio civitatis nostrae pro rebus publicis determinandis pariter consedissemus: 1493 Szádeczky, *Czéhék* II p.22. **ad 2b:** Domini capitulares capitulariter congregati in consistorium ... constituerunt ... rationistas ... magistros Nicolaum ... ac Iohannem: 1519 *Reg.Strig.* p.132.

consocio, -are

Sic cum iam Xerxi se consociare pararent, / paulatim flexos ad se revocavit Ionas / ille Neoclides, qui *etc.*: IAN.PANN. *Celebr.* 254-256. 117.

consolatrix, -icis f.

Secundum est, misericordie consolatrix, de quo Mt. XXV.: *Serm.Quinqu.* 4 (p.33).

consopio, -ire

Ut regno nostro Hungariae non solum de externis malis erepto, sed et interna pace consopito tota natio ... nos ... regem declaraverunt: 1453 Kaprinai, *Dipl.* I p.372.

consorcium, -a, -um consortium [1]

Quod ... magistri ... confraternitatis ... in ipsorum ac consortiorum et totius confraternitatis eorundem ... nominibus et in personis nostre exposuerunt maiestati, ... quod *etc.*: Cf. etiam *ibid.* inferius p.349: eorum ac consociorum suorum ... nominibus: 1474/1514 *Budai mézárosok* p.348.

consors, -tis m.

Sumus per dictum dominum nostrum regem penes in consortem Drakule vayvodae constituti: 1464 Zimmermann, *Urkb.* VI p.192.

conspectio, -onis f. [4]

Pro conspectione et limitatione illuc perreximus: 1479 *Fons* 2005 p.405.

conspetus, -us m. (conspecturi)

Ut universe littere ... exhibendes deberent conspecturi et presentari. Cf. *recte* *DI* 64735 (*Zsigm.oklt.* II,4581 et Wenzel, *Stibor* p.133-134): Ut universe littere ... sigillo de novo preparato confirmande, approbande et ratificande nostre claritatis exhiberi deberent conspectui et presentari: 1406 Reviczky, *Vágújhely* p.72.

conspicor, -ari [20] *verb. depon.*

Conspicatis privilegiis et libertatibus piscium emptorum ... id clare comperimus, ut *etc.*: 1474/1514 *Budai mézárosok* p.351.

conspirative adv.

Secus si totus conventus non ex certa malitia, nec conspirative, sed intuitu communis utilitatis vel honestatis scripserit: GREG.GYÖNGY. *Vitae fratrum* 120 (p.105).

Constanciensis, -e

Decimas ... pro vobis ... accepissetis contra predicti sacri Constanciensis concilii revocatorias litteras: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.248.

constellatio, -onis f.

Dicit ... prepositus existimare ex constellatione et natura quadam fieri hoc, quod canonici Posenienses semper eorum prepositum avidissime persequantur etc. Syndicus dicit, quod ipsi canonici nunquam fuerant persecuti eorum praepositum (*sic*), sed defenderunt eorum iura, si autem hoc fuerit factum, huiusmodi constellationem ipsi prepositi generarunt: *1508 M.Sion* 1866 p.454.

consternatio, -onis *f.* [1]

Auxerat Italiae Gallieque tumultum cum ingenti animorum consternatione ficta de Unnis fama: BONF. I,4,186. Ne parva quidem Christianorum animos consternatio hoc nuncio incessit: BONF. III,6,207.

consterno, -ere

Pictis constrata tapetis / ima latet tellus: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 130-131. 113.

constitutio, -onis *f. subst ad B:*

Quoniam testamento ... episcopi ... tutorumque et executorum constitutioni praesens interfui: *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár* p.32.

constitutionalis, -e

Quod ... quedam litere eorundem universorum dominorum et regnicolarum sanctionales et constitutionales factum cuiusdam unionis et conclusionis eorum super electione novi regis post obitum ... regis ... fienda ratificate in se exprimentes in pargameno privilegialiter confecte ... coram eisdem dominis et regnicolis ... in ipso campo Rakos ad legendum pariter et sermone wlgari declarandum fuissent exhibite: *1505 TT 1839/VI* p.61. = Pray, *Annal.* IV p.313. Batthyany, *Leges eccl.* Ip.562. Katona, *Hist.crit.* XVIII. p.425.

consubstantialiter *adv.*

Sic Spiritus Sanctus consubstantialiter connexus est Filio: OSU.LASKO *Serm.dom.* XXXVII,A.

consuesco, -ere *verb.*

Non secus enim illos inter vitam meam vivo quam asinus inter apes consuevit: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

consul, -is *m.* [25]

In praesentia circumspectorum virorum, magistri civium, iudicum et iuratorum consulum septem sedium Saxonicalium: *1441 Zimmermann, Urkb.* V p.70. Cf. *1475/XVIII Ibid.* VII p.70: Iudex ceterique consules et iurati cives civitatis Bistriciensis memoriae commendamus, quod *etc.*: *1478 Ibid.* VII p.166: Vobis, circumspectis iudici iuratisque consulibus civitatis Brassoviensis. Cuius ius patronatus ... ad discretum virum Paulum ... consulem dictae civitatis Coronensis ... dinoscitur pertinere: *1454 Zimmermann, Urkb.* V p.462. Praesentibus providis viris ... villico de Ruppis ac iurato consule Andrea Sutore de praedicto oppido dicti homines de villa manifeste dicebant *etc.*: *1482 Zimmermann, Urkb.* VII p.317

consulatus, -us *m.* [25]/9 *subst.*

Neque census ... Saxones ... dare vellent ... in ... damnum totius consulatus Saxonum: *1484 Zimmermann, Urkb.* VII p.360. Talis ... per consulatum ... puniri et corripere debeat: *1492 Mon.Iud.* XII p.65. Praefati ... iudex et iurati ... in eorum ac consulatus et totius communitatis Brassoviensis nominibus et in personis ... super certis iniuriis ... quasdam querelas ... exhibuerunt: *1507 Katona, Hist.crit.* XVIII p.479. Solvit per consulatum Theophilus ffl. V in prandio: *1523 Közl.Szepes* 1911 p.196. **ad B 2: [3]** Iudici, magistro civium ceterisque civibus et toti consulatui civitatis Poseniensis: *1522 C. Tóth, Bátori* p.117.

consulo, -ere *verb.*

Ut ... rediret ad ecclesiam ipsam sua consulta libertas: *1416 Katona, Hist.crit.* XII p.250. *Zsigm.oklt.* V,2205. His triturationibus nostris boni aequique consules oportet: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

consulte *comp. adv.*

Quo casu ... privatae personae consultius, qua poterunt, expeditionem facient: *1521 M.Sion* 1866 p.252.

consulto, -are *verb.*

Ubi licet non parum lucri mihi in horas vel consultando vel causas agendo cedat: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

consultor, -oris *m.* [6]

Qui ... eidem regi consultores fuerunt: *1460 Zimmermann, Urkb.* VI p.74. Quod ex voluntate eiusdem Michaelis

... rex Mathias omnes illos, qui videlicet eidem regi consultores fuerunt, eisdem licentiam dedit ac de curia sua exclusit: 1460 Katona, *Hist.crit.* XIV p.338. Quod nos ad observandum praedictos articulos pacis et mutuae intelligentiae eidem ... nostro ... regi semper fideles et sinceri consultores erimus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.514.

consultrix, -cis *f.* [2]

Poenitentiam seram rerum consultricem abs me propello: BART.PANN. *Vigil.* 2.

consultus, -a, -um

Si id (*sc. carmen*) tuae consulciori, ut egrediatur in publicum, videbitur Minerve, cui carmen tuum iucundissimum adiunxeris: BART.PANN. *Epist.* 3,2.

consultus, -us *m.* [3]/2

Regalis excellentie sublimitas ... ecclesiasticis bone rei consultum dare debet utilitatibus: 1277 *Veszpr.okl.* I p.78.

consummatus, -a, -um [3]

nter tot ... voluptatum insidias a primo etatis exitu ad consumatissimam usque virilitatem rex ita versatus est, ut *etc.*: *Udis* p.465.

consuo, -ere *ad 2:*

Reperit feminam in fratrum cella dissuta consuentem: GREG.GYÖNGY. *Vitae fratrum* 122 (p.106).

contabefacio, -ere [1]

Hic autem post ... ita Bohemorum gratiam promeruit, út, cum ... phthisi contabefactus obierit, diu ab illis fuerit deploratus: BONF. II,9,166.

contabesco, -ere [3]

Mea vero summa in m<aiesta>tem v<est>ram observantia facit, ut quam suis successibus efferor, tam adversis, si que forte humanitus eveniunt, perinde ac re propria angar et contabescam: 1515 *Acta Tom.* III p.445.

contagiosus, -a, -um [4]

Si ... eodem morbo contagioso quisque vicariorum nostrorum laborare deprehenditur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.104 (Rubr. LVI).

contamino, -are

Potius ad sinum nostrae maiestatis convolare, et debitam, prout tenentur, nobis et sacrae nostrae coronae praestare obedientiam volentes, quam alicuius rebellionis contaminari menda aut infidelitatis nota qualibet denigrari iidem ... se ... nostri culminis ... ditioni ... subiecerunt: 1413 Katona, *Hist.crit.* XII p.158. *Zsigm.oklt.* IV,941. *CD Hung.* X/5 p.404.

contaminor, -ari

In quo quidem opere contaminando ne Zoilo quidem locus fuerit: BART.PANN. *Ded.* 2.

contectio, -onis *f.* *actus contegendi - leplezés, letakarás*

Hortatur nos ecclesia ad penitentiam ... quarto in imaginum contectio. Et hoc apud certas ecclesias secularium maxime solet fier. Sed quare hoc nisi ad significandum, quod peccator non est dignus videre faciem Dei apertam et sanctorum gloriam, nisi agat penitentiam: PELB.TEM. *Pom.quadr.* I,B. Sancta ecclesia invitatur nos ad penitentiam ... in imaginum apud certos contectio. (Cf. p.a,2v: quia peccator non est dignus videre faciem Dei apertam et sanctorum gloriam, nisi agat penitentiam). PELB.TEM. *Quadr.* I,A:p.a,2r.

contemero, -are [4]

Eius filie ... conservande castitatis gratia, ne a barbaris procacibus contemerarentur, pulcherrimum ... facinus excogitarunt: BONF. I,8,144.

contemplator, -oris *m.* [2]

Nulla enim eum latent, sed omnium est contemplator. (Cf. *ibid.* 9 p.40: cum ascensus contemplatoris sit occiduus). *Serm.Quinqu.* 7 (p.37).

contemporaneus, -a, -um [2]/1

Quia Beatus Hieronymus et Sanctus Antonius fuerunt contemporanei ad minus 32 annis: 1507-1511 *MKSz* 1995

p.166. VALENT.HADN. *Quaest.* 19.

contentibiliter *adv.*

In quibus nonnullis praelatis, baronibus et proceribus regni nostri ingratis et a nostra maiestate multa magnalitate ditatis sinistro ... imbutis consilio se a nobis contentibiliter avertentibus ... Stephanus de Debrö ... ad comitatum Abauvariensem pervenisset: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.63.

contentus, -us *m.*

Qui dum neglectui contentuique habentur, non mediocres tenebras Christianae luci obfuderunt: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.254.

conteneo, -ere

Validum nostrum exercitum in Ytaliam ad contenendum, reprimendum ... rebellium (desideratur: potestatem?) ... destinamus: 1412 Finke, *Acta* I p.100.

contentio, -onis *f.* *cententio

Oborta contentione (*sic ed.*), quando de rebus gravibus agebatur, ad convicia ... perventum est: BONF. III,2,186.

concento, -are

In aliisque omnibus ... aequaliter se mutuo concentrarunt (*recte: contentarunt*): 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.326.

contento, -are = concento

conterminus, -a, -um

Adhuc nefarium esset regna Christiana tam vicina, tam regnis m[aiestati] regiae contermina hoc modo permittere per potentiam Turcorum caesaris destrui et desolari: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.43.

contero, -ere

Regia maiestas ... promissorum et datae fidei semper memor maluit etiam principibus Christianis ... displicere et obsistere, quam operam suam ad conterendam caesaris potentiam commodare: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.41.

contestatio, -onis *f.* [9]

Canonici ante litis contestationem sueu (*sic*) ingressum in tal<em ... > formam devenissent: 1266 *Veszpr.okl.* I p.47. Id se cum patrum auctoritate et aperta rei in senatu contestatione, tum eo iure facile tueri posse: BONF. V,5,92.

contestis, -is *m. f. subst.*

Testis interrogatus respondit se audivisse a quodam conteste suo, ... quod *etc.*: 1518 Erdélyi, *Register* p.72.

contestor, -ari ? *verb. depon.*

Ne sinant tenerum corpus gelida glacie intempeste noctis contestari. VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.70).

contexo, -ere

Quas (*sc. copias*) praedicti regnicolae in tanta rerum perturbatione modo premissa contexerant: 1490 Wenzel, *Dóczyak* p.19.

contextura, -ae *f.*

Item duo lintamina alba cum contexturis: 1442 *Archiv* 1873 p.356.

contextus, -us *m.* összef zés (= kulcskarika)?

Ex quibus quidem clavibus nunquam aliquis canonicorum unico contextu duas teneat, sed distinctim tres canonici habeant: 1521 *M.Sion* 1866 p.325.

conticesco, -ere [4]/4

Nunquam in talibus adhaerebit lingua palato, nunquam silencio hominum labia conticescent: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p71. Conticuere leges et conculcata iudicia: BONF. III,4,287. Id defuncti caput repente conticuit perpetueque quievit: BONF. III,3,158. Mox in lacrimas effusa conticuit (*sc. regina*): BONF. III,4,131.

contiguor, -ari *verb. depon.*

Cui ... domus condam Iohannis (et) ... domus Vitalis Kadar contiguarentur: 1486 Vég, Buda p.114.

contiguus, -a, -um

Iidem ... attestantes non contigui vicini et commetanei ... possessionis, ... sed alii conprovinciales nobiles ... fore asseruntur: 1433 Mon.Budapest III/2 p.191.

continens, -entis [35] *comp., superl.* ad B 1:

Quisnam Homerum Scythas ignorasse dicere ausit, si Galactophagos, Abios et iustissimos nominarit, cum ... nihil privatum preter cyathum et ensem possiderent, mire simplicitatis homines nulla malitia et ambitione laborantes, contentos paucis et longe nobis continentiores? BONF. I,1,142. Improbi illius (*sc. Ioannae*) mores continentissimam socrum usque adeo cruciabant, *ut* in Pannoniam reiicerent: BONF. II,10,56. Illius vita lautissima, ... continentissimus fuit animus: BONF. IV,4,108.

contingens, -entis [13] *ad B2b:*

Prout in talibus contingentis soletis: 1522 C. Tóth, Bátori p.97.

contorqueo, -ere

Imo contorta profundo / ter fluctu aspersit nubes praesaga Charybdi: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,178-179.

contractio, -onis *f.*

Quidam civis ... quodam morbo, qui 'franczuar' dicitur et exinde paralyti et contractione adeo destructus fuit, *ut* propriam domum egredi ... nullo modo valeret: VALENT.HADN. *Mir.* 62 (p.108).

contractus, -us *m.*

Quatuor autem nocent vestibus, ... primo vermibus avaricie temporalis, ... secundo saguis immunidicie carnalis, ... tercio ignis invidie et emulacionis, ... quarto contractus picis prave societatis. Eccli. XIII.: "Qui tetigerit picem," id est hominem peccatorem imitando eum, "inquinabitur ab ea." (*Eccli. 13,1.*): *Serm. Quinqu.* 4 (p.32).

contrados, -otis *f.:*

Nihilominus tamen donacio propter nupcias seu contrados ambabus sponsabus utrimque ad vitam earum assignetur et assecuretur: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.883.

contraho, -ere *ad 1agamma:*

Quidam iuvenis ... dixit se a multis temporibus fuisse contractum, ... voto emisso statim erectus et sanatus est: VALENT.HADN. *Mir.* 60 (p.108). *ad2balph:* Quae (*sc. debita*) fidelis noster ... comes Siculorum ab eisdem civibus nostris contraxerat: 1458 Zimmermann, *Urbk.* VI p.30. *ad*

7: In medio nostri ... octo annis moram contraxit: 1476 Zimmermann, *Urbk.* VII p.91.

contranitor, -i [1]

Conatus (*sc. hostis*) proposito in mari ad Zegnium et Sanctum Vitum in flumine, repulsus tamen viginti galeis Venetis contranitentibus: BART.PANN. *Epist.* 4,2. Dum legatos a Maximiliano ad se tentandum, sed frustra Urbano contranitente et de officio suo cum quotidie admonente, missos audit: BONF. V,1,79.

contrarietas, -atis *f. ad 2 b:*

Fecit tandem ... prepositus contrarietates ratione quorundam sexaginta florenorum: 1508 M.Sion 1866 p.459.

contrarior, -ari *verb. depon.*

Qui forsitan temporum in processu dictis articulis ... ausu temerario contrariari et se illis opponere presumpserint: 1492 Mon.Iud. XII p.66. Si eximere ab ingressu capituli se seprocurarent vel reformationi seu unioni constituendae contrariarentur (*sc. rebelles abbates*): 1510 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.609.

contrariose *adv.*

Suos antecessores ... veros nobiles et sincere nobilitatis titulo ... congavisos fuisse in alterutrum contrariose allegabant: 1369 Dreska, *Pannonh.* I p.195.

contrecto, -are

Dum illa (*sc. bona*) quiquam ipso contrectent invito: 1417 CD Hung. X/5 p.763. Quomodo ipse ... deposuit ... coram nobis in mensa ad videndum ... in puro auro florenos centum, ... quos nos oculis vidimus et manibus nostris contrectavimus: 1525 Borsa, *Justh család* p.276.

contribulo, -are

Unde paternitatis vestre sanctitatem corde contribulato et voce lamentabili deprecamur, quatinus *etc.*: 1242 TSz 1991 p.87.

contributio, -onis f.

Sed *ut* computarentur tanti secundum eorum facultatem, quanti ex eis communi expensarum contributione unum hominem pharetrarium equestrem mittere possent: 1433 Kovachich, *Suppl.* I p.386. Cum ipse exponens ... quendam Andream ... familiarem et provisorem curiae castris sui Rewysthye ad possessionem suam Kopanicza vocatam ... pro exigenda quadam contributione aliisque necessitatibus suis expediendis misisset: 1509 Wenzel, *Dóczyak* p.61. Ratio data per egregium Oswaldum de Zantho super quatuor contributionibus ad gentium seu stipendiariorum conservationem: 1512 MTT XI p.234.

controversio, -onis f.

Lites et controversionis materia mote fuerint et suscite: 1455 Dreska, *Pannonh.* III p.64.

controversor, -ari verb. depon.

Scit enim bene dominatio vestra, quod ego semper tanquam bonus filius fui vestrae dominationis et nunc quoque pro parva re vobiscum controversari nolui: 1493 Wenzel, *Dóczyak* p.33.

contrucido, -are [1]

Item in castra ... aeneatores ... missi, qui Andree ... nomine edictum ... precinerent: Ungarus quicumque est, antiquatas maiorum cerimonias resumito, Scythicos deos recolito, ... nova templa amolitor, pontifices ... contrucidato: BONF. II,2,141: BONF. II,2,141. Due vero partes, que superfuerant, ... quicquid hominum pecorumque occurrerat, contrucidarunt: BONF. I,10,278. Vos ... certiores efficio Unnos fera rabie ... in nos usque adeo sevituros, ut ad unam (*sc. feminam*) omnes contrucidant: BONF. I,5,62. Rex ... ex his quinquaginta ... in vincula coniectos clam a militibus contrucidari iussit: BONF. II,2,41.

contueor, -eri [5]

Quilibet vicariorum ... bona ... fide oculata contueri seu revidere cum priore et fratribus eiusdem domus (*sc. debet*): GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.97 (Rubr. XLVI).

contuitus, -us m.

Grata tuorum servitorum obsequia ... pio contemulamur contuitu: 1435 Katona, *Hist.crit.* XII p.659.

contumulo, -are verb.

Lazarus ... / hac cubat in parva contumulatus humo: IAN.PANN. *Epigr.* 372,1-2.

contundo, -ere

Freti ... nostris ... domesticis ... viribus, quibus tantam hostis rabiem atque licentiam contundere ipsumque invadere atque aggredi ... speravimus: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.347. Mox alter fuste me miserum contudit probe: BART.PANN. *Gryllus* 58. Viden, Lingo, ut Acherontis ianitor hunc contudit miserum?: BART.PANN. *Gryllus* 134. *ad aalpha*: Ruptam glacie (*sic*) lacunam in longum latumque contundentes tandem miserrimum cadaver expiscantur: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.70)

conubium, -ii n. [12]/6 *in imag. (?)

Per regalem aditum / vir sanctus sustentatur, / a suis connubiis / mox alienatur: *Off.Ger.* p.14.

conus, -i m.

Ter super insurgens tremit alto in vertice conus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,142.

conus, -i m. [4] *gonus ad 1:

Scutum polygon saphireo colore confectum, excepto imo gono, quem campus viridanti cespite vernans occupat: 1517/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.80.

convalesco, -ere

Quidam litteratus in Sanctum Paulum et alios sanctos devotionem in sua infirmitate gerens convaluit et huiusmodi libellum conscripsit (*etc.*): VALENT.HADN. *Mir.* 69 (p.112).

convena, -ae m. [1]

Tuta ... confugia ... insule ... convenis prebuere: BONF. I,6,145.

convenientia, -ae *f.* összejövetel

Videbatur nostro iudicio per ambasiatores ... non posse tam comode ad finalem conclusionem ... pervenire, sed potius per personalem convenientiam cum aliquibus de regalibus principibus vestre domus Francie: 1414 Finke, *Acta* I p.359.

convenio, -ire

Quisquis magnificis ornatus convenit aulis: IAN.PANN. *Paneg.* 3, 1, 277.

conventicula, -ae *f.*

Quod autem conventiculam illam dissolvendam curaveritis cum domino vayvoda, grato animo a vobis accipimus. Nam certe huiusmodi conventicule numquam aliquod bonum attulerunt: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.365.

converro, -ere *verb.*

Congregat non parum pecuniae verum quod converrit mensis, brumalis dies decoquit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

convertio, -ere

Quae (*sc. capitula cum Turco initi foederis*) ex Serviana lingua, qua caesar ipse utitur, in Latinam suo tenore fideli interprete convertenda curavimus: 1503 Pray, *Annales* p.307.

convexus, -a, -um [3]

Item dominus Mathias Gereb fecit preparare in silvis, pertinentiis scilicet eiusdem castris domum in toto tres domos convexas in se continentem: 1480-1500 *DI* 26235 fol. 4r.

convicanus, -i *m.* [3]

Que cum unigeniti casum exploratum haberet, convicanos omnes et populares suos ingenti clamore ... concitat: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.70).

convicinitas, -atis *f.* (convicineitas)

Quia ipsa possessio ... sit in convicineitate possessionis monasterii nostri: 1344 Dreska, *Pannonh.* I p.56.

convicinator, -ari *verb. depon.* (convicinarium)

Cui (*sc. vineae*) ... ab aquilone indago ... et vinea ac silva ... convicinari dicuntur: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,281. pro) convicinari: 1506 Végh, *Buda* p.144.

convicinus, -a, -um

Quum ... detestanda Turcorum immanitas adeo in perniciosam cladem nonnullorum convicinatorum principum Christianorum invalescere ... coepisset, ut *etc.*: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.346. Quo tempore certi convicini ... maximam usonum copiam prediderunt (*sic*): 1508 *M.Sion* 1866 p.535.

convicium, -ii *n.*

Ubi autem aliquis alium vel alios convitiis et iniuriis afficeret: 1521 *M.Sion* 1866 p.250.

convictus, -us *m.* [1]

In suum consortium, habitaculum atque convictum recipere debeant: 1312 Végh, *Buda* p.14.

conviva, -ae *m.*

Hoc unum plane scio, me plus condimenti ex una aut altera Erasmi hausisse pagina, quam non e plenis tot interim magistrorum voluminibus. De meo loquor palato, ut is interim vel a duobus convivis tertius dissentire vel e diametro videatur: 1522 *TT* 1885 p.341.

convivo, -are [4]

Mathias etiam ... publice benignissimas accommodare aures, convivari quoque publice ac loqui putans obscenis plurimum actionibus convenire tenebras, honeste contra vite lucem maiori ornamento fore.: BONF. IV,8,270.

convivo, -ere *verb.*

Ac si sexcentis annis antehac convixissemus: 1454 Ábel, *Anal.* p.216.

convocationalis, -e [1]

Post scilicet emanationum (*sic*) litterarum (*sic ed.*) convocationalium prelatorum et baronum pridem in Albaregali congregatorum: 1445 C. Tóth, *Szabolcs* p.128.

cooperator, -oris *m.* [5]/4

Quia plurimi imperatores ab antiquo adiunxerunt sibi cooperatores, ut longe lateque diffusa imperii ditio et potestas possit maiori providentia moderari: 1412 Finke, *Acta* I p.397. Ad fidelem nostrum ... Stephanum de Rozgon ... tamquam singularem nostrum pro defensione huius regni nostri cooperatorem intuitum nostrae benevolentiae dirigentes *etc.*: Cf. etiam 1451 *MTT* II p.208: Dissensiones inter nos, nostros familiares et cooperatores ab una, magnificumque dominum Iohannem, ... suos subditos, familiares et adherentes partibus ab altera exortas. 1476 Zimmermann, *Urkb.* VII p.99: Qui in reparatione predictae (*sic*) ecclesiae praecipui cooperatores fuerunt: 1439 Katona, *Hist.crit.* XII p.906.

cooperio, -ire

Est autem obiectum sive coopertum illud verum sepulchrum Domini ob rationes infra dicendas: GABR.PECHW. p.IV{v}

cooperor, -ari

Instetis vos nihilominus apud vaivodam Moldaviensem inducatisque eum et omnino cooperemini, *ut* ipse oratores ... per aliquot dies exspectet: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.344.

coopertio, -onis *f.*

Telum pro sellis et ponnywa a coopercione cophinorum, in quibus carbones vehuntur, ff. IIII.: 1517 *MNy* 1935 p.276.

coopertoria, -ae *f.* choopertoria

Decem paria indumentorum ... altaris ... cum choopertoria de syndone et manutergiis: 1276 *Veszpr.okl.* I p.67.

coopertura, -ae *f.*

Pro coopertura et aliis edificiis eiusdem Ladislai Bude ... habite: 1451 Végh, *Buda* p.85.

cophinus, -i *m.* quifinus, quof-

Sedecim currus feni, sex quifinos apum, septem cubulos de tritico ... Iohanni Sclavo duas valkas (?), quinque quofinos apum ... recepisset: 1420 *Zsigm. Oklt.* VII,1380.

copia, -ae *f.* subst.

Sed ut tibi miseriarum nostrarum copiam faciam *etc.*: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Non potui quorundam temeritatem seu sanguineam quandam crudelitatem ... tibi non facere copiam: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Quemadmodum tu ex epistola mea cognosces, cum tibi copias ostendet Aegidius meus: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Quare mihi persuasum habui, tibi illum (ut erat hominum studiosorum amantissimus) plurimas suas epistolas misisse, quarum mihi a te copiam fieri peto, et si permiseris obsecro: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

copiositas, -atis *f.*

Humana conditio ... nec copiositate glorie, nec valide potestatis iuribus predestinata nature defenditur a mina: 1269 *Veszpr. okl.* I p.52. *Ut* dolores in omnibus membris et iuncturis eum cruciando copiositas scabierum ... accrescebit (*sic ed., recte forsitan: accrescebat v. accrevit*). VALENT.HADN. *Mir.* 72 (p.114).

copula, -ae *f.* copula maritalis = házasság

Que videlicet eidem puelle pro quarta puellari per antefatum condam dominum Sigismundum imperatorem et regem simul cum certis aliis possessionibus et villis iure dicti regni nostri Hungarie requirente per ipsam puellam usque ad tempus [nup]cie sue maritacionis sew copule maritalis tenende et conservande ... fuissent: 1438 Neumann, *Honoris causa* p.195.

coquinarius, -a, -um [5]/4 ad **b 2**:

Cum ... rex et ... regina terram ... Thome coquinario eorum proprio contulissent possidendam: [1272] /1390 *Reg.duc.* p.66. Vos interea rem agite coquinariam: BART.PANN. *Gryllus* 117.

cor, -dis *n.* subst.

Nam templi praesuli, domino Ioanni Turzo, Vratislaviensi episcopo, cordi est, omnes illius epistolas ...

chalcographorum prelo traditum iri velle: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

coralium, -ii n. (coral(l)um) *subst.*

Pars (*sc. musarum*) e coralio componit frena rubenti: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 111. 112.

corallum, -i n.

Item una cappa preciosa ... cum quatuor coralibus magnis in auro ligata: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.196.

coram adv.

Ego et dominus Iohannes Nissenus mathematicus de tua dominatione coram plura commentamur indiem, qui ...: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

corbis, -is f. [5]/1

Ingentem corbium numerum edicto regis gregarii milites e palis et vimine contexuere in cylindri speciem: BONF. IV,8,24.

cordialis, -e

Calamitatibus et insaniis ex intimis cordis nostri merito compatientes, attento potissime cordialissimae fraternae zelo charitatis et fervore praefati charissimi fratris nostri *etc.*: 1417 *CD Hung.* X/5 p.760.

cordialiter compar. adv.

Multo magis tamen et summe cordialius ad id ex intimo attrahimur: 1439 Katona, *Hist.crit.* XII p.906.

cordintime adv. [2]

Quod semper amavimus atque coluimus cordintime affectantes ... dissensiones ... remediis praemunire: 1436 Katona, *Hist.crit.* XII p.729.

cordula, -ae f.

Sigillum ... dictarum litterarum ... per quosdam ... simul cum cordula, per quam sigillum ipsum appensum erat, detractum fuerat: 1468 *Episc.Nitr.* p.295. Cum cordula sericea rubei et blavei coloris complexa: 1512 *DI* 74992.

corloarium, -ii n.

Executoribus meis lego quatuor corloaria argentea et tres scutellas magnas et unum cantherum magnum: 1484 *Veszpr.okl.* I p.270.

corneus, -a, -um

Si quis ducens res mercimoniales, que diverse maneriei et conditionis existant, ut sunt fercicule, monilia parva, ... clavicali, ... pectines lignee aut cornee, specula, clebsidras parvas pretextas (*sic*), ligamina volgo (*sic*) Nestel, digitalia videlicet Vingerhut, et alia ceteris mercibus similia, ... debent solvi boni duo grossi: 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272. Cf. etiam: 1514 Iványi, *Teleki* p.208.: In quo (*sc. scuto*) duae tubae corneae sive buccinae venaticae in altum eriguntur.

corniger, -a, -um adi.

Huius tam validas excepit corniger ictus: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 32,17. (p.128).

cornipes, -edis adi.

Iam tum assuescebat simulatas ludere pugnas, / exturbare feras lustris, torquere coruscum / missile, cornipedem pictis frenare lupatis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,122-124.

corolla, -ae f. [2]

In cuius fronte ex huiuscemodi corolla capitis diademati crux aurea prominet: 1502 *Turul* 1905 p.171.

corono, -are

Secundas (*sc. litteras*) ... Sigismundi ... regis ... sub sigillo suo maiori, regiam effigiem suam coronatam exprimente a tergo impresso patenter emanatas ...: 1465 Schmitth, *Ep.Agr.* II p.78.

corpus, -oris n.

Alia capella ... habet hostium ... deforis iuxta templum, quamvis corpus capelle sit intra templum: GABR.PECHW. p.IV{r}. Praedictam clausulam in corpore litterarum vestrarum revidimus: 1460 Zimmermann, *Urbk.* VI p.69.

corpusculum, -i n. [9]/4*corpus infantis – gyermeki test:

Corpusculo infantis tot cruciatibus affecto ob ingentia ... miracula ... dicata basilica et ipse inter divos relatus est: BONF. IV,4,307. Imperator ... corpusculum incorruptum ... fecit ... in ecclesia S. Mariae Perulepsi id est circumsepta, quam ipse imperator fundaverat, pro fidelium loco venerationi aptissimo repausari: AASS *Transl.Pauli* p.568.

correptio, -onis f. subs.:

Quatenus illis verbalem tuam correptionem impertias: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

correquiro, -ere

In nomine Domini ... incipit quadragesimalis pars sermonum pomerii de penitentia et eius partibus ac correquisitis et pertinentibus ad eandem: PELB.TEM. *Quadr.* p.a,2r.

correquisitus, -a, -um ad 2:

Ut ipse ... idem ... vadum navibus, carinis et aliis ad ipsum vadum correquisitis instrumentis fulcire valeat: 1438 *CD Hung.* XI p.39. Cf. 1508 *M.Sion* 1866 p.459: Et ille ... in canonicum receptus et installatus et alia ad id correquisita consecutus extitit.

correspondeo, -ere ad 2:

Volentes vestris (*sic, recte forsitan: vobis*) benemeritis dignis retributionum favoribus correspondere: 1524 *Reg.Strig.* p.158. Intellexi sanctitatem vestram ... desyderiis meis in amovendis censuris a capitulo ... Strigoniensi correspondisse: 1526 Theiner, *Mon.Slav.* I p.590.

corrigiator, -oris m. [22]

Dum ... in domum providi Cristoferi ... corrigiatoris ... idem frater se contulisset: 1518 Erdélyi, *Register* p.161.

corrigiatus, -a, -um = corregiatus

Item de cirotecis corregiatis, videlicet de Zamisch et bombacialibus semper tricesima pars ... debet solvi: 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272.

corrivalis, -e [3]/2

Protomedicus, ...cum huic alter Italus adiectus esset, remisit diligentiam, cum in suam invidiam corrivalem sibi inductum arbitraretur: BONF. IV,8,152. Qui fraterna charitate in imperii societatem neminem corrivalem adsciveram mecumque pariter regnare iusseram: BONF. I,3,139.

corrodo, -ere [11]/4

Quomodo ... castellanus ... ac ... familiaris eiusdem ... portas ... curiarum et ortorum ac hostia domorum ... iobagionum ... desecassent quamplurimosque (*sic*) arbores fructiferas ortis in eisdem habitas succidissent fructusque et pepones in ipsis ortis seminatas et excrescendes (*sic ed.*) dilaniassent et corrodissent atque denorassent (*sic, recte: devorassent*): 1483 Horváth, *Gy r* p.92.

corrogo, -are [2]

Ad hec regis castra corrogatis undique auxiliis complentur: BONF. III,4,65. Sarmatarum reges ... Gepidarum ... primates variasque gentes in auxilium Suevorum corrogarunt: BONF. I,7,147. Carolus amplissimum delectum habet, auxilia undique corrogat: BONF. I,9,144. Corrogata ex Illyrico et Dalmatia classe: BONF. I,9,317. Corrogatis e toto occidente auxiliis: BONF. I,9,172. Sigismundus ... sepe ... amicos invitatus adivit, sepe etiam ab his symbola corrogavit: BONF. III,3,326. Regem Mathiam criminibus peterent, quod ... eternum bellum corrogandarum gratia pecuniarum aleret: BONF. IV,1,136. Donec et illis commeatus in urbe victum suppeterent et his corrogate pecunie bellum alerent: BONF. IV,8,23.

corruptibilis, -e

Quam labilis est memoria hominum et a vili et corruptibili materia est formata: 1343 *Episc.Nitr.* p.114.

coruscus, -a, -um

Iam tum assuescebat simulatas ludere pugnans, / exturbare feras lustris, torquere coruscum / missile, cornipedem pictis frenare lupatis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,122-124.

cos, cotis f. [8]/2

Alibeus ... audito mox fragore post cotes et saxa procumbere presentaneo pestem remedio averti posse docuit:

BONF. III,6,36.

cothurnus, -i m. [7]/2

Melpomene tragico didicit pandente cothurnos (*sc. Franciscus*): Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 215. 115. Interea rex ... divi Stephani regis habitu aureisque cothurnis induitur: BONF. IV,10,97.

couterinus, -a, -um

Quod duae illustrissimae sorores concarnales et couterinae, una ... nostrae maiestati et altera eidem ... matrimoniali foedere sunt copulatae: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.241.

coxa, -ae f.

Mulier ... violentia incurvata ... tam dorsi, quam coxae vincturas (*sic, recte: iuncturas?*) dividendo horridum ... monstrum ostendebat: *Leg.Hel.* p.32.

crapula, -ae f.

Aio, inquam, sic me sancta amet crapula et saturitas, ut sic salvus a te actutum conspicietur: BART.PANN. *Gryllus* 87. Spondes ... ganeam, crapulam posthabere?: BART.PANN. *Vigil.* 39.

crapulatio, -onis f.

Quod plebanus Brassoviensis ... valeat ... educillare decem vasa vinorum in eadem Brassovia cum signo consueto, ... non tamen tenendo tabernam, nec faciendo sedere ibidem homines in crapulatione: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.481.

crater, -eris m.

Pro crateribus ad fenestras fl. II 1/2.: 1520 TT 1911 p.81. Cf. *ibid.* p.83: Civitatis fabro ad rationem craterum fl. 1.

crates, -is f. subst.

Qui locus est omnino cratibus ferreis ac muro fortiter obstructus: GABR.PECHW. p.IV{v}.

craticula, -ae f.

I ferreum instrumentum pro defensione fenestrarum ad modum craticule wlgari rosthel': 1521/(?) MNy 1935 p.276.

credentialis, -e

Eidem in omnibus credentialem fidem adhibeatis tamquam nobis: 1468 Zimmermann, *Urkb.* VI p.333.

creditivus, -a, -um

Ut nos ... aures praerberemus adversus ipsum creditivas: 1385 CD Hung. X/1 p.221.

creditor, -oris m.

Iohannes ... de omnibus <rectificacionibus> suis ... ante omnes alios suos creditores tamquam prior super alios creditor primus recipiendi debita sua habeat facultatem: 1394 AA Cassov. p.53. Cf. *ibid.* p.60: Et principalis creditor super suas hereditates. Cf. *ibid.* p.75: Quod primum recipiendi de bonis ipsius ... habeat tamquam principalis creditor facultatem. Cf. *ibid.* p.100: Philippus pellifex prohibuit universa bona ... Waller pellificis tamquam principalis creditor.

credo, -ere

Omnibus nationibus in Christum credentibus. GABR.PECHW. p.V{v}.

crematio, -onis f.

Quia ... cives ... videntur ... indigere silvis et lapidibus pro cimenti cremacione et muro faciendo: 1425 Myskovszky, *Városház* p.25. Quia immanissimi Hussitae haeretici ... praedictas terras nostras Scepusienses ... devastarunt ... ibidemque combustiones et cremationes plurimarum villarum ... et indicibiles vastationes commisissent: 1434 Wagner, *Anal.* III p.215. Quomodo varias semper difficultates ... nonnunquam inter separatores auri et argenti, nec non inter montanistas montanarumque cultores circa cremationem argenti et examinationem auri in eo contenti subortas considerantes: 1504 Wenzel, *Dóczyak* p.51.

cremator, -oris m. itt tégláéget

Martino crematori laterum ad rationem fl. 1.: 1520 TT 1911 p.80.

crementum, -i n.

Quibus ipse apud ... regem ... successivo cremento claruisse dignoscitur: 1439 Katona, *Hist.crit.* XII p.906.

crepa, -ae f.

Item ornamenta selle, videlicet frenum et vulgo farmetring cum argento, crepas et calcaria lego filio meo, Mathie: 1515 *MTT* XI p.134.

crepido, -inis f.

Cuius fluxus crepidinem circumgirando descendit in fluvium: 1317 Juck, *Vysady* p.87.

crepito, -are [1]

Qua Peligna rigant crepitantes iugera rivi: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,56. Tormentis primum crepitantibus hostes ab instituto opere amovere occipiunt: BONF. IV,2,248. Quod ubi ad Romoaldum delatum est, et multis lacrimis et crepitantibus oculis excipitur atque honorificentissimo demum sepulcro reconditur: BONF. I,8,231. Turci ... a dextro cornu se a carris circumveniri et a tergo ignitis missilibus crepitantibusque machinis peti respexere: BONF. III,5,279. Ciupor ... emisso ... a crepitante machina lapide collidatus: BONF. IV,3,270. Ne crepitantium tormentorum obtutui sint obnoxia: BONF. IV,5,30. David ... glande percussus interiit a crepitanti machina tunc emissa: BONF. IV,6,220. Crepitantes machinas ac cetera tale genus muris admovet: BONF. IV,6,266.

crepo, -are

Praestamus caris tantum leve carmen amicis, / et rude cum crepuit si quid inepta chelys: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Eleg.* 19,101-102. (p.98). Nimis venter fame crepat, vacuum metuo: BART.PANN. *Vigil.* 17.

crepundia, -orum n. [2]/2 ad 2:

Frater Stephanus a cunabulis eius ipsisque ... crepundiis electus est a Domino: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 120 (p.105).

crepundium, -ii n.

Iam crepundia vestesque pro himeneo celebrando sarciebantur: BART.PANN. *Epist.* 2,2

creta, -ae f.

Nullus magistrorum audeat aliquas vestes suis laboribus perficere, quarum primus (*sic*) per alium magistrum vel creta vel forpice esset consignatus, sub unius floreni pro cera: 1492 *Mon.Iud.* XII p.65.

cribro, -are b

Fassionibus et relationibus diligenter acceptis, revisis et funditus cribratis: 1420 *Mon.Budapest* III/2 p.49.

cribrum, -i m. crebra

Crebra 'rosthá': 1521 *MNy* 1935 p.276.

criminosus, -a, -um

Si quis capellanorum ... in partibus illis ... reperiretur veraciter criminosus vel dissolutus ac malis moribus imbutus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.483.

criminosus, -a, -um *terminosus: 1436 Pesty, *Krassó* p.355.

crispo, -are [9] ad 1 a:

Supra scutum est galea suo colore depicta, e vertice autem galeae utrimque flosculi variegati dependent, qui veluti flatu aliquo agitati varie in se crispantur reflectunturque: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.358. Cuius (*sc. scuti*) campus excipit candidi leonis preferocis effigiem, ore hiante, caudaque crispata: 1518 *Mon.herald* III p.73.

crista, -ae f. ad 2:

Ut huiusmodi prerogativa criste per nos date tam ipse, quam sui fratres ... perpetuo valeant gratulari: 1326 *Turul* 1909 p.99. Cf. 1490 *Lex.Hung.* p.106: Quaedam corrigia ad cassides pertinentia, in quibus ponuntur criste 'czimer'. Tum Zephyro crista, Zephyro vexilla tremebant: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,72.

cristallinus, -a, -um (christallinus)

Item lego maiestati suae ... amphoram cum pelvi argenteain toto deaurata pro lavatorio, et aliam amphoram christallinam cum smalz auro et argento cum circumferentiis ornatam: 1499 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.187.

cristatus, -a, -um [2]

Illis mos est ... caudata cristatave subferre pilea: BONF. II,4,21. Quando aureas argenteasque galeas et thoraces gemmatis insignesque more cristati gestabant: BONF. IV,10,73.

croceus, -a, -um [15]

Puta scutum triangulare, cuius imum in acutum terminatur, triplici colore supremo celestino, medio rubro, ultimo vero croceo distinctum (*cf. inferius: in infima vero rosa celestini coloris, cuius meditulum croceum est*): c.1504/XV Turul 1891 p.64.

crocito, -are [2]/1

Tanta corvorum mutuo inter se crocitantium multitudo spectata, *ut* omnes hic regis mortem facile hariolarentur: BONF. IV,8,205.

crocum, -i n.

Mercatores ... in foris ... nundinarum ipsum piper, crocum et alias species libere vendere poterint: 1382 DRH-D I p.113. = CD Hung. IX/5 p.571-573. Specierum diversarum genera, ut sunt crocum, piper, zinziber, gariosoli, nuces muscati, flores muscati ac cynamoni et talibus speciebus consimilia: 1436 Mon.Budapest III/2 p.272.

cruciatu, -us m. [12]

Multi condicionem acceperunt, ne, si forte in manus hostium venirent, gravissimis cruciatibus afficerentur: BONF. III,6,202. Ii ... Ioannem ... ceperunt, ... in abditis penetralibus variis cruciatibus afficere ocepere: BONF. III,4,23. Quidnam illis sperare licet, qui non pro suo, sed alieno pugnant imperio, et, dum vincerint, in hac servitute et in altera cruciatum, in utraque vita perpetuam miseriam consequuntur?: BONF. III,7,86. Preponant ante oculos, quecumque ipsos detrimenta manebunt, si male dimicant, imprimis varia mortis et cruciatu genera ... affirmare: BONF. III,7,131. Cum autem parvum medicos auxiliari posse sensisset, precipue de dolore capitis et de vehementi cruciatu gutturis: VALENT.HADN. *Mir.* 72 (p.114).

crucifer, -eri m.

Deinde campanatori pro pulsu campanarum decem cruciferi dantur: 1521 M.Sion 1866 p.257.

cruciferatus, -us m.

A cruciferatu hospitalis de Sancto Iohanne per regiam amiestatem concambiali iure distinctam ... terram ... donavimus: 1406/1407 Mon.Varasd p.46. Cf. 1422 Zsigm.oklt. IX,47.: Laurentii cruciferi preceptoris domus cruciferatus Sancti Iohannis baptiste de Sopronyo. Gubernator cruciferatus de superioribus cadis aquis: 1419 Zsigm.oklt. VII,590. Eidem civitati ... quasdam terras ... olim, ut fertur, a cruciferatu domus hospitalis de Sancto Iohanne per regiam maiestatem concambiali iure distinctas ad quinque ... aratra ... sufficientes ... conferimus: 1428 Mon.Varasd p.65.

crucifixor, -oris m.

Decimus septimus locus, ubi divisi fuerunt per crucifixo vestimenta Christi: GABR.PECHW. p.III{r} II,427.

crudelitas, -atis f. subst.

Non potui quorundam temeritatem seu sanguineam quandam crudelitatem ... tibi non facere copiam: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

crudesco, -ere

Ubi dum collatis signis et consertis manibus mars utrimque crudesceret, adeo laudabiliter hostem confligit, *ut etc.*: 1453 Teleki, Hunyadiak X p.350.

cruentatio, -onis f.

Ut prefati ... inmensa spolia, rigidas decollaciones et cruentaciones ac mutilaciones ineffabiles hominum ... perpetrando ... vexillum ... maculare veriti non fuissent: 1397 CD Croat. XVIII p.190.

cruentus, -a, -um ad 2:

Multos delicto saepe minori / ... / ... / ... / Thrax obiecit equis, proscripsit Sylla cruentus. IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,193-197. *comp., superl.*: Quarum expeditio (*sc. virginum peregrinatio*) quanto cruentior, tanto felicius fuisse creditur: BONF. I,5,11. Quibus certum erat aut obstinatissime patriam tueri, aut ... cruentissimam hosti victoriam relinquere: BONF. I,6,20. Nec aliter cruentissimi hostium, quam suis moribus domiti: BONF. I,1,109. In sequenti die Tetricus et Macrinus cruentissimam se victoriam nactus conspicati ... mutanda castra decernunt:

BONF. I,3,29. Quamvis Turco cruentissima victoria cesserit fuis fugatisque hostibus: BONF. III,7,150 cf. *ibid.* 165: cruentissimam lacrimabilemque hostibus victoriam relinquerint (*sc. Ungari*). Ceteri ... effugere e cruentissimo prelio potuere: BONF. III,6,17. Quin cruentissimam hosti victoriam relinqueremus: BONF. III,7,281. Hic ... portam ... cruentissimo certamine occupavit: BONF. III,1,259. Quam populum Christianum ... in detestabilem cruentissimi hostis servitutem venire: *1526 Epist.procer.* I p.248.

crumena, -ae *f.* [17]

Tunc ... suorum equorum per ipsum Mathiam ... venditorum pretium, scilicet quadraginta florenorum auri erga eundem Mathiam in eius cromena positi fuissent et habiti: *1420 Mon.Budapest* III/2 p.47.

crustulum, -i *n.*

Si uspiam filium vidissent paulo ante secum crustuli ludo sibi colludentem?: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.68).

crux, -cis *f.*

Iohannes ... tenetur deponere Monkil Taschner IIII flor. Sub cruce.: *1395 AA Cassov.* p.74. Cf. 'levare'

crystallinus, -a, -um

Lego maiestati sue cuppas argenteas ... et ... amphoram cristallinam cum smalez auro et argento circumferenciis ornatam: *1499 Mon.civ.Zagr.* II p.517.

crystallum, -i *n.*

Custos ... spem salutis accipiens circa sanctas manus Sancti Pauli crystallum sarcophagi tangens debiliaque membra inde sepe liniens tandem ... sanitatem adeptus est: VALENT.HADN. *Mir.* 67 (p.112). Cf. *1433 Mon.episc.Zagr.* VI p.397.: Item unum pectorale de argento habens in se intra unum cristallum, ymaginem Crucifixi.

cubicularius, -ii *m. subst.*

Item Michaeli Zele olim cubiculario florenos quinquaginta (*sc. legavit episcopus*): *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár* p.28. Cf. *ibid.* p.29: Item Davidi cubiculario florenos vigintiquinque et pannum pro veste una.

cubiculum, -i *n.* [18]/7

Medicis ... referunt regem ... relatum in cubiculum ... oblatas sibi rapulas ... avide devorasse: BONF. III,8,309. Rex fatisciente capite pavimentum cruore late respiciens in cubiculum ... se recepit: BONF. III,1,251.

cubile, -is *n. subst.*

Omnia solus habes: spondam lectosque, cubile, Scriniola et mensas, omnia solus habes: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

cubitus, -us *m.*

In manibus et digitis usque ad cubitum et in pedibus a genibus usque ad plantam veneno ... infectus est (*sc. monachus*): VALENT.HADN. *Mir.* 67 (p.110).

cubo, -are [1]

Lazarus ... / hac cubat in parva contumulatus humo: IAN.PANN. *Epigr.* 372,1-2. Melliferas etiam volucres persaepe cubantis / Cecropios vidi labris infundere succos: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 201-202. 115. Ubi visontes eius magnitudinis capi solent, *ut* in eius pelle ... homines fere quindecim cubare queant: BONF. I,8,2. Esurii male, ceu lupi, qui miseri ligati in poenu et oppressi mole lapidaria cubant: BART.PANN. *Gryllus* 56.

cubula, -ae *f.*

Quomodo vos ... quandam deputationem cubulae seu mensurae regalis de proventibus frugum unius molendini ... ipsi ecclesiae extradare ... non curassetis: *1456 Zimmermann, Urkb.* V p.546.

cubulus, -i *m. proprie: situlus, modiolus – veder.*

Doleatori pro scaphis novis, videlicet pro XIX, ultra eidem pro XX cubulis, cum quibus trahuntur lapides supra muros, semper I pro d. XIII fl. II a.: *1434 Bp.Rég.* XVIII p.340. Extranei ... solvent ... de integra vinea cappones duos, ... unum cubulum avene Quinqueecclesiense (*sic ed.*) et denarios quatuor: *1524 SMM* 1981 p.43.

cucumis, -is *f.*

Que (*sc. cucurbita*) in medio luctancium constituta est, ad denodandum significandumque, quod dicta Bucha possessio vestra natali idiomate Slavonico cucumis seu cucurbita appellatur: *1503 Laszowski* II p.210. *ad 3/i:*

Tantum autem certamen et commoriens dimicatio geritur ob unam cucurbitam habentem folium unum, quae in medio luctantium constituta est ad denotandum significandumque, quod dicta Bucha possessio vestra natali idioma Sclavonico cucumis seu cucurbita appellatur: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.357.

cucurbita, -ae f. [11]/4

Instant eo magis hi atque in rasa Chunorum ex more capita valde deseuiunt, ea cucurbitarum more dstrictis gladiis plane diffringunt: BONF. II,3,126. Tantum autem certamen et commoriens dimicatio geritur ob unam cucurbitam habentem folium unum, quae in medio luctantium constituta est: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.357.

cudifactor, -oris m. [1]

Benedictum ... furem et latronem vagabundum, Elyam ... cudifactorem falsarum monetarum, ... Mathiam ... et Georgium ... letrones ac hospites furum ... retulerunt ... iidem: 1409 *Zsigm.oklt.* II,220.

cudo, -ere

Ipse ... unum molendinum suum perpetuum et a 25. Annis vel ultra cum onere censuum, dumtaxat duorum muttonum frumentorum singulis annis ... ad castrum Vereskew appellatum debendorum et persolvendorum pacifice et quiete possessum, sub eodem castro ... existens super quodam rivulo de montibus mananti cussum, erectum et habitum ... in perpetuam eleemosynam dedisset: 1512 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.644.

culex, -icis m. [5]/3

Et inde insula Conopon, que a culicum multitudine sibi nomen invenit: BONF. I,1,123. Ita ... Maro culicem deflevit: BART.PANN. Ded. 3.

culina, -ae f. [2]/1

Salibus et facetiis admodum oblectatus est et quandoque ita popularis, ut inter amicos domestice cenaturus culine curam obiret (*sc. rex*): BONF. IV,9,268. Vestes, lecti, abaci magni pretii ... sunt expositi, culine in foro disposite et singulis dispensatoressinguli attributi: BONF. V,4,7.

culmus, -i m. [4]/1

Qui dextra chyroteca ferrea munita tres culmos cum spicis et aristis colligatos in diversum protensos versusque cassidem elevatos corvo ... porrigere visitur: 1517 Áldásy, *Címereslevelek* II p.76. In cuius parte suprema sunt tres culmi cum spicis et aristis colligati in diversum protensi suo colore ornati: c.1504 *Turul* 1891 p.64.

cultellifaber, -bri m.

Item pro telis Benedicto cultellifabro tribus milibus XXIIIc den. Cf. *ibid.* fol. 6v: Item cultellifabro Benedicto de labore porte ... LXV den.: 1441 *Df 282530* fol. 1r. Cf. etiam: 1475 Zimmermann, *Urkb.* VII p.37.

cultellifex, -icis m.

Parvus Pinder super Petrum Rymer XXII gs. Item idem super Iekel cultellificem XLVIII gs. (Cf. *Ibid.* P.80: Thomas caupo super Laurencium cultellificem II flor. gs. XXX.: 1394 *Acta Cassov.* p.51.

cultellus, -i m. gener.: districtus, unde tributum regale colligitur – adókerület:

Qui ad <id> in comitatibus sub quolibet sex cultellorum regni eligeretur: 1464 *DRH* III p.153. Cf. 1461 Kaprinai, *Dipl.* I p.449: Eidem ... sponsae nostrae pro honesta sustentatione curiae eius ... dabimus singulis annis septem milia aureorum de lucro camerae cultelli Cassoviensis.

cultura, -ae f. [66] *eruditio, mores vivendique rationes cultae – m veltség:

Contra Ungari politice culture ac deliciarum expertes hec omnia egre ferre, insanos damnare sumptus, regiam maiestatem quotidie incusare, quod *etc.*: BONF. IV,7,89.

cultus, -us m.

Quod ipsi cives et montanistae in cultu montium toti regno serviunt et laboribus suis rem publicam adiuvant: 1519 Wenzel, *Dóczyak* p.78.

cum (*advers. v. concess.*) *coni.*

Nam his diebus quadragesimalibus vespere ante prandium dicuntur, cum toto anno post meridiem dicantur: PELB.TEM. *Quadr.* p.a,2r.

cunabula, -orum n.

Ubi infans ipsius Michaelis in cunnabulo iacens, necnon domina consors eiusdem ... perterrti extitissent: 1423 *Zsigm.oklt.* X,81. Cf. 1275/1380 *Reg.duc.* p.106: Que iidem ab ipsius infantie cunabulis indefesso studio impenderunt.

cunae, -arum *f.*

Dum tener in cunis reptabat mollibus infans: IAN.PANN. *Paneg.* 3, 1, 296.

cunctatio, -onis *f.* contatio

Volentes ... cum festinatione precipiti absque contatione pervigili in hac parte ... procedere: 1284 *CD Hung.* V/3 p.231. Propter quod absque cunctatione et difficultatibus illis ... debebant fidelitates vestrae ... cum illa contributione ... sponte subvenire: 1453 *Kovachich, Suppl.* II p.119.

cuncto, -are [7]/6

Aliquot ibi dies cunctandum esse censuit (*sc. rex Carolus*): BONF. III,1,157. Carolus ... haud ultra cunctandum ratus ... conventum ... indicit: BONF. III,1,190. Sigismundus ... oblata fortune sue occasione nil ultra cunctandum ratus ... in Bohemia delectum habuerat: BONF. III,1,326. Vir ... impiger ... in tanto belli successu haud cunctandum esse ratus Utinum obsedit: BONF. III,3,241. Alemani ... oblata patrandi facinoris occasione ... haud ultra cunctandum esse rati abrogande gentis consilia ineunt: BONF. III,4,19. Albertus ... haud cunctandum esse ratus Ulricum ... Bohemie regno prefecit: BONF. III,4,73. Que si cesar abneget, dicere nil ultra cunctandum, quin regem alium creandum curent: BONF. III,5,3. Rati ... non ultra cunctandum: BONF. III,5,65. Út, veluti ... te optavimus creavimusque regem, ita te minime cunctantem in Ungariam ducerem: BONF. III,1,85.

cunctor, -ari *verb. depon.*

Cum tamen accingar iam te memorare, parumper / cunctabor, donec, quae geris, arma geres: IAN.PANN. *Paneg.* 3,pr1,23-24.

cupidus, -a, -um *adi.*

Scire ... te velim ... me hospitem quendam ... reperisse adeo cupidum, adeo frontis perfricatce hominem, ut non sit satis aestimare: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.129.

cupreus, -a, -um

Tecta est autem pars superior dicte fovee laminis cupreis, ne quicquam de petra illa tolli possit. GABR.PECHW. p.IV{r}. In arce prefati nostri regis Budensi iuxta cupreas statuas in eadem arce Budensi penes pontem habitas et erectas: 1524 *Balogh, M vészét* I p.46. De moneta cuprea in diaeta praeterita id statueramus, ... ut *etc.*: 1526 *Epist.procer.* I p.252.

curatio, -onis *f. ad 2 :*

Ferrum istac presentavit in signum sue curationis: VALENT.HADN. *Mir.* 78 (p.118).

curia, -ae *f.* curiata

Ut singule mansiones vel quilibet integer fundus curiate (*ed.: !*) annuatim centum denarios novos ... pro collecta ... dare debeant: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,759.

curialis, -e

In qua (*sc. terra*) quatuor domus curiales habentur: 1275/? *Veszpr.okl.* I p.58.

curialis, -is *m. subst.*

Ut tam preclari ingenii et egregiorum operum magister apud nos et in regno nostro pro totius curie nostre curialiumque omnium decore et ornamento ac nominis nostri splendore perpetuo remaneat (*sc. Martinus Cotta*): 1488 *Mon.Iud.* XIII p.16. = *TT* 1880 p.581-582.

curialitas, -atis *f.*

Quod ipsa ... de bonis suis ... unam crucem magnam argenteam ... ac quasdam casulas et ornamenta altaris, necnon alias curialitates pro remedio et salute anime sue ... claustro ecclesie Beati Nicolai confessoris ... contulisse<t>.: 1405 *Wick, Szt. Ferenc* p.13.

curiator, -oris *m.* (curiathor)

De celario vase manserant duo et Gregorio alias curiathori duo et feci trahere d. XXVI.: 1525 *DI* 26345.

curiose *adv.*

Quod singulis annis ... capitulum per aliquos ex ipsis diligenter ac curiose visitare faciant ... vineas: 1476 *Veszpr.okl.* I p.261.

curiositas, -atis *f.*

Thomas ... habebat ... curiositatem experiendiet per sensum ad fidem veniendi: *Serm.Quinqu.* 7 (p.37).

curo, -are *verb.*

Cura, ut rectoreos inter fasces vitce salutisque tuce rationem habeas: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

currem *lege* currum: 1493 Horváth, *Gy r* p.104.

currifer, -i *m.*

Super qua (*sc. terra*) populi curriferorum nostrorum et buchariorum resident: 1284 *Reg.duc.* p.142.

currifex, -icis *m.*

Fischer super Polonum currificem I flor. Et I gs. Cf. *ibid.* p.54: Hannus super gurtelerin XVIII gs. Et super currificem XXXV gs et I flor.: 1394 AA *Cassov.* p.48. Cf. 1395 *Ibid.* p.77: Super Longum currificem I. flor. Cf. *ibid.* p.59: Chauczer de Epres super Polonum currificem VI flor. et super Jekel currificem XXI flor.

curriger, -i *m.* [2]

Ecclesia ... habet III yobagiones, VII currigeros et IIII pulsare debentes.: *s.1082,a.1327 CD patr.* IV p.3.

currualis, -e [2] 2

Quod curru vehitur - szekéren szállított. Item egregius Franciscus ... sales nostros V millia vi mediante recepit curruales, ratione quorum exposui ad sectionem et conductionem florenos VI centum, quos regia maiestas diiudicavit unacum prelati et baronibus, quod mihi restitui debet litterasque nobis super eo dedit: 1517 *TT* 1891 p.680. Cf. inferius: Georgius de Kanisa a nobis exostulavit mutuo sales I mille, quos sales Benedictus Tersek curruales de Welyke receperat.

currus, -us *m.*

Delos Apollineis gaudet celebrima curris: IAN.PANN. *Epigr* 312,2.

cursor, -oris *m.*

Quas quidem literas inspecie vobis per nuncium et cursorem nostrum mox transmisimus: 1437 Knauz, *Kortan* p.230.

cursus, -us *m. ad B4b:*

Rector dicti altaris ab emphiteutis sive censuariis dicti altaris ... cursum solitum solvere nolentibus viginti florenos levavit: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.295.

curtesanus, -a, -um

Cum principibus ecclesiasticis et secularibus, prelati, clericis, curtesanis et aliis clientibus ... in comitiva eiusdem procedentibus ...: 1414 Finke, *Acta* I p.292.

curto, -are

Item Nicolaus de Lyra curtatus super psalterium in asseribus cum nigra cutte bene ligatus: 1432 *UMM* 1856 p.164.

curtus, -a, -um *adi.*

Coclear argenteum deauratum curtum antiquum. ... Coclearia argentea curta 5.: 1521 Entz, *Gyulafehérvár* p.186.

curulis, -is *f. subst.*

Bis generosa suas coluit curules: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 258. 117.

curvatura, -ae *f. subst.*

Lapicida ... edificare debet ... pavimentum seu stallum vulgariter 'eyn Gelender' intra chorum lapidibus de quadratis, cum curvaturis sive arcibus vulgariter 'Swybogen' aptis et congruentibus: 1448 Myskovszky, *Bártfa* I p.14.

curvo, -are [4]

Ubi ipsa vallis ad occidentem curvaretur: *1419 Zsigm.oklt.* VII,930. Antes vero, qua Ponticum Mare curvatur, a Danastro ad Danubium usque diffusi: BONF. I,1,323. Mox cum Oceanus in Sarmatiam Germaniamque curvatus Codanum sinum faciat ingentem: BONF. I,1,44.

cusio, -onis *f.*

Quos in comites et camerarios cusionis huiusmodi monetae nostrae praefecimus: *1430 Katona, Hist.crit.* XII p.541.

cussinus, -i *m.* cossinus

Domino Stephano ad Sanctum Leonardum unum cossinum oblongum cum supraductura et unum linteamen domino Blasio: *1506 Iványi, Eperjes* p.348.

custodia, -ae *f.* [3] *ad A1c:*

Item predium et silvam nostram in Wigand commisimus custodie decani nostri: *1495 Lib.divis.Vespr.* p.3. *ad B2* Patrum discretorum usus consilio adherensque eorum monitis ad duas custodias ... te deliberavi destinandum: *1514/1515-1525 LtK* 1972 p.259.

cymba, -ae *f.* [11]

Rex ... cum ad Panisum ... pervenisset, deprehensam fluvialium cymbarum multitudinem concremant: BONF. III,6,195.

cymbalum, -i *n.*

Tinnula si revocans percussit cymbala pastor: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,182.

cyrographum, -i *n.*

Dux Casimirus ... iuravit ... mediantibus litteris suis cyrographo proprio ac sigillo authentico suo assignatis: *1515 Katona, Hist.crit.* XVIII p.836.

daemonium, -ii *n.*

In qua (*sc. invocatione Dei*) demonia eiciuntur: *1417 Veszpr.okl.* I p.193. Cf. VALENT.HAD. *Mir.* 81 (p.120): Demonium quoddam in muliere quadam obsessa de Zeghedino talia dicebat et operabatur ante tumbam Sancti Pauli, ut *etc.*

dalphinus, -i *m.* delphinus

Quod illustrissimi principes, rex Ludovicus, dalphinus Aquitanensis, Bituricensis et Aurelianensis duces ... ad premissa sufficienter instructi et fundati ... ad predictam civitatem ... accedant. (Cf. p.361:) Illustrissimo principi, domino delphino, duci Aquitaniae etc., fratri nostro carissimo Sigismundus *etc.*: *1414 Finke, Acta* I p.360.

damascenus, -a, -um damasquinus

Item unum aliud (*sc. humerale*) de panno damasquino aureo in campo rubeo. Cf. usus substantivi: 1499 *Mon.civ.Zagr.* II p.518: Eidem ecclesie lego casulam meam de damaskino albo aurato cum cruce gemmata cum diversis floribus et omnibus attinenciis: *1421-1425 Mon.episc.Zagr.* VI p.197.

damnifice *adv.*

Quod in ano tercio iam transacto circa tempus Carnisprivii Thomas tunc vicecomes vester Bokoniensis quam plurima tam [kih.: ipsius] abbatis de Beel propria, quam iobagionum suorum de Akol pecora potencialiter et indebite auferendo ipsam villam Akol dampnifice et enormiter devastasset (*corr. ex: devastasset*): *1384 Df* 207448.

darabanto, -onis *m.* darabantius

Ponentes ad regiam tria millia darabantiorum sub arce Budensi considerare barones fecerunt: *1525 Horvát, Verb tzi* p.209. Cf. *Lex.Hung.* p.146-147. s.v. darabont.

data *datate* *verb.*

A die datate (*sic ed., recte: datarum*) praesentium: *1496 Mon.Iud.* II p.536.

data, -orum *n.*

Sicut eiusdem privilegii data seu annus declarabant: *1289 Reg.duc.* p.146.

datio, -onis *f.* [52] datium:

Sicut nostris ... temporibus dacio tricesime seu exactio eiusdem dabatur. (Cf. superius: exactionis seu dacia): *1436 Mon.Budapest* III/2 p.271. *ad 1a*: Post servitorum meorum in gratiam sacre maiestatis vestre humillimam communem dationem!: *1522 C. Tóth, Bátori* p.89.

datrix, -icis *f.*

Sicut Damascenus ... dicit: ... Hec (*sc. Sancta Crux*) est salus anime et corporis omnium malorum aversio, omnium bonorum datrix, peccati interemptio, lignum vite: PELB.TEM. *Pom.sanct.hiem.* LXXX,A.

dea, -ae *f.* B.V. Maria – Sz z Mária:

Rex (*sc. Stephanus*) ... regnum animamque suam ... elatis in celum manibus in contione dive genetrici perpetue virgini ac unice Ungarorum domine deeque instantissime commendavit: BONF. II,1,338.

dealbo, -are

Quatenus praefatam monetam in vera lega cusam bene dealbatam, monetam et effigiatam ... recipiatis: *1456 Zimmermann, Urkb.* V p.550.

deauratio, -onis *f.*

Item de eodem die eodem (*sic*) aurifabro de deauracione crucis ort. 1.: *1479 Ábel, Bártfa* p.25. *ad* de auratio: Patene de auratio (*sic ed.*) aliquid abstracta est: *1479 Zimmermann, Urkb.* VII p.212.

deauo, -are *verb.*

Franciscus ... episcopus ... duo capita sanctorum ligneis thecis inclusa eximenda et imponenda commisit argenti marcis quadraginta deauranda auro sufficienter: *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár* p.27.

debacchor, -ari [13]

Obstinatis animis et debacchante hinc et hinc bellico furore certatur: BONF. III,5,273. Turcorum pestis in Europa latius debacchare cepit: BONF. III,5,302. Nisi magna nobilium multitudo congregata ... occurrisset, multo latius pestis illa debacchata fuisset: BONF. III,3,196.

debellator, -oris *m.* [1]

Ille regem optimum, ... alii regum principem et terrorem orbis exclamare, ingeminare plerique hunc unum duorum cesarum debellatorem et ... virtutis exemplar ... appellare: BONF. IV,8,220.

debeo, -ere *verb.*

Plurimum tibi, ut debeo, gratulor licetorque: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.173. Debueramque dudum tibi gratulari sed neque sera gratulatio reprehendi solet [teste Tullio], praesertim si nulla socordia aut negligentia praetermissa est: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.173. Hoc miraculum fieri debuit in missa in die Penthecostes, quod ipsa (*sc. Helena*) sciens et praesciens noluit venire ad missam. *Leg.Helen.* 7 (p.17).

debilitatio, -onis *f.* [3]

Si vero gravis et enormis est percussio, sicut est mutilatio manus, ... vel excecacio oculorum aut perdicio vel debilitatio membrorum aliquorum, non absolvatur (*sc. frater*): GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.103 (Rubr. LIV).

decalogus, -i *m.* [4]

Unde decalogi sacrum ducit eloquium, ut nomen Dei altissimi non sumpatur in vanum et inepte: *1417 Veszpr.okl.* I p.194. Licet omnis transgressio decalogi et septem capitulia (*sic ed.*) vicia ... sit peccatum mortale: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.105 (Rubr. LVII).

decalvo, -are

Sed postea vocatus est mons ille Golgatha, hoc est Calvarie eo, quod homines ibi decalvabantur: GABR.PECHW. p.II{v}.

decanatus, -us *m.*

Domini capitulares ... elegerunt ... concanonicum ipsorum ad officiolatum decanatus castelli eorum de Zenyer: *1526 Reg.Strig.* p.165. Cf. *1497 Lib.divis.Vespr.* p.35: Pecunie duplales et sextales primo sub decanatu Paloznok fl. 30,5. ... Pecunie sextales et duplales de villis sub decanatibus Merenye et Nagheren, Merenye, Wylak, Garabuncz fl. 9. den. 20.

decanus, -i *m.*

Que ad similes officiales foraneos vicarios sive decanos dicte ecclesie Strigon<iensis> et ad eorumdem officium ... pertinere noscuntur: *1504-1523 M.Sion* 1880 p.581. Nota res et clenodia ecclesie S<anc>ti Oswaldi ... sub anno D<omi>ni MCCCCXXXVII, d<omi>no Thoma de curia decimali decano existent<e>.: *1437 M.Sion* 1863 p.312. Cf. *1521 M.Sion* 1866 p.324: Nullus decanus praesumet decimas frumentorum ... per se decimare.

decemlanceatus, -i *m.* decem lanceatus

Ut ... nobiles decem lanceatorum (*sic*) terrae Scepusiensis ... auxilia praebeant: *1433 Mon.Budapest* III/2 p.184. Cf. ALMA 1995, 79-80. (Cf. inferius: ut ... iidem pro gentibus decem lanceatorum, cum quibus ex debito, prout in eorum privilegii continetur, ad unam regiam expeditionem exercitualem tenentur, debeant ad unum annum pro conservando ibidem tantas gentes solvere cum pecuniis fl. 1680 auri [*sc. cives Budenses*].)

decemviratus, -us *m.* [1]

tephanus ... imminentem veritus defectionem decemviratum increpuit, quod nova moliretur: BONF. IV,10,50. Romana respublica a duobus consulibus ... et prefecto urbis ... XIque tribunis ... regebatur, quorum magistratus decarchon Grece, Latine decemviratus dicebatur: BONF. I,10,257.

decennalis, -e [1]

Rex ... Draculam ... hunc Budam captivum duxit decennalique carcere multavit: BONF. III,10,286. Dictum puerum iam decennalem ad reliquias ... venerandas perduxerunt votive: VALENT.HADN. *Mir.* 2 (p.64).

decennium, -ii *n. subst.* [23]

Quod bellum decennio quidem et vario eventu gestum: BONF. I,9,112. In decennium pax transacta (*sc. est*): BONF. III,6,123. Turcorum oratores ... Budam indutias in decennium exposcentes venire: BONF. V,5,41. Ut singulis annis usque decennium in capitulo ... teneantur dicti fratres sui deponere florenos viginti: *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár* p.29.

decentia, -ae *f.*

Quod ... Thomas sui que heredes ... eandem domum in decentia edificiorum conservare debeant, ne per ipsorum negligentiam [ipsam] contingat aliquatenus annullari: *1434 Mon.Budapest* III/2 p.211.

deceptio, -onis *f.* [9]/3

Illis denique regni confiniis versus septemtrionalem plagam adjacent Bohemi tot variis ritibus, heresibus et deceptionibus abducti ac inter sese diversificati: Madas, *Laskai* p.56. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.* Soldanus ... attendens suam deceptionem noluit terga vertere: *1517 Epist.procer.* I p.122.

decerpo, -ere

Quamquam frequenter negotiorum turba post regni Romani curas assumptas nos distrahat et civilis sibi ratio vendicet sollicitudinis nostre partes, quicquid tamen ipsis de familiarium occupatione decerpimus, transire non patimur otiosum, ut anime clarius vigeat instrumentum in acquisitione scientie, sine qua mortalium vita non regitur, totum in lectionis exercitatione liberaliter erogamus: *1414 Finke, Acta* I p.366.

decerto, -are [23]

Ad edomandos rebelles ... ad ipsius imperium fideliter decertare: *1308 Kovachich, Suppl.* I p.257. Pro ipsa patria nostra usque ad mortem decertare teneamur: *1505 Ench.* p.320.

decessio, -onis *f.*

Universas possessiones ... tam per notam premissae infidelitatis, quam eciam ratione sine heredibus decessionis memorati Ladislai ... ad manus nostras devolutas et redactas ... Nicolao comiti capelle nostre ... donavimus: *1404/1406 TGy* 1835/I p.80.

decessor, -oris *m.* [4]

Universa iura ipsius capituli nostri superius singillatim declarata per predictum decessorum (*sic, recte: decessorem*) nostrum ... ab eodem capitulo dicttracta (*sic ed.*) et alienata ... restituimus pleno iure: *1307/1315 Reg.Slov.* I p.240.

decido, -ere (vmit 1) elesik (= jogot elveszít).

Ubi sunt duae metae tendentes directe contra lapidem, qui decidit metas illorum: *1321/XVIII Borsa, Szent-Ivány* p.29. Ne igitur ecclesia ipsa Vesprimiensis et ex consequenti praefatus d[ominus] electus ob non praestitum officium suum, munus coronationis ... reginae ab antiquo et veteri iure suo et praerogativa ... decidat: *1502 Katona, Hist.crit.* XVIII p.327. Alioquin a iure huiusmodi patronatus se se decidisse noverint ipso facto: *1515*

Katona, *Hist.crit.* XVIII p.841.

decies [2]/1

Danubius e Germanie montibus oritur, ... receptis LX fluminibus fereavigabilibus bis decies circiter milibus passuum vagatus septenis tandem ostiis in Euxinum mare devolvitur: BONF. I,1,115. Cf. ibid. I,2,198 I,3,98 I,6,43.

decima, -ae f.

In quo (*sc. loco*) vina magne decime nostre episcopalis modernis temporibus congregantur: 1302 Végh, *Buda* p.23.

decimalis, -e

Nota res et clenodia ecclesie Oswaldi ... sub anno D^{omi}ni MCCCC XXXVII d^{omi}no Thoma de curia decimali decano existent^e: 1437 *M.Sion* 1863 p.312. Cum ipsi ... montes decimales inter se dividant: 1508 *M.Sion* 1866 p.462.

decimatio, -onis f.

Queritur, quare sub numero quadragenario voluit Deus hoc ieiunium observari a populo ... Prima ratio decimationis temporalis ... si per CCCLXV dies annus volvitur, deinde per XXXVI dies affligimur, quasi anni Deo decimas damus: PELB.TEM. *Quadr.* I,C p.a,2v.

decimator, -oris m. decumator

Iuxta hoc decumator ipsius d^omⁱni reverendissimi in illis remanenciis divisionem facit. Cf. ibid. p.301: apud decumatorem d^omⁱni reverendissimi Strigoniensis: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.294.

declamatio, -onis f. [5]/4

Quidam ... sacram declamationem sortitus ... vulgo predicare cepit: BONF. III,2,313.

declamo, -are

Quis enim ... avum illum tuum virum non tam corporis, quam animi viribus praepollentem ... veluti decantatissimum ex factis et stratagematibus praeclarissimis non declamet: BART.PANN. *Gryllus* ded. 5.

declarativus, -a, -um [1]

Ubi prius in commune fiat verbum Dei seu sermo immediate sequentis electionis materiam declarativus: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.64.

declaratorius, -a, -um

Prout haec omnia latius patent in litteris declaratoriis magnifici viri, Michaelis Zilágyi ... avunculi nostri ... in persona nostra gubernatoris Hungariae: 1459 Kovachich, *Suppl.* II p.141. Katona, *Hist.crit.* XIV p.360.

declinatio, -onis f. [6]/3 ad 1:

Quod illud molendinum nullum meatum in declinationem habet et per hoc ... non potest molere: 1503 Balogh, *M vészet* I p.89.

declinative adv.

Deinde declinative ad sinistram modice versus orientem duas metas terreas ... erexissent: 1423 *Zsigm.oklt.* X,105.

decline ? declive? adv.

Pratum pertranseundo decline ad septentrionem pervenissent ad quandam metam terream: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,444.

declinus, -a, -um [1] adi.(subst.)

Domum lapideam eiusdem condam Mathie sartoris nostri in civitate nostra Budensi in theatro in declino opposito capelle Sancti Georgii sitam: 1473 Végh, *Buda* p.100 = *Fons* 2005 p.404.

declive adv.

Ab eademque meta declive parvum ad occidentem una meta cursuali pertransita venissent ad quoddam 'berch': 1423 *Zsigm.oklt.* X,52.

declivitas, -atis f.

Et inde ascenderat directe usque ad montem Chomorhyge vocatum ad quandam vallem circa quandam declivitatem a parte meridionali vulgo Eregethew nuncupatum et ibi terminarentur (*sic*): 1420 *Zsigm.oklt.* VII,1377. Ita, quod aqua nullum casum declivitatem (*sic ed.*) habere potuit et molendinum ... omnino fecisset anichilare. 1503 Balogh, *M vészet* I p.89.

declivus, -a, -um

Abhinc ... in acie declivioris bercz ... ascendissent ad altius bercz: 1419/1543 *Zsigm.oklt.* VII,860.

decoloratio, -onis f.

Anno 1514. Item pro oleo ad colorem rubrum pro decoloratione turris supra Valenthor: 1514 Myskovszky, *Városház* p.19.

decoloro, -are

Furti nota se decolorans infectiva rubigine maculavit. Cf. etiam: Notabili habitu non patiebatur decolorari, nec lautioribus epulis saginari: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 43 (p.57). 1335 *CD Hung.* VIII/4 p.53.

decoquo, -ere [7] verb.

Iam inedia univeam famem parum tritici raro rursus languebat exercitus et ad sedandam famem parum tritici raro cum carne decoquere licebat: BONF. III,5,379. Congregat non parum pecuniae verum quod converrit mensis, brumalis dies decoquit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

decorio, -are

Valentinus ... vivus decoriaretur: *Chron.F.M.O.* p.240. (*Turci christianos sevos*) eos decoriant, veru palove suffigunt, fabrili serra medios secant, rotae insertant: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

decorticatus, -a, -um

Quo dicto induit eum veste alba, ... et baculum decorticatum tradidit ei dicens: "Vade in pace!": 1462 Kaizer, *Miracula* p.47.

decrematio, -onis f. [1]

A quibus (*sc. Bohemis*) multiplicia et diversa variaque nocumenta, perturbaciones, spolia, decremaciones et alia enormia ... facta ... huic toti regno ... committebantur: 1445 Neumann, *Korlátköviek* p.172.

decrementum, -i n. [3]

Cum itaque huiusmodi amaricationibus, pravis actibus et erroribus funestis multiplicatis fides Christi saluberrima quotidianum patiatur decrementum *etc.*: Madas, *Laskai* p.56. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

decremo, -are

decremari fecissent: 1471 Dreska, *Pannonh.* III.163. Quia superioribus guerrarum et disturbiorum temporibus ... nonnulla ex iisdem privilegiis eorundem civium ... per ... hostes et inimicos ... aliquibus ex eisdem civitatibus nostris incendio combustis decremata, alia vero ... deperdita et abalienata fuissent: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.521.

decubo, -are [1]

Ut in qualibet domo nostri ordinis ... infirmaria fiat, in qua fratres in lecto decubantes collocentur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.98 (Rubr. XLVIII).

decuplum [4]/3

Cherronesi regio in mare declinans Theodosiam usque totafrugifera et campestris ubicunque colitur, ter decuplum legitur: BONF. I,1,191.

decurio, -onis m.

Quinquaginta decurionibus eorundem (*sc. nazadistarum*) in salibus 100 (*sc. floreni*): 1504 Kovachich, *Suppl.* II p.315.

decutio, -ere [2] *monetam: cudere – pénzt: kiver:

Si Boreas siccas decussit ab ilice frondes: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,232. Fulmine sic nunquam decutiare Iovis: *ItK* 1974 p.607. *Ne qua in commerciis fraus ac dolus committeretur, ex argento postulato pecunia ex edicto

decussa, equa rebus venalibus indicta pretia: BONF. II,3,4.

dedecet, -ere [3]/3

Quando regalia comitia nemo competitor ex hac prosapia dedecuerat: BONF. IV,1,134.

dedecoro, -are [1]

Quo (*sc. Ioanne*) decorabatur virginicus status et fulciebatur pudicitiae cultus, ne a sceleratis fieret dedecoratus et a scelerosis fieret faeculentatus et a libidinosis constupratus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.4

dedecorosus, -a, -um

Patiemini ... scelestissimos ... praedones ... per dedecorosa latrocinia et praedarum colluviem ita animos attollere, ut audeant de orbis imperio vobiscum contendere?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.254.

dedignor, -ari *verb.*

Sique visum eisdem fuerit, quod qualeque consilium in hoc capturae sint, nobis quoque significare non dedignentur: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.350. Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis oppletissimum mei gratia commendatum habere non dedigneris: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

dedisco, -ere *discere, cognoscere – megtanul:

Nondum dedidicerunt Pannonae, regii seminis defectu in quot et quanta mala coniderint: *Udis* p.474. Discere coge rudes, prohibe dediscere doctos: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,191.

dedititius, -a, -um *adi.*

Tuae me munificentissimae dominationi hoc meo qualicumque exercitio dedico proque dedititio servulo mancupo: BART.PANN. *Gryllus* ded. 12. Eiusdem magnificentice tuce ad vota dedititissimus ille Steph(anus) Tau(rinus) Olo(mucensis): 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

defalco, -are

Et de illis ... florenis diffalcantur 100 floreni capellanis ecclesie hospitalis: 1464 Wagner, *Anal.* II p.106.

defectuose [1] *adv.*

Officia divina ... quod semper defectuose fuissent persoluta: 1518 Erdélyi, *Register* p.175.

defectuosus, -a, -um *ad B3:*

Item quod de domibus pinguioribus provideatur monasteriis defectuosis et pauperibus. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 164 (p.131).

defendiculum, -i *n.* deffendiculum

Summitas minis dentibusque ac defendiculis aliis munita: 1513 *Turul* 1941 p.82. Quod ... in ... gravamen ad ipsum regnum Bosnae, scutum et deffendiculum predictorum meorum ... regnorum ... esse videntur (*sic ed., recte: videtur*): 1398/XVII *CD Croat.* XVIII p.345. Cf. etiam 1521 Szádeczky, *Czéhek* II p.33: Cum armis, pixidibus aliisque defendiculis et protectionalibus instrumentis.

defero, -ferre

In hac parte iuniores deferant senioribus tanquam prioribus et dignioribus: 1521 *M.Sion* 1866 p.251.

deferratus, -a, -um *adi.*

Ladula deferrata magna pulchra et alia parva: 1521 Entz, *Gyulafehérvár* p.186.

defervesco, -ere [3]/2

Cum furor ille aliquantulum deferbuisset, in Mariam subinde mitius agi ceptum est: BONF. III,1,321. Ungarorum amor haud parum sane deferbuit: BONF. III,2,123. Deferbuit hac voce furor equitum: BONF. III,2,295. Nulla dignitatis ... apud hos ratio haberi soleret, multo immanius sevirere quam feras, cito defervescere: BONF. III,1,204.

deficio, -ere véget ér

Inibique commetaneitas dicte ville ... cum prefata alia possessione ... deficeret et terminaretur: 1423 *Zsig.oklt.* X,1105.

defigo, -ere [6]/6 *transl. Ad b:*

Quos (*sc. populos*) mersus in undis / sol videt adversas nobis defigere plantas. IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,305-306. Aciem nostre mentis ad ecclesiam cathedralem ... attentius et precipue defigentes grata meditatione consideravimus virtutes et benemerita vestra: 1466 Temesváry, *Erdély* p.374. Cum omnium aliquantulum ora aspectantium defixisset: BONF. V,4,31.

deflecto, -ere [5]

Qua (*sc. cruce*) dominus noster et redemptor interni claustra post gloriosam resurrectionem suam descendens ad inferos dissipavit illamque secum ferens antiqui hostis leviathan et draconis tortuosi, inferorum malorum caput ipsius crucis ministerio potenter deflexit: 1429 *CD Hung.* X/8 p.617. Caspar Schlick jegyzi. Cf. etiam: 1408 *CD Hung.* X/4 p.683: Quam (*sc. cruce*) idem Dominus noster, Iesus Christus ad infernalis claustrum desolationem post resurrectionem suam ferens antiqui hostis illius draconis tortuosi, inferorum malorum patris, caput ipsius crucis misterio deflexit. Deinde deflectendo ad meridiem ... reperissent quatuor metas terreas: 1431 *Mon.Budapest* III/2 p.170. Nullis tamen terroribus ... ab instituto cepte fidelitatis officio deflecti potuerunt fideles: 1498 *Borsa, Somogy* p.57.

defleo, -ere

Quali facie Troiani in pulvere campi / condidit extincti defletos Memnonis artus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,182-183. Post mortem ita ab omnibus deploratus (*sc. Sigismundus*), ut adhuc Germani gemant, Ungari defleant, Bohemi lacrimant: BONF. III,3,323. Omnes Christiane reipublice potentatus gloriosissimi principis interitum defleverunt: BONF. III,7,304.

defloratio, -onis *f.* [4]/3

Una cum ... patre et matre ... ipsa Catherina ... ceteros ... complices tanquam coadiutores defloracionis et violacionis ... in iudicio accusassent: 1383 *MTT* II p.196.

deflorator, -oris *m.* [1]

Una cum ... patre et matre ... ipsa Cetherina ... Stephanum ... et Georgium ... tanquam defloratores et violatores sue virginitatis ... accusassent: 1383 *MTT* II p.196.

defloro, -are [2]/2

Stephanus ... (*sc. et*) Georgius ... in contemptum predictae Catherine deflorate ... in dictam civitatem ... pertransissent anhelantes ... Catherinam modo prelibato defloratam ... pro eorum libidinis inpetu perniciose contento abducere in castrum: 1383 *MTT* II p.196. Quidam frater ... quandam puellam renitentem volens opprimere et deflorare: 1518 *Erdélyi, Register* p.155.

defluentia, -ae *f.*

Ut ... salubris provisio ... tam apud nostrum Creatorem, ... tam apud humane nature defluentiam ac memorie brevitatem perpetuo perseveraret: 1269 *Veszpr.okl.* I p.55.

defluxus, -us *m.* [4]/3 *ad A:*

In sylvam pervenere ... inviam et stagnantibus sepe aquis torrentiumque defluxibus cenosam et inequalem: BONF. III,6,50. In sylvam devenere ... stagnantibus sepe aquis torrentiumque defluxibus cenosam: BONF. III,6,50.

defodio, -ere [2]/1

Quia ... idem ... exactores ... diutius in captivitate detentos semivivos usque ad umbilicum terra defossa fecisset sepeliri: 1283 *Veszpr.okl.* I p.86. *CD Hung.* VII/2 p.97-99. Albani ... cum mortuis pecunias defodiunt, ex quo fit, ut pauperes sint et patrimonio careant: BONF. I,1,272. Corpus ... in partes dissectum membratim humi defoderant: BONF. V,4,65.

defoedo, -are

Iacobus ... plurimos haereticos ... defoedatos et depravatos ... diligenti inquisitione reperit: 1437 *Katona, Hist.crit.* XII p.772.

deforis *adv.*

Alia capella ... habet hostium ... deforis iuxta templum, quamvis corpus capelle sit intra templum. GABR.PECHW. p.IV{r}.

defunctio, -onis *f.* [3]/2

Orbati sumus ambo, nos patre,... m<aies>tas v<est>ra fratre suo,... cuius defunctio etsi nostrum utrinque sit acerba, nobis tamen tanto acerbior etc.: *1516 Acta Tom. IV* p.17.

degener, -is

Ne igitur sitis degeneres a tam praeclara progenie: *Bárczi* p.42. OSU.LASKO *Biga sal.* 87,R.

degenero, -are

Maiorem degenerat potestas / ob thesauri regulas incestas: *c.1308 Planctus cleri* 5,11-12 (p.76).

deglutio, -ire digluctire *verb. depon.*

Ne lupi rapaces gregem suo ovili repositam pastore carente<m> absorbuere (*sic*) valeant et digluctire: *1399 CD Croat. XVIII* p.502. Ne futuro vere a potentissimo hoste ... penitus opprimar et degluar: *1524 Theiner, Mon.Slav. I* p.584. Artner, *Véd bástyá* p.171.

degrado, -are

Eumdem Hervoyam tamquam nostri culminis et sacrae nostrae coronae notorium rebellem et infidelem ... titulo ducalis dignitatis praenominatae civitatis Spaleti ... decrevimus fore privandum, destituendum et degradandum: *1413 Katona, Hist.crit. XII* p.157. *Zsigm.oklt. IV,941. CD Hung. X/5* p.404.

dehonestatio, -onis f.: megbecstelenítés, becsületsértés

Quod ante omnia inter nos iudicanda huiusmodi dehonestationis sententia agnoscat: *1433 Mon.Budapest III/2* p.187.

deicio, -ere ad 3:

Et hostes ipsi terrebuntur et animos Ungarorum tanta bellorum tempestate deiectos erigent et confortabunt plurimum: *1522 Acta Tom. VI* p.57. Animos vestros discriminum impendentium magnitudine deiectos in spem bonam erigemus: *1522 Dipl.Sáros* p.28.

deicola, -ae m. f. [2]/2

Ortodoxe iubent fidei instituta matricem a cunctis fore deicolis ecclesiam reverendam ... Deo psallentium semper in numero concresscere et augeri: *1276 Veszpr.okl. I* p.63. Posidonius ... religioni deditissimos ... fuisse scribit (*sc. Getas etc.*), melle se tantum ac lacte caseoque vesci solitos atque idcirco deicolas et capnobatas, id est fumi conscensores appellatos: BONF. I,1,134.

deiectio, -onis f.

Nonnullis regnicolis nostris reprobo sensu inflatis ... ad nostri status deiectionem ... laborantibus: *1406 Mon.Budapest III/1* p.239.

deificus, -a, -um ad 2:

Ne per aliorum advenarum regimen se de dicto hospitali ingerere volentium huiusmodi opus deificum quoquo modo impediatur: *1392 Wagner, Anal. III* p.168. Cum sanctitate sua remansimus concordem in deificis licitis et honestis: *1433 Katona, Hist.crit. XII* p.606. In omnibus antiquis deificis et iustis consuetudinibus, iuribus et libertatibus immobiliter observare: *1464 Reissenberger, Kerz* p.29.

delator, -oris m. ad A:

Quod quilibet delatores salium de singulis curribus eorum singulos sales ... dare ... teneantur: *1297 LvtK 2004* p.81.

delator, -oris m. szállító, forgalmazó

Omnes tales delatores piscium ... inhiuissent: *1454 Dreska, Pannonh. III* p.60.

delaudo, -are conlaudo

Quia Stephanus ... dominum nostrum Karolum ... regem ... delaudasset et Bazarab Transalpinum sancte regie corone infidelem in preiudicium regalis pietatis eo modo, ut ipsius domini regis potentia potentie ipsius Bazarab non in aliquo posset contraire et equari, conlaudasset, predictum Stephanum ... verbis correctibilibus de tali prolatione verborum suorum Paulus arguisset: *1325 TSz 1964* p.550.

delectabiliter *adv.*

Nimirum desiderio desideramus ... delectabiliter vos videre: *1414 Finke, Acta I* p.365. Qui (*sc. S.Stephanus*) ... hanc (*sc. mortem*) ... primus reddidit Salvatori. Et hoc fecit delectabiliter, quoniam Dei memoracionem

delectacio sequitur secundum dictu Psalmi: *Serm. Quinqu.* 16 (p.52).

delectamentum, -i n.

Quos (*sc. afflictos*) temporalium delectamenta consueverunt potissimum demulceri. [v. barbaros?]: 1276 *Veszpr.okl.* I p.70.

delectus, -a, -um [1]

Quis dubitat eam (*sc. reginam*) pre militum robore delectissimorum regem in periculum summum adducturam?: *Udis* p.467.

delectus, -us m.

Idoneum et ad praesentem bellorum usum apprime necessarium delectum habuimus: 1525 Katona, *Hist.crit.* XIX p.559.

delibo, -are [6]/5

Quae (*sc. lancea*) procul extremas delibans cassidis oras / lucida regalis disiecit tegmina colli: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,150-151. Chiliarches (*sc. Tartarorum*) ... hircos habent, quos idolis faciunt primitiasque lactis iumentorum ac pecorum delibant: BONF. II,8,37.

delicate [3]/3 comp.

Contra nos mollius et delicatius educati nil morte miserius ducimus: BONF. I,4,189.

delicatus, -a, -um

Quatenus omnes fratres nostri ordinis ... in uno refectorio et mensa unoque pane, cibo et poru equalique mensura ... utantur, exceptis debilibus, infirmis, minutis, valitudinariis ac noviciis delicatis: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.92 (Rubr. XXXIX). Pelliculas ferarum et bestiarum silvestrium non portamus, sed tantum ovinas, agnellinas aut in necessitate caprinas, de quibus quilibet frater potest habere unum pellicium aut unam manstrucam tantum, exceptis senibus, debilibus et infirmis, qui sunt corpore frigidati, aut ex pristina consuetudine delicati: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.96 (Rubr. XLIV).

deliciae, -arum f. subst.

Salutis tuce Flavianas inter delicias non immemor esto: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

deliteo, -ere

Aut licet umbrosa iamdudum in valle remotus / deliteat longe (*sc. cervus*): IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,229-230.

delitescio, -ere

Odi delitescens somno: BART.PANN. *Vigil.* 2. Cum iamiam delitescerem, videbar lautis ferculis interesse: BART.PANN. *Vigil.* 22.

delphin (mellékalak)

Discusso fervida somno / phocam phoca ligat, delphin delphina requirit: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 18-19. 109.

delphinus, -i m.

Colligationes ... cum iam dicto d[omino] Carolo, nunc Francorum rege, Ludovico primogenito, duce Aquitaniae et delphino Viennensi, Ioanne Turoniae comite et de Ponthiuro eiusdem d[omini] Caroli Francorum regis filiis ... confirmamus: 1414 Katona, *Hist.crit.* XII p.182.

delubrum, -i n. [4]/4

Nempe quod huic enses, illi delubra placebant: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,179. Iam Romana procul poterant delubra videris (*sic ed., recte: videri*): IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,282. Ibi divo Petro ediculum dicarunt, mox delubrum magne matris statuerunt: BONF. II,4,10. Viris eque ac mulieribus ieiunium indictum et in delubris omnibus lectisternia, item suplicia apud omnes aras: BONF. II,4,135.

delusio, -onis f.

Minime proficere potuimus, sed magis ludibria experti et delusiones (*sc. fuimus*): 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.251. In animarum suarum gravem periculum, libertatis ecclesiasticae delusionem et ... ecclesie ... contemptum: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.61.

demens, -entis [11]

Rochezana ... pretiosissimum Christi sanguinem infantibus dementibusque propinat: BONF. III,4,115. Quid enim dementius et magis inconsultum dici potest, quam ... tantum commodi et non publici ... habere rationem: BONF. III,6,140.

dementia, -ae f. [12]

Maxima demencia esset illa, cum quis voluntarie et studiose dampnum suum proprium procuraret: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.298.

demereor, -eri

Volvebam in animo, quidnam potissimum foret, quo te, Maecenas amplissime, demereri possem: 1513 Teleki-Kovácsnay, IAN.PANN. *Dedic. dedicatio* p.89. Eos, ut demerebuntur, puniri faciemus: 1525 Katona, *Hist.crit.* XIX p.497.

demeto, -are ?

Ut Albertus ... magnam partem silvarum et terrarum nostrarum demetavit et sibi ipsi occupavit: 1431 *SzSzB Szele* 2006 p.329.

deminute [1]

Qualiter vos ipsis frugum decimas suis temporibus non solum incomplete et diminute datis et assignatis, verum etiam sine ipsorum scitu ... de agris ... abducitis: 1419/1445 *CD Hung.* X/6 p.182. Cf. etiam *Zsigm.oklt.* VII,89.

deminutivus, -a, -um n.

Nam 'parvulus' nomen est diminutivum et rei minoracionem designat et humilitatem insinuat. ... Ideo et nomine diminutivo pronuncciatu est a propheta Is<aias> IX.: "Parvulus natus est nobis." (*Is. 9,6*): *Serm.Quinqu.* 12 (p.45).

deminutus, -a, -um diminutus

Item una cappa preciosa ... cum argaritis diminutis: 1421-1425 *Mon.episc.Zagr.* VI p.196.

demolio, -ire

Viribus dictorum nostrorum infidelium demolitis eosdem hereticos praefati nostri fideles in ore gladii usque ad muros ipsius civitatis sunt prosequuti: 1424 Katona, *Hist.crit.* XII p.430.

demonium, -ii n.

Sane Christus per digitum suum id est gratiam Spiritus Sancti in contritione datam eiicit demonia de cordibus penitentium. Nam quot mortalia peccata quis habet, tot demonia habet: OSU.LASKO *Serm.dom.* XXXVII,B.

demordeo, -ere

Nec negari valemus pungentis conscientie verme demorse (*sc. regina*): 1276 *Veszpr.okl.* i p.70.

demoror, -ari *dimoror *verb. depon.*

In qua (*sc. domo*) nunc Stephanus Orozlan demoraretur: 1486 Végh, *Buda* p.114. Nullus fratrum illic permittitur amplius dimorari: 1517 *Epist.procer.* I p.124.

demortuus, -a, -um [4]/1

Avitum senatorem in demortui imperatoris locum sufficiunt: BONF. I,7,51. In demortui Trasemundi locum ... filius subrogatur: BONF. I,8,296. Quo interfecto in demortui locum Euty chius suffectus est: BONF. I,8,309. Carolus ... alium in demortui locum subrogavit: BONF. I,9,276. Eumigus in demortui Gotthofredi locum suffectus erat: BONF. I,9,329. In demortui locum Athaulphus ... suffectus est: BONF. I,2,266. Mulieres ... adiuvere viros, preterea hortari, ... ille plerunque virorum supplementum esse et in demortuorum loco se ultro sufficere: BONF. I,6,18. Supplementa prope semper habuit, que in demortuorum loco cito sufficeret (*sc. exercitus Unnorum*): BONF. I,3,99. Interim vero... in demortuorum quoque loco novi arbitri surrogabuntur: 1524 *Acta Tom.* VII p.81.

demulceo, -ere *demulcire

Quos (*sc. afflictos*) temporalium delectamenta consueverunt potissimum demulceri. [v. barbaros?]: 1276 *Veszpr.okl.* I p.70. Et ipse ... episcopus ... cum maxima difficultate ... eosdem demulcire potuit: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.300.

deni, -ae, -a [2]/2

Quibus (*sc. centum et viginti navibus*) ... Iadrenses et Istri nuperrime recuperati denas quoque naves longas Venetorum iussu adiecere: BONF. II,6,457.

denigro, -are

Potius ad sinum nostrae maiestatis convolare, et debitam, prout tenentur, nobis et sacrae nostrae coronae praestare obedientiam volentes, quam alicuius rebellionis contaminari menda aut infidelitatis nota qualibet denigrari iidem ... se ... nostri culminis ... ditioni ... subiecerunt: 1413 Katona, *Hist.crit.* XII p.158. *Zsigm.oklt.* IV,941. *CD Hung.* X/5 p.404.

denixe (*vide ius: de iure*)

Quoniam testamentarie ... dispositioni maiestas regia ... denixe (*sic ed., Df 228099: de iure*) patrocinari deberet: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.117.

denorassent *lege* devorassent

Quomodo ... castellanus ... ac ... familiaris eiusdem ... portas ... curiarum et ortorum ac hostia domorum ... iobagionum ... desecassent quamplurimosque (*sic*) arbores fructiferas ortis in eisdem habitas succidissent fructusque et pepones in ipsis ortis seminatatas et excrescendes (*sic ed.*) dilaniassent et corrodissent atque denorassent (*sic, recte: devorassent*): 1483 Horváth, *Gy r* p.92.

denotatio, -onis *f.*

Quorum quidem armorum vera denotatio est, quod *etc.*: 1498 Borsa, *Somogy* p.57.

denso, -are

Hic mixti Gallis Itali densantur: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,100.

denudatio, -onis *f.*

Aliqua nominatim duximus exprimenda (*sc. vitia*), que sunt: ... lapsus carnis, preter somnialem illusionem, quovis vocabulo censeantur, ... denudatio confessionis, ... sunt peccata mortalia: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.105 (Rubr. LVII).

depauperatio, -onis *f.*

Alioquin ex hoc multa incommoda sequerentur, non solum in depauperationem illorum plebanorum, ... sed etiam in desolationem totius illius patriae ... hostili incursioni expositae: 1513 *Urkb.Kisd.* p.161. Katona, *Hist.crit.* XVIII p.666.

depecto, -ere [2]/2

Qui per fusam aqua frondium canitiem depectunt: BONF. I,1,234. Sigismundus ... e Bohemia ... depexa coma et viridantes sero comptus in bone valetudinis pretextum egreditur: BONF. III,3,296. Cum Prage me iste languor incesserit, extemplo dissimulandi morbi gratia, ut mihi comam barbamque depexam et caput sertis bene comptum redderetis, admonui, ut vos tutius e perfida hereticorum gente educerem: BONF. III,3,300.

deperdo, -ere

Quem paulo ante mecum adduxi, hunc unicum deperdidi gnatum: BART.PANN. *Gryllus* 29.

deplango, -ere [1]

Ut die noctuque possis peccata tua deplangere: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 52 (p.62).

depono, -ere *despono *ad B 7:*

Trincha ... acerrime desposita suorum charitate pugnavit: BONF. IV,8,135.

depopulator, -oris *m.*

Iure cavetur expresse, quod ... contra incendiarios, violatores ecclesiarum, raptos seu etiam invasores personarum et rerum ecclesiasticarum et alios publicos depopulatores ac latrones est taliter procedendum, ... quod *etc.*: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.73.

depositum, -i *n.*

Ne, posteaquam depositum reddidero naturale, super rebus et bonis meis ... qualiscunque discordia queat exurgere: 1517 *M.Sion* 1866 p.331.

depravo, -are *verb.*

Ita enim versiculos illos meos inverterant, ita adulteraverant, sic depravarant, ut eos, quamvis proprii fetus erant, prima fronte meos esse non cognoscerem: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

depressio, -onis *f.*

Vestra et eiusdem civitatis depressio in totius christianitatis vergeret verisimiliter detrimentum: 1412 Finke, *Acta* I p.400.

depugno, -are

Depugnare palam comitum dissuadet egestas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,248. Aciem instruit (*sc. rex*), ut aperto cum Geysa Marte depugnet: BONF. II,3,248.

depulsio, -onis *f.* [3]/3

Depulsionibus quoque cavit, ne iustitia interturbetur, et triforenses proclamationes abolevit: BONF. IV,7,23.

deputatio, -onis *f.* ad 2 b:

Commisimus ... Benedicto (*sc. thesaurario*), ... ut deputationes per priorem thesaurarium vobis factas exsolvere debeat: 1519 *Epist.procer.* I p.133. ad 2 a: Volentes eandem electionem et deputationem iterum et de ovo ratam, gratam et firmam habere: 1520 *Reg.Strig.* p.136.

derisio, -onis *f.*

Seniores [n]ullo modo praesumant excitare derisiones et subsannationes contra iuniores: 1521 *M.Sion* 1866 p.252.

derivo, -are

Ut donum universaliter a capite summo descendens in personas fidelium derivemus: 1284 *Reg.duc.* p.133. = p.135 is.

descendo, -ere

Ex sola bona fama nunc te videre et agnoscere optavi. Et exinde consilium accepi, ut descendas ad nos ad castellum Cyperon: 1096 *CD Hung.* VII/1 p.136. *UBB* I p.19. Gombos I p.42.

descensive *adv.* [6]

Ulterius plagam ad eandem descensive ... procedendo ... duas metas terreas ... ostendisset: 1423 *Zsigm.oklt.* X,70.

descensus, -us *m.* szállás

Idem magister ... cum suo descensu precessisset: 1293 *Reg.duc.* p.167. Universis ... Philisteis nostris in descensibus Nagy-Szállás et Árok-Szállás constitutis: 1459 Schmitth, *Episc.Agrien.* II p.76.

descisco, -ere [6]/4

Ceteri autem, qui sunt innumere multitudinis, ne profanis Scytharum cerimoniis desciscant, obstinatis adhuc mentibus reluctantur: BONF. II,1,58. Ne a suo rege desciscat (*sc. Bazaardus*): BONF. II,9,286. Is ... nepotem Christiana fide initiatum et a Scythica religione desciscentem iniquissimo animo ferebat (*sc. Gyula Stephanum*): BONF. II,1,258. Quod ubi a profana multitudine prospectum est, elato clamore mortem interminatur, nisi amicam a Scythica opinione desciscentem interficiat (*Murthur sc. Zonuchum*): BONF. II,2,163. Ut ... eorum, qui ab eius fide desciverant, animos auferent: BONF. II,1,101. Gerardus ... a Venetis ... descivit: BONF. II,10,409. Sigismundus ... Bohemicis optimatibus ... scripsit, ... eos hortatur, ... sua cum concilio sacrosancto dogmata communicent ... et ab orthodoxa fide non desciscant: BONF. III,3,92. Quin etiam in partibus mille discerpi malim, quam a domini magnanimitate desciscere: BONF. III,2,117. Valachi ... a regum Pannonie fide desciverant cum Turcoque fedus iniverant: BONF. III,5,79. Cum hi ... a Marie fide descivissent: BONF. III,1,65. Contra Ungari politice culture ... expertes hec omnia egre ferre, insanos damnare sumptus, regiam maiestatem quotidie incusare, quod ... a priscorum regum parsimonia et frugalitate descisceret: BONF. IV,7,89. Illa fuit desciscendi causa: BONF. IV,1,52. Alcamius cardinalis, Lodovici Sfortie frater, cum ad Gallum a pontifice descivisset, per dolum Ostiam occupavit: BONF. V,4,55.

desculpo, -ere *desculpo *verb.*

Item aliud plenarium est, ... in cuius circumferencia est 'Ave Maria' disculpta: 1433 *Mon.episc.Zagr.* I p.396.

deseco, -are [9] ad 1b:

Domini de capitulo ... aratra hominum nostrorum desecuerunt: *1422 Mon.episc.Zagr.* VI p.58.

desero, -ere

Ut de urbe Roma iam deserenda consilia inirentur: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.250.

desertio, -onis f. ad 1 a:

Ex qua ... eorumdem ab hoc capitulo ad alia loca refugia et recursus atque desertio huius ecclesiae oriatur: *1521 M.Sion* 1866 p.325.

designatio, -onis f.

Voluit autem (*sc. Christus*) nocte nasci primo exigente ratione designacionis, quod scilicet mundum invenit in tenebris peccati et infidelitatis: *Serm.Quinqu.* 13 (p.48).

desilio, -ire

Dorso citus ille supremo / desilit et celsum percutit ense caput. / Desiluit fractus duris in cornibus ensis: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 32,7-9. (p.127-128).

desilio, -ire [3]/2

Ariulphus dux Spoletanus ... equo repente desiliit: BONF. I,8,111. Ursula ... in terram prima desilivit, ... deinde cetere naves ripe proras admovent certatimque puella desiliunt: BONF. I,5,79. At illi ... magna ex parte equis desiliunt: BONF. I,10,137. Multi, qui menibus in urbem desilierant, continuo discerpti, alii horum periculo remorati ... retro cessere: BONF. II,10,123. Dux ... ex equo repente desiliit: BONF. II,3,130. Iuvenis ... carruca huc advectus implorato numinis auxilio repente desiluit ac ... ad aram ... repente cucurrit: BONF. II,1,366. Ex equo repente desiluit (*sc. dux*): BONF. II,3,322. Nicolaus ... Turcum hasta gravi vulnere confossum equo excutit, ipse quoque desiliens ... humi iacentem iugulat: BONF. III,3,171. Rex ... confestim ex equo desiliit: BONF. III,6,72. Illi ... imperatoris iussu equo desiliunt pedibusque pugnant: BONF. III,2,61. Alberto ex equo desilienti, ut fratrem pro regni dignitate veneraretur, Wladislaus pari cum honore afficiens dexteram porrexit: BONF. V,1,108.

desipio, -ere [1]

Ne, cum hac etate plus sapere debeamus, in obstinata vite miseria et cecitate persistendo gravius desipere videamur: BONF. IV,10,148.

desolo, -are 1

Iam in manibus aut pedibus prius desolatis nullum defectum sentio: VALENT.HADN. *Mir.* 8 (p.80).

despectio, -onis f.

Multis ... sanis robustior erat ... in ... Dei dilectione, mundi despectione: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 196 (p.152).

despecto, -are [4]

Eo quoque sua evecta est audacia, ut Budam despectante rege sollicitare non veretur (*sc. Thomas Zeech*): BONF. III,4,314. Cedes et incendia rex ab arce despectat: BONF. III,4,316. Metropolita ... haud equis Ungaricum sanguinem oculis in dies hinc et hinc effundi despectare poterat: BONF. III,4,322. Cum suos ii laborantes despectarent: BONF. III,3,134.

despectus, -a, -um *proprie: letekintés (c. gen. obi.):

Porro, quid amico dulcius, quid gratius, quid maius, quid praestantius esse potest? Contra, quid amarius, odiosius, vilis, despectus inimico?: IAN.PANN. ADR.WOLPH, (J.P.) p.294. Cum vertex montis, quem hostes insederant, in prerupta promineret eisque subeuntium despectum interciperet: BONF. III,6,31.

despolio, -are *dispolio

Per quos omnibus fortunis eversa etiam propriis vestibus ad velandum corporis pudenda dispoliata fuisset (*sc. matrona*): BONF. V,3,24.

despondeo, -ere [3]/1 'sibi despondere':

Sponsam v. sponsum facere, uxorem promittere: Ioannes ... Moree princeps ... illius peninsulae dominam uxorem duxit, ex qua cum nullum filium haberet et illa virum alium adhuc vivente priore sibi despondisse diceret, facto divortio Agnetem ... sibi legitime coniugavit: BONF. II,9,68. He perbrevis facte iam vidue familiares mox eos sibi despondent, quos adulterii consuetudo coniunxerat aut inventa pellexerat: BONF. IV,5,53. Ut Beatricem Aragoniam mihi desponderem uxorem: BONF. V,10,12. Fama divulgatur ... pontificem ... filiam eius ex

concubina natam uxorem filio suo (*sc. Alphonis regis*) despondisse: BONF. V,4,51. *ad* *desponsare – eljegyez: Anthonius Octaviam, Augusti sororem, quam desponderat, neglexit: *Udis* p.462. Rex utramque despondisse non diffitetur, sed alterutram ducere obstinate recusat: *Udis* p.458. Forsan i. q. polliceri, promittere: Atque si quid per verba, ut aiunt, de presenti iam despondere cogar, scitote me illud irritum infirmumque semper habiturum: *Udis* p.457.

despotus, -i m. [27] *despothus

Nos Thomas archiepiscopus ... Ioannes despotus Rasciae ...: 1499 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.181. Cf. Vértesy p.281. 1448 *HtK* 1913 p.631.

despuo, -ere [1]

Qui fuit veritate floridus, nec ei comparabilem ... habuerat tellus, nunc regni profectibus despuuit thesaurus per eum cumulat: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.3. Sensus non plene liquet (*Df* 283678 p.215).

desto, -are

Velit sibi persuadere m[aiestas] v[estra] nos non destituros et omnes vias possibles et modos necessarios quaesituros et tentaturos, quo differentiae obortae via honestae concordiae, non armorum sedentur et in alterutrum recte complanentur: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.343.

destructor, -oris m. [9]

Tales ... infideles destructores privilegiorum verorum nobilium forent: 1525 Horvát, *Verb tzi* p.211.

destruo, -ere

Vigore cuius respensionis et adiudicationis idem Laurentius dux de facili iure suo destrui posset et privari: 1486 *Fons* 2005 p.372.

desuesco, -ere

Cum via ... publica mercatorum hinc a nostro regno in Bohemiam et alia convicina regna transeuncium et e converso a Bohemia et aliis vicinis regnis in ... nostrum regnum ... veniencium ... dissueta fuisset: 1336 *TT* 1857 p.135.

desuestio, -onis f. desuessio

Eundem ... in desuessionem nostri nominis et honoris ipsius omnibus bonis suis ... enormiter spoliarunt: 1290/1405 *Reg.duc.* p.154.

desuetudo, -inis f. *disuetudo [3]/2

Ut antiquum bonum statum regnorum ... de illa exorbitatione nocivarum disuetudinum ... recuperemus: *Form.styli* II,448 (p.418). Cf. 1496 *Mon.Vespr.* IV p.64: Ecclesia ... etsi ... parochialis esset, longa tamen dissuetudine caepestis retento solum plebanie nomine remansit. Cf. GREG.GYÖNGY. *Vitae frarum* 65 (p.71): Sed tales constitutiones propter disuetudinem tolleratae nunc non observantur in ordine. Qui inconsulte et minus licite praenarratae disuetudinem adinvenisse perhibetur: 1432 *CD Hung.* X/7 p.425.

desum, -esse, -fui verb.

Tuum erit, ne sollicitudini meae, ne principis humanissimi voto pio praesertim, ne Augustini perpetuandae memorice, ne tibi ipsi desis: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

detego, -ere

Ut ... recognita seu detecta maiestatis nostrae beneficio iura ... Vesprimiensis ecclesiae successu temporum appareat (*sic ed., recte: appareant?*) manifeste: 1269 *Veszpr.okl.* p.55.

detentio, -onis f. [82] ad **1b**: retentio iniusta – bitorlás itt: visszatartás:

Ne sibi invicem per aquarum inundationes et detentiones provideatur uniuersumque (*sic ed.*) cf. Orig. *DI* 27699: Ita tamen, ut ipsa duo molendina per partes in spacio (*sic*) congruenti habeatur (*sic*) sita, ne sibi invicem per aquarum inundationes et detentiones provideatur (*sic recte certe: prejudicetur*) unquam: 1475 Zimmermann, *Urkb.* VII p.64.

detero, -ere [9]/7

Cum igitur coronandi regis tempus instaret et pupilli res quotidie detereret, Bude a palatino conventus indicitur: BONF. III,4,272.

detorqueo, -ere

Quis Turcicas frameas a Christianae reip<ublicae> cervicibus detorsit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.250.

detractio, onis f.

Que cum non solum in ipsius sepefati fratris Iacobi detractioem et infamiam cedant et retorqueantur: 1439 AA *Bosnae* p.175.

detractor, -oris m.

Incredibile videtur incredulis et frivolum detractoribus: VALENT.HADN. *Mir.* 4 (p.68).

detractorius, -a, -um [2]

Discute etiam, an sint verba vera, an detractoria: GREG.GYÖNGY. *Vitae fratrum* 112 (p.100).

detrecto, -are

Tamquam discordiae amator et schismatis antiqui alumnus detrectavit pacem acceptare (*sc. rex Franciae*): 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.251. *Zsigm.oklt.* V,2205.

detrimentosus, -a, -um

Quod si fieret, plane nobis et huic regno ... valde detrimentosum foret: 1508 Veress, *Acta Moldav.* I p.96-97.

detritus, -a, -um adi.

Omnia solus habes: detrita cantarus ansa / Obsequio nulli est, omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130.

detrunctio, -onis f.

Posita est lex, ut si quis in aliorum pauperum preiudicium locum mutaret et iterum acciperet, capillorum suorum detrunctionem aliquam sustineret: *Leg.sanct.Hung.* p.30r.

deturbo, -are

Advolat infrendens (*sc. rex*), obstantes robore toto / deturbat: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,205-206. Ut talis rebellis woywoda etiam de regno et de terra Moldaviae deturbandus et expellendus esset: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.506.

deturpo, -are ad 1:

Filius morbo pestifero ... infectus gravatur et deturpatus in adiutorium sanitatis sue Sanctum Paulum devote invocans ... sanitatem adeptus est: VALENT.HADN. *Mir.* 64 (p.108-109).

deveho, -ere [4]/3

Devecta per aequor /adveniet (*sic ed., recte: advenient?*) alimenta brevi: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,56-57. Cum secundo ane devecte Colonie appropinquassent (*sc. virgines*): BONF. I,5,45. Pompeius Magnus ... ex India ad Bactros usque ad Bactrum flumen ... pervenit, ubi Oxum influit, per quem deinde in mare Caspium devectus ad Cyri amnis ostia penetravit: BONF. I,1,264.

deversor, -ari [1] diversor

Legatus ... apostolicus ... Pannoniam adiit, annum ibi unum diversatur: BONF. II,9,201. Hinc exactus (*sc. dux Stephanus*) Venetias confugit. Ubi aliquantisper diversatus patrici cuiusdam viri ... filiam ... uxorem duxit: BONF. II,9,14.

deversorium, -ii n. [11]/5 diversorium

Adorate Dominum in atrio sancto eius (*cf. Ps. 94,6*), id est in illo diversorio, in quo peperit Virgo filium suum primogenitum: *Serm.Quinqu.* 9 (p.40). Oppidani ... testantur haud a Sico procul cenobium quoddam diversoriumve ab illa (*sc. Maria regina*) fuisse edificatum: BONF. III,3,224.

devincio, -ire *proprie: [9]/6

Cum ... Lodovici ... patris merita universos sibi devinctos haberent: BONF. III,1,40. Quod etiam illos, quos nunquam videretis, non cessatis beneficio devincire: 1506 TT 1884 p.540. Operae pretium duximus utrumque regnum et locorum propinquitate et principum concordia licet antehac etiam unitum novis tamen foederibus magis magisque deinceps coniungere ac devincire: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.501. Hoc vero nomine sanctitas vestra omnes ordines, sexus, etates mee dicioni obtemperantes magis magisque sibi devinciet et ad obsequia sanctitati vestrae sacrosanctaeque Sedi Apostolicae continue exhibenda alacriores propensiores reddet. (Cf. *ibid.* p.562: me tanta affectione sibi devinxit, ut *etc.*: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.561. Vidi etiam

quendam fratrem ... devinctum catenis in castro detentum: 1518 Erdélyi, *Register* p.168.

devio, -are

Quod simulachro deviantur: BART.PANN. *Vigil.* 1.

devius, -a, -um

Plerique prelati, barones, magnates proceresque et nobiles regni nostri ingrati et inmemores beneficiorum a nostra celsitudine largiflue perceptorum rebellionis calcaneo ducti, ymmo spiritu protervie seducti ... vota eorum devia in crimine lese nostre maiestatis in personam Ladislai ... duxerunt: 1404/1406 TGy 1935/I p.77. Vigilantiam si forte mortalium aliqui ... ex ... quibusvis Apelleis imaginibus ... imitarentur, longe tamen anfractus deviiis ... ambiunt: BART.PANN. *Vigil.* 1.

dexter, -a, -um comp.

Ex qua (*sc. corona*) anterior pars cervi in sublime erecta, pedibus ad currendum natura protensis, cornubusque usque ad dexterius cornu scuti parimodo erectis ... prosiluisse cernentibus facile videtur: 1509 Turul 1911 p.108.

diametrum, -i n. subst.

Vitium proprietatis, quod ex diametro virtuti unanimatis opponitur: GREG.GYÖNGY. *Expl.* p.22. Hoc unum plane scio, me plus condimenti ex una aut altera Erasmi hausisse pagina, quam non e plenis tot interim magistrorum voluminibus. De meo loquor palato, *ut* is interim vel a duobus convivis tertius dissentire vel e diametro videatur: 1522 TT 1885 p.341.

diametrus, -i f. [1]

Arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum triangulare duobus infectum coloribus, superne videlicet rubro, infra directam scuti diametrum ... residua pars scuti argentea tota candicat, ... eidem ... dedimus: 1517 Turul 1911 p.110.

dicatio, -onis f.

Greniczter suer Blasium Pirka de Yda IIIIj flor. pro dicacione hereditatum: 1394 AA Cassov. p.63.

dicator, -oris m.

Dicator lucri camere per ipsum in dicto comitatu ... constitutus: 1452 Dreska, *Pannonh.* III p.41.

dicatura, -ae f. [3]/2 *dedicatio – ajánlás, valakinek szentelés:

Verum, cum te non tam iudicem elegerim, quam appellaverim assertorem, religiosa hac dicatura ne parum quidem fortasse proficiam, quippe que omnem iudicii severitatem et invidorum maledicentiam inclinabit: BONF. I,praef.24.

diciplinis lege disciplinis

Ut litteris pariter ac sacris diciplinis imbueretur: BONF. II,1,39.

dictamen, -inis n. ad 1 b beta:

Ut nobiles puellae ... ipsarum proprio dictamine rationis et vivae vocis oraculo faterentur, ... utrum *etc.*: 1441 Zimmermann, *Urb.* V p.70.

dictator, -oris m.

Cui me arbitro secundas dictatoris adscripsero partes: BART.PANN. *Gryllus* ded. 7. BART.PANN.

dictatorius, -a, -um [5]/3 ad 1?:

Finit presens tractatus dictatorius excerptus de Tybini oratoris dictis ... per me L. de Z.: 1490 *Anal.nova* p.505.

dictatura, -ae f.

Certe non praefectura vocari / ille magistratus, sed dictatura meretur. Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 288-289. 118. Nequeo ... Ioachimi principis ... nomen transire quam hic consilii promptissimi quam denique dictature peritissimi: BART.PANN. *Gryllus* ded. 7.

dictio, -onis f.

In fine vero eorundem litterarum tales habebantur dictiones *etc.*: 1519 *Budai mészárosok* p.388.

dictito, -are [9]

Scit etiam testis fuisse dictitatum sepius inter cives dicti oppidi, quod *etc.*: 1518 Erdélyi, *Register* p.181.

dicto, -are [63] *ad 3 a*:

Dictat lex catholica, ut sit (*sic ed., recte: sic*) credaris (*sc. S.Spiritus*): VALENT.HADN. *Invoc.* 2,4 p.24.

didascalus, -i m.

Quem ... pater noster ... propter laudabilem morum ipsius elegantiam in didascalum nobis prefecit et magistrum: 1240 *CD Croat.* IV p.102.

diduco, -ere [1]

Scutum triangulare colore per totum celestino, ima sui dumtaxat parte virideo, cuius extremitatem fulvus color forinsecus diducens ultimas ipsius partes acuit: 1514/XVI *Turul* 1891 p.63. Que (*sc. effigies leonis*) sinistro posteriore pede innixa dextro baliste auree incurvum arcum compressisse, ambobus itidem anterioribus pedibus diductis, altero nervum baliste, altero temonem tenaciter cepisse visitur: 1518 *Mon.herald.* III p.73.

dies, diei m. subst.

Congregat non parum pecuniae verum quod converrit mensis, brumalis dies decoquit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

dieta, -ae f.

Tamen nos magnis admodum et arduis negociis huius regni nostri et etiam nostris, potissime in facto solemnitatis felicis coronacionis serenissimi principis d[omini] Ludovici regis, filii nostri carissimi, in dieta seu congregacione generali regnicolarum nostrorum in campo Rákos celebrata ... occupati caussas ... revidere non potuimus: 1508 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.548.

difficultas, -atis f. ad 2a: (akadály)

Quo (*sc. iudice*) propter negociorum difficultatem non sufficiente palatini comitis sive regis subeant iudicium: 1201/1272 *CD Hung.* V/1 p.182.

difficulto, -are [17]/5

Quodsi regia maiestas a principio scivisset caesaream maiestatem difficultare velle et nullatenus assentire, ut fraterna maiestas d[omini] regis Poloniae in treugas pacis includatur: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.42. Qualiter vos decimas eidem ecclesiae ... debentes eidem ... episcopo de bonis vestris extradari facere difficultaretis allegaretisque (*sic*), quod *etc.*: 1498 *Episc.Nitr.* p.121. Qualiter monetas Hungaricales ... recipere nolletis et difficultaretis: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.88.

diffidatoriae, -arum f. subst.

... de Zegedino ... a nobis discedens litteras suas difidatorias nobis miserat, et tandem domino Friderico Romanorum imperatori tunc inimico nostro adhererat et partem eius contra nos fovebat (*sc. Vitovec János*): 1458 *Sz* 2001 p.450.

diffido, -ere, -fusus sum

Placeat prefatos Venetos, emulos nostros ... amore nostre fraternitatis diffidare et ipsos in regno vestro detinere: 1412 Finke, *Acta* I p.92. Id vero fore divina benignitate suffragante non diffidimus: 1525 Katona, *Hist.crit.* XIX p.561.

diffiteor, -eri [8]

Ne Dalmatas quidem diffitemur ... prius in Ungaricum, quam Venetum ius concessisse: BONF. II,5,189. Annales Ungarici ... haudquaquam diffitentur Lodovicum non sine magna suorum hostiumque cede re infecta in Pannoniam rediisse: BONF. II,10,143. Multa me pueri consilio et efflagitatione ecisse non diffiteor: BONF. II,1,62. Mater quoque id non diffitetur, quod a dicto fratre puerum non concipisset: 1518 Erdélyi, *Register* p.165. Cf. etiam: Magister ... Casparus, de quo d<omi>nus prepositus facit, diffitetur, neque recordatur de socio, sed penitus et in toto fuisse negat: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.302.

diffringo, -ere [4]/2

Regalia sigilla in medio senatu ... diffracta sunt: BONF. IV,8,216. Diffringere passim hominum capita, modo humeros et femora frustillatim disiicere et cuncta cruore fedare: BONF. III,4,68.

diffugio, -ere [8]/3

Diffugere inimici obversari minime ausi: BONF. III,2,246. Aliqui fortius agentes in hostem versi trucidantur,

nonnulli in fugam versi palantesque diffugiunt: BONF. III,3,179. Deferbuit hac voce furor equitum, nam timore extemplo percussi diffugere: BONF. III,2,295.

diffuse *adv.* [5]/2

Volant interim huius sancti miracula diffusius fitque ad eius reliquias undique devotus concursus: AASS *Transl.Pauli* p.569.

digero, -ere *dividi – oszlik:

In tria hominum genera universa digeritur Ungaria: BONF. IV,2,24.

digestio, -onis *f.* [5]/3

Frigida ... plaga obstructis corporum poris calorem nativum adauget digestionemque fovet, quare corpora magna validaque redduntur: BONF. I,2,68.

digestus, -a, -um

Quod ipsi digesto tractatu maturaque deliberatione in se prehabitis sese mutuo ... adoptassent: *1424 Fons* 2005 p.366.

digitale, -is *n. ad 3/i:* gy sz

Si quis ducens res mercimoniales, que diverse maneriei et conditionis existant, ut sunt fercicule, monilia parva, ... claviculi, ... pectines lignee aut cornee, specula, clebsidras parvas pretextas (*sic*), ligamina volgo (*sic*) Nestel, digitalia videlicet Vingerhut, et alia ceteris mercibus similia, ... debent solvi boni duo grossi: *1436 Mon.Budapest* III/2 p.272.

digladior, -ari [6]/3 *verb. depon.*

Clamor ingens effertur, ad quem, qui antecesserant, recurrere, inter digladiandum in uliginosa loca divertere, ubi, quicumque equites inheserant, egre pre ceni altitudine se expediebant: BONF. III,6,53. Quantum sanguinis, ... vos, Germani ... de inanibus quibusdam titulis digladiantes in proximo illo tumultu Italico effudistis: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.246. *ad 2* rixari, discordare Video principes Christianos partim inter se diglaiari, partim otio domestico torpere: *1523 Acta Tom.* VI p.287.

dignifico, -are [2]

Sed ipsa nobilitaretur et dignificaretur in rege adeo, quod omnes concretivas denominationes communicaret: PELB.TEM. *Pom.sanct.hiem.* XV,H.

dignus, -a, -um *adi.*

Quod si forsan aut scriptu dignum aut lectu iocundum nihil habueris, id ipsum rescribe: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128. Magnifico ac spectatissimo domino Ioachimo Vadiano, inclyti Viennensis studii et rectori et lectori dignissimo, domino optimo: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.175.

digredior, -i

Ut ad propositum, unde digressi sumus, redemaus: *1500 Dl 104719.*

digressus, -us *m.* [2]/2

Leopoldus Bellunnum progressus venetorum digressa preceptam sibi dimicandi copiam gravate tulit: BONF. II,110,404. Que (*sc. concordia*) anne inter eos confecta fuerit, nil aliud (*sic ed., recte: aliud*) argumentum ostendit, quam in digressu magnifica, que utrinque data fuere, munera et rumor effusus: BONF. III,5,183. At is ... filium cum quattuor milibus equitum ... cum eo misit, item duos strenuos iuvenes locorum peritissimos et in digressu ad belli usum duos mire pernicitatis equos dono dedit: BONF. III,6,192. Cum Euryalus amicam deserere cogeretur, secundum digressum altera sexus imbecillitate parum constans pre amantis inopia expiravit, alter ... nunquam ... amplius ridere visus est: BONF. III,3,340.

dilabor, -i, -lapsus *sum verb. depon. ad B1:*

Protinus illa pestis in saniem resoluta et ex ore eius dilapsa (*sc. est*): VALENT.HADN. *Mir.* 19 (p.86).

dilationalis, -e [1]

Seriebus litterarum nostrarum dilacionalium: *1420 Dreska, Pannonh.* II p.129.

dilative *adv.* [28]/1

Dum discussio ... cause ... ad presentes octavas diei medii quadragesime dilative devenisset: *1380 CD Croat.*

XVI p.77.

dilato, -are ad 2c:

Hii ... de ecclesie bonis ... incrassati, inpinguati, dilatati ipsa derelicta ... abierunt: *1417 Veszpr.okl.* I p.193. *ad:* 1a Nomen tuum dilatare volo: VALENT.HADN. *Mir.* 11 (p.84)

diligentia, -ae f. subst.

Quem tibi ita commendo, ut maiore diligentia quidem commendare non possim: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.174.

dilucide adv. [6]/3

In hoc tamen negotio eo impensius ei suffragari cupimus, quo dilucidius intuemur nihil ipsum hac in re privati commodi aucupari: HIERONYM.BALB. *Opera* I p.8.

dilucidus, -a, -um

Quo dilucidius intuemur nihil ipsum hac in re privati commodi aucupari: *1518 Katona, Hist.crit.* XIX p.138.

dimetior, -iri verb. depon.

Nobis ... unacum regni nobilibus iudiciale tribunal nobiscum sedentibus causalesque processus quorumlibet coram nobis litigantium iusto iuris tramite dimecentibus ... Ladislaus ... nobis significavit, quod *etc.*: *1389 TT 1836/IX* p.137.

dimidio, -are [1]

Ex corona ala sive crista argentei coloris ... in campum superiorem ... protenditur et a dextra quidem parte stellam habet auream et rutillantem, a leva orbem lune argenteae dimidiatum: *1514 Áldásy, Címereslevelek* I p.27. Leonem insurgentem fulvo nativoque colore dimidiatum: *1517 Turul* 1938 p.39. Ut ex tricesima nihil admodum, ex taxis vero vx dimidiatum vectigal acceperimus: *1518 Katona, Hist.crit.* XIX p.141. = HIERONYM.BALB. *Opera* I p.10.

dimissionalis, -e [1] *de silva: custodita, succrescens – eresztvény (erd):

Quos (*sc. porcós*) in silva ipsorum dimissionali vulgo 'awas' vocata in prohibicione existenti reperiendo impellissent: *1439 Neumann, Bereg* p.79.

dimissorius, -a, -um [2]/1

Apostate nostri ordinis ... cum litteris dimissoriis ... ad aliquem alium ordinem approbatum ... debeant licenciarum: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.85 (Rubr. XXVIII). Inferius p.86: Forma autem litterarum dimissoriarum, quibus fratres ad alium ordinem transmitti possunt, hec est *etc.*: Si ab alieno, quam a diocesano sine litteris dimissoriis ordinatus, ... tenetur revelare: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.110 (Rubr. LXII).

dimoveo, -ere

Non illum aestivo dimovit Sirius astro: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,239.

diplois, -idis f. [7]/2 *giplois

Velutum de carmasino rubeo et igrato pro una giploide d<ominationi> v<estre> transmis: *1449 TSz* 1929 p.134. Evasi in una diploide et caligis, confugiendum erat mihi ad dominorum et amicorum presidium: *1526 Acta Tom.* VIII p.221.

diploma, -atis n. [6]/3 *pl.abl.*: -matis

Ut Viennam se profecturum reciperet, si per diplomata promissam a rege principibusque suis incolumitatem assequeretur: BONF. III,7,358. Ultra diplomata libertatis sat ubique tutus esse posset: BONF. III,7,358. Quamvis id ipsum etiam quotidiana Mathie diplomata imperarent: BONF. III,10,130. Prefectis custodie regio diplomate mandatur, ut *etc.*: BONF. III,10,170. Albertus cesaris diplomate inhibitus ea animi moderatione usus esse fertur, quam *etc.*: BONF. III,4,221. Sub incolumitatis diplomate adverse factionis nonnulli principes ad indictum conventum advenere: BONF. III,4,274. Ne Corvinus et despotes intercederent, alteri Bulgarie regnum parta victoria ex diplomate promissum, alter belli felicitate remollitus est: BONF. III,6,169. Maria ... pro regina rex passim salutatur et ... pro rege semper appellata et in cunctis diplomatis (*sic ed.*) rescripta est: BONF. III,1,41. Quo regis diplomatis (*sic ed.*) non modo Ungari, sed Bohemi ... promissa incolumitate acciti: BONF. III,6,86.

directio, -onis f.

In directione bombardarumstrarum ... Stephanus ... certas ... castris turres ... rupit: *1436 Katona, Hist.crit.* XII p.502. Quotiescunque pro parte ditorum fratrum causa defensionis, prosecutionis vel directionis causarum

ipsorum requisiti fueritis: *1468 Fragmen panis* p.320 (*recte*: 230).

director, -oris m.

Tamen egregius magister Albertus Sarkezy ... director causarum regalium et fiscalis director ... personalis praesentiae regiae maiestatis locumtenentem ab extraditione litterarum inhibuisset: *1520 Wenzel, Dóczyak* p.85. Hominem ... secretarium et causarum mearum in urbe directorem creavi: *1524 Theiner, Mon.Slav.* I p.580.

dirigo, -ere

Ipsa Nicolaus huiusmodi nostram ambasiatam apud ipsum principem ... tanta aviditatis sollicitudine ... direxisse et pertractasse dinoscitur, quod *etc.*: *1428 Katona, Hist.crit.* XII p.505.

dirimo, -ere

Cupientes quieti partium ... consulere litesque ac differentias et contentionum materias iuris et iustitiae aequitate dirimere, earumque de medio tollere et eradicare: *1524 Katona, Hist.crit.* XIX p.467.

diriter adv.

Ioannes banus ... huiusmodi captivitatis poenas diriter perferre est coactus: *1427 Katona, Hist.crit.* XII p.485.

diruitio, -onis f.

Fassi fuissent ignorare metarum diruiciones: *1499 Dreska, Pannonh.* III p.348.

diruptio, -onis f.

Propter quam (*sc. desolationem*) ipsa ecclesia S<ancti> Laurentii forte, quod absit, disruptionem pateretur: *1419 CD Hung.* X/6 p.248. *Zsigm.oklt.* VII,757.

discantus, -us m. [2]/1

Discantum vero vel in burdone cantare in nostro ordine omnino prohibemus: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.89 (Rubr. XXXIV).

discedo, -ere (dicesserit)

Cum propter maliciam temporis inpacati de terra sua a longo empore retroacto dicesserit: *1323/1365 MNy* 1931 p.206.

disceptatio, -onis f.

In quibus (*sc. comitatibus*) in eventu temporis pretitulata disceptatio fortassis fuerit exorta: *1407 M.Sion* 1863 p.718.

discerno, -ere

Si in Turciam pro bono reip[ublicae] Christianae inter nos reges decerneretur generalis invasio, tunc ... cum quanto ... exercitu ... Poloniae rex ... proficisci et iter facere debet, id communi consilio atque deliberatione discernatur: *1507 Katona, Hist.crit.* XVIII p.508.

discerpo, -ere *discerpo

Quia sigilla ipsarum duarum litterarum paternarum eo tempore, quo idem Paulus ... nostre ad confirmandum exhibebat maiestati, nos noscimus fregisse et discerpsisse: *1365 MNy* 1931 p.208. *ad 1*: Gryphonis natura est ultra Hiperboreos montes egestum auri cumulum ... custodire, ne avarae hominum manus furentur, quod si quispiam id tentare presumerit, hunc gripho prendit discerpitque: *1517 Turul* 1911 p.110.

discessus, -us m. *subst.*

ad 1: Mirabilis odor remansit post discessum angelorum sanctorum: *Leg.Hel.* p.20. *ad 2*: Omnia instrumenta milicie, que in meo inveniuntur discessu, Laurencius habebit: *1231 CD Hung.* III/2 p.230. Inopinus namque praesentium geruli, domini magistri Rudolphi, discessus doctius ac tersius scribendi interurbavit officium: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

discidium, -ii n.

Quod inpacati temporis successu ingruente ... vel quocunque hostili dissidio regnicolarum oboriente ... Paulus vel sui successores ... se ipsos ... ad ... monasterium nostrum ... se transferre valeant: *1420 Mon.Budapest* III/2 p.47.

discindo, -ere [14]

Quibus (*sc. Scythis*) mos est ... infantium ora ferro discindere: BONF. I,4,145. Quid tunc dixerint, ... cum non modo se, verum et in conspectu parentum filios palis prefigi aut discindi dissectosque viderint devorari: BONF. I,4,149.

disciplina, -ae f. ad B2bbeta:

Ieiunent tres dies in pane et aqua cum una disciplina in prima confessione sua: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 94 (p.88). Cf. *ibid.* 112 (p.101): Ut fratres inebriati prima vice disciplinam sustineant.

disciplinatio, -onis f. [1]

Disciplinationes ... nudato corpore usque ad cingulum ... recipiant: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 38 (p.54).

disciplino, -are [5]

Sine omni personarum acceptione magnos et parvos ... disciplinatos et insolentes ... recipiebat. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 12 (p.41). Cf. *ibid.* 37 (p.54): Quod si ... acceperint ... sine licentia, in capitulo se proclamant vel ab aliis fratribus proclamantur et fortiter disciplinentur. Disciplina tamen ita recipiatur, ut fratres quodammodo senciant dolorem, modum tamen in tangendo non excedant, ne disciplinati propter impacienciam meritum perdant: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.90 (Rubr. XXXVI).

discooperio, -ire 2 Mater pre gaudio solutis fasciis ora et faciem pueri discooperiens intuetur vivum et rubicundum: VALENT.HADN. *Mir.* 2 (p.66).

discordia, -ae f. discordandi

Ut ... ipsi ... inter ipsas possessiones et villas discordandi (*sic ed., recte: discordias*) revidendi, discernendi et omnino rectificandi habeant potestatis facultatem: 1477 Zimmermann, *Urkb.* VII p.144.

discordor, -ari verb. depon.

Que eciam discordantes vera facit uniri concordia: 1519 SzSzB Szle 2006 p.348.

discrepantia, -ae f.

Quia ... cives ... dictae civitatis ... se in ea parte nullam discrepantiam occasione metarum suarum habere fassi fuissent: 1500 Wenzel, *Dóczyak* p.60. Et quidem pro reformatione varietatis et discrepantiae inter nos et caesarem illum abortae ... expeditis ibi ... rebus ... licet tardiuscule, nostri tamen salvi et incolumes his modo diebus rediere: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.351.

discrepatio, -onis f.

Quod populi ... servicia debita ... nobis ... absque divisione, discrepacione et separacionis cuiuslibet novitatis seu adiunccionis obstaculo remoto impendere teneantur: 1280/1463 Juck, *Vysady* p.68 = RA II/4 p.78.

discrimen, -inis n. subst.

In iis enim sum locis, quo et propter diversa viarum discrimina et propter longinquitatem tardissime omnia perferuntur: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

discrimino, -are [2]

Syderis in morem liquidum per inane volantis / ignea fumantem discriminat aethera lampas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,190-191. Ex quo turris erigitur ... lineis formas quadrangulares distinctim reddentibus discriminata: 1513 Turul 1941 p.82.

discurro, -ere ad A2b:

Quod illa moneta nova, quam in eodem regno exponere intenditis discurrendam, eis nimium fieret nociva: 1364 Mon.civ.Zagr. I p.231. Omnem discurro suburram, basilicas cunctas perlustro: BART.PANN. *Gryllus* 30.

discussionalis, -e

Iuxta et secundum continentiam litterarumstrarum discussionalium (*DI 31406*: Iuxta et secundum continentias litterarumstrarum discussionalium modum et formam vestre iudicarie deliberacionis in se lucidissime exprimentium ... Iacobus ... quinquagesimo se nobilibus ... <iura>verat coram nobis): 1422 Zsigm.oklt. IX,496.

discutio, -ere

Rursus prope discussa reponi / munimenta iubet: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,153-154.

diserte [1]

Ut ex singulis ordinibus bini oratores deligerentur, qui Beatricem diserte ... admonerent: BONF. V,5,94. Uti Bathor apposite diserteque locutus est: BONF. IV,4,154.

disicio, -ere (disiicio)

Quae (*sc. lancea*) procul extremas delibans cassidis oras / lucida regalis disiiiecit tegmina colli: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,150-151.

disiungo, -ere

Vos eosdem ad indebitam ... tributi solutionem adstringeretis et compelleretis, resque eorum mercimoniales disligaretis, dissolveretis et disiungeretis: *1383 CD Hung. X/8* p.117.

dispando, -ere [1]

Adalbertus ... cum de martyrio pulcherrime triumphasset, statim post efflatam animam vincula, quibus erat obstrictus, sponte soluta mox in terram e palo procidit, dispansis manibus in crucifixi speciem corpus humi dimissum, caput ... per ... oppida circumtulere: BONF. II,1,91. Sigismundus ... dispansis brachiis ad pedes provolutus ... inquit *etc.*: BONF. III,2,230.

dispar

Ad quod si alio umquam tempore repellendum nostrae opes dispares fuere, hoc certe superioribus exhaustae cladibus, ne ad sustinendum quidem pares erunt, nisi a reliquis principibus ... periclitanti regno subveniatur: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.303.

dispareo, -ere

Cum venatores ... in Europica Sarmatia constitere, cerva disparuit: BONF. I,2,194.

disparsus (*vide* dispergo)

Equus est preterea in eadem parte alatus, ... candido ... colore depictus, iubis hincinde disparsis et auriculis ex industria erectis: *1518/XIX Áldásy, Címereslevelek* II p.82.

dispensative adv. [3]

Quod nullum apostatam, ... eciam si dispensative venerit ad ordinem nostrum, volumus promoveri ad dignitatem: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.121 (Rubr. LXVI).

dispergo, -ere ad A2b:

Qui de sedibus praedictis tempore in praedicto ad vestras possessiones ... et dominia dispersi sunt: *1458 Zimmermann, Urkb.* VI p.25.

dispersio, -onis f. *[5] ad 1 a beta:

Banus ... per ... iobagionum ... suorum non modicam dispersionem ... extitit liberatus: *1427 Katona, Hist.crit.* XII p.485. Ut pio regi Stephano barbam in elemosynarum dispersione pauperes evulserunt: *Bárcki* p.42. OSU.LASKO *Biga sal.* 87,R.

dispersivus, -a, -um [1]

Dum ... nos ... cum ingenti et valido nostro exercitu spe ulciscendi versus regnum Bulgariae, ubi pro tunc dicti nostri emuli erant constituti, duxissemus gressus nostros et cum eisdem prope maius castrum Nicapolim predictum durum certamen iniendo fati nobis sinistra statuentibus noster exercitus ruinam, proh dolor, incurrisset dispersivam: *1410 DI 9657.*

displicenter adv.

Ex gravi querela fidelis nostri ... intelleximus admodum displicenter: *1516 Wenzel, Dóczyak* p.71.

dispono, -ere

Plebano et Iohanni, ... ut se Agriam disponerent, den Ic.: *1499 Iványi, K faragók* p.8. Cf. *Chron.F.M.O.* p.229: Cum vero dictus generalis se disponeret transeundum Graeciam, ... dom<inus> papa ... legationem illam ... revocavit. *ad A1a* fere i.q. formare: Ipse iuvenis ... in signum sue sanitatis ... Sancti Pauli effigiem in cera dispositam ... ad tumbam Sancti Pauli attulit. VALENT.HADN. *Mir.* 64 (p.110).

dispositor, -oris m. [12]

Ut ... episcopus ... suarum possessionum ... tutor et protector defensorque atque dispositor sit: *1433 Fons* 2005 p.367.

disputatio, -onis *f.* [12]/6

At illi, qui armis et non argumentis talia disserere consueverant, ad disputationis angustias cum se redigi recusarent, re infecta discessere: BONF. III,3,63.

disquisitio, -onis *f.* [1]

Ad omnium disquisitionem succurrebat unus, qui ab Ungaris Aba ... dictus est: BONF. II,2,14. Cf. *ibid.* 12: Quem eius (*sc. petri regis*) loco sufficerent, regia stirpe natum affectate disquirunt.

disseco, -are

Tunc nobilis Michael (*[et alii]*) ... tandem ligna ibidem succisa et dissecata, necnon secures eorum ab eisdem auferendo asportassent: 1501 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.284. = *Leg. Eccles.* I p.557.

dissemino, -are [8]/5

Ad hec inter omnes proceres amorem concordiamque disseminas: BONF. I,praef.13.

dissensio, -onis *f.*

Ne res ipsa tota incomposita et in dissensione maneat: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.344.

dissero, -ere [18] *ad b:*

Praedictam nostram disseribamus sententiam diffinitivam: 1460 Zimmermann, *Urkb.* VI p.69.

dissidia, -ae *f.* *discidia

Qua (*sc. tempestate*) regnum nostrum undique fervebat discidiis intestinis: 1404 *Mon.Budapest* III/1 p.191.

dissimilitudo, -inis *f.* [5]

Preter ea ... accedebat ingens dissimilitudo morum: BONF. IV,4,103. Civitas ... ob morum dissimilitudinem contrariaque studia gravibus inter se factionibus laborabat: BONF. III,4,16. Adeo, ut vetus horum regnorum amicitia et benevolentia bonaeque vicinitatis observantia iam in dissimilitudinem animorum, iam in simultates et aperta interdum odia non sine iactura totius reip[ublicae] Christianae et horum regnorum evidenti detrimento processerant: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.174.

dissimulatio, -onis *f.* *disimulatio *ad 1:* strictius:

Iidem ... per ... filium Nicolai ex odii et inimici (*sic, recte: inimicitiae*) fomite sub disimulatione et specie ficte pacis non sine gravi iniuria et magno dampno rerum suarum capti fuissent. Cf. 1237/XIX *CD Slov.* II p.17.: Aliis regibus perniciosum ... prestaretur exemplum, si occasione qualibet ... iuribus principum ipsorum processibus interponere vos velletis et, ut firmiter arbitre[mus], sub dissimulatione vel conniventibus oculis ullus vellet equanimitate sustinere. 1358 *Reg.Arp.* II/4 p.92.

dissipatrix, -icis *f.* [3]

Quod omnes eam reputabant dissipatricem et prodigam et cuncti eam appellabant insanam (*sc. S.Elisabeth*): *Leg.sanct.Hung.* p.29v.

dissolute *adv.* [1]

Iuvenem ... quendam seculariter indutum ad se vocans ait: 'Videris nimis dissolute vivere, cum deberes Creatori tuo servire.': *Leg.sanct.Hung.* p.29v. Canonici in via et in hospitiiis alter alteri dissolute scandala inferunt coram laicis: 1521 *M.Sion* 1866 p.255. Levis culpa est, ... si quis dissolute ridens cachinnis vel ludis ... alios ad ridendum incitaverit: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.138 (Annexus I).

dissolvo, -ere *(pecunias) solvendo dividere – szétoszt, szétfizet

Item matri fratrum suorum legavit (*sc. episcopus*) vestem hyemalem et aestivalem, quae vestes pecunia emantur, iussit et dissolvi mercedem his, qui ei servierunt: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.30.

dissonantia, -ae *f.* [3]/2 *ad 2:*

Biblia est maxime auctoritatis omnium librorum sub universo celo, et tamen videntur in ea reperiri magne dissonantie annorum: VALENT.HADN. *Calcul.* p.37. Tantam enim reperi dissonantiam in historiis et chronicis, ut ceptum opus perficere impossibile penitus videretur: VALENT.HADN. *Calcul.* p.34.

dissonus, -a, -um (disseronus)

Ne quid latenter subreperet, quod rationi disseronum (*sic ed., cf. CD Hung.* V/3 p.210: *dissonum*) aut veritati

contrarium videretur: *1284 Reg.duc.* p.133.

dissuadeo, -ere [8]

Rex ... ad maiestatem vestram destinaverat oratores eidem de exitu suo ab hoc regno, quem eam facturam audierat, disuasuros, ut ipsa mentem hanc exeundi ... penitus exueret bono et decenti statu in hoc regno fruitura: *1500 DI 104719.*

dissuo, -ere

Reperit feminam in fratrum cella dissuta consuentem: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 122 (p.106).

distendo, -ere [17]

Ac resp[ublica] vestra ancipiti, terrestri maritimoque imperio tutando distenta debilior ad hostium incursus perferendos fiet: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.305. *ad:* 1 a: At ubi distensis velis pelago me commisis scripturarum, magnum me inveni certe onus assumpsisse. VALENT.HADN. *Calcul.* p.34.

disteneo, -ere [5]/3

Sigismundus ... variis expeditionibus distinebatur: BONF. III,3,249.

distinctivus, -a, -um *adi.* [3]/3

In extremitate cuiusdam prati posita esset meta terrea inter partes distinctiva: *1362 CD Hung.* IX/3 p.329.

distino, -ere detineo?

Curarum innumerabilium moles, ... quibus inprimis ob bonum publicum et reip[ublicae] Christianae emolumentum obvolutus est (*sc. episcopus*) et dies noctesque distinetur (*sic ed*): *1501 Katona, Hist.crit.* XVIII p.301.

distraho, -ere

Istis pestatibus sordidis passim distrahor scolasticis negotiis: BART.PANN. *Epist.* 1,1.

distributio, -onis *f. ad 5:*

Ipsi decani et canonici propter hanc infidelitatem ... de capitulo excludantur et privationem distributionum omnium ... patiantur: *1521 M.Sion* 1866 p.323.

distributor, -oris *m. ad a:*

Qualiter honorabilem et egregium magistrum Albertum, ... hospitiorum regalium distributorem ... in realem ... possessionem archidiaconatus Ultra Marusiensis ... Thomas ... canonicus ... canonicè instituere recusasset: *1522 Mon.eccl.* I p.59.

districtio, -onis *f.*

Oremus! Deus, indulgentie pater, qui severitatem tue districtionis temperas *etc.*: *1518-1519 Szt.Norbert Emlk.* p.173. Cf. GREG.GYÖNGY. *Vitae* 9 (p.39): Sed et polliciens demon, districtionem vitae arctioris dissuadens, delicias et suavitates suggererat.

districtus, -us *m.* (distractus)

Quod per deserta montium ... ultra predicta loca et maxime ad finales distractus (*var.: districtus*) regni Hungariae loca, cellulas et oratoria habebant: GREG.GYÖNGY. *Vitae fratrum* 51 (p.61). Cf. *1238 CD Slov.* II p.31: Villicus ... ad exhibendam iusticiam deputatis hominibus eiusdem ville vel de aliis pro crimine in eorum districtu commisso ... penam infligendo (*sic, recte: infligendi*) habeat potestatem.

distringo, -ere *ad 2:*

Nondum districtus tremulo fulgore micabat / ensis. IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,67. Cum in bello Macedonico Perseus rex Illyricos pecunia conduxisset, ut Romanos a tergo dstringerent, quia a fide populi Romani defecerant: BONF. I,6,60.

diutinus, -a, -um [4]

Quem diutina experientia ita dilexit (*sc. Ioannes*), ut *etc.*: BONF. IV,10,155.

diutissimus, -a, -um [2]/1

Mathias ... septies centena milia nummum aureum sibi pro diutissimi belli sumptu repetebat: BONF. IV,8,166.

diutive adv.

Temporibus non diutive elapsis: *1423 Zsigm.oklt. X,1275* .

diuturnitas, -atis f.

Sed hoc foedus habeat robur, interea vero temporis diuturnitas iuribus utriusque regni nullum adferat nocumentum: *1507 Katona, Hist.crit. XVIII p.504.*

divagatio, -onis f. [2]/2

Religiosis est periculosa divagacio: GREG.GYÖNGY. *Constit. p.87 (Rubr. XXX).*

divago, -are

Si quispiam ex ipsis magistris extra civitatem per revolutionem unius anni et ultra divagaret: *1492 Mon.Iud. XII p.64.*

divagus, -a, -um *divagius? ad 2:

Proveniunt etiam et boves divagii (*sic*), quos vulgo 'budosso' vocant: *1520 MNy 1935 p.125.*

divello, -ere

Quod minus ut facias, paribus reminiscere causis, / divulsum Metium, stratam tellure Corynthus. IAN.PANN. *Paneg. 3,1,200-201.*

diversifico, -are [8]

Tres ornatus integros diversificatos pro altari decorando: *1367 CD Hung. IX/4 p.91.* Illis denique regni confiniis versus septemtrionalem plagam adjacent Bohemi tot variis ritibus, heresibus et deceptionibus abducti ac inter sese diversificati: Madas, *Laskai p.56.* OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

diversimodus, -a, -um [2]/2

Idem ... multa damna ... in ... confraccionibus et concremacionibus ecclesiarum ... et aliis diversimodis damnosis ac iniuriosus calamitatibus ... inferre non formidantes ... regnum nostrum ... spoliarunt: *1324 CD And. II p.128.*

diversitas, -atis f.

Variis floribus veluti vento agitatibus universum gyrum eiusdem galeae atque scuti totamque armorum descriptionem pulchra diversitate ambientibus: *1496 Katona, Hist.crit. XVIII p.66.*

diversus, -a, -um divisus, – elhatárolt, megoosztott, megkülönböztetett

Cuius quidem diversae haereditatis metae et termini ... hoc ordine distinguuntur: *1301 CD Hung. VIII/5 p.20. adi.* In iis enim sum locis, quo et propter diversa viarum discrimina et propter longinquitatem tardissime omnia perferuntur: *1516 TAUR. Epist. 2 p.174.*

dives, -itis adi.

Item nigrum cuprum dives inpuratum c. 155.: *1526 Ratkos, Dokum. p.73.* Cf. p.274: Idem feces sive schlacken de divite cupre (*sic*), unde possit fieri circa 400 c. kobalt, unde fit cuprum rubeum etc.

divinator, -oris m. [3]/3

Ipsi decanus et magister Petrus non fuerunt divinatores, quod gurgites aquarum et sedes piscium cognoscere potuissent: *1506-1508 M.Sion 1866 p.298.*

divino, -are [4]/2

Antistes post regem venerationis obtinet principatum, ... e servis multi numine afflati manticianantur divinatoribus per sylvas discurrunt, hunc sacerdos persequentibus, ... mox a latere immissa cor eius hasta perfodit et ex moribundo captat auspicia: BONF. I,1,271.

Divinus, -i m.

Quousque ipsa Divino propitio vitam ageret: *1518 Mon.Iud. XIII p.58.*

divisio, -onis f. ad 2a:

Pellis ... integra sine pilis palpebrarum vel aliqua pellis divisione oculis superinducta fuerat adeo, ut totaliter oculos tegetet, nec substantie oculorum ullum indicium appareret: *Leg.sanct.Hung. p.31v.* Denique divisiones proventuum eorundem maxime pecuniarum non foris in domo sua, ... sed in loco capitulari ... calculabit: *1526 Reg.Strig. p. 165.*

divisionaliter *adv.*(curiam) [17]

Ipsum ... divisionaliter concernentem: 1439 *Zsigm.oklt.* X,123.

divisus, -a, -um *f.* ad 4 *divisio, caterva, manus, turma – csapat:

Pro divisa et societate effigiem draconis curvati per modum circuli cauda collum circumgirantis divisi per medium dorsi ad longitudinem a summitate capitis usque ad extremum caude effluente sanguine et desuper crucem ... portandam et ferendam elegimus: 1429 *CD Hung.* X/8 p.617.

divulgo, -are

Sententiam diffinitivam in hunc modum duximus divulgandam: 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.318.

do, dare *verb.*

Te amo, mi Vadiane, quem mihi dederunt fata necessarium: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

docilis, -e

Magister Blasius ... puer docilis erat: *Chron.F.M.O.* p.240. Genitrix ... / virtutis monitus dociles instillat in aures: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 124-125. 112.

docilitas, -atis *f.* [3]/2

Preceptor eius sepe dicere solebat se nullum adhuc ex Italis peregrinisque discipulum habuisse, qui prestantia, docilitate fecunditateque ingenii cum Ioanne Pannonio conferri posset: BONF. IV,3,106.

docte *adv.*

Inopinus namque praesentium geruli, domini magistri Rudolphi, discessus doctius ac tersius scribendi interturbavit officium: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

doctiloquus, -a, -um [2]/1

Doctiloquum hunc sinu libellum / et noctes et dies foveto: 1513 *Anal.nova* p.178.

doctor, -oris *m.*

Clericus, qui modicum scit, ... postquam indutus fuerit, detur sibi doctor, qui tempore ocii informet eum ad 'Confiteor Deo', ad 'Credo in Deum' etc.: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.109 (Rubr. LXI).

doctoratus, -us *m.*

Unum hoc sciatis, quod iam in dies maioribus et largioribus indigebo expensis, tamen (sic ed., recte: tam) enim propter conventum doctoratus et honoris mei, qui iam in dies appropinquat, cum etiam propter emciones librorum, quos abhinc citra necessario me habere oportebit: 1449 *TSz* 1929 p.133. Cf. *ibid.* p.135: In mense Octobris decrevi gradum doctoratus accipere et omnino ad Nativitatem Dei repatriare.

doctus, -a, -um *adi.*

Qui infra texendce historice perquam doctus interpres existit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Eximio atque praestanti viro, domino Ioachimo Vadiano, Musis atque Apollini sacrato poetae, liberalium artium et ... philosophice professori doctissimo, amico praecharo, Viennae in collegio Caesareo vitam viventi: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130. Ioachime doctissime!: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.173.

dogma, -atis *n.*

Ipsos ... barones nostros ... in laribus ipsorum propriis compertos per sincerum dogma, urbanitate sagaci et loquelae peritae modulibus et verborum amoeno suorum contextu ... mitigavit: 1388 Török, *Magyarország primása* II p.52.

dolenter *adv.* [4]

Dolenter referimus, quod noviter audivimus, quomodo etc.: 1398 *CD Croat.* XVIII p.357.

dolo, -are [2]/1

Suam capellam ... pulcherrime ex dolatis lapidibus fabricatam ... volentes ... decorare: 1351 *M.Sion* 1863 p.893. Mos fuit (*sc. S.Germano*) ... supra dolatas trabes superiniecto cinere dormire: BONF. I,4,246.

domesticalis, -e

Quomodo ipsa ... moderno ... marito suo dedisset ... res suas mobiles, videlicet equos equaciales et triginta tres

acervos frugum, bona puta domesticalia eiusdem domine in pertinenciis Hewes existencia per prefatum Nicolaum Kompolth absque libitu eiusdem domine exposita: *1476 DI 17836*.

domesticalis, -e *ad 2*: *de aetate puellarum: nuptiis matura, adulta – házasulandó, feln tt (kor).

Item circa uxorem relinquimus C florenos ita, ut si nobis mors venerit, extunc predictos florenos, quos iuvenibus relinquimus, eis dare non audeant, nisi ad etatem viri pervenerint et virgines domesticalem: *1448 DI 14134*.

domesticatim [2]

Non modo vicatim et oppidatim evocantur armati, sed domesticatim quisque nomen dare iubetur: BONF. II,5,138.

domestice [1] *adv.*

Salibus et facetiis admodum oblectatus est et quandoque ita popularis, ut inter amicos domestice cenaturus culine curam obiret (*sc. rex*): BONF. IV,9,268. Rex ... Wladislaum ... familiariter adibat ... admissumque in cubiculum Beatrice teste domestice ac iocose alloquebatur: BONF. IV,5,257. Cum optimatibus ... ita quandoque domestice versabatur, ut *etc.*: BONF. IV,7,76.

domesticus, -a, -um *ad B1*:

Si qui post assecutionem in colendo ex suo vitio lassi et non boni domestici reperientur: *1521 M.Sion 1866 p.254*.

dominatio, -onis *f. subst.*

Ego et dominus Iohannes Nissenus mathematicus de tua dominatione coram plura commentamur indiem, qui ...: *1514 TAUR. Epist. 1 p.128*.

dominatrix, -icis *f. [3]/3*

Seu dominatrices Romani Tibridis undas, / seu ducis anguigeri, seu caesaris ora petebat: IAN.PANN. *Celebr.* 239-240. 116. Ipsum siquidem (*sc. regnum*) ut dominatrix ceterarum omnium gens inclita incolit olim Scythica: Madas, *Laskai p.55*. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

dominatus, -us *m. [8]/5*

Imperator ... ius dominatus imperatoria auctoritate illi confirmavit: BONF. III,3,341. Sigismundus ... plerosque in Ungaria civitatibus, oppidis magnisque dominatibus donavit: BONF. III,3,185. Tot familias amplissimis honoribus et dominatibus exornarunt (*sc. priores reges*): BONF. III,4,197. Illi ... instare, dicere ... Romanam ecclesiam ... amplissimos affectare dominatus: BONF. III,2,349. Adverse factionis homines ... persuadent ... viri dominatum populo videri gravissimum: BONF. III,4,235. Pancratius ... Thurocium dominatum usurpavit: BONF. III,7,217. Cum inter Ungaros et Australes hic regulus dominatum haberet: BONF. III,10,8. Mater ... ad emittendum regem Moravie dominatum liberis pollicetur: BONF. III,2,238. Qui patrium dominatum Sigismundi ope recuperare sperabat: BONF. III,3,223. Rex ... oratores mittit, qui ... domi amplissima queque munera, latiores dominatus ... polliceantur: BONF. III,10,54. Ioannes ... magnam dominatus eius partem obtinuit: BONF. III,1,265.

dominica, -ae *f. dominicus*

Datum (*sc. est privilegium*) Bude, dominico proximo post festum Exaltationis Sancte Crucis *etc.*: *1296 Reg.Arp. II/4 p.169*.

dominus, -i *m. subst.*

Quam terram Keyran, dominus de Cumanis de genere Borchol ex collatione karissimi patris nostri et nostra possidebat: *1266/1300 ÓMO p.121*. Qui non longo ante tempore in reverendissimi domini mei aulicorum numerum adscitus est: *1514 TAUR. Epist. 1 p.128*. Magnifico ac spectatissimo domino Ioachimo Vadiano, inclyti Viennensis studii et rectori et lectori dignissimo, domino optimo: *1516 TAUR. Epist. 2 p.175*. Nam templi praesuli, domino Ioanni Turzo, Vratislaviensi episcopo, cordi est, omnes illius epistolas ... chalcographorum prelo traditum iri velle: *1516 TAUR. Epist. 2 p.174*.

domus, -us *f.*

Quomodo ... filii ... Benedicti ... tres cophinos apum cum eisdem apibus abstulissent ... de domo Anthonii villici: *1422 Df 207619. ad D 2 a*: In tante novitatis articulo nichil nobis de domo est Anglie nunciatum: *1423/? Zsigm.oklt. X,59*. Item fuerunt alique domus in castro, quas alias dominus Ladislaus de Egerwara principiaverat, demum eciam Blasius Magyar easdem consummare non potuisset, quas tandem ipse dominus Mathias Gereb effective consummavit, et sunt in inferiori parte domus quinque et supra sub tecturis tres. ... In eodem castello

fecit ipse ... preparare domos superiores tres et inferiores duas pro cellariis aptas: *1480-1500 DI 26235 fol. 1v.*

donatarius, -ii m.

Hi autem donatarii non habent vendendi ... ipsam domum facultatem: *1515 Reg.Strig. p.113.*

donativus, -a, -um *donans

Nobis incumbit ... unicuique iuxta suorum exigentiam meritorum respondere muneribus donantis (*sic, recte forsitan: donativis*): *1300 Reg.Arp. II/4 p.250.*

donavitum lege donativum

Donavitorum (*sic ed.*) magnitudinem privilegia illis tributa testantur: BONF. II,10,257.

dono, -are

A nobis petierunt obnixae, quod ipsos libertati iobagyonum udvarnicorum nostrorum donaremus: *1236/XVIII CD Slov. II p.11.*

dormitio, -onis f.

Quod ipsa ... suum ... maritum ... in lecto dormicionis iacentem ... interfecisset: *1351 Horváth, Gy r p.37.*

dormito, -are [4]

Si quis ad lectionem in choro dormitaverit: GREG.GYÖNGY. *Constit. p.139 (Annexus I).*

dotalis, -e

Nunc nos dotale tenemus / uxoris regnum: IAN.PANN. *Paneg. 3,3,270-271.*

drachma, -ae f.

Sicut nec hactenus illa sathane membra Hussite fidelium auscultarunt unice fidei typum et drachma (*ed.: recte: pragma?*) et salutaria vividaque verba et exempla, sed obstinata mente sua in via perditionis sequuntur figmenta: Madas, *Laskai p.56. OSU.LASKO Quadrag. Gemma fidei prol.*

dualitas, -atis f. [3]

In dualitate monstratur numerus eorum, qui vocavit duos: *Serm.dom. 1 (p.24).* Quod dualitas suae curiae pro ecclesia parochiali ... ipso defuncto debeat pertinere: *1464 Zimmermann, Urkb. VI p.193.*

dubiositas, -atis f.

Ibidem praefati c[omites] Simon et Ladislaus ... ex crebris sagittarum et lapidum emissionibus hostilibus plurimas in suis corporibus laesiones, immo idem c[omes] Simon vulnera letalia vitae suae dubiositatem inducentia gratanter pertulisse relatione narrante cognoscuntur fide digna: *1412 Katona, Hist.crit. XII p.145.*

ducentenarius, -a, -um

Qui ... pecunias ... ad arcem Posoniensem perferent, sive fuerint pedites, sive equites, numerum ducentenarium non excedant: *1515 Katona, Hist.crit. XVIII p.881.*

ducillum, -i n. ad 1:

Iohannes molendinator actor super Nycolaum molendinatorem pro restitutione II equorum et pro restauratione sepium et pro I patella, terculo et ducillo II flor.: *1395 AA Cassov. p.87.*

ductio, -onis f.

Si tamen duccio comode fieri poterit, ... loco ipsius pecunie, mihi quam dirigetis, argentum purum transmitteretis: *1448 TSz 1929 p.126.* Tertio evangelista notat huius caeci ductionis necessitatem: *Bárczi p.544.*

ductor, -oris m. ad 1:, de: támogató:

Qui etiam ad ecclesiam sine ductore procedere non valebat: VALENT.HADN. *Mir. 3 (p.64).*

ductura, -ae f.

Item VIII currus, qui duxerunt arenam, cimentum etc. quolibet die per ducturas X, quamlibet ducturam pro d. XVIII, facit in dictis VI diebus fl. XLVIII: *a.1434 Bp.Rég. XVIII p.340.*

dudum con.

Debueramque dudum tibi gratulari sed neque sera gratulatio reprehendi solet [teste Tullio], praesertim si nulla

socordia aut negligentia pccetermissa est: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.173.

duellaris, -e

Item pro vulnere duellari Niclos Hano Mennils servus, quod intulit Sygismundo prima vice: 1394 AA *Cassov.* p.58.

dulcesco, -ere [2]/1

Delitias quoque detestabatur, quia Christus sibi valde dulcescebat: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 192 (p.149).

dulcifluus, -a, -um

Quia interni affectus dulciflua obsequiositate nos et barones nostros ob reverenciam nostre regie maiestatis laute exhibuit (*sic, textus valde corruptus*): 1307 *Reg.Slov.* I p.232.

dulciloquus, -a, -um

Paulatim pallescentis Minervae dulciloqua speciositas nostros fulcivit homines: 1514 *Anal.nova* p.39.

dulia, -ae f. [4] *ad a:*

Quia ... fideles nostri ... preclare fidelitatis sinceram duliam et ... virtuosa obsequia ... anhelant pendere: 1397 *CD Croat.* XVIII p.198. Cf. 1388 Török, *Magyarország primása* II p.52: Sacro regio dyademati iugiter ingentis fidelitatis sincero zelo et eximia dulia, toto nisu adhaerendo ... alienigenasque et devios subditos ipsorum ad fidelitatis duliam exercendam ... concitando. Quia subscripti fideles ... barones et proceres ... manifesta nobis exhibuerunt argumenta, ... praegratum itaque et acceptabile obsequium et praeclarae fidelitatis sinceram duliam et fidelium servitorum virtuosa et perspicua merita: 1408 *CD Hung.* X/4 p.685.

duodecies [2]

Ladislauus ... immatura morte surreptus diem obiit, quod salutis anno primo supra duodecies centenum ... accidisse volunt: BONF. II,7,162. Imperator ... mox eousque evectus, ut duodecies centena milia hominum haberet in castris: BONF. III,2,281. Duodecies mille aureus quotannis ei ... ex fisco constituitur: BONF. III,4,14.

duodecimus, -a, -um [4]/2

Ad duodecimum tandem annum res prorogata est: BONF. III,7,225.

duodeviginti (?)

Nonne principem in Germania novimus, qui duodeviginti annos cum uxore fuit, quam demum, dum infecundam deprehendisset, optata mox alia repudiavit: *Udis* p.472.

dupla, -ae f. *ad 2:*

Item dominus prepositus pro sexta, dupla et simpla suis habet apud se 116.: 1495 *Lib.divis.Vespr.* p.7. Cf. *Ibid.* p.12: Dominus custos cum dupla habuit in Pechel.

duplex, -icis

Iohannes Lubelin ex iussu iudicis vendidit 5 stamina pro centum flor., que sibi per Iohannem ... exticaverit (*sic ed., recte forsan: extitit*) obligata. Item vendidit VIIc zonas arcuum quamlibet pro uno duplice: 1395 AA *Cassov.* p.68.

duplicitas, -atis f.

Timor ... Domini sanctus ... cor eius a duplicitate praeservabat seu purgabat: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 197 (p.152).

duplico, -are *ad 3:* *act.: geminare de scriptis: aliquid in exemplaria duo transcribere – megkett z írást: lemásol. Pro cautela uberiori dictum libellum duplicassent, quorum unus ad domum regiam tavarnicalem reportatus extitisset, reliquus vero erga communitatem nobilium predictorum predicti comitatus Thuruch remansisset: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,178.

duplo, -are

Eidem ecclesie lego amphoram cum pelvi argentea, ... item pro die Cene Domini unam cuppam deauratam dupplatam argenteam mediocrem et alias duas cuppas parvas argenteas deauratas cum virgultis erectis, discos argenteos duodecim: 1499 *Mon.civ.Zagr.* II p.517. Cf. etiam *Ibid.* p.518: Lego ... episcopo Waradiensi cuppam deauratam novam unam et salserium auratum dupplum unum.

duplus, -a, -um

Lego ... episcopo Waradiensi cuppam deauratam novam unam et salserium auratum dupplum unum. Cf. etiam: Eidem ecclesie lego amphoram cum pelvi argentea, ... item pro die Cene Domini unam cuppam deauratam dupplatum argenteam mediocrem et alias duas cuppas parvas argenteas deauratas cum virgultis erectis, discos argenteos duodecim: *1499 Mon.civ.Zagr.* II p.518.

durabilis, -e

Ut caduca in durabilem et terminabilem substanciam ... mutare posset: *1419 Dreska, Pannonh.* p.117. Cf. etiam: Iuxta exigenciam vindemii, dum erit brevius, cicius et cum durabilius, tardius revertuntur: *1506-1508 M.Sion* 1866 p.301.

duratio, -onis f. [5]

Insuper huius ad nostrae societatis augmentationem et honorem ac status durationem et conseruationem semper toto nisu bona fide promittimus intendere et versari: *1408 CD Hung.* X/4 p.688. Quae ad ordinis reformationem, augmentationem et perpetuam durationem et permansionem fore dignoscentur et pertinere videbuntur: *1510 Katona, Hist.crit.* XVIII p.611.

duriusculus, -a, -um

Quae ... carmina ob incuriae calamitatem cicatricibus duriusculis scatebant: *1514 Anal.nova* p.39.

duro, -are *eláll, megmarad romlatlanul

Ut ipsi ... vineas ... undique fortificare et muniri et cum tali munitione duratis temporibus semper defendere et tenere teneantur: *1486 Agr.Szle* 1959 p.89. Si ipse novicius vinum vel triticum vel alia huiusmodi, que usque diem professionis sue durare non possent, habuerit, ... vendantur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.111 (Rubr. LXII).

dynastia, -ae f.

Filii Gothardi ... execrabile scelus in necem nostram ... nefandissimam conspirationem cogitantes ... ecclesias quoque, dinastias et coemeteria divino cultui dedicata ... prophanarunt: *1326 CD Hung.* VIII/5 p.157. *AOkI.* X p.194.

ebibo, -ere [7]/4

Quomodo ... castellanus ... ac ... familiaris eiusdem ... vina ... dictorum iobagionum ... omnino consumpsissent et ebibissent: *1483 Horváth, Gy r* p.92.

ebrius, -a, -um [3]/2

Quare tanta diebus festis hic ebriorum sit copia, ut *etc.*: BONF. IV,5,49.

eburn(e)us, -a, -um [3]/2

Terpsichore plectro digitos aptavit eburno: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 216. 115. Atila ... habuit augustale pre ceteris insano sumptu affabre factum, ... cultum ubique gemmis et columnis aureis eburnisque suffultum: BONF. I,3,91. Perseus insanum si te ... fecit eburnus: *Anal.nova* (Piso) p.409.

ecce

Sed eccum adolescentem ... advenam esse oportet: BART.PANN. *Gryllus* 60.

echeneis (?)

Nec me ... terreunt ... / ... / non scopuli, non si currentem forte carinam / in media tenet parva echeneis aqua: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Eleg.* 30,15-18. (p.126).

eclipsor, -ari (ecclypsor) *verb. depon.*

Si lunam pallescere, sicut solem videmus ecclypsari, quid est hoc? Xvex.: *Form.styli* p.XIII.

ecloga, -ae f. [1]

Ut ... tuae ... Minervae ... mitterem ... hanc, inquam, eclogam: BART.PANN. *Ded.* 2.

ecquis, ecquid

Ecquis meum vidit gnatum parvulum?: BART.PANN. *Gryllus* 32.

edacitas, -atis f. [4]/3

Morbi causam peponum arguunt fuisse edacitatem: BONF. III,4,100.

edepol *coni.*

Quod satis inferioribus aedepol est verendum: 1417 CD Hung. X/5 p.764.

edisco, -ere [10]

Scripturam Sanctam avide legat, devote audiat et ardentem ediscat: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.116 (Rubr. LXIII).

edissero, -ere

Nec tibi inexpertos mendax edissero calles: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,148.

editus, -a, -um [7]/3 *comp.*

Si distincta unione rerumque congerie levia sursum, gravia deorsum desidunt, nimirum Scythia celo propior sub editiore polo sita prior emersit: BONF. I,2,18. Quibus quanto maior, tanto editior miseriarum et periculorum cumulus accedit: BONF. I,3,148.

edo, -ere *verb.*

Tuam ... excellentiam ... obsecro, quatenus nasturtium edas, et sicut solent tortuosi elephantum praematurum foetum decimo saltem anno sub lucem emittas: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128. Ex ... epigrammate, quod nudius quartus, cum totus in fermento essem, edideram, cantari siquidem stannei usum mihi inhibuit, poteris ad unguem usque cognoscere: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Hem, quid est? Esumne aut potum vocas?: BART.PANN. *Vigil.* 11.

educio, -are [26] *alere, sustinere – elart:

Cum olim Geuse senior ... se et caput suum ... protectioni ecclesie nostre, ... ut sue necessitatis tempore se et suos possit in sinu nostre (*si ed., orig. Df 200026: matris*) ecclesie securius educare, commisisset: 1274/1275 *Veszpr.okl.* II p.129.

educio, -ere (exduco)

Qui equos de regno nostro ... alias per nostram maiestatem prohibitos exducere in alia regna seu in alias partes niterentur: 1399 *Mon.Budapest* III/1 p.137. Cf. 1397 Wenzel, *Stibor* p.91.

effectio, -onis *f.* [1]

Ubi etiam preter alias cedes unius vulneris insigni effectione visu alterius oculorum suorum exstiterat exorbatus: 1367 CD *Lipto* I p.61.

effective (effectius) *adv.*

Similiter (*sic ed., recte orig.: si*) iidem magistri carnifices ab huiusmodi loco conservationis piscium suorum per nos ispos (*sic, recte: ipsis*) iuridice, ... realiter et effectius (*sic ed., recte orig.: effective*) statuto ... sequestrari deberent: 1509-1514 *Budai mézárosok* p.379.

effectivus, -a, -um [7] ad 1:

Omnimodam ac effectivam satisfactionem impendere: 1430 *Mon.Budapest* III/2 p.152.

effectualis, -e

Negotia ... sunt adeo ardua et tanti ponderis, quod concernunt statum prosperum totius Christianitatis ... necnon inclitissime domus Francie et regni ipsius commodam et affectualem reconciliationem pacificumque statum. (Cf. *ibid.* p.366: omnimodam et effectualem reconciliationem): 1414 Fink, *Acta* I p.362.

effemino, -are [5]/5

Ne effeminati ubique gentium Ungari predicentur: BONF. III,1,188.

efferatus, -a, -um [3]/2 *superl.*

Scythe ... Grecorum et Romanorum commercio fuere usi, coinquinatis quasi moribus immites et efferati facti sunt: BONF. I,2,26. Quam (*sc. gentem*) intra Caucasum ferreis claustris cum ceteris efferatis nationibus Alexander obstruxerat: BONF. I,2,57. Si vero pedibus iter facere malimus, per media efferatissimarum gentium castra ire cogemur: BONF. I,5,58. Quid in vos ipsi furitis, efferatissimi homines?: BONF. II,3,38. Pre furore efferatissime gentis urbs universa ... cedibus ... completur: BONF. III,4,28. Mater filiam hortatur ... plus quam efferatum affirmans esse Ungaricum furorem: BONF. III,1,203. Alii vero ... inter se mutuo efferata atque

truculenta tela convertunt: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.246.

efferitas, -atis f. [2]/1

Pari efferitate Theodosius ... cum magna nobilium manu obruncatus: BONF. I,2,222.

efferus, -a, -um [3]/1

Dum obstinatos efferarum gentium animos verbo Dei mollire contendit (sc. S.Adalbertus): BONF. II,1,86.

effetus, -a, -um [4]/3

Civitas igitur vetustate iam effeta nec arte, nec loco munita ... occupatur: BONF. Imprudens ... mulier ... iam annis effeta ... filiam ... mente deiicit: BONF. III,3,294. Veterano tandem militi tot laboribus iam effeto que premia polliceris?: BONF. III,5,12. Me quoque graves perpetuique labores iam effetum reddidere: BONF. III,7,283. Que (sc. *urbes*) aut celi iniquitate, aut longo senio effete fuerant: BONF. III,4,110.

efficacia, -ae f.

Per quod intelligitur efficacia potestatis in sancto viro: *Serm.Quinqu.* 3 (p.31).

effigies, -ei f. [14]

Secundas (sc. *litteras*) ... Sigismundi ... regis ... sub sigillo suo maiori, regiam effigiem suam coronatam exprimente a tergo impresso patenter emanatas: 1465 Schmitth, *Ep.Agr.* II p.78. ad A 1: In signum sue sanitatis iuvenis ... effigiem in cera dispositam propriis brachiis ad tumbam Sancti Pauli attulit: VALENT.HADN. *Mir.* 64 (p.110).

effigio, -are [4]

Quatenus praefatam monetam in vera lega cusam bene dealbatam, monetam et effigiatam ... recipiatis: 1456 Zimmermann, *Urbk.* V p.550. Summum eius (sc. *scuti*) in formam mete everse effigiatum, imum vero in modum turbinis fastigiatum: 1502 Turul 1905 p.171. Schwartner, *Introduct.* p.382.

effingo, -ere [1]

Gens ... vultus ad aliene mentis habitum effingitur: BONF. III,1,125.

efflagitatio, -onis f. [1]

Quod Alberti efflagitatione ducis Austrie ... ei ultro receperat se omnino Petrum in Ungariam restitutum: BONF. Innumera Ungarorum multitudo confluit, qui consalutatis regibus obstinata efflagitatione postularunt, *ut etc.*: BONF. II,2,131. Cf. etiam BONF. II,1,62 II,5,82. Is ... ab intempestivi stipendii efflagitatione rem inceperat: BONF. IV,1,50.

efflagito, -are [7]/3

Elisabetha ... Simoni ... archiepiscopatum ... efflagitanti repulsam dedit: BONF. III,4,251: BONF. III,4,251. Cogita idem nunc eorum manes te efflagitare ac petere supplices, qui suum regnum ... ire perditum egerime ferunt: BONF. III,1,106. Efflagitata concordia: BONF. III,5,179. Per quos (sc. *legatos*) festinandam is (sc. *imperator*) ... expeditionem orabat efflagitabatque: BONF. III,6,130. Eos ipsos ... omnibus meis id enixe efflagitantibus canonice legitimeque transtuli (sc. *in episcopatus alios*): 1501 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.300. Cepit (sc. *frater moriturus*) efflagitare extremam unctionem sacramentalem: GREG.GYÖNGY. *Vite* 159 (p.204).

efflictim adv.

Ne, dum filios efflictim deperimus, eos (sc. *deos*) negligamus: BART.PANN. *Gryllus* 52.

effloreo, -ere [2]/2

Urbs prepotens et opulentissima ... e multarum ... civitatum excidio mutato fato nimis effloruit: BONF. I,6,148. Laetatur Ungaria sibi tanti sancti effloruisse solatium: AASS *Transl.Pauli* p.609 (*Recte: p.569*). Penes quos omnis disciplinae militaris gloria semper effloruit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

effluo, -ere [27]

Item infra castrum unum puteum effluentem fecit muro lapideo circumvallare: 1480-1500 *DI* 26235 fol. 4r.

effluxus, -a, -um

In cursu anni huius praesentis ... huiusmodi voluntatem suam litteris signatis confirmare ac per nuncium specialem signa huiusmodi ratificationis et recognitionis suae voluntatis ad ipsum caesarem ante effluxum tempus annum et dicti termini ... omnino transmittere velint: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.350.

effluxus, -us m. [1] *de tempore: decursus, actus praetereundi – lefolyás, eltelés:

Supplicaretur, *ut* ei licenciam ... concederetis nubendi cum uno regalium, ... assignatis causis dispensacionis: eiusdem Iohanne iuventitem et effluxum temporis luctus (cf. *ibid.* p.11: cum ... Iohanne sit iuvenis et tempus luctus postergarit): 1347 TT 1905 p.9.

effossio, -onis f. [2]/1

Ad possessionem Gordowa vocatam per effossionem seu reflectionem meatus cuiusdam fluvii ... inter districtus Raccha et Gordwa vocatos fluentis et pro vera meta eorundem districtuum habiti ac reputati prope quandam villa in tenentis dicte Raccha habitam ... ad terras et tenutas de dicta Raccha alias factam fuissent applicata (*sc. prata*): 1407 Zsigm.oklt. II,5239.

effusor, -oris m. [1]

Innocentium sanguinum effusores a regiae maiestatis curia sequestran<tes> et excluden<tes> regiae providentiae suademus, ... crimina ... iudicialiter convincantur: 1330/XVIII Kovachich, *Suppl.* I p.275. Rex ... Almus Colomanno magis amabat, quando illum multi sanguinis effusorem, contra vero hunc mitiorem e sapientia sua fore prospexerat: BONF. II,4,274: BONF. II,4,274.

egero, -ere [6] *ad 1*:

Gryphonis natura est ultra hiperboreos montes egestum auri cumulum summa diligentia custodire: 1517 Turul 1911 p.110.

egestas, -atis f. (*degestas)

Sed, velim, nolim, videlicet (*sic ed., recte orig.: oportet*) me in hac degestate (*sic ed., orig.: degesta[te]*) pacenciam habere: 1449 TSz 1929 p.135.

egressio, -onis f. [5] *theol.: actus abundanter effluendi (?) – kiáradás (?):

Altitronus ille Dominus, cuius egressio est a sumpmo celo et celestis altitudo consilii supra cuncta tenens imperium in excelsis, ... in terra principes ad regni gubernacula provexit: 1371 Mon.civ.Zagr. I p.238.

eia age – nosza. interi.

Ipse, inquam, potius lyra sonanti / blandas, eia iterum canat querelas: IAN.PANN. *Epigr.* 339,25-26.

eiectio, -onis f. [6] *ad 2*:

Sed infra unius anni et diei spatium a die eiectiois et exclusionis computando ad alia loca (*sc. tales non recipiantur*): 1521 M.Sion 1866 p.253.

eiulatus, -us m.

Ibo visam, quisnam gentium quasi follis oppleatur eiulatus: BART.PANN. *Gryllus* 33. Quorsum eiulatus, quos editis: BART.PANN. *Vigil.* 28.

eiulo, -are [7]/3

Gemens et eiulans spemque inter et metum anceps (*sc. mater pueri*): VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.70). Multi me inani spe eiulantem solantur: BART.PANN. *Gryllus* 30.

elaboratio, -onis f.

Nos universas causas ipsorum ... de praesenti termino elaborationis brevium iudiciorum vigesimi diei festi B. Iacobi apost<oli> proxime praeteriti ... Duximus prorogandas: 1519 Katona, *Hist.crit.* XIX p.162.

elaboratus, -a, -um [1]

Ubi elaboratissima spectantur edificia, neque aviaria, piscine ceteraque vivaria desunt: BONF. IV,5,60. Ladislaus ... rex ... medie are imposuit (*sc. corpus S.Stephani*) sacelloque elaboratissimo donavit: BONF. II,1,368: BONF. II,1,368.

elanguo, -ere [2]

Quod omnes sui sensus et ingenii vires elanguent servitiiue tempora pereunt: BONF. V,10, praef. 1.

elanguesco, -ere [2]

Corruit gladius Gedeonicus, cuius acie ... fugabatur impius, ... elanguit homo elegantissimus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.4.

elargitio, -onis f. [5]/3

Dum missarum solemnita ... celebrarentur et indulgentiarum elargitioni interfui: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.562. Per elemosinarum elargitiones eisdem monasterium ... conservari posset. 1518 Erdélyi, *Register* p.161.

elector, -oris m.

Quis enim ... avum illum tuum virum non tam corporis, quam animi viribus praepollentem, ... Romani huius invictissimi imperii electorem veluti decantatissimum ex factis et stratagematibus praeclarissimis non declamet: BART.PANN. *Gryllus* ded. 5.

electrum, -i n. [1]

In qua (*sc. insula*) veris tempore fluctibus iaciatur electrum, si Timeo credimus: BONF. I,1,39.

electuarium, -ii n. [5] lekvár

Quidam ... medium simulae vel amplius in sero nulla necessitate compulsi comedunt electuarium in magna quantitate sumendo: *Bárczi* p.58. OD 28,E.

elemosynarius, -a, -um

Quod si ipse sanctorum meritis, videlicet Pauli primi heremite et Ioannis elemosynarii a captivitate sua liberaretur, ... ipsorum reliquias devote visitaret: VALENT. HADN. *Mir.* 65 (p.110).

elegantia, -ae f.

Volebam etiam illa denuo ad aliquam elegantiam stili trahere: VALENT.HADN. *prol.* p.58.

elegi, -orum m. [2]

Si elegos eius leges, ingeniosum vatem mellitumque Tibullum credas: 1512 *Anal.nova* p.213.

elegiacus, -a, -um [1]

Hic etiam vitam sancti patris nostri ... tam elegiaco, quam Saphico carmine edidit elegantissime. GREG.GYÖNGY. *Vitae fratri* 228 (p.172).

elementum, -i n.

Quod nos ipsos etiam carissimamque sororem nostram primis litterarum elementis erudit: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.131.

elenchus, -i m. [3]/1

Legati fuere Guilielmus, ... Nicolaus ... Taboritarum sacerdotes et Petrus Anglicus elenchorum argutiis instructus: BONF. III,3,94.

elephas, -antis m.

Exemplum de elephantibus, de quibus dicit Solinus, ... quod solem orientem motibus, quibus possunt, adorant et salutant: *Serm.Quinqu.* 9 (p.40). Tuam ... excellentiam ... obsecro, quatenus nasturtium edas, et sicut solent tortuosi elephantes praematurum foetum decimo saltim anno sub lucem emittas: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

elevatio, -onis f.

Tercio est, quod est summe elevacionis (*sc. caput*): *Serm.Quinqu.* 3 (p.31). *De: Úrfölmutatás:* Et si etiam ... missae intersunt, vix elevatione expectata fugiunt (*sc. canonici*) et exeunt e choro partim in Lares proprios, partim vero in capitulum: 1505 *M.Sion* 1866 p.612.

elibero, -are

Quosdam duos latrones, qui apud dicti iudicis ipsius exponentis in praescripta possessione ... pro eorum delictis et excessibus in cipum reclusi et obserrati erant, ... iidem ... de huiusmodi cipo extraxissent et eliberassent: 1509 Wenzel, *Dóczyak* p.62.

elido, -ere

(*Turci sc.*) infantes a maternis uberibus raptos aut faucibus elidunt, aut saxo parietibusque collidunt: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

elinguis, -e [2]/1 *adi.*

Nisi te mutis piscibus surdiorem esse atque elinguem illum Harpocraten examussim referre factus essem certior:

1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128. Quos fieri elingues saepe coegit amor: *Anal.nova* (Piso) p.415.

elisio, -onis *f.* [1]

In elisionem perniciosorum ipsius perfidi hostis et antiqui draconis sequacium et militum paganorum ... signum seu effigiem draconis ... publice portandam et ferendam eligimus: *1408 CD Hung.* X/4 p.684.

eloco, -are [1] *de iobagionibus: collocare, immigrare iubere – kihelyez, költöztet:

Quod ... idem Andreas ... quamplures iobbagiones ipsius exponentis ... de domibus bonorum ipsorum per castellanos ... expelli in domosque huiusmodi iobbagyonum suorum expulsores alios suos iobbagiones elocari et condescendi fecisset: *1495/XVIII DI 74473.*

elocutio, -onis *f.* [1]

Venustas nanque forme, dexteritas ingenii cum apposita elocutione coniuncta ipsum ... Socratem in amoris estum coniecisset: BONF. IV,5,5.

eluceo, -ere *verb.*

HIC SVNT IN TVMBA PRAECLARI / PRAESVLIS OSSA / STEPHANI EMERICI [...] PROGENIE / NATI / DVXITQVE [...] NOMINI [...] CVLMINE / ELVXIT / ANNO. m. CCCC.XIX. DIE. VIGESIMA. III. MENSIS. MAII.: *1419 Entz, Gyulafehérvár* p.171.

elumbis, -e

Numquam enim Turcae ullo virtutis genere ... superiores fuere, homines quippe enervati et elumbes, ut Asiatici omnes et ad servitutem ac ingnominiam nati: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.257.

emanator, -oris *m.*

Idem iurati assessores ... Andream litteratum de Iwankafalva post uxorem suam nobilem, emanatorem falsarum litterarum et falsorum sigillorum conservatorem et sculptorem, ... Nicolaum dictum Tassol ignobilem furem vagabundum ... pro publicis malefactoribus et nocivis hominibus nobis in eorum regesto assignarunt: *1424 Zsigm.oklt.* XI,1303.

emancipo, -are

Quem ... a Syracusano quodam homine viginti minis emi, quas dum reddis, tuum tibi emancipo doque liberum gnatum: BART.PANN. *Gryllus* 113.

emarcesco, -ere [3]

Ioanna ... scribit ... longe commodiorem reipublice in Pannoniis ... Lodovicum fore, quam in brevi Apulie regno coniectum aut ingrato otio emarcescere aut Italicis factionibus implicitum nihil immortalitate dignum agere: BONF. II,10,287.

emenda capitis *expr.* 1

... non ipso facto potentie et sententia capitali, sed in emenda capitum ipsorum ...: *1476 DRH III* p.67.

emenda, -ae *f.* *emmenda *ad 2:*

Paratus sum ... ad omnem emendam. Melius quippe est mihi in manus hominum incidere, quam in manus Dei viventis: GREG.GYÖNGY. *Vite* 257 (p.189).

emendatus, -a, -um [2]/1

Quos (*sc. libros*) propediem studiosae iuventuti emendatiores edere curabimus: *1522 Anal.nova* p.487.

emendo, -are

Ut ... episcopus ... suraum ... possessionum ... tutor et protector ... sit, ... universosque familiares ipsius domine et filii sui tam nobiles, quam ignobiles iuxta eorum merita tenere, conservare, corrigere et emendare valeat atque possit: *1433 Fons* 2005 p.367.

ementior, -iri [2]/1

Iuvenem ... re vero subornatum diabolium sub professione monachi humilitatem ac innocentiam ementitum ... viri sanctitas plane detexit: BONF. I,5,165. Diabolus quadam nocte Martino Christi formam ementitus apparuit: BONF. I,5,166. Fredericus ... ad Albertum ducem repente scribit ... Bohemos herede superstite ... alium regem creare non posse et creandi potestatem ... ementitos esse: BONF. III,4,220.

emergeo, -ere

Qui non fortunis generositateque et gloria maiorum suorum innixi, sed propriis eorum laboribus et virtutibus clari emergerunt: 1478 Wenzel, *Dóczyak* p.9.

emeritus, -a, -um

Ipsium ... / ... nunc more vetusto / emeritum iam paene canam: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 150-152. 113.

emetior, -iri [6]/4

Itinera incredibili celeritate confecit (*sc. Mathias rex*) et centena quot diebus passuum actuario curru emensus est: BONF. IV,9,276.

emico, -are

Qui cum generis praeeminentia inter ceteros principes ... emices: BART.PANN. *Gryllus* ded. 3.

emigratio, -onis f. [1] *proprie: actus extra migrandi v. egrediendi – kivonulás:

Unni ... e reconditis ac asperis Scythie sedibus iterum emigrare constituunt. ... Emigrationis stato die turmatim prodeunt: BONF. I,9,10-11. In hac secunda Unnorum emigratione ex centum et octo tribubus CC et XVI hominum milia sorte educta sunt, *ut* liberos et uxores cum fortunis tutos haberent: BONF. I,9,22. Cum igitur nihil perpetuum nasci possit, equo animo toleranda est eius hec in beatiores sedes emigratio: 1515 *Acta Tom.* III p.445: BONF. I,9,22.

emineo, -ere

Quam praeter ceteras eminendi praerogativam diuturno ocio et securitate non quidem amisisse, sed certe intermisisse videmini: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

emitto, -ere [88] *verb.* *emicto *ad III 3:*

Quod iidem filii Pauli bani de premissa litte sua emicti ... deberent: 1421 *Mon.episc.Zagr.* VI p.39. *adI B 1 a* *machinas e.' i.q. e machinis sagittas sim. extra mittere – fegyvert: elsüt: Ladislaus ... in turri hic habita constitutus ... machinas et pixides sonoras sepissime more hostili huc ad civitatem emisit et emitti fecit, ubi eciam, si vigilem custodiam non habuissemus, utique idem Ladislaus cum suis complicibus hanc civitatem in favillam ignis converti fecisset: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.58. Tuam ... excellentiam ... obsecro, quatenus nasturtium edas, et sicut solent tortuosi elephantes praematurum foetum decimo saltim anno sub lucem emittas: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

emollitio, -onis f.

Sol vero est Iesus, ... in quo commendatur beneficium emollicionis, quia statim ab exiguo radio solis calefactus in mollicionem est resolutus. *Serm.Quinqu.* 7 (p.37).

emologo, -are [5]/3

Sed quum Turci prefati emologati in parte maiori pace ipsa per dimissionem magnorum et notabilium castrorum, reliquum non restabat faciendum, non compleverunt (*etc., textus autem non plene liquet*): 1444 TT 1895 p.400.

emoriior, emori, emortuus sum [2]/1 *verb. depon.*

Et, quae praetereunt, emoriuntur aves: IAN.PANN. *Epigr.* 213,24. Laqueo ... emorere et moriendo male mereri desine: BONF. IV,1,87.

emphyteuta, -ae m. [2] *emphyteuta*

Quod censuarii sive emphyteute sunt multum depaupertati adeo, ut quidam ... propter eorum inopiam censum anniversarium minime solvere poterant: 1505-1508 *M.Sion* 1866 p.292. Pluries contingit propter impotentiam emphyteutarum solutiones censuum statutorum differri: 1521 *M.Sion* 1866 p.257.

emphytheusis, -is f. *subst.*

In perpetuum feudum sive emphyteosim: 1469 Végh, *Buda* p.99.

empyrius, -a, -um [5]

Quidam enim dicunt, quod in caelo empyreo non erit laus vocalis: *Bárczi*, p.69. OSU.LASKO *Serm. De sanctis* 101 (p.7).

emtor, -oris m.

Propter emtorum conditionem suspicio sinistra de dicto plebano ... non capiatur: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII

p.482.

emulcto, -are [2]

Ut omnium saltem infirmorum animarum scrupulosa emulctetur seu auferatur opinio: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.71 (Rubr. IV).

emunctus, -a, -um [2] *ad B 2*: *sed usu absoluto:

Quibus (*sc. epigrammatibus*) nil dulcius, nil candidius, nil emunctius esse vel Momus ipse iudicabit: 1512 *Anal.nova* p.215.

enascor, -i, -natus

Sedatis, sopitis et dimissis omnibus huiusmodi litium processibus ratione praedictae domus inter eos enatis totum et omne ius ... ipse ... in ... archiepiscopos ... duxisset conferendum: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.392. Cf. Ibid.: Quam quidem domum arialem serenissimus ... Mathias rex ... Petro archiepiscopo ... contulerat. (D. ... feria secunda proxima post dominicam Reminiscere 1504. Pestújhegy hatósága 1130

eneco, -are, enecui, enectum [7]/2

Qui (*sc. Andreas dux*) ...agnatorum insidiis uxorisque consensu, qui regnum anhelabant, laqueo enectus est: BONF. II,9,380. Ladislaus ... paucis post diebus ... medicato puella concubitu ... enectus est: BONF. III,2,273. Pragam perducti furcisque devoti omnes laqueo enecti sunt: BONF. III,3,287. Ioannem ... illi ceperunt, ... in abditis penetralibus variis cruciatibus afficere occepere, quibus tandem enectum ... in Danubium ... demerserunt: BONF. III,4,23. Complures redeundo pueros fame laboreque enectos in sepes immaniter abiecere: BONF. V,4,62: BONF. II,9,380.

enervatio, -onis *f.*

Que cum non solum in ipsius sepefati fratris Iacobi detractorem et infamiam cedant et retorqueantur livore quodam fomite et odio, verum eciam in detrimentum fidei et salutispopuli huius regni et enervacionem sancti operis, quod operatus est in ipso regno: 1439 AA *Bosnae* p.175.

enervo, -are

Numquam enim Turcae ullo virtutis genere ... superiores fuere, homines quippe enervati et elumbes, ut Asiatici omnes et ad servitutum ac ignominiam nati: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.257.

enim interi.

Neque enim fas esse arbitror quicquam me rogantem ab te non impetrare: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

enitescor, -ere [3]

Que (*sc. virtus*) in adversis semper clarior enitescit: 1502 Turul 1905 p.171. Schwartner, *Introduct.* p.381. Quod ... Pannoniorum nomen ... in horas enitescat: 1522 *Anal.nova* p.488.

enixus, -a, -um [1]

Rex ... iura regni ... omni studio ac enixu tuendam esse suadet: BONF. II,9,219. Quod a te supplex summis et enixissimis precibus petit ... rex: BROD. *Or.* 84 (p.71).

enormitas, -atis *f.*

Plerique prelati, barones, magnates proceresque et nobiles regni nostri ... alios eciam grandes et multiplices excessus ac enormitates adeo committere presumpserunt, quod *etc.*: 1404/1406 TGy 1835/I p.78.

ens, -tis [5]

Cum omnia entia tendi habent ad esse primum et cum homo sit racionabilis creatura, et mediante autem racione assimiletur entibus nobilissimis, porro, quae spectare videntur ad culmen es (*recte: et*) fulcimenta primi entis, quod est nobilissimum, homo, qui est creatura infima, merito eadem quoque fulcimenta supplere tenetur, tamquam loco a minori: 1348 CD Hung. IX/1 p.638.

enucleo, -are [14] *enucreo ad 1*:

Priusquam descendam ad enucleandam (*AA Transl.Pauli p.7r: enucreandam*) veritatem: 1507 VALENT.HADN. *Calcul.* p.35. 6638

enuntio, -are [8]/7

Plerosque regulos ... in abditas aule partes inducit (*sc. Barbara uxor*), ubi ... imperatorem propediem moriturum enunciat: BONF. III,3,290. Imperatoris clara legatio ... magnitudinem occasionis ostendit, quando attenuatas in

Asia et Europa Turcorum res enunciat: BONF. III,6,79.

enutritio, -onis *f.* [1]

Quia ipse tum in redemptionem et recuperacionem certarum hereditatum suarum, ... tum etiam ad desponsacionem et annupciacionem ... puella Clare ... enutricionemque et sustentacionem predictorum fratrum suorum protunc in tenera etate constitutorum ... molendinum suum ... vendidit ... iure perpetuo: 1491 MTT XII p.29.

ephebus, -i *m.* [7]/5

Ut teneris lanugo exclusit ephebis (*sc. Renatum*): IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,125. Sigismundum ... affirmant fama paterni nominis Ioannem adhuc ephebum e Transalpinis oris in Transylvaniam transtulisse: BONF. III,4,259. Qui dum vix dum ab ephebis excesserit, et aetatis lubrico et vafra quorundam veteratorum calliditate ac astu circumventus clandestine ad eos prolapsus, quos fratres minores vocitant: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.560. Qui vix primos ephebos egressus ... omne Turcicum nomen sustuleris: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.258.

ephippium, -ii *n. subst.*

Item Ambrosio de Varda, fratri suo legavit vestem rubram sericeam, ... carthesium unum vulgo cheze, cantahrum unum parvum argenteum, ... rocheta, bireta, ephippia de veluto nigro, cui et frenum fiat simile, et breviarium: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.30.

epiglossis, -idis *n. epiglottis*

Inter moriendum pilula nucis instar e stomacho repente suboritur et ... ad os subit cum ad epiglottim pervenisset, ille continuo expiravit: BONF. IV,8,202.

epigramma, -atis *n.* [8]/1 *ad 1*: *subintellecto sensu *subst.*

Qualis itaque sit et quibus praeditus moribus, ... ex infra scripto epigrammate ... poteris ad unguem usque cognoscere: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. In cuius laudem ... tumulus suus certis epigrammatum versibus locum, diem et annum transitus sui modo pretenso continendo (*sic ed., recte forsitan: continentibus*) mirifice cernitur adornatus: 1521-1526 TT 1904 p.529.

epigrammatarius, -ii *m. subst.*

In haec verba autem iuxta Martialis epigrammatarii nugas insonat hemistichio *etc.*: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

epilogus, -i *m.* [6]/3 *ad 2*:

Aliqua (*sc. gesta*) sub quodam epilogo presentibus duximus patisscenda: 1397 CD Croat. XVIII p.249.

episcopus, -i *m. subst.*

Nam templi praesuli, domino Ioanni Turzo, Vratislaviensi episcopo, cordi est, omnes illius epistolas ... chalcographorum prelo traditum iri velle: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

epistola, -ae *f. subst.*

Nam templi praesuli, domino Ioanni Turzo, Vratislaviensi episcopo, cordi est, omnes illius epistolas ... chalcographorum prelo traditum iri velle: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Quemadmodum tu ex epistola mea cognosces: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Quare mihi persuasum habui, tibi illum (*ut erat hominum studiosorum amantissimus*) plurimas suas epistolas misisse, quarum mihi a te copiam fieri peto, et si permiseris obsecro: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Etiam vehementer etiamque valeas et Aegidio supradicto Augustini epistolas huiusmodi tradas: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

epistolicus, -a, -um

Ne ex epistolica verecundia in commentariorum audaciam transeamus: 1512 *Anal.nova* p.214.

epistolium, -ii *n. subst.*

Si quid epistolio nostro, quod e nativo Olomucio ad te dederam, ... nihil hucusque responderis: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

epoto, -are [5] *devorare – elnyel:

Vitam gurgitans epotavit innoxiam: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.68).

epulae, -arum *f.* [8]/4

Ut hii (*sc. archidiaconi*) ... neque epulas querant sumptuosas: 1504-1523 *M.Sion* 1880 p.515.

epulor, -ari [2] *ver. depon.*

Hi priscas repetunt glandes, hi tarda lupini / grana vorant, illi caesis epulantur asellis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,75-76. *Ut ... vota ... nuncuparint (sc. Mysi), si vincerent, se cesorum ducum extis non modo diis sacra facturos, sed pro lautissimo cibo epulatos:* BONF. I,1,324. Tunc Deus nunquam negabit illi misericordiam suam, sed osculans, id est in dilectionem recipit, vestibus gratie induit et epulatur in communiione eucharistie: OSU.LASKO *Serm.dom.* XXXVII,E. Ea de causa ipse testis fuisset per eundem fratrem Sigismundum invitatus ad quoddam prandium, ... ubi lautissime fuisset epulatus: 1518 Erdélyi, *Register* p.135.

equestris, -e

Cum pater Arctoo veniens Augustus ab Histro / ad se transmissum titulo donavit equestri: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 263-264. 117.

equinus, -a, -um [13]

Equus est preterea in eadem parte alatus, quem eruditorum turba pegason hoc est equino capite volucrum nuncupat: 1518/XIX Áldásy, *Címereslevelek* II p.82.

equitatus, -us m. [3]/2

Cum Luitprandum cum maximo equitatu multisque cohortibus Romani propediem rediturum intelligerent: BONF. I,8,338. Cum multis cohortibus et ingenti equitatu: BONF. I,9,118. Cum maxime (*sic ed.*) parte equitatus ac duabus legionibus: BONF. I,9,144. Cum equitatu et quinque legionibus: BONF. I,9,184. Cum maximo equitatu Romam remittitur (*sc. Leo papa*): BONF. I,9,274. Henricus ... ubi Berengarium ... multas in se cohortes ac maximum equitatum comparare novit: BONF. I,10,244. Urbanus ad comitia primus stato die cum validissimo cataphractorum et velitum equitatu convenit: BONF. IV,9,5. Cf. etiam quam saepissime: BONF. IV,1,27, 72, 96 IV,9, 111, 157, 169 IV,10,9, 20, 53 V,1,82 V,2,46, V,3,14 V,4,10, 16, 109 V,5,13 etc. Considerari oportet ... illud quoque: perire vobis ... equitatum maximus et validissimum: BROD. *Or.* 93 (p.72)

eradicatio, -onis f.

Item pro eradicacione salicum prope molendinum XXIII den.: 1441 *Df* 282530 fol. 2r.

eradico, -are

Cupientes quieti partium ... consulere litesque ac differentias et contentionum materias iuris et iustitiae aequitate dirimere, earumque de medio tollere et eradicare: 1524 Katona, *Hist.crit.* XIX p.467.

erectus, -a, -um

Quos (*sc. christianos servos Turci*) autem paullo erectiore et perinde sibi formidandos putant: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

erga (acc.) praep.

Iccirco talem te erga illum geras, ut hanc meam (*quantulacunque sit*) commendatiunculam sentiat cognoscatque sibi non parum profuisse: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

ergastulum, -i n.

Nobis apud ecclesiam Beate Virginis de Insula Budensi per eundem dominum Ladizlaum in ergastulo carceris conclusis: 1289 *Reg.duc.* p.145. Cf. *ibid.* p.152. = *CD Hung.* VII/2 p.127.

eripio, -ere (exripio)

Duo vasa vini ... domo de eadem exripienda deportasset: 1463 Végh, *Buda* p.96.

erodius, -ii m. [1] *herodion, -ius

Cum ista aquila hiniit certamen herodion: GER. p.116 vide s.v. 'ineo, -ire'. Herodius omnium volatilium perhibetur maior, et ipse interficit aquilam et devorat: GER. p.116 vide s.v. 'interficio, -ere': GER. 116.

erraticus, -a, -um [3]

Fecit enim Deus in revocando peccatores, sicut faciunt aucupes, qui erraticos falcones tripliciter revocant: *Bárczi* p. OS p.97.

erubescendus, -a, -um

His (*sc. hominibus christianis Turci*) vehunt, his arant, his fodiunt, his abiectissima exercent omnia erubescendaque ministeria: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

eructatio, -onis f.

Secundum eructationem et sonantiam certarum literarum: 1521 Szádeczky, *Czéhek* II p.33.

eruditio, -onis f.

Tercio eruditio, id est idoneitas ad erudiendum: *Serm.Quinqu.* 3 (p.29).

erumpo, -ere ad 1 a:

Puer ... adeo ... fuit attenuatus in omnibus membris, quod ... iam in uno latere femoris rupta cutis superficie coste erumpebant: VALENT.HADN. *Mir.* 35 (p.92). Ut omnis barbarici furoris inveterataeque audaciae maturitas in vestram aetatem in huncque rerum statum eruperit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

eruptio, -onis f. [3]/1

Leo facta cum populo ac militibus eruptione ... Bulgaros reppulit: BONF. I,9,347. Presidium repentina eruptione facta, qui obsistere conati sunt, alios concidit, alios vulneribus affecit: BONF. V,1,23. Presidium Ungarorum ... in hostes eruptionem fecit: BONF. V,2,130. Ne clandestina hostium eruptione ... caperentur: BONF. V,2,22. Triginta Turcorum milia in hac novissima eruptione fuisse perhibent: BONF. IV,5,209.

erutor, -oris m. [1]

Iidem iurati ... magnificum Iohannem Thwz de Lak erutorem oculorum et interfectorem hominum nobilium et condam Iohannis, episcopi ecclesie Quinqueecclesiensis participator<is> Polonorum contra regiam mayestatem in regnum Hungarie intrancium in castrum suum Medwewara intromissorem et usque finem vite eiusdem fautorem et hospitorem eiusdem, dominum Oswaldum episcopum Zagrabiensem participatorem et fautorem eorundem Polonorum et violentem raptorem et defloratorem virginum ... pro publicis ... malefactoribus et nocivis hominibus nobis in eorum registro assignarunt: 1481 VZA 1906 p.159. 1495 tv. = *Tan.Borsa* p. 315.

erynneus, -a, -um erinneus

In quibus quidem erinneis processibus Thomas ... ac Andreas ... sub banderio dicti Ladislai ... premissa perpetrare et, in quantum potuerunt, augmentare non expaverunt: *DictMedLat* III, p.795. *GlossSuec* I,4, p.371. *LexNed* fasc.23, 1779.

esculenta, -orum n. [8]/5

Quoniam testis per fratres ipsos ... pro portandis esculentis ... mittebantur in diversum locum: 1518 Erdélyi, *Register* p.123.

essentia, -ae f. ad 2b:

Iosa Turcus ... recognoscens Deum, verum creatorem suum in sui essentia, proprio motu propriae voluntate, dimissa detestabili fide paganisma, renatus sacri baptismatis unda, fidem veram catholicam est adeptus: 1428 Katona, *Hist.crit.* XII p.505. Secundum quosdam anime non possunt ibi (*sc. in purgatorio*) pati in sua essentia ab igne materiali, cum puri spiritus sint, sed in voluntate: OSU.LASKO *Serm.dom.* XXXVII,D.

essentialis, -e

Alias nulla datur non residenti portio reddituum, neque de corporalibus seu essentialibus, neque de accidentalibus: 1521 *M.Sion* 1866 p.256.

esurio, -ire

Nimis ego esurii male, ceu lupi: BART.PANN. *Gryllus* 55.

etiam interi.

Quandoquidem hoc uno monumento non modo Augustinum a mortalitate asseres, verum etiam nomen tuum nullo unquam tempore intermoriturum posteritati clarum reddes: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Etiam vehementer etiamque valeas et Aegidio supradicto Augustini epistolas huiusmodi tradas: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

etiam coni.

Ego me magnificentiae tuce etiam atque etiam commendo: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

eunuchus, -i m. [3]/2

Si Romane reipublice non consulatur, ut Narsetis eunuchi liberentur imperio *etc.*: BONF. I,7,267. His commotus imperator suffecto in eius locum Longino Narsetem mox imperio abdicavit: BONF. I,7,268.

evacuo, -are

Si quis capellanorum ... in partibus illis ... reperiretur veraciter criminosus vel dissolutus ac malis moribus imbutus, ... illico decanus noster terminum competentem eidem assignet, infra quem coactus sit talis male vivens recedere et territorium seu districtum evacuare: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.483.

evagatio, -onis f. [3]/2

Si nimis raro celebravit, si cum evaginatione mentis: *Bárczi* p.49. *OD* 39,T.

evagino, -are

Iohannes Porkolab testificatus est, qualiter vidit predictum Valentinum sartorem ewaginantem gladium contra Iohannem: 1439 AA *Bosnae* p.173.

evanesco, -ere

Noli pati, optime imperator, integerrimi avi tui ... tam pios cogitatus ulla negligentia evanescere: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.258.

evertio, -ere

Omnia vina istic reperta vasis dissecatis evertissetis et in terram effudis setis: 1516 Wenzel, *Dóczyak* p.71.

evigilantia, -ae f. [6]/2

Exigentibus ... ipsius comitis ... obsequiis ... nostro regio culmini per eum ... cum sumpma fidelitatis constancia, agilitate strenua, evigilantia curiosa et laborum instantia assidua exhibitis: 1406 TT 1884 p.14.

evolo, -are

Tum Transalpino legati ab rege profecti / adveniunt cognata viro mandata ferentes, / cum quibus incolumis patriam super evolat alpem: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,331-333.

evomo, -ere

Omne illud incendium ... potestis extinguere, latius effusum in diesque maiores flammaram vortices evomens in vestros agros ... suscipere cogemini: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.252.

exacerbo, -are [6]/5

Affuere ex composito mulieres, que se ad ludibrium exacerbandumque dolorem potius, quam ad celebritatem honestandam accitas esse reputabant: BONF. III,1,214. Hinc sectam suam eiectum iri heretici intelligere, que regnante Carolo nondum emergerat, quare magis ac magis exacerbantur: BONF. III,2,384. Irritati citro ultroque iurgiis animi ac nimis exacerbati sunt: BONF. III,2,187.

exacte comp adv.

Quae (sc. *servitia*) per tot annorum lapsus clariss[imae] mem[oriae] genitori nostro praestitit, et in dies nobis exactius officiosiusque praestare non cessat: 1508 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.555.

exactiono, -are

Nonnulli etiam ex ipsis acutis ecclesiasticis periuriis lacessiti captivantur, per lacios exactionantur et crudelissime cruciantur: 1417 CD *Hung.* X/5 p.761.

exacuo, -ere [3]

Nec ambigendum est, quin immanissimus tyrannus tot successibus elatus omnique iam domestico ac intestino metu vacuus efferatam illamm suam rabiem in nos ipsos exacuet ac totum veteranorum robur omnemque belli molem ad fines nostros devastandos depopulandosque convertet: 1514 *Acta Tom.* III p.258.

exaggero, -are [9]/7 ad 2 a:

Exaggerabantur coniuratorum obloquiis hec omnia, que multo minora, quam ferebantur, profecto fuere: BONF. III,2,181. Exaggerabat et illud hec mala, que diximus, quod *etc.*: BONF. III,4,289.

exametum, -i n. Decem paria indumentorum ... altaris Beati Mychaelis archangeli de exameto, purpura et de baldiquino deaurato cum choopertoria de syndone et manutergiis. 1267 *Veszpr.okl.* I p.67. *CD Hung.* VII/2, 46-49. RA 2750.

examitus, -i m. (exametus) [6]/4

Unam petiam de exameto ... lego ecclesie eidem: 1348 *Veszpr.okl.* I p.131.

examussim *adv.*

Sic aedes cunctas examussim contemplantini, nondum de ea auctio per praetorem pro palata est: BART.PANN. *Gryllus* 66.

exanimo, -are [2]/1 *animo deficere – elbátortalanodik, batorságát veszti:

Bulgari ... navali victoria consternati ac sinistris his exanimati auspiciis propere se pugnatos esse diffidebant: BONF. II,3,148. Accepta clade ita populus cum universa nobilitate exanimatus esse fertur, *ut* XXX diebus iustitium indiceret: BONF. II,5,169. Elisabetha pre timore in atrio exanimata concidit: BONF. III,1,251. Ille belli atrocitate perculse veluti stupide attoniteque, quid agerent, nesciebant, axanimatam utranque dixeris: BONF. III,1,296. Re cognita multo magis exanimati ... in Valachiam traiciunt: BONF. III,6,294. Consternantur illico Turcorum animi ... et ... ita exanimati sunt, *ut etc.*: BONF. III,7,188.

exareo, -ere, -ui

Ex cuius interitu omnis Christianae religionis erigendae spes exaruisset, nisi tu divinitus esses oblatus: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.257.

exaro, -are *verb.*

Non unas modo verum denas etiam literas nostras ad te exarassem interea temporis quo tua cum praesentia Vienna Socratice agebam: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

exauctoro, -are [8]/4 *ad 1 b:*

Quomodo ego quorundam machinatione et insolentia exautoratus sim, nihil unquam minus veritus aut meritus: 1526 *Acta Tom.* VIII p.196.

exburso, -are [4]/2

Residuitatem vero (*sc. summae pecuniae*) pro redemptione nonnullarum litterarum sententionalium a diversis iudicibus extractarum ... similiter necessario exbursare habuissent: 1483 *Fons* 2005 p.411.

excaecatio, -onis *f.* [3]

Si vero gravis et enormis est percussio, sicut est mutilatio manus, ... vel excecacio oculorum aut perditio vel debilitatio membrorum aliquorum, non absolvatur (*sc. frater*): GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.103 (Rubr. LIV).

excaecator, -oris *m.* [1]

Quod ... iidem iurati assessores ... magnificum Iob de Gara excaecatorem oculorum ... nobis in eorum registro assignarunt: 1481 *Tan.Borsa* p.316.

excandescio, -ere [3]/2

Mater filiam hortatur ... plus quam efferatum affirmans esse Ungaricum furem, quando nulla dignitatis ... apud hos ratio haberi soleret, ... sed fera tantum libidine trahi cervices preferre humiles atque, ubi in iras excandueret, rationis omnino fieri expertes: BONF. III,1,204. Quanquam imparibus Turco viribus occurrerem se uterque intelligeret, pulcherrime tamen mori, quam ... miserias tolerare maluit. Ast, ubi in iras ambo excandueret, cum ... exercitu obviam prodeunt: BONF. III,5,39. Quo audito ipse magister Iohannes excandescens plenus rancore dixit lectori: 'Lector, meniris per guttur tuum.': 1515 *Reg.Strig.* p.111.

excarnifico, -are

Clamat excarnificata tribus diversis vicibus infelix Euphemia: 1517 Katona, *Hist.crit.* XIX p.56. Qippe per omnes cruciatus et corporis lanienas Christianos prius excarnificatos a religione cogunt verique Dei cultu se abdicare (*sc. Turci*): 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249.

excellencia, -ae *f. subst.*

Tuam itaque excellentiam iterum atque iterum obsecro, quatenus ...: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

exceptio, -onis *f.*

Quod plebanus Brassoviensis ... valeat ... educillare decem vasa vinorum in eadem Brassovia cum signo consueto, ... non tamen tenendo tabernam, nec faciendo sedere ibidem homines in crapulatione, sit etiam idem plebanus Brassoviensis cautus et honestus, quod in tali educillatione vinorum habeatur exceptio personarum eminentium: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.481.

excepus *lege exceptus*: BONF. III,5,28.

excisio, -onis *f.* [6]/2

Propter aquam retortam et propter excisionem sive exsecacionem muri molendinorum ... non posset molire (*sic ed.*) et omnino anichilatum esset: 1503 Balogh, *M. vészetek* I p.90.

exclamatio, -onis *f.* [2]/1

Ut non plus doloris Ungarie patris desiderium, quam letitiae inaudita Marie regis exclamatio dedisse videretur: BONF. III,1,77. Legati referunt ... eorum exclamationem temerariam intempestivamque fuisse: BONF. IV,10,17.

exclusio, -onis *f. ad a:*

In nostram hoc inferri iniuriam estimantes, quod erat ad propagationem virtutum, exclusionem etiam viciorum: 1280 Theiner, *Vet.mon.* I p.347. Ad conditionem reconciliationis exclusio facta fuisset, de hoc capitulum ad instantiam ... huiusmodi exclusi provideat de bono remedio: 1521 *M.Sion* 1866 p.251. Uniones ... cum eo et aliis ... salva et excepta exclusione infrascripta perpetua firmitate vigere volentes cf. *ibid.* p.185: duces Burgundiae eiusque coadiutores ... exclusum et exclusos esse ... volumus: 1414 Katona, *Hist.crit.* XII p.182.

exclusive *adv.*

Que (*sc. vinea*) a parte Calidarum Aquarum consisteret et in longum versus occidentem ultra ipsas Calidas Aquas usque ad quandam aliam semitam, per quam iretur ad prefatum montem Sancti Georgii, exclusive protenderetur: 1495 Végh, *Buda* p.128.

excogitatio, -onis *f.* [1]

Quomodo ipsi Bohemi cum tanta cautela ... ipsum custodirent, ... ut nulla excogitationis via ipsis exire possit: 1454 Zimmermann, *Urbk.* V p.437.

excors, -dis

Pavidi et excordes redditi sunt audaces ad insolida et atrocissima flagitia perpetranda: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.60.

excrucio, -are [3]/3

Me femellam assidui gemitus lacrimaeque tue semper excruciant: BONF. III,2,224. Sed me auget preter modum et excruciat eximius quidam amor vestri: BONF. V,1,98. Turci ... multos captos ac barbara crudelitate excruciatos ad Gemonias Constantinopolitanas necassent: BONF. V,3,42.

excurro, -ere

Ut ... communi auxilio horum regnorum ... truculentissima rabies Turcorum ... Longe lateque in fines Christianos excurrans et nunc potissimum in inclito regno Poloniae debacchans a subiectis ... utriusque nostrum regnis ... arceatur: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.175.

excurso, -are [1]

Maumethes ... latius cum ingenti equitatu excursans multum pecorum hominumque abigebat: BONF. III,3,164. Turcus ... per finitimas regiones excursare cepit: BONF. III,2,136. Turci ... fines ingressi geminis exercitibus ... longe lateque per cuncta excursant: BONF. III,5,208. Turcus ... ingentem expeditissimumque exercitum in Ungariam excursare iubet: BONF. IV,5,263.

excussio, -onis *f.*

Tum etiam propter vulnus et excussionem in hastiludio per manus nostras ... trium dentium ipsius: 1319 Horvát, *Verb tzi* p.27.

excutio, -ere *ad A1alpha Q:*

Quod superscripti ... nuces ... viginti aconum seu metretarum de arboribus ... excussas violenter et collectas asportassent: 1386 Dreska, *Pannonh.* I p.288.

excutor, -i *megmotoz?*

Servetur ... sub maiori et arctiori cura et custodia, sitque seorsum ab suo vicethesaurario. Nec pateat unicuique ad eos ingressus, sed paucis et certis ad hoc deputatis, alii ingredi et cum eisdem colloqui volentes passim non admittantur, et qui admissi fuerint, habeant licentiam ab fidelitate vestra sintque bene excussi, ne aliquid inferant: 1510 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.583.

executive *adv.*

Prout vero praedicta ordinatio est executive in mediis causis a Deo ... ordinate producendis: NIC.MIRAB. *Tract.* p.18.

exemplanter *adv.*

Ad ... fidelitatis cumulum ... exemplanter ceteros ardentius ... inclinamus: *1284 Reg.duc.* p.133. = 135 is. (= *CD Hung.* V/3 p.210).

exemplaris, -e [11] *ad abeta:*

Tripliciter hortatur nos ecclesia ad penitentiam. ... Primum dicitur exemplaris inductionis: PELB.TEM. *Quadr.* p.a,2r. Ut Pauli vasticole vitam exemplare / tradam omni seculo vere singularem: VALENT.HADN. *Invoc.* 7,2-3 p.25.

exemplaritas, -atis *f.* [3]

Angelica vita et exemplaritas hominibus bona videtur, quando aliqui fratres ... minores honorant: *1521 M.Sion* 1866 p.249.

exemplificatio, -onis *f.*

Voluit autem (*sc. Christus*) nocte nasci primo exigente ratione designacionis, quod scilicet mundum invenit in tenebris peccati et infidelitatis. Secundo exigente ratione doctrinacionis, quod scilicet bona faciamus in occulto recte intencionis. Tercio exigente ratione exemplificacionis, ut scilicet pastores populorum conservent gregem sibi commissum: *Serm.Quinqu.* 13 (p.48)

exenium, -ii *n. ad 1:*

Que (*sc. servitia*) tam patri nostro, ... quam nobis ... impenderunt (*sc. comites*) ... in conservatione castris Strigoniensis digna laude servitorum exenia exercendo: *1243 Urkb.Burgenland I* p.206.

exercitatus, -a, -um [12]/10 *superl.*

Honestissimus Polonorum procerum comitatus ... sequebatur (*sc. regem*), imprimis Andreas et Ioannes Taucinenses ... et Lesco Bobricius arte bellica exercitatissimus: BONF. III,4,151. Regina ... Giscre Bohemo ... viro ... forti assidue bello exercitatissimo ... zolium oppidum regale ... dono dedit: BONF. III,4,329.

exercituatio, -onis *f.*

Unde minime constat nobis exercituatio vestra, quam facere dicitis: *1482 Zimmermann, Urkb.* VII p.328.

exercitus, -us *m.* (*exercitatio)

Propter motum presentis exercitationis: *1420 Zsigm.oklt.* VII,2325. Cf. orig. *DI 10993*: propter motum presentis exercitus generalis.

exercitus, -us *m.* *exhercitus

Pristaldo Bolose maioris exhercitus dicti castris: *1237 Veszprém város II* p.98.

exhalatio, -onis *f.* [3]/3 *ad b:*

Quod ... Ladislaus ... et Fabianus ... ipsum ... interemissent, cuius cadaver post exalacionem anime de terra trahientes ad terram predictae possessionis ... prenominatos Petrum ... et Bricium ... auffugassent: *1418 Dreska, Pannonh.* II p.112.

exhalo, -are [13]/4 *proprie: flatu ventoque aerem permutando refici – kiszell zik:

Ignem repente per foramen immittit, gravissimum iustus incendium concitatur et, cum exhalare non posset, atro cuncta fumo complevit, homines cum iumentis partim igni, partim fumo absumpti: BONF. III,4,368.

exhaurio, -ire

Ad quod si alio umquam tempore repellendum nostrae opes dispares fuere, hoc certe superioribus exhaustae cladibus, ne ad sustinendum quidem pares erunt, nisi a reliquis principibus ... periclitanti regno subveniatur: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.303.

exhilaro, -are

Ita tandem mihi persuasi, ut Batrachomyomachiam, hoc est ranarum murumque proelium tuae consultatissime Minervae exhilarandi gratia mitterem: BART.PANN. *Ded.* 2.

exhortamentum, -i *n.* (exortamentum)

Consideratio pietatis equitatisque aciem nostre mentis exortamentis iustitie attrahunt et invitant famulantium sudoribus equo beneficiorum libramine respondere: 1360 Mészáros, *Visegrád* p.125.

exhumo, -are [4]/2

Quidam frater ... repertus est post mortem proprietarius. ... Et sic exhumatus in sterquilino sepultus est: GREG.GYÖNGY. *Vite* 232 (p.174).

eximius, -a, -um *adi.*

Eximio atque praestanti viro, domino Ioachimo Vadiano, Musis atque Apollini sacro poetae, liberalium artium et ... philosophice professori doctissimo, amico praecharo, Viennae in collegio Caesareo vitam viventi: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130.

existimatio, -onis *f.*

Sine dubio non mediocriter lederetur per hoc existimatio nostra et opinio illa, que in animis omnium de bona et propentissima (*sic*) sanctissimi domini nostri in nos voluntate est excitata, minueretur: 1525 Theiner, *Mon.Slav.* I p.589.

existo, -ere *verb.*

Attamen cum hominibus eiusdem albi existentibus sine pecuniis vivere, quam <amoucot'eros perpeti semihomines, longe pretiosius esse mihi persuasum habui: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128. Qui infra texendae historice perquam doctus interpres existit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

exitiabilis, -e [1]

Quam regionem intestinis odiis et perfidia exitiabili iam iam precipitem ad exitium ruituram videbat: BONF. V,4,80.

exitialis, -e [4]/4 *superl.*

Incessit repente omnes exitialis inedia: BONF. II,7,289. Nihil reipublice ipsa discordia exitialius inveniri potest: BONF. III,2,19: BONF. II,7,289.

exmissio, -onis *f.*

In eiusdem civitatis obsidione ... memorati Stephanus et Georgius comites Posenienses, primipili seu ductores praetacti exercitus nostri exeundo speciales exmissiones bombardarum ac telorum et lapidum densitates non advertentes ... laudabilia exhibuerunt servitia: 1424 Katona, *Hist.crit.* XII p.428.

exolesco, -ere [2]

Rex ... ad languorem declinandum ientandi gratia Picas ficus Petrum promptuarium exposcit, at ille cariosas attulit et exoletas: BONF. IV,8,191.

exopto, -are *verb.*

Et ideo exoptasset, ut caesarea maiestas tam enormem laesionem et iniuriam fraternae maiestati ... non fecisset: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.41. Ut tibi sempiternae laudi sit iste adeptus studii Viennensis magistratus exopto: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.173.

exoratio, -onis *f.* [3]/2

Quod, *ut* impetrem, ... magne deae, pietissime genitricis tuae exoratio ac patrocinium efficiat: BONF. II,3,319.

exoratrix, -icis *f.*

Ipsa utpote mater misericordiae, mater gratiae, pietatis amica, humani generis reconciliatrix, pro salute fidelium ... sedula exoratrix ad regem, quem genuit, intercedit: 1430 Katona, *Hist.crit.* XII p.549. Quod ipsa ... mater misericordiae ... pro salute fidelium ... sedula exoratrix ad regem, quem genuit, intercedit: 1435 Schmitth, *Ep.Agr.* II p.13.

exorbitatio, -onis *f.* [3] *transl. de rebus: actus aberrandi – (el)kallódás:

Cum ... de hiis morbis pestiferis ... ac iurium exorbitationibus ... minime provisum exitit: 1417 *Veszprém okl.* I p.193. – Excessus – kihágás: *Ut* ... nulla exposit fiat exorbitatio cuiuscunque partis seu recusatio: 1464 Zimmermann, *Urkb.* VI p.190.

exorbato, -are

Ast exorbato nec proprio stimulo contenta aliis calcar addo: BART.PANN. *Vigil.* 2.

exorcismus, -i m. [12]

Pontifices ... supra quam (*sc. aram*) gladium strictum, sceptrum et coronam ceteraque insignia regis imposuere, item et arcanum exorcismorum oleum, sine quo regalia initia fieri rite nequeunt: BONF. IV,10,80.

exortus, -us m. [2] *ad 1:*

(**Sensu locali:*) Ab occasu Bavariam, ab exortu solis Ungariam habet (*sc. Austria*): BONF. IV,4,183. Ad solis exortum varie cenationes et cubicula (*sc. sunt*), ... ad occasum vetustum opus nondum instauratum: BONF. IV,7,93-95. Accepto stricto gladio ... ad solis exortum et occasum ... pro defensando regno ter eo vibrato bellum ex more interminatur: BONF. IV,10,127. (**Sensu temporali:*) Ungari ... paulo ante lucem quadrato agmine ineunt et in solis exortu in hostium conspectu fuere: BONF. IV,4,1 9. (**Metaphorice:*) Apparuiisti tandem salutare nobis astrum et post varias longasque procellas exortu tuo nos e medio naufragio omnes eripuisti: BONF. III,7,264.

exosculator, -ari [1]

Is ... manum infantis praeuenerenter apprehendit et exosculatus ... inquit *etc.*: BONF. III,5,8.

expallesco, -ere [1]

Corruit gladius Gedeonicus, cuius acie ... expalluit color purpureus: 1476 Kovachich, *Scriptores* II p.4.

expaveo, -ere [1]

Pontifices optimatesque ... nihil vehementius expavebant, ne qua in tanta rerum perturbatione ex pristinis factionibus seditio interim oboriretur: BONF. III,7,2. Nullum illi genus hominum in terris magis expavent et perhorrescunt, quam vos: BONF. III,5,230. Christianorum principum animi ... usque adeo erecti sunt, *ut* ... feritatem dire gentis ... non amplius expaverent: BONF. III,6,76. Nobiles ... nunc publicum privatumque exitium expavent: BONF. IV,9,282.

expectativae, -arum f.

Nec obstat ... Paullum quemdam litteras, quas expectativas vocant, superiori triennio obtinuisse: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.132.

expedibilis, -e [1]

[Quomodo ipse] ob relevamen suae expedibilis necessitatis ad presens ipsum astantibus (*sic ed., orig.:* artantibus, *recte forsant:* artantis) [unam sessionem iobagionalem ... pignori obligasset]: 1473 Borsa, *Hanvay* p.160.

expedienter [4]

Tempore tamen leccionis potest quis ... sedere, ... ut leccionem attentius seu expediencius audiat cum devocione: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.88 (Rubr. XXXIII).

expedite adv.

Sic enim longe expeditius et amicis deque Christiano nomine optime meritis consulere ... licebit: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.501. *comp.:* Ut ... ambabus maiestatis inter se cum bona amicitia et pace manentibus liceret expeditius ad alia negotia tractanda intendere: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.40.

expedite [9] *expedicatus ad 1:

Ut futuri vectores (sic ed.) eiusdem altaris expedicatus salubriusque ... sustentari possint: 1475/XVIII Zimmermann, *Urkb.* VII p.70.

expenso, -are [1]

Ut ipsos sales cum iobagionibus nostris ad rationem eorundem expensatis extraduci faceres: 1516 *Erd.Muz.* 1911 p.188.

expergisor, -i [6]/6 *exporrectum

Illi somno exporrecti certatim arma capiunt: BONF. III,2,106. Cum egritudinis gravitate exporrectus nullam sibi quietem poterat invenire (*sc. rex*): BONF. III,8,311. Quem pia genitrix eius prope somno exporrectum (*sic, recte: exporrectum*) intuita exultare cepit: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.72). Tempus est expergisci, ne ab hostibus excitemur: 1524 *Epist.procer.* I p.176.

experientia, -ae f.

Prout experientia variis modis et sagaci studio de eodem (*sc. Nicolao*) suscepimus: 1428 Katona, *Hist.crit.* XII p.504.

experimentaliter *adv.* [5]/5 *experientialiter

Ubi si per huiusmodi revisionem occulatam verum exitum et cursum eorundem fluviorum experientialiter cognoscere non posset: 1416 *DF 209843* cf. *Zsigm.oklt.* V,435: experientialiter.

expiatio, -onis *f.* [4]/2 *indulgentiae, quae a pontificibus praesulibusque conceduntur hominibus – búcsú:

Quin et regibus ius esset expiationis et cuiusvis consecrationis tempore pro arbitrato suo episcopum optare ac illuc ad exhibenda sacramenta mittere: BONF. II,1,237. Eodem anno pontificio diplomate ac edicto integra delictorum remissio et solida animorum expiatio hominibus indulta fidelibus: BONF. II,9,209. Legatus ... postquam propositis solemnibus peccatorum expiationibus Christianos ad arma adversus Turcos capienda concitasset: BONF. V,3,124: BONF. II,1,237. Rogo, celebretis missas pro eius (*sc. mortui*) expiatione: GREG.GYÖNGY. *Vitae 273* (p.198).

expilatio, -onis *f.*

Relatoriae capituli Budensis ... ratione et praetextu potentiariae invasionis domus regiae in montano oppido Breznabanya ... constructae, direptionis praeterea auri et argenti, ... nec non expilationis capellae in attacto oppido ad honorem Beatae Mariae Virginis in coelos assumptae aedificatae: 1517 Wenzel, *Dóczyak* p.75.

explodo, -ere [7]/5

Ne, quod apud deos benemerui gratiae, id, cum rediero, maledictis explodam: BART.PANN. *Gryllus 17*. Rochezana ... adversantes domo sacerdotes explodit: BONF. III,4,115. At ille ... se regia explodi clamitaret multaue sese purgando iactaret: BONF. III,7,310. **ad 2 b:** Hec humana labes ... mortalium animos sensim illabitur, ita ceteras virtutes enervat exploditve: BONF. IV,7,148.

explorator, -oris *m.* [36] **ad 1 b:** *fere iur.

In malam partem: Petrum Gombos ... furem et latronem ac exploratorem latitantem, dominam relictam Nicolai ... hereticam publicam retulerunt ... iidem: 1409 *Zsigm.oklt.* II,221.

expositor, -oris *m.* [3]/3 **ad 1:**

Ut ... predones, latrones, ... cutores, delatores et expositores falsarum monetarum ... in eorum registro nominatim nobis enarrant (*sc. iurati assessores*): 1481 *Tan.Borsa* p.315.

expostulo, -are

Dux ... ducatum patefacere et illas copias ad castra et pertinentia eiusdem ducatus, prout necessitas expostulaverit, ... intrmittere ... teneatur: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.833.

expressim *adv.*

Durante huiusmodi generali nostro decreto et per expressim non revocato: 1410-1420 *Zsigm.oklt.* II,8013.

exproprio, -are [2]

Cuius (*sic*) illa vinea exproprietur: c.1485 Zimmermann, *Urkb.* VII p.408.

expungo, -ere [1]

Placuit itaque ... cursim expunctis inter legendum redundantibus, quae maxime huius poetae dignitati convenirent, apponere: 1522 *Anal.nova* p.489.

exsanguis, -e

Tum senis annosi faciem mentita severam / pro taxo baculum retinens, exanguibus atras / rugis secta genas, canis mutata chelydros, / talibus obscaenum dictis instigat alumnum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,126-129.

exscribo, -ere [3]/2

Tristia sunt,... que scribimus,... atque adeo tristia, ut nec nos sine lacrimis exscribere, nec m<aies>tas v<est>ra sine ingenti dolore... legere... queat: 1516 *Acta Tom.* IV p.17.

exsecatio, -onis *f.* [1]

Propter aquam retortam et propter excisionem sive exsecacionem muri molendinorum ... non posset molire (*sic ed.*) et omnino anichilatum esset: 1503 Balogh, *M vészetek* I p.90.

exseco, -are

Cives ... fundos (*funditus* ?) quatuor vasa vinorum domo in eadem locata exsecassent et totaliter in terram

effluere fecissent: 1497 Wenzel, *Dóczyak* p.37.

exsecratio, -onis f. [7]/5

Quippe per omnes cruciatus et corporis lanienas Christianos prius excarnificatos a religione cogunt verique Dei cultu se abdicare et Christum eiusque virginem intemeratam matrem probris, conviciis, exsecrationibus detestari (*sc. Turci*): 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249. Hic... addit... exquisitissimo genere iurisiurandi confirmatum, quin etiam diras quasque execrationes utrinque in eius, qui prior a conventis atque inducii discederet, perniciem fuisse imprecatos: 1524 *Acta Tom.* VII p.74.

exsecro, -are

Quippe per omnes cruciatus et corporis lanienas Christianos prius excarnificatos a religione cogunt verique Dei cultu se abdicare (*sc. Turci*) ... ipsum crucifixum, ipsam sacrosanctam eucharistiam, quod etiam cogitare horret animus, exspuere et exsecrare: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249.

exsequiae, -arum f. [35] *ad 2 a*:

Quod ... ipsa domina ... diem septimum et tricesimum deposicionis sui corporis non alias, nisi in ecclesia Beati Iacobi apostoli ... celebrari facere ac hospites in huiusmodi exequis hospitari solitas in domo propria eiusdem ... testatricis hospitari debet et tenetur: 1450 *DI* 37519.

exsero, -ere [6]/5 *ad 1*: *kiölt

In ipsum Moys gladium ultionis exerentes eundem possessionibus suis ... duximus spoliandum: 1318 *Erd.okmt.* II p.133. Quae (*sc. imago aquilae*) caput aurea corona redimitum parumper in dextrum fluxit (*sic ed., recte: flexit*) exerens: 1500/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.62. In medio ... ipsius campi rubri quatuor fluminum prefatorum est aquila media stans erectaque, collo tamen et capite integra coronam auream capite gestans, rostro aurato pedeque sinistro unguiculorum tenuis aurato, lingua exerta vibranteque: 1502 *Turul* 1905 p.171. Aquila alba capite superne porrecto, alis expansis ac corpore in longum producto collocatur, os ita apertum gerens, ut ex rostro patulo et hyante lingua latius exerta aliquid lambere et quasi auras captare videatur: 1506/XVI *Turul* 1891 p.59. *ad 3*: Alteri autem filio ... utraque sunt exerta lumina: BONF. III,7,32. Illi ... pro more seviunt, ... despotis filium capiunt oculosque exerunt: BONF. III,4,93.

exsiccatio, -onis f. [1] *condicio, cum aliquid aridum fit – kiszáradás:

Ipsa Georgius ... cives huius civitatis ... vulneravit ... usque ad exsiccacionem membrorum: 1422 *Mon.episc.Zagr.* VI p.58.

exsicco, -are [14] *exico forsan *ad 3c*: pertinet:

Idem cuprum exicatum vulgo ckuensteckh c. 230.: 1526 Ratkos, *Dokum.* p.272.

exsilio, -ire [11]

Rex contra, cum hos maxima ex parte exluisse sensisset, immisso expeditissimo equitatu multisque cohortibus a tergo insequitur: BONF. IV,1,72.

exspectativus, -a, -um [2]

Qui a maiestate regia pro consequendis in illa ecclesia nostra beneficiis litteras expectativas impetrarunt: 1500 *Mon.civ.Zagr.* III p.5.

exspuo, -ere [3]

Quippe per omnes cruciatus et corporis lanienas Christianos prius excarnificatos a religione cogunt verique Dei cultu se abdicare (*sc. Turci*) ... ipsum crucifixum, ipsam sacrosanctam eucharistiam, quod etiam cogitare horret animus, exspuere et exsecrare: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249. Eucharistiam, quod etiam cogitare horret animus, exspuere et exsecrare sanctorum reliquias: HIERONYM.BALB. *Opera, orationes* I p.551.

extinguo, -ere

Ubi prescripti Iacobus ... et Georgius ... sin eis succedentes de medio extinctis seminibus tollerentur, tunc *etc.*: 1424 *Fons* 2005 p.366.

extemplo *adv.*

Dum nos sicut Deo auspice extemplo proponemus, personaliter ad illas partes veniemus: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.244.

extensio, -onis f. Locus GER. p.5 sub sensu *ad 2 a*: allatum pertinet *ad 3 a* subintellecto sensu extumescendi –

szétfeszülés, puffadás.

Quos Deus durissime suo confodit mucrone, maxime *ut* ingurgitari possint ad ventrium extensionem victimamque fornicationum: GER. p.5. **ad 1a:** *actus brachia distendendi – kiterjesztés: Conversus frater ... et praedicator ... reducerunt (*sc. fratrem Thomam*) in infirmariam, deponentes in medio in terram nudam, ... extensione pedum et manuum, ita factus est in modum crucis: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 270 (p.197).

exterminator, -is m. [3]

Qui semper extitit pacis amator et zyzanie exterminator: 1343 *Urbk.Burgenland* V p.15.

exterminium, -ii n.

Usque ad exterminium et eiectionem a patria et bonorum confiscacionem: 1491 Katona, *Hist.crit.* XVII p.208.

exterreo, -ere

Exterret cunctos galeae mirabile fulgur: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,141.

extollo, -ere

Mariam ... tota Pannonia in regni fastigium extollit: BONF. III,1,40.

extorris, -e

Idcirco extorris longinquos lustru recessus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,327.

extradivido, -ere (extra dividere)

Ex quo enim dicis, ut ipse (*sic ed.*) iobagiones adeo pauperes sunt, extunc, si necessarium erit, eis pro debito fruges extra dividere (*sic ed.*) debeas: 1516 *Erd.Muz.* 1911 p.189.

extrado, -are (extra darent) **ad 2a:** *sed subintellecto sensu in manus iudicum tradendi – kiad, bírói kézre ad:

Ut omnes fures, latrones et malefactores extra darent et non negarent existentes in eadem Kallo et ... eosdem malefactores extra dedissent et non negassent: 1351 Gáber, *Megye* p.211.

extraho, -ere késleltet?

Cum ob causas supradictas reditus ipsius sit in tantum extractus: 1524 Theiner, *Mon.Slav.* I p.584.

extrajudicialiter *adv.* [1]

Prepositus ... coram vobis ... contra premissum decretum extrajudicialiter suas scripturas producere fecit: 1506-1508 *M.Sion* 1866 p.384.

extremitas, -atis f.

Quo factum est, ut Rama, Servia, Gallicia ... et alia quam plurima fortalicia per eorum incuriam ab h oc regno sunt alienata adeo, ut dilaceratis extremitatibus verendum nobis sit, ne hostiles impetus iam eciam ad interiora convertant: 1505 *TT* 1839/VI p.66.

extremo *adv.* [1]

Puchocius et Petrus ... conquestivam relacionem litteris primarie ... regni Sclavonie bani extremoque capituli Zagradiensis approbarunt: 1369 *CD Croat.* XIV p.187.

extrico, -are [6]/3 **ad 1:**

In hac autem practica iam diu versaretur et adeo se intricasset,... ut nullo pacto posset se nunc et ita subito extricare: 1512 *Acta Tom.* II p.132. Quid falsius, quam regem meum e manibus meis banatum extricare non posse?: 1519 Bessenyei, *Lettere* p.9.

extrudo, -ere [4] prelo premere – sajtol, présel:

Qui ... decimas ... vinorum ... de viliori et abiecto aut per torcular extracto et non de bono, in doliis extruso musto ... plebanis extraderent: 1435 Katona, *Hist.crit.* XII p.702.

exturbo, -are

Iam tum assuescebat simulatas ludere pugnas, / exturbare feras lustris, torquere coruscum / missile, cornipedem pictis frenare lupatis: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,122-124.

faber, -a, -um (?) *adi?* szójáték

His adnumerandus et Ianus ille, faber eruditionis multiugae faberrimus, qui multum in fronte pollicetur,

plurimum vero habet in recessu: *1512 Anal.nova* p.214.

fabricator, -oris m.

Petro ... eundem cum prefato Ambrosio ... palam falsarum litterarum fabricatores fore asserente: *1524 Balogh, M vészet* I p.139.

fabula, -ae f. [19] ad 1:

Quid vobis dicit Zlaw, ... ex parte nostra fidem et fabulam eius credere debeatis: *1459 Zimmermann, Urkb.* VI p.46.

fabulosus, -a, -um [3]

De quibus (*sc. gentibus*) fabulosa multa Diodorus refert cognitu minime necessaria: BONF. I,1,245.

facesso, -ere [5]

Ille contumacius referens nullam inquit alienarum rerum curam Theodorico esse oportere, neque decere se cuiquam negotium facessere et hinc atque hinc molestias temere commercari: BONF. I,7,86. Nullum mihi negotium palam facessere studuisti: BONF. IV,3,194.

facetia, -ae f. [5]/3

Salibus et facetiis admodum oblectatus est (*sc. rex*): BONF. IV,9,268.

facilitas, -atis f. [12]/6 Ad 3:

Is, postquam audacissimum sibi hostem instare cognovit, non vi, sed precibus vincendum, item salutem sibi non pertinacia, sed humili facilitate comparandam esse censuit: BONF. III,2,63.

faciliter [16]/5 adv.

Nunc enim eadem *s(pectabilitas)* ... mihi faciliter persolvere poterit (*sc. debitum*): *1522 C. Tóth, Bátori* p.84.

facinorosus, -a, -um

Duce ac auctore Christo ... in belluinam illam facinorosamque nationem victrices aquilas et felicia signa convertite!: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.252.

facinorosus, -a, -um [13] ad 1:

Regina ... facinorosa ... gente complet exercitum, que raptu victum trahere consuerit (sic, recte: consuevit): BONF. III,4,332. Universam regionem ... latrociniis infestam facinorosa multitudo plane reddiderat: BONF. III,10,103. – *Ad 2:* Gubernator ... coacto tumultuario exercitu ... Ioannem Giscram haud procul a Losoncio oppido, facinorosorum omnium principem imprimis adoritur: BONF. III,7,196.

facinus, -oris n. subst.

Nihilominus tamen eorum audacula facinora literatorie castigavi: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.174.

facio, -ere verb.

Sed ut tibi miseriarum nostrarum copiam faciam *etc.*: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129. Hoc mihi, hoc reverendissimo Vratislaviensi nihil gratius, hoc Augustino et tibi commodius nihil facere potes: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.175. Quod te facturum nihil haesito: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.175. Non potui quorundam temeritatem seu sanguineam quandam crudelitatem ... tibi non facere copiam: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.174.

facio, -ere *faciundo ad partis primae ad B 1 a:

Comes Celie de itinere faciundo et pecuniarum inopia multa disseruit: BONF. III,7,303.

factito, -are [2]/1

Quod tempestate quoque nostra Ungari factitant: BONF. I,4,171. Id ipsum ... Quadi factitant: BONF. I,7,93. Multi longe crudelius, remissius contra plerique et hostem potius admittere, quam civili se sanguine fedare, itidem factitare dediticii: BONF. I,9,222. Due vero partes, que superfuerant, ... spolia deiecere ... magnificas ... inferias ad placandos suorum manes factitarunt: BONF. I,10,278. Quod et ceteri Sicilie reges factitabant, quippe qui per unum ... antistitem regalibus insignibus pro arbitrato suo initiari solebant: BONF. II,9,43. Quod idcirco a ... principe factitatum aiunt, *ut* non minus optimatum, quam plebis curam gessisse videretur: BONF. II,10,474. Interceptus est exercitus, nec unquam exeundi facta copia, donec fidum in manus novi regis obsequium iurarent. ... Vi adacti postulata factitarunt, mox non sine gratia in libertatem restituti: BONF. III,4,276-277. Imperata illi continuo factitantes ad dexteram in collibus apparent: BONF. III,6,233. Veluti antehac maiores nostri sepiissime

factitarunt: BONF. IV,9,65: BONF. I,7,93. Terenciam ... Cicero repudiavit Popiliamque duxit. Idipsum Augustus multique Romanorum imperatores factitarunt: *Udis* p.462.

falcatus, -a, -um [6] *ad B 1*:

Ex cuius (*sc. montis*) medio equus dimidius ... ensem falcatum, qualis Turcorum esse solet, cruore fluentem in ipso adhuc vulnere impressum ferox ... detinet: 1524/1569 Áldásy, *Címereslevelek* II p.91.

fallacia, -ae *f.*

Servus is frugi non est, qui quasi e promptuario fallacias callidas ... promptly promere nequit: BART.PANN. *Gryllus* 136.

falsidicus, -a, -um [2]

Unde udvorníci ... inventi falsidici in iudicio damnati sunt: 1192/XVIII *Veszprém város* II p.54.

famesco, -ere [1]

Et nisi illa in absentia sue mtis fuissent, nescimus, qualiter et illa locas mansissent, que nunc famescunt et sunt in periculo: 1517 *Acta Tom.* IV p.115.

familiariter *adv.*

Si me amas, rescribe familiarius: BART.PANN. *Epist.* 4,7. Iam has obsignaveram, ubi mihi in mentem venit, te Augustino meo ... usum fuisse quam familiarissime: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

famositas, -atis *f.*

Laudis simae (*sic ed.*) famositatis ac merae prudentiae viris ... universitati Septem Sedium: 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.318.

famosus, -a, -um *adi.*

LADISLAVS PRAEPOSITVS EST TVMVLATVS DOCTOR FAMOSVS ERA[...] ANNO DO[MINI] MCCCXXX OCTO.: 1388 Entz, *Gyulaféhérvár* p.170.

famulatus, -us *m.*

In compensacionem fidelis famulatus sui in conflictu ... eundem ... hac regie gracia prerogativa speciali duximus decorandum, quod *etc.*: 1326/1365 *MNy* 1931 p.208.

fanum, -i *n.* [4]/2

Antion ille legit Fortunae nobile fano, quod dea posthabitis dilexit Rhamnidos aris: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,280-281. *ad 1*: De aedibus Mahometicis: Turcarum imperator ... habet in oriente ... fani aedificandi potestatem: 1521 *Epist.procer.* I p.114. *ad 2*: Quod nunquam etiam sepe rogatus fana hereticorum invisit (*sc. rex*): BONF. III,7,315. Sed Gara post multos dies, cum e duro se carcere vendicasset, durissimas compedes ... ad religiosissimum Bathe fanum, quod eucharistie numini dicatum est, retulit ibique ... postibus affixit: BONF. III,3,140. Qui ad divi regis Stephani fanum presidium olim erexerat: BONF. III,7,196.

far, farris

Aetice mi, tenes singula? Calicem? Lympham? Merum? Farque?: BART.PANN. *Gryllus* 15.

farcimen, -inis *n.*

Nulli autem preemptorum seu penesticorum liceat carnes ... sive farcimina aliis diebus ... vendere: 1481 *Budai mészárosok* p.358.

farinas *lege ferinas*

Ut vellem ei mittere pisces et farinas (*recte cod.: ferinas*): 1508 *Estei Hippolit* p.308.

fas *subst. indecl.*

Neque enim fas esse arbitror quicumque me rogantem ab te non impetrare: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

fasceolus, -i *m.*

Supra scutum ... galea est circumquaque sericeis adornatus fasceolis: 1497 Kubinyi, *Genealogia* p.30.

fascia, -ae *f.* [5]/3

In cuius (*sc. scuti*) medio aquila alba ... collocatur, ... que cum tota lacteo colore niteat, stolla tamen aurea inter

utrasque alas interiecta pectus undique in modum fascie circumligat: 1506/XVI *Turul* 1891 p.59. Supra scutum galea est, ... cuius vertex flore varicolore perinde ac subtilibus fasciis premitur: 1520 Áldásy, *Címereslevelek* II p.85. Mater pre gaudio solutis fasciis ora et faciem pueri discooperiens intuetur vivum et rubicundum. VALENT.HADN. *Mir.* 2 (p.66).

fasciculus, -i m. [16]

A praemissis malis et persecutionibus ecclesiae et cleri in antea abstinentes, ceterosque animose compescentes, ac neglecta reformantes, in vestra communitate, colligationesque impietatis et fasciculos deprimentes, omnino deponentes, et prorsus enervando dissolventes ... protinus reformetis: 1417 *CD Hung.* X/5 p.763. **ad 1:** Quare pro fossa urbis e fasciculis murum erigunt: BONF. II,8,337.

fascis, -is m. [11] **ad 1 b alpha:**

Ut augmento prospicere debeamus eorum ... potissime regnorum, quorum scepra ac fasces divina dispositione suscepimus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.522. Quorum (*sc. regnorum*) scepra ac fasces divina dispositione suscepimus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.522. Cura, ut rectores inter fasces vitae salutisque tuce rationem habeas: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

fatisco, -ere

Utque ferrum rubigine fatiscit, si usu vacat, ita virtus vel maxima, si a continua actione cessat, languescit et omnes nervos amittit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.261.

fatum, -i n. subst.

Scire ... te velim ... me hospitem quendam ... nescio, an Rhamnensis fato an meis male meritis, reperisse adeo cupidum, ... ut non sit satis aestimare: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Te amo, mi Vadiane, quem mihi dederunt fata necessarium: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

fauste [2]/1 *adv.* ('fausta presentia', tehát faustus, -a, -um [20].)

Quid fauste Mathie presentie tribuendum sit: BONF. IV,2,137.

fautrix, -icis f. [3]/1 *magis in malam partem:

Que (*sc. possessio*) ex eo, quod eadem domina Agnes hospita occultatrixque et fautrix furum et latronum exitisset, et ob hoc ... proscripta fuisset, ad nos ... devoluta est: 1481 *Dl* 35704. – In bonam partem: Quare rogat eam, velit apud illam maiestatem tam in praesenti negotio Turci illius, quam etiam nostris in rebus esse bona advocata et fautrix: 1490 Kovachich, *SS minores* I p.341.

favor, -oris m. subst.

Quidquid enim vel humanitatis vel favoris tui illi praestiteris: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

fax, facis f. subst.

Omnia solus habes: matulam veteremque cloacam, Candelabra, faces, omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.130.

febricito, -are [4]

Cum ... ille febricitans esset in agone mortis, dixit ei *etc.*: GREG.GYÖNGY. *Vite* 264 (p.193).

Februarius, -a, -um onom?

Idibus Februariis in provinciam rediturus iter inivit: BONF. IV,2,148.

feles, -is m. et f. [3]/1 (Az idézett adat újkori hamisítvány.)

Tanta eos fames invasit, ut equos felesque in deliciis lautissime gule censerent: BONF. IV,6,221. In macellis et propinis equi carius opinione veniere, clam nec felibus passum, nec muribus: BONF. IV,6,259.

femininus, -a, -um [2]

Varia animalium monstra apparuere masculini et feminini generis: BONF. I,8,62.

femor, -oris n. *femur **ad 1 a:**

Gladium ... super femur tuum accinge: BONF. IV,10,99.

fenerator, -oris m.

Summus iocus, summa ineptia desiere foenerari foeneratores, pro sapiente quisque morionem agitat:

BART.PANN. *Gryllus* 20.

feneror, -ari ad 2 *sensu generali:

Tibi ... hec arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum ... campi bicoloris, ... campus superior servat duas cocleas seu conchilia ex armis prefati ... cardinalis ... peculiaribus feneratas, inter quas medius corvus anulum baiulans de nostris paternis armis, ... donavimus: *1478 Mon.herald* III p.54. Summus iocus, summa ineptia desiere foenerari foeneratores, pro sapiente quisque morionem agitat: BART.PANN. *Gryllus* 20.

fenetile, -is *n.*

Quandam villam nostram ... contulimus et dedimus cum utilitatibus suis, videlicet cum terra arabili et inarabili, pratis seu fenetilibus, sylvis et molendino ac aliis utilitatibus diversimodis ... ecclesiae: *1315 CD Hung.* VIII/6p.35.

fenetosus, -a, -um [1]

Undecim iugera terrarum, ... necnon quandam parvulam particulam terre nostre fenetosam penes quandam vallem seu meatum aque a parte orientis prope curiam ipsorum magistri Gregorii et Petri in occidentali extremitate quarundam terrarum arabilium sitam et de eisdem terris arabilibus excisam: *1407 Zsigm.okt.* II,5518.

fenilium, -ii *n.*

Pratum seu fenilium: *1494 Dreska, Pannonh.* III p.293.

ferculum, -i *n.*

Cum iamiam delitescerem, videbar lautis ferculis interesse: BART.PANN. *Vigil.* 22.

ferentarius, -ii *m.* [1]

Cum equitibus carent, ... succedebant hastati, ferentarii et ingens sagittariorum manus: BONF. II,5,161.

fermentum, -i *n. subst.*

Ex ... epigrammate, quod nudius quartus, cum totus in fermento essem, edideram, cantari siquidem stannei usum mihi inhibuit, poteris ad unguem usque cognoscere: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

ferniculum, -i *n.*

Si quis ducens res mercimoniales, que diverse maneriei et conditionis existant, ut sunt fericule, monilia parva, ... clavicali, ... pectines lignee aut cornee, specula, clebsidras parvas pretextas (*sic*), ligamina volgo (*sic*) Nestel, digitalia videlicet Vingerhut, et alia ceteris mercibus similia, ... debent solvi boni duo grossi: *1436 Mon.Budapest* III/2 p.272.

ferocia, -ae *f.* [1]

Contra nonnulli a ferocia et crudelitate sumendam (*sc. gubernationem*) esse duxerunt: BONF. I, praef. 9. Predarum cupiditate et animorum ferocia tracti in finitimos passim grassabantur (*sc. Pannonii*): BONF. I,1,314. Poli altitudo elatos prebet animos, Mars, qui Scythicis oris presidet, ... ferociam et regionis natura vires corporum detulerunt: BONF. I,2,67. Si ... flagellum Dei factus es, in facinorosorum et profanorum supplicia tuam converte ferociam: BONF. I,4,60. Contra nonnulli a ferocia et crudelitate sumendam (*sc. gubernationem*) esse duxerunt: BONF. I, praef. 9. Predarum cupiditate et animorum ferocia tracti in finitimos passim grassabantur (*sc. Pannonii*): Longobardi ... Ungarorum ferociam ac vires nequaquam ignorantes magnam in huiusce gentis robore spem ... locaverant: BONF. I,10,76. Hic ... ne ingrato Ungaricam ferociam otio torpescere fateretur: BONF. I,10,273. Veneti ... Carrararii principis ferociam ... coercere se posse sperabant: BONF. III,1,279. Basseus ... ferociam remisit et cautius agendum esse censuit: BONF. III,5,212. Tanta utrinque ferocia et clamore congregiuntur, ut nihil usquam horribilius sit auditum: BONF. III,5,263. Magna utrinque concurrunt ferocia: BONF. III,6,8. Ille iuvenis ... fuit ... ferocia ingenti: BONF. III,8,255. Senatus ... ne Bohemicam in se ferociam irritaret: BONF. III,8,330. Paulus ... apoplexie vi ... una cum corporis viribus animi ferociam amisisset: BONF. V,4,81: BONF. I,praef 9. Cf. etiam I,4,162 I,5,81, 87 I,6,204 etc.

ferrarius, -a, -um

Ferrari vulgo 'wasarossok': *1522 Lex.Hung.* p.1065 = *TT* 1889 p.384.

ferula, -ae *f.*

Scolares pueri ob sanguinis dignitatem promoventur ad prelatos et de sub ferula transferuntur ad principandum presbyteris (*Bern. Epist.* 42,7,25): *Serm.Quinqu.* 3 (p.29).

fervidus, -a, -um tüzel , felhevült

Disusso fervida somno / phocam phoca ligat: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 18-19. 109.

fescennini, -orum *m.* verus, qibus quis ludibrio habetur - csúfoló v. gúnydal:

Querendum prius est, unde ille error, qui usque nunc se prescripsisse gaudebat, habuit originem. Scias, quia non aliunde, nisi ex quodam libro fescenninorum sive neniaram, qui 'Lombardica historia' dicitur: VALENT.HADN. *Calcul.* p.35.

festinatio, -onis *f.*

Volentes ... cum festinatione precipiti absque contatione pervigili in hac parte ... procedere: *1284 CD Hung. V/3* p.231.

festo, -are [1]

Sequentes autem festivitates festari sunt precepte in synodo per ... episcopum, Sancti Stephani regis, Sancti Ladislai regis, Sancti Emerici ducis *etc.*: *XIV Mon.civ.Zagr.* I p.80 = *c.1326 Knauz, Kortan* p.117. Sed non est festandum nobis seculariter in ludis et insaniis falsis, sicut solet fieri in isto festo, ... sed festandum est nobis modo debito: *Serm.Quinqu.* 10 (p.42). (Cf. *ibid.* 10 p.43: Et sic festantes temporaliter transferet puer natus ad festum eternum.)

fetialis, -e [1]

Cum Georgio regi per fetialem bellum indixit: BONF. IV,2,69.

fetura, -ae *f.*

Sterilem mirante magistro / non auxit foetura gregem: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,253-254.

feudalis, -e fewdalis

Domus fewdalis dicte capelle Sancte Marie Magdalene Bude existentis: *1512 Végh, Buda* p.157.

feudatarius, -a, -um *ad 1c:*

Ut frater noster carissimus omnibus nostris feudatariis in ... marchionatu nostro inferioris Lusatiae ius feudatarium in bona eorum non secus, ac supremus et absolutus terrarum illarum dominus concedere ... possit: *1504 Katona, Hist.crit.* XVIII p.385. Cuiusdam domus eorum fewdatarie in hac civitate nostra fundate: *1524 Végh, Buda* p.181.

fibra, -ae *f.* [5]/1

Quis trahat indutam fibris de ventre sagittam: IAN.PANN. *Paneg.* 3, 2, 128. Dum (*sc. haruspices*) pecorum exta consulunt fibrasque rimantur et venas abasis ossibus intuentur, in faustum Unnorum pugnam hinc fore hariolantur: BONF. I,4,100.

fictus, -a, -um **usu subst.: ad B 2:*

Discipline, tu sancte, effugies fictum: VALENT.HADN. *Invoc.* 3,1. p.24.

ficus, -i *m. subst.*

Omnia solus habe: ficos turpemque podagram / Et serva hospitium, Codre maligne, tuum: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.130.

fidedignitas, -atis *f.* **fides dignitatis*

Quas (*sc. exsecutiones litterarum praeceptoriarum*) fidem dignitatis appellare solent: *1521 M.Sion* 1866 p.255.

fides, -ei *f. subst.*

Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis opletissimum mei gratia commendatum habere non dedigneris: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

filiale, -is *n. *usu subst.: ad 2b:*

Tempus sew terminus arendationis istius tricesime Posoniensis et filialium eiusdem ... iam prope instat: *1522 C. Tóth, Bátori* p.87.

filialitas, -atis *f.* [3]

Ladislau ... est confessus quandam possessionem suam ...nobilibus puellis ... filiabus (*in manuscripto corr. ex filialibus*) karissimis propter karissime filialitatis affectum testamentaliter dedisse: *1372 DRH-C: Trans.* XIV

p.100.

filiolus, -i m.

Si meum quispiam viderit filiolum: BART.PANN. *Gryllus* 30.

fimbriatus, -a, -um [7]/1

Ad portam urbis sub purpurea fimbriataque umbella (*sic*) regalibus circum ventillantibus armis a supremo admittitur magistratu: BONF. IV,10,34.

findo, -ere [4]/1 *ppp.: fisus

Quomodo ipsi ...dotem generose condam domine Katherine, ... videlicet unam torquem auream, ... unam vittam muliebrem ex gemmis fisam, aliam ex auro puro factam vulgari sermone 'wontharanybol' et alias tres vittas auratas, unum indumentum pectoris gemmale, sertum similiter unum ex perlis fisum, unum parta maiorem gemmis fisum (*sic*) et lapidibus preciosissimis ornatum ac alias certas res gemmales ... pro se rehabere vellent: 1525/1529 *DI* 24090.

finitivus, -a, -um [3]

Iurati assessores ... Georgium Pathaky alias castra regie maiestatis finitiva tenentem et exinde ingenia, videlicet hosnyczas et thraznyczas de eisdem castris exportatorem, Petrum Horwath de PalychnaZenthpether delatorem falsarum monetarum, Johannem de Chapalowcz hospitem furum et predonum ... nobis in eorum registro assignarunt: 1481 *Tan.Borsa* p.316.

fio, fieri, factus sum *verb.*

Quare mihi persuasum habui, tibi illum (*ut erat hominum studiosorum amantissimus*) plurimas suas epistolas misisse, quarum mihi a te copiam fieri peto, et si permiseris obsecro: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

fyolista, -ae m. fyolista

Salva vinea in monte Fekethege prope et in contigua vicinitate Anthonii fyoliste adiacenti (*orig.: adiacentem*): 1420 *Zsig.oklt.* VII,1296. Cf. Bándi Zs., *BLÉ* 1985 p.703.: heged s.

firmitio, -onis f. [1] *proprie: actus claudendi – lezárás:

Corbanum ... obsignatum ad suum locum ... in muro sacristiae paratum ... reponatur sub firmatione dictarum trium clavium: 1521 *M.Sion* 1866 p.326.

firmitatem lege fraternitatem

Item una casula virida de veluto virido cum duabus dalmaticis, quam dedit Emrich Gurutler ad firmitatem (*sic ed.*) Corporis Christi: XVex. *TT* 1882 p.719. Cf. 1516 *Ibid.* p.723: Item II ampullen dy ad firmitatem Beate Virginis gehören, continent marcas II minus piset. VI.

fiscalis, -e

Tamen egregius magister Albertus Sarkezy ... director causarum regalium et fiscalis director ... personalis praesentiae regiae maiestatis locumtenentem ab extradatione litterarum inhibuisset: 1520 Wenzel, *Dóczyak* p.85.

flagitium, -ii n.

Solvite flagitium, quo liberius mihi colloqui queat: BART.PANN. *Gryllus* 84.

flagrans, -tis

Praedicta commissio, si exsistat, intelligitur, quando clericus vel sacerdos deprehensus fuerit in flagranti delicto: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.483.

flagrum, -i n.

Quot flagra sustinuissem, ni docte personam mutavissem: BART.PANN. *Gryllus* 137.

flascula, -ae f. [4]

Quod nullus vicariorum ... ladulam propriam vel flasculam possit habere: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.122 (Rubr. LXXVI).

flexibilis, -e [1]

Cum ornamentis ab utraque parte flexibilibus et geribili tortuositate dependentibus: 1514? Iványi, *Teleki* p.208. In quo (*sc. scuto*) ... insurgit ... draco, cuius oculi in recessu cavo ardent, sanguine et igni fumentibus (*sic ed.*,

recte forsān: fumantibus) oris flexibilem torquet flammam: 1526 Áldásy, Címereslevelek II p.93.

flexive [10]/2 *adv.*

Adhuc quasi flexive ad eandem pklagam eundo penes quandam viam herbosam metam antiquam reperissent: 1417 *Zsigm.oklt.* VI,440. Abinde vero ad plagam orientis autumnalis in terris arabilibus per competens spatium flexive transeuntes venissent ad quendam locum: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,833.

flexura, -ae *f.* [1]

Corona florem compressit bicolorem, rubrum aureumque, hic vento quasi perturbato et ordinem quasi confusus expanditur et alternis flexuris galeam scutumque exornat. 1517 *Turul* 1911 p.110.

flexus, -us *m.* [2]

Quos sinuosus Anas obliquis flexibus ambit: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,19. Quem ne flexus quidem aetatis diminuit: 1522 IAN.PANN. ADR.WOLPH, (J.P.) p.297.

flo, -are [7] *ad 2*: *sed de homine: spirare – kifúj:

Qua in re ita mei semper fui similis, ut nunquam uno simul ore et calidum flaverim et gelidum: 1522 *TT* 1855 p.341.

florens, -entis [6]/3 *adi.*

Ex cuius nimirum propagine elut florentissimum germen ... archiepiscopus Colocensis ac regni mei cancellarius reflorescens nulli penitus maiorum suorum in quovis laudum aut virtutis genere concedit: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.560. Cf. inferius: Ut apprime verear, ne florentissima olim provincia, sed perenni bellorum estu iam exhausta et debilitata in extremum discrimen ultimasque erumnas ex eiusmodi casu abducatur. Nec patiat (sc. rex Poloniae) regnum hoc nobile et olim florentissimum nostro seculo cum evidentissima totius christiane reipublice ruina interire: 1526 *Acta Tom.* VIII p.220. In summa florentissimum hoc regnum in vastam solitudinem redegit: 1526 *Epist.procer.* I p.287.

floriger, -a, -um

Semper florigeris ludens errabat in hortis (sc. Franciscus): Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 206. 115.

flosculus, -i *m.*

Supra scutum est galea suo colore depicta, e vertice autem galeae utrimque flosculi variegati dependent, qui veluti flatu aliquo agitati varie in se crispantur reflectunturque: 1504 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.358.

fluctuatio, -ationis *f.* [7] *proprie:

Item Zaladiensis trans lacum, quem Balatonem nunc vocant, cui quidem ideo nomen hoc inditum, quia Zale id est fluctuatio undarum conventui undique circumstrepit: BONF. I,1,359.

fluo, -ere

Inde illa foedera fluxere, quibus adstricti saepius dexteras vestras inimicorum sanguine aspersistis: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.304.

fluvens *adi?*

Usque quo idem rivulus in fluvium Karazna fluvens intraret: 1357 *Erd. oklt.* III,961 = *CD Zichy* II p.367-371.

fluvialis, -e

Ne tamen inter Hungarie et Austrie Christianissima regna indicibile necis periculum et sanguinis tanquam fluvialis inundatio oriatur: 1350 *TGy* 1835/II p.97= *CD Croat.* XI p.620.

fluviolus, -i *m.* [5]/3

Stephanus et Paulus inimicos ad fluviolum ... adhibuere: BONF. IV,9,154.

fluxus, -us *m.* [5]/3 *ad I A 1 b*:

Maiestas his diebus fluxu sanguinis laboravit, iam ex Dei gratia convaluit: 1491 *Epist.procer.* I p.26. Quidam Valentinus ... fluxum sanguinis de naribus continuum patiebatur: VALENT.HADN. *Mir.* 46 (p.96).

foculus, -i *m.* [1]

His terrorem ... centurio nimis auxit barbara quoque stoliditate usus, quippe qui super galeam foculum gerens in hostium formidinem agitatam cursu flammam, veluti arderet, agitatam latius effundebat: BONF. I,1,326.

foetiditas, -atis *f.* [1] (fenditas)

Nos considerantes squalorem et fenditatem (*ed.: sic var.: fediditatem, fetiditatem orig.: fetiditatem*) ex hoc evenire et provenire posse annuimus, ut *etc.: 1481 Budai mézárosok* p.359.

foetidus, -a, -um [6]/3 *ad 2:*

A fetidissimo Theocro Nandoralba obsessa fuit anno mccccclvi, Theucros pepulerunt in Transfiguratione: XVI Szentiványi, *Catalogus* p.241.

foetor, -oris *m.*

Excaecatur autem homo mente, quando occupat se circa haec quattuor, videlicet ... quarto circa foetorem luxuriae: *Bárczi* p.543.

foetus, -us *m. subst.*

Tuam ... excellentiam ... obsecro, quatenus nasturtium edas, et sicut solent tortuosi elephantem praematurum foetum decimo saltem anno sub lucem emittas: *1514 TAUR. Epist. 1* p.128. Ita enim versiculos illos meos inverterant, ita adulteraverant, sic depravarant, ut eos, quamvis proprii fetus erant, prima fronte meos esse non cognoscerem: *1516 TAUR. Epist. 2* p.174.

foliatum, -i *n.* [11]

In locis foliatorum per ipsos dominos de capitulo aut eius decimatores rectorum solvi et extradari consueverunt (*sc. decimae*): *1432 CD Hung. X/7* p.423.

follis, -is *m.*

Ibo visam, quisnam gentium quasi follis oppleatur eiulatibus: BART.PANN. *Gryllus* 33.

fontalis, -e [2] *proprie:

Magister Iacobus ... predium suum ... cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis universis, videlicet pratis, fenetis, ... aquis fontalibus et fluvialibus ... vendidit ... concivi nostro: *1333 Sz p.720-721. = Mon.Str. III* p.222-223.

foraneus, -a, -um

Quoniam decanos ipsorum ... cardinalis ... vocaret vicarios suos foraneos: *1516 Katona, Hist.crit. XIX* p.30.

forizo, -are *piacol!

Magistri carnifices ... duos tantum dies ad forizandum extra eorum maccella deputatos habent: *1481 Budai mézárosok* p.358.

forma, -ae *f.* delineatio, quae ad imitandum artificii proponitur – tervrajz

Que omnia in signatura et forma eiusdem domus clarius aparebunt: *1526 Végh, Buda* p.186. = *TT 1900* p.132-133.

formatus, -a, -um *iur.: destinatus, inauguratus – kijelölt, felavatott:

Michael artium liberalium magister, necnon formatus baccalaureus Sacre Pagine: *1466 DI 35120*.

formica, -ae *f.* [2]

De qua versus eandem plagam directe transeundo iungit (*sc. terminus*) similiter unam metam terream in quadam valle iuxta quendam monticulum formicarum modo simili per eosdem erectam: *1335 Tringli, Perényi* p.41. Domicilia seu foramina formicarum esse asseruisset: *1344 Borsa, Hanvay* p.12.

formidandus, -a, -um

Quos (*sc. christianos servos Turci*) autem paullo erectiore et perinde sibi formidandos putant: *1521 Katona, Hist.crit. XIX* p.248.

formidolosus, -a, -um [12]

Ut illius arma pestifera ... convicinis principibus ... terrori formidolosaque essent futura: *1503 Katona, Hist.crit. XVIII* p.346. Inter quos etsi sint multi ... catholici fideles, illis tamen formidolosus est cum geniminibus viperarum tute cohabitare: Madas, *Laskai* p.56. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

fornax, -cis *f. subst.*

Nisi quidam adolescens tunc domo in eadem existens in fornace se occultasset, eundem similiter nece crudeli

interemissent: 1497 Wenzel, *Dóczyak* p.37.

fornicem lege fomitem

Quod ipsi totum fornicem (*sic ed., recte: fomitem*) odii et discordie de medio ipsorum radicitus extirpantes ... ordinationem infrascriptam concorditer fecissent, ... quod *etc.: 1371 DRH-C: Trans. XIV* p.87.

forpex, -icis f. subst.

Nullus magistrorum audeat aliquas vestes suis laboribus perficere, quarum primus (*sic*) per alium magistrum vel creta vel forpice esset consignatus, sub unius floreni pro cera: 1492 *Mon.Iud. XII* p.65.

forsan adv.

Quod si forsam aut scriptu dignum aut lectu iocundum nihil habueris, id ipsum rescribe: 1514 TAUR. *Epist. 1* p.128.

fortifico, -are

Ipsos quoque et heredes et successores suos ... aduersus quoscumque ... tam in adipiscendis, quam in recuperandis et retinendis adiuvabimus et restaurari curabimus ac fortificabimus tota nostra potentia: 1414 Katona, *Hist.crit. XII* p.185.

fortis, -e adi.

Graecanicus ille, versiculis nostro quidem Marte, dum Italia haberemus, in hunc modum interpretatus: «>All' <'octis >alite=in dun'amenos o>u bo'uletai fortior ille quidem, qui miser esse potest», in mentem venerat: 1514 TAUR. *Epist. 1* p.129.

fortuitu adv.

Auscultabatur, si quis civis Atticus gnatum maiorem natu haberet, forte fortuitu me aut meum prognatum genere vitaeque victitantem offendeat: BART.PANN. *Gryllus 22*.

fortuna, -ae f.

furtuna: Illi ... crudelius seviunt, neminem ex illis deprehendunt, quin extemplo trudent, eorum furtunas, merces et bona cuncta diripiunt: BONF. III,4,32. *ad subst. 1*: Mihi in mentem venit te Augustino meo, regis Vladis(lai), sancte utriusque memorice, a secretis in utraque fortuna probatissimo usum fuisse quam familiarissime: 1516 TAUR. *Epist. 2* p.174. Quem fortuna pulchre Viennae rectorem et lectorem praebuit: 1516 TAUR. *Epist. 2* p.174.

fortunatus, -a, -um comp.

Quos fortunatis tutos extremus in oris / alluit Oceanus: IAN.PANN. *Paneg. 3,3,24-25*. Quam (*sc. peninsulam*) ... celi benignitas nimis fortunatam et longe fortunatiorem celeberrimum templum ... effecit: BONF. I,1,360. Ex humili genere multos extulit, in quibus se fortunatiorem invenit: BONF. IV,8,253.

fossilis, -e [1] *ásványi

Superato ... monte Carpato, cui a nimio salis aurique fossilis fructu non iniuria nomen est inditum, extemplo in Bihoriensem agrum ... properatur (*sc. exercitus Chunorum*): BONF. II,4,188.

fossorium, -ii n. *fusorium

Sub quorum conductu erant ... viginti milia rusticorum cum securibus, fossoriis et capisteriis pro viarum explanatione: 1476 Veress, *Acta* p.8. Verisimiliter huc pertinet: Cum ... fabro feci laborare ligones quattuor et fusorium II et dedi XXXXII: 1517 *DI 26156* fol. 6v cf. *Aetas* 1993 p.58. *MHHActa externa II* p.299-300.

fotor, -oris m.

Honestus et providus vir ... specialissimus fautor et fotor fratrum huius conventus ... consignavit conventui allodium: 1509 *M.Sion* 1867 p.608.

fractio, -onis f. ad 1 c:

Ipsa etenim prius ... voverat visitare Sanctum Paulum, sed distulerat perficere. Accrescentibus doloribus votum de novo emisit ... de prioris voti fractione penitens: VALENT.HADN. *Mir.* 52 (p.98).

fragrans, -antis [2]/1

Quadruido superfuit corpus eius (*sc. S.Elisabethae*), antequam humi reconderetur, fragrantissimum odorem aspirans: BONF. II,8,339.

framea, -ae f.

Quis Turcicas frameas a Christianae reip<ublicae> cervicibus detorsit?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.250.

frango, -ere

Si etiam solum unum pedem fregerit, mactari non permittitur (*sc. bos*): 1481 *Budai mézszárosok* p.358. Ne fides sua frangatur: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.50.

frarem lege fratrem: BONF. II,1,360.

fraterculus, -i m. [1]

Quem e fraterculorum divi Francisci collegio mortalis ambitio ad potentatum evexerat: BONF. IV,3,133.

fraterne [4]/3 *adv.*

Ubi per praepositum et lectorem aut divisorem negotia ... in medium proponuntur, fraterne igitur de hac re consultantes et tractantes: 1505/1508 *M.Sion* 1866 p.619.

fraudulosus, -a, -um

Quibusdam sinisteris et fraudulosis coloribus excogitatis: 1424 *Zsigm.oklt.* XI,454.

fremo, -ere [3]

In urbe et publico et privato prelio res agitur, frementes hinc voces, miserabiles illinc intonant ululatus: BONF. I,6,125. Ottomana gens ... minas intentat, ingentem impetum frementis belli in nos effusus: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.303.

frequentatio, -onis f. *actus visitandi – látogatás:

Ut Christi fideles ad frequentationem reliquiarum diligentius illo die animaret (*sc. Archiepiscopus*): AASS *Transl.Pauli* p.609 (Recte: p.569). Iam regis mora heretice multitudini gravis esse ceperat, quippe que videbat in dies regis exemplo alios a suorum templorum frequentatione deficere: BONF. III,7,319.

fretum, -i n. *subst.*

Neptunus ... / per freta dum Glaucos stimulat Thyrrena iugales: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,41-42.

frigeo, -ere [1]

Hec estuat, ille friget, furi hec, ille a sua gravitate non discedit: *Udis* p.470.

frigesco, -ere [2]

Ideo ne fervor conceptus repescat et ardor sancti desiderii frigescat, cum ascensus contemplatoris sit occiduus, ut locuste, dicente Bernardo (cf. *PL* 892B), quod rara hora et parva mora potest esse homo in contemplatione: *Serm.Quinqu.* 9 (p.40).

frigidarius, -a, -um [1]

Caldarie passim frigidarieque celle (*sc. sunt*): BONF. IV,7,95.

frigido, -are [3]/2

Pelliculas ferarum et bestiarum silvestrium non portamus, sed tantum ovinas, agnellinas aut in necessitate caprinas, de quibus quilibet frater potest habere unum pellicium aut unam manstrucam tantum, exceptis senibus, debilibus et infirmis, qui sunt corpore frigidati, aut ex pristina consuetudine delicati: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.96 (Rubr. XLIV).

frondosus, -a, -um [2]

Flectitur (*sc. terminus*) ad occidentem ad unam arborem ilicis, dehinc ad arborem piri frondosam: *s.1275, c.1400 LvtSzle* 2000 p.35.

frons, -ntis f. *verb.*

Scire ... te velim ... me hospitem quendam ... reperisse adeo cupidum, adeo frontis perfricatce hominem, ut non sit satis aestimare: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. *ad subst. 1-2*: Ita enim versiculos illos meos inverterant, ita adulteraverant, sic depravarant, ut eos, quamvis proprii fetus erant, prima fronte meos esse non cognoscerem: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

frons, -ntis f. *in f. alicuius' i.q. coram oculis (?) v. milit. i.q. acies – szeme el tt (?) v. kat.: front:

In ius et supradicti Margati, quod recte in frontibus paganorum est situm, ustentationem perpetuam ... de proventibus salium regni nostri centum marcas semper in paschali tempore dedimus in argento: *1217/1218 CD Hung.* III/1 p.238. Cf. ibid. superius: Videbamus ... quotidie memoratae domus fratres ... in paganorum confiniis castra munitissima collocare. (*Reg.Arp.330.*)

fructifer, -a, -um

Ut exinde dicti cives nostri discant sub principe glorioso devote famulari atque ab ipsis utilitatibus et honoris materia luctumque fructiferum regiae proveniat maiestati: *1383 CD Hung.* X/8 p.122.

fructifico, -are ad B 2: *de fidelitate:

Ut quo altioris gradus statum ascendent et fructificent uberius, eo maiora apud nos praemia comparent eoque pateat latius ipsorum claritas meritorum: *1408 CD Hung.* X/4 p.685.

frugalitas, -atis f. [4]

Contra Ungari ... hec omnia egre ferre, ... regiam maiestatem quotidie incusare, quod ... a priscorum regum parsimonia et frugalitate descisceret: BONF. IV,7,89.

frugi adi. defect.

Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis oppletissimum mei gratia commendatum habere non dedigneris. *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

frugifer, -a, -um [5]/3

Qua divite gleba / insula frugiferae pascit gratissima divae: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,14-15. Qui Asiaticam Scythiam frugiferam incolunt: BONF. I,1,150.

fruitio, -onis f.

Tercie (sc. *deliciae*) sunt eternales, que consistunt in fruicionibus Dei, de quibus dicitur Job XXII.: "Super omnipotentem deliciis affluens," (*Job.* 22,26) id est visionibus Dei frueris. *Serm.Quinqu.* 12 (p.46).

frustati lege frustrati

Pontificis legati ... summo studio, opera diligentiaque curarunt, verum nihil profecere, quando conatus omnes eos frustati sunt: BONF. II,9,139. Captum vi oppidum Dionysio spem suam non frustato dono datur: BONF. II,9,284.

frustillatim [5]

Diffringere passim hominum capita, modo humeros et femora frustillatim disicere et cuncta cruore fedare: BONF. III,4,68.

fuco, -are

O, quam magnum tempus expendunt mulieres vanae se ornantes, fucantes et huiusmodi faciendo. *Bárczi* p.647. PELB.TEM. *Pom.sanct.aest.* 74,P. Illi pro inani fucataque gloria pugnabant, tu pro fide, pro religione dimicabis: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.259.

fulcimen, -inis n. [3]

Communis necessitas, ut si frater quis habet gratiam docendi alios vel sermocinandi, omnino necesse est, ut ... habeat librorum fulcimina seu subsidia: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.120 (Rubr. LXV). Idem capitulum ... praemissam suam demonstrationem ... praescriptarum litterarum ... regis et ... reginae privilegialium fulcimine ... sufficienter ... verificassent: *1524 Katona, Hist.crit.* XIX p.469.

fulgidus, -a, -um [5] ad 1:

Ipsi vero scuto super imposita cassis est claro fulgido depicto colore: *1518/XIX Áldásy, Címereslevelek* II p.83.

fulmineus, -a, -um [5]

Ut cava fulmineos spargant tormenta molares: IAN.PANN. *Paneg.* 3, 2, 129. ad B 1: Fulmineum aprum a cervice venabulo per iugulum transfixum effigies hominis per ambas aures utraque manu apprehendit: *1514 Turul* 1904 p.110.

fumalis, -e

Quando universitas nobilium regni nostri Sclavoniae generaliter vel particulariter pro aliquo eorum negotio apud

nostram maiestatem ... promovendo ab incolis ipsius regni aliquas collectas vel denarios fumales exigi ordinasset: 1505 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.407.

fumatim [7]/3 *adv.*

De pecuniis eiusdem contributionis per fumos sew fumatim exactis: 1522 C. Tóth, Bátori p.119.

fumidus, -a, -um

Sed tunc praecipuus penetrabat pectora terror, / fumida cum vastos orbis tormenta rotabant: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,37-38.

funa lege fune

Domina Chun absoluta ab Ungesalczen in una funa valente IIII flor.: 1394 AA Cassov. p.48.

funda, -ae f.

Qualiter elisus fundis insibilet Arctus: IAN.PANN. *Paneg.* 3, 2, 131.

fundatrix, -icis f. [2]

In recompensationem auree corone Kesule regine beate memorie fundatricis ecclesie Vesprimiensis <a>b eadem ecclesia recepte olim per Andream regem: 1277 *Veszpr.okl.* I p.72. Cf. XVI Wagner, *Anal.* II p.79: Merito dici poterat mater et fuit mater nostra et fundatrix monasterii. Quod prefata uxor Bele, fundatrix dicti monasterii fratres ordinis Sancti Augustini ... induxisset: 1518 Erdélyi, *Register* p.119.

fundo, -are

In eodem (*sic ed., sc. capella*) praepositalem dignitatem cum 4 capellanis clericisque ad missarum sollemnia decantanda sufficientibusordinari fecimus et fundari: 1430 Katona, *Hist.crit.* XII p.550.

funeris, -e [3]/2

Thorismundus ... paternum corpus Tolosam refert, cui funus pro dignitate celebratum ludique funebres tribus diebus in honorem editi: BONF. I,4,184. Hic Lodovicus inferias Andree operatus funebres ludos edidit: BONF. II,10,257. – *Uts subst. (?)*: Nihil ... de futuro rege ... decerni poterat, ni prius Mathie manibus funebria iusta solvisset (*sc. Corvinus*): BONF. IV,8,230.

funero, -are [3]/3

Scythici duces ... ad marmoream columnam ... sollemni pompa funerati sunt: BONF. I,3,44. Post funeratum honorifice Geysam de rege eligendo Ungari cogitare ceperunt: BONF. II,4,90. Corpus (*sc. regis Belae*) Albe inter monumenta regum honorifice funeratum: BONF. II,7,62.

funestus, -a, -um

Nulla est penitus, nulla in universa Pannonia domus non lugubris, non funesta, non alicuius cladis ac miseriarum particeps: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.251.

fungor, -i ad 3: *fato f.': mori – meghal:

Hoc die ... Matthias ... rex ... fato functus est: 1490 Radó, *Bejegyzések* p.384.

furca, -ae f. [16] *subst.* *instrumentum ad edendum aptum – ev eszköz:

Quod ipse Emerico ... ad instantissimam suam petitionem centum et triginta duos florenos aureos, duos cultellos deargentatos, quatuor coclearia argentea, duas furcas parvas argenteas secundum morem Latinorum pro comodo comestionis aptas, unum balteum quadraginta quinque valentem, vestimentaue sua decem marcas facientia sub ea spe, *ut* dum eadem ab ipso repeteret, mox sibi restituere teneretur, assignasset: 1374 *DI 41950*. Furce argentee 4. ... Furce due ex argento et tercia de serte argentata: 1521 Entz, *Gyulafehérvár* p.186. Item magnifico domino Ioanni Dragfi cupam unam argenteam floribus ornatam, sedile unum panno rubeo et aliud similiter corio factum, cochlear unum inauratum, salinum unum inauratum, furcam inauratam, discum inauratum unum legavit (*sc. episcopus*): 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.31.

furcilla, -ae f. [7]/2 *furcella*

In scutellis, discis, coclearibus, furcellis, cyphis, cuppis, pelvibus, fusoriis, lagenis: 1523 *M.Sion* 1867 p.515. Balogh, *Bakócz* p.77 = *Okmányok tára* 45-47.

furfur, -uris n. [13]/2 *de ludo rusticorum cum furfure facto:

Quod ipsi fratres ... lusissent ... cum eisdem laicis ad cartas et furfura. Est enim ludus rusticorum, qui alias

haydones in Hungarica vocantur, quoniam accepto cumulo de furfuribus frumentorum immiscentes ad sortem pro quolibet ludentium unum denarium, et sic dividentes cumulum illum furfurum ad numerum personarum, pecunias impositas ad sortem lucrantur. Qui ludus inter alios honeste vite homines vilis et despectui habetur: 1518 Erdélyi, *Register* p.134.

furia, -ae f.

Quid me tenes, furiarum alumne?: BART.PANN. *Gryllus* 128.

furiosus, -a, -um

Quoties illae furiosae belluae Italiam invasere?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.246.

fusco, -are

Plus maiestatis habebat / Iupiter et totum fuscabat clarior agmen: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 141-142. 113.

fusorium, -ii n. [12]/1 *subst.* *gener.:

Item Ioanni de Varda fratri suo legavit ... pelvim unam argenteam cum fusorio: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.31. *ad *usu profano*: In scutellis, discis, coclearibus, furcellis, cyphis, cuppis, pelvibus, fusoriis, lagenis: 1523 *M.Sion* 1867 p.515. Cf. etiam 'fossorium'.

fustanum, -i n. fustannum

Nos artem seu texturam barchanni seu fustanni nullibi alias in regno nostro preterquam in civitate nostra Cassoviensi fieri velimus et disposuerimus exerceri: 1419 *Zsigm.oklt.* VII,676.

fustis, -is m.

Mox alter fuste me miserum contudit probe: BART.PANN. *Gryllus* 58.

futilis, -e

Ne quid negligentiae cuipiam nostrum ab illo caesare adscribi queat, et sumta vel futili occasione vim alicui Christianarum partium ... inferre ... possit: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.351.

fututor, -oris [1]

Precipue ... mei observandissimum Colemicium strennumque fututorem primum in re futuaria ... volo ... nomine meo salutassis: BART.PANN. *Epist.* 1,2.

gaius, -i m. ?

Sibi et eius successoribus ... terras ... cum eorum omnibus appertinentiis, censibus, fructibus, redditibus, proventibus, iurisdictionibus temporalibus, possessionibus, agris, pratis, lignis, piscinis, lacubus, silvis, nemoribus, mellificiis, piscaturis, paludibus, aquis et aquarum decursibus, molendinis et emolumentis, quercetis, pinetis, virgultis, gais (*ed. addit: plagis*), miricis (*ed. addit: locis incultis*), aucupationibus, venationibus, exactionibus ordinariis, attinentiis et appendiis universis ... obligavimus: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.128. Jobb szöveg: Wagner, *Anal.* p.214.

gallina, -ae f. [47]

Gallina in limine ostii more galli cantavit:

gallus, -i m. [4]

Gallina in limine ostii more galli cantavit: *Bárczi* p.59. *OQ* 8,S.

ganea, -ae f. [1]

Odi delitescens somno, ganeis et immundo amori obstrictos: BART.PANN. *Vigil.* 2. Spondes ... ganeam, crapulam posthabere?: BART.PANN. *Vigil.* 39.

gariosolum?

Specierum diversarum genera, ut sunt crocum, piper, zinziber, gariosoli, nuces muscati, flores muscati ac cynamonis et talibus speciebus consimilia: 1436 *Mon.Budapest* III/2 p.272.

garrio, -ire

Exemplum de avibus, que orta luce garrire incipiunt et modulari: *Serm.Quinqu.* 9 (p.40).

garrulitas, -atis f. [6]/4

Nonne cornix hec ... nunc accipitri sponte iuraret se nunquam garrulitate vociferationeque sua dominum amplius lesuram, si impune dimitteretur: BONF. II,5,248. Cum reges antehac promiscue ac immodestius ab hominibus adirentur auresque indocte multitudini accommodantes modo garrulitatis fastidio, modo loquendi inscitia afficerentur *etc.*: BONF. II,7,8.

gastrimargia, -ae f. [4]/2

Unde gulositas nomen accepit, ut dicatur castrimargia, quasi mergens castitatem: *Serm. Quinqu.* 44 (p.102).

gaudeo, -ere verb.

Gratulor itaque tibi, mihi gaudeo, te amo, mi Vadiane: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

gehennalis, -e [3]

Ne pena temporalis in gehennalem convertatur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.126 (Rubr. LXXIV).

gelatina gelatinum > *gelatina-ra kell javítani.

Pulveres cum uno parvissimo vasculo, cum quo solent portare gelatinam de Italia: 1480-1500 *Htk* 1926 p.267

gelima, -ae f.

Cum postmodum vos capecie vocabulum mutata eius vera significacione aliter, quam in re sonat, interpretari voluissetis et non de singulis capeciis, sed de singulis gelimis, quarum due unam capeciam faciunt, ipsos duodecim denarios exigere curavissetis: 1501 *DI* 90759. De terris arabilibus sessionum desertarum per colonos seminatarum de singulis iugeribus ad curiam domini tenentur dare singulam gelimam 1, quas iudex tenetur congregare: 1524 *Urb. Vespr.* p.66.

gelo, -are

Illum mortifero nervis torpore gelatis / deficiunt rigidae durato sanguine venae: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,269-270.

gelu, -us n. [8]/4

Cum omnia gelu constitissent, pabulatum sepe et aquatum ire non licuit: BONF. III,5,380.

gemebundus, -a, -um

Propter quas ipse c[omes] Petrus per longa tempora dies duxit aegrotos cum suspirio gemebundus: 1411 Katona, *Hist. crit.* XII p.64.

gemmifisor, -oris m. [2]

Petrus gemmifisor penes Beatam Virginem cb. 50. Cf. p.41: Vsvaldus Gyöngfűzü.: c.1510 Szakály-Sz cs, *Bortized* p.88.

generalitas, -atis f. *subst.*

Ut multa paucis exprimantur et sub generalitate huiusmodi singula computantur: 1508 *Reg. Strig.* p.79.

generatio, -onis f.

Quia Dominicus ... de generatione Syculorum de Saaswar se esse dicebat: 1323/1365 *MNy* 1931 p.207.

generationalis, -e

Ipsi ... sese mutuo et alternatim eisque succedentes sibi ipsis in fratres condivisionales et generationales adoptassent: 1424 *Fons* 2005 p.366.

generositas, -atis f. *substs.*

Dummodo ipsas (*sc. Litteras*) a vestra generositate redimere possemus, ideo sciat vestra generositas, quod *etc.*: 1407 *Mon. Budapest* III/1 p.245. Qui non fortunis generositateque et gloria maiorum suorum innixi, sed propriis eorum laboribus et virtutibus clari emerserunt: 1478 Wenzel, *Dóczyak* p.9.

genialis, -e [4]/3

Imprudens ... mulier ... novum coniugium molitur eoque vesanie illa processit, ut omnes ingenii nervos genuali toro prorsus intenderet, cuius iam se impotem fore senserat: BONF. III,3,294.

geniculo, -are [1]

Quia hic Ioannes ... post victoriam loco victoriae inirmatus, ... paulo ante mortem devotissime geniculatus et inclitorum (*sic ed.*) commilitonum turmis circumstantiatus ... de praesenti seculo (*sic*) est translatus: 1476

Kovachich, *Scriptores* II p.2.

genimen, -inis *n.* [1]

Inter quos et si sint multi ... veri ... caatholici fideles, illis tamen formidolosum est cum geniminibus viperarum (cf. Mt. 3,7: progenies viperarum Mt. 23,33: genimina viperarum) tute cohabitare: Madas, *Laskai* p.56. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

genius, -i *m.*

Hi ... dicere Romam ... deleri non posse, ... illius loci genium tantum sibi numinis vendicasse, ut aliquo imperio carere non possit: BONF. I,6,267. Tandem videbo, quid genius domui huic contulerit: BART.PANN. *Gryllus* 27.

gens, -tis *f. subst.*

Que minime acta fuisse arbitramur, si hec gens Hungarica natalis soli dulcedine allecta non de exteris nationibus, sed de gente sua quempiam regem idoneum pro se elegeret: 1505 *Tudománytár* 1839/VI p.66. Pray, *Annal.* IV p.313. Batthyany, *Leges eccl.* I p.562. Katona, *Hist.crit.* XVIII. p.425. Quibus (*sc. gestis reges*) gentem hanc Scythicam non solum claram magnificamque nomine et gloria reddiderunt, verum famam ipsius per totum orbem terrarum longe lateque diffusam ad aethera usque extulerunt: 1505 *Tudománytár* 1839/VI p.66.

genuflexio, -onis *f.* [1]

De genuflexionibus (*sc. titulus rubricae*): GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.89 (Rubr. XXXV). Sacerdos autem stans ad altare non flectit genua sua, nisi in Simbolo ad 'Homo factus est'. Ad alias autem genuflexiones tantum caput inclinatur reverenter versus altare: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.90 (Rubr. XXXV). Doceat novitium magister ipse, quomodo inclinationes et genuflexiones atque prostrationes horis et locis debitis faciat: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.115 (Rubr. LXIII).

geographus, -i *m.* [1]

Cum antiquorum more geographorum citeriorem ulterioremque Ungarie partem descripserimus, nunc, quos fines ipsa sibi vendicet, breviter exequamur: BONF. I,1,334.

gepanta *vulgare*

Tertia navis tardius applicuit et a pigritia, que horum lingua 'gepanta' dicitur, Gepidarum nomen accepit: BONF. I,2,113.

germanitas, -atis *f.*

Quum autem per se ipsum satis validum et velut inexplicabile sit germanitatis vinculum: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.500.

germen, -inis *n.*

Ex cuius nimirum propagine elut florentissimum germen ... archiepiscopus Colocensis ac regni mei cancellarius reflorescens nulli penitus maiorum suorum in quovis laudum aut virtutis genere concedit: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.560.

gero, -ere *verb.*

Iccirco talem te erga illum geras, ut hanc meam (*quantulacunque sit*) commendatiunculam sentiat cognoscatque sibi non parum profuisse: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

gerulus, -i *m.* [6] *querulus

Misso ad maiestatem nostram isto nuntio vestro, harum scilicet gerulo (*ed. corr. ad. querulo*) per medium eiusdem, uti ex suo ore didicimus, nobis in eo supplicastis, ut *etc.*: 1439 Zimmermann, *Urbk.* V p.24. *ad subst.* 2 Inopinatus namque praesentium geruli, domini magistri Rudolphi, discessus doctius ac tersius scribendi inturbavit officium: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

gestor, -oris *m.*

Predialis et negociorum gestor: 1512 Végh, *Buda* p.157.

giganteus, -a, -um [5]/3 *onom.?*

Persam Gigantee proceritatis imperator lancea ... transfodit: BONF. I,8,173. Tunc Grecus quidam Gigantee proceritatis roborisque ex urbe prodiens ad singulare certamen Ungaros provocat: BONF. I,10,230.

gladiatorius, -a, -um

In qua (*sc. camera*) idem Demetrius labores suos gladiatorios perficere solitus est: 1507 Végh, *Buda* p.146.

gladius, -ii m. *gladeus

Gladei III. Bicelli II. Dacus I. Bozdogan Turcales III.: 1491 *HtK* 1891 p.552.

glandifer, -a, -um [8]/2 glandefer *de arbore:

In quo (*sc. campo*) quercus, arbor glandefera radices fixisse cernitur: 1517/XVIII Áldásy, *Címereslevelek* II p.80.

Quos quendam silvam glandiferam intra metas eiusdem possessionis sitam radicitus ... succidisse ... accepimus: 1524 *Reg.Str.* p.159.

glandinosus, -a, -um [26]/5

Proventus ... quarundam duarum silvarum glandinosarum ipsorum exponentium ... sibi ipsis percepissent: 1482 Zimmermann, *Urbk.* VII p.330.

glaucus, -i m. tengeri hal

Neptunus ... / per freta dum glaucos stimulat Thyrrena iugales: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,41-42.

gleba, -ae f.

Gleba sub hac petra Thome iacet archilevite / Christe Iesu tetra quem protege de nece mite: c.1395 *Mon.civ.Zagr.* I p.409.

glebator, -oris m.

Item dedimus pro cervisia glebatoribus ... den XXXVI den.: 1441 *Df* 282530 fol. 10v.

glebo, -are

Item pro straminibus ad glebandum parchanum civitatis LXXV den. Cf. *ibid.* inferius: Item Materno in parchano glebanti XLVI den.: 1441 *Df* 282530 fol. 7v.

glisco, -ere [11] *ad 3:* *glesco

Noveritis me fore sanos (*sic*), hoc idem glesco a vestra dominatione scire: 1459 Zimmermann, *Urbk.* VI p.49.

globus, -i m. [57] *ad 1:* *orbis terrarum - földkerekség:

Nephandis sic idolis soli globum mundas: VALENT.HADN. *Invoc.* 5,4 p.24.

glomerio, -are

Equitum turmae glomerantur eodem, / succedunt pedites: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,109-110.

gloriabundus, -a, -um [1]

Mathias ... ex hoc ... officii genere mirificam omnium fidem sibi comparabat. Quin etiam gloriabundus sepe retulit se Nicolao, Bossene regi, cum per officium visitasset, egrotanti pedum digitos interfricuisse: BONF. IV,7,78.

glos, -oris f. *glora, -ae f. *ad 1:*

Qui nobilis domina, Elena vocata, relicta confam Ladislai de Torna, glora ipsorum post generale tributum solucionis dilectissimi filii sui, condam Iohannis, fratris scilicet ipsorum condivisionalibus universas possessiones ... eisdem resignasset: 1406 Tringli, *Perényi* p.290.

glossema, -atis n. [1]

Et Vandali eodem glossemate utuntur: BONF. I,8,156. In contione militari concitatus et eloquens (*sc. rex*), multarum sibi cognitio linguarum, preter Turcicum et Grecum omnia Europe glossemata calluit: BONF. IV,9,267.

gluten, -inis n.

Universam Christianitatem in his utilibus foederum induciis glutine quodam indissolubili ... inclusam esse voluerimus: 1503 Pray, *Annales* p.307.

glutino, -are [3]

Sic habet vestra cara fraternitas quemdam novum nodum, quibus simul glutinamur, ut licet inscriptionibus et foederibus per nos dudum initis nobis invicem succurrere teneamur, tamen istius societatis nostre ratione alter alterum ... fideliter defensare ... tenemur: 1429 *CD Hung.* X/8 p.620.

glutinum, -i n. [7] ad 1:

Vis fraterni amoris non sinit tam arcto sanguinis glutino iunctos invicem esse immemores: *1512 Acta Tom. II* p.126.

grabatus, -i m. [2]

Item grabatum magnum I.: *1522 DI 32657*. Fessa sopiri fero sternebam membra grabato: *Anal.nova* (Piso) p.414. Quidam frater ... ilico sanus de grabato surgens, quod voverat, ... effectui mancipavit: VALENT.HADN. *Mir.* 80 (p.118).

gradarius, -ii m. subst.

Item serenissimae dominae ... reginae ... pelvim cum gutturnio, ... gradarios duos (*sc. legavit episcopus*). Cf. *ibid.* p.31: Domino Stephano Bathor palatino discum unum inauratum, cochlear unum inauratum, salinum unum inauratum, gradarium unum: *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár* p.30.

gradior, -i gradere verb. depon.

Si vero talis famulus ex preconcepta malitia aut propter ingurgitationem ventris sui spretis magistris ... cum eisdem in processione gradere (*ed.: !*) non vellet, talis a laboribus prohibeatur: *1492 Mon.Iud.* XII p.65. In vos ipsos non pedibus, sed consilio gradimini: BART.PANN. *Gryllus* 21.

graminosus, -a, -um [17]

De ipsa magna via cruce signata vadit (*sc. terminus*) per viam graminosam, ubi sunt sex metae antiquae et septima nova: *1279 CD Hung.* V/2 p.529.

gratans, -antis [9]/3

Quos (*sc. florenos*) nos nulla ratione nunc dare valemus, nam sicut aliis temporibus dedimus, sic et nunc daremus animo gratanti, prout conveniret dare vestre dominationi, sed ... nullatenus dare valemus: *1369 Sz* 1900 p.609.

gratia postpos.

Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis opletissimum mei gratia commendatum habere non dedigneris: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

gratia, -ae f. subst.

Velim, si tantillum gratice tuce habere possem, mihi quam primum rescriberes: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.130.

gratianus, -i m. [1]

Item capellanis et gratianis ecclesiae Albensis Transsylvanae, ut singuli tricesimas legant, florenos centum (*sc. legavit episcopus*): *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár* p.28. Ladislaus ... Archiepiscopus ... honorabilibus viris, preposito, lectori, cantori, ... necnon ecclesiarum parochialium, altarium et hospitalium rectoribus eorumque vicesgerentibus capellanis, gracionis, presbiteris ac aliis personis ecclesiasticis secularibus et regularibus ... salutem: *1526 M.Sion* 1863 p.714 = *Mon.eccl.* I p.249.

gratificor, -are

Quibus (*sc. deis*) tanta saltem aetate gratificari liceat: BART.PANN. *Gryllus* 14. Optavit idem mutuam sane nostram conventionem fieri in Lyncz,... nobis vero... visum fuit, ut in Budweyz civitat... conveniremus, pro quo ad ipsum... ducem oratores misimus et credimus eum in hoc nobis gratificaturum: *1522 Acta Tom.* VI p.114. Scio, quod non solum in hoc, sed in omnibus, quibus unquam poterit (*sc. papa*) gratificari v<est>re m<aiesta>ti, erit ad gratificandum paratissimus: *1523 Acta Tom.* VI p.226.

gratiositas, -atis f. ad 1: *ut titulus honorificus:

Supplicantes exinde prenominati Nicolaus et domina ... consors eiusdem nostre gratiositati humiliter et devote, ut *etc.*: *1439 Mon.Budapest* III/2 p.312.

gratuito [5]/2 adv.

Procere ad labefactandam gubernatoris magnanimitatem copias gratuito dederant: BONF. III,7,199.

gratuitus, -a, -um

Qui ... quodammodum per gradus gratuite donacionis conscendentes pro corone regalis honore se variis exponere periculorum generibus nullatenus formidarunt: *1350 TGy* 1835/II p.92. *CD Croat.* XI p.620.

gratulabundus, -a, -um [4]/3

Ladislaus ... cum Prage ad secundum lapidem appropinquasset, Rochezana ... gratulabundus obviam occurrit: BONF. III,8,290.

gratulatio, -onis *f. subst.*

Debueramque dudum tibi gratulari sed neque sera gratulatio reprehendi solet [teste Tullio], praesertim si nulla socordia aut negligentia pccetermissa est: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

gratulor, -ari *verb.*

Debueramque dudum tibi gratulari sed neque sera gratulatio reprehendi solet [teste Tullio], praesertim si nulla socordia aut negligentia pccetermissa est: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.173. Gratulor itaque tibi, mihi gaudeo, te amo, mi Vadiane: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Plurimum tibi, ut debeo, gratulor lctorque: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.173.

gratus, -a, -um *adi.*

Hoc mihi, hoc reverendissimo Vratislaviensi nihil gratius, hoc Augustino et tibi commodius nihil facere potes: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

gravamen, -inis *n.* [226] *ad 2*: *sed sensu activo: actus molestiam inferendi – sérelemokozás:

Si nostra rigida gravamina indignationemque nostram gravissimam incurrere formidatis: 1437 Katona, *Hist.crit.* XII p.776.

gravate [1] *comp.*

Eum unicum posthabitis ceteris in consilium admitti gravate ferebant: BONF. III,1,54. Magnanimus enim neque armis, neque officio vinci potest, nihil gravatius ferre solet, quam ab hoste pariter et amico superari: BONF. III,2,66. Pragenses gymnasium ad ea usque tempora Tutones plane gubernarant, quod Bohemi ... gravate pertulerant: BONF. III,2,306. Consules Prage Ioannis apostate ... insolentiam gravate ferentes eum ... iussere in pretorium accersi: BONF. III,3,440. Cf. enim III,1,232: BONF. III,1,54.

Gravatim [4] *adv.*

Iidem domini Bohemi, ubi audiverunt rationes nostras, non gravatim ad nostram voluntatem accesserunt: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.367. Te salvum volo, tibi gaudium gravatim adfero: BART.PANN. *Gryllus* 77.

gravo, -are

Non autumnalis ramos de more gravavit / fertilitas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,256-257.

grebonatus, -us *m.* *grebatus, gere

Quod communitas hospitum ... ipsum cum suis fratribus ... honore et officio iudicatus seu grebatus ... eiecisset. Cf. inferius: officiolatus seu gerebatus: 1477 Zimmermann, *Urkb.* VII p.143.

grossus, -a, -um

Et propter hanc causam pueri sunt minoris intellectus, quoniam caput habent magnum, grossum et ponderosum: *Serm.Quinqu.* 3 (p.31).

gryps, -is *m.* [11] *ad 2*

Hinc cum rubeo campo griphonis animalis forma exurgit alis erectis, pedibus anterioribus elevatis et unguibus pertensis ferox minaxque: 1517 Turul 1911 p.110.

gubernamen, -inis *n.* [4]/2

Dum ... reginarum gubernamen calle sinistro vehebatur: IOH.THUROCZ 725 p.211.

gubernator, -oris *m.*

Sanctitas vestra ... auditori camere et gubernatori urbis mandavit, ut de excessibus ... inquirerent: 1524 Theiner, *Mon.Slav.* I p.581.

gubernatrix, -icis *f.* [6]/3

Iacobus ... et ... domina Neste ... pro ... filiis suis tamquam tutrix et gubernatrix ipsorum ... confessi sunt, quod etc.: 1399 Mon.Budapest III/1 p.136. Quod inter ... regem et Michaellem de Zilagy ac gubernatricem ... firma pax ordinata sit: c.1457 Kaprainai, *Dipl.* I p.207. Inferius: Quod ipsa domina gubernatrix universa castra regia ...

remittere habet.

guberniculum *lege* gubernaculum

Cum dominus rex, pater noster tunc gerens terre Transdanubialis guberniculum (*recte orig. [DI 829] et CD Arp.cont. IV p.24 [locus allatus s.v. gubernaculum]: gubernaculum*) a facie patris sui ... in castrum ... declinasset: 1273 *Erd.okmt.* I p.233.

gulositas, -atis *f.*

Unde gulositas nomen accepit, ut dicatur castrimargia, quasi mergens castitatem: *Serm.Quinqu.* 44 (p.102).

gurges, -itis *m. subst.*

Tot enim thesauri gurgites ad tam diuturnum difficileque bellum sustinendum effudimus, ut ...: 1521 *Katona, Hist.crit.* XIX p.251.

gustus, -us *m.*

Per nervos enim procedentes ab anteriori parte perficit (*sc. caput*) visum, auditum, odoratum et gustum: *Serm.Quinqu.* 3 (p.31).

gutturium, -ii *n. subst.*

Omnia solus habes: pelvim, gutturnia, scamna / Et tres urceolos, omnia solus habes: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.129. Franciscus ... episcopus ... ecclesiae Sancti Michaelis archangeli legavit ... omnia ... vasa argentea, illa videlicet, quibus episcopi missarum sollempnia peragendo utuntur, gutturnium cum pelvi, thuribulum, cruces aureas maiorem et minorem, cum pontificali calice, infula, agminario, aspersione argenteo, ac duobus annulis aureis. Cf. *ibid.* p.30: Item ... regi Hungariae ... legavit pelvim argenteam cum gutturnio, cupas argenteas deauratas etc. ... Reginae Hungariae ... pelvim cum gutturnio, cupas deauratas (*sic*) duas, gradarios duos. Cf. *ibid.* p.31: Episcopo Vacienti salinum unum, aulaea parva duo, gutturnium unum iussit reddi.: 1524 *Bunyitay, Gyulafehérvár* p.27.

gymnasium, -ii *n. gymnasium*

Prima generatio est sacerdotum, qui habentur inter eos in magna reverentia, quasi rectores populi et executores et dispensatores legis, doctores et iudices et presidentes in beneficiis spiritualibus et ecclesiis et gymnasiis: *GEORG.HUNG.* p.354.

gymnicus, -a, -um [1]

Lycurgus, ... qui nubere nolissent, ignominia hos affecit, in gymnicis namque ludis spectaculo amovebantur: *Udis* p.461.

habeo, -ere *verb.*

Attamen cum hominibus eiusdem albi existentibus sine pecuniis vivere, quam <amoucot'eros perpeti semihomines, longe pretiosius esse mihi persuasum habui: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.128. Quod si forsitan aut scriptu dignum aut lectu iocundum nihil habueris, id ipsum rescribe. 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.128. Codre, tuum serva hospitium, quo Codrior alter / Orbe vago non est omnia solus habes: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.129. Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis oppletissimum mei gratia commendatum habere non dedigneris: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.129. Graecanicus ille, versiculis nostro quidem Marte, dum Italia haberemus, in hunc modum interpretatus: «>All' <'octis >alite=in dun'amenos o>u bo'uletai fortior ille quidem, qui miser esse potest», in mentem venerat: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.129. Velim, si tantillum gratice tuce habere possem, mihi quam primum rescriberes: 1514 *TAUR. Epist.* 1 p.130. Quare mihi persuasum habui, tibi illum (ut erat hominum studiosorum amantissimus) plurimas suas epistolas misisse, quarum mihi a te copiam fieri peto, et si permiseris obsecro: 1516 *TAUR. Epist.* 2 p.174. Cura, ut rectoreos inter fasces vitce salutis que tuce rationem habeas: 1516 *TAUR. Epist.* 2 p.174.

habilis, -e *abilis*

Quos et quas (*sc. equos et arma?*) meliores et abiliores invenire possent: 1424 *Zsigm.oklt.* XI, 269.

habitalis, -e [1]

Item in possessione Doba sessiones habitales sunt XLI. (*etiam ibidem persaepe legitur*). 1498 *TT* 1901 p.109.

habitu, -are [1] *proprie: vestire, habitu ordinis religiosi ornare – (be)öltöztet:

Quod nos ... religiosus viris Sancti Pauli primi heremite ... universas et singulas personas, quas dixerint et notaverint de ordine ipsorum ad nostrum ordinem fuisse translatas et ipsius nostri ordinis habitu habitatas, a nobis instanter requirentibus et ipsis restitui postulantis ... spondemus ... in Strigonium .. mittere et destinare:

1395/XV Df 286489 fol. 56v. Andreas, prior generalis ... tanquam alter Ionatas se sua tunica denudabat ac habituandis praebebat: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 140 (p.117). Erat ... specialis gratia in eo ad suscipiendas novitios, et ad eum tanquam ad patrem habituandi confluebant: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 229 (p.172).

hachoka, -ae f. (hazwka)

Theoloniator ... Valentinus ... viginti duos florenorum auri ... ac unam Hazwkam et unum gladium ab eodem abstulisset: 1492 *Mon. Iud.* XII p.68.

haereo, -ere (h reo)

Itaque detinemur adhuc in iisdem negociis et hce remus in eo[d]em luto: 1518 Besseneyi, *Lettere* p.13.

haeresiarcha, -ae m. [7]/5

Hic etiam heresiarcharum gravissime exacte sunt pene: BONF. III,3,331.

haesito, -are verb.

Quod te facturum nihil haesito: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

halitus, -us m.

Quippe tibi taetri putet malus halitus oris, / et subito nares suffocat ille meas: IAN.PANN. *Epigr.* 213,15-16.

harambuk vulg. indecl.

Similiter et caesarea m[aiestas] promiserat per regna et terras seu dominia regiae m[aiestatis] in persona sua ire nolle, nec exercitum suum mittere, insuper nec harambuk (*nota editoris: f. praedatorias copias*) nec alios exercitus suos ire pateretur: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.46.

hariolor, -ari [3]/3

Cetera ... signa deterrebant, que hunc veluti Herculem ad sudorem editum hariolabantur (*sc. Ludovicum natum*): BONF. II,9,244. E generosa huius indole ... faustissima queque vulgus hariolabatur: BONF. II,10,4. Ut pauci fuerint, qui hunc maxima queque gesturum non hariolarentur: BONF. II,10,185. Zyska ... respondit se iubere cute corpus exui, exutum volucris ac feris exponi, curata cute tympanum obtendi eoque duce bella geri, quod ubi hostes audiverint, fugam rapturos illico hariolabatur: BONF. III,3,44. Quando Turcum extremas vires tentaturum et in tante cladis ultionem omnia moliturum omnes hariolantur: BONF. III,5,86. Veluti futuram cladem ex inopia copiarum hariolaretur (*sc. anus*): BONF. III,7,75. Elisabetha ... a vir morte ... infaustissima queque hariolatur: BONF. III,4,118.

hariolus, -i m. (ariolus)

Illud enim genius mihi meus semper suggerebat, plus nimirum ostentationis in Christi evangelium per nonnullos interpretes, ne dicam, coniectores et ariolos invectum fuisse, quam candidissima per se veritas postulasset: 1522 *TT* 1885 p.341.

Harpocrates *proprium

Nisi te mutis piscibus surdiorem esse atque elinguem illum Harpocraten examussim referre factus essem certior: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

haruspex, -icis m. [1]

Atila ... consulendos ... suos haruspices censuit, ut *etc.*: BONF. I,4,99. Cum sibi (*sc. Atila*) propter haruspicum responsa timeret: BONF. I,4,116. Theodoricum ... aliqui Ostrogothe telo confossum haruspicum presagia confirmasse referunt, quamvis Aetium moriturum Atila reputabat: BONF. I,4,168. Taurinensium dux haruspicem iuvenem consuluit, cuius prime tunc nuptie celebrarentur: BONF. I,8,81: BONF. I,4,99.

hasta, -ae f.

Quos iam pridem venire sub hasta aut mactari oportuit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.254.

hastatus, -i m. [1]

Corvinum ... memorant ... in medio ... quadrata duo cataphractorum agmina equitum statuisset et inter hos cohortes gravis armature a tergo hastatis sagittariisque munitas interiecisset: BONF. III,5,260.

hebes, -etis ad 2 b:

Hebetum guttura sensibus fecundas (*sc. S.Spiritus*): VALENT.HADN. *Invoc.* 5,2 25.

hecatombe, -es *f.* Gr{>ekat'ombj}

Ego autem, si ope vestra in Romanos victoriam continuabo, pro referenda gratia tertiam exuviarum partem vobis ipse voveo Martique patri ex hostili sanguine opimam hecatomben me facturum esse recipio BONF. I,6,117. Apud omnes Martis Herculisque parentis aras rem divinam facite, celebrate hecatomben et diis immortalibus cumulatissimos honores impendite: BONF. I,3,82

hedera *susbt.*

Ac flavis hederas detraho temporibus: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Eleg.* 30,8. (p.126).

hemistichium, -ii *n. subst.*

In haec verba autem iuxta Martialis epigrammaticarii nugas insonat hemistichio *etc.*: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

hendecasyllabus, -a, -um *adi.*

Non potui quorundam temeritatem seu sanguineam quandam crudelitatem, quas taurinomastygce illi versiculis meis hendecasyllabis intulerint, tibi non facere copiam: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

herba, -ae *f.*

Habet (*ecclesia eciam*) part m in aquis, in herbis et in stagno, in silvis: s.1082, 1135-72 DHA I p.239.

herbatim *adv.* (erbatim)

Qui se dixisset iobagionem nobilem episcopi ecclesie Wesprimiensis de Hegmagas et terram intra metas eiusdem possessionis haberi (*sic ed.*) erbatim divisam: 1424 Fons 2005 p.364.

herbidus, -a, -um [3]/2

Pristaldus ... inde progrediens in herbida via, in loco, ubi in modum crucis concursus est viarum, posuit duas metas: 1236 *Urk.Burgenland* III p.257. Ad cuius patulae arboris umbram silvestris capra colore subfusco in herbido solo iacet atque meridiat: 1497 Kubinyi, *Genealogia* p.30. Scutum ex dimidia parte superiore celestini coloris, inferior vero planitiem habet campestemque herbidam, in qua stat cervus nativi coloris: c.1500/XV *Turul* 1891 p.65.

herbuscula, -ae *f.*

In eo autem campo mons petrosus variis herbusculis distinctus et adornatus ... est: 1497 Kubinyi, *Genealogia* p.30.

hereditarius, -a, -um

Nam reges hereditarii, ut nos sumus, non tenentur, nisi Prage iurare: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.367.

hermaphroditus, -i *m.* [2]/1 (hermoffroditus)

Magna quidem ac manifesta mulierum errata divorcio causam prestitere, ... contrarii mores, inopia veneris, violata pacta, lesa pudicitia, sterilitas hermoffroditum, monstrosa genitalia, coactio, dolus, obligacio, simulata condicio et persona ac cetera tale genus viros ab uxoribus abalienarunt: *Udis* p.469.

heroicus, -a, -um

Praetermissa muliebri ... tremula et formidula conditione, sed et animo atque corde sumto heroico ...: 1433 Katona, *Hist.crit.* XII p.501.

heros, -is *m.*

Ut et ipsi ad grata fidelitatis obsequia fortius accendantur et comoti caeterorum exemplo heroum bonorum exercitiis amplius invalescant: 1244/XVII *CD Slov.* II p.111 = *CD Hung.* IV/1 p.544: haeroum *Reg. Arp. n.* 792. Rem Vnetam ... solus / sustinuit, veluti caelum Tirynthius heros: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 275-276. 117. Non illos homines, sed veluti magnos heroas et quasi quosdam semideos mirata est prisca illa vetustas: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.216.

herus, -i *m.* erus

Ve capiti tuo, sic advenam reducemque herum accipis?: BART.PANN. *Gryllus* 66.

hiatus, -us *m.*

Curtius ingentem solidarit mersus hiatum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,85.

hiberno, -are [6]/3

Que (*sc. cohortes*) in provincia hibernarant: BONF. III,3,166. Ille ... importunitatem temporis arguit, ... quam difficile sit, dum hibernant alii, in frigidis regionibus bellum agere, quod sat e superiore bello haud impune didicere: BONF. III,7,61. Qui ab Augusto remoratus et illic hibernare coactus ... id scripsisse dicitur *etc.*: BONF. III,3,191. Amrates ... ad instaurandum exercitum et comparanda supplementa in Macedoniam ... hibernatum se recepit: BONF. III,4,373.

hibernus, -a, -um [9]/4 * *usu subst. plur. n.*: castra, ubi exercitus hiemem agit – téli tábor:

Vulgo his obstrepere legiones ... exercitum in hiberna dimittendum, ut corpora labore, frigore inediaque absumpta curent et reficiant: BONF. III,6,46. – *usu adi.*: Comparato exercitu non mediocri in Austriam hiberno tempore invadit: BONF. III,7,40. Cum uno die temporis hiberni ... manus iuvenum ad glacies teneras ... concurrisset. VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.68).

hilaresco, -ere [1] (*ylaresco*)

Ut quorum remunerata devocio ylarescat, et alii eorum exemplo ... incitentur: *1399 CD Croat.* XVIII p.429. Nulla lingua iam silescat, / sed prae cunctis hilarescat / felix gens Hungariae: XIV Holl, *Novum genus* 8 p.46.

hilaritas, -atis *f.* [11]/8

Saluti hilaritatie publice passim supplicare: BONF. III,2,194. Pro eo supplicationes indicte ac omne hilaritatis genus editum: BONF. III,7,29: BONF. III,2,194. Quare te nunc communem amicam communis participem esse volo hilaritatis: BART.PANN. *Gryllus* 112.

hinnitus, -us *m.*

Nondum clamantibus ipsis / stridebant solis tenues hinnitibus auras: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,65-66.

hirsutus, -a, -um [1]

Hirsutis ad hec se pellibus induunt (*sc. Unni*): BONF. I,3,101. Profana illa multitudo ... aquilinis oculis, impexo crine, demissa barba, insano corpore, hirsutis membris, dura cute fuerat: BONF. III,3,110. Si qui sunt hic, bleferones hirtas avellant: BART.PANN. *Gryllus* 6.

hirtosus, -a, -um

Leo namque villosus, fremens in postremos pedes exurgens, cauda hirtosa tergum suum ceu incitamento quodam ad praelium flagellans, coronam auream in capite gestans ore hianti minacique lingua sua exserta primis pedibus draconem arripuit: *1504 Katona, Hist.crit.* XVIII p.357.

hisco, -ere

Heu, infaustam et calamitosam Christianorum sortem! qui in tanto dedocore constituti nec verbum quidem hiscere audent: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.249.

historia, -ae *f. subst.*

Qui infra texendce historice perquam doctus interpres existit: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

historicus, -i *m.* [8]/7

De Salomonis captivitate Blondus historicus longe aliter, ac rerum Ungaricarum veritas postulat, scipsisse visus est: BONF. II,4,140. Hec ex Blondo, non ignobili rerum vetustarum historico accepta sunt: BONF. II,9,32: BONF. II,4,140.

historiographus, -i *m.* (*hystoriographus*)

Quemadmodum ita multotiens factum fuisse antiquitus hystoriographorum autentice scripture manifeste pandunt et attestantur: *1412 Finke, Acta* I p.397.

histrion, -onis *m.*

Quondam histrionibus dabantur aures: BART.PANN. *Gryllus* 22.

hodnogio, -onis *m.* *Chod Nogione

Qui se ab omnibus ioubagionibus suis, videlicet Andrea, Chod, Nogione (*sic, recte: chodnogione*), Subret, Paulo et omnibus aliis missum esse perhibuit: *Reg.Var.* p.102.

holocaustum, -i *n.* [11]/8

Emericus autem ... quid aliud, quam suavissimum Deo holocaustum esse poterat?: BONF. II,1,181.

homagium, -ii n.

Quod idem ... dux ... nobis heredibusque et successoribus nostris debitae ac solitae fidelitatis et obedientiae homagium et iuramentum praestet: 1501 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.307.

homo, -inis m. subst.

Attamen cum hominibus eiusdem albi existentibus sine pecuniis vivere, quam <amoucot'eros perpeti semihomines, longe pretiosius esse mihi persuasum habui: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128. Praestantissimum denuo virum, ... Georgium Collimitium, omnium horarum hominem, nostrum communem amicum, singulos denique symboli ac symposiorum vestrorum cundapn'ious nomine meo salvos iubeto: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis oppletissimum mei gratia commendatum habere non dedigneris: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Scire ... te velim ... me hospitem quendam ... reperisse adeo cupidum, adeo frontis perfricatce hominem, ut non sit satis aestimare: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Cum tibi copias ostendet Aegidius meus, praesentium tabellarius, homo bonarum literarum et virtutum omnium alumnus studiosissimus, quem tibi ita commendo, ut maiore diligentia quidem commendare non possim: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Quare mihi persuasum habui, tibi illum (*ut erat hominum studiosorum amantissimus*) plurimas suas epistolas misisse, quarum mihi a te copiam fieri peto, et si permiseris obsecro: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

honesto, -are

Ut prefatam filiam nostram carissimam dote decenti et convenienti honestaremus: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.814.

honor, -ris m. subst.

Commendo insuper tuce magnificentice invidos illos et honoris mei Zoilos: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

hora, -ae f. subst.

Ubi licet non parum lucri mihi in horas vel consultando vel causas agendo cedit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128. Praestantissimum denuo virum, ... Georgium Collimitium, omnium horarum hominem, nostrum communem amicum, singulos denique symboli ac symposiorum vestrorum cundapn'ious nomine meo salvos iubeto: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

hordeacius, -a, -um

Quod unusquisque ... cerevisiam hordeaciam ... braxare et excoquere ... possit atque valeat: 1524 Katona, *Hist.crit.* XIX p.463.

horoscopus, -i m. [2]

Sive fuit virgo nascenti (*sc. Iesu*) horoscopus almo. *Anal.nova* (Piso) p.419.

horridus, -a, -um [9]

Quibus nimirum permotus anxietatibus horridis decrevi de Christi salvifica fide Quadragesimale in scripris redigere: Madas, *Laskai* p.57. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

hortatio, -onis f. [6]/2

Dominica, Valentis uxor labantes et fere consternatos civium animos conspicata precibus hortationibusque confirmat: BONF. I,2,224. Rex divina potius oratione et militari hortatione, quam armis certare: BONF. II,1,115. Sed non hortatione solum, verum etiam viribus laborantem aciem iuvare pergit (*sc. dux Venetus*): BONF. II,5,163. Ipse ... neque precibus, neque minis, nec hortationibus ac monitis quempiam castris emittere potuit: BONF. II,8,227. Quod si hortationi sue precibusque nostris nec assentire, nec cum exercitu referre pedem ... volueris *etc.*: BONF. IV,10,14.

hortatus, -us m. [2]/1

Uterque sue gentis hortatu ad victoriam provocatur: BONF. IV,2,131. Casimirus etiam pontificis hortatu iussuque in Bohemos arma sumpsit: BONF. IV,3,263.

hospes, -itis m. subst.

Scire ... te velim ... me hospitem quendam ... reperisse adeo cupidum, ... ut non sit satis aestimare: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

hospita, -ae f. ad B 1 c:

Consortem Iakus de Alsoterne hospitam furum ... nominantes ... nobis in eorum registro assignarunt: 1409 *Zsigm.oklt.* II,6787. Idem iurati assessores ... dominam Barbaram ... concumbentem cum privigno suo et hospitam furum, relictam Emerici ... et Annam, filiam eiusdem necatrices puerorum ... nobis in eorum registro assignarunt: 1481 *Tan.Borsa* p.315.

hospitalista, -ae m.

Quatenus ipsum Gasparem hospitalistam ad maiestatem nostram transmittere debeatis: 1484 Zimmermann, *Urkb.* VII p.356. Cf. superius: Commiseramus ... magistro Gaspari, rectori hospitalis illius civitatis nostrae Cibiniensis, quo it{etc.}

hospitium, -ii n. subst.

Codre, tuum serva hospitium, quo Codrior alter / Orbe vago non est omnia solus habes: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

hospitus, -a, -um

Idem iurati ... dominam Barbaram, relictam condam Alberti de Pathak concubentem (sic ed.) cum privigno suo et hospitam furum, relictam Emerici Fekethe ... et Annam, filiam eiusdem necatricis (ed.: !, recte: necatricem) puerorum ex ipsa Anna maliciose genitorum, Michaellem Chyzar ... homicidam ... pro publicis ... malefactoribus et nocivis hominibus nobis in eorum registro assignarunt: 1481 VZA 1906 p.159.

hostensio = ostensio 1358 *Erd. oklt.* III,1032.

humanitas, -atis f. subst.

Quidquid enim vel humanitatis vel favoris tui illi praestiteris: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

humaniter [6] *comp.*

Nostri ... oppidanos Christiane ritum pietatis ... colentes mitius humaniusque tractant: BONF. V,3,133.

humanus, -a, -um adi. superl.

Quas Vestrae Sanctitatis sedulas et humanissimas commendationes tanto alacriori animo accepi, quanto etc.: 1524 Theiner, *Mon.Slav.* I p.585. *adi.* Tuum erit,... ne principis humanissimi voto pio praesertim ... desis: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

hydra, -ae f.

Admotum plena trieteride pertulit hostem, / demum sublatis discere compulit hydris: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 297-298. 118.

hydropicus, -a, -um [2]

Quia Lombardi sicut idropici magis, quam aliae gentes pecunias sitiunt, nec ullo unquam tempore impleri possunt et satiari: *Form.styli* I,84 p.53. Item, si habeat aliquam infirmitatem latentem, ut si esset idropicus, spado vel haberet caducum morbum: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.110 (Rubr. LXII).

hypostasis, -is f. [1]

Sempiternae tu sancte ambobus spiraris (sc. *S.Spiritus*), / recipis hypostasim, sed non naturaris: VALENT.HADN. *Invoc.* 2,1-2 p.24.

hypotheca, -ae f. *conclave, ubi res necessariae servantur – tárház:

Infra hypothece thesaurique, ad solis ortum cenationes et cubicula. ... Bulenterium hic et dieta. ... Hybernacula estivaculaque multa, item heliocamini: BONF. IV,7,93-94.

iactabundus, -a, -um

Ii nunc, pro dolor, adeo insolentes ac iactabundi efferuntur, ut, quod nullo unquam tempore cogitarunt, modo sibi ultro spondeant, ut, postquam ferro, caede, flammis omnia miscuerint, in caput ac cervices nostras servitute et armis desaevierint, amplissimis ac omni rerum copia affluentibus provinciis potiantur: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.304. Dum iactabundus, potentissimus ac efferus hostis ... vehementiori insuetoque impetu Pannonias aggressus Albam Graecam totius regni arcem, olim eorundem trophaeis decoratam oppugnet: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.305.

iactator, -oris m. [3]/3

Non subirasca libere loquentibus, deridere iactatores, mimos aretalogosque plus equo promereri: BONF.

IV,9,273.

iactus, -us m.

Abhinc ad spatium iactus unius sagitte versus dictam plagam aquillonarem in semita seu coniunctura dictorum fratrum heremitarum: 1420 *Zsigm.oklt.* VII, 2276.

iaculator, -oris m. [2]/1 *qui missilia iaculant – dárдахjítók:

Caspium maris accole ... urbanitatis agricultureque ignari iaculatores sunt et sagittarii: BONF. I,1,269.

iaculor, -ari [9] *ad 1:*

Contra illi ... mox insurgere, cum securibus excutere, conflatam picem ac sulphur in hos demittere, apum in hos examina iaculari, ut aculeis competiti graviter angantur: BONF. III,4,354.

ianitor, -oris m.

Viden, Lingo, *ut* Acherontis ianitor hunc contundit miserum?: BART.PANN. *Gryllus* 134.

iannizzarus, -i m. [13]/3 (ianizarus)

Delectissimum e militibus peditatum, quem ianizarorum appellant, cum innumera equitum multitudine ... cogit (*sc. Amrates*): BONF. III,5,198. In medio pretorianos milites collocat, quos ianizaros vocant: BONF. III,5,257. Rex ... ad pretorianos cohortes pervenit, quos ianizaros appellant: BONF. III,6,255 cf. *ibid.* 257: ad ianizaros usque pervenit. Ille ... inter medios ianizarorum enses regem eiecit: BONF. III,6,260. Referunt amorem in uno cornu Asiae, in altero Europe basseum cum suis utrumque copiis collocasse, in medio se cum pretorianis cohortibus, id est ianizaris ... statuisse: BONF. III,6,278 cf. *ibid.* 286. Quem ab utroque latere longa ianizarorum acies plane vallabat: BONF. III,6,288. Ianizari equi latus pedesque subcidunt: BONF. III,6,290. In castris ianizarorum prefectus a Wladislao ... confossus interiit: BONF. III,6,297.

iaspis, -idis f. [3]/1

Quos omnes aurata et gemmata arma campique pavementum iaspidibus et smaragdis tessellatum ad certamen irritabat: BONF. II,9,363.

Iberus, -a, -um

Nescio, quis veniens ab Iberis Cantaber oris / immeritum proprio tentat modo pellere regno: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,87.

ico, icere

Ingens crede nefas ictum dissolvere foedus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,198.

idcirco (iccirco) *coni.*

Iccirco talem te erga illum geras, ut hanc meam (quantulacunque sit) commendatiunculam sentiat cognoscatque sibi non parum profuisse. 1514 TAUR. *Epist.* 1 129 epist 1702

idioma, -atis n. (*ydiomato) *ad 2:*

Que (*sc. villa*) in ydiomato (*sic ed., recte orig. Dl 2523: ydiomate*) Teutonicali Spanfurt dicitur: 1329 *Urbk.Burgenland* III p.44.

idioma Slavonicum

Que (*sc. cucurbita*) in medio luctancium constituta est, ad denodandum significandumque, quod dicta Bucha possessio vestra natali idioma Slavonico cucumis seu cucurbita appellatur: 1503/XVIII Laszowski II p.210.

idololatriis, -e (idolatriis)

Quod nephandius est, cum reliquiarum processionibus idolatri perfidia dictum banderium venerari disposerunt: 1404/1406 TGy 1835/I p.78.

ientaculum, -i n. [14]

Demum curatis aliquantisper corporibus ambulatoriis dudum ientaculis, dato signo, ter elatis vocibus invocato ... Iesu ... nomine manum ... conserite: BONF. III,5,248.

iento, -are [1]

Quod a ientandi hora fere ad occasum usque perduravit: BONF. II,3,155. Cum nihil hactenus ientasset: BONF. IV,8,190. Rex ... ad languorem declinandum ientandi gratia Picas ficus Petrum promptuarium exposcit, at ille

cariosas attulit et exoletas: BONF. IV,8,191.

ignave [1] v. ignaviter [2] comp. adv.

Dicunt ... Aquileienses ... incautum hostem prospecta urbis munitione se ignavius egisse sepe stationes excubiasque deseruisse fastiditum: BONF. I,6,132.

ignavus, -a, -um [19]

Surge, ignavum pecus, inquam, surge!: BART.PANN. *Vigil.* 10.

igneus, -a, -um

Syderis in morem liquidum per inane volantis / ignea fumantem discriminat aethera lampas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,190-191.

igniculus, -i m. [7]/3

Ut ... benemerencium animi in his virtutum igniculi insiti excitantur inflamanturque: *1502 Turul* 1905 p.171. Schwartner, *Introduct.* p.379.

ignifer, -a, -um

Bohemos ad turrim circumfusos sagittis igniferisque glandibus e muro sauciant: BONF. IV,8,34.

ignipes, -pedis [1]

Ignipedes aget iugales / dum Titan rapidum fugax per axem: *1513 Anal.nova* p.178.

ignobilitas, -atis f.

Urbanum praepositum ... a conditione ignobilitatis, in qua hactenus tanquam ab ignobilibus nati parentibus extiterunt, ... eximentes ... in praefata domo sua paterna ... duximus nobilitandum ... et nobilitamus: *1478 Wenzel, Dóczyak* p.9.

ignomina lege ignominia

Huni detrimento et ignomina iuxta affecti in Pannoniam sese referunt: BONF. I,7,82.

ignoro, -are verb.

Quidquid enim vel humanitatis vel favoris tui illi praestiteris, id omne ac totum in me collatum fuisse te volo inpraesentiarum non ignorare: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

ilia, -ium n. bels ség

Purpurei sumunt lubos (*sc. cervi*), et pinguia patres / ilia: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. 32,55-56. (p.129).

ilicet adv.

Ilicet ex omni bis centum pube leguntur: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,164. Ilicet accelerat, saevae nec imagine mortis / terretur: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 290-291. 118.

illabor, -i [7]/4

Illi securam tacite illabuntur in urbem / per caecos ducti cuneos. IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,169-170. *ad 2*: Qui (*sc. amnis*) ex Hemo monte ortus inter Mesembriam et Odessum Euxinum illabitur: BONF. III,6,195.

illacrimor, -ari [1] (*illacrimo)

Illa (*sc. S.Genovepha*) continuo illacrimans exclamavit *etc.*: BONF. I,5,105. Cum Radegundis virgo ... decora capillorum amplitudine predita ... xenodochium ingrederetur, hanc Elisabetha reluctantem apprehendit, auream illacrimanti comam ex edicto succidit: BONF. II,7,333. Explorata procerum studia cum promptissima inspiceret, admodum illacrimavit (*sc. rex*): BONF. II,10,506.

illaqueo, -are

Que (*sc. dilectio*) eos ineffabili fraternalis amoris vinculo et affinitatis quoque federe iam illaqueavit atque deiunxit: *1519 SzSzB Szle* 2006 p.349.

illaudatus, -a, -um adi.

Quibus non poenis expiandus censerer, nec dignus deprecatione, qui rem illaudatam ex usu esse mortalium praedicarem: *1522 ADR. WOLF.*(J. P.) p.295.

illecebra, -ae f. [14]

Viennenses illecebre nondum mente exciderant, a quibus se quandoque victum ferventiore iam etate esse noverat: BONF. IV,4,119.

illepidus, -a, -um [3]

Hiis illepidis (*sc. litteris*) veniam concedere peto: 1497 Ábel, *Dunai tudós* p.121.

illido, -ere [6]/3

Id (*sc. vexillum*), cum arduum et sublime preferretur, ad postes templi sensim illisum in varias partes laceratum concidit: BONF. III,1,231. Maria ... stans parieti et iacens humi sic caput illisit, ut iam moritura videretur: BONF. III,1,315.

illino, -ere [4] *ad 2:*

Scutum quinqueangulare coelestino totum colore illitum (*sc. donat rex*): 1524/1569 Áldásy, *Címereslevelek II* p.91. Quid ego misera hic cerno, homone an belua est, nam coeno illitum squallidum truncum arbitror torpescentem: BART.PANN. *Vigil.* 3.

illitteratus, -a, -um [5] **comp*

Si quid fidei erita aliquando literis post cineres, non iam meis, alioqui illiterioribus, quam ut illas mihi optem esse superstites, sed eorum, qui ... mei in te animi testimonium ultro tibi prestiterunt: 1522 *TT* 1885 p.341. Si nobis ... eius non placeret conversacio, ... clare et expresse exprimatur sibi cum exhibicione presentis statuti, si talis litteratus est, si vero illitteratus, exponatur in suo vulgari: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.111 (Rubr. LXII).

illorsum adv.

Et ob hoc ad honorem nostrum et votivam negociorum unionis ecclesiae expeditionem tute illorsum procedere possemus: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.243.

illotus, -a, -um [1]

Haec habui ad te, frater mi, paucis barbarie hac mea illota et quantumvis impolita scribere: BART.PANN. *Epist.* 4,6. Nequeo patruelis tuae munificentiae illotis, ut aiunt, manibus Ioachini principis ... nomen transire: BART.PANN. *Gryllus* ded. 7

illudo, -ere [18]

Huic et tu illudis modo?: BART.PANN. *Gryllus* 37.

illuminatio, -onis f. [22] *ad A 1:* **actus visum recipiendi – látás visszanyerése, megvilágosulás:*

Quidam sacerdos ... per plures annos cecus existens ... referebat, ... quod ipse ... sepissime Sanctum Paulum in adiutorium sue illuminationis invocasset: VALENT.HADN. *Mir.* 63 (p.109). Quidam agricola ... pro illuminatione oculorum suorum sepe Sanctum Paulum invocat: VALENT.HADN. *Mir.* 66 (p.110).

illuminatura, -ae f.

Finitus est ille liber ... cum scriptura, illuminatura, ligatura anno Domini Mo CCCo LXX VIIo.: 1377 Knauz, *Kortan* p.118.

illuminatus, -a, -um [5]/4 *ad 2:*

Praesens scriptum ... feci roborari praesentibus his testibus, illuminato domino Iohanni (*sic*), ... Nicolao, ... Michaeli *etc.*: 1440 Zimmermann, *Urkb.* V p.57-58.

illumino, -are *ad A 3:*

Relicta ... oculorum cecitatem ... incurrens ... oculis illuminata huc venit: VALENT.HADN. *Mir.* 23 (p.88). – *ad A 4:* Item unum graduale novum de pulchra littera et nota, pulcherrime illuminatum cum auro et lazurio et aliis coloribus: 1433 *Mon.episc.Zagr.* VI p.403.

illusio, -onis f. [9] *ad 2:*

Scit etiam testis maximum scandalum contra ipsos fratres ex his ... exortum uisse illusioque et contemptus ordinis: 1518 Erdélyi, *Register* p.133.

illuvies, -ei f. [2]/2

Nulla vi secunda hec illuvies coerceri potuit (*sc. Tartarorum secundus impetus*): BONF. II,9,438. Ne ab hac immanissima et efferatissima barbarorum illuvie penitus obruamur: BROD. *Or.* 47 (p.69-70).

imaginativus, -a, -um [1]

Et tacebit, scilicet attentus meditationibus, retrahendo sensus ab exteriori apprehensione. Imaginativam a mundanorum fantasmatum formatione. Memorativam ab infestantium recorda[t]ione et intellectivam a racionacione etc.: GREG.GYÖNGY. *Decal.* p.5.

imberbis, -e [3]/1

Hanc gentem Iordanis ... vultu ... cicatricibus quibusdam inscripto ... tradit. ... Quare obductis cicatricibus imberbes consenescent: BONF. I,2,200.

imitabilis, -e [2]

Ut Pauli ... vitam exemplarem / tradam omni seculo vere singularem / cunctis imitabilem, ut lucem solarem: VALENT.HADN. *Invoc.* 7,2-4 p.25.

immaculatus, -a, -um

Cum ... dominus Andreas ... frater noster dulcissimus, adolescens innocens, agnus immaculatus ... per acerbe mortis excidium per occultos proditores ... in civitate Aversa, que potius fuisset subversa extitisset immolatus et nequiter iugulatus: 1350 TGy 1835/II p.93. *CD Croat.* XI p.620.

immanitas, -atis f. [9]/5 (inmaritas) ad 1:

O crudelitas maxima! Imo potius profecto inmaritas (*sic ed., orig. Dl 80926: immanitas*) dici posit (*sic ed. Et orig.*): 1448 TSz 1929 p.129.

inmaritatus, -a, -um

Item nullas (*sic ed., recte: nullus*) inmaritatus vel alius quispiam hominum praefatorum magistrorum artem laborare audeat, nisi etc.: 1484 Zimmermann, *Urkb.* VII p.374.

immedicabilis, -e [2]

Idem (*sc. primus homo*) ... in totam ... suam successivam propaginem virus efundens immedicabile eam intoxicaverit: 1371 *Mon.civ.Zagr.* I p.238 cf. etiam locum s.v. 'intoxico' 2 allatum.

immemor, -is adi.

Salutis tuce Flavianas inter delicias non immemor esto: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

immensitas, -atis f.

Licet immensitas largitatis in principibus sit mensura etc.: 1284 *CD Hung.* X/3 p.231 (RA 3302).

immerens, -entis [2]/1

Nihil ... tui nunc impensius curant inimici quam ut te quoquo scelere perdant immerentem: BONF. III,2,224.

immeritus, -a, -um

Nescio, quis veniens ab Iberis Cantaber oris / immeritum proprio tentat modo pellere regno. IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,87. Fr[ater] Martinus de Welithe, prior provincialis provinciae Hungariae ord[inis] fratrum heremitarum S[ancti] Augustinis licet immeritus notificamus universis, ... quod etc.: 1505 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.405.

immersio, -onis f. [2] *in transl. vel potius imag.:

Olim magnates Hungarorum fuere fortes, / ... nunc per prava facta inertes, / haec fecit ... / livor, cupido et caeca libidinis immersio: 1456 Kovachich, *Scriptores* II p.7. – Proprie: Michael ... eisdem minas mutilacionis et immersionis aque proterviter irrogasset: 1447 Knauz, *Tanács* p.78.

imminentis lege munimentis : 1242 *CD Hung.* IV/1 p.471 = *CD Slov.* II p.78.

imminuo, -ere [7]

Torvus ... aspectus, caput grandiusculum, oculi imminuti, rara barba: BONF. I,3,49. Ne ab hoste superetur superatusque aut viribus imminutus usurpatum a fratre imperium recipere nequeat (*sc. Thorismundus*): BONF. I,4,183. Exinde Atila imminuto admodum nomine contemni cepit, ne ita quidem, ut antea, formidolosus erat: BONF. I,7,82. Interim castelli presidium acerrima oppugnatione admodum imminutum Iustinianus ... instaurat: BONF. II,10,130. **ad 1:** rem abstractam: Divina officia modo praescripto peragantur et nunquam imminuantur: 1506 *M.Sion* 1866 p.434. Devotio erga fratres ... valde fuisset imminuta: 1518 Erdélyi, *Register* p.183.

immitis, -e [3]/2 *comp.*

Ut ... eam regionem quamvis immitissimam Christiane fidei vendicet (*sc. S.Adalbertus*): BONF. II,1,85. Ecce barbari immites adventant, agros passim discursant: BONF. II,1,255. Ut hoc immiti tetroque spectaculo oppidanorum animos a pertinacia dehortarentur ad deditionemque converterent: BONF. II,3,155. Salomon in querelas exarsit ... Scythicum hoc genus nulla consuetudine molliri posse, cum immitibus populis facile consentire: BONF. II,4,43. Ungariam ... immitem et asperam ... nunc accipe: BONF. III,1,209. Sigismundus ... virum ... multo magis recte, quam perperam ubique servasse sibi videbatur, si quid patrarat immitius, ultionis gratia se iure fecisse iudicabat: BONF. III,2,206. Iam fines Ungarie ... pro foribus immitissimum prepotentemque hostem conspiciantur: BONF. III,4,98. Interim immitissimi hostis consilium a divina benignitate intercipitur: BONF. III,4,364. Malebant omnia perpeti, quam immitissimam Turci servitatem: BONF. III,7,182.

immodeste [1]

Cum reges antehac promiscue ac immodestius ab hominibus adirentur: BONF. II,7,8.

immodicus, -a, -um

Quam (*sc. beneficentiam*) mehercle tantam in me expertus sum et cotidie magis experior, quantam etiam petere voto immodicum esset: 1513 Teleki-Kovácsnay, IAN.PANN. *Dedic.* II p.252.

immoro, -are

Si ... imperator Turcorum ... aliquod castrum notabile obsideret, ita quod sub illo immorarentur et quiescerent, in hoc casu ipse ... rex noster ... cum suo universo regno insurgere ... debebit 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.168.

immortalitas, -atis f. [14]/3

Filium proprie gentis amantissimum et immortalitatis cupidissimum pro rege delegistis, fortissimi vir!: BONF. I,3,79. Nicasius ... inquit ... morti sponte occurrendum, ut supplicio corporum letam immortalitatem animorum consequantur: BONF. I,4,28. Incumbite glorie et immortalitati Scythice virtutis non immemores: BONF. I,4,142. Theodoricum ... Zeno ... loco filii adoptavit, creavit consulem et, ut aliqua demum immortalitate donaret, ei pro palatio equestrem statuam dicavit: BONF. I,7,167. Carolus populum hortatur, ut ... divina mysteria discat, quibus animarum immortalitatem adipiscatur: BONF. I,9,235. Vis concordie ... regna ... amplificat ac immortalitate donat: BONF. II,3,46. Ne minus quidem immortalitatis amor et regni caritas Lodovicum ... sollicitabat: BONF. II,10,20. Ioanna ... scribit ... ad regem ... Lodovicum ... Italicis factionibus implicitum nihil immortalitate dignum agere: BONF. II,10,287. Laudis ... cupidissimum et immortalitati quam maxime studentem ferunt (*sc. regem Ludovicum*): BONF. II,10,469. Ut ab ineunte iuventute tua hec summa immortalitatis fundamenta iacias: BONF. III,2,72. Quanta immortalitatis ez glorie occasio offeratur, hinc omnes considerate: BONF. III,5,85. Nihil ad promerendam immortalitatem accommodatius inveniri potest: BONF. III,5,242. Christus ... nos ... cum perpetua nominis immortalitate ... onerabit: BONF. III,5,250. Quod honoris, utilitatis, immo salutis, glorie et immortalitatis plenum est: BONF. III,5,306 cf. *ibid.* 311 et 315. Clarissime victorie immortalitatisque adipiscende spem deponere: BONF. III,6,124. Omnia immortalitatis fundamenta ... inita cum Turco pace ... iam irrita fore conspiciantur: BONF. III,6,133. Contemptores immortalitatis et priorum tantum commodorum amatores: BONF. III,6,134 cf. *ibid.* 152. Facta immortalitatis et glorie fundamenta tueamini!: BONF. III,6,164. Si vicerimus, perpetua patrie salus et incolumitas ac nobis immortalitas parietur: BONF. III,7,106. Cf. etiam BONF. III,7,276 III,8,31,216 III,10,28. Dominus / ... / circumdedit illum / stola immortalitatis: XIVex. *Off.Ger.* p.19. Nos considerantes ... mortalitatem corporis nostri et immortalitatem animarum nostrarum ... consensum ... nostrum praeuimus: 1506 *M.Sion* 1866 p.433.

immotus, -a, -um [1]

Ii ... oculos humi plane defixerant, raro truces immotosquo vultus obduxere: BONF. III,2,110.

immunitas, -atis f. [44] *impunitio *remissio poenae – b ntetlenség:

Talis immunitas (*var. Eggerer: Fragmen panis corvi p.231: impunitio*) est genitrix inobedientiae atque desolatio ordinis: GREG.GYÖNGY. *Vitae* 144 p.120.

immuro, -are [1] *in muro condere – falba beépít:

Item hoc anno Paulo Hertel cum sociis ... pro lapidum immurandorum fractione dedimus fl<orenos> 17: 1507 Myskovszky, *Bártfa* II p.73.

immutabilis, -e

Si ea sibi voluntas immutabilis esset: 1500 *DI* 104719.

immuto, -are

Putavimus animum vaivodae hac in re non immutaturum: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.340.

impacacitas, -atis f. [11]/5

Quia ipsi ... propter pridianam mortem ... Lodovici regis sentirent utique inter regnicolas et alios extraneos guerram incapacitatis in regno invenire: 1385 Sütt *Anjou-kor* II p.221. Quia partes propter temporum impacacitatem et diversorum generum varia impedimenta ad tuenda ... eorum castra ... pecuniarum ... penuria atque carentia arcet et compellat: 1491 *Fons* 2005 p.373.

impacatus, -a, -um

Cum propter maliciam temporis inpacati de terra sua a longo empore retroacto dicessero: 1323/1365 *MNy* 1931 p.206.

impar, -is

Ob hoc agnoscentes nos viresque tantum nostras domesticas et confoederatorum tanto hosti diuturno tempore impares esse futuras: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.349. Si ... nos ... et hoc regnum viribus et potentiae illorum (*sc. Turcorum v. Tartarorum*) impares essemus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.507.

impatienter [1] *adv.*

Mater eius obitum aliquanto impatientius tolerabat: BONF. II,1,225.

impeditio, -onis f.

Quid sentirent seu scirent contra et adversus Valentinum sartorem, pro tunc inhabitatorem Kamanch de impedicione officii inquisitionis executi per Iohannem iudicem de Kamanch: 1439 *AA Bosnae* p.173.

impello, -ere

Eis ... iussi dari pulveris perfecti ad tormenta impellenda libras mille: 1515 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.855.

impendia, -orum n. subst.

Cum nichil in terris sit ... Deo accepius, ... quam ... omne ... studium et industriam ad usum et salutem ipsius patrie ac gentis sue referre, quoque ipsa salva sit et incolumis, presencia pariter et impendia exaccius vigilanciusque intueri et universa discrimina ... propulsare: 1505 *Tudománytár* 1839/VI p.65.

impedium, -ii n. [12]

Quam (*sc. domum*) ... nos in maxima sui parte vel vetustate vel neglectione ipsa collabentem et ruinosa ab ipso pene fundamento non sine maximo expensarum nostrarum impedio domorum ceterorumque edificiorum ornamentis refecimus atque ipsi decori redivivo formeque splendidiori restituimus: 1488 *Végh, Buda* p.116.

impense comp adv.

Ut quanto frequentiores a vobis acceperimus litteras, tanto impensius urgere de subsidio et monere Bohemos possimus: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.370.

imperatrix, -icis f. [16]/5

Hinc Barbaram imperatricem non mediocris imperii sollicitudo incessit: BONF. III,3,288. Imperatricis consilium Bohemi approbant: BONF. III,3,293. Barbara imperatrix ... custodie tradita (*sc. est*): BONF. III,3,297. Albertus et Elisabetha ... una ... cum regio corpore imperatricem captivam abducunt miserabile humane miserie spectaculum: BONF. III,3,352. Barbaram imperatricem ea tempestate Grecii diem obiisse ferunt indomite mulierem libidinis: BONF. III,7,236.

imperiose [1] *pos.,comp. adv.*

Ne suas partis iacere, neve Maynardum ... imperiose ac late dominari patiantur (*sc. Georgius*): BONF. III,4,235. Qui imperiosius eos abire iubens minis ac vi nil ibi profecturos esse significavit: BONF. IV,1,62. Precabatur, ut violentam illam obligationem ... quandoque solveret, neve tam violenter et imperiose cum Pannone ageret: BONF. IV,4,70: BONF. III,4,235.

imperium, -ii n.

Postquam igitur nos duo germani fratres, iisdem parentibus editi habenas imperiorum eorundem regnorum moderamur: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.503. Ad moderandas huius imperii habenas in hoc regie celsitudinis solum atque ad fastigium huius regalis dignitatis nostre assumpti ... sumus: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.86.

impermixtus, -a, -um adi.

Divina sapientia ratiouonis sue lege multiplici creature a se condite iura disponens quemadmodum eminens celum syderibus ornat et subiectam terrarum latitudinem vernantium rerum varietate depingit, ita circulares operum cursus voluit interiectione dierum celebrium variari, ut fidelium devocio, que in quotidiana torpescit, demum interposita sanctorum sollempnia vero reduci salubri eorum exemplis ad pietatis desideria revirescat, et qui corpore peregrinantur, ab illis eorum festiuitatibus et gaudiis impermixtis perfecte conversationis studium et morum similitudinem specialiter interesse ad hec autem non solum exhortacionibus admonendus est Dei populus, verum etiam specialium munerum largicionibus inducendus, ut ad spem eternorum saltem gustata ... etc.: 1453 Török, *Magyarország prímása* II p.67.

impermutable, -e [3]

Ut autem hec rata et impermutabilia permanea[n]t: 1440 Zimmermann, *Urkb.* V p.57.

impero, -are

De quibus nimium admiramur et admirari non suficimus, cur litterae nostrea nmaiestatis, de quibus ipsum honorem banatus conservatis, apud vos quali presumptionis audatia parvi penduntur et asperrantur, vobis exinde nimium imperamus, ... quatenus: 1383 *CD Hung.* X/8 p.124.

impertinens, -tis

Circumstantiae peccatorum ... quaedam sunt impertinentes, quae nec aggravant, nec alleviant: *Bárczi* p.57. *OD* 36,F.

impertio, -ire *verb.*

Quatenus illis verbalem tuam correptionem impertias: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

impetro, -are *verb.*

Neque enim fas esse arbitror quicquam me rogantem ab te non impetrare: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

impiger, -a, -um [5]/3

Ioannes Zyska ... emersit, ... vir ... bello impiger ac strenuus: BONF. III,2,365. Is enim bello impiger ac strenuus: BONF. III,3,162. Philippus ... vir bello impiger Venetorum tunc ductabat exercitum: BONF. III,3,241. Thomas ... vir bello impiger, animi corporisque viribus excellens: BONF. III,4,311. Regina Giscre, ... viro impigro ac forti ... oppidum ... dono dederat: BONF. III,4,329. Vir bello impiger et clarus: BONF. III,4,345. Duo eodem tempore duces impigri in finitimos convenere locos: BONF. III,4,387. Dux impiger ... imperata facit: BONF. III,5,33. Vir fortis et impiger: BONF. III,5,33. Vir impiger ac strenuus: BONF. III,9,110 et III,10,256, Carambus ... inclamitans ... omnia strenui militis impigrique imperatoris officia prestare: BONF. III,6,15.

impigne (*vide* impigre)

Qui corporibus et sanguine suo limites Christianos impigne (*sic ed., recte: impigre*) tutantur: 1521 Áldásy, *Címereslevelek* II p.88.

impignoratio, -onis *f.* (impignoratio)

Quod ipse memoratum castrum ... totaliter et ex integro ex impignoracione (*sic ed., recte orig. Dl 11300: impignoracione*) anotati Mustichy teneret: 1423 Lederer, *Pénzüzletek* p.229. Similiter *ibid.* p.238: Idcirco ad huiusmodi impignaracionem (*recte orig.: impignoracionem*) faciendam sibi et tibi nostrum regium ... consensum prebere dignemur.

impignorator, -oris *m.* [2]

Si vero medio tempore predictae possessiones per ipsorum impignoratores redimerentur, extunc ... redempcionis earum precium ipsa domina pro se ipsa tollendi omnimodam habeant (*sic ed.*) facultatem: 1456 Neumann, *Korlátköviek* p.178.

impigre [5]/3

Ne minus quidem impigre matrone ingenue et ancillarum multitudo planctum adaugent: BONF. III,1,200. Ne minus quidem impigre oppidani cuncta intus curare: BONF. III,4,349. Prefectus impigre mandata peragit: BONF. III,5,123. Ioannes ... et Nicolaus adversus Turcos regni fines impigre tuebantur: BONF. III,5,192. Ne minus quidem impigre ... crucigeri se gessere: BONF. III,5,375. Quod et impigre ... factum est: BONF. III,6,102.

impingo, -ere [19] ad A 3:

Nicolaus ... Turcum hasta ... confossum equo excutit, ipse quoque desiliens impacto gutturi pede ... humi iacentem iugulat: BONF. III,3,171. *ad B 2 *cum dat.:* Ipsi comiti Paulo ... nec pro aliqua culpa, vici vel aliquali

errore deinceps in futurum inpingemus: *1343 Urkb.Burgenland V p.7. ad B 5, *incurrere, subire - beleütközük, rábukkan: Unde volui id munus obmittere, nisi legens Iacobum Bergomensem impigissem in annum precisum obitus Sancti Antonii, ubi vires resumpsi: VALENT.HADN. Calcul. p.34.*

impinguo, -are ad a: **in imag.:*

Hii ... de ecclesie bonis ... incrassati, inpinguati, dilatati ipsa derelicta ... abierunt: *1417 Veszpr.okl. I p.193. – Proprie.: De porcis, qui depelluntur ad sylvas glandinosas ad impinguandum: 1481 Kukuljevic, Iura I p.219.*

implacabilis, -e [2]

Accedebat summa comitas, ... ut vel invitum hominem amare cogat ... vel implacabilem exoret: BONF. IV,6,230: BONF. IV,6,230. Neque enim antea Ottomana gens nomini Hungarico inimica, quae ... implacabile odium nobiscum exercuit, ... militum copia ...instructor ... regnum nostrum invasit: *1521 Katona, Hist.crit. XIX p.303.*

implico, -are

Ob temporis brevitatem et negociorum pluralitatem, quibus pro regni huius nostri utilitate saepenumero implicitus existit (*sc. episcopus*): *1502 Katona, Hist.crit. XVIII p.326. Multa quidem alia et alia verba, que longum esset presentibus implicare, fecerunt: 1518 Katona, Hist.crit. XIX p.70.*

imploratio, -onis f.

Istud semper fiat cum consilio et imploratione auxilii a Sede Apostolica atque ceteris principibus Christianis: *1507 Katona, Hist.crit. XVIII p.503.*

importantia, -ae f.

Tandem ... idem Nicolaus ... in nonnullis nostris ambasiatis ... super non parvae, immo magnae importantiae nostrae maiestatis et regnorum nostrorum factis ... fidelissime ... egit: *1428 Katona, Hist.crit. XII p.504.*

importune adv. [5]

Si nutu divino ... eorum ausus sacrilegi ... importune et opportune non uissent ... propulsati: *1422 Mon.civ.Zagr. VI p.61.*

importunizo, -are [2]

Cum ... terram ... de quorundam inportunizantium et non sana suadentium consilio ... castellano dedissemus: *1283 Veszpr.okl. I p.86. = Reg.duc. p.204.*

importunus, -a, -um [20] adi.

Quare ... taciturnitatem tuam magis silentio transire, quam inelegantibus ac importunis literulis meis tibi molestus esse volui: *1514 TAUR. Epist. 1 p.128. Importunus denuo furcifer, nondum abis?: BART.PANN. Gryllus 76. Heu me miserum, quis tam importunus somnus nunc me occupat?: BART.PANN. Vigil. 19.*

impos, -potis [2]

Oratores voti nec prorsus quidem impotes honeste dimissi: BONF. IV,2,67.

impraegno, -are **gravidam reddere – teherbe ejt:*

Ut ipsi fratres ordinis Sancti Augustini de Kermend impregnassent unam feminam: *1518 Erdélyi, Register p.80. Quod quidam prior ... monasterii ... quandam feminam impregnasset: 1518 Erdélyi, Register p.127. Quod quedam Margareta ... fuit impregnata per priorem et peperit filium: 1518 Erdélyi, Register p.189.*

impraesentiarum adv.

Quidquid enim vel humanitatis vel favoris tui illi praestiteris, id omne ac totum in me collatum fuisse te volo inpraesentiarum non ignorare. *1514 TAUR. Epist. 1 129 epist 1700*

impraevius, -a, -um

Impraevisa volant, nec possunt tela caveri: IAN.PANN. *Paneg. 3,2,159.*

imprecatio, -onis f. [5]/5

Tales igitur penas exauditis Turci imprecationibus Deus iustus a Christianis exegit: BONF. III,6,274.

impressive adv.

Notum facimus ... breve sanctissimi domini nostri pape clausum sub annulo piscatoris more Sancte Romane

Curie cera rubea impressivè sigillatum ... nobis ... presentatum ... nos recepisse: *1492 Fons* 2005 p.417.

improbe [3]/3 *adv.*

Qui ... vicos et castella quedam improbe munita populantur: BONF. II,10,455.

improbitas, -atis *f.* [9]/6

Ne qua ex hac insolentium improbitate novitas oriretur: BONF. II,2,7. Nisi monitis abstinerent, que ex ingenita iniquitate ac Scythica improbitate darent: BONF. II,2,8. Gregarius quisque miles improbitatem regis ... quam primum admiratus est: BONF. II,5,22. Emanuel ... neque ceteris pre ingenito livore parcebat, quem ex reliquiis Grece improbitatis plane conflaverat, fraudem haud modicam comminiscitur: BONF. II,6,452. Qui cum paulo ante ... matrem, improbitatis eius prudentissimam moderatricem amisisset: BONF. II,7,275. Cumulatissimas improbitatis et pertinacie sue penas Ungaria luit: BONF. II,8,244. Ut Australium improbitatem et perfidiam pro dignitate ulcisceretur (*sc. rex Andreas*): BONF. II,9,19. Que (*sc. reginae*) intellecta nurus improbitate ac audacia ex eo tempore filio semper timuisse fatebatur: BONF. II,10,154.

improfessus, -a, -um [3]

Quod ipsi et eorum quilibet non sit suspensus ab officio divino, ... non sit interdixtus, non sit inprofessus, sit in sacris ordinibus ad minus subdiaconus: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.63.

improprie [5] **superl. adv.*

Tertio blasphemia sumitur impropriissime pro maledictione. ... Blasphemia proprie dicta in nostris provinciis ... non auditur et etiam improprie dicta valde raro auditur, ... sed blasphemia impropriissime sumpta, id est maledictio, frequenter: *Bárczi* p.61. OQ 12,F.

imprudens, -entis [3]/2

A Venceslao, imprudentissimo principe impetratum, ut gymnasium Parisiorum gereretur: BONF. II,2,310. Imprudens profecto mulier et proprie libidini nimis obnoxia, quippe qui iam annis effeta ... filiam ... mente deiicit: BONF. III,3,294.

imprudentia, -ae *f.* [3]/1

Intollerabilis enim imprudencie est, ut infletur fermiculus, quando exinanivit se maiestas. *Serm. Quinqu.* 10 (p.41). Vir tamen circumspectus, ne qua imprudentia caderet, Ladislaum ... in Bohemiam mittit: BONF. II,3,239. Quibus (*sc. litteris regis nomine Tartarus*) universos populos hortatur, ne domos ullo pacto deserant, ... nam, quamvis nonnullorum imprudentia impedimenta amiserint, per brevi tamen cuncta recuperare sperat (*sc. rex*): BONF. II,8,250. Quamquam vana pietate calamitosaque imprudentia peccavimus: BONF. III,1,109. Ille magis feritatis et imprudentie, quam consilii compos bono hanc animo esse iubet (*sc. Mariam reginam*), mitius lautiusque tractari precipit: BONF. III,1,336.

impudens, -entis [4]/3 *superl.*

Rex imprudentissima efflagitatione mulieris offensus hanc preter dignitatem regiam calce reppulit: BONF. II,5,83. Multo mero gravatum principem aulici in petendo impudentissimi adoriebantur et ... sepe nonnulla impetrabant, que iniquissima sunt habita: BONF. II,6,233.

impudenter [8]/5 *comp.*

Rochezana ... in apostolicum senatum ... impudentissime imprecatur: BONF. III,4,114. Aliqui ... pontificem ... diu apud Turcos pasturam ovium ... exercuisse memorant, plerique se vidisse impudentius affirmant: BONF. III,6,240. Preter hos et alii vim impudentius exercebant: BONF. III,7,217.

impudicitia, -ae *f.* [3]/3

Vite impudicitiam (*sc. regis*) ad pontificem maximum detulere: BONF. II,9,447.

impuritas, -atis *f.* [2]/2 Vide s.v. 'fimulnea': PELB.TEM. *Stell.* p.127v.

imputo, -are

Si quid igitur in posterum sequetur, non maiestati regiae, sed sibi ipsi potius debet caesarea maiestas imputare: *1496 Katona, Hist.crit.* XVIII p.44.

inaccensus, -a, -um

Melius enim esset, quod candela inaccensa permaneret, quam succensa non luceret: *Serm.dom.* I 2 Cf. AUG. MPL XL, 1021: candela inaccensa sine lumine.

inaccessus, -a, -um [5]/3

Tunc per inaccessos aeterno frigore rupes / nocturnum pedes haurit iter: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,263-264. Hemus in solitudines prurupta et inaccessa loca effusus steriles appendices habet: BONF. III,5,379. Subsequuntur per avia et inaccessa loca Christiani: BONF. III,6,17.

inadvertentia, -ae f. [28]

In emanacione ... litterarum ... forsitan per inadvertentiam notarii vestri error quedam (*sic ed.*) commissus est: 1520 Neumann, *Korlátköviek* p.186.

inaequalitas, -atis f. [7] *staus v. condicio rei, quae non aequalis i.e. non plana est – egyenetlenség:

Intercedebant vada quedam occulta et anfractus ac insidiosa locorum inaequalitas, qua precipites equi agebantur: BONF. III,6,54.

inaequaliter adv.

Hec arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum celestini coloris, quod in ima sui parte coronam auream, supra coronam liliū albi coloris, supra liliū tres stellas inaequaliter dispersas continet ita, quod media duabus extremis altior apparet, extra clipeum autem in superiori parte infulam sive mytram habet episcopalem ... domino Gregorio donavimus: 1502 TGy 1835/IV p.113.

inambulo, -are [1]

Cum urbem inambulaveris, per sonoras amenasve sylvas spatari videare: BONF. IV,5,38.

inane, -is n. subst.

Syderis in morem liquidum per inane volantis / ignea fumantem discriminat aethera lampas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,190-191.

inanimus, -are [3]/3

Poloni Ungarorum exemplo inanimati eo vehementius dimicare nitebantur: BONF. III,4,302.

inarabilis, -e

Quandam villam nostram ... contulimus et dedimus cum utilitatibus suis, videlicet cum terra arabili et inarabili, pratis seu fenetilibus, sylvis et molendino ac aliis utilitatibus diversimodis ... ecclesiae: 1315 CD Hung. VIII/6 p.35.

inascendo, -ere [1]

Inde per eandem partem inter vineas inascendendo venit (*sc. terminus*) ad arborem nucis: 1323 CD And. II p.67.

inauro, -are

Cf. ibid. p.29: Item uxori Francisci Zechi florenos trecentos, filiae autem eius ... florenos ducentos, cupas duas inauratas, pocula duo, salinum unum, cochlearia sex (*sc. legavit episcopus*). verb Franciscus ... episcopus ... reliqua etiam duo capita argentea ... deauranda commisit, ad inauranda vero dicta capita legavit florenos octoginta: 1524 Bunyitay, *Gyulafehérvár* p.27-28. Cf. ibid. p.30: Episcopus famulis ... poculum unum novum et cochlearia duo inaurata legavit.

inauspiciatus, -a, -um

O, inauspicatissima tempora! O, plusquam barbaros mores!: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

incedio lege incendio: BONF. II,10,418.

incelabilis, -e

Nimirum cum nostre menti incelabilis sinceritatis sue impressio quodam sigillari stigmate se offerat et exponat: 1350 TGy 1835/II p.93.

incendiarius, -ii m.

Dum ... dicta civitas nostra ... per quosdam incendiarios et malefactores ... clam fuisset succensa et penitus combusta: 1507 Wenzel, *Dóczyak* p.45.

incensio, -onis f. [5]/4

Capitulum ecclesie Zagrabiensis ... per ... incensionem ipsius stabuli vicum Theutonicorum ... per omnia

concremare fecisset: 1375 *Mon.civ.Zagr.* I p.246. Cordule aliquae pro incensione bombardarum: 1508 Sz 1872 p.289.

incesso, -are

Nec immerito Pindarus incessitur, qui aurum omnibus opibus antecellere putavit siquidem, an non ibi opes, ubi amici?: 1522 ADR.WOLPH, (J. P.) p.294.

incesso, -ere

Nec eo solentior alter / ... / iaculis incessere pardos / eminus: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,72-75.

incessus, -us m. [9]/3

In vita sancta et conversacione utili, in fama bona, in incessu et in moribus pretendant gravitatem (*sc. fratres ordinis*): GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.77 (Rubr. XIII).

incesto, -are [4]/2

Quod genus mulierum (*sc. magas*), cum perniciosissimum rex ille (*sc. Philimerus*) reputasset, edicto suo in solitudines abegisse (*sc. scribit Priscus*), ne milites venenis inficerent aut eorum robora labefactarent, easque abactas per sylvas aliquamdiu vagatas cacodemonum se amplexibus incestasse hinc peperisse dirum genus hominum: BONF. I,2,183. Sacram tui sanguinis aulam ne incestato, neve Lodovici violato manes!: BONF. III,1,138. Virgines ... pro militari libidine incestate, ut aiunt: BONF. III,1,313. Hunc diem ... malis auspiciis ista calamitatum memoria incestaremus: BONF. III,2,3. Presul ... significat sacras cerimonias et mystica cuncta incestari: BONF. III,2,335. Omnes ... barbari facinus abominantes nullo avaritiae scelere Ragusinae reipublice dignitatem incestandam esse censent: BONF. III,5,20.

incestus, -us m.

Sanctus Nicolaus ... oleum misericordiae exercuit in opere, quando auro remisso reddedit virginum incestus: *Serm.Quinqu.* 4 (p.33).

incido, -ere verb.

Me nihil novitatis manet, nisi quod aulas sequendo principum in Suidce nostri sententiam illam inciderim: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

incineratio, -onis f.

Qua (*sc. nota infidelitatis*) ... ipsi ratione incinerationis seu combustionis oppidi Brezno vocati ... apud regiam maiestatem fuissent accusati: 1520 Wenzel, *Dóczyak* p.85.

incinero, -are

Dum ... ad refrenandam proterviam nostrorum rebellium, utputa Bohemorum haeticam pravitatem per condam Ioannem Vyklyeff, ... demum per Iohannem Huss ... in sacro Constantiensi concilio iuxta sententiam ibidem contra ipsos latam incineratos in eodem regno nostro Bohemiae dogmatizatam ... foventium ... castra metati fuisset: 1424 Katona, *Hist.crit.* XII p.428.

incisor, -oris m.

Item cuilibet incisori salium ... pro panno dentur sales: 1498 SzSzB Lt p.160.

incitatus, -a, -um [1]

Ut haec quoque nostra commendatio vestrum animum ad id agendum proclivius incitatioemque reddat: 1518 Katona, *Hist.crit.* XIX p.137. HIERONYM.BALB. *Opera* I p.5.

incito, -are [56]

Ubi patina? Praesta urceum, liguriam, quo somnum incitasso facilius: BART.PANN. *Vigil.* 13.

inclamo, -are [3]/3

Sacra donativa ac dicata diis spolia diripiuntur, mox in Petrum regem inclamatum: BONF. II,2,138. Hec dum ille audiunt per vicus ... vulgo inclamari, ... graviter augebantur rate instare mortem: BONF. III,1,189. Tris e plebe homines continuo inclamarunt Ioannem papam Antichristum esse: BONF. III,2,340.

inclinatio, -onis f.

Promittimus ... omnes liberos ... interea regie et splendide, sicut parentes ac propinquos naturali inclinatione decet, educare et instituere: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.526.

inclitus, -a, -um adi.

Magnifico ac spectatissimo domino Ioachimo Vadiano, incltyi Viennensis studii et rectori et lectori dignissimo, domino optimo. 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.175.

includo, -ere

Quodsi regia maiestas a principio scivisset caesaream maiestatem difficultare velle et nullatenus assentire, ut fraterna maiestas d[omini] regis Poloniae in treugas pacis includatur: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.42. Semper enim regnum Moldaviae et similiter regnum Transalpinum cum suis vaivodis penes regiam m[aiestatem] fuit in litteris treugarum inclusum: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.45.

inclusio, -onis f.

Ut sine inclusione d[omini] regis Poloniae vel saltem laesione maiestatis suae et dominiorum suorum neque treugas pacis cum caesare renovare voluit: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.42.

incognitus, -a, -um adi.

Cum nobis non iuncognitum sit, quanto studio, quanta vi (*sic, recte forsan: -ve*) animi sui alacritate idem annis istis elapsis reformationem (*sic, recte forsan: reformationi*) porticus pretacte ecclesie Albensis ... incubuerit ...: 1512 Entz, *Gyulafehérvár* p.185. *TT* 1891, 113.

incoquinatus, -a, -um

Et cum descenderet ad incarnandum (*sc. Christus*), venit ad corpus incoquinatum, id est ad intemerate Virginis uterum: *Serm. Quinqu.* 10 (p.42).

incola, -ae m. et f.

Ut tantorum incola laborum et emeritus premiorum in suis et pro suis habeat hereditatis consortium: 1284 *Reg.duc.* p.134.

incollatio, -onis f.

Quatenus ... tam pia et salubri donationi consensum praeberemus pariter t assensum ac ampliori eos gratia ex benignitate paterna incollatione (*recte forsan: in collatione?*) decimarum prosequi dignemur: 1326 Wagner, *Anal.* III p.175.

incommutabilitas, -atis f. [1]

Homo dissipat bona Domini sui, cum declinat a supremi boni incommutabilitate, id est a Deo per diversa vitia: *Bárcezi* p.68. OSU.LASKO. *Biga sal.* 91,Q.

incompassibilis, -e [2] *qui precibus flecti non potest, carens misericordia – könyörtelen:

Idem palatinus a quolibet iudice seu villico civitatis et villae tres marcas exigendi incompassibilem habebit facultatem: 1364 Katona, *Hist.crit.* X p.344. *CD Hung.* IX/3 p.411.

incompassionabiliter [1]

Quod ... quidam castellani ... diversas exactiones, taxas et datias aliasque extorsiones imponere ab iisdemque incompassionabiliter exigere et violenter extorquere non formidassent: 1418 *CD Hung.* X/6 p.107.

incompertus, -a, -um [1]

Sigismundus ... traiecto Savo, quod navigandone an tranando fecerit, incompertum est, Dobor oppidum subivit: BONF. III,2,49.

incompletio, -onis f. (incomplanatio)

Ad omnia damna, quae ex incomplanatione (*sic ed.*) promissorum votorum nostrorum in praesenti littera expressatorum ... Wladislaus rex successoresque ... perceperint, ... refundenda et solvenda promittimus: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.129 = Wagner, *Anal.* p.214.

incompositus, -a, -um

Ne res ipsa tota incomposita et in dissensione maneat: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.344.

incomputabilis, -e

Alii vero incomputabiles homines, videlicet iobagiones reginales et populi abbatae ecclesiae de Pilisio extra murum vel civitatem Poseniensem commorantes in diversis locs vel plateis consentiose requisiti dixissent

continentia in oppositum, quod pater et mater ipsius Katherinae tempore perpetrations dictae potentiae non in terra dicti castris Poseniensis superius ostensa, sed in territorio ... civitatis ... residentiam habuissent: *1383 CD Hung. X/8 p.127.*

inconfessus, -a, -um [2]/1

Christianus ego sum, ... inexpliatius inconfessusque in hoc bello occubui: BONF. III,3,155.

inconsideratio, -onis *f.* [1]

Ne quid a militari insolentia detrimenti ex inconsideratione patiantur: BONF. IV,5,95.

inconsideratus, -a, -um [3]/2 *superl.*

Extreme nanque temeritatis ... est divino nutui reluctari fataque intercipere et presertim tua, que vel inconsideratissimo cuique nota esse debent: BONF. I,6,224.

inconsulte [5]/3 *adv.*

Cui mos erat nil inconsulte, nil intempestive agere: BONF. III,4,268. Nunquam ... in conspectum tuum venire potuissem, nisi ... ea ... gravitate maiestatem tuam preditam intellexissem, ut nihil temere ageret et inconsulte: BONF. IV,1,158. Dignetur ... eundem adolescentulum a tali nexu, quo se inconculcius quam prudentius per insciam ac errorem irretivit, quam primum eripere: *1515 Theiner, Mon.Slav. I p.561.*

inconsultus, -a, -um [15] *comp.*

Contra vero, qui Albertum oderant, filium regem creandum esse negabant, dicere nihil inconsultius esse, quam intempestivum et inutilem regno optare hominem: BONF. III,4,214. Siquis nostrum inconsultis nobis aliquod premissorum attentaverit: *1522 Katona, Hist.crit. XIX p.383.*

incontinenter [3] *adv.*

Ut incontinenter (corr. ex: incontinenti) calcem pedis lesi ad terram mitterem. VALENT.HADN. *Mir.* 9 (p.80).

incontinentia, -ae *f.* [6]/4

Is cum primariis de comitis incontinentia, rapinis et iniuriis locutus in tantam cunctorum invidiam adduxit, ut *etc.*: BONF. III,7,305.

incontinue [1] *adv.*

Qui dextra ... tres culmos cum spicis et aristis colligatos in diversum protensos versusque cassidem elevatos corvo super caput ipsius armati naturo colore suo non incontinue ornato insedenti porrigere visitur: *1517 Áldásy, Címereslevelek II p.76.*

incorrectio, -onis *f.*

Ratio dictavit sapientiae, quo errorum incorrectio linea corrigatur iustitiae et quaevis actio ad recipiendam stabilitatem indeficiente literarum testimonio consummetur: *1295 Wagner, Anal. III p.250.*

incorrectus, -a, -um [2]

Quod libri nostri ordinis pro officio divino de novo scripti incorrecti ad pulpitem vel ad aras ... non ponantur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.122 (Rubr. LXVII). Quod multa non ex meorum cursibus calamorum incorrecta apposita sunt, sed ex priori exemplari falsa exaracione censeas: *1489 Knauz, Kortan p.120.*

incorrigibilitas, -atis *f.*

Gravissima culpa est incorrigibilitas illius, qui nec culpas timet committere: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.143 (Annexus I).

incorruptus, -a, -um

Imperator ... corpusculum incorruptum ... fecit ... in ecclesia S. Mariae Peruilepsi id est circumsepta, quam ipse imperator fundaverat, pro fidelium loco venerationi aptissimo repausari: *AASS Transl.Pauli p.568.* Ut ipsi ... nostris ... temporibus fidele et incorruptum membrum sacrae coronae regni Hungariae inviolabilis fidelitatis constantia absque ullius infidelitatis reprehensione exstiterint: *1413 Katona, Hist.crit. XII p.158. Zsigm.oklt. IV, 941. CD Hung. X/5, 404.*

incredibiliter [2]/1 *adv.*

Hunc fratrem sic incredibiliter infirmatum ego presens aspexi: VALENT. HADN. *Mir.* 80 (p.118). Scio unicam v<est>re m<aiesta>tis voluntatis significatioem incredibiliter rebus meis profuturam: *1524 Acta Tom. VII p.20.*

increpatio, -onis *f.* [3]/3

Hic ... cum post abscissum domini caput eandem magnanimitatem et pertinaciam referret, nullius monitu, solacio increpatione ve a fletu coerceri poterat: BONF. III,2,115.

increpito, -are [1]

Cum genitus Musa dominas hoc ore silentis / increpitat *etc.*: Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 99-100. 112. Occurrit extemplo mater acrius increpitans: BONF. III,1,223. Mathias ... sepe languentes propria manu pavit ientaculaque porrexit, hortabatur ad convalescendum pusillanimes et desperatos consolabatur: BONF. IV,7,77.

incruentus, -a, -um [7]/3

Palatinus ... incruentam ... hosti victoriam relinquere recusabat: BONF. III,1,298. Heretici ... incruenta facillique victoria potiuntur: BONF. III,3,83. Ut, si vincere non daretur, ne incruentam hosti victoriam relinquat: BONF. III,6,6. Quid enim vel votis maius concipi potuisset, quam ingentes ac innumeras hostium copias equis, armis et omni bellico apparatu admodum instructas Mtem vram divina benignitate parvo negotio fudis se ac fugasse atque ad internecionem pene delevisse idque suo milite incruento ac incolumi: *1514 Acta Tom.* III p.259.

incubo, -are [3]/1 *jelentés:

Contigit, ut custos ... in capella ... incubaret, ut pro custodia solet: VALENT. HADN. *Mir.* 66 (p.110).

inculpabilitas, -atis *f.* [2]

Procurator ipsarum dominarum easdem in premissis ... iuramento ... in earum inculpabilitatis iudicium committere ... submittebat: *1399 Mon.Budapest* III/1 p.138.

inculpo, -are

Quod hominem nostrum velletis inculpare pro aliquibus equis vestris: *1502 Wenzel, Dóczyak* p.56.

incultus, -a, -um ad 2:

Item, quod omnes iste peregrine historie incultissimo stilo sunt composite et tandem successione per ignotos scriptores incorrectissime scripte et ideo non sunt curande: *c.1484 M.Sion* 1869 p.742.

incumbo, -ere ad B 1 et etiam 2:

Quam (*sc. arborem*) ursus pedibus anterioribus sublevatis incubuisse et iam ascendere intercernitur, quod te a servitiis dudum inceptis non solum non abdicare, sed maiori desiderio niti et incumbere velle ostendit: *1517/XVIII Áldásy, Címereslevelek* II p.80. = *Turul* 1942 p.76.

incunabula, -orum *n.* [5] ad 2:

Metropolitanus ... admonet ... orthodoxam fidem, quam ab incunabulis hausit, ad mortem usque constantissime retinendam: BONF. IV,10,86. Quod (*sc. epistolium*) e nativo Olomucio ad te dederam, quando ad incunabula nostra animi gratia nuper concesseram: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

incuria, -ae *f. subst.*

Quae vel incuria vel potius negligentia tua non parum molestice mihi suggestit: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

incursatio, -onis *f.* [1]

Sacas ... ita bellicosos fuisse ferunt, ut ... neque deserta siccaque regione remoratos, quin et Parthos ... finitimos et remotos eque multis incursionibus infestasse: BONF. I,1,236. Atila ... Andegavos ... gravissimis incursionibus infestat: BONF. I,5,189. Hec igitur Dalmatie incursatio ... ab ingenti expugnande Sinderovie cupiditate illius animum plane diverterat: BONF. IV,4,49. Quotidiane Turcorum incursaciones regni calamitates adaugent: *Udis* p.475.

incurso, -are

Si Turci in aliquo mediocri numero ... ad incursandum regnum Poloniae ... venirent: *1498 Katona, Hist.crit.* XVIII p.167.

incurvatus, -a, -um

Cui (*sc. regi*) non fuit abbreviata manus Domini, ut non posset sublimitatem incurvatorum Venetorum et altitudinem humiliare virorum: *AASS Transl.Pauli* 5 (p.569).

incuso, -are [13]

Herodianus ... inquit ... advenientem Maximinum omnes ... imperatorem salutasse, hunc a principio reluctantem eos graviter incusasse, reiecisse purpuram, mox ab armatis equitibus adactum: BONF. I,2,102. Neque iniustam oppugnationem ... incusamus: BONF. I,4,69. Virgo ... dum hauriende incumbit aque, materno miserie memor, cuius se auctorem incusabat, in amarissimas lacrimas effunditur: BONF. I,5,109. Maxima pars procerum haud parum regis superstitionem mirari ceperat. ... Quin et sepe incusare parum sibi esse negotii, indicenda bella negligere: BONF. I,10,345.

incutio, -ere

Ut eorum bona auctoritate nostra fidelitati vestrae praesentibus plene concessa occupare illisque omnem timorem incutere faciat: 1510 Katona, Hist.crit. XVIII p.582.

indagatio, -onis f. [5]

In quolibet ... sermone, si solerti indagazione ruminetur, deprehendetur utilitas et suavitas: Madas, *Laskai* p.58. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

indecorus, -a, -um [8]/4

Admonet ... gubernatorem hos adire, qui principis mandata ferunt, haudquaquam indecorum esse: BONF. III,7,353.

indeficienter adv.

Dicitur etiam sancto viro et etiam omnibus nobis cum ipso, quod ista teneat omni tempore indeficienter perseverando in utroque finaliter: *Serm. Quinqu.* 4 (p.33).

indelebiliter adv.

Quod nos ... beneficiorum genera innumerorum, quibus ... Paulus ... ordinem nostrum ... fovit, ... advertentes indelebiliterque animo revolventes et revolvi nostris successoribus commendantes ... concessimus, quod *etc.*: *1420 Mon. Budapest III/2 p.47.*

indelendus, -a, -um [9]/2

Sicuti olim tempore condam indelende memorie domini Lodovici ... fuistis assueti: *1383 Sütt , Anjou-kor II* p.13.

indevotio, -onis f.

In scandalum et dedecus fratrum... et ad indevotionem erga monasterium... et fratres Christifideles: *1518 Erdélyi, Register* p.165. Dietim minores dabantur eis elemosine propter indevotionem populi erga eos: *1518 Erdélyi, Register* p.179. Quia vidisset... indevotionem populi erga eos: *1518 Erdélyi, Register* p.182.

indevotus, -a, -um [6]

Isti etiam si veniunt ad ecclesiam Dei, tamen tarde et ibi indevoti stant vagis oculis: *Bárczi* p.41. OSU.LASKO *Biga sal.* p.79.

index, -cis f. [14]

Is tamen, si aderit, sit novorum presencium te indice particeps: BART.PANN. *Epist.* 4,7. Parasito tandem indice patres ambo pares pariter reperiunt: BART.PANN. *Gryllus* 11.

indicibilis, -e

Quia immanissimi Hussitae haeretici ... praedictas terras nostras Scepusienses ... devastarunt ... ibidemque combustiones et cremationes plurimarum villarum ... et indicibiles vastationes commisissent: *1434 Wagner, Anal.* III p.215.

indiem adv.

Ego et dominus Iohannes Nissenus mathematicus de tua dominatione coram plura commentamur indiem, qui ...: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.128.

indignabundus, -a, -um [1]

Fratrem cum exercitu pedem retro ferentem et indignabundum ... rex misso subinde nuncio remoratur: BONF. IV,10,39. Ut in novissima contra Turcos incursione trecentos ab eo missos equites indignabundus remisit: BONF. V,4,114.

indignitas, -atis f. [5]/4

Ex abdicata Maria ... et ingruente divi Lodovici memoria ex insperato quedam indignitas et commiseratio magna ex parte ita conventum incessit, ut *etc.*: BONF. III,1,227. Sigismundus ... de cede socrus ... ac de uxoris repente carcere admonitus non minus dolore, quam facinoris indignitate corripitur: BONF. III,1,327. Optimatum animos rei indignitas incessit: BONF. III,2,121. Ob indignitatem, quam ex paterna nece conceperant, ... haud difficulter in hanc coniurationem descenderunt: BONF. III,2,185. Pontifex indignitate rei percitus Ladislaum regni titulo privavit: BONF. III,2,269. Qui rei indignitate commoti ... abiere: BONF. III,2,310. Is ... feritatis ... indignitate correptus tumultuarium cogit exercitum: BONF. III,3,165. Adauxerat indignitatem Iadra a Ladislao vendita: BONF. III,3,223. Alii ... rei indignitate correpti ad Fredericum clam Procopium mittunt: BONF. III,4,219 cf *ibid.* 283. Aliqui ... pontificem ex fortune indignitate diu apud Turcos pasturam ovium ... exercuisse memorant: BONF. III,6,240. Cf. etiam BONF. III,8,258, 260.

indirectus, -a, -um

Ne quispiam mercatorum forensium in damnum et iacturam ipsorum civium nostrorum extra metas et terminos praedictarum civitatum nostrarum per vias indirectas ad hoc regnum ... ingredi ... consuevissent: 1508 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.548.

indiscretus, -a, -um

A Pontico quippe usque ad Adriaticum mare per centum fere millia passuum vicinitate Turcis indiscretisque limitibus iungimur: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.251.

indisposite *adv.* [1]

Ne ... ipse ... ab hac luce decederet intestatus heredesque sui in errore et tristitia turbati res et bona per ipsum aquisita inter se queant distrahere indisposite et inordinate: 1456 Neumann, *Korlátkövie* p.176.

indissolubilis, -e

Ipsa ... sortitur ... sanguinis idemtitatem et connexum carnalem indissolubilem: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.241. Cum ritu catholici principis pro ulteriore conservatione status omnium et religiosissimae fidei universam Christianitatem in his utilibus foederum induciis glutine quodam indissolubili ... inclusam esse voluerimus: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.350.

indistincte [4]/4 *adv.*

Magnates recepta pecunia concesserunt ipsis Iudaeis sine caputio indistincte inter Christianos conversari: *Bárczi* p.54. OQ 7,O.

indistinctio, -onis *f.*

Mendum pro 'indictio': 1311 *M.Sion* 1867 p.6.

inditus, -a, -um *adi. partic.*

Ut ... Sanctitas Vestra pro alta et benefica ad utilitatemque omnium indita natura ... residuum quoque litis... radicitus evellat: 1526 Theiner, *Mon.Slav.* I p.590.

individuus, -a, -um

Habebis ... principem nostrum huius expeditionis, quantum per aetatem licet, individuum comitem et contubernalem: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.256.

indo, -ere (nomen) [26]

Nomen quod illi indideras?: BART.PANN. *Gryllus* 110. Indamus alas pedibus: BART.PANN. *Gryllus* 134.

indoctus, -a, -um [6] *ad 2:*

Mestorum solamen, / indoctorum gnaritas, oppressi levamen: VALENT.HADN. *Invoc.* 1,3-4 p.24.

indolesco, -ere, -dolui [6]

Amrates ... spectata suorum strage graviter indoluit: BONF. III,4,371.

indubitate *adv.*

Ut indubitate mihi persuadeam nos opstissimum finem propediem consequuturos: HIERONYM.BALB. *Opera* I p.10. (Balbi).

inducialis, -e

Cum Turco ipso supplice pacem poscente praemissis ex caussis moti, repudiato pacis nomine foedus induciale et

quidem septennale felici omine inivimus: 1503 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.349. Cf. Inferius: In has induciarum conditiones proximis his diebus cum eodem caesare bonis avibus devenimus.

inductivus, -a, -um [7]

Post multa praeambula ad pacis tarctatum facientia concepti, praeloquuti, appunctuati fuere et concordati nonnulli articuli concordiam probabiliter inductivi: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.250. *Zsigm.oklt.* V,2205. Legendae ... sunt valde bonae et inductivae ad poenitentiam: *Bárczi* p.40. *Leg.sanct.Hung. prol.*

industrius, -a, -um

Huic Anthonius ... vir industrius multo tempore sedulo ac diligenter servivit: 1526 Theiner, *Mon.Slav.* I p.593.

indutialis, -e (inducialis)

Cum Turco ipso supplice pacem poscente praemissis ex causis moti repudiato pacis nomine foedus induciale et quidem septennale felici omine inivimus: 1503 Pray, *Annales* IV p.307.

ineffrenatus, -a, -um [2]

... ineffrenatam duriciam ...: 1407 MTT 1884 p.22.

inelegnans, -tis adi.

Quare ... taciturnitatem tuam magis silentio transire, quam inelegantibus ac importunis literulis meis tibi molestus esse volui: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

ineligibilis, -e [2]

Auditus culparum accusationibus excusacionibusque ac ipsum minime defendentibus ineligibilis habeatur (*sc. vicarius v. prior*) tam diu, donec cum eodem tota nostra communitas dispensaverit: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.71 (Rubr. III.) In quo casu privatus officio (*sc. vicarius v. prior*) sui vicariatus vel prioratus per annum ineligibilis habeatur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.75 (Rubr. XI). Petr triennium voce careat (*sc. frater constitutiones contemnens*) et ad quamlibet administracionem nostri ordinis ineligibilis habeatur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.106 (Rubr. LVII). Si vicarius hoc fecerit, per biennium ad quodlibet officium ordinis nostri ineligibilis habebitur: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.111 (Rubr. LXII).

ineo, -ire kif.:

Inire rationem Dignetur (*sc. Sanctitas Vestra*) eam inire racionem, quo hec ipsa pensio tollatur et amoveatur: 1525 Theiner, *Mon.Slav.* I p.588.

ineptiae, -arum f. subst.

Ut eos partim scelerum suorum, partim etiam audacice, temeritatis atque ineptiarum pcniteat: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

ineruditus, -a, -um [3]/3

Gothi ... in Daciam ... Zamolxene duce, philosopho quidem non erudito pervenerunt: BONF. I,2,70.

inexhaustus, -a, -um

Post diuturnos et inexhaustos labores ... differencias ... sopivimus: 1491 Katona, *Hist.crit.* XVII p.208. *Ausg. Urk.* (Dopsch) p.425.

inexorabilis, -e [5]/3

Ita, ut meroris vulnus ea ratione sedetur, quod inexorabilia sint divino decreto supremo hominum fata: 1515 *Acta Tom.* III p.445.

inexperientia, -ae f. [1]

Si quis ex tribus externis rex eligatur, tertia ex parte inimicorum numerum nunciabat (*sc. Stephanus*) esse futurum, sin vero Corvinus, preter adolescentie inexperientieque pericula ex omni parte finitima futura bella: BONF. IV,9,131.

inexpletus, -a, -um

Inexpleta hominum cupiditas: 1467 *Héderváry oklt.* I p.320.

inexplicabilis, -e

Quum autem per se ipsum satis validum et velut inexplicabile sit germanitatis vinculum: 1507 Katona, *Hist.crit.*

XVIII p.500. Per quod iidem cives ... inexplicabile damnum, iacturam et desolationem hactenus perpassi fuissent: 1508 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.548.

inexploratus, -a, -um [1]

Antistes ... in edicula quadam delituit, ut ... regis responsa exploraret, ne quid in amicum intenderetur, quod ille inexploratum haberet: BONF. II,3,240.

infacetus, -a, -um [1]

Michael Czobor ea tempestate prefectus arcis erat, vir quidem haud infacetus, alioquin severus in noxios et non expers crudelitatis: BONF. IV,1,93.

infallibiliter *adv.*

Conventionem per praelatos et barones regnorum praedictorum ipso die S[ancti] Martini affuturo in antiqua villa (*ed.:hodie Ofalu*) praelatis et baronibus Hungariae ... statuimus et condiximus infallibiliter celebrandam: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.45.

infantulus, -a, -um [26]

Cum enim infantula adhuc Torporem charis a parentibus profari audis sem nomen tenellis ac credulis auribus molestum semper (*sc. fuit*): BART.PANN. *Vigil.* 5.

infatigabilis, -e [3]

Cum non solum antiquorum patrum nostrorum heremitarum exemplis, verum eciam post eos emergentium actuum humanorum experimentis infatigabiles nostros emulos, aereas videlicet potestates per mulieres nostre professe puritatis sanctimoniam cognoverimus plerumque fuisse turbatam: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.108 (Rubr. LIX).

infaustus, -a, -m [14]

Elisabetha ... a vir morte, ab immatura viduitate, a presente orbitate infaustissima queque hariolatur: BONF. III,4,118. Heu, infaustam et calamitosam Christianorum sortem!: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249.

infecunditas, -atis *f.* [1]

Deos omnis hominesque testor et vos, inprimis antistites Proceresque optimi, mihi propter supradictas variasque causas vel maxime ob infecunditatem, Beatricis regine connubium nunquam fuisse cordi: *Udis* p.457.

infecundus, -a, -um [3]/3

Ne religio Carolum redderet infecundum, ... sibi filius natus est: BONF. II,9,248. *de femina: Quod si idem Stephanus ... absque heredum masculini sexus ... solacio viam universe carnis ingrederetur et dominam consortem suam infecundam sterilemque post se relinqueret ...: 1519 *SzSzB Szle* 2006 p.351.

infelicitas, -atis *f.* [4]/3

Inhumati corporis infelicitatem hinc illi plerique auspiciantur, quod pontificio anathemate multatus obierat: BONF. III,1,262. Quanquam illi Sigismundum exigere, tradere pacatum regnum forte spondebant, tamen paterna infelicitas absterrebat: BONF. III,2,174. In omnes, que excogitari possint, incidam infelicitates omniumque sim exemplar infelicium, si me tibi ... gratissimum non inveneris: BONF. III,2,235.

infeliciter [2] *adv.*

Quod (*sc. bellum*) apud Nicopolim infeliciter gestum est: BONF. III,2,124. Sigismundus ... irruente Zyska infeliciter dimicavit: Ibid. III,2,434. Procopius ... instructa acie infeliciter decertavit: BONF. III,3,107. Is ... bella cum Turcis olim infeliciter gesta bene resarist: BONF. III,3,162. Regis avunculus hunc ... nunquam antea infeliciter pugnassee noverat: BONF. III,9,111. Ligures demum apu Clodiam infeliciter pugnarunt: BONF. II,10,428.

infelix, -cis *comp.* [28]

Elisabetha ... se destitutam et infelicem, infantem etiam utcunque editum multo infeliciorem auspiciatur: BONF. III,4,118. Ne igitur hoc regnum, quod ante murale (*sic*) clipeusque Christianitatis existit et magna sua et suorum cede semper Cristianitatem (*sic*) ipsam defendit, minus et quodammodo infelicius aliis esse videatur. 1505 *Tudománytár* 1839/VI p.67.

infensus, -a, -um [2]

Consilium ineunt, ut ... nullum ... venerationis indicium ederent rati fore satius obire mortem, quam infenso

parere tyranno: BONF. III,2,109. Criminibus ... gravissimis falso virum afficere cepit, ut regi redderet: BONF. III,7.,340. Cum ... infensam sibi nobilitatem ordinemque patricium habeat (*sc. Sigismundus*): BONF. III,2,171. Sigimundus, ... cum Philippo ... infensus esse ocepisset, Italia abscessit: BONF. III,3,112. Daan, ... ut cognatum sibi infensum regno exigeret, profanas legiones induxit: BONF. III,3,147. Quibus infensum comitem intelligebat: BONF. III,8,179. Albertus, ... etsi infensus nobis esset, res tamen nostras ipsi ... committere cogemur: BONF. III,3,307. Demum ictu cum Venetis federe Philippo infensus in Germaniam rediit (*sc. Sigismundus*): BONF. III,3,342. Alemanni ... sepe infensam sibi gentem pretura privare studuerant: BONF. III,4,18 cf. *ibid.* 24. Comes ... cum illis agit, quos infensum sibi Ezyzyngerum habere senserat: BONF. III,7,329. Et persaepe *ibid.* III,8,182, 198, 233, 340 III,9,292 III,10,119.

inferiae, -arum *f.* [3]/3 *halotti áldozat:

Due vero partes, que superfuert, ... magnificas ... inferias ad placandos suorum manes factitarunt: BONF. I,10,278. – *temetés: Hic Lodovicus inferias Andree operatus funebres ludos edidit: BONF. II,10,257. – gyászmise: Quibus (*sc. proventibus*) assidue mortuorum celebrarentur inferie: BONF. II,3,320. *halotti tor: Amici equum eius pelle exuunt, ... carnes pro inferiis comessantur: BONF. II,8,99.

inferium sajtóhiba

Sed de Amalorum excidio inferium disseretur: BONF. I,2,95.

infero, -ferre *verb.*

Non potui quorundam temeritatem seu sanguineam quandam crudelitatem, quas taurinomastyge illi versiculis meis hendecasyllabis intulerint, tibi non facere copiam: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

infestatio, -onis *f.*

Donec ... regnum hoc ab illius (*sc. hostis*) impetitione sew infestacione Dei auxilio liberabimus et in tranquillitatem priorem reponemus: 1505 *Tudománytár* 1839/VI p.68.

inficio, -ere *ad 1 a:*

Scutum triangulare duobus infectum coloribus ... eidem Ioanni ... dedimus: 1517 *Turul* 1911 p.110.

infiscatio, -onis *f.*

Quos ... in praemissis operam facto vel consilio ... dare inveneritis, ... per infiscationem omnium bonorum eorundem ... ab eorum talismodi perversis conatibus retrahere et artare debeatis: 1446 Osváth, *Kassa* p.135.

infisco, -are

Ut ipsi ... castra, possessiones resque et bona apud manus eiusdem Hervoyae et suorum adhaerentium ... occupare, auferre, et eidem nostra maiestati infiscare debeant et teneantur: 1413 Katona, *Hist.crit.* XII p.158. *Zsigm.oklt.* IV, 941. *CD Hung.* X/5p.404.

infit [2] *defectivum*

Infit ubi tibi coena?: BART.PANN. *Gryllus* 23.

infitor, -ari [12]

Non inficior: BART.PANN. *Gryllus* 52.

infligo, -ere

Alia etiam dampna et illicitas iniurias ipsi Francisco inflixissetis et intulissetis: 1516 Wenzel, *Dóczyak* p.71.

influentia, -ae *f.* [2]

Influencie etiam naturales, dum eis duriores aliis se reddunt, quasi panem, quem comedunt, eos indignos notant: GEORG.HUNG. p.344.

influxio, -onis *f.*

Apparuit autem eius humilitas ... secundo ex parvitate matris, que eum peperit. ... Fuit Maria ... parvula ... per humilitatem, que non habebat ubera turgencia per carnalitatem, sed de celo plena per divinam influxionem, quibus pavit illum, per quem nec ales esurit: *Serm.Quinqu.* 12 (p.46).

infodio, -ere [3]

Terre committere satius esse ratus infodit et ... excubias instituit (*sc. Mercurius dexteram S.Stephani regis*): BONF. II,2,387. Scrobres in plerisque locis inveniunt, in quibus aurum, gemmas *etc.*: ... infodere: BONF.

II,3,170. Ut ... aurum et argentum ... infoderent (*sc. cives*) humi: BONF. II,8,339. Ille ... tormenta aenea alia humi infodit, alia ferreis clavis configit, puteos pecorum ingestis cadaveribus inficit: BONF. V,3,109.

informatio, -onis f. [89] *ad 1 b beta:*

Intendimus ... unum germanum nostrum pro informatione studii arcium liberalium vestras ad dominaciones transmittere: 1465-1471 Neumann, *Korlátköviek* p.180.

infra adv.

Qui infra texendce historice perquam doctus interpres existit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Qualis itaque sit et quibus praeditus moribus, ... ex infra scripto epigrammate ... poteris ad unguem usque cognoscere: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

infractus, -a, -um [2]

Dum pro defensione et conservacione illius auspiciatissime urbis nostre ... animo infracto acerrime decertatis: 1502 Turul 1905 p.171. Schwartzner, *Introduct.* p.381.

infrendo, -ere

Turbidus ut regis percussit nuncius aures, / advolat infrendens. IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,204-205.

infirmarius, -a, -um *ad B1:*

Pro infirmaria sacerdotibus disponenda: 1511 Végh, *Buda* p.154.

ingemino, -are [2]

Ingeminant nomen saxa Salerna tuum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,proe2,10. In illis supplicationibus divinam misericordiam passim conclamabant, ingeminabant publicam pacem: BONF. III,2,276. Felicem virum ... milites invictissimum imperatorem, omnes patrie patrem certatim lugendo ingeminabant: BONF. III,8,139. Iacobus ... prodiit nunc misericordiam exclamans, nunc Iesu Christi opem ingeminans, nunc armatos per Christi passionem obtestans, arma deponant: BONF. III,4,30. Corvinus ... exclamat ... occasionem tantam victoriae allaturam non temere pretermittendam, tuto ac forti animo ... hostes irruendum vulgo ingeminans: BONF. III,5,353. Promiscua populorum turba celum plausibus sane complebat Wladislaum et Corvinum certatim ingeminans: BONF. III,6,70. Ambrates ... intentis in celum oculis, 'Hec sunt,' inquit ingeminans, 'Iesu Christe, federa' etc.: BONF. III,6,252. Ceteros clam adeunt, femineum incusant et execrantur imperium, ... Nicolai Gare tyrannidem ingeminant: BONF. III,1,60. Una voce ultorem Deum exorant, ingeminant divinam iustitiam: BONF. III,1,202. Ladislaum regem declarant, hunc verum regem ingeminant: BONF. III,2,191. Hinc tantus ... plausus elatus est, ut ... regi ... cuncta feliciter ingeminarent: BONF. III,2,37. Innumera multitudo ... magno clamore Mariam regem exclamat, Marie regi feliciter ingeminat, divi Lodovici filie feliciter, Sigismundo viro feliciter: BONF. III,1,256. Maria ... abductam sibi matrem repetit, ingeminat et deplorat: BONF. III,1,315. Ladislaus ... suppliciorum iam diem venisse ingeminat: BONF. III,8,198. Ubique spes Ungarie, deliciae orbis, assertor patrie Pannonieque salus ingeminatur (*sc. Mathias*): BONF. III,9,146. Ipse ... patratum sociorum ignavia dedecus obiicit ingeminatque, quod presenti virtute abolendum esse vociferatur: BONF. III,10,340. *ad 2:* Omnes ... legiones ... te iure ... imperatorem ... ingeminant et exclamant: BONF. I,4,203. Milites regem conclamant, magnificentissima cognominatione ingeminant: BONF. I,4,212. Genovepha matronas ... orat ... eo acrius instare ac ingeminare urbem sacris precibus esse protegendam: BONF. I,5,116. Ungari ... misericordiam ... exclamant, Caroli pietatem ingeminant: BONF. I,9,226.

ingemo, -ere [1]

Virginee ... acies ita hilari ... aimo acclive iter adoriuntur, ut sine labore ... sublimia iuga conscenderint nullaquam unquam in tanta difficultate neque ingemuisse, neque retulisse pedem videretur: BONF. I,5,27. Illud fuit admiratione dignissimum ad hec nullam et (*sic ed., recte forsitan: ex*) tot milibus ingemuisse: BONF. I,5,69.

ingeniculatus, -a, -um [2]/2

Mathias cum productus in medium in opposita ripa apparuisset, ingeniculate continuo legiones regem Ungarie consalutarunt adorantque: BONF. III,9,117.

ingeniculo, -are [2]

Econtra Deus in electis suis flammis illius sanctissime caritatis ... accendit, ut ... derelicti capita reprobis inclinent, coram eis ingeniculent: GEORG.HUNG. p.334.

inglorius, -a, -um

Neu per vicinas urbes inglorius iret: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,313.

ingluvies, -ei f. [5]

Multi ... prandium ... terminant in proximi odio aut ventris ingluvie: *Bárczi* p.64. OD 28,E.

ingressio, -onis f.

Regni nostri nonnulla confinia olim Procopio marchione Moraviae dolosis ingressionibus perturbante ... Simon ... acerrimi vulneris correptus exstitit laesione: *1412 Katona, Hist.crit.* XII p.146.

ingrosso, -are [1]

Ipsi capelle ... redditus infrascriptos duximus donandum, incorporandum et ingrossandum (*sic, recte: donandos, incorporandos et ingrossandos*): *1385 Sütt, Anjou-kor* II p.205.

ingurgitatio, -onis f.

Si vero talis famulus ex preconcepta malitia aut propter ingurgitationem ventris sui spretis magistris ... cum eisdem in processione gradere (*ed.: !*) non vellet, talis a laboribus prohibeatur: *1492 Mon.Iud.* XII p.65.

inhabilitas, -atis f.

Nos munus coronationis ... reginae pro hac vice propter inhabilitatem ipsius d[omini] episcopi ... secretario cancellario nostro imposuimus: *1502 Katona, Hist.crit.* XVIII p.326.

inhibeo, -ere verb.

Ex ... epigrammate, quod nudius quartus, cum totus in fermento essem, edideram, cantari siquidem stannei usum mihi inhiuit, poteris ad unguem usque cognoscere: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

inhio, -are

Inhiantibus obstat / fervidus ac multos tristem detrudit ad Orcum: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,139-140.

inhospitabilis, -e [1]

Si Alemanis careret Ungaria, ... aut deserta aut inculta inhospitabilisque foret: BONF. IV,5,104.

inhospitalis, -e adi.

Dum sit Scythotauris multo inhospitalior: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

inhumanus, -a, -um [6]

In scismate quidem seu heresi Grecorum irretiti nobis commanent elati ... inculti Walachi, stolidi armeni et inhumani Bulgari: Madas, *Laskai* p.55. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.*

inhumatus, -a, -um [3]

Inhumati corporis infelicitatem hinc illi auspiciantur, quod pontificio anathemate multatus obierat: BONF. III,1,262.

inimicatio, -onis f. Quintum signum (*sc. dilectionis Dei*) inimicationis scilicet hominis a penitentia declinantis, quia homo quantumcunque Deo dilectus sitet amicus, si a penitentia declinaverit in peccatum mortale, statim Deus habebit eum pro inimico et subtrahit ab eo gratiam suam: PELB.TEM. *Pom.quadr.* V,U.

initio, -are

Erat tamen pietatis vestrae et maiorum vestrorum gloria ac laude dignum homines Christianos eisdem vobiscum sacris initiatos ab hac tam detestabili aerummosaque servitute vindicare: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.253.

initium, -ii n.

A tanto tempore, cuius initii contrarium in hominum memoria non esset: *1507 Wenzel, Dóczyak* p.45.

iniucundus, -a, -um [4]/4

Fluvius ac montium appendices reconditaeque convalles proxime haud iniucunda vicorum frequentia celebrantur: BONF. III,7,73.

iniungo, -ere összekulcsolja ti. a kezét

Deinde veniens et „genua flectens iniunctas manus inserat” (Cf. *Statuta* ... II, XXIII, 8.) in manus prioris generalis vel provincialis, qui ex parte Dei Omnipotentis et ordinis suam et fratrum suorum oscietatem ei concedat: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.110-111 (Rubr. LXII).

iniurius, -a, -um [4]/4

Ille magis iniurius haberi, qui minus posse videbatur: BONF. III,4,287.

iniussu [2]/1

Henricus igitur tertius graviter indignatus, quod Poloniam iniussu suo devastarit: BONF. II,2,97. Plebs iniussu consulum per pontem Traiani eruptione facta Teutones ... hostiliter spoliavit: BONF. II,6,382. Ut, quicumque propria insolentia percitus iniussu principum tyrannidem occupare ausit, ... continuo obruncetur: BONF. II,8,42. Metropolita rei huius impatiens iniussu regis adversus eos egreditur: BONF. II,8,177. Ne conatus suos eluderet, haud iniussu regis, ... in Ungariam rediit (*sc. palatinus*): BONF. II,10,333.

innecto, -ere

Cuius (*sc. reginae*) armorum certam partem in his inseri et invecti (*sic ed., recte: Schwartner, Introd. p.383: innecti*) voluimus: 1502 Turul 1905 p.172.

innitor, -i

Quid enim alienis exemplis innitar?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.258.

inno, -are

Phoebam Cyclada iures / Aegaeis innare fretis (*sc. balneam*): Ábel, *Anal. IAN.PANN. Celebr.* 117. 118.

innocuus, -a, -um [3] ad 2:

Qui (*sc. Deus*) non est passus diutius innocuum regem subditorum malorum pedibus calcari: 1523 Acta Tom. VI p.249.

innovo, -are

Nihil ... contra libertates et antiquas consuetudines ipsorum plebanorum et Saxonum nostrorum innovare velit (*sc. Paternitas vestra*): 1513 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.666.

inoffensus, -a, -um

Donec inoffensus tutam pervenit in arcem: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,243.

inopinatus, -a, -um [27]

Quam inopinatum gaudium: BART.PANN. *Gryllus* 112.

inopinus, -a, -um *adi.*

Inopinus namque praesentium geruli, domini magistri Rudolphi, discessus doctius ac tersius scribendi interturbavit officium: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

inopportunatus, -a, -um

Propter quod ipse hiis inopportunitatis casibus obscessus semel, secundario, ymo quam pluries in dicta Romana curia residenciam faciendo fratri suo patrueli ... litteris suis credibilibus pluries mandasset, ut etc.: 1370 DI 5821.

inordinate *adv.*

Honor inordinate acquiritur ore postulando: *Bárczi* p.50. OS 60 c.2.

inpopulosus, -a, -um [1]

Quomodo ipsi ... Benedictum ... in eadem Nogbarathy repertum propria sua porcione possessionaria Zwtur vocata existente deserta ac inpopulosa ... evocassent: 1419 Dreska, *Pannonh.* II p.114.

impossibilitas, -atis *f.*

Confirmavit humiles populi sui (*I Mach. 14,14*), scilicet cadendi impossibilitate, quoniam humilis non habet altum tumoris, unde cadat: *Serm.Quinqu.* 3 (p.30).

inquam *verb. defect.*

Scire ... te velim ... me hospitem quendam, canonicum inquam ... reperisse: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

inquietudo, -inis *f.*

Ad inquietudines et differentias inter Franciae et Angliae regna resurgentes mitigandas Karolum regem

Francorum multa diligentia pulsavimus, ut *etc.*: 1416 Katona, *Hist.crit.* XII p.250. *Zsigm.oklt.* V,2205.

inquino, -are

Quoniam in locum beatitudinis nichil inquinatum incurrit: *Serm.Quinqu.* 15 (p.51)

inquisitorialis, -e *inquisicionarius

Noverit vestra amicitia nos litteras vestras inquisicionarias (*sic ed., rectius autem inquisitoriales legendum puto, Df 207662*) pariter et evocatorias nobis directas ... recepit. 1426 Dreska, *Pannonh.* II p.185.

insanabilis, -e [4]

Qui vero post terciam receptionem apostataverit, tamquam incorrigibili et insanabili membro nulla ... tribuat (*sic, recte: -tur*) ei redeundi facultas: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.143 (Annexus I).

insaturabilis, -e

Est enim de tribus insaturabilibus. (Cf. Prov. 30,15: Tria sunt insaturabilia): *Serm.dom.* p.27.

insciens, -entis [1]

Hi ... Cassoviensium ... agros ... vexarunt Alberto ... militari hec licentia ... se insciente et invito fieri asserente: BONF. V,1,122.

inscriptio, -onis f.

Recolentes et hoc partim ex antiquissimis annalium monumentis, partim ex declaratione dd. Praelatorum et baronum huius regni nostri, consiliariorum nostrorum ... intelligentes olim inter reges huius regni nostri Hungariae et reges Poloniae ... certas ... inscriptiones, pacta seu foedera firmata exstitisse: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.173. Iidem oratores nostri ad nos reversi ... litteras inscriptionis praefatae fraternae amicitiae ad nos superinde reportatas nobis praesentaverunt: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.175.

inscrutabilis, -e

Haec est nimirum rerum humanarum vicissitudo, haec arcana fatorum vis et summi Dei inscrutabilis quidem: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.254.

insculpo, -ere

Tua effigies nostro insculpta est cordi: 1454 Ábel, *Anal.* p.220.

insector, -ari *verb.depon.*

Que quidem sacerdotiorum pensionibus gravandorum consuetudo quantum sit et a consuetudine harum regionum aliena, ... quantam etiam prebeat mores Curie Romane insectandi ac sugillandi occasionem, vestra sanctitas non ignorat: 1525 Theiner, *Mon.Slav.* I p.588.

insensatus, -a, -um

Velut insensati et plane saxei, ut de Niobe fabulantur poetae, facti sumus: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.247.

insepultus, -a, -um [3]/3

Ut Ioannis poete corpus, quod diu insepultum asservant pre metu iracundie eius (*sc. regis*), debito sepulture honore iam honestare pateretur (*sc. rex*): BONF. IV,3,111.

inserto, -are

(*Turci christianos sevos*) eos decoriant, veru palove suffigunt, fabrili serra medios secant, rotae insertant: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.248.

insideo, -ere (insedeo) *ad 1 a*: *gener. de avibus:

Unnum spe sua frustratum et illud ex ciconiis, que statuas insederant, cognovisse, occupatam mox urbem desertam invenisse fabulantur: BONF. I,6,133. *ad 2 a alpha*: Qui dextra ... tres culmos cum spicis et aristis colligatos in diversum protensos versusque cassidem elevatos corvo super caput ipsius armati naturo colore suo non incontinue ornato insedenti porrigere visitur: 1517 Áldásy, *Címereslevelek* II p.76.

insidiator, -oris m. útonálló

Quia Stephanus ... per latrones et viarum insidiatores letaliter extitit vulneratus: 1290/1405 *Reg.duc.* p.154. *MKLSz* V p.291.

insidiosus, -a, -um [2]/2

O, iniquam insidiosamque fortunam!: BONF. I,4,197. Atila ... ea ... pensitans fortunam variam et insidiosam considerabat: BONF. I,7,272. Que (*sc. fortuna*), ut maiore ludibrio nos afficeret, modo Venetis, modo Ungaris arrisit, et quo dexterio adesse videretur, eo se utrisque insidiosiore ostendit: BONF. II,5,188.

insignite *adv.*

Ubi iidem ... fidelitatis fervore vigore premuniti et ammoniti nostrum regium vexillum in medio et pro tuicione uberiori eorum extollere insignite non cessarunt: *1397 CD Croat XVIII* p.190. *Zsigm.oklt.* I,4647.

insilio, -ire [9] *recte: -silui *javítás!

Arx ... nunquam ad deditionem faciendam redigi potuit, donec fractis menibus in mediam hostes aulam insilire: BONF. IV,10,54. Ego more meo insilio nequiter, aperio pharetram: BART.PANN. *Gryllus* 58.

insipiens, -entis [9]/3

Fides Christi saluberrima quotidianum patitur decrementum et ... fere concolcetur preciosa hec margarita ab insipientibus corde: Madas, *Laskai* p.56. OSU.LASKO *Quadrag. Gemma fidei prol.* GER. és CERB. Rex ... turmis equitum multisque cohortibus insipientem multitudinem obducit: BONF. II,3,18.

insipientia, -ae *f.* [5]/3

Testor ... Iesum Christum ... eum (*sc. Stephanum*) ab ineunte pueritia incredibili arte et observantia quadam inaudita paternam sepe insipientiam increpuisse: BONF. II,1,60. Rex ... cum ... intelligeret Scythicam gentem ... in pristinam insipientiam continuo recasuram: BONF. II,1,327.

insolenter [2]/1

Michael ... victoria utitur insolenter: BONF. I,10,345. Othocarus ... ad imperium invitatus insolentissime recusavit: BONF. II,8,384. Danubius insolenter post obitum eius excrevit: BONF. IV,8,204.

insolutus, -a, -um

Si autem tertium terminum sequentem modo simili obmitterent insolutum *etc.*: *1407 Mon.Budapest III/1* p.246.

insomnis, -e [14]

Dum adhuc solum regnorum nostrorum Hungarie *etc.* potestate et nomine fungeremur, plures dies noctesque insomnes deduximus, vias querentes, quibus commodosius regnis nostris preesse, et tam hostes fidei Christiane, qui nobis et regnis nostris sunt e vicino contermini, conterere ac etiam malos Christicolos possemus ad pacis pulchritudinem revocare: *1429 CD Hung. X/8* p.617.

insomnium, -ii *n. subst.*

Mox ... insomnium huius generis prae oculis se obtulit, ut ipsa in visione ambigerem, anne Bononiae adhuc persisterem, ... an foris Bononiam pernoctarem: *1454 Ábel, Anal.* p.217. *Georg. Aug. Zagr.* Cf. *ibid.*: Haec quidem visio insomnii *etc.*:

insono, -are *verb.*

In haec verba autem iuxta Martialis epigrammatici nugas insonat hemistichio *etc.*: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

inspecto, -are [5]/1 *spectare, intueri, inspicere – (meg)szemléli, néz:

Ut inspectantibus omnibus barbam sepe dilacerarit et manus momorderit (*sc. Alibechus*): BONF. V,3,138. Paulus ... inde subsequentes eum inspectare copias iubet, quo aspectu ... usque adeo exhilaratus est, ut *etc.*: BONF. V,4,85. Ut postridie in foro d<ivi> Georgii inspectante populo vivus in quattuor partes disceptus fede perierit ... ille: BONF. V,5,79. Qui, cum unum alterumque abreptum subito inspectantibus ceteris obruncasset, reliquos omnes facile instantis supplicii tenore continuit: BONF. V,5,107.

insperato *adv.* [1]

Hem tibi, senex felicissime, reducem insperato filium: BART.PANN. *Gryllus* 98.

insperatus, -a, -um [12]

Interea vero dictas facultates ab omni sinistrae seu insperatae revocationis, suspensionis vel derogationis ... impedimento tueri ac preservare dignetur: *1515 Theiner, Mon.Slav.* I p.562. Quos ambos senes iuvenes insperato iudicio Grylli salvos ac reduces recipiunt domo: BART.PANN. *Gryllus* 3.

inspergo, -ere [1] difflo.

Cuius (*sc. scuti*) e vertice flos bicolor exurgit celestinus albo illuminatus et viridis auro subtiliter inspersus, qui in folia et uberrima quidem excrescens ... scutum ipsum ... undique exornat: 1514/ XV *Turul* 1891 p.63.

instabilitas, -atis *f.* [12]

Ut humana conditio per alterationem sui status huius saeculi instabilitatem agnoscat: *AASS Transl.Pauli* p.568. Nescientes Valachorum ipsorum instabilitatem et infidelitatem recidivam et inconstantiam: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.62. Volentibus (*sic, var.: volentes*) nihilominus malignitatem discurrencium fratrum salutari precludere remedio et instabilitatis eorum animo obviare ordinavimus *etc.:* GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.97 (Rubr. XLVII).

instigatio, -onis *f.*

De consilio et instigatione nobilis dominae Magdalena vocatae: 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.330.

instinctus, -a, -um [43]

Non tamen sine instinctu Spiritus Sancti debet quis occidere se propterea, ne a Turcis captivus deducatur: *Bárczi* p.62. OS 16 c.7.

instita, -ae *f.* [2]

Quandam domum suam parvam acialem inter institas in vicinitate domus confraternitatis Sancte Katherine virginis ... habitam: 1475 Végh, *Buda* p.103.

instituo, -ere

Quapropter tandem nos castrum ipsum obsidione circumdatum et machinis institutum expugnare fuimus coacti: 1411 Katona, *Hist.crit.* XII p.65.

institutum, -i *n.*

Quas (*sc. Oblationes*) vestra maiestas pro suo liberali instituto nobis fecit: 1505 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.420.

instructor, -oris *m.* [4]/3 *ad 2:*

Benedictus es Domine, ... / quia visitasti plebis tue laborem / Sanctum Gerardum panno (*sic, recte forsan: dando*) instructorem: XIVex. *Off.Ger.* p.22.

instructus, -a, -um [1]

Veremur, ne hostes nos citius, quam sit opinio, adorianur, sunt instructissimi paratissimique tam per flumina, quam per terras: 1522 *Acta Tom.* VI p.29.

insufficiens, -entis *adi.*

Cuius potencie quam sim insufficiens, sanctitas vestra bene intelligit: 1526 Theiner, *Mon.Slav.* I p.593.

insularis, -e [1]

Hic ... exercitum comparavit, ... adiunxit etiam Peucinos, insulares quidem viros ac bello asperos: BONF. I,2,110.

insuo, -ere [3] *ad 2:*

Qui culleis insui et in profluentem demergi solent: BONF. III,1,36. Paulus ... bovino tergo insutus in profluentem ab Hervoia ... demersus est: BONF. III,3,141. Quibus (*sc. cruciatibus*) enectum culeoque insutum alligato gutturi lapide in Danubium clam demerserunt: BONF. III,4,23.

insuper *adv.*

Commendo insuper tuce magnificentice invidos illos et honoris mei Zoilos: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

intactus, -a, -um

Quicquid Bohemia, Silesia, Moravia militia valent, regiones adhuc florentes et a barbaricis cladibus intactae: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.256.

integranter *adv.*

Integranter: 1424/1504 *Zsigm.oklt.* XI,269.

integritas, -atis *f. subst.*

Egidium Moravum meum, hominem mehercle non tam frugi quam fidei, virtutum ac integritatis oppletissimum

mei gratia commendatum habere non dedigneris: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129.

integro, -are

Iniquitatem odisse et iustitiam diligere fidemque catholicam integrare inviolatamque servare vos per hoc efficaciter ostendentes: 1417 *CD Hung.* X/5 p.763.

intellectivus, -a, -um [6]

Et tacebit, scilicet attentus meditationibus, retrahendo sensus ab exteriori apprehensione. Imaginativam a mundanorum fantasmatum formatione. Memorativam ab infestantium recorda[t]ione et intellectivam a racionacione etc.: GREG.GYÖNGY. *Decal.* p.5.

intelligentia, -ae f. megértés, egyetértés

Ut ... nostris ... coeptis et adoperationibus non solum inter nos mutuae necessitudinis et benivolentiae concordia, verum et inter haec duo regna pax perpetua et intelligentia certissima veraque mutuae vicinitatis benivolentia firmaretur: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.175. In sequentes conclusiones ... devenimus pro conservatione dictae pacis, intelligentiae, amicitiae et bonae fraternitatis, qua iam pridem utrimque perturbatae fuerunt: 1498 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.164. Cf. inferius p.165: ambae maiestates ... in caritate atque intelligentia et sempiterno amore vivant. Quod nos cum praefato ... rege Poloniae, ... quemadmodum antea semper, ita etiam deinceps in mutua et fraterna caritate atque intelligentia et sempiterno amore vivamus: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.502.

intemeratus, -a, -um

Orator regius ... dicere debet regiam maiestatem ... promissam fidem ... semper intemeratam observasse: 1496 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.39.

intemperanter [1] *adv.*

Cohortes ... per aliquot dies morati et quasi ad semet reversi adeo se intemperanter et avaro gerere ceperunt, ut etc.: BONF. V,3,23.

intemperantia, -ae f.

Virginibus Christianis per omnem libidinis intemperantiam turpissime abutuntur (*sc. Turci*): 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.48 .

intemperate [1] *adv.*

Socios exorant, ne temere intemperateque in hostem erumpant: BONF. III,6,6.

intemperatus, -a, -um [3]/2

Filium ... in matris solacium reliquit, quam alio pacto nunquam ab intemperato dolore coercere potuisset: BONF. III,1,150.

intempestive [2]/1 *posit.*

Acer et excelsus viro fuit animus, consilium prudens callidumque, cui mos erat nil inconsulte, nil intempestive agere: BONF. III,4,268.

intendo, -ere

Hac libet, hac rapidis intendere carbasa ventis: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Eleg.* 30,13 (p.126).

intensus, -a, -um *comp.*: intensio

Dum necessaria providemus, ad intensionis (*sic ed., recte intensioris?*) fidelitatis cumulum eorum animos ... inclinamus: 1284 *Reg.duc.* 133 = 135. *CD Hung.* V/3 p.210-t 1.

inter (*acc.*) *praep.*

Non secus enim illos inter vitam meam vivo quam asinus inter apes consuevit: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

intercessibilis, -e

... interveniente nichilominus intercessibili supplicatione magistri Iohannis ... annuimus, ... *ut etc.*: 1370/1384 Sütt , *Gesta* p.7.

intercido, -ere [2]

Ne tempore succedente cultus divinus in ea (*sc. capella*) quoquo intercidat vel remittatur: 1520 Balogh, *Bakócz*

p.75.

intercipio, -ere

Non illis rupes, non obuius obstitit amnis, / non interceptae saevis victoribus arces: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,185-186. Vectabit (*sc. hostis*) plaustris segetes, intercipe messem: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,220.

intercludo, -ere

Quas quidem literas inspecie vobis mittimus presentibus interclusas: 1437 Knauz, *Kortan* p.230. Per vulnera, caedes cruoremque nostri militis grassanti hosti et in dies in Christiani imperii viscera magis magisque irrupenti iter pro virili intercludere nitentur: 1525 Katona, *Hist.crit.* XIX p.561.

interclusio, -onis f.

Quod nos tenorem et copiam bullarum sanctissimi in Christo patris et domini ... Urbani papae moderni sub interclusionem sigilli nostri authentice (*sic ed.*) vobis transmittere deberemus: 1366 Wagner, *Anal.* III p.165.

intercurro, -ere

Tu saepissime nostro sermoni intercurris: 1454 Ábel, *Anal.* p.220. Adeo ... quotidiana dimicatione conterimur, ut vix arbitrer ullum anno toto intercurrere diem, quo non ex alterutra acie quispiam aut caesus occumbat, aut vulneratus excedat: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.251.

interdiu [3]/2 adv.

Cum tempus advenisset idoneum, quo pre tenebris non modo noctu, sed interdiu iter facere nemo potuisset: BONF. II,2,48. Erumpunt interdiu oppidani et quandoque noctu sevos tumultus in castris excitant: BONF. III,2,90. Quippe qui interdiu urbem protegunt, fractos noctu muros resarciunt: BONF. III,4,352. Praefectus Albane arcis ... interdiu ac noctu Turcorum cuniculis occurrere contendit: BONF. III,4,366. Hi ... muros interdiu noctuque quatiant: BONF. III,7,248.

interemptio, -onis f.

Quod dicti Olachi ... ofensiones, interemptions ac alia facta naphanda (*sic*) perpetrarent potentialiter et minus iuste: 1383 *CD Hung.* X/8 p.123.

interfluo, -ere [4]/3

Hanc (*sc. planitiem*) fluvius interfluit, qui Scithniza nunc dicitur et ab Illyrici montibus defluens aliquamdiu vagatus Istrum influit: BONF. III,7,72. Id agunt, id moliantur (*sc. Turci*), ut nobis ... de medio sublatis circa Germaniae praecordia versari et quacumque Albis et Rhenus interfluit, infesta arma concutere possint: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.253.

interfluvium, -ii n. átfolyás

Albani ... pastores sunt, ... mira soli fecunditate preediti ac Cyri presertim amnis interfluvio: BONF. I,1,266.

interiaceo, -ere

Nam quidquid duris Piceni a gentibus agri / ad mare Trinacrium geminas interiacet undas: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,5-6.

interiectio, -onis f. subst.

Divina sapientia ratiouonis sue lege multiplici creature a se condite iura disponens quemadmodum eminens celum syderibus ornat et subiectam terrarum latitudinem vernantium rerum varietate depingit, ita circulares operum cursus voluit interiectione dierum celebrium variari, ut fidelium devotio, que in quotidiana torpescit, demum interposita sanctorum sollempnia vero reduci salubri eorum exemplis ad pietatis desideria revirescat, et qui corpore peregrinantur, ab illis eorum festivitibus et gaudiis impermixtis perfecte conversationis studium et morum similitudinem specialiter interesse ad hec autem non solum exhortacionibus admonendus est Dei populus, verum etiam specialium munerum largicionibus inducendus, ut ad spem eternorum saltem gustata ... etc.: 1453 Török, *Magyarország primása* II p.67.

interlabor, -i [2]/2

Quem (*sc. fluvium*) e montibus ... defluere diximus mediamque interlabi Sarmatiam: BONF. I,1,221.

intermisceo, -ere [6]/5

Cum plausu et incredibili letitia Mariam reducem omnes excipiunt, intermiscerant congratulationibus publicis lacrimas: BONF. III,1,341. Ambitioni quandoque gemitum, quandoque vagitum intermiscet (*sc. rex Ladislaus*):

BONF. III,4,206.

intermissio, -onis f.

Dominus Nicolaus ... nunc etiam post sui carceribus et vinculis a predictis liberationem nostram absque intermissione temporum sectando clemenciam die noctuque nostris non cessat insudare serviciis: *1404/1406 TGy 1835/I p.79*. Nos igitur recognoscimus praemissam intermissionem coronandae reginae nostrae ab ipso d[omino] episcopo Vesprimiensi non ob aliam causam seu defectum, quam *ut* praemissum est, intervenisse: *1502 Katona, Hist.crit. XVIII p.327*.

intermitto, -ere

Quam praeter ceteras eminendi praerogativam diuturno ocio et securitate non quidem amisisse, sed certe intermisisse videmini: *1521 Katona, Hist.crit. XIX p.260*.

intermixtio, -onis f. [1] *actus aliquid addendi, inserendi, intermiscendi – hozzáadás, elegyítés:

Cum ab ea delicatissimi cibi in argentea patina sine carnis intermixtione mitterentur: BONF. I,4,267.

internecies, -ei f. (internecio?)

Qui ... ex universa Africa hostibus ad interneciem caesis et duobus regulis ... in regnum restitutis omne Turcicum nomen sustuleris: *1521 Katona, Hist.crit. XIX p.258*.

internodium, -ii n. [2] *intermedium *in imag. de galea militari

Supra scutum galea est argentea aureis internodiis (*var. mendose Mon.herald. III p.73: intermediis recte orig. DI 50250*) ornata: *1518 Áldásy, Címereslevelek II p.81*.

interpolatim [3] (interpaulatim) *adv.*

Inde tendens versus septemtrionem in quadam valle interpolatim (*var. orig.: interpaulatim*) sunt tres mete et ex dextra parte una metarum Andree comitis est arbor: *1233 Veszprém város II p.92*.

interpolo, -are [5]/5

Interpolatis id noctibus usque adeo factum, quousque universus captivorum numerus hoc supplicio absumeretur: BONF. IV,1,94. Bona deinde interpolatis horis cunctis oratoribus verba data, ut *etc.*: BONF. IV,9,94.

interpres, -tis m. *subst.*

Qui infra texendce historice perquam doctus interpres existit: *1514 TAUR. Epist. 1 p.129*.

interpreter, -ari verb.

Graecanicus ille, versiculis nostro quidem Marte, dum Italia haberemus, in hunc modum interpretatus: «>All' <°octis >alite=in dun'amenos o>u bo'uletai fortior ille quidem, qui miser esse potest», in mentem venerat: *1514 TAUR. Epist. 1 p.129*.

interrex, -regis m. [1]

Gubernatorem interregis loco creare licuisset: BONF. III,4,135. Contra Prasco ... vociferatur ... comitorum tanquam interrex diem indicare: BONF. III,4,177. Quare Corvino interregi gubernatorique e senatus consulto expeditio ... decernitur: BONF. III,7,39. Postquam in Ungaria nunciatum est ... Mathiam Corvinum ad interregis Georgii manum pervenisse *etc.*: BONF. III,9,1. – Sensu antiquo: Publicola interrex factus tertio die: BONF. III,9,220. Valerium ... tribunum militum cum consulari potestate Camillus iterum interrex creavit. Item L. Valerius Potitius interrex designatus ... Valerium tribunum militum ... tertio creasse dicitur: BONF. III,9,223-224 cf. *ibid.* 242: BONF. III,4,135.

interseco, -are [10]/5

Instant igitur et infestam intersecant aciem: BONF. III,5,264. Scuti autem pars inferior ... linea satis ampla rubra, quatuor tesselis aureis intextis seiugata a primo dextro angulo in imum angulum sinistrum descendens ... intersecatur: *1502 Turul 1905 p.171. Schwartner, Introduct. p.382*.

intertexto, -ere verb.

Item aulaea, quibus intertextae sunt arma sua, reliquit fratribus suis. ... Alia vero octo aulaea, quibus imagines intertextae sunt, legavit ... Emerico et Ambrosio: *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár p.31*.

interturbator, -oris m. [1]

Ne hostis Christiane reipublice et sanctissime expeditionis interturbator haberetur: BONF. II,7,40. Quo omnibus

Itale pacis et concordie interturbatoribus Christiana consuetudine ac sacris omnibus interdictum est: BONF. IV,1,240. Interturbatores initi federis et otii in dies oriebantur: BONF. IV,2,252.

interturbo, -are [10]/4 *verb.*

Inopinus namque praesentium geruli, domini magistri Rudolphi, discessus doctius ac tersius scribendi interturbavit officium: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.129. Ne hac vestra exemptione totum hoc subsidium interturbetur: 1522 C. Tóth, *Bátori* p.70.

intervenio, -ire

Nos igitur recognoscimus praemissam intermissionem coronandae reginae nostrae ab ipso d[omino] episcopo Vesprimiensi non ob aliam causam seu defectum, quam *ut* praemissum est, intervenisse: 1502 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.327.

intexo, -ere [3]/2

In quibus (*sc. aulaeis*) Troiani belli series nimio artificio summoque opere erat intexta: BONF. V,5,76. Multi ... suppellectilem diripiunt, pignora asportant, vasis aureis argenteisque, vestibus sericis auroque intextis manus iniiciunt: BONF. V,5,105.

intingo, -ere [3]/2 *tingere – befest:

Est superficies eius (*sc. scuti*) plana et ceruleo colore tota intincta: 1514 Turul 1904 p.110.

intitulo, -are ad 5: *de vitio: imputare, ascribere – hibát: felró, tulajdonít:

Quod vicium ipsi coram vobis nullis suis demeritis exigentibus est intitulatum, nam idem ... se hic bonum et satis integrum virum se gessit: 1521 Neumann, *Korlátköviek* p.187.

intolerabilis, -e

Quis est adeo mentis inops, ... qui ... nec malit mortem millies oppetere, quam pati id servitutis iugum, quo nullum est durius, nullum amarius, nullum intolerabilis?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.249.

intolerabiliter [2]/1 *adv.*

Uterque error est intolerabiliter et damnabiliter contra Hieronymum et Sanctam Ecclesiam: VALENT.HADN. *Calcul.* p.36.

intonsus, -a, -um [1]

Hirsutis ad hec se pellibus induunt et demisse barbe intonsique crines villorum instar feroces torvosque aspectus augent: BONF. I,3,101.

intorqueo, -ere [6]/4 *ad 1:* *arma sim.: vibrare, contorquere - megforgat, megcsóvál:

Videbis enim, quod tanto longius telum tuum retunditur, quanto fortius intortum venerit: VALENT.HADN. *Calcul.* p.36. *ad 1* E cuius vertice flos bicolor prominet, aureus videlicet et saphireus, qui sensim demissus et intortus cassidem scutumque variatis vicibus et replicatis coloribus exornat: 1517 *Mon.herald.* III p.71. Supra scutum et e lateribus scuti flores non uniformiter intorti coloratique diffluentes scutum ipsum undequaque exornant: 1519 Áldásy, *Címereslevelek* I p.30.

intraneus, -a, -um

Promittimus ... terras easdem ... ab omnibus iniuriis et impugnationibus quorumcumque intraneorum acsi eas per nos possideremus, ... defendere et tueri: 1412 Katona, *Hist.crit.* XII p.129. Wagner, *Anal.* p.214.

intra pono, -ere

Contra Andream ... et alios ... intrapósitos ... prorogatoria: 1358 *Erd. oklt.* III,1030.

intremo, -ere

Intremuit Prochyte, stupefacta coercuit atres / Scylla canes: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,39.

introcludo, -ere [4]/2

Quatenus iuxta dictorum brevium apostolicorum ac supplicationis introclusae vim, seriem, continentiam et tenorem ... procedere velis: 1499 Katona, *Hist.crit.* XVIII p.185. Quod quidem scutum draco suo formatus colore surrectis ad caput auribus et ad dorsum pinnulis, flamas ore vomenti similis per girum ductus introcludit: 1507 Turul 1911 p.105.

introducio, -onis f.

Nec ... confessionem audiant, ... nec baptisma conferant, ... nec introducciones mulierum faciant, ... nec nupciis celebrandis intersint: GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.99 (Rubr. L).

introgreior, -i, -gressus sum verb. depon.

Habitationes introgressi ... nos ad manducandum reperisse ferebamus: 1454 Ábel, *Anal.* p.219.

introitus, -us m. bejárát, kapuboltozat?

A ... primo domus limite ... usque ad primum introitum: 1482 Zimmermann, *Urkb.* VII p.325. Ibid.: celarium, ... quod est sub introitu ... (bejárát alatti pince?)

intrudo, -ere

Loco eiusdem alium plebanum contra Deum et eius iustitiam intrusissetis: 1522 Katona, *Hist.crit.* XIX p.375.

inultus, -a, -um [5]/5

Ne inulti moriantur: BONF. III,6,2. Corvinus, ... ne inultam Bohemorum audaciam premitteret, exercitum reparat: BONF. III,7,207. Audacissimum scelus nullo pacto inultum esse relinquendum: BONF. III,8,229. Alii, ne inulti caderent, in hostem se convertere et ad mortem usque obstinatius dimicare: BONF. III,10,261. Quo usque igitur, proceres, hec inulta tolerabitis?: BONF. IV,2,42.

inunctio, -onis f. [1]

Quod ad ipsum ... coronatio et inunctio domine regine Hungarie spectaret et pertineret: 1437 *Veszprém város* I p.201. Cf. inferius: Quia predecessores nostri ... dominas Mariam et ... Barbaram ... coronarunt et inunxerunt in reginas (et posterius): ut ... dominam Elisabeth ... in reginam Hungarie inungere valeat et coronare (sc. *episcopus Vesprimiensis*): 1437 *Veszprém város* I p.201.

inungo, -ere ad 1:

Quod aliquando laici in tabernis inebriatorum ... fratrum ... capita et clericas ac tonsuram liniendo et inungendo cum cibariis ... commaculassent et deturpassent: 1518 Erdélyi, *Register* p.127.

inuro, -ere

Cuius si exequio fieret, et mihi non parva ignominia ... et domine ... Anne iniuria non mediocris inureretur: 1515 Theiner, *Mon.Slav.* I p.560.

invalesco, -ere

Quidam ... sutor infirmitatem oculorum incurrerat, quia diutenus invalesceret (sc. *infirmitas*) oculis omnino consumptis locisque oculorum penitus vacuis remanentibus, tandem utroque oculo orbatus excecatus est: VALENT.HADN. *Mir.* 3 (p.66).

invasio, -onis f.

Si in Turciam pro bono reip[ublicae] Christianae inter nos reges decerneretur generalis invasio: 1507 Katona, *Hist.crit.* XVIII .508.

inveho, -ere

Bigis invectus opacis / paulatim mutum somnus complectitur orbem: IAN.PANN. *Paneg.* 3,2,257-258.

inverto, -ere [11] verb.

Ita enim versiculos illos meos inverterant, ita adulteraverant, sic depravarant, ut eos, quamvis proprii fetus erant, prima fronte meos esse non cognoscerem: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174. Inversa perversaque cernis omnia: BART.PANN. *Gryllus* 22. ad proprie: *vertere pass.*: Puer ... lubrica glacie collapsus ultimam (sic, recte: *lacunam*) subito casus (sic, recte forsan: *casu*) inversus vitam gurgitans epotavit innoxiam: VALENT.HADN. *Mir.* 5 (p.68).

inveteratus, -a, -um

Ut omnis barbarici furoris inveterataeque audaciae maturitas in vestram aetatem in huncque rerum statum eruperit: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.260.

invidiosus, -a, -um [6]

Clementie potius, quam severitatis officium te novimus optaturum, quando regiam alterum dignitatem magis

addecet, ingratum vero et invidiosum est alterum hoc magni, pusilli illud est animi: BONF. IV,1,159.

invidus, -a, -um adi.

Commendo insuper tuce magnificentice invidos illos et honoris mei Zoilos: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

invigorosus, -a, -um

Per formam concordie, quam parcium ipsarum altera sine alterius scitu et voluntate facere non possit, et si faceret, invigorosa habeatur: 1519 SzSzB Szle 2006 p.346.

invincibilis, -e [4]/4

In quo ex verbis premissis commendatur armatura virtutis, audacia cordis et paciencia invincibilis: *Serm. Quinqu.* 16 (p.51). Nobis abunde illam eximiam vestram fidelitatem constancia invincibilem, quibus semper maiores vestri claruerunt, testatam reliquistis: 1502 Turul 1905 p.171. *ad* 1: Quia vicit bestiam invincibilem, id est fornicatricem, a qua fortissimi quoque vulnerati sunt, ut Samson: *Serm. Quinqu.* 5 (p.34).

invitatio, -onis f.

Quo (*sc. Albam Regalem*) ex nostra invitatione multorum principum oratores ... convenerant: 1502 Katona, *Hist. crit.* XVIII p.326.

involuntarius, -a, -um [2]/2

Quia illa ignorantia non est omnino involuntaria, et quanto minus habet de involuntario, tanto minus excusat: *Bárcki* p.55. OD 9,T.

involutio, -onis f. actus involvendi – becsavarás, betakarás:

Prolis paupertas exprimitur in eo, quod dicitur habuisse involucionem pannorum: *Serm. Quinqu.* 13 (p.47).

iobagio, -onis m.

Ab eorundem heredibus datis prius ipsis ducentis iobagionibus seu sessionibus iobagionalibus et non aliter ipsum castrum auferre valeamus: 1441 Fons 2005 p.368.

iocor, -ari [5]

In omnium studiorum genere, quo quisque exercitatus fuit, si quando animum remittere cogitavit, non inepte iocatus est: BART.PANN. *Ded.* 2.

iocosus, -a, -um [1]

Aperio pharetram, promo unum iocosum iaculum: BART.PANN. *Gryllus* 58.

ioculator, -oris m. *qui delectationibus semper vacat - mulatós:

Qui adeptis canonicatibus reddunt se multum insolentes, indiscretos, ebriosos, ioculatores ... et ad canonicatum indignos: 1521 M.Sion 1866 p.253.

iocundus, -a, -um adi.

Quod si forsitan aut scriptu dignum aut lectu iocundum nihil habueris, id ipsum rescribe: 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128.

ironice [1]

Laudes canonicorum Poseniensium per condam d<omi>num Ioannem ep<isco>pum Vytees scriptae d<omi>no praeposito Poseniensi, sed ironice intelligendum erit: 1508 M.Sion 1866 p.609.

irrecuperabilis, -e

Stephanus ... dictis ... aemulis nostris, utputa Moravis ... damna irrecuperabilia irrogavit: 1424 Katona, *Hist. crit.* XII p.430.

irrecuperabiliter [6] adv.

Ne caput contemplantis irrecuperabiliter debilitetur: *Bárcki* p.47. OQ 16,B.

irreligiose adv. [1]

Si minus bene in fide catholica senciatur, aut Dei timore postposito inordinate et irreligiose vivendo constitutiones et laudabiles ordinationes ordinis quasi eas contemnendo non servaverit (*sc. vicarius ordinis*): GREG.GYÖNGY. *Constit.* p.70.

irremissibiliter *adv.*

Extunc ad solucionem dupli huiusmodi pene erti irremissibiliter puniendus: 1492 *Mon.Iud.* XII p.65.

irreparabilis, -e [7]

Tale negotium contigisse memini. Puto tamen favore nonnullorum in fumum transibit et periculum atque damnum irreparabile huc regno pariet: 1517 Fraknói, *Bakócz* p.213.

irrepto, -ere [10]

Te ego per somnum dulcissimum hominum corporibus tacite irrepentem mortis simulachrum adiuro: BART.PANN. *Vigil.* 6.

irreprehensibiliter [10] *adv.*

Quia summa integritate et sincera fide irreprehensibiliter rempublicam ipsius civitatis nostre Brassoviensis difficillimis temporibus moderatus est et conservavit (*sc. Iohannes*): 1517 *Turul* 1911 p.110.

irrequietus, -a, -um

Paulatim ... didicit ... / ... / ... / ... / ... / irrequieta brevi submittere lumina somno: IAN.PANN. *Paneg.* 3,1,126-131. Nunc, inquis, media nemo iam nocte salutatur / astutum portans irrequietus ave. Nunc IAN.PANN. *Epigr.* 152,3-4.

irretio, -ire [32]

Mansuetus hic lepus est, domitus iam pridem, nam ultro sese irretit: BART.PANN. *Gryllus* 63.

irrisus, -us *m. subst.*

Si enim non solum nobis ... nati sumus, sed et parentibus et patriae et universo generi humano, quanto magis Christo Iesu, ob cuius sacratissimum nomen infidelibus omnibus et odio sumus et irrisui?: 1521 Katona, *Hist.crit.* XIX p.253.

irroro, -are

Quos Pallade notus / irrorat Triton: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,26-27.

irrumpo, -ere

Per vulnera, caedes cruoremque nostri militis grassanti hosti et in dies in Christiani imperii viscera magis magisque irrumpenti iter pro virili intercludere nitemur: 1525 Katona, *Hist.crit.* XIX p.561.

ispanatus, -us *m.* [3] *hispanatus

Quomodo dominus rex per dispositionem gubernatoris Renulio hispanatum Siculorum contulisset: 1454 Zimmermann, *Urkb.* V p.438.

istac *adv.*

Ut omnibus modis ipsius ... domini Iohannis predicti accedatis presenciam, propria in persona inquirentes et scrutantes, qua de causa istac nobis sit veniendum: 1437 Knauz, *Kortan* p.230.

istuc *adv.*

Fuit visum omnia ad eius istuc (*sc. Romam*) profectionem differre: 1524 Theiner, *Mon.Slav.* I p.584.

iterum *adv.*

Tuam itaque excellentiam iterum atque iterum obsecro, quatenus ... 1514 TAUR. *Epist.* 1 p.128. Hoc te vehementer iterum atque iterum rogo: 1516 TAUR. *Epist.* 2 p.174.

iuba, -ae *f.*

Illa (*sc. musa*) iubas tauri leva complexa virentis / obstantes perscindit aquas: Ábel, *Anal.* IAN.PANN. *Celebr.* 114. 112.

iubar, -aris *n. subst.*

Hoc unum dubito, quod in axe superno / affirmem regnasse iubar: IAN.PANN. *Celebr.* 186-187. 114. Inter quos velut lucifer inter alia sidera celi Paulus ... miraculorum multitudine et magnitudine excellentissimo iubare clarescit: VALENT.HADN. *prol.* p.56.

iubatus, -a, -um [1]

In cuius (*sc. scuti*) medio leo fulvi coloris iubatus procumbenti similis ... cernentibus videtur. *1510/XVI Turul* 1891 p.62. Ex qua (*sc. corona*) medius prodire leo ... fulvo colore, iubato collo, rictu patulo lingua prominente cauda ex corona ad iubas reflexa extantibus anterioribus pedibus mucronem ad capulum tenere et illi quasi inhiare conspicitur: *1507 Turul* 1911 p.105.

iubeo, -ere *verb.*

Praestantissimum denuo virum, ... Georgium Collimitium, omnium horarum hominem, nostrum communem amicum, singulos denique symboli ac symposiorum vestrorum cundapn'ious nomine meo salvos iubeto: *1514 TAUR. Epist.* 1 p.129.

iucundabilis

Usque huc fama veritatis ignara nobis aliquam veritatis famam non manifestavit in aperto, nisi iam novissime novitates iocundabiles ex ipsius magnifici ... gubernatoris ... litteris consolatoriis ... intelleximus, quomodo *etc.*: *1448 Knauz, Tanács* p.86.

iudaismus, -i *m.* [1]

Causam ... agit idelis noster ... Blasius suffraganeus Iauriensis contra Michaellem Kreminiczera ratione quorundam debitorum per eundem adhuc eotunc, quo in Iudaismo versabatur, ab ipso Blasio episcopo contractorum: *1483 M.Sion* 1863 p.70. Cf. inferius: qui suscepta fide christiana reliquit omnia.

iudex, -icis *m.*

Nos, Leopoldus dictus Dax, iudex Castri Novi Montios Pesthiensis, Nicolaus Thegez, iudex pecuniarum ... et ... iurati ac universi cives ... significamus, quod *etc.* Cf. *1484 ibid.* p.364.: *1482 Budai mészárosok* p.362.

iudiciarius, -a, -um

Iacobum iudicarium: *1420 Zsigm. Oklt.* VII,1361.

iudico, -are *iudiciando: *1486 Fons* 2005 p.371.**iugalis, -e** *adi.*

Neptunus ... / per freta dum Glaucos stimulat Thyrrena iugales: IAN.PANN. *Paneg.* 3,3,41-42 Ioanni Naig florenos ducentos, vestem unam nigri panni pellibus mardurinibus subductam et equum unum iugalem curru sui (*sc. legavit episcopus*). Cf. *ibid.* p.29: Item Ambrosio litterato vasa vinorum tria et boves iugales custodis: *1524 Bunyitay, Gyulafehérvár* p.28.

iugulum, -i *n.* iugulus (iugulus, -i it{m.})*spp.*

Pars galeae anterior iugulum perrupit herilem: IAN.PANN. *Epigr.* 372,9.

iunctim *adv.*

Propter quod capitulum foret iunctim consulendum: *1508 Reg. Strig.* p.79.

iunctura, -ae *f.* [2]

Ut dolores in omnibus membris et iuncturis eum cruciando copiositas scabierum ... accrescebit (sic, recte forsitan accrevit): VALENT. HADN. *Mir.* 72 (p.114). VALENT. HADN. 7185

iungo, -ere *verb.*

Proinde cum tu sis necessitudine veteri mihi iunctus: *1516 TAUR. Epist.* 2 p.174.

iunioritas, -atis *f.* [1] *eccl.: status ipsius, qui in capitulo recentius beneficium adeptus est - a káptalanba kés bb lép fokozata:

Tales domos ... secundum moderamina capituli non curato gradu senioritatis vel iunioritatis bene merentibus assignentur: *1521 M.Sion* 1866 p.254.

ius, -is *n.* *ius civile: facultas lege definita civium – (városi) polgárjog:

Item eodem die Stephanus Helt dictus de Brunna vitreor adeptus est ius civile, tenetur laborare in ecclesia parochiali in vitris fenestrarum: *1460 Arch.Ért.* 1890 p.341. Item eodem die Iohannes K"ner pictor adeptus est ius civile more advenarum, pro eo fideiussores sunt Holyb et magister Stephanus lapicida, tenetur I balistam: *1465 Arch.Ért.* 1893 p.66. Hans Wagner eodem die assumptus est ius civile: *1467 Arch.Ért.* 1893 p.66. Niclas von Perga feria secunda ante Fabiani martyrum adeptus est ius civile, tenetur laborare fenestralia in ecclesia

Beatae Elyzabeth: *1469 Arch.Ért.* 1890 p.341. Quicumque ex sartoribus inter eos et cum eis magisterium ipsius artis laborare et novus magister effici vellet, ... talis bone probitatis existat, et primo ius civile a dominis iudice et iuratis adipisci, ... quo facto membrum civitatis effici ... valebit: *1492 Mon.Iud.* XII p.63.

iussum, -i n.

Qui mandatis nostriiscontemptis exequi nostra iussa recusarent: *1513 Wenzel, Dóczyak* p.66.

iuventula, -ae f. iuventula *vitula, iuvenca - borjú:

Quomodo ... Petrus ... quandam vaccam iuventulam (*sic ed., recte orig Dl 45648: iuventulam*) ... emisset: *1476 Zimmermann, Urkb.* VII p.91.

iuventa, -ae f.

Ludovico regi, vestrae reip[ublicae] amicissimo in iuventae flore, quod allicere vehementius ad pietatem debet, constituto ferte opem: *1521 Katona, Hist.crit.* XIX p.306.

PARS TERTIA

Lemmata Glossariorum Hungaricorum Medii Aevi A-I

Bsztrc. A besztercei szószedet. Latin-magyar nyelvemlék a XV. Századból. Kiad. Finály Henrik. Budapest 1892. p2 l., 7 t. (Érték. Ny. Széptud. Kb 1 XVI, 1.)

Hrtl. A schlägli magyar szójegyzék . A XV. Század els negyedéb l. Kiad. Szamota István. Budapest 1894

Kngsb. Melich János: A Königsbergi szójegyzék. MNy 1916, 145-149. [Szövegkiadás. – Fejérpataky László, Nagy Gyula, Szinnyei József, Szentpétery Imre, Jakobovich Emil, Károlyi Árpád és Karácsonyi János hozzászólásai: Uo. 241-265, 325-326, 370-371.]

Schlgl. A schlägli magyar szójegyzék . A XV. Század els negyedéb l. Kiad. Szamota István. Budapest 1894.

Spr. Házi Jen : A soproni magyar-latin szójegyzék. MNy 1924, 149-167. – Klny.: M.Nytud.Társ.Kiadv. 21. [Szövegkiadás fakszimilével.]

abdomitum welew Hrtl. 2141 (91.o.)
 abena emlw Schlgl. 1395 (63.o.)
 abena enle Bsztrc. 980 (53.o.)
 abhortivum jdethlen germek Hrtl. 2144 (91.o.)
 abies fagal fa Bsztrc. 890 (50.o.)
 abies fene Schlgl. 1582 (70.o.)
 abies fenyefa Hrtl. 2142 (91.o.)
 abies luczfenew Hrtl. 2143 (91.o.)
 abies tewlfa Hrtl. 2236 (94.o.)
 abigenus barom tolway Schlgl. 658 (33.o.)
 abissus herenj Bsztrc. 233 (20.o.)
 abissus tenger Schlgl. 722 (35.o.)
 abrupta darabos hel Hrtl. 2145 (91.o.)
 absentiu(m) irim Spr. 210 (9.o.)
 absentium vrem Schlgl. 878 (41.o.)
 absilire gyors Hrtl. 2146 (91.o.)
 absintem feyer yrem Hrtl. 2148 (91.o.)
 absintium feketeu fiu Bsztrc. 373 (27.o.)
 absolvere meg engedem Hrtl. 2147 (91.o.)
 acalabus cherebeth Bsztrc. 1127 (59.o.)
 acateca zolma Bsztrc. 878 (49.o.)
 acatega sulium Schlgl. 1564 (69.o.)
 accastum keken Hrtl. 2164 (92.o.)
 accipiter Bedenia Hrtl. 2153 (91.o.)
 accipiter elw Bsztrc. 1157 (60.o.)
 accipiter elyw Hrtl. 2152 (91.o.)
 accipiter wlv Schlgl. 1743 (76.o.)
 acer idem Schlgl. 1593 (70.o.)
 acer keresfa Hrtl. 2149 (91.o.)
 acer kewres fa Bsztrc. 900 (50.o.)
 acerere meguaslany Hrtl. 2151 (91.o.)
 acervus aztag Schlgl. 963 (44.o.)
 acervus aztag Bsztrc. 440 (31.o.)
 acetabulum aceteseden Hrtl. 2150 (91.o.)
 acetosa sosca Hrtl. 2165 (92.o.)
 achinus zelew mag Bsztrc. 813 (47.o.)
 achironticus megektelenelt Hrtl. 2154 (91.o.)
 acide dentes megwaslalt Hrtl. 2157 (91.o.)
 aciedo almauiz Hrtl. 2156 (91.o.)
 acies sereg Schlgl. 647 (32.o.)
 acies seregor Bsztrc. 164 (17.o.)
 acinum zele mag Schlgl. 1491 (66.o.)
 acinus chyger Hrtl. 2158 (91.o.)
 aciotica huzuspera Bsztrc. 1268 (64.o.)
 acola kifeldy Bsztrc. 53 (10.o.)
 acola ky feldy Schlgl. 237 (18.o.)
 aconita megmergehelt Hrtl. 2155 (91.o.)
 acrisia feketé halyog Hrtl. 2163 (92.o.)
 actuarius folyar Hrtl. 2159 (91.o.)
 aculeus fulac Hrtl. 2160 (92.o.)
 acupediis hod Hrtl. 2161 (92.o.)
 acupicta hymmel varrot Hrtl. 2162 (92.o.)
 adalutum garduan Schlgl. 1225 (56.o.)
 adartica kaza hug Schlgl. 71 (13.o.)
 adeps lizt lang Schlgl. 1909 (82.o.)
 adolescens ifiw Schlgl. 243 (19.o.)
 adoloscens yfiw heus Bsztrc. 63 (11.o.)
 adoptivus leky fiw Hrtl. 2166 (92.o.)
 adremigo euezek Hrtl. 2167 (92.o.)
 adulter parazna Schlgl. 2025 (86.o.)
 aer eg Schlgl. 49 (12.o.)
 affella kis falath Schlgl. 1868 (81.o.)
 afflamentum chypke bokor Hrtl. 2168 (92.o.)
 affus falath Bsztrc. 1275 (65.o.)
 agazo louaz Schlgl. 1384 (62.o.)
 agazo zamar pastor Bsztrc. 1037 (55.o.)
 agazo zamar paztor Schlgl. 1460 (65.o.)
 agazon louaz Bsztrc. 968 (53.o.)
 agellus tharlou Bsztrc. 202 (19.o.)
 ager meze Schlgl. 983 (45.o.)
 ager mezw Schlgl. 693 (34.o.)
 ager tharlow Bsztrc. 457 (31.o.)
 agilis schereyn Kngsb. 37 (264.o.)
 agmonia kiseded fiw Schlgl. 891 (42.o.)
 agnellus kis baran Schlgl. 1432 (64.o.)
 agniglossa egerfark Hrtl. 2169 (92.o.)
 agnus baran Schlgl. 1423 (64.o.)
 agnus baran Bsztrc. 1004 (54.o.)
 agrestum egrez Bsztrc. 808 (47.o.)
 agricola zanthow Bsztrc. 448 (31.o.)
 agricola zanto Schlgl. 973 (45.o.)
 agrimonia kis boytorian Bsztrc. 360 (26.o.)
 agrimonium aproboytorian Schlgl. 907 (42.o.)
 agrimonium eb tey Bsztrc. 383 (28.o.)
 agrus mezeu Bsztrc. 201 (19.o.)
 agusterium ausca angustar Bsztrc. 561 (35.o.)
 alabra izak iszák Schlgl. 2122 (90.o.)
 alabrum aspa Schlgl. 2114 (89.o.)
 alabrum motola Hrtl. 2170 (92.o.)
 alauda pachir Hrtl. 2179 (92.o.)
 alauda zamlka Bsztrc. 1204 (62.o.)
 albuca cherek Bsztrc. 648 (40.o.)
 albuga zem feyer Schlgl. 311 (21.o.)
 albus feier Schlgl. 1369 (61.o.)
 albus feyer Bsztrc. 953 (52.o.)
 aleatio hasarth Schlgl. 2076 (88.o.)
 ales madar Schlgl. 1740 (76.o.)
 aleum fog hagma Schlgl. 930 (43.o.)
 alga lapis vas Schlgl. 953 (44.o.)
 alga patriarcha tengeri lopus zaz Bsztrc. 430 (30.o.)
 aliger zarnas Schlgl. 1737 (76.o.)
 aliger zarnas Bsztrc. 1153 (60.o.)
 alipes folyo Hrtl. 2172 (92.o.)
 alirus jauor fa Schlgl. 1588 (70.o.)
 alium fog hagma Bsztrc. 410 (29.o.)
 alium foghagyma Hrtl. 2173 (92.o.)
 aliva olay fa Schlgl. 1567 (69.o.)
 allo kezerew Hrtl. 2182 (92.o.)
 allutum phestek vag ihr Bsztrc. 662 (40.o.)
 allutum versber Hrtl. 2178 (92.o.)
 allutus solyum Hrtl. 2171 (92.o.)
 allux lab hwuelk Schlgl. 404 (24.o.)
 alneum kis foliath Bsztrc. 221 (20.o.)
 alnus eger fa Schlgl. 1600 (71.o.)
 alnus eger fa Bsztrc. 908 (51.o.)
 alnus hyhar fa Bsztrc. 896 (50.o.)

- alnus jharfa Hrtl. 2174 (92.o.)
 alocipicia kopaz Hrtl. 2177 (92.o.)
 alphita porga Schlgl. 1001 (46.o.)
 altarium oltar Hrtl. 2175 (92.o.)
 altea malua Hrtl. 2180 (92.o.)
 altetem - Schlgl. 339 (22.o.)
 altilis hazi madar Schlgl. 1811 (79.o.)
 alumen temso Hrtl. 2183 (92.o.)
 alumna dayka Hrtl. 2181 (92.o.)
 alupnus zwlemel Schlgl. 2133 (90.o.)
 alut.. sa[yca] Spr. 123 (6.o.)
 alutrix dayca Schlgl. 226 (18.o.)
 alutrix dayca Bsztrc. 42 (10.o.)
 alutum festek Schlgl. 1214 (55.o.)
 alux labadvya Spr. 2 (2.o.)
 alva irh Schlgl. 1228 (56.o.)
 alveus kis fog Schlgl. 713 (35.o.)
 alveus mehkosa Hrtl. 2176 (92.o.)
 alvus meh Schlgl. 420 (24.o.)
 alvus mech Spr. 15 (3.o.)
 amarusca eb capor Schlgl. 867 (41.o.)
 amarusca vad alma vel saualu alma Hrtl. 2185 (92.o.)
 amarusca eb copor Spr. 200 (8.o.)
 amaruscha pirulua Bsztrc. 363 (26.o.)
 ambasiator folio Schlgl. 642 (32.o.)
 ambiges baromtoluay Bsztrc. 174 (18.o.)
 ambro torkos Hrtl. 2243 (95.o.)
 ameis edes víz Bsztrc. 259 (21.o.)
 amens - Schlgl. 1987 (84.o.)
 amentum - Bsztrc. 668 (41.o.)
 amentum ideg Schlgl. 615 (31.o.)
 amentum ydek Bsztrc. 133 (16.o.)
 amfractus ewren Hrtl. 2186 (92.o.)
 amigdalum mondola Schlgl. 1542 (69.o.)
 amigdalus mondola fa Hrtl. 2184 (92.o.)
 amigdalus mondolafa Schlgl. 1541 (68.o.)
 amigdulum mondola Bsztrc. 856 (49.o.)
 amigdulus mondola Bsztrc. 855 (49.o.)
 amiltrale feye eden Bsztrc. 1024 (55.o.)
 amphiballus nemeskw Hrtl. 2188 (93.o.)
 ampluster dal eueze Schlgl. 768 (37.o.)
 amplustra euezw Hrtl. 2187 (93.o.)
 ampnis edes víz Schlgl. 754 (36.o.)
 ampolnia ampolnia Schlgl. 1929 (83.o.)
 ana fiw Schlgl. 1763 (77.o.)
 ana fiw Bsztrc. 1175 (61.o.)
 anabotrum soporlah Hrtl. 2193 (93.o.)
 anacetum eb capor Schlgl. 859 (40.o.)
 anaparda zabalo Schlgl. 1785 (78.o.)
 anaperda hakallo Bsztrc. 1196 (62.o.)
 ancabulum eke tarto Schlgl. 979 (45.o.)
 anchabulum ekew tharthow Bsztrc. 453 (31.o.)
 anchora vas machka Schlgl. 766 (37.o.)
 anchora vas mochka Bsztrc. 273 (22.o.)
 ancilla lean Bsztrc. 28 (9.o.)
 ancilla zolgalo Schlgl. 215 (18.o.)
 ancora vasmachyca Hrtl. 2189 (93.o.)
 anecetu(m) sanath Spr. 194 (8.o.)
 aneta reche Schlgl. 1757 (77.o.)
 aneta reche Schlgl. 1765 (77.o.)
 aneta reche Bsztrc. 1176 (61.o.)
 anetum capor Hrtl. 2192 (93.o.)
 anetum eb capor Schlgl. 866 (41.o.)
 angarium corlat Schlgl. 1301 (59.o.)
 angarium corlath Bsztrc. 737 (44.o.)
 angelus angyal Schlgl. 51 (12.o.)
 angila chuk hal Bsztrc. 306 (24.o.)
 Anglia orzaga Schlgl. 531 (28.o.)
 Anglicus anglis Schlgl. 530 (28.o.)
 anguilla chik Schlgl. 805 (38.o.)
 anguis vizi kigo Schlgl. 1693 (74.o.)
 anguis vizi kigo Bsztrc. 1106 (58.o.)
 angulus sceg szeg Bsztrc. 541 (34.o.)
 angulus zegeled Schlgl. 1090 (49.o.)
 angusterium angustar Schlgl. 1120 (51.o.)
 angwilla chik Spr. 145 (7.o.)
 anietu(m) eb copor Spr. 199 (8.o.)
 annona ros Schlgl. 994 (45.o.)
 annulus gyrow Bsztrc. 633 (39.o.)
 annus ew Schlgl. 119 (15.o.)
 annus seg Schlgl. 442 (25.o.)
 ansa corso fil Schlgl. 1924 (82.o.)
 anser lud Schlgl. 1770 (77.o.)
 antela kentereng Hrtl. 2190 (93.o.)
 antempna alath sag Schlgl. 774 (37.o.)
 antenna kantreng Bsztrc. 983 (53.o.)
 anthemna aleth seg Bsztrc. 280 (22.o.)
 anticiput nayknak kamaraya Schlgl. 302 (20.o.)
 antrena kentreg Schlgl. 1398 (63.o.)
 antrum bariag Bsztrc. 215 (20.o.)
 antrum parrag Schlgl. 707 (35.o.)
 anularius geres vy Schlgl. 402 (24.o.)
 anulus gwru Schlgl. 1201 (54.o.)
 anus seg Spr. 38 (3.o.)
 aparitor ielentes Schlgl. 2050 (87.o.)
 aper hym Bsztrc. 1035 (55.o.)
 aper vad dizno Schlgl. 1643 (72.o.)
 aper vad dizno Bsztrc. 1061 (56.o.)
 aper vad kan Schlgl. 1458 (65.o.)
 aphithedium garnatus Bsztrc. 640 (39.o.)
 apis meh Schlgl. 1728 (75.o.)
 apis meh Bsztrc. 1144 (59.o.)
 apoteca patica Schlgl. 1046 (48.o.)
 apoteca paticha Hrtl. 2195 (93.o.)
 apotheca mendenes haz Bsztrc. 507 (33.o.)
 appendicium tarthoman Hrtl. 2194 (93.o.)
 appucta poklonta Schlgl. 1796 (78.o.)
 aqua víz Schlgl. 718 (35.o.)
 aqua vyz Bsztrc. 229 (20.o.)
 aqueductus chatorna Hrtl. 2196 (93.o.)
 aquila kezeyley Bsztrc. 1163 (61.o.)
 aquilla heya Schlgl. 1749 (76.o.)
 aquilo fel zel Schlgl. 102 (14.o.)
 arachiuncula naznag Hrtl. 2197 (93.o.)
 aranea poch Hrtl. 2198 (93.o.)
 aranea pok Bsztrc. 1115 (58.o.)
 aranea poukh Schlgl. 1699 (74.o.)
 aranstra eueze seg Schlgl. 780 (37.o.)
 aratio - Bsztrc. 465 (31.o.)

- arator zanthow Bsztrc. 450 (31.o.)
 arator zanto Schlgl. 975 (45.o.)
 aratrum eke Schlgl. 976 (45.o.)
 aratrum ekew Bsztrc. 451 (31.o.)
 arbor allo fa Bsztrc. 921 (51.o.)
 arbor allo fa Schlgl. 1613 (71.o.)
 arbutus vad alma Schlgl. 1608 (71.o.)
 arbutus vad alma fa vadalmafa Bsztrc. 915 (51.o.)
 archa kerep Bsztrc. 262 (21.o.)
 archangelus archangyal Schlgl. 52 (12.o.)
 archidiaconus esperesth Schlgl. 494 (26.o.)
 archiep(iscop)us herseg Spr. 87 (5.o.)
 archiepiscopus erseg Schlgl. 491 (26.o.)
 architriclinus naz nag Schlgl. 254 (19.o.)
 architriclinus naz-nag Bsztrc. 71 (11.o.)
 architriclinus naznag Hrtl. 2199 (93.o.)
 archonium kalonga Hrtl. 2208 (93.o.)
 arcus idem yew Bsztrc. 132 (16.o.)
 arcus jw Schlgl. 614 (31.o.)
 arcus - Kngsb. 135 (264.o.)
 ardea gem Schlgl. 1790 (78.o.)
 ardea gem Bsztrc. 1200 (62.o.)
 ardeo keggem Hrtl. 2202 (93.o.)
 area bay Schlgl. 670 (33.o.)
 area bayserev Bsztrc. 186 (18.o.)
 arena feven Bsztrc. 237 (21.o.)
 arena fewen Schlgl. 726 (35.o.)
 arenarium faueneshel Hrtl. 2203 (93.o.)
 arenosus feuenes Bsztrc. 238 (21.o.)
 arenosus fewenes Schlgl. 727 (35.o.)
 areum zerew Bsztrc. 439 (30.o.)
 areum zewre Schlgl. 962 (44.o.)
 arge[n]tu[m] - Kngsb. 151 (264.o.)
 argentum esisth Bsztrc. 734 (44.o.)
 argentum ezisth Schlgl. 1298 (58.o.)
 argilla agag Schlgl. 694 (34.o.)
 aries cos Schlgl. 1424 (64.o.)
 aries coz Bsztrc. 1005 (54.o.)
 ariganum sax fiw Schlgl. 876 (41.o.)
 arista ed zar Bsztrc. 445 (31.o.)
 arista eg zal Schlgl. 969 (45.o.)
 arista gabona few Hrtl. 2200 (93.o.)
 arista tarlo Schlgl. 2127 (90.o.)
 arista tarlo Schlgl. 2140 (90.o.)
 aristoria geker Hrtl. 2206 (93.o.)
 arma feguer Schlgl. 557 (29.o.)
 arma feguer Bsztrc. 88 (12.o.)
 armen tolmach Hrtl. 2204 (93.o.)
 armenta cherda Bsztrc. 994 (54.o.)
 armentum chorda Schlgl. 1409 (63.o.)
 armiger feguer Schlgl. 558 (29.o.)
 armiger fegger viselew Bsztrc. 89 (12.o.)
 armilla engual Bsztrc. 603 (37.o.)
 armilla imeg val Schlgl. 1166 (53.o.)
 armus mely kalan Schlgl. 375 (23.o.)
 arondo nad Bsztrc. 428 (30.o.)
 art(us) tog Spr. 33 (3.o.)
 artemisia feketw irem Hrtl. 2207 (93.o.)
 arthemo vitorla Hrtl. 2201 (93.o.)
 artifex alch Bsztrc. 746 (44.o.)
 artifex mies Schlgl. 1310 (59.o.)
 artimesia fekete irem Schlgl. 880 (41.o.)
 artiplex ister Schlgl. 911 (42.o.)
 artiplex laboda Bsztrc. 397 (29.o.)
 artitudo zorossag Hrtl. 2205 (93.o.)
 artus tag Schlgl. 437 (25.o.)
 artus zorus Kngsb. 92 (264.o.)
 arundo vad Schlgl. 950 (44.o.)
 aruspex varasus Schlgl. 2016 (86.o.)
 arvina hay Schlgl. 1910 (82.o.)
 arvina hay Schlgl. 425 (24.o.)
 arvina hay Spr. 20 (3.o.)
 ascedula cheruger Bsztrc. 1205 (62.o.)
 ascedula sordel Schlgl. 1794 (78.o.)
 ascensarium hakso Schlgl. 831 (39.o.)
 ascenso(r)iu(m) hacso Spr. 166 (7.o.)
 ascensorium hagzov Bsztrc. 328 (25.o.)
 ascensorium kengel Schlgl. 1391 (63.o.)
 ascensorium kengel Bsztrc. 976 (53.o.)
 ascia kutefeyze Hrtl. 2209 (93.o.)
 ascia zalu Bsztrc. 754 (44.o.)
 ascia zalw Schlgl. 1317 (59.o.)
 ascola moniora hagma Bsztrc. 412 (30.o.)
 ascola monyaro hagma Schlgl. 933 (43.o.)
 asell(us) hanal Spr. 6 (3.o.)
 asellus - Schlgl. 408 (24.o.)
 asillus vad meh Schlgl. 1730 (75.o.)
 asinus pogacha Schlgl. 1843 (80.o.)
 asinus zamar Schlgl. 1381 (62.o.)
 asitus forbath Bsztrc. 563 (35.o.)
 asora kis Schlgl. 1923 (82.o.)
 asos falath Schlgl. 1865 (81.o.)
 assatum sulth Schlgl. 1937 (83.o.)
 assatura pechene Schlgl. 1936 (83.o.)
 assilus vad mey Bsztrc. 1146 (60.o.)
 assinus zomar Bsztrc. 966 (53.o.)
 assur liderch Schlgl. 2039 (86.o.)
 astrologus hugbaneze Schlgl. 66 (13.o.)
 astronomus hugbaneze Schlgl. 65 (13.o.)
 astrucium torma Bsztrc. 424 (30.o.)
 astrum - Schlgl. 63 (12.o.)
 atalabus bogar Schlgl. 1710 (75.o.)
 atava ded ik Schlgl. 197 (17.o.)
 atavus dedeuz Bsztrc. 12 (8.o.)
 atavusa deth ez Bsztrc. 14 (8.o.)
 athavus ded ws Schlgl. 195 (17.o.)
 aticabulum eke tarto Schlgl. 978 (45.o.)
 atrocica husus pera Schlgl. 1859 (80.o.)
 auca lud Bsztrc. 1183 (61.o.)
 aucupeta varoth chepez Bsztrc. 609 (38.o.)
 aucupeta varuth chepez Schlgl. 1174 (53.o.)
 auditus halas Schlgl. 316 (21.o.)
 auditus hallath Kngsb. 19 (263.o.)
 aula terem Schlgl. 1039 (47.o.)
 aula terem Bsztrc. 501 (33.o.)
 aunclus siw Schlgl. 227 (18.o.)
 aura vg zel Schlgl. 97 (14.o.)
 auricalc[um] - Kngsb. 154 (264.o.)
 auricula fwl lik Schlgl. 315 (21.o.)
 auricula(r)is bis iudak Spr. 1 (2.o.)

- auricularis kis vy Schlgl. 403 (24.o.)
 aurifaber ethues Bsztrc. 732 (44.o.)
 aurifaber wthues Schlgl. 1296 (58.o.)
 aurifica aranas parta Schlgl. 1188 (54.o.)
 aurifilia hyg Bsztrc. 631 (39.o.)
 aurifusia arany parta Bsztrc. 624 (39.o.)
 auriga zeker vezethew Bsztrc. 768 (45.o.)
 auriga zeker vezetw Schlgl. 1330 (60.o.)
 auris fiwl Schlgl. 314 (21.o.)
 aurora haynal Schlgl. 141 (15.o.)
 auru[m] - Kngsb. 152 (264.o.)
 aurum aran Schlgl. 1297 (58.o.)
 aurum aran Bsztrc. 733 (44.o.)
 auspiciu[m] - Schlgl. 2036 (86.o.)
 auster thely zel Schlgl. 112 (14.o.)
 australis wzak Schlgl. 113 (14.o.)
 ava ik Schlgl. 196 (17.o.)
 avarus fesuen Schlgl. 1976 (84.o.)
 avarus - Kngsb. 59 (264.o.)
 avellanum monaro Schlgl. 1552 (69.o.)
 avellanum monyero Bsztrc. 866 (49.o.)
 avellanus moniarofa Schlgl. 1551 (69.o.)
 avellanus monyero fa Bsztrc. 865 (49.o.)
 avena ozt Bsztrc. 470 (32.o.)
 avenum az Schlgl. 996 (45.o.)
 avicula kis Schlgl. 1736 (76.o.)
 avicula kis madar Bsztrc. 1152 (60.o.)
 avis madar Schlgl. 1735 (76.o.)
 avis madar Bsztrc. 1151 (60.o.)
 avius halo istap Schlgl. 827 (39.o.)
 avunculus vya Bsztrc. 43 (10.o.)
 avus ez Bsztrc. 11 (8.o.)
 avus wk Schlgl. 194 (17.o.)
 awa yk Bsztrc. 13 (8.o.)
 axis tengel Schlgl. 1340 (60.o.)
 axis tengel Bsztrc. 777 (45.o.)
 azima couaz Bsztrc. 1255 (64.o.)
 azima pogacha Schlgl. 1844 (80.o.)
 azimus pagacha Bsztrc. 1254 (64.o.)
 ba(r)bo[ta] ho[rcha] Spr. 128 (6.o.)
 babata patco Schlgl. 1300 (58.o.)
 babatu[m] - Kngsb. 158 (264.o.)
 babatum patko Bsztrc. 736 (44.o.)
 bachiolu[m] zulserkar, serkar Bsztrc. 108 (14.o.)
 bacus bor istene Schlgl. 1505 (67.o.)
 Balatinus Balaton Schlgl. 741 (36.o.)
 balin(us) balen Spr. 143 (7.o.)
 balinus balin Schlgl. 803 (38.o.)
 balinus balyn hal Bsztrc. 304 (24.o.)
 balisium maha Schlgl. 2123 (90.o.)
 balista balistra Schlgl. 624 (31.o.)
 balista zamstril Kngsb. 139 (264.o.)
 balistra zomoserig Bsztrc. 144 (16.o.)
 balneum ferdew Schlgl. 1058 (48.o.)
 balteus partahw Schlgl. 1277 (58.o.)
 balthea partha ew Bsztrc. 715 (43.o.)
 baltheus partha ew Bsztrc. 714 (43.o.)
 bambusium doman corzouag Schlgl. 625 (31.o.)
 bambusium korsonag Bsztrc. 145 (17.o.)
 ban(us) ban Spr. 73 (4.o.)
 banat(us) ban sag Spr. 74 (4.o.)
 banatus bansag Schlgl. 478 (26.o.)
 banissa banne azon Schlgl. 479 (26.o.)
 banissa ban ne asson Spr. 75 (5.o.)
 banka panch Bsztrc. 1238 (63.o.)
 banus ban Schlgl. 477 (26.o.)
 barba zakal Schlgl. 340 (22.o.)
 barbatus zakalus Schlgl. 341 (22.o.)
 barbota harcha Schlgl. 786 (38.o.)
 barbota harga Bsztrc. 289 (23.o.)
 barcha tengeri heo Schlgl. 759 (36.o.)
 barhanus velc Bsztrc. 686 (42.o.)
 barhanus veles Schlgl. 1250 (57.o.)
 baro - Kngsb. 83 (264.o.)
 basellus belem Schlgl. 1631 (72.o.)
 basilicus basilicus Schlgl. 1716 (75.o.)
 basiliscus vad Bsztrc. 1131 (59.o.)
 basterna cola zeker Hrtl. 2211 (94.o.)
 baton nasua Hrtl. 2210 (93.o.)
 beatitudo bodogsag Schlgl. 19 (11.o.)
 beatus boldog Schlgl. 18 (11.o.)
 begena zeztra Schlgl. 504 (27.o.)
 belenbica gampar Spr. 215 (9.o.)
 benege sost(ra) Spr. 94 (5.o.)
 berilus berlageng Bsztrc. 635 (39.o.)
 bestia barom Schlgl. 1456 (65.o.)
 bestia barom Schlgl. 1624 (72.o.)
 bestia vad Bsztrc. 1044 (56.o.)
 besticula kis Schlgl. 1625 (72.o.)
 bever vidra Schlgl. 1660 (73.o.)
 bever vidra Bsztrc. 1078 (57.o.)
 beverina vidra ber gerezna Bsztrc. 1079 (57.o.)
 beverina vidra ber Schlgl. 1661 (73.o.)
 bibibilio bor fereg Bsztrc. 1150 (60.o.)
 biboer, biborc pancyl Bsztrc. 103 (14.o.)
 bidellus boriw Schlgl. 1410 (63.o.)
 bidens tuluk Schlgl. 1418 (64.o.)
 bidens tuluk Bsztrc. 999 (54.o.)
 biennis kethiuy kétévi Schlgl. 1365 (61.o.)
 biennis masud fiw Bsztrc. 950 (52.o.)
 biffor(us) [ket fele] nilo [a]yto Spr. 168 (7.o.)
 biforis ianua keth fele nilou aythou Bsztrc. 331 (25.o.)
 biforis ket fele nylo Schlgl. 835 (40.o.)
 biga taliga Schlgl. 1328 (60.o.)
 bileda labda Schlgl. 909 (42.o.)
 bilio bor fereg Schlgl. 1734 (76.o.)
 bilis ziw Schlgl. 415 (24.o.)
 bilis siu Spr. 12 (3.o.)
 binula kesen kete Schlgl. 1193 (54.o.)
 bipartita hasimus Schlgl. 1272 (57.o.)
 bipennis keth ele twr Schlgl. 590 (30.o.)
 bipennis keth eleu Bsztrc. 120 (15.o.)
 birretrum gapot zeneg Schlgl. 1263 (57.o.)
 biscocetus tet zer Schlgl. 1850 (80.o.)
 biscocus biscad Bsztrc. 1260 (64.o.)
 bispulus idem Bsztrc. 432 (30.o.)
 bissancium malha Hrtl. 2213 (94.o.)
 bissus bibor Schlgl. 1259 (57.o.)
 bissus bibor Bsztrc. 694 (42.o.)

- bistardus thuzok Bsztrc. 1165 (61.o.)
 bistardus tuzok Schlgl. 1750 (76.o.)
 bistardus tuzok Hrtl. 2212 (94.o.)
 bitagus hurus madar Schlgl. 1813 (79.o.)
 biulus haporya Schlgl. 954 (44.o.)
 bivium ket vth Schlgl. 2058 (87.o.)
 blanetus patk seg Bsztrc. 740 (44.o.)
 blaveus keg Bsztrc. 683 (41.o.)
 blaveus kek Schlgl. 1247 (57.o.)
 blectacium ister Schlgl. 910 (42.o.)
 bleta cecla Schlgl. 921 (43.o.)
 bleta laboda Bsztrc. 395 (29.o.)
 bletanum ester Bsztrc. 396 (29.o.)
 Bohemia vrzaga Schlgl. 533 (28.o.)
 Bohemus cheh Schlgl. 532 (28.o.)
 boleata gomba Bsztrc. 434 (30.o.)
 bolemnica chombor Bsztrc. 378 (27.o.)
 bolebica chombor Schlgl. 884 (41.o.)
 boleta gilua Schlgl. 957 (44.o.)
 bombex hay bocor Schlgl. 289 (20.o.)
 bombiceps pozogo bogar Schlgl. 1715 (75.o.)
 bon biceps pozogo bocar Schlgl. 1712 (75.o.)
 bonbifex zongebocor Bsztrc. 1130 (59.o.)
 bonus yo Kngsb. 42 (264.o.)
 boreas hideg zel Schlgl. 103 (14.o.)
 bos oker Bsztrc. 996 (54.o.)
 bos wker Schlgl. 1415 (63.o.)
 bosellus belyn Bsztrc. 1050 (56.o.)
 bostar eker ol Bsztrc. 1027 (55.o.)
 botrus fe Schlgl. 1488 (66.o.)
 botrus zelew few Bsztrc. 807 (47.o.)
 braca berhe Bsztrc. 708 (43.o.)
 bracca berhe - Schlgl. 1266 (57.o.)
 braccalle - Schlgl. 1270 (57.o.)
 bracha werhet Kngsb. 101 (264.o.)
 brachale reythew Bsztrc. 709 (43.o.)
 brachiola vas car Schlgl. 607 (30.o.)
 brachium kar Schlgl. 383 (23.o.)
 brace - Kngsb. 100 (264.o.)
 brace - Kngsb. 103 (264.o.)
 bracteolum burco Schlgl. 576 (29.o.)
 brahilium reythew Bsztrc. 710 (43.o.)
 branc(us) hol copolto Spr. 158 (7.o.)
 brancia hal kopolte Schlgl. 819 (39.o.)
 brancus hal kopolthow Bsztrc. 320 (24.o.)
 brasium zalad Schlgl. 1509 (67.o.)
 brasium zalad Schlgl. 998 (46.o.)
 brasium zalad Hrtl. 2214 (94.o.)
 brassinum virich Bsztrc. 825 (47.o.)
 brassium zalad Bsztrc. 824 (47.o.)
 braxicum virich Schlgl. 1510 (67.o.)
 braxillium idem verech Bsztrc. 827 (47.o.)
 braxivium virich Hrtl. 2215 (94.o.)
 breteus scarlath Bsztrc. 672 (41.o.)
 brevis revyd Kngsb. 68 (264.o.)
 brodium lew Schlgl. 1905 (82.o.)
 brogium lew Bsztrc. 1302 (65.o.)
 brucus bogar Schlgl. 1709 (75.o.)
 bruetum gaputh Bsztrc. 698 (42.o.)
 bruinus maza pahar Bsztrc. 834 (48.o.)
 brumalis tely idew Schlgl. 111 (14.o.)
 brumaticus zederyes Hrtl. 2216 (94.o.)
 brunedus zederjes Bsztrc. 675 (41.o.)
 brusul bressel Bsztrc. 689 (42.o.)
 brusul breswl Schlgl. 1253 (57.o.)
 brutenus socorlath Schlgl. 1237 (56.o.)
 brutus cherebeth Bsztrc. 1126 (59.o.)
 buballus bial Schlgl. 1630 (72.o.)
 buballus byal Bsztrc. 1049 (56.o.)
 bubo bagol Schlgl. 1800 (78.o.)
 bubollus ekur paztor Bsztrc. 1039 (55.o.)
 bubulcus tehen paztor Schlgl. 1450 (65.o.)
 bucca twg Hrtl. 2217 (94.o.)
 buccella - Schlgl. 1855 (80.o.)
 buccella zeleth kenyer Bsztrc. 1264 (64.o.)
 buccina sip Schlgl. 2000 (85.o.)
 buco torombita fuuo Hrtl. 2220 (94.o.)
 bufo herchek Schlgl. 1683 (74.o.)
 bufo herchek Bsztrc. 1098 (58.o.)
 bugio ekerbica Bsztrc. 1171 (61.o.)
 bugio wkurbica Schlgl. 1756 (77.o.)
 bulo bagol Bsztrc. 1214 (62.o.)
 bumbardus pathtante Schlgl. 681 (34.o.)
 bunesta kecche chechew zele Hrtl. 2221 (94.o.)
 bupho vars beka Bsztrc. 1111 (58.o.)
 burdo - Schlgl. 2136 (90.o.)
 burnedus zederyes Schlgl. 1240 (56.o.)
 burris eke zaru Schlgl. 977 (45.o.)
 burris eke zarw Hrtl. 2218 (94.o.)
 burris ekew Bsztrc. 452 (31.o.)
 bursa erzyn Kngsb. 130 (264.o.)
 burto zemerchek Schlgl. 958 (44.o.)
 burto zemerchek Bsztrc. 435 (30.o.)
 butirum uay Bsztrc. 1021 (55.o.)
 butirum vay Schlgl. 1442 (64.o.)
 buxinus mazalin pohar mazalin pohár Schlgl. 1519 (67.o.)
 buxus mazalinfa Hrtl. 2219 (94.o.)
 byga thaliga Bsztrc. 766 (45.o.)
 bypertita hazanus Bsztrc. 703 (42.o.)
 ca(r)o test Spr. 5 (2.o.)
 cabacus fedw Schlgl. 627 (31.o.)
 cabus kaba Bsztrc. 1178 (61.o.)
 cacabus fede Schlgl. 1892 (81.o.)
 cacabus fedew Bsztrc. 1293 (65.o.)
 cacamuscha pirulua Bsztrc. 364 (26.o.)
 cakanusca eb capor Schlgl. 868 (41.o.)
 cacumen heg tetew Bsztrc. 205 (19.o.)
 cacumen tetw Schlgl. 697 (34.o.)
 cadrans therem Schlgl. 1129 (51.o.)
 cadras negede Bsztrc. 1274 (64.o.)
 cadria mazya Bsztrc. 764 (45.o.)
 cadriga masa Schlgl. 1326 (59.o.)
 cal(us) lab sork Spr. 47 (4.o.)
 calamendria madal fiu Bsztrc. 404 (29.o.)
 calcabugas eker fark Bsztrc. 400 (29.o.)
 calcalingum eger farkad Schlgl. 918 (43.o.)
 calcar sarkantiu Bsztrc. 990 (54.o.)
 calcar sorcante Schlgl. 1405 (63.o.)
 calcar scharkankyu Kngsb. 121 (264.o.)

- calceus saru Schlgl. 1211 (55.o.)
 calcius - Kngsb. 106 (264.o.)
 caldar wsth Schlgl. 1890 (81.o.)
 caliga nadrag Schlgl. 1220 (55.o.)
 caliga nadrag Bsztrec. 655 (40.o.)
 caliga nadrag Kngsb. 104 (264.o.)
 caligo homal Schlgl. 109 (14.o.)
 caligosus homalus Schlgl. 110 (14.o.)
 calips achel Schlgl. 1282 (58.o.)
 calips akel Bsztrec. 720 (43.o.)
 calips - Kngsb. 157 (264.o.)
 calmandria nadal fiw Schlgl. 923 (43.o.)
 calopes capca Bsztrec. 653 (40.o.)
 calteus zaru Bsztrec. 646 (40.o.)
 calupes falab Schlgl. 1218 (55.o.)
 calupes falab Schlgl. 459 (25.o.)
 calx sark Schlgl. 453 (25.o.)
 calx sork Spr. 46 (4.o.)
 camamilla zek fiw Schlgl. 854 (40.o.)
 camamilla sek fy Spr. 188 (8.o.)
 camara - Schlgl. 1054 (48.o.)
 camelinus camalin Schlgl. 1246 (56.o.)
 camellinus kamalen Bsztrec. 682 (41.o.)
 camellus theue Schlgl. 1385 (62.o.)
 camellus theue Bsztrec. 970 (53.o.)
 camenata kemenus Schlgl. 1051 (48.o.)
 camenata kemies has Bsztrec. 509 (33.o.)
 camenum kemen Schlgl. 1052 (48.o.)
 caminus kemyn Bsztrec. 510 (33.o.)
 camisia enk Bsztrec. 707 (43.o.)
 camisia imeg Schlgl. 1265 (57.o.)
 camisia - Kngsb. 99 (264.o.)
 campus mezeu Bsztrec. 200 (19.o.)
 campus mezw Schlgl. 692 (34.o.)
 camra kamara Bsztrec. 513 (33.o.)
 camus ere Schlgl. 1396 (63.o.)
 camus here Bsztrec. 981 (53.o.)
 canamusca eb copor Spr. 201 (9.o.)
 canapea agler Bsztrec. 590 (36-37.o.)
 canapea eger Schlgl. 1152 (52.o.)
 canapus kender Schlgl. 1003 (46.o.)
 canapus kender Bsztrec. 474 (32.o.)
 canc(er) rag Spr. 146 (7.o.)
 cancer rak Schlgl. 807 (38.o.)
 cancer rak Bsztrec. 307 (24.o.)
 cancerat(or) rakeso Spr. 147 (7.o.)
 cancerator racozo Schlgl. 808 (38.o.)
 cancerator rakozo Bsztrec. 308 (24.o.)
 caniculus kis eb Bsztrec. 786 (46.o.)
 canis eb Schlgl. 1464 (65.o.)
 canis eb Bsztrec. 785 (46.o.)
 canistrum véka Schlgl. 1021 (47.o.)
 canistrum veka Bsztrec. 487 (32.o.)
 canna zelep Bsztrec. 224 (20.o.)
 canonicus kananok Schlgl. 493 (26.o.)
 cantarius cheter Schlgl. 1520 (68.o.)
 cantarus chezew Bsztrec. 835 (48.o.)
 cantatrix tombas Schlgl. 2004 (85.o.)
 cantus bel fa Schlgl. 1348 (60.o.)
 canus ewz Schlgl. 245 (19.o.)
 canus ez Bsztrec. 60 (11.o.)
 capatorium horlow Bsztrec. 757 (44.o.)
 capecia kepe Schlgl. 964 (44.o.)
 capecia kepe Bsztrec. 441 (31.o.)
 capellum orjeg Schlgl. 563 (29.o.)
 caper ez Bsztrec. 1057 (56.o.)
 caper wz Schlgl. 1639 (72.o.)
 capete zeneg Bsztrec. 574 (36.o.)
 capicium zeuendek Hrtl. 2222 (94.o.)
 capillus hay Schlgl. 282 20.o.)
 capito varya Bsztrec. 295 (23.o.)
 capito verian Schlgl. 793 (38.o.)
 capito varade Spr. 134 (6.o.)
 capo cappan Schlgl. 1809 (78.o.)
 capra kechke Schlgl. 1428 (64.o.)
 capra kegke Bsztrec. 1008 (54.o.)
 capreolus wz ollo Schlgl. 1640 (72.o.)
 caprificus kechke rago Schlgl. 1604 (71.o.)
 caprificus rago fa Bsztrec. 912 (51.o.)
 capriolus ez olo Bsztrec. 1058 (56.o.)
 capriolus kechyka allo Hrtl. 2234 (94.o.)
 captis caba Schlgl. 1766 (77.o.)
 capucium chaprong Schlgl. 1273 (57.o.)
 capucium caffrang Kngsb. 95 (264.o.)
 capulum chaprang Bsztrec. 705 (42.o.)
 caput fw Schlgl. 278 (20.o.)
 caputium chaprang Bsztrec. 704 (42.o.)
 caranta zitha Schlgl. 1127 (51.o.)
 carbabsius tarsak Bsztrec. 148 (17.o.)
 carbo alut sen Bsztrec. 1285 (65.o.)
 carbo eleuen zen Schlgl. 1885 (81.o.)
 carcer temelch Schlgl. 1042 (47.o.)
 cardo aytosork Schlgl. 1077 (49.o.)
 cardo aytou sarca Bsztrec. 530 (34.o.)
 cardws zamartivesy Hrtl. 2223 (94.o.)
 carenadum - Schlgl. 1894 (82.o.)
 carenadus hy kew Bsztrec. 1294 (65.o.)
 carina tengeri heo Schlgl. 760 (36.o.)
 carinca vaznyas Bsztrec. 1289 (65.o.)
 carinta vas nas Schlgl. 1889 (81.o.)
 caritativus - Kngsb. 33 (264.o.)
 carlignum madarzac Schlgl. 2134 (90.o.)
 carmus menet Schlgl. 1723 (75.o.)
 carmus ny fereg Bsztrec. 1134 (59.o.)
 caro testh Schlgl. 407 (24.o.)
 carpana menta Schlgl. 875 (41.o.)
 carpentarius alch Schlgl. 1311 (59.o.)
 carpentarius alch Bsztrec. 747 (44.o.)
 carpoltios karpit Bsztrec. 588 (36.o.)
 cartago zamarchuzt Bsztrec. 402 (29.o.)
 cartago zamartuisc Schlgl. 920 (43.o.)
 cartilago porchogó Schlgl. 411 (24.o.)
 cartillago porchogo Spr. 9 (3.o.)
 cartugo, cartuga tekeneus beka Bsztrec. 1110 (58.o.)
 caseus saith Schlgl. 1441 (64.o.)
 caseus schayt Bsztrec. 1020 (55.o.)
 casillum sayt tarto Schlgl. 1443 (64.o.)
 casillum sayth tarthow Bsztrec. 1022 (55.o.)
 cassis picohog Bsztrec. 91 (12.o.)
 cassis sisak Schlgl. 560 (29.o.)

- castanea gestenie Schlgl. 1566 (69.o.)
 castellan(us) porcholab Spr. 86 (5.o.)
 castellanus parcalab Schlgl. 489 (26.o.)
 castivale botus Schlgl. 1219 (55.o.)
 castor hod Schlgl. 1663 (73.o.)
 castor hod Bsztrc. 1082 (57.o.)
 castor hod Hrtl. 2161 (92.o.)
 castor hod Hrtl. 2224 (94.o.)
 castratus herelth Schlgl. 2047 (87.o.)
 castro wrw Schlgl. 1427 (64.o.)
 castrum var Schlgl. 1036 (47.o.)
 castus homo syuz emb[er] Kngsb. 32 (263.o.)
 catabreta merelt ruha Schlgl. 1158 (52.o.)
 cataputa puzdra Schlgl. 619 (31.o.)
 catarus siket Schlgl. 325 (21.o.)
 catena retez Schlgl. 1071 (49.o.)
 caterva kemlew Bsztrc. 162 (17.o.)
 caterva sereg Schlgl. 646 (32.o.)
 catulus kelk Schlgl. 1465 (65.o.)
 catulus kelk Bsztrc. 797 (46.o.)
 caulis cauzta Schlgl. 940 (44.o.)
 caulis feier capusta Bsztrc. 416 (30.o.)
 cava - Schlgl. 603 (30.o.)
 cavatorium harlo Schlgl. 1319 (59.o.)
 cavera peleh Schlgl. 1664 (73.o.)
 caverna lik Schlgl. 710 (35.o.)
 cavus - Schlgl. 711 (35.o.)
 caxamen ray Bsztrc. 1145 (60.o.)
 caxus barz Bsztrc. 1086 (57.o.)
 cays curua Schlgl. 2024 (86.o.)
 cecus vog Kngsb. 51 (264.o.)
 cedrus cedrus fa Bsztrc. 913 (51.o.)
 cedrus fa Schlgl. 1605 (71.o.)
 cefatica vizi lenche Schlgl. 1007 (46.o.)
 celarium pinke Bsztrc. 508 (33.o.)
 celebrum aglag Schlgl. 280 (20.o.)
 celebrum vas salap Schlgl. 561 (29.o.)
 celestis meney Schlgl. 45 (12.o.)
 celibium pokenhog Bsztrc. 106 (14.o.)
 cellarium pinche Schlgl. 1047 (48.o.)
 celte vise Schlgl. 1320 (59.o.)
 celtis vezew Bsztrc. 758 (44.o.)
 celum men Schlgl. 44 (12.o.)
 cena vachora Schlgl. 1831 (79.o.)
 cena vagara Bsztrc. 1243 (63.o.)
 cenaculum felestekum Bsztrc. 1241 (63.o.)
 centaurus bwlen Schlgl. 1634 (72.o.)
 centum zaz Schlgl. 171 (16.o.)
 centunritelium eb tey Schlgl. 894 (42.o.)
 centuplex - Schlgl. 416 (24.o.)
 centuplex siluan(us) Spr. 22 (3.o.)
 centurio zaz nag Schlgl. 682 (34.o.)
 cepe hagma Bsztrc. 409 (29.o.)
 cepe hagma Schlgl. 929 (43.o.)
 cerasium cheresnye Bsztrc. 860 (49.o.)
 cerasium cheresine fa Schlgl. 1545 (69.o.)
 cerasium cheresnye fa Bsztrc. 859 (49.o.)
 cerenum salap Bsztrc. 92 (12.o.)
 cerosa cheresnie Schlgl. 1546 (69.o.)
 certamen versenges Schlgl. 663 (33.o.)
 certamen ve'senkedes Bsztrc. 179 (18.o.)
 cerus napkelth zel Schlgl. 98 (14.o.)
 cervical fe ual Schlgl. 1144 (52.o.)
 cervile' vankas Bsztrc. 584 (36.o.)
 cervisia ser Schlgl. 1507 (67.o.)
 cervisia ser Bsztrc. 822 (47.o.)
 cervix nak Schlgl. 298 (20.o.)
 cervus zaruas Schlgl. 1636 (72.o.)
 cervus zaruas Bsztrc. 1055 (56.o.)
 cesar chasar Schlgl. 474 (26.o.)
 cesar - Kngsb. 81 (264.o.)
 cesar casar Spr. 68 (4.o.)
 cespes zoncs honth Bsztrc. 214 (19.o.)
 cespis pasit Schlgl. 706 (34.o.)
 cespis zonch honth Bsztrc. 213 (19.o.)
 cet(us) chetol Spr. 160 (7.o.)
 cetatus - Schlgl. 649 (32.o.)
 cete chet hal Schlgl. 821 (39.o.)
 ceteg(us) kiseb hol Spr. 161 (7.o.)
 cetegus ketenus Bsztrc. 323 (24.o.)
 cetegus kezeg Schlgl. 822 (39.o.)
 cetus sereg Bsztrc. 166 (17.o.)
 cetus teth hal Bsztrc. 322 (24.o.)
 cheres zulcha Bsztrc. 128 (16.o.)
 chesaries bocher Schlgl. 283 (20.o.)
 chiphus pahar Bsztrc. 828 (47.o.)
 chonga chiga Schlgl. 1700 (74.o.)
 chopinus kozar Bsztrc. 548 (34.o.)
 Chorinthia horvath orsaga Bsztrc. 83 (11.o.)
 chorus vg zel Schlgl. 96 (14.o.)
 chyphus pahar Bsztrc. 564 (35.o.)
 chyrothoca vas kezthew Bsztrc. 114 (15.o.)
 ciara syueg Bsztrc. 612 (38.o.)
 ciatu pahar Bsztrc. 831 (48.o.)
 cibarium etek Schlgl. 1833 (79.o.)
 cibidium, cibarium ethek Bsztrc. 1245 (64.o.)
 cibula veres hagma Schlgl. 2094 (89.o.)
 cibula vereshagma Bsztrc. 413 (30.o.)
 cibulus veres hagma Schlgl. 938 (43.o.)
 cibus etek Schlgl. 1832 (79.o.)
 cibus ethek Bsztrc. 1244 (64.o.)
 cicadus gopar Schlgl. 881 (41.o.)
 cicatrix thur Bsztrc. 973 (53.o.)
 cicatrix twr Schlgl. 1388 (62.o.)
 cicatrix vak seb Schlgl. 1972 (84.o.)
 cicer cicer Bsztrc. 477 (32.o.)
 cicerpisum chicher borso Schlgl. 1008 (46.o.)
 cicilium hayzal Schlgl. 284 (20.o.)
 ciconia gem ztrag Schlgl. 1752 (76.o.)
 ciconia strak Bsztrc. 1167 (61.o.)
 cicota berwk Schlgl. 926 (43.o.)
 cicuta belend Bsztrc. 406 (29.o.)
 cicuta berwk Schlgl. 924 (43.o.)
 cignus hate Schlgl. 1753 (76.o.)
 cilindrium sendel Schlgl. 1087 (49.o.)
 cinamommam fa hew Bsztrc. 348 (25.o.)
 cinamoni(m) fa hev Spr. 185 (8.o.)
 cinamonum fa hey Schlgl. 851 (40.o.)
 cincia vyhod Schlgl. 56 (12.o.)
 cincinabulum eb tey Schlgl. 895 (42.o.)

- cincipota cenegete Schlgl. 1795 (78.o.)
 cincipota cheruger Bsztrc. 1206 (62.o.)
 cincita ostor Bsztrc. 992 (54.o.)
 cincula heueder Bsztrc. 974 (53.o.)
 cinctulus ew Bsztrc. 713 (43.o.)
 ciner vel cinis hamu Bsztrc. 1312 (66.o.)
 cingula heueder Schlgl. 1389 (62.o.)
 cingulus w Schlgl. 1276 (58.o.)
 cingulus v Kngsb. 102 (264.o.)
 cinifex zuniig Bsztrc. 1137 (59.o.)
 cinifex zvnvg Schlgl. 1719 (75.o.)
 cinis hamu Schlgl. 1917 (82.o.)
 cinis keken fa Bsztrc. 876 (49.o.)
 cinomia eb leg Schlgl. 1720 (75.o.)
 cinomia eb leg Bsztrc. 1138 (59.o.)
 cinorosus forbat Schlgl. 1513 (67.o.)
 cinra lehere Bsztrc. 392 (28.o.)
 cinum keken Bsztrc. 877 (49.o.)
 ciphus pohar Schlgl. 1511 (67.o.)
 cipressus fa Schlgl. 1606 (71.o.)
 ciratea plis kernek Schlgl. 300 (20.o.)
 circius ezak zel Schlgl. 101 (14.o.)
 circius zeul Bsztrc. 1087 (57.o.)
 circius zwl Schlgl. 1669 (73.o.)
 circulus kalach Schlgl. 1841 (80.o.)
 circulus kalach Bsztrc. 1252 (64.o.)
 cirium kwcen Schlgl. 1563 (69.o.)
 cirius keken fa Schlgl. 1562 (69.o.)
 ciroteca - Kngsb. 143 (264.o.)
 cirratus huziu haiw Schlgl. 285 (20.o.)
 cirrosus bolcherus Schlgl. 290 (20.o.)
 cirus huziu haiw Schlgl. 286 (20.o.)
 cisterna chatho'na Bsztrc. 232 (20.o.)
 cisterna chatorna Schlgl. 755 (36.o.)
 cisto korso Bsztrc. 1315 (66.o.)
 cisto wzug Schlgl. 1920 (82.o.)
 citirsus zanolt Bsztrc. 407 (29.o.)
 citisus zanuth Schlgl. 927 (43.o.)
 citocinericium pepelche Schlgl. 2048 (87.o.)
 citrta zekernye Bsztrc. 647 (40.o.)
 citrulus bagol borso Schlgl. 1009 (46.o.)
 civis polgar Schlgl. 511 (27.o.)
 civis varas biro Spr. 101 (5.o.)
 civitas varas Schlgl. 510 (27.o.)
 civitas varas Spr. 102 (5.o.)
 clacula visla Schlgl. 1474 (66.o.)
 clacula visla Bsztrc. 792 (46.o.)
 clamis palasth Schlgl. 1268 (57.o.)
 clanus palasth Bsztrc. 701 (42.o.)
 clarus fenesseg Schlgl. 144 (15.o.)
 classis soc hayo Spr. 122 (6.o.)
 clastrum var Bsztrc. 497 (33.o.)
 claudus schanttha Kngsb. 55 (264.o.)
 clausa math Bsztrc. 123 (15.o.)
 clava mochk Schlgl. 595 (30.o.)
 claviger kolchar Bsztrc. 546 (34.o.)
 claviger kwlchar Schlgl. 1098 (50.o.)
 clavis - Schlgl. 1086 (49.o.)
 clavis kolch Bsztrc. 537 (34.o.)
 clavis zeg Schlgl. 1084 (49.o.)
 clavis Kngsb. 159 (264.o.)
 clibanus eg kemenche Schlgl. 1062 (48.o.)
 clibanus kemenche Bsztrc. 520 (34.o.)
 clipeus verth Schlgl. 605 (30.o.)
 clipeus verth Bsztrc. 141 (16.o.)
 co(r)ruff(er)t(us) iuhbel Spr. 11 (3.o.)
 coagitatum megnyomdok Schlgl. 2132 (90.o.)
 coagulum taruh Schlgl. 1438 (64.o.)
 coagulum thar Bsztrc. 1017 (55.o.)
 coalum capor Schlgl. 863 (41.o.)
 coalum(m) copor Spr. 198 (8.o.)
 coccanatus zar pozthow Bsztrc. 677 (41.o.)
 coclear kalan Schlgl. 1903 (82.o.)
 coclear kalan Bsztrc. 1300 (65.o.)
 cocta kok Schlgl. 758 (36.o.)
 coctaneum bis alma Schlgl. 1538 (68.o.)
 coctanum bis alma Bsztrc. 852 (49.o.)
 coctanum bisalma Hrtl. 2225 (94.o.)
 coctanus bis alma fa Bsztrc. 851 (48.o.)
 cocus zakach Schlgl. 1878 (81.o.)
 cogitacio sandyk Kngsb. 25 (263.o.)
 cognacio kezel seg Schlgl. 191 (17.o.)
 cognata kvzeli Kngsb. 13 (263.o.)
 cognatio kezel seg Bsztrc. 9 (8.o.)
 cognatus kezel Schlgl. 190 (17.o.)
 cognatus kusel Kngsb. 12 (263.o.)
 colarium hamut Schlgl. 1338 (60.o.)
 colis kemen vth Schlgl. 2062 (87.o.)
 collerium galler Schlgl. 575 (29.o.)
 collerium hamach Bsztrc. 775 (45.o.)
 colliculus kis ham Schlgl. 699 (34.o.)
 collis halm Schlgl. 698 (34.o.)
 collis halm Bsztrc. 206 (19.o.)
 collum nayk Schlgl. 373 (23.o.)
 coloricus tar pozthow Bsztrc. 679 (41.o.)
 colorius tarpozto Schlgl. 1244 (56.o.)
 coluber zomac Schlgl. 1689 (74.o.)
 coluber zomak Bsztrc. 1104 (58.o.)
 columba calamb Bsztrc. 1172 (61.o.)
 columbar hamut Schlgl. 1337 (60.o.)
 columbus galamb Schlgl. 1760 (77.o.)
 colupna kw lab zollot caro Schlgl. 1089 (49.o.)
 colus gusal Schlgl. 2118 (89.o.)
 coma or yeg Bsztrc. 93 (12-13.o.)
 coma orjeg Schlgl. 562 (29.o.)
 comat(us) espan sag Spr. 84 (5.o.)
 comatus istekes Schlgl. 295 (20.o.)
 comenum kemen Schlgl. 862 (41.o.)
 comes ispan Schlgl. 486 (26.o.)
 comes istek Schlgl. 294 (20.o.)
 comes - Kngsb. 85 (264.o.)
 comes espan Spr. 83 (5.o.)
 comitatus ispansag Schlgl. 487 (26.o.)
 comitissa ispanne azon Schlgl. 488 (26.o.)
 comitissa ispan ne asson Spr. 85 (5.o.)
 compes beco Schlgl. 1072 (49.o.)
 compes beko Bsztrc. 528 (34.o.)
 cona belchew Bsztrc. 50 (10.o.)
 conabulum belchew Bsztrc. 49 (10.o.)
 concepcio fogatad Schlgl. 1993 (85.o.)

- concha chyga Bszttrc. 1119 (58.o.)
 condolmatica zwmwlche Schlgl. 1983 (84.o.)
 conflatorium koh Schlgl. 1063 (48.o.)
 conflatorium koh Bszttrc. 521 (34.o.)
 congelacio faglalas Schlgl. 89 (13.o.)
 congressus bayviadal Bszttrc. 188 (18.o.)
 congressus viuoth baynac Schlgl. 672 (33.o.)
 conipes lepew Bszttrc. 944 (52.o.)
 coniunx feleseg Schlgl. 275 (20.o.)
 connectere pathcolny Schlgl. 1304 (59.o.)
 consanguineitas rakon sag Schlgl. 193 (17.o.)
 consanguineus rakon Schlgl. 192 (17.o.)
 consanguineus rokonsag Bszttrc. 10 (8.o.)
 consobrinus hug fiw Bszttrc. 17 (8.o.)
 consobrinus hug fiw Schlgl. 203 (17.o.)
 conta kazathew Bszttrc. 1117 (58.o.)
 contemio kydes Bszttrc. 182 (18.o.)
 contencio elenkedes Schlgl. 666 (33.o.)
 conum zukishol Bszttrc. 102 (14.o.)
 cophinus cosar Schlgl. 1031 (47.o.)
 cophinus kas Schlgl. 1102 (50.o.)
 coquina chohyna Bszttrc. 1281 (65.o.)
 coquina kochnia Schlgl. 1879 (81.o.)
 cor ioy Schlgl. 413 (24.o.)
 coreu[m] - Kngsb. 146 (264.o.)
 coreum garduan Schlgl. 1226 (56.o.)
 corrigia ziw Schlgl. 1224 (55.o.)
 corintus puzdora Schlgl. 613 (31.o.)
 cornis varyw Schlgl. 1775 (77.o.)
 cornix variu Bszttrc. 1187 (61.o.)
 cornum sum Bszttrc. 903 (51.o.)
 cornupes - Schlgl. 1360 (61.o.)
 cornus som fa Schlgl. 1587 (70.o.)
 cornus som fa Schlgl. 1595 (70.o.)
 cornus sum fa Bszttrc. 902 (51.o.)
 corona piles Schlgl. 299 (20.o.)
 corp(us) test Spr. 4 (2.o.)
 corpenta tide zeker Schlgl. 1350 (61.o.)
 corpus testh Schlgl. 406 (24.o.)
 corrigia ziuu Bszttrc. 661 (40.o.)
 corrigia - Kngsb. 147 (264.o.)
 cortex fa hay Bszttrc. 922 (51.o.)
 cortex fa hey Schlgl. 1614 (71.o.)
 cortina zapona Bszttrc. 581 (36.o.)
 cortina zapona Schlgl. 1142 (52.o.)
 coruscacio villamas Schlgl. 72 (13.o.)
 corvus hollo Schlgl. 1776 (77.o.)
 corvus hollo Bszttrc. 1208 (62.o.)
 cos fen Schlgl. 1283 (58.o.)
 cos fen Hrtl. 2271 (96.o.)
 cos fen Bszttrc. 721 (43.o.)
 costa tetem Schlgl. 410 (24.o.)
 costa tetem Spr. 8 (3.o.)
 costula eb capor Schlgl. 864 (41.o.)
 cotus torbok Schlgl. 825 (39.o.)
 crabio muslica Schlgl. 1725 (75.o.)
 cratacula kis cheren Bszttrc. 523 (34.o.)
 crater cheter Schlgl. 1522 (68.o.)
 crater phenn pahar Bszttrc. 837 (48.o.)
 craticula kis Schlgl. 1066 (48.o.)
 craticula vas nyas Bszttrc. 1288 (65.o.)
 cratis cheren Schlgl. 1065 (48.o.)
 cratis zalad azalo cosar Hrtl. 2226 (94.o.)
 cratus forbat Schlgl. 1122 (51.o.)
 cratus forbat Schlgl. 1514 (67.o.)
 creator teremthe Schlgl. 261 (19.o.)
 creatura teremtet Schlgl. 262 (19.o.)
 crebrum rostha Schlgl. 1128 (51.o.)
 cremium cheperkew Bszttrc. 437 (30.o.)
 cremium teperte Schlgl. 960 (44.o.)
 cremium tepertew Hrtl. 2227 (94.o.)
 crepisculum - Schlgl. 138 (15.o.)
 crinale kozorou Bszttrc. 601 (37.o.)
 crinale kuzuru Schlgl. 1164 (53.o.)
 crinis hay Schlgl. 281 (20.o.)
 Crisius Keres Schlgl. 737 (36.o.)
 crispus fodor Schlgl. 287 (20.o.)
 crista chimera Bszttrc. 94 (13.o.)
 crista cimer Schlgl. 564 (29.o.)
 crista cimer Hrtl. 2228 (94.o.)
 croc(us) saforian Spr. 183 (8.o.)
 croceus zar Schlgl. 1242 (56.o.)
 crocus safran Schlgl. 849 (40.o.)
 crocus saphran Bszttrc. 346 (25.o.)
 Crouachia horuath Schlgl. 546 (28.o.)
 crus zar Schlgl. 449 (25.o.)
 crus es sar Spr. 42 (4.o.)
 crusca kener hay Schlgl. 1867 (81.o.)
 cu[mi]nu(m) kemin Spr. 197 (8.o.)
 cubile ag Bszttrc. 569 (35.o.)
 cubile agfedel Schlgl. 1132 (51.o.)
 cubitum bureu ynk Bszttrc. 109 (14-15.o.)
 cubitus kenek Schlgl. 384 (23.o.)
 cubitus kwnek Schlgl. 577 (29.o.)
 cubitus mensura ewl Hrtl. 2230 (94.o.)
 cubitus pars brachy keneked Hrtl. 2229 (94.o.)
 cubulus kebel Bszttrc. 491 (32.o.)
 cubulus kwbel Schlgl. 1025 (47.o.)
 cuctis ber Bszttrc. 663 (40.o.)
 cuculus kakuk Schlgl. 1802 (78.o.)
 cuculus kukuch Bszttrc. 1216 (63.o.)
 cucumer gereg dyene Bszttrc. 418 (30.o.)
 cucumer vgurca dinne Schlgl. 942 (44.o.)
 cucumer vgurca Hrtl. 2231 (94.o.)
 cucurbita thwk Schlgl. 943 (44.o.)
 culcitra paplan Schlgl. 1209 (55.o.)
 culcitra paplon Bszttrc. 642 (40.o.)
 culex chimaz Schlgl. 1713 (75.o.)
 culex zaruas bogar Bszttrc. 1141 (59.o.)
 cull(us) seg Spr. 37 (3.o.)
 culpitrum salap Schlgl. 570 (29.o.)
 culpitrum salap Bszttrc. 100 (14.o.)
 cultellus beg Kngsb. 126 (264.o.)
 culter chorozlouas Bszttrc. 455 (31.o.)
 cultrum - Schlgl. 981 (45.o.)
 cultus miuelt Schlgl. 1014 (46.o.)
 culus seg Schlgl. 441 (25.o.)
 cuna belche Schlgl. 234 (18.o.)
 cunabulum belche Schlgl. 233 (18.o.)
 cunctipotens mendenhato Schlgl. 17 (11.o.)

- cunius baznak Schlgl. 1860 (80.o.)
 cunus baznak Bsztrc. 1269 (64.o.)
 cupa zelence Schlgl. 1124 (51.o.)
 cuppa cuppal Bsztrc. 566 (35.o.)
 cupru[m] - Kngsb. 155 (264.o.)
 cuprum alu Bsztrc. 726 (43.o.)
 cuprum rez Schlgl. 1290 (58.o.)
 curia uduar Schlgl. 1035 (47.o.)
 curia vtuar Bsztrc. 496 (33.o.)
 curincus puzdra Bsztrc. 131 (16.o.)
 curriculum kis zeker Schlgl. 1323 (59.o.)
 curriculum kis zeker Bsztrc. 761 (45.o.)
 curriker zeker vezethew Bsztrc. 770 (45.o.)
 curriker zeker vezetw Schlgl. 1332 (60.o.)
 currikeratus zekeres lo Schlgl. 1379 (62.o.)
 currikerus zekeres low Bsztrc. 964 (53.o.)
 currus zeker Schlgl. 1322 (59.o.)
 currus zeker Bsztrc. 760 (45.o.)
 cusinus vancus Schlgl. 1147 (52.o.)
 cusinus vankas Bsztrc. 586 (36.o.)
 cuspis genel Schlgl. 610 (31.o.)
 cuspis kerel Bsztrc. 138 (16.o.)
 cuspis - Kngsb. 142 (264.o.)
 cutella vizketh Schlgl. 463 (25.o.)
 cutella visceteg Spr. 58 (4.o.)
 cutis ber Schlgl. 1227 (56.o.)
 cuttis bwr Schlgl. 409 (24.o.)
 cuttis beuer Spr. 7 (3.o.)
 cuturnix fir Schlgl. 1792 (78.o.)
 cuturnix fyr Bsztrc. 1202 (62.o.)
 d[omi]n[u]s vr Kngsb. 111 (264.o.)
 Dalmachia dalmath Schlgl. 547 (28.o.)
 dampna wz Schlgl. 1665 (73.o.)
 dampnam ezuz Bsztrc. 1083 (57.o.)
 dancena varadich Schlgl. 885 (41.o.)
 Danobius Duna Schlgl. 734 (36.o.)
 dante(n)a varadic Spr. 216 (9.o.)
 dantena varadich Bsztrc. 379 (27.o.)
 Danubius duna Bsztrc. 245 (21.o.)
 dapfer aztalnak Schlgl. 1100 (50.o.)
 dapifer aztalnak Schlgl. 1933 (83.o.)
 daps etek Schlgl. 1934 (83.o.)
 darnetus darnit Schlgl. 1255 (57.o.)
 debilis beteg Schlgl. 1956 (83.o.)
 debilis bettek Kngsb. 57 (264.o.)
 debilitas betegseg Schlgl. 1957 (83.o.)
 decem tiz Schlgl. 162 (16.o.)
 decenturio tiz nag Schlgl. 683 (34.o.)
 decipula zappan Schlgl. 1682 (74.o.)
 decipula zappan Schlgl. 2097 (89.o.)
 decius hasarth sem Schlgl. 2084 (88.o.)
 decrepitus meg zegedeth Schlgl. 246 (19.o.)
 decrepitus vonseges Bsztrc. 61 (11.o.)
 deitas istenseg Schlgl. 2 (11.o.)
 delirus balgatag Schlgl. 1986 (84.o.)
 delphin dizno hal Bsztrc. 290 (23.o.)
 delphin dizo hal Schlgl. 788 (38.o.)
 delphin gisno hal Spr. 129 (6.o.)
 demencia elmetelenseg Schlgl. 1990 (85.o.)
 demens elmetelen Schlgl. 1989 (84.o.)
 dens fog Schlgl. 344 (22.o.)
 dentosus fogas Schlgl. 345 (22.o.)
 deplumare pih Hrtl. 2270 (96.o.)
 descruscatus pirosothracus Schlgl. 2138 (90.o.)
 detricatura hayfonat Schlgl. 301 (20.o.)
 deus isten Schlgl. 1 (11.o.)
 devirio tiz nog Bsztrc. 194 (19.o.)
 devotus - Kngsb. 39 (264.o.)
 dextarius farib Schlgl. 1358 (61.o.)
 dexterarius farib Bsztrc. 942 (52.o.)
 dies iovis chetertek Schlgl. 156 (16.o.)
 dies lunae ket chetfe Schlgl. 153 (16.o.)
 dies martis ked Schlgl. 154 (16.o.)
 dies nap Schlgl. 124 (15.o.)
 dies solem jeles nap Schlgl. 161 (16.o.)
 dies solis het fe vasar Schlgl. 152 (16.o.)
 dies veneris pentek Schlgl. 157 (16.o.)
 diesmercuri zerda Schlgl. 155 (16.o.)
 diessaturni zombat Schlgl. 158 (16.o.)
 digestio emeztek Schlgl. 372 (23.o.)
 digitus vy Schlgl. 398 (23.o.)
 dimicacio bayiuuag Bsztrc. 185 (18.o.)
 dimicacio harsolas Schlgl. 669 (33.o.)
 diploys ketzer kentes Schlgl. 1155 (52.o.)
 dirod(er)nos kereles Spr. 19 (3.o.)
 disccinale hay valazt Schlgl. 291 (20.o.)
 discepte igazan Schlgl. 2124 (90.o.)
 discernale hay kethel Bsztrc. 621 (38-39.o.)
 discipula zopan Bsztrc. 1100 (58.o.)
 discrinale hayketel Schlgl. 1185 (54.o.)
 discus aha Schlgl. 2081 (88.o.)
 discus talner Schlgl. 1902 (82.o.)
 discus tanyer Bsztrc. 1299 (65.o.)
 divernum vakarch Bsztrc. 1270 (64.o.)
 divernuum vakarw Schlgl. 1861 (80.o.)
 diversi coloris zeregel viola Bsztrc. 680 (41.o.)
 dives gazdak Kngsb. 76 (264.o.)
 divinitas isteniseg Schlgl. 10 (11.o.)
 divinus isteni Schlgl. 9 (11.o.)
 do(r)jica thoc Spr. 131 (6.o.)
 doctus tanachtat Kngsb. 45 (264.o.)
 dolabrum bard Schlgl. 1315 (59.o.)
 dolabrum bard Bsztrc. 751 (44.o.)
 dolabrum card Schlgl. 604 (30.o.)
 dolerum godola Schlgl. 1536 (68.o.)
 dolerus godolya Bsztrc. 849 (48.o.)
 dolerus rigulus Schlgl. 1535 (68.o.)
 doleum cad Schlgl. 1108 (50.o.)
 doleum kad Schlgl. 1931 (83.o.)
 doleum kad Bsztrc. 552 (35.o.)
 domicula kis haz Schlgl. 1044 (47.o.)
 domina azon Schlgl. 264 (19.o.)
 domina assin Kngsb. 112 (264.o.)
 dominacio vrasag Schlgl. 4 (11.o.)
 dominator varalkodo Schlgl. 35 (12.o.)
 dominicus dies vasarnap Schlgl. 145 (15.o.)
 dominus vr Schlgl. 263 (19.o.)
 dominus vr Schlgl. 3 (11.o.)
 domus haz Schlgl. 1043 (47.o.)
 domus haz Bsztrc. 505 (33.o.)

- dorica toc Schlgl. 784 (38.o.)
 doricha thok hal Bsztrc. 292 (23.o.)
 dornetus darni Bsztrc. 691 (42.o.)
 dorsitergum derek Schlgl. 433 (25.o.)
 dorsu(m) hat Spr. 27 (3.o.)
 dorsum hath Schlgl. 431 (24.o.)
 dos ieg ruha Schlgl. 257 (19.o.)
 dos yegruha Bsztrc. 74 (11.o.)
 draco sarkan Schlgl. 1688 (74.o.)
 draco sarkan Bsztrc. 1103 (58.o.)
 draga baytoryan Schlgl. 901 (42.o.)
 draga boyto'yaz Bsztrc. 359 (26.o.)
 draga draua Bsztrc. 248 (21.o.)
 dragma gombolag Schlgl. 2115 (89.o.)
 Drava pfe Schlgl. 738 (36.o.)
 drometarius dalin Bsztrc. 941 (52.o.)
 dromissius zordon Schlgl. 1373 (62.o.)
 drommodarius dalm Schlgl. 1357 (61.o.)
 dronisius zordon Bsztrc. 958 (53.o.)
 ducat(us) herceg seg Spr. 77 (5.o.)
 ducatus hercegseg Schlgl. 480 (26.o.)
 ducentum keth zaz Schlgl. 172 (16.o.)
 ductile chap Schlgl. 1116 (51.o.)
 ductile chap Bsztrc. 557 (35.o.)
 duellum bay Schlgl. 668 (33.o.)
 dulcissona filemle Schlgl. 1787 (78.o.)
 dulcissona filemyle Bsztrc. 1197 (62.o.)
 dumus bocor Schlgl. 1559 (69.o.)
 dumus boykor Bsztrc. 874 (49.o.)
 duodemis kerekes Schlgl. 424 (24.o.)
 duomilia keth ezer Schlgl. 180 (16.o.)
 durus orousch Kngsb. 90 (264.o.)
 dux herceg Schlgl. 481 (26.o.)
 dux herceg Spr. 76 (5.o.)
 dypolis kenthés Bsztrc. 593 (37.o.)
 ebdomada heth Schlgl. 122 (15.o.)
 ebdomadarius hetes Schlgl. 123 (15.o.)
 ebrius rzyk Kngsb. 78 (264.o.)
 ebulum bozia Schlgl. 917 (43.o.)
 ebulus feldi bozia Hrtl. 2232 (94.o.)
 eca menes Schlgl. 1352 (61.o.)
 echinus kechege Bsztrc. 298 (23.o.)
 eclipsis hod zeges Schlgl. 58 (12.o.)
 edentatus fogatlan Hrtl. 2233 (94.o.)
 edentulus fogatlan Schlgl. 346 (22.o.)
 edilium ethek Bsztrc. 1247 (64.o.)
 edium etek Schlgl. 1835 (79.o.)
 edulum feldy bozya Bsztrc. 399 (29.o.)
 edulus kechyka allo Hrtl. 2234 (94.o.)
 edus bach Bsztrc. 1010 (54.o.)
 edus ollo Schlgl. 1430 (64.o.)
 eger beteg Schlgl. 1958 (83.o.)
 eginus borostian fa Bsztrc. 897 (50.o.)
 eginus borostyan fa Schlgl. 1589 (70.o.)
 egritudo betegseg Schlgl. 1959 (84.o.)
 elates tewlfa Hrtl. 2236 (94.o.)
 elebor(us) seb kete fiw Spr. 209 (9.o.)
 eleborium erim Schlgl. 914 (43.o.)
 eleborus esketheu fiw Bsztrc. 372 (27.o.)
 eleborus zektete fiw Schlgl. 877 (41.o.)
 elebrum erir Bsztrc. 393 (28.o.)
 elephans elephanth Schlgl. 1626 (72.o.)
 elephas elephant Bsztrc. 1045 (56.o.)
 elimas tolmach Hrtl. 2237 (94.o.)
 emeritus - Schlgl. 1411 (63.o.)
 emeritus agg ökör Bsztrc. 1000 (54.o.)
 emioncus kechke paztor Schlgl. 1461 (65.o.)
 emissarius folio Hrtl. 2239 (95.o.)
 emissarius men lo Schlgl. 1355 (61.o.)
 emissarius men Bsztrc. 939 (52.o.)
 emissarius menlo Hrtl. 2238 (95.o.)
 empireum tizes eg Schlgl. 48 (12.o.)
 emula vrueu fiw Bsztrc. 366 (26.o.)
 emula ekeuen fiw Spr. 203 (9.o.)
 emulus elenseg Schlgl. 651 (32.o.)
 emulus elenseg Bsztrc. 168 (17.o.)
 ennoytus kegke paztor Bsztrc. 1040 (55.o.)
 enteria bel etech Hrtl. 2241 (95.o.)
 entaurus belem bika Bsztrc. 1053 (56.o.)
 enula eruen Hrtl. 2240 (95.o.)
 enula wrueu fiw Schlgl. 870 (41.o.)
 ep(iscop)us pispek Spr. 88 (5.o.)
 epar may Schlgl. 427 (24.o.)
 epar maya Spr. 23 (3.o.)
 eparium mayas Schlgl. 1948 (83.o.)
 epicurus moh Hrtl. 2242 (95.o.)
 epireda ham ez kezt Bsztrc. 774 (45.o.)
 epireda ham ezkuz Schlgl. 1336 (60.o.)
 epita ed fel Bsztrc. 444 (31.o.)
 epitalamus vey fel Bsztrc. 69 (11.o.)
 epitodium gernatus Schlgl. 1207 (55.o.)
 epulatus zabloth Schlgl. 1377 (62.o.)
 epulum etek Schlgl. 1836 (79.o.)
 equa kabala Bsztrc. 935 (52.o.)
 equa kabala Bsztrc. 938 (52.o.)
 equacies menes Schlgl. 1354 (61.o.)
 equalis egenlw Schlgl. 27 (11.o.)
 equalitas egenlwseg Schlgl. 28 (12.o.)
 equatus menes Bsztrc. 937 (52.o.)
 eques louag Schlgl. 1380 (62.o.)
 eques louag Bsztrc. 965 (53.o.)
 equus lo Schlgl. 1351 (61.o.)
 equus low Bsztrc. 934 (52.o.)
 erbosa fy ves kener Schlgl. 1853 (80.o.)
 erbusa fyues kinier Schlgl. 1856 (80.o.)
 erediarius raro Schlgl. 1746 (76.o.)
 eremita remete Spr. 90 (5.o.)
 ericicius zwel Schlgl. 1684 (74.o.)
 Ermenia Ermen orzaga Bsztrc. 76 (11.o.)
 Ermenia orzaga Schlgl. 539 (28.o.)
 Ermenus ermen Schlgl. 538 (28.o.)
 Ermenus ermyn Bsztrc. 75 (11.o.)
 ermofronticus nem him Schlgl. 1984 (84.o.)
 erodius karo Bsztrc. 1160 (60.o.)
 eruca hernyo Hrtl. 2244 (95.o.)
 eructacio kerdes Schlgl. 366 (22.o.)
 eructo kerdem Schlgl. 367 (22.o.)
 erulus eger fa Schlgl. 1599 (70.o.)
 erulus eger fa Bsztrc. 907 (51.o.)
 eruta hornyo Bsztrc. 1135 (59.o.)

- es erch Bsztrc. 729 (44.o.)
 es erche Schlgl. 1293 (58.o.)
 esca etek Schlgl. 1838 (79.o.)
 esca ethek Bsztrc. 1249 (64.o.)
 esculum naspola Hrtl. 2245 (95.o.)
 espulus naspolya fa Bsztrc. 867 (49.o.)
 esseda hinto zeker Schlgl. 1349 (61.o.)
 essentia allath Schlgl. 39 (12.o.)
 estival bochor Bsztrc. 654 (40.o.)
 eter eg Schlgl. 50 (12.o.)
 eternitas vrukseg Schlgl. 21 (11.o.)
 eternus vruk Schlgl. 20 (11.o.)
 Ethyepes serechen Bsztrc. 84 (11.o.)
 Ethyphyta serechen orzaga Bsztrc. 85 (11.o.)
 etinus kechige Schlgl. 797 (38.o.)
 Etiopia orzaga Schlgl. 549 (28.o.)
 Etiops zerechen Schlgl. 548 (28.o.)
 etraneus idegen Schlgl. 235 (18.o.)
 euroca herno Schlgl. 1721 (75.o.)
 examen ray Schlgl. 1729 (75.o.)
 exametus istanith Schlgl. 1248 (57.o.)
 exametus scamith Bsztrc. 684 (41.o.)
 exantera hal horlas Schlgl. 820 (39.o.)
 exantera hal horlaz Bsztrc. 321 (24.o.)
 exat(er)a hol horlas Spr. 159 (7.o.)
 excolator zanthow Bsztrc. 449 (31.o.)
 excolator zanto Schlgl. 974 (45.o.)
 exercinialis hadokozo Bsztrc. 153 (17.o.)
 exercitualis hadakozo Schlgl. 632 (32.o.)
 exercitus had auag sereg Schlgl. 631 (32.o.)
 exercitus had sereg Bsztrc. 152 (17.o.)
 exit(us) kimenet Spr. 164 (7.o.)
 exitus ki menet Schlgl. 829 (39.o.)
 exitus ki meneth Bsztrc. 326 (25.o.)
 explorator kem Schlgl. 643 (32.o.)
 explorator kemlew Bsztrc. 161 (17.o.)
 expressus cipressus fa Bsztrc. 914 (51.o.)
 ext(er)a hatek Spr. 17 (3.o.)
 exta chep Schlgl. 1027 (47.o.)
 exta cheph Bsztrc. 492 (32.o.)
 extabulum chep hadaro Schlgl. 1028 (47.o.)
 extabulum chobhadaro Bsztrc. 493 (32.o.)
 extar gwmmor Schlgl. 422 (24.o.)
 extraneus ydeken ember Bsztrc. 51 (10.o.)
 eya nomar Hrtl. 2235 (94.o.)
 faba bahol borso Bsztrc. 479 (32.o.)
 fabellum legezeu Bsztrc. 1237 (63.o.)
 faber chouvach Bsztrc. 731 (44.o.)
 faber coach Schlgl. 1295 (58.o.)
 faber cowacz Kngsb. 149 (264.o.)
 fabum bab Schlgl. 1011 (46.o.)
 facer beller Schlgl. 1949 (83.o.)
 facies orcha Schlgl. 318 (21.o.)
 facitergium kezkenew Bsztrc. 1232 (63.o.)
 faginetum bich fa erde Hrtl. 2247 (95.o.)
 fagus bic fa Schlgl. 1584 (70.o.)
 fagus bich fa Hrtl. 2246 (95.o.)
 fagus bik fa Bsztrc. 892 (50.o.)
 falameterela phathyol Bsztrc. 605 (38.o.)
 falcastrum caza Schlgl. 1307 (59.o.)
 falcastrum kaza Bsztrc. 742 (44.o.)
 falco solum Schlgl. 1742 (76.o.)
 falco solyum Hrtl. 2171 (92.o.)
 fallera kwlw Schlgl. 1002 (46.o.)
 falto zolliem Bsztrc. 1156 (60.o.)
 falx sarlo Schlgl. 1306 (59.o.)
 falx sarlow Bsztrc. 741 (44.o.)
 fam[u]l[us] - Kngsb. 114 (264.o.)
 famula Kngsb. 118 (264.o.)
 faratura palast kesey Schlgl. 1165 (53.o.)
 faretra tegez Schlgl. 612 (31.o.)
 faretra thegez Bsztrc. 130 (16.o.)
 fascia orton Schlgl. 1169 (53.o.)
 fascia partha Schlgl. 1186 (54.o.)
 fascia polca Schlgl. 232 (18.o.)
 fascia polka Bsztrc. 48 (10.o.)
 fascica orchon Bsztrc. 606 (38.o.)
 fascimula talthartow Bsztrc. 1303 (65.o.)
 fascinula taltarto Schlgl. 1906 (82.o.)
 fasianus fachyan Hrtl. 2248 (95.o.)
 fasoanus facyan Schlgl. 1772 (77.o.)
 fatuus balgatag Schlgl. 1985 (84.o.)
 faux en Schlgl. 351 (22.o.)
 favilla zikra Schlgl. 1883 (81.o.)
 favilla zikra Bsztrc. 1284 (65.o.)
 fax wzug Schlgl. 1919 (82.o.)
 fax yseug Bsztrc. 1313 (66.o.)
 faximus keres fa Schlgl. 1591 (70.o.)
 febricitas hidegseg Schlgl. 1982 (84.o.)
 febris hidek Schlgl. 1981 (84.o.)
 femer ason ember for Spr. 35 (3.o.)
 femeor far Schlgl. 438 (25.o.)
 femina azon Schlgl. 220 (18.o.)
 femina azon ember Bsztrc. 35 (9.o.)
 femor ale vaz hoh mer Bsztrc. 98 (13.o.)
 femor ember for Spr. 34 (3.o.)
 femorale hohmer Schlgl. 568 (29.o.)
 fenicillinum kemen Schlgl. 861 (40.o.)
 feniculum kwmen Hrtl. 2249 (95.o.)
 fenisena kaza Bsztrc. 743 (44.o.)
 fenix eg madar Bsztrc. 1154 (60.o.)
 fenix madar Schlgl. 1738 (76.o.)
 fera vad Bsztrc. 1043 (56.o.)
 ferale patkolnya Bsztrc. 739 (44.o.)
 ferculum etek Schlgl. 1834 (79.o.)
 ferculum ethek Bsztrc. 1246 (64.o.)
 feria II het fe Schlgl. 146 (15.o.)
 feria III ked Schlgl. 147 (15.o.)
 feria IIII zerda Schlgl. 148 (15.o.)
 feria sexta pentek Schlgl. 150 (15.o.)
 feria V che Schlgl. 149 (15.o.)
 feriamentum patco Schlgl. 1299 (58.o.)
 feriterta vas kezthew Bsztrc. 115 (15.o.)
 fermentum couaz Schlgl. 1846 (80.o.)
 fermentum couaz Bsztrc. 1256 (64.o.)
 fermentum testa Hrtl. 2250 (95.o.)
 ferramentum pathko Bsztrc. 735 (44.o.)
 ferrea ciroteca vas kezte Schlgl. 583 (29.o.)
 ferrelanus sen vas Schlgl. 1286 (58.o.)
 ferretum akel Bsztrc. 719 (43.o.)

ferru[m] - Kngsb. 150 (264.o.)
 ferrum vas Schlgl. 1281 (58.o.)
 fertibia - Schlgl. 581 (29.o.)
 fertima vas al Schlgl. 582 (29.o.)
 festum innep Schlgl. 159 (16.o.)
 fetida - Schlgl. 865 (41.o.)
 fex sepre Schlgl. 1503 (67.o.)
 fex seprew Bsztrc. 820 (47.o.)
 fiber methe Schlgl. 1662 (73.o.)
 fiber nerce Bsztrc. 1080 (57.o.)
 fibula ar Bsztrc. 659 (40.o.)
 fibula chath Schlgl. 1278 (58.o.)
 fibula choth Bsztrc. 716 (43.o.)
 fibula csath Hrtl. 2251 (95.o.)
 ficus fige Schlgl. 1537 (68.o.)
 ficus fige Bsztrc. 850 (48.o.)
 fideivinculum hit adath Schlgl. 249 (19.o.)
 fideivinculum hyth adasz Bsztrc. 66 (11.o.)
 fidelis chyw Kngsb. 43 (264.o.)
 fidia piconhog Schlgl. 574 (29.o.)
 fiella hegedw Schlgl. 2011 (85.o.)
 filia lean fiw Schlgl. 213 (18.o.)
 filia lean Bsztrc. 27 (9.o.)
 filia lian Kngsb. 8 (263.o.)
 filipendula feldi monaro Schlgl. 892 (42.o.)
 filipendulum - Schlgl. 608 (30.o.)
 filius fiw Schlgl. 212 (18.o.)
 filius fiw Schlgl. 30 (12.o.)
 filius fiw Bsztrc. 26 (9.o.)
 filius fiw Kngsb. 7 (263.o.)
 filomena filemile Schlgl. 1789 (78.o.)
 filomena filemyle Bsztrc. 1198 (62.o.)
 filschela zothior hal Bsztrc. 324 (24-25.o.)
 filschetus - Bsztrc. 323 (24.o.)
 filtrum nemes Bsztrc. 576 (36.o.)
 filturum nemez Bsztrc. 577 (36.o.)
 fimbria rojth Hrtl. 2252 (95.o.)
 firmus eres Schlgl. 1960 (84.o.)
 fisedula seregel Schlgl. 1786 (78.o.)
 fiscellus zatyor Schlgl. 824 (39.o.)
 fiscianus fachian Bsztrc. 1184 (61.o.)
 fiscolla siger Spr. 162 (7.o.)
 fiscus lep Hrtl. 2253 (95.o.)
 fisscella stirpea zathor Bsztrc. 495 (32.o.)
 fisschedula seregel Bsztrc. 1190 (61-62.o.)
 fistula siuelte Schlgl. 2001 (85.o.)
 fistulator sipus Schlgl. 2005 (85.o.)
 fixolaris heges theur Bsztrc. 121 (15.o.)
 fixolaris heges twr Schlgl. 591 (30.o.)
 fizena zatyor Schlgl. 823 (39.o.)
 flabellum legeze Schlgl. 1824 (79.o.)
 flagellu[m] vstur Kngsb. 125 (264.o.)
 flagellum ostor Schlgl. 1406 (63.o.)
 flagellum ostor Bsztrc. 991 (54.o.)
 flagma tacon Schlgl. 357 (22.o.)
 flagmosus tacnos Schlgl. 358 (22.o.)
 flama lang Bsztrc. 1309 (66.o.)
 flameola fatyol Schlgl. 1168 (53.o.)
 flamiola orchon Bsztrc. 620 (38.o.)
 flamma lang Schlgl. 1914 (82.o.)
 flasca palasch Bsztrc. 559 (35.o.)
 flasca palazk Schlgl. 1118 (51.o.)
 flebotus vas verw Schlgl. 1309 (59.o.)
 flebotus vereu vas Bsztrc. 745 (44.o.)
 fluct(us) hab Spr. 119 (6.o.)
 fluctuosus habos Bsztrc. 283 (22.o.)
 fluctuosus habus Schlgl. 777 (37.o.)
 fluctus hab Bsztrc. 282 (22.o.)
 fluctus hab Schlgl. 776 (37.o.)
 fluius folyoviz Bsztrc. 230 (20.o.)
 flumen folyo Schlgl. 74 (13.o.)
 flumen folyo víz Bsztrc. 249 (21.o.)
 flumen fulo víz Schlgl. 742 (36.o.)
 flutioss(us) habus Spr. 120 (6.o.)
 fluvius folyo Schlgl. 719 (35.o.)
 fluxorium - Schlgl. 1874 (81.o.)
 focus - Bsztrc. 1280 (65.o.)
 focus tizhel Schlgl. 1916 (82.o.)
 focus tyzhel Bsztrc. 1311 (66.o.)
 follis fuo Schlgl. 1064 (48.o.)
 fondulo keuy hal Bsztrc. 303 (23.o.)
 fungus gomba Bsztrc. 431 (30.o.)
 fonis ketel Schlgl. 771 (37.o.)
 fons kuth few Schlgl. 721 (35.o.)
 fons seg Bsztrc. 251 (21.o.)
 fonticulus kis fw Schlgl. 744 (36.o.)
 fonticulus kis seg Bsztrc. 252 (21.o.)
 forago belbe valo fonal Hrtl. 2256 (95.o.)
 forale eplen Schlgl. 1345 (60.o.)
 foramen lik Schlgl. 1091 (49.o.)
 foramen liuk Bsztrc. 542 (34.o.)
 forceps ollo Schlgl. 1287 (58.o.)
 foris aythou Bsztrc. 330 (25.o.)
 foris ayto Schlgl. 833 (39.o.)
 formagium thuro Bsztrc. 1019 (55.o.)
 formagium turo Schlgl. 1440 (64.o.)
 formica hanga Schlgl. 1724 (75.o.)
 formica hanga Hrtl. 2254 (95.o.)
 formicedium capta Hrtl. 2255 (95.o.)
 formipedus biboch, bibeck Hrtl. 2257 (95.o.)
 formula moruan Schlgl. 1842 (80.o.)
 formula moruan Bsztrc. 1253 (64.o.)
 fornax kemenche Schlgl. 1060 (48.o.)
 fornax kemenke Bsztrc. 518 (33.o.)
 fornica hanga Bsztrc. 1140 (59.o.)
 fornicator belendes Schlgl. 2026 (86.o.)
 fornix kuruas Schlgl. 2029 (86.o.)
 fornus kemenke Bsztrc. 519 (33.o.)
 forpex ollo Schlgl. 1308 (59.o.)
 forpex ollow Bsztrc. 744 (44.o.)
 fortis - Kngsb. 38 (264.o.)
 forulus bab hiuel Schlgl. 1010 (46.o.)
 fossa arok Schlgl. 708 (35.o.)
 fossa arok Bsztrc. 216 (20.o.)
 fossoriu(m) aso Spr. 173 (8.o.)
 fossorium aso Schlgl. 839 (40.o.)
 fossorium assow Bsztrc. 335 (25.o.)
 fovea lik Schlgl. 712 (35.o.)
 fovea vapa Bsztrc. 218 (20.o.)
 fragmenta dereb Schlgl. 1871 (81.o.)

- fragmentum darab Bsztrc. 1277 (65.o.)
 fragum eper Schlgl. 1558 (69.o.)
 fragum eper Bsztrc. 872 (49.o.)
 fragus eper fa Bsztrc. 871 (49.o.)
 fragus eperfa Schlgl. 1557 (69.o.)
 framea - Schlgl. 587 (30.o.)
 Francia - Schlgl. 528 (28.o.)
 Francigena orzaga Schlgl. 529 (28.o.)
 frater ataya fiw Schlgl. 201 (17.o.)
 frater athya fiw Bsztrc. 31 (9.o.)
 frater atyafiu Kngsb. 5 (263.o.)
 fratera palast zel Bsztrc. 602 (37.o.)
 fratruelis eguengfiw Bsztrc. 32 (9.o.)
 fratruelis ataya fiw Schlgl. 202 (17.o.)
 fraxinus kewres fa Bsztrc. 898 (50.o.)
 frenum fek Schlgl. 1393 (63.o.)
 frenum fek Bsztrc. 978 (53.o.)
 frigus hideg Schlgl. 90 (13.o.)
 frixorium ratho Hrtl. 2258 (95.o.)
 frons homlok Schlgl. 296 (20.o.)
 fronticulus homlokos Schlgl. 297 (20.o.)
 fructuosus gemelches Bsztrc. 841 (48.o.)
 fructuosus gimelches Schlgl. 1528 (68.o.)
 fructus gemelch Bsztrc. 840 (48.o.)
 fructus gimelch Schlgl. 1527 (68.o.)
 frumentum buza Bsztrc. 467 (31.o.)
 frumentum gabona Schlgl. 992 (45.o.)
 frustum remek Schlgl. 1862 (80.o.)
 frustum remek Bsztrc. 1273 (64.o.)
 frutex ereztuen Schlgl. 1574 (70.o.)
 fula chuph Schlgl. 2139 (90.o.)
 fulgor vez Schlgl. 73 (13.o.)
 fuligo coron Hrtl. 2259 (95.o.)
 fumorium kemen Schlgl. 1059 (48.o.)
 fumorum festeleu haz Bsztrc. 517 (33.o.)
 fumus fist Schlgl. 1915 (82.o.)
 fumus fyst Bsztrc. 1310 (66.o.)
 funabulosus keteles Schlgl. 772 (37.o.)
 funabulus keteles Bsztrc. 278 (22.o.)
 funiculus hay ketel Schlgl. 1191 (54.o.)
 funis ketel Bsztrc. 277 (22.o.)
 funitium lanch Schlgl. 2093 (89.o.)
 fur or Bsztrc. 172 (17.o.)
 fur vruu Schlgl. 656 (32.o.)
 furale eplen Bsztrc. 782 (46.o.)
 furca villa Hrtl. 2260 (95.o.)
 furca villa Schlgl. 1017 (47.o.)
 furcale roconcha Schlgl. 1344 (60.o.)
 furgale rakoncza Bsztrc. 781 (46.o.)
 furka villa Bsztrc. 483 (32.o.)
 furnus kemenche Schlgl. 1061 (48.o.)
 furor dwhetseg Schlgl. 677 (34.o.)
 furor harag Bsztrc. 190 (18.o.)
 furtex eueztynes ueze Bsztrc. 884 (50.o.)
 fusia partha Bsztrc. 622 (39.o.)
 fustanicus duppler Schlgl. 1251 (57.o.)
 fustonicus duplech Bsztrc. 687 (42.o.)
 fusum orso Schlgl. 2102 (89.o.)
 g(re)cia orsaga Spr. 112 (6.o.)
 ga(r)iophil(us) sek fy Spr. 189 (8.o.)
 galdar yst Bsztrc. 1290 (65.o.)
 galea helm Schlgl. 559 (29.o.)
 galea helm Bsztrc. 90 (12.o.)
 Galic(us) olas Spr. 117 (6.o.)
 galicia orsaga Spr. 118 (6.o.)
 galixia hadi vth Schlgl. 2088 (88.o.)
 gallerium fatyol fe fedel Schlgl. 1183 (53.o.)
 gallerium feyer fedel Bsztrc. 618 (38.o.)
 gallicantus - Schlgl. 140 (15.o.)
 Gallicia vrzaga Schlgl. 527 (28.o.)
 Gallicus olas Schlgl. 526 (27.o.)
 gallina eme thuk Bsztrc. 1219 (63.o.)
 gallina eme tik Schlgl. 1805 (78.o.)
 gallus kacas Schlgl. 1804 (78.o.)
 gallus kakas Schlgl. 1769 (77.o.)
 gallus kakas Bsztrc. 1218 (63.o.)
 gamaraticus wy hyr keltheo Bsztrc. 1224 (63.o.)
 garieta gerla Bsztrc. 490 (32.o.)
 gariobaca bay fw Spr. 190 (8.o.)
 gariofilus zeg fiw Schlgl. 855 (40.o.)
 gariofolus zek phew Bsztrc. 352 (25.o.)
 gariopaca bay fiw Schlgl. 856 (40.o.)
 garlea gerla Schlgl. 1024 (47.o.)
 gatta - Schlgl. 1675 (73.o.)
 gatta neye Bsztrc. 1093 (57.o.)
 gattus machca Schlgl. 1674 (73.o.)
 gattus machka Bsztrc. 1092 (57.o.)
 gaudium vrvum Schlgl. 2073 (88.o.)
 gausape abruz Schlgl. 1817 (79.o.)
 gausape apbros Bsztrc. 1229 (63.o.)
 gecur zuz Spr. 30 (3.o.)
 gelima kerte Schlgl. 966 (44.o.)
 gelinellus ikeres germek Schlgl. 229 (18.o.)
 gelu fag Schlgl. 87 (13.o.)
 gemellus yker Bsztrc. 45 (10.o.)
 gemma geng Schlgl. 1202 (54.o.)
 gemma geng Bsztrc. 634 (39.o.)
 gena tig Schlgl. 321 (21.o.)
 gener - Schlgl. 210 (17.o.)
 gener vow Bsztrc. 25 (9.o.)
 gener wev Kngsb. 16 (263.o.)
 generacio nemseth sig Bsztrc. 8 (8.o.)
 generacio nemzet seg Schlgl. 189 (17.o.)
 genitor zwle Schlgl. 34 (12.o.)
 genitrix zilew Bsztrc. 40 (10.o.)
 genitrix - Kngsb. 3 (263.o.)
 gentaculum feles tekem Schlgl. 1828 (79.o.)
 gentalum feles tekem Schlgl. 1829 (79.o.)
 genti genth Schlgl. 1239 (56.o.)
 genti genti Bsztrc. 674 (41.o.)
 genu terd Schlgl. 447 (25.o.)
 genuferrum terd vas Schlgl. 580 (29.o.)
 genus fayzat Schlgl. 188 (17.o.)
 genus nemseth Bsztrc. 7 (8.o.)
 germanus wche Bsztrc. 33 (9.o.)
 germanus wche Schlgl. 218 (18.o.)
 gestulator tombas Schlgl. 2007 (85.o.)
 gingima zap fog Schlgl. 349 (22.o.)
 girgilum motola Schlgl. 2110 (89.o.)
 glacies ieg Schlgl. 86 (13.o.)

- gladius theur Bsztrc. 116 (15.o.)
 gladius twr Schlgl. 585 (29.o.)
 gladius - Kngsb. 134 (264.o.)
 glandiferus maktermefa Schlgl. 1568 (69.o.)
 glandines magch fa Bsztrc. 880 (49.o.)
 glans mak Schlgl. 1565 (69.o.)
 glans moch Bsztrc. 879 (49.o.)
 glarea isop Schlgl. 728 (35.o.)
 glarea ysop Bsztrc. 239 (21.o.)
 glareosus isopus Schlgl. 729 (35.o.)
 glareosus ysopus Bsztrc. 240 (21.o.)
 glariciosus isopus Schlgl. 729 (35.o.)
 gleba ggrangyag Bsztrc. 211 (19.o.)
 gleba gorongag Schlgl. 704 (34.o.)
 glicium keleth Bsztrc. 511 (33.o.)
 glicium kiliuth Schlgl. 1049 (48.o.)
 glis peley Bsztrc. 1081 (57.o.)
 glisscera apbros Bsztrc. 1227 (63.o.)
 glomicellum gombolag Schlgl. 2113 (89.o.)
 glomus gombolag Schlgl. 2112 (89.o.)
 glos ang Schlgl. 258 (19.o.)
 glos ang Kngsb. 14 (263.o.)
 gluteo nelek Schlgl. 369 (23.o.)
 glutus guzar Bsztrc. 1182 (61.o.)
 gnanus terpe Schlgl. 184 (17.o.)
 gnarus terpe Bsztrc. 3 (8.o.)
 gollerium galler Bsztrc. 107 (14.o.)
 gonfus zeg Schlgl. 1305 (59.o.)
 gonufer vas terd Bsztrc. 113 (15.o.)
 grabatum ag Schlgl. 1133 (51.o.)
 grabatum ag Bsztrc. 570 (35.o.)
 graculus zaya Schlgl. 1783 (78.o.)
 grando keues es Schlgl. 78 (13.o.)
 granobacca bay phyw Bsztrc. 353 (25-26.o.)
 granum mag Schlgl. 989 (45.o.)
 granum mag Bsztrc. 463 (31.o.)
 gratulus zaya Bsztrc. 1194 (62.o.)
 Grec(us) gereg Spr. 111 (6.o.)
 Greca vrzaga Schlgl. 520 (27.o.)
 Grecia - 521 Schlgl. (27.o.)
 Grecus gereg Schlgl. 519 (27.o.)
 grestum egres Schlgl. 1489 (66.o.)
 grex chorda Schlgl. 1408 (63.o.)
 grex chorda Bsztrc. 993 (54.o.)
 gricorium heg mal Bsztrc. 207 (19.o.)
 grifalco zongor Schlgl. 1747 (76.o.)
 grifalco zongor Bsztrc. 1161 (60.o.)
 grifo grif Schlgl. 1741 (76.o.)
 grifo griph Bsztrc. 1155 (60.o.)
 griseus zyr Bsztrc. 685 (41.o.)
 grisius zir Schlgl. 1249 (57.o.)
 grus daro Schlgl. 1751 (76.o.)
 grus daru Bsztrc. 1166 (61.o.)
 guctus posch Schlgl. 2078 (88.o.)
 gula toroc Schlgl. 364 (22.o.)
 gulcus guzar Schlgl. 1771 (77.o.)
 gulosus torcus Schlgl. 365 (22.o.)
 gulosus mochus Kngsb. 62 (264.o.)
 gumen fiwl vasar Schlgl. 317 (21.o.)
 gurgurio geren Bsztrc. 1084 (57.o.)
 gurgurio gwren Schlgl. 1666 (73.o.)
 gurgurium neldekles Schlgl. 368 (22.o.)
 gurgustium bir idem (kuthew) Bsztrc. 315 (24.o.)
 gurgustium kwrte Schlgl. 814 (39.o.)
 gustus neldekles Schlgl. 332 (21.o.)
 gustus ezleth Kngsb. 21 (263.o.)
 gutta cheppeneth Schlgl. 82 (13.o.)
 gygas orias Bsztrc. 1046 (56.o.)
 ham(us) horog Spr. 156 (7.o.)
 hamus horg Schlgl. 620 (31.o.)
 hamus horg Schlgl. 817 (39.o.)
 hamus horog Bsztrc. 139 (16.o.)
 hanus horog Bsztrc. 318 (24.o.)
 hasta chucha Schlgl. 597 (30.o.)
 hasta zutha Bsztrc. 125 (16.o.)
 hastilegium ekleleu hel Bsztrc. 126 (16.o.)
 hastiludium wkleles Schlgl. 598 (30.o.)
 hausorium capina Schlgl. 1516 (67.o.)
 hera azon Schlgl. 266 (19.o.)
 hera azon Schlgl. 636 (32.o.)
 herbosa fures Bsztrc. 1265 (64.o.)
 heremita remete Schlgl. 500 (27.o.)
 hermelina helg ber Schlgl. 1649 (72.o.)
 hermelina helg bergerezna Bsztrc. 1069 (56.o.)
 hermellus helg Schlgl. 1648 (72.o.)
 hermelus helg Bsztrc. 1068 (56.o.)
 herres vites Bsztrc. 154 (17.o.)
 herus vr Schlgl. 265 (19.o.)
 herus vr Schlgl. 635 (32.o.)
 himbus aran fonal Schlgl. 2116 (89.o.)
 himulus gim boriu Schlgl. 1638 (72.o.)
 hinibus aran fonal Schlgl. 1178 (53.o.)
 homanaco terpe Bsztrc. 2 (8.o.)
 homo ember Schlgl. 182 (17.o.)
 homunculus kis ember Bsztrc. 4 (8.o.)
 horiganum hor fiu Bsztrc. 371 (27.o.)
 hostiu(m) ayto Spr. 170 (8.o.)
 hostium aythou Bsztrc. 332 (25.o.)
 hostium ayto Schlgl. 834 (40.o.)
 humanitas ember síg Bsztrc. 6 (8.o.)
 humanitas emberseg Schlgl. 187 (17.o.)
 humanus embergy Schlgl. 186 (17.o.)
 humerus val Schlgl. 380 (23.o.)
 humilis allazetysch Kngsb. 30 (263.o.)
 huminculus kis ember Schlgl. 183 (17.o.)
 humulus gim Bsztrc. 1056 (56.o.)
 humus agag Schlgl. 689 (34.o.)
 humus agag Bsztrc. 197 (19.o.)
 Hungaria magarorzag Schlgl. 518 (27.o.)
 Hungarus magiar Schlgl. 517 (27.o.)
 ianua capu Schlgl. 836 (40.o.)
 ianua ayto Spr. 169 (7.o.)
 ibex peleh Schlgl. 1667 (73.o.)
 icis fayd Schlgl. 1774 (77.o.)
 icolator kurvas pacochas Schlgl. 2019 (86.o.)
 identosus fogatlan Schlgl. 347 (22.o.)
 idria veder Schlgl. 1926 (82.o.)
 idria veder Schlgl. 1114 (50.o.)
 idromel chemeg Schlgl. 1499 (67.o.)
 idropicus - Schlgl. 1977 (84.o.)

- idrus vizi kigo Schlgl. 1694 (74.o.)
 iecor zuz Schlgl. 434 (25.o.)
 ifinilio torontal Schlgl. 1748 (76.o.)
 ignis tuz Bsztrc. 1282 (65.o.)
 ignis twz Schlgl. 1880 (81.o.)
 ignobilis porember Spr. 96 (5.o.)
 ilex twelfa Schlgl. 1585 (70.o.)
 ilionum hohmer Schlgl. 569 (29.o.)
 illix telg fa Bsztrc. 893 (50.o.)
 imbarbatus zakaltalan Schlgl. 343 (22.o.)
 imperator chasar Schlgl. 473 (26.o.)
 imperatrix felsege Schlgl. 475 (26.o.)
 impius - Kngsb. 66 (264.o.)
 in p(er)at(or) casar Spr. 69 (4.o.)
 in p(er)atrix casar ne asson Spr. 70 (4.o.)
 inauris hig Schlgl. 1182 (53.o.)
 inauris hyg Bsztrc. 617 (38.o.)
 inbecilis few betegseg Schlgl. 1963 (84.o.)
 inbecilitas few betegseg Schlgl. 1964 (84.o.)
 incola azon feldy Schlgl. 236 (18.o.)
 incola ezen feldy Bsztrc. 52 (10.o.)
 incongressus bayviadal ba meses Bsztrc. 189 (18.o.)
 incos ylew Bsztrc. 722 (43.o.)
 inculta miueletlen Schlgl. 1015 (46.o.)
 incus wle Schlgl. 1284 (58.o.)
 indago eluen gep Schlgl. 1571 (70.o.)
 indago gepew Bsztrc. 883 (50.o.)
 index mutato vy Schlgl. 400 (23.o.)
 infans germek Schlgl. 238 (18.o.)
 infans germek Bsztrc. 54 (10.o.)
 infirmitas corsag Schlgl. 1962 (84.o.)
 infirmus cor Schlgl. 1961 (84.o.)
 ingenu[m] escus Kngsb. 28 (263.o.)
 ingenium elme Schlgl. 1997 (85.o.)
 ingressus viuath lan baynac Schlgl. 673 (33.o.)
 inguenarius seg Schlgl. 443 (25.o.)
 inmensitas nagsag Schlgl. 43 (12.o.)
 inmensus nag Schlgl. 42 (12.o.)
 instrum[en]tu[m]g - Kngsb. 148 (264.o.)
 insula zigeth Schlgl. 753 (36.o.)
 insula zigeth Bsztrc. 261 (21.o.)
 intellectus ertelm Kngsb. 24 (263.o.)
 intercilium zem fen Schlgl. 313 (21.o.)
 interciput belse camaraya Schlgl. 305 (21.o.)
 interpres tolmach Hrtl. 2204 (93.o.)
 interstitia var fog resei Bsztrc. 503 (33.o.)
 intestina bel etech Hrtl. 2241 (95.o.)
 introit(us) bemenet Spr. 163 (7.o.)
 introitus be menet Schlgl. 828 (39.o.)
 introitus beu meneth Bsztrc. 325 (25.o.)
 investigator keuethe Schlgl. 1469 (65.o.)
 investigator vesnek Bsztrc. 789 (46.o.)
 invidus iritschyug Kngsb. 63 (264.o.)
 iocosus pacochas Schlgl. 2071 (88.o.)
 iocosus pakchas Schlgl. 679 (34.o.)
 iocus pacocha Schlgl. 2070 (88.o.)
 iocus pakcha Schlgl. 678 (34.o.)
 ioppa doman korzouag Schlgl. 601 (30.o.)
 ipomaries biues Schlgl. 2038 (86.o.)
 ipus cabala lo Schlgl. 1353 (61.o.)
 ir tener Schlgl. 394 (23.o.)
 ira harag Schlgl. 675. (33.o.)
 ira harag Bsztrc. 190 (18.o.)
 iracundus haragusch Kngsb. 61 (264.o.)
 ircus bak Schlgl. 1429 (64.o.)
 ircus boch Bsztrc. 1009 (54.o.)
 irista rokolya Bsztrc. 600 (37.o.)
 irrugo nadal Bsztrc. 1121 (59.o.)
 irudo nadal Schlgl. 1704 (75.o.)
 irundo fechke Bsztrc. 1207 (62.o.)
 Ismaeliticus buzermen Schlgl. 545 (28.o.)
 isop(us) isop Spr. 182 (8.o.)
 isosagus nel dekle torok Schlgl. 371. (23.o.)
 isticio zito Schlgl. 1918 (82.o.)
 istiulio torontayl Bsztrc. 1162 (60-61.o.)
 istrio sipus Schlgl. 2006 (85.o.)
 iter vth Schlgl. 2064 (87.o.)
 iterator vth ado Schlgl. 2065 (87.o.)
 iudex biro Schlgl. 482 (26.o.)
 iudex - Kngsb. 86 (264.o.)
 iudex biro Spr. 78 (5.o.)
 iudicat(us) biro sag Spr. 79 (5.o.)
 iudicatus birosag Schlgl. 483 (26.o.)
 iudiciu(m) itelek Spr. 80 (5.o.)
 iudicium jteleth Schlgl. 484 (26.o.)
 iuger hold feld Bsztrc. 456 (31.o.)
 iuger hold Schlgl. 982 (45.o.)
 iugum iga Schlgl. 1327 (60.o.)
 iugum yga Bsztrc. 765 (45.o.)
 iunccus vas Schlgl. 952 (44.o.)
 iuniperialis hurus madar Schlgl. 1814 (79.o.)
 iuniperius fene Schlgl. 1583 (70.o.)
 iuniperus apro fenye Bsztrc. 891 (50.o.)
 iurat(us) es pulgar Spr. 103 (5.o.)
 iuratus eses Schlgl. 512 (27.o.)
 iurgia haborosag Schlgl. 665 (33.o.)
 iusca yechye Bsztrc. 560 (35.o.)
 iuscianum belend Bsztrc. 382 (28.o.)
 iusta ice Schlgl. 1119 (51.o.)
 iuvenca tize Schlgl. 1421 (64.o.)
 iuvenca - Schlgl. 1412 (63.o.)
 iuvenca tuluk Schlgl. 1420 (64.o.)
 iuvenca ysew Bsztrc. 1001 (54.o.)
 iuvenis heus Bsztrc. 56 (10.o.)
 iuvenis ifiw Schlgl. 240 (19.o.)
 jurgea geleu-seg Bsztrc. 181 (18.o.)